Prøvelse

af

de Rigsforsamlingen forelagte Udkast

til

en Grundlov og en Valglov

af

Geheimeconferentsraad **Ørsted**.

Kjøbenhavn, 1849.

Paa J. Deichmanns (forhen Gyldendals) Forlag.

Trykt i det Schultziske Officin.

Da en ikke ringe Deel af mine Medborgere i sidste Efteraar vendte deres Öine paa mig med Hensyn til den forestaaende Rigsforsamling, var der vel Ingen, der forlangte nogen Erklæring angaaende de Grundsætninger, som jeg vilde følge, hvis jeg fik Plads i denne Forsamling, ligesom jeg heller ikke selv udbredte mig derover. Det var mig imidlertid klart, at de gik ud fra den Forudsætning, at jeg efter bedste Evne vilde holde igjen mod en Tilboielighed til de yderste Forandringer i Landets hidtilværende Forhold, der let kunde blive en Grav for en fast Retsorden, uden hvilken al foregiven Frihed er et Blændværk. Det var og kun i Bevidsthed herom jeg, mod hvad jeg tidligere havde tænkt mig, bestemte mig for at stille mig til Valg. Jeg fandt saameget mindre at burde trække mig tilbage, som baade adskillige af de andre Valg, hvorpaa Kjøbenhavns Indvaanere da syntes at være betænkte, som og meget af hvad der ellers rørte sig saavel i Hovedstaden som ellers trindt om i Landet vidnede om, at en stor Deel af Stadens og Landets forstandige Borgere ikke uden Bekymring tænkte paa, at den lovgivende Magt skulde dannes ved Valg, byggede paa en saa bred Grundvold, som den, hvorefter de Mænd skulde kaldes, der havde at overveie og vedtage det da endnu ubekjendte Udkast til en Grundlov, der fra Regjeringens Side skulde blive forelagt. Mine Medborgere have hidtil Intet erfaret om hvorledes jeg i denne Retning har i den nu tilendebragte Tid rogtet det Kald, som de have betroet mig. Den Sag, for hvis Skyld Forsamlingen er tilstede, er endnu ikke kommet til offentlig Forhandling, og

jeg har ingenlunde fundet mig opfordret til at gribe de Leiligheder, som enkelte Gange kunde have frembudt sig til at lade mine Tanker angaaende hiin Sag træde frem. Jeg har overalt holdt mig tilbage fra at yttre mig over Noget, der ikke forelaae til Afgjørelse, og har i Særdeleshed iagttaget Taushed under adskillige Forhandlinger, der med stor Hæftighed ere indledede over Gjenstande, der vistnok ogsaa maatte ligge mig meget paa Hierte, men som baade laae udenfor Rigsforsamlingens Virkekreds og hvori jeg endog ansaae dens Indblanding for høist betænkelig, ligesom den har viist sig at have været unyttig. I den af de mindre Kredse, hvori jeg har været indlemmet til foreløbig Overveielse af Sagerne, har jeg derimod udførlig og uforbeholdent udtalt mig over alle nogenlunde vigtige Dele af Grundlovsforslaget, og medens ogsaa i denne Kreds den overveiende Fleerhed synes at være i en anden Retning end jeg, har jeg dog fundet, at der saavel i som udenfor samme gives Adskillige, som med Hensyn til de vigtigste Hovedpuncter ikke ere langt fra det, som jeg efter mangeaarig Gjennemtænkning med fuldeste Overbeviisning anseer for aldeles nødvendigt ved Grundlæggelsen af en Forfatning, der skal beskjærme Borgernes Rettigheder og fremme en sund Udvikling. Det er kun Skade, at Mange, der erkjende det Faretruende i den bebudede Forfatning, naar det forelagte Lovudkast ikke væsentlig omdannes, dog finde Betænkeligheder ved med fuld Styrke og i dens hele Omfang at udtale denne Erkjendelse. Hvad der lammer dem er især det Spørgsmaal: „Hvad kan det hjælpe?" De forudsætte, at der baade hos Regjeringen og Folket er en saa afgjort Stemning for de Anskuelser, der ligge til Grund for Udkastet, at det vilde være forgiæves at kjæmpe derimod, ja! at dette endog kunde føre til fordærvelige Splidagtigheder; at man derfor i al Fald bør indskrænke sig til at tage Ordet for mindre indgribende Forandringer, som mulig kunde ventes opnaaede. I Særdeleshed synes det at være en temmelig udbredt Mening, at man bør opgive al Kamp med

den Grundvold, hvorpaa den Deel af Rigsdagen, der i Lovudkastet har faaet Navn af Folkethinget, skal være bygget, og blot tænke paa at faae Indretningen af det ved Siden deraf opstillede saakaldte Landsthing saaledes forandret, at det dog bliver noget mere end en Afskygning af Folkethinget. Jeg er nu vel aldeles enig i, at man paa det Trin, hvorpaa Sagen engang er kommet, ingenlunde kan lægge an paa at gjøre alt det gjældende, som Man efter Ens egen Overbeviisning maatte finde at føre til den meest betryggende Forfatning. Jeg har derfor ikke i hiin Kreds villet tage Ordet for en saadan Sammensætning af Folkerepræsentationen, som jeg under andre Omstændigheder vilde finde tilraadelig; ei heller har jeg udbredt mig over det Spørgsmaal, om ikke eet af de bevægende og af de opholdende Kræfter i tilbørlig Ligevægt sammensat Kammer, efter vore Forhold, maatte være at foretrække for Kræfternes Affondring i to forskjellige Kamre. Jeg har antaget, at det nu ei kan være anderledes, end at Folket maa tage Deel i Statsmagten ved Valg af alle efter deres Alder dertil egnede Mænd af uplettet Rygte, der have en nogenlunde selvstændig Stilling, og at det derfor er nødvendigt, at der ved Siden af samme sættes en anden dog ligeledes fra Folket udgaaende Bestanddeel af den lovgivende Magt, hvori de for en sund Udvikling og sikker Retstilstand nødvendige Kræfter i Samfundet, der ved et saa bredt Valg vilde være saa godt som udelukkede fra Deelagtighed i Statsmagten, kunne faae nogen Adgang til ogsaa at komme i Betragtning. Denne Green af Statsmagten maa derhos, efter min Mening, bygges paa et saadant Grundlag, at den kommer det egentlige Folkekammer meget nærmere end de Indretninger, der i andre constitutionelle Stater ere gjorte for at holde igjen mod en altfor stor Bevægelighed i Folkekamret, uagtet det der gaaer frem af langt mere begrændsede Valg. Men saa indskrænkede end mine Fordringer ere, saa gaae de dog videre end de fleste Andres af dem, der ellers ikke mindre end jeg ere grebne af den Bevidsthed, at der behøves noget gan-

ske andet end det i Grundlovs=Udkastet saakaldte Landsthing, hvis ikke Folkets Ret og Velfærd ved den nye Forfatning skal gives til Priis for en Slumpelykke. Men jeg tvivler ikke paa, at der ere Mange, som ville finde, at de Betingelser, jeg stiller, i og for sig ingenlunde ere overdrevne; det er kun hiin Forudsætning om det Forgjæves i at forlange endog blot saameget, der bringer dem til at nedstemme deres Fordringer end dybere. Men efter min fuldkomne Overbeviisning ere de Meninger, der nu i lang Tid have havt et saa enevældigt Herredømme, kun blevne til en Magt, fordi de ere blevne erkjendte for en saadan; tusinde og atter tusinde lade disse Meninger gjelde blot fordi de med saa stor Kjækhed og Vedholdenhed, uden nogen synderlig Modstand, ere blevne stemplede som almindelige af alle ærlige og fornuftige Folk antagne Meninger og som saadanne ere bragte i Omløb ved Midler, som de Faa, der have reist sig derimod, ikke have havt eller søgt at faae til deres Raadighed. Naar den Sandhed, som dog ogsaa i Gjerningen lige indtil 1848 har været erkjendt af de meest frisindede Mænd, kun tager Mod til sig mod de løse Tanker, som man udgiver for almindelig Mening, saa vil det udentvivl vise sig, at den og har Rod i de fleste tænkende Borgeres Bevidsthed. I den seneste Tid ere der og fremkomne flere offentlige Vidnesbyrd om, at en Forfatning som den, der er under Spørgsmaal, ikke har den almindelige Mening for sig, men der har tillige viist sig en Forsagthed og Usikkerhed, som ikke kan føre til Seier. Det er derfor paa høie Tid, at de, der ere faste i den Overbeviisning, at Fædrelandets Frelse kræver en bestemtere Fremtræden, bryde Isen. Dette er vel tildeels allerede skeet, og navnlig ere, foruden flere ældre Bladartikler og Smaaskrifter, der tildeels paa en træffende Maade have udtalt sig mod den aldeles democratiske Indretning, der skal gives vor Statsforfatning, ganske nylig to Skrifter udkomne, der skarpt og kraftigen gaae samme i Møde, ligesom i dette Øieblik en nye Bladartikel i denne Retning er begyndt, som synes at ville blive af et bestemt Indhold. Men

de ældre Arbeider have ikke, som det synes, gjort nogen ret Virkning, og skjøndt jeg vel troer, at disse nyeste ville være noget virksommere, saa bør jeg dog ikke stole derpaa. De stemme heller ikke i alle Maader med min Overbeviisning, og udtømme derhos ingenlunde Hovedspørgsmaalet saaledes, at det, jeg har at sige, derved vil blive overflødigt. Under disse Omstændigheder finder jeg det derfor at være en hellig Pligt for mig baade som Statsborger og efter det særdeles Kald, mine Medborgeres Tillid har betroet mig, at gjøre hvad der staaer i min Magt for at forebygge Ulykke og Fordærv. Vel kunde det synes, at dette først vilde finde sit rette Sted i Rigsdagssalen, og det er ikke uden efter en lang modstræbende Følelse, at jeg har bestemt mig til ogsaa paa anden Maade, og inden Sagen der kommer frem, at forsøge, hvad der kan være at udrette. Da mine Bestræbelser indenfor Afdelingens Grændser ikke, saavidt jeg har kunnet bemærke, have havt nogen synderlig Virkning, og jeg ikke har faaet Plads i den Comitee, som den yderligere Bearbeidelse er betroet, saa kan jeg ikke vente nogen mærkelig Indflydelse paa Sagens Udfald, naar jeg bier indtil denne kommer frem i Rigsforsamlingen. Det er ofte hændet mig i Afdelingen at man uden videre er gaaet det, som jeg har troet med klare og afgjørende Grunde at have beviist, imøde med den Forsikkring, at Man inden Man gik til Rigsdagen havde fuldkommen bragt det paa det Rene, som jeg havde sat under Spørgsmaal.

Forsaavidt ogsaa Comiteen maatte stemme med de forudfattede Meninger, vil der saaledes ikke let kunne tænkes paa at rokke disse. Jeg tænker mig det og som en Mulighed, at de forskjellige Meninger, der ufeilbarligen ville vise sig i samme, kunde føre til en saadan indbyrdes Lempning, at det, som jeg anseer for den ringeste Omordning, Udkastet bør have, ikke vil komme frem og i alt Fald venter jeg ikke, at Fleerheden vil blive derfor. Vel tvivler jeg ikke paa, at nogle af den nedsatte Comitees Medlemmer ville udtale sig

i en Retning, som kommer min Overbeviisning nær, men det er uvist, i hvilket Omfang dette vil skee. Jeg har derfor troet at burde lade en udforlig Fremstilling og Udvikling af min Overbeviisning gaae forud for Sagens Behandling i Forsamlingen, for derved, om muligt, at aabne en Vei mere, hvorigjennem den kan trænge frem, og dersom dette lille Skrift maatte fremkalde andre Arbeider, der vidne om, at jeg ingenlunde staaer saa ene, som Mange forestille sig, saa kan det maaskee dog have nogen Virkning. Jeg siger maaskee; mine Forventninger ere langt fra ikke store. Men allerede i hiin Mulighed ligger der en Pligtopfordring, som jeg ikke kan modstaae, og navnlig har jeg ikke i den ovennævnte modstræbende Følelse kunnet finde nogen gyldig moralsk Grund, der kunde fritage mig for at opfylde hiin Opfordring. Bliver min Tale uden Frugt, saa har jeg dog den Trøst, paa dette maaskee sidste Trin af mit offentlige Liv, at have været den samme Stemme tro, som altid har ledsaget mig paa min, i de sidste Aar ofte tornefulde, Bane.

Det vigtigste og det, som meest har tildraget sig almindelig Opmærksomhed i Grundlovs=Udkastet, er vistnok det, som angaaer Dannelsen af den Forsamling, der i Fremtiden skal, i Forbindelse med Kongen, udøve den høieste Magt. Det er og det, der skal udgjøre den første Gienstand for mine Betragtninger. Men disse skulle dog ei indskrænke sig dertil; de skulle ogsaa omfatte Udkastets øvrige Indhold, hvori der er Meget, der forekomme mig at være næsten ligesaa betænkeligt, som det, der angaaer hiin Gjenstand. Jeg har herved fornemmelig søgt i Erindringen at tilbagekalde og efter dette Skrifts Bestemmelse at omforme hvad jeg udi Afdelingen mundtlig har foredraget, dog har jeg givet Adskilligt en videre Udvikling end jeg der fandt passende; tildeels har jeg taget Hensyn til hvad der blev anført mod mine Yttringer, men uden nogensinde at betegne Enkeltes Yttringer.

I.

Efter Grundlovens § 3 er den lovgivende Magt hos Kongen og Rigsdagen; og efter § 30 bestaaer Rigsdagen af Folkethinget og Landsthinget, der begge fremgaae ved umiddelbare Valg af Folket. Det er uden tilstrækkelig Grund, naar Mange have fundet det uklart, hvorledes der skal forholdes, naar disse to Afdelinger ei indbyrdes stemme overeens; thi naar de i Forening danne Rigsdagen og dennes saavelsom Kongens Villie maa samstemme for at Noget kan blive til Lov, saa er det, forsaavidt ingen særlig Bestemmelse derfra har gjort en Undtagelse, nødvendigt, at begge Afdelinger deri maae være enige. Som almindelig Regel er dette vistnok og fuldkomment velbegrundet, da det mindre talrige Kammer ellers ingenlunde kunde faae den Betydning, for hvis Skyld det dannes. En anden Sag er det om der ikke dog og foruden de Tilfælde, hvori Udkastet indeholder, at begge Kamre skulle træde sammen og beslutte i Forening (§§ 4, 9, 13 og 14, cfr. § 8 saaog § 5, 10, hvor uden tvivl og en saadan Sammentrædelse er forudsat, skjøndt ei bestemt udtrykt) gives andre, hvori den almindelige Regel kunde behøve Undtagelser, eller nærmere Bestemmelser, men dette vil først blive at omhandle i det Følgende.

Forinden jeg gaaer videre, kan jeg ikke tilbageholde nogle Bemærkninger om de Navne, hvormed Udkastet har betegnet de ovennævnte Afdelinger af Rigsdagen; de forekomme mig lidet heldige. Foruden at det falder noget synderligt, at lade Rigs d a g e n bestaae af to T h i n g, betegne de ethvert af disse givne Navne aldeles ikke deres Væsen eller indbyrdes Modsætning. Det saakaldte Landsthing er navnlig efter den Maade, hvorpaa Udkastet vil have samme dannet, i enhver Ordets Betydning ligesaa folkeligt som det, der fører Navn af Folkethinget, ja, da det skulde fremgaae af et betydeligt større Antal Vælgeres forenede Stemmer, kunde Man endog finde Anledning til at foretrække det til denne Benævnelse, hvis man havde begge Navne til at dele

mellem de to Thing. Men om end hiint første blev saaledes omdannet, at det ikke i den Grad som det sidstnævnte kunde ventes at udtrykke Mængdens Mening, saa turde dog vel de af Statens Borgere, for hvis Meninger man snarest vilde finde, at det var Udtrykket, have ligesaa berettiget Adkomst til at regnes til Folket, som de, der høre til Mængden, og det turde ikke blive uden skadelige Følger, at en modsat Tanke, hvortil Mængden vistnok kun vilde være altfor tilbøielig, allerede fandt en Støtte i Thingenes grundlovmæssige Benævnelse. Men Navnet Landsthing synes og i sig selv at være lidet passende. Det er uden Tvivl dannet i Lighed af det, som Norges Grundlov har givet den Afdeling af Storthinget, der, efter sin Bestemmelse, skulde indeholde de større aandelige Kræfter. Men Ligheden bestaaer kun deri, at Landsthinget forhen var Benævnelsen for Overdomstolene i de forskiellige danske Provindser, saaledes som Laugthinget for de adskillige Overretter, Norge indtil 1797 havde for de Districter, hvori Riget til den Ende var deelt (Laugdømmer). Det er imidlertid vist ikke deraf, at den norske Grundlovs Forfattere have taget Anledning til at kalde Storthingets ene Afdeling Laugthing. De ere udentvivl ved Ordets Sammensætning og naturlige Betydning førte til at give dette Navn til den Afdeling af Thinget, hvori der forudsættes den mere omfattende Indsigt i Loven, dette ikke forstaaet blot om den skrevne Lov men og med Hensyn saavel til de almindelige Grundsætninger om Ret og Stat som til det Overblik over Landets almindelige Forhold, som tjener til at bedømme, hvad der egner sig til at gjøres til Lov. Betegnelsen er saaledes meget smuk og udtryksfuld, hvilket og gjælder om Odelsthinget, det Thing, hvorpaa man især kan vente Eiendoms Interessen (i Ordets meest udstrakte Betydning) varetaget, ligesom begge Navne staae i en naturlig Sammenhæng med det, der er givet det samlede Thing. Hvad Benævnelsen Landsthing i Modsætning af Folkething skal udtrykke, er det derimod vanskeligt at sige. Jeg ved iøvrigt ingen anden Betegnelse at foreslaae, der

kunde komme de saa heldige Udtryk nogenlunde nær, som den norske Grundlov har valgt, men jeg vilde foretrække den Intet betegnende af første og anden Afdeling, eller, om man vil, første og andet Kammer, for en skjæv Betegnelse.

Folkethinget skal som bekjendt fremkomme ved Valg, foretagne i Districter, hvori Riget til dette Øiemed inddeles, der hvert for sig skal bestaae af omtrent 12000 Indvaanere, saaledes at hver uberygtet Mand, der har Indfødsret og fyldt sit 30te Aar, umiddelbar deeltager i Valget af den Rigsdagsmand, det stiller, dog med nogle Undtagelser, hvorom i det Følgende. Saa skal og enhver saadan Mand, og det allerede fra det fuldendte 25de Aar, være valgbar (§ 29—31) cfr. det i Forbindelse med Grundloven forelagte Udkast til en Valglov (§§ 1—10). Forfatterne af Grundlovs-Udkastet have saaledes gaaet den samme brede Vei, som man gik i Frankrig efter Revolutionen af 24de Febr., og, som man har fulgt i de flere Stater, hvori den forrige Forfatning, efter det i Frankrig givne Exempel, blev omstyrtet ved Folkebevægelser. Der synes at være Mange, som bilde sig ind, at dette var en allerede længe forud af frisindede Tænkere anbefalet Vei, som kun Monarkerne og disses Tilhængere havde spærret for Folket. Men dette er en stor Vildfarelse. Forend 1848 havde Ingen, hvis Stemme kunde have nogen Vægt, for Alvor tænkt paa saaledes at lægge den Deel, Folket med Regenten skulde tage i den høieste Magts Udøvelse, i aldeles usikkre Hænder. Selv de, der toge Ordet for den største Udstrækning af Valgretten, ansaae det dog for en afgjort Sag, at den ei kunde betroes Andre end dem, hvis udvortes Stilling frembød nogen Formodning om Uafhængighed, Skjønsomhed og Interesse for Samfundsordenen. Naar der stundom taltes om almindelig Stemmeret, saa var det for det Meste kun løst sagt, og ingenlunde meent efter Bogstaven; i en saadan Betydning vilde endog vort Udkast være langt fra at hjemle almindelig Stemmeret. De, der dreve det yderligst i at udstrække Valgretten, hørte iøvrigt enten til de Partier, der gik ud paa aldeles at

omstøde Samfundsordenen, eller og til dem, der ved at lægge Valgene i Massens Hænder søgte gjennem den at sikkre den mægtigere og rigere Befolkning det virkelige Herredømme over Valgene. I et af de ovenpaapegede Smaaskrifter er det oplyst, hvorledes det lykkedes det engelske Overhuus, da det i 1832 fandt sig i den Nødvendighed at gaae ind paa Reform-Billen, at vedligeholde Aristokratiets Indflydelse paa Valgene ved at faae to Clausuler indførte i Billen, der udvidede Valgretten til Classer, over hvis Stemmer de store Godseiere vilde komme til at raade. (O. Müller om Valgene efter Grundlovsudkastet §§ 1, 9, 22, 27 og 31 Side 24—25). Det er og bekjendt, at under de levende Kampe om Valgloven, som under Restaurationens Regjeringerne fandt Sted i Frankrig, vare Legitimisterne for at give Valgretten saa stor Udvidelse som mulig, i den stundom endog udtrykkelig vedkjendte Hensigt, gjennem Smaafolkene, at skaffe den aristokratiske Glands og Rigdom Indflydelse og frigjøre Landet for den, efter dette Parties Skildring, urolige, herskesyge og pengegriske Middelstands tyranniske Herredømme, medens den constitutionelle Sags Venner udtalte sig for en Census, der bragte Valgene i den høiere Middelstands Hænder, der, efter dem, udgjorde den rette Støtte for Sikkerheden og Kræfternes frie Udvikling. Den Valglov, der foreskrev en aarlig directe Afgift af 300 Francs for Valgretten og af 1000 Francs for Valgbarhed, var deres Værk, og de troede derved at have skaffet Friheden en paalidelig Betryggelse. Under de Forhandlinger, som fandt Sted efter Juli Revolutionen angaaende den nye Valglov, der udkom under 19de April 1831, viste sig ligeledes fra Aristokratiets Side en Bestræbelse efter at faae Valgcensus nedsat, hvilket ogsaa i det ovennævnte Skrift af Müller S. 25 findes bemærket. Fra de Constitutionelsindedes Side var Stemningen derimod, ikke at gaae ret vidt i Nedsættelsen af den under Restaurationen fastsatte Census for Valgret og Valgbarhed, der, som bekjendt, heller ikke gik dybere ned end til

resp. 200 og 500 Francs*). For at anføre et Beviis paa at selv Forfattere, der indtil 1848 regnedes til Ordførerne

---

*) Sammenligner Man denne Census med de Eiendomsbetingelser, som Frdn. af 15de Mai 1834 krævede, saa stiller Forholdet sig saaledes, at den aarlige Skat af den Bondeeiendom, der gav Valgret (4 Tdr. Hartkorn), ikke er det Halve af den franske Valgrets Census, saaledes som den i 1831 blev nedsat (200 Francs = c. 73 Rbd.). Landskatten er nemlig efter den siden 1823 bevilgede Nedsættelse kun 7 Rbd. 28 ß. pr. Td. Hartkorn, og hvad der iøvrigt kunde regnes som directe Skat til Staten, kan ikke udfylde dette til 9 Rbd. I Overeensstemmelse hermed maatte de 8 Tdr. Hartkorn, Forordningerne krævede til Valgbarhed, forhøies til 20 Tdr., for at svare til den franske Valgbarheds Census. Hvad Kjøbstæderne angaaer, hvoraf Bygningsskatten er saagodtsom den eneste directe Statsafgift, vil denne Skats Beløb, der kan sees af de aarlige Budgetter og Regnskabsoversigter, fordeelt over Assurancesummerne, hvorom forhen Collegialtidenden og nu Departementstidenden giver Oplysning, blive betydelig mindre for det Assurancebeløb, som udkræves deels til Valgret (i Kjøbenhavn 4000 Rbd. i de mindre Kjøbstæder 1000 Rbd. og i de Bornholmske 500 Rbd.) deels til Valgbarhed (resp. 8000, 2000 og 1000 Rbd.) De ved hiin Forordning foreskrevne Eiendomsbetingelser blive saaledes langt under dem, der vare foreskrevne i den franske Lov; hvorfor og Vælgernes og de Valgbares Tal i Forhold til Folkemængden var uden al Sammenligning større end i Frankrig. Man førte forresten i Frankrig hæftige Klager over den for store Indskrænknieg i Valgret og Valgbarhed, og de vare vel heller ikke ugrundede, ligesom Regjeringen udentvivl feilede ved at modsætte sig selv de meest maadeholdne Forslag om Forandring heri, hvilke heller ikke vandt Pluralitet i Kammeret. Imidlertid har man vistnok Uret, naar man mener, at det var de saa høit stillede Valgbetingelser, der gjorde Regjeringen saaledes til Herre over Kammeret, at der opstod en Misfornøielse, som omsider omstyrtede baade Tronen og Forfatningen. Hiint Herredømme havde meget mere sin Grund i den Indflydelse, Regjeringen udøvede paa Valgene gjennem de af samme aldeles afhængige Embedsmænd og under den store Centralisation i Bestyrelsen, der gjorde, at mange deels for Departementerne deels for enkelte betydelige Personligheder sammesteds vigtige Anliggender fandt deres Afgjørelse i Paris. De flere forargelige Exempler

for den yderste Liberalisme, erkjendte Nødvendigheden af, at Valget dog kun betroedes saadanne Borgere, der i deres Fleerhed kunde antages at være i nogenlunde taalelige udvortes Kaar, skal jeg endnu nævne Rottecks og Welckers Staatslexikon (1 B. S. 106 og 4 B. S. 381 m. fl. St.). Jeg nævner ingenlunde dette Værk fordi jeg skulde sætte nogen Priis paa samme, jeg har dertil for ofte ærgret mig over de løse Tanker og den unøiagtige Fremstilling af Meninger og Begivenheder, hvoraf der vrimler sammesteds;*) Men paa Grund af dets Retning, og den Anseelse, det dog har havt hos Liberalisterne, er det vel skikket til at bevise, hvor almindelig hiin Erkjendelse var.

De meest ansete af den constitutionelle Sags Ordførere her i Landet have og indtil og endnu i Begyndelsen af Aaret 1848 været meget langt fra en saa almindelig Stemmeret, som den, der aldeles uventet blev hjemlet ved den Valglov, der i dette Aar blev forelagt Stænderne, og næsten ligesaa uventet atter blev optaget i det den sammenkaldte Rigsforsamling forelagte Udkast til en Grundlov og en Valglov. Enkelte af vore Blade have vel af og til nævnt almindelig Stemmeret som det, Folket med Føie kunde fordre, men det er dog kun skeet paa den ovennævnte løse Maade, og i de

---

paa Fordærvelse, der bleve givne i de første Samfunds-Classer, selv af Mænd, der stode i de meest betydende Statsembeder, og hvormed den Minister, der stod i Spidsen for Regjeringen, uagtet hans ellers almindelig anerkjendte Retskaffenhed, efter Omstændighederne maatte see igjennem Fingre, bidrog vist heller ikke lidet til at nedsætte Regjeringens Agtelse. Hermed forenede sig en talrig Arbeidsclasses Nød. Imidlertid var det upaatvivlelig meget mod Fleerhedens Ønske at Tronen blev omstyrtet. Dette var en uberegnet Virkning af en Folkebevægelse, som af Enkelte i et langt mere indskrænket Formaal var blevet fremkaldt, men hvorover de ikke, da Sagen var kommet i Massens Hænder, længer vare Herrer.

*) Cfr. Viberg Stænder-Tidende for 1840 Side 1002—1003.

Blade, der have havt meest Indflydelse paa den offentlige Mening, blev dette Sprog ei fort. Naar Spørgsmaalet har været under alvorlig Omhandling, har det altid været erkjendt, at Valgretten maatte være bundet til udvortes Betingelser, der gav nogen Borgen for Vedkommendes Paalidelighed. Saaledes blev der i de tildeels ikke uvigtige Skrifter, som Stænderindretningen, umiddelbar ved sin Bebudelse og strax efterat den ved Lov var ordnet, fremkaldte, vel erindret meget mod den Grundsætning, blot at lade Besiddelse af fast Eiendom begrunde Valgret og Valgbarhed. Man vilde, at ogsaa andre Omstændigheder skulde komme i Betragtning, der begrunde Formodning om de Egenskaber, som paalidelige Vælgere og Valgbare bør have, men der var Ingen, som tvivlede om, at en saadan Borgen behøvedes. Man fandt heller ikke det Hartkorn eller den Bygningsværdie, som Forordn. 15de Mai 1834 fordrede, for høit ansat, man erklærede sig kun mod at intet andet end fast Eiendom maatte gjælde. Saavel den i Roeskilde Stænderforsamling for 1840 i Anledning af et Forslag om Stænderinstitutionens Forandring og af de til Forsamlingen indkomne Petitioner om Skattebevillingsret nedsatte Comitees Betænkning som Forsamlingens i denne Sag indgivne Andragende indeholder, at Valgretten er knyttet til Besiddelse af en forholdsmæssig ringe Grundeiendom, og at det derfor var betænkeligt, saaledes som der havde været foreslaaet, at nedlægge Valget i en saadan Valgcorporations Hænder uden anden Borgen fra de Valgbares Side end den der laae i de personlige Egenskaber. Derimod fandt man en Udvidelse af Valgbarheden tilraadelig saaledes, at andre Qvalificationer, saasom en vis Formue eller visse betydende og uafhængige Embedsstillinger, traadte ved Siden af den lovbestemte Eiendomsbesiddelse (see R. St. T. S. 2361, Anh. S. 111). Comiteen bestod af Mænd, der den Tid stode i den største Anseelse som indsigtsfulde Venner af Friheden, og navnlig har dens Referent, nuværende Minister Clausen, der tillige var Forfatter til Forsamlingens Betænkning, vedligeholdt denne Erkjendelse. Den

jydske Forsamling, hvis Comitee og bestod af Mænd, der bleve regnede til dens meest frisindede Medlemmer, yttrede sig væsentlig paa samme Maade (V. St. T. 2179—80, Anh. S. 129). Hvad Stænderforsamlingerne da anbefalede til Institutionens Udvidelse var aldeles overeensstemmende med det, hvorfor jeg allerede under de Forhandlinger, der gik forud for Anordn. 28de Mai 1831, havde udtalt mig.

Et andet Beviis paa, hvor langt de, der med størst Kraft og Indsigt toge Deel i vore første constitutionelle Bevægelser, vare fra en Udstrækning af Valgretten, som den, der nu bydes, indeholdes i den af nuværende Hofjægermester Tutein i Schouws Dansk Ugeskrift, 2 Række Nr. 1—4 meddelte Plan til en Constitution, den eneste nogenlunde gjennemarbeidede, som vor Litteratur kan opvise. Denne gaaer ud paa at anbefale en Forfatning med to Kamre. Heraf skulde det ene (andet Kammer), forsaavidt Kongeriget angaaer, tilveiebringes ved begge Provindsialstænders Forening uden anden Forandring end at Kongen gav Slip paa at udnævne visse Medlemmer i samme, og at Valgbarheden udvidedes til de høiere og uafhængige Embedsstillinger. Men for at holde igjen mod den Overvægt, som denne Sammensætning, efter Erfaringens Vidnesbyrd, gav det reformatoriske Element, finder han ved Siden heraf et første Kammer fornødent, hvori blandt Andet en Deel Lehns- og Fideicommisbesiddere, som Kronen dertil valgte, skulde have Sæde. Dette Arbeide*) fandt vel intet Bifald i den liberale Presse og var udentvivl den første Anledning til, at dets Forfatter, der, og det med med god Grund, ansaaes for een af det constitutionelle Parties dygtigste Talsmænd, tabte dens Yndest, men hvad der gjør, at jeg her bemærker samme, er, at Schouw i 1842 uden nogen Modbemærkning

*) Mine Tanker over denne Plan findes udførlig udviklede i Tidsskrift for Litteratur og Critik. 7 Bd. S. 377—470.

optog det saavelsom nogle senere af Forf. til dets Forsvar meddeelte Bemærkninger i sit Ugeskrift, hvis Spalter han ikke pleiede at aabne for noget, der var i bestemt Modsætning med hans politiske Anskuelser, og at derhos Professor Clausen i Nr. 13 af bemeldte Ugeskrift omtalte hiin Afhandling med stor Roes, dog uden at yttre nogen bestemt Mening om den deri fremsatte Plan. — En Dom fra hiin Tid over det nævnte Constitutions-Forslag indeholder et endnu klarere Vidnesbyrd om, hvor langt de, der nu ville en Forfatning, opbygget paa almindelige og umiddelbare Valg, forhen have været herfor. Denne Dom hidrører fra Magister Monrad, der som Minister vistnok har taget en betydelig Deel baade i Udarbeidelsen af Grundloven og af den Valglov, som dermed staaer i Forbindelse, og findes i hans flyvende politiske Blade Nr. 3, S. 1—54. Han indleder sine Bemærkninger ved at udhæve, at Dansk Ugeskrift er aabnet med bemeldte Forslag, og yttrer, at dette synes at antyde, at de der udtalte Anskuelser skulde være dette Tidsskrifts Banner, tilføiende, at selv om deri maatte være en Tilfældighed, saa maatte dog Forfatterens store og anerkjendte Dygtighed, saavelsom Afhandlingens Indhold, hjemle den en sær betydelig Plads i vor politiske Litteratur. Han indrømmer vel ikke ganske Tuteins Mening om den Characteer, som Stænderne, efter deres Sammensætning, maatte antage, menende, at den vel i visse Henseender var for demokratisk, men at den og tildeels var for aristokratisk. Han gaaer ud fra den Forudsætning, at en vis Beskatning eller noget, som dermed staaer i Forbindelse, bør være Grundvolden for Valgloven, og finder, at man maa være bange for at sætte Fordringen enten for høit eller for lavt. Om det Sidste yttrer han, at man derved let kunde synke ned til den raa, uoplyste Masse, og at man da løber Fare for enten i Gjerningen at give Valgene i Rigmændenes Hænder eller at aabne et for stort Spillerum for dem, der forstaae at gribe Strengene i det menneskelige Bryst, og i alt Fald vilde dog Vælgernes aandelige Culturtrin, til liden Baade

for Fædrenelandets Vel og sikkre fremskridende Udvikling, afspeile sig i de Valgte. Han yttrer, at der i Stænderne baade have viist sig Elementer, der vare saa godt som mod enhver Fremskriden, og saadanne, hvis ringe aandelige Udvikling havde saaliden Selvstændighed, at de ville gives til Priis for tilfældige Indflydelser. Han er uvis om, hvorvidt et Tokammersystem virkelig vilde være det for os anbefalelige, men anseer det for afgjort, at Constitutionen enten maatte bygges paa et Tokammersystem med directe eller paa et Eetkammersystem med indirecte Valg; han mener, at det, under den sidstnævnte Valgmaade, kunde med liden Forandring blive ved den i Forordn. 15de Mai 1834 hjemlede Valgbasis, ligesom han Intet finder mod at Kronen beholdt den Ret at besætte nogle Pladser. — Han gjor iovrigt adskillige for en deel skarpsindige og velbegrundede Indvendinger mod den af Tutein foreslaaede Sammensætning af det første Kammer, og kommer til det Resultat, at et saadant, hvis det her skulde indføres, helst maatte besættes med Mænd, valgte paa Livstid af Kronen, der dog skulde være bunden til visse Qvalificationer, men ikke med Hensyn til Tallet, hvorimod den ei maatte være beføiet til at opløse et saadant Kammer. Han finder det iovrigt og tvivlsomt, om Statsstyrelsen ei svækkes formeget ved det lovgivende Kammers aarlige Indkaldelse, og synes tilboielig til at ansee en treaarig Sammenkaldelse tilstrækkelig for at vedligeholde et politisk Liv. Jeg kunde være fristet til at meddele mere af denne mærkelige Afhandling, men det Anførte er nok for det, som jeg derved vilde bekræfte. Der paatrænger sig derimod det Onske at komme til Kundskab om, ved hvilke Mellemled Forfatteren er bragt til at gaae over fra saa maadeholdne Forestillinger om Forfatningsværkets bedste Indretning til dem, der ligge til Grund for det Udkast, der er gaaet gjennem hans Hænder.

Endnu i 1848 har, som bemærket i mine ved et til Vælgerne i det 3die Kjobenhavnske District omdelt Blad foranledigede Oplysninger for disse Vælgere S. 11, Schouw

i det Skrift, han i Forbindelse med Clausen udgav Dagen efter Thronskiftet, S. 12—31 tilraadet, at den lovgivende Forsamling for Danmark, som han anbefalede, skulde tilveiebringes ved Sammensmeltning af de to Stænderforsamlinger, yttrende, at den Grundvold, der blev lagt ved Frdn. 15de Mai 1834, i sig var god, og at man ei vil finde et eneste Exempel paa, at disse Forsamlingers Majoritet har taget en Beslutning, hvorved nogen Klasses Ret er blevet krænket. Vel blev han derfor udskreget for Aristokrat, men jeg gjentager hvad jeg paa foranførte Sted yttrede, at jeg ikke søger nogen Ære i at være mere demokratisk end Schouw. Senere er det sagt, at han da indskrænkede sig til det, som kunde ventes, men nu er mere tilfreds med det, der fra Regjeringens Side er blevet budet. Dette kan vel saa være, men det bliver dog lige vist, at denne høit ansete Mand, hvis Oprigtighed ikke paatvivles, har endnu i Begyndelsen af 1848 i Provindsialstændernes Sammensætning fundet en antagelig Grundvold, hvorpaa en fri Forfatning kunde bygges, og ikke mindre vist, at han, som faa Andre, havde sat sig ind i Provindsialstændernes Indretning og deres hele Virksomhed. Ogsaa har han begrundet sin Mening ved et sundt og for dem, der med uhildet Blik have fulgt vore Provindsialstænders hele Udvikling, indlysende Raisonnement*). Jeg finder det ret troeligt, at han dog vilde have foretrukket en noget bredere Grundvold, men om han endog i Anledning af senere Begivenheder skulde i den Grad have forandret sin Mening, at han nu skulde billige et Valgsystem, som det, der indeholdes i det forelagte Udkast (noget, som jeg ei vilde vide at forklare mig), saa kunde dog hiin paa flere Aars Erfaring og Overtænkning byggede Dom have

*) Jeg har iøvrigt i et Foredrag, der findes i Roeskilde Stændertidende for 1844, S. 1231—1244 retfærdiggjort den meest angrebne Bestanddeel af Stænderne ved en, som jeg tør paastaae, sanddru Udvikling saavel af de Grunde, der ved Stænderindretningen gjorde sig gjeldende, som af dens Virksomhed.

nok saa megen Vægt, som en Mening, hvortil han saa hurtig skulde være gaaet over.

Det er iøvrigt hverken paa hans eller nogen Andens Autoritet, jeg bygger min Dom over Grundlovsudkastets Valgsystem. Min Overbeviisning hviler paa Grunde, hentede af Forholdets Natur, og det er med saadanne Grunde jeg vil gjøre den gjældende. Men idet jeg veed, at det med Hensyn til de forudfattede Meninger, der beherske en Mængde af mine Medborgere, vil være yderst vanskeligt at trænge igjennem med det, der dog for mig er soleklar Sandhed, har jeg fundet det raadeligt, at forberede min Udvikling ved at vise, hvor kort det dog er siden, at de Mænd, som Folket længe er vedblevet at ansee og tildeels endnu anseer som dets bedste Førere paa Veien til politisk Frihed, forkastede det, der nu skal være dennes Grundvold. Det forekommer mig dog, at det allerede maatte vække billig Mistanke mod den nye Lære, at den er saa ny, og det end mere, naar man derhos betænker dens Oprindelse og de Virkninger, som den hidtil har havt.

Ligesom det ligger for Dagen, at alle de Forsøg, som i 1848 ere gjorte paa at bygge en Statsforfatning paa en saa bred Grundvold, som vort Udkast til en Grundlov og til en Valglov har optaget, hidrører fra Februar-Revolutionen, saaledes er det og aabenbart, at denne ikke var et Værk af nogen ledende Fornuft, ligesom den er langt fra at have havt Folkets Fleerhed for sig. Uberegnede blinde Kræfter gjorde den Bevægelse, der kun gik ud paa en Forandring af Regjerings-Systemet eller maaskee blot af Regjerings-Personalet, til en Omvæltning af den hele Samfundsbygning. Dennes for Sikkerheden, Velstanden, Crediten og ethvert Slags Udvikling, navnlig og for den Deel af Folket, som var forledet til at udføre den, fordærvelige Følger have paa mange skrækkelige Maader aabenbaret sig. Selv i den paa hiin brede Grundvold i det meest bevægede Øieblik valgte Nationalforsamling har der viist sig en høist mærkelig og stundom seierrig Modstand mod Alt, hvad der skulde

tjene de Formaal, hvis Gjennemforelse var den Udsigt, hvorved Massen var bleven forfort til at omstode Tronen. De Omvæltninger, der ogsaa i andre Stater fremkaldte Forfatninger, grundede paa almindelige umiddelbare Valg af hele Folkemassen, ere ikke mindre end det, der skete i Frankrig, skikkede til at afskrække fra sligt Foretagende. Ved Siden af Frankrigs Exempel og en for en Deel ikke ugrundet Utilfredshed med Regjeringerne, virkede ogsaa den Nod, hvorunder Arbeidsklassen i mange Lande sukkede, men tillige de statsoplosende Lærdomme, som ogsaa navnlig i det sydlige Tydskland længe vare blevne forkyndte og mere og mere forplantede. Alt tyder iovrigt paa, at de Statsbygninger, som kom frem i 1848, snart ville styrte sammen, efterladende sorgelige Vidnesbyrd om dette Aars Forvildelser, der vistnok i en uafseelig lang Tid ville blive ved at bære deres bittre Frugter. I Danmark fandtes lidet af saadan Elendighed, ligesom den ved vort velordnede Fattigvæsen stedse nogenlunde vil kunne afhjælpes, og hine fordærvelige Lærdomme havde idetmindste ikke her saaledes fæstet Rod som i andre Lande. Det er mig derfor uforklarligt, hvorfor man her skulde gaae til en saa stor Yderlighed, som man gik ved den Valglov, der blev Provindsialstænderne forelagt, og hvorpaa man siden er blevet ved at skride frem. Folket ventede ingenlunde, at sligt skulde skee. Mængden af dem, der nu kaldtes til at vælge dem, der skulle styre Staten, bleve derved saa overraskede, at de havde ondt ved at troe det, og ikke tænkte paa at benytte den nye Ret, forend de af Andre dertil bleve opmuntrede. Hvad der i den i Departementstidende Nr. 27 saavelsom i Stændertidenderne for 1848 meddeelte Forestilling er anfort som Bevæggrund for en saa udstrakt Valgret forekommer mig lidet tilfredsstillende. Det gaaer ud paa, at Valgenes Deling mellem forskjellige Classer ikke kan sikkre hver Interesse dens behorige Repræsentation, men derimod vilde lede de Valgte til alene at tænke paa deres Classe og ikke paa hele Staten; og at det heller ikke er gjorligt at sikkre en oplyst og dannet Middel-

stand Overvægten ved at gjøre en vis Formue eller et lovbestemt Kjendetegn paa Samme til Betingelse for Valgretten, da den stillede Betingelse enten maatte blive uden Betydenhed eller indskrænke Rettigheden til en liden Kreds, hvis Interesse dog let kunde komme i Strid med de øvrige Borgeres.

Hvad for det Første Classevalg angaaer, da vilde der, efter vore Forhold, ikke blive Tale om skarpt affondrede Classer, mindst om nogen ved Stand eller Fødsel begrundet, kun om nogen Forskjellighed med Hensyn til Beskaffenheden af den Eiendom, de Paagjældende besidde, eller den Stilling i Borgerlivet, de indtage, i hvilken sidste Henseende især Forskjellen mellem Kjøbstad og Land maatte komme i Betragtning. De forskjellige Forhold, som en hensigtsmæssig Valglov kunde lægge til Grund, binde ingenlunde de Paagjældende saa udelukkende til en vis Interesse, at de derfor ikke skulde have Øie for andre eller være utilgjængelige for den Indsigt, at den retfærdige Ordning af Forholdene er til fælleds Gavn. Hvor redebonne have ikke Landmændene i Stænderforsamlingerne været til at overtage en endog betydelig Andeel af den Afgift, hvormed Kjøbstadconsumtionen skulde afløses? Have ikke adskillige Landmænd antaget sig Kjøbstæderne, hvor der var Tale om Haandværks og Handelsdrift paa Landet, som meentes at kunne være Kjøbstæderne til Skade? Have ikke Godseierne uden at gjøre mindste Vanskelighed gaaet ind paa at opgive de Begunstigelser, der forhen vare dem forundte med Hensyn til Landeveisarbeide og have de ikke været villige til at give Slip paa, hvad der endnu var blevet dem levnet af Fritagelse for visse communale Ydelser*)? Have ikke de Fleste i denne Classe været rede

*) De jydske Stænder gik vel, da Sagen i 1846 der kom til Forhandling, ikke ganske ligefrem ind paa det, de Roeskilde Stænder i saa Henseende i 1844 havde andraget; ligesom et i sidstmeldte Aar til de jydske Stænder indkommet Andragende om Udjevning af Hartkornsbyrderne ikke fik nogen Fremgang, da den til sammes Prøvelse

til at indrømme Bondernes retfærdige Krav paa alle Standers lige Forpligtelse til at bære Værnebyrden? Vare ikke de forskjellige Landboclasser i fuldkommen Overeensstemmelse med Hensyn til den Lov angaaende Landcommunevæsenet, der i Aaret 1840 var Gjenstand for Standernes Betænkninger*)? Som Schouw i det anførte Skrift har udviklet var heller ikke i vore Standerforsamlinger, nogen Classe saa overmægtig, at, den kunde faae Leilighed til at trykke andre. Iovrigt er det kun enkelte Sager, i hvilke Interesser komme i Strid med hinanden, og, forsaavidt de modstaaende Interesser i en saadan ei kunde udjevnes, er Følgen i Almindelighed dog kun, at en eller anden Forandring vilde udsættes, hvilket ikke altid er til Skade. Saa lidet ønskeligt det end vilde være, om de særskilte Interesser skulde være de raadende, saa er det dog vigtigt, at ingen betydelig Interesse savner sin Talsmand, og en saadan finder den dog bedst hos dem, der fuldstændigt kjende denne Interesse, og dele samme. Ere visse Interesser uden Forsvar i den lovgivende Forsamling, hvilket under det i Grundlovudkastet optagne

---

nedsatte Comittee ikke indkom med Betænkning. Men da Godseierklassen var mindre stærkt repræsenteret i sidstnævnte Stænder, saa kan denne Omstændighed paa ingen Maade svække det Foranførte. Medens den iøvrigt indeholder et af de mange Beviser, der foreligge om det aldeles Ugrundede i den i vore Blade idelig og idelig gjentagne Paastand om, at Godseierklassen i Oestifternes Stænder viste større Paaholdenhed paa deres Rettigheder end i de jydske, maa det dog erkjendes, at Forholdenes Forskjellighed gjorde, at man i Jylland kunde have større Betænkeligheder ved at det saakaldte privilegerede Hartkorn, som der i større Omfang end paa Oerne er uden Forbindelse med Godseiendom, opoffrede sine Rettigheder, noget som heller ikke blev ubemærket af de Roeskilde Stænder.

*) Ovenanførte Antydninger ville maaskee forundre Mange, fordi de have deres Begreb om den i Stænderne herskende Aand fra de offentlige Blade; men hvo, som vil eftergranske i Stændertidenden, vil finde, at de ere beføiede. Det vilde føre til for stor Vidtløftighed her at gaae ind paa alt det Antydede, eller at medtage det meget Stof, der frembyder sig til lignende Betragtninger.

System ei blot vilde være muligt, men endog heist sandsynligt, staae de Fare for at blive undertrykte. Overalt blive Interesserne ikke uden for Spillet, fordi Valgene fordeles blot efter Folketallet; kun vil da den Interesse, som Vælgernes Fleerhed deler, faae Overhaand over enhver anden dog ligesaa berettiget. Det er saaledes ingenlunde forkasteligt, at der ved Valgenes Fordeling tages noget Hensyn til forskjellige Interesser, navnlig er det udentvivl tilbørligt, at Kjøbstæderne faae nogen eiendommelig Betydning. Men hvis Grundlovsudkastet blev Lov, ville de størstedeels opsluges af de folkerigere Landdistricter, med hvilke de lægges sammen. Man har seet Exempler paa, at naar alle Vælgerne i en Kjøbstad have været samstemmende i et Valg, og det endog paa meget anseete Mænd, om hvem det med Sikkerhed kunde antages, at de ikke vilde være eensidige Talsmænd for Kjøbstad-Interesser, saa er dog saadant Valg ikke gaaet igjennem, fordi de med Kjøbstæderne forbundne Landdistrikters større Befolkning havde forenet sig om Valg, indrettede blot efter Hensynet til at fremme de Forandringer, hvorfor man har vidst at stemme Landalmuen. Endnu mindre Udsigt kunde en Kjøbstad, uden for de ovennævnte Tilfælde, have til at sætte et Valg igjennem, hvorved der var taget Hensyn til de særegne Kjøbstad-Interesser. Just derfor ville naturligviis under alle Omstændigheder Kjøbstæderne i Rigsforsamlingen blive i Mindretallet, men det vilde ikke være urigtigt, om de, saaledes som Tilfældet til Exempel er i Norge, fik halvt saa mange Repræsentanter som Landet; da vilde det ikke mangle dem paa Leilighed til at gjøre sig gjældende, og der vilde vel ogsaa i den hele fra Landbostanden udgaaende Repræsentation være Adskillige, som den Interesse, hvori Kjøbstæderne og Landet skulde skille sig fra hinanden, saa lidet berørte, eller som havde saamegen Sands for det Rette og Billige, at Kjøbstæderne ikke ubetinget vilde ligge under.

Hvad de Indvendiger angaaer, der ogsaa ere gjorte imod at lade en i alle Valgdistricter og for alle Vælgere lige Formuesbetingelse være Grundvold for Valgretten, saa

staaer det ikke til at nægte, at en saadan er langt fra at indeholde en fuldkommen Betryggelse for Vælgernes Paalidelighed, og at man har ondt ved at finde den rette Grændse, der hverken vilde optage for mange af dem, der kun give liden Betryggelse, eller udelukke for mange af dem, som Valgret uden Fare kunde betroes. Jeg siger i begge disse Modsætninger: „ikke for mange", thi det bliver altid umuligt, ved en udvortes Maalestok at trække en fast Linie mellem de tilforladelige og de utilforladelige Personer. Man maa iøvrigt ikke være ængstelig i den Fordring, der stilles; den viser kun, hvad der skal være det Mindste, der bør findes hos Vælgerne. Mange ville staae over denne Fordring, og Valget vil ordentligviis ikke lide ved at en Deel Vælgere kun i en tarvelig Grad have de Egenskaber, hvorpaa det kommer an; det er nok, at Fleertallet bestaaer af Mænd, der, om de end ikke selv have nogen sikker Dom om Valgcandidaten, dog med god Villie og Skjønsomhed følge dem, der have større Evne dertil. Især kan man uden Betænkelighed strække Valgretten vidt, naar man vil lade den udøve middelbar, gjennem Valgmænd. Men ingenlunde kan det Usikkre, som enhver Grændsebestemmelse fører med sig, indeholde en gyldig Grund til ingen saadan Grændse at sætte, og derved give Statens høieste Interesser til Priis for Tilfældighed og Cabaler.

Da de Betragtninger, der ere fremkomne til Anbefaling for et saadant System, saaledes forekomme mig at være uden alt Hold, saa er jeg ikke i liden Forlegenhed med at finde de Grunde, hvorved det maa antages fremkaldt, og som det vilde paaligge mig at prøve. Man skulde vanskelig troe, at Udkastet var bygget paa de Begreber om naturlige Rettigheder, hvorved man i en længst forsvunden Tid har søgt at begrunde hver Mands Krav paa at tage Deel i Statsmagten. En saadan Begrundelse er for længe siden saa almindelig forkastet, at vel ikke Mange nu ville vedkjende sig samme. Imidlertid dukker dog ikke sjeldent Noget op, der synes at gaae ud fra slige Begreber; maaskee disse og ligge i

Baggrunden for Ministeriets Anbefaling af det omhandlede Valgsystem; det slutter nemlig de foranberørte Yttringer om denne Gjenstand med at bemærke, at de ved de af det anførte Overveielser var ledet til at ansee det rettest, at der indrømmes den fuldstændigste Lighed i politiske Rettigheder til alle de forskjellige Klasser af Statsborgerne, ligesom det og strax efter paaberaaber sig den Lighed i politiske Rettigheder, som, efter dets Formening, bør være det urokkelige Grundlag for Valgloven. Man har forhen til Begrundelse for den Paastand, at den lovgivende Myndighed maa være hos Folket, anført, at Ingen uden for det, de evige Fornuftlove byde, kan være bundet til Andet, end det, hvortil han selv enten umiddelbart eller gjennem sin Befuldmægtigede har givet sit Samtykke, og naar man strengt vilde holde sig hertil, kunde det lede til en Ret for Alle til at tage Deel i Lovgivningen. Men Forudsætningen er aabenbar urigtig, og den vil, naar den lægges til Grund, føre til end videre gaaende, al Samfundsorden ophævende Følger. Saasnart Mennesker leve i Samqvem med Andre, gaaer det ingenlunde an, at Enhver er sin egen Lovgiver og Dommer*). Han maa underkaste sig de Love, der af det Samfund, hvori han lever, findes fornødne til Bevarelsen af Alles Ret og Frihed, og maa finde sig i at det, ved dertil betroede Personer og paa en dertil anordnet Maade, afgjør, om han har holdt sig disse Love efterrettelig eller ikke. Den Indvirkning, de Enkelte kunne have paa Lovene og paa Dannelsen af den Magt, der vaager over disse, medfører ingenlunde en Ret for Enhver til at vedtage eller forkaste, hvad der hører til den Retsorden, som han har at holde sig efterrettelig. Om end Alle fik Adgang til at stemme paa de Medlemmer, der skulde tage Deel i Stats-

*) Her er naturligviis ikke Tale om den Betydning, hvori et Menneske, ved at opløfte sig til den sædelige Høide, hvori han intet andet vil end hvad der er godt og ret (en Høide som dog aldrig fuldstændigen naaes), frigjør sig for enhver fremmed Lov og enhver fremmed Dom.

magtens Udøvelse, saa vilde det dog ingenlunde være en Ret for hver Enkelt til at vælge disse Medlemmer. Han kunde dog kun give sin enkelte Stemme angaaende den eller dem, som et eller andet District kunde vælge; og ligesom hans Stemme kun bliver en ringe Brøk i det Stemmetal, hvormed Districtet vælger, saaledes bliver disse Medlemmers Stemme atter kun en Brøk i den Forsamling, hvori de endelige Beslutninger tages; disse kunde saaledes paa mange Maader blive noget ganske andet end det, han vilde og kunde ville. Hertil kommer endnu, at Enhver, ved sin Indtrædelse i Verden, forefinder en Mængde bindende Regler, der deels hidrøre fra ældre Beslutninger af den lovgivende Magt, deels ved den almindelige Samfundsbevidsthed og Domstolenes Udtolkning af samme ere blevne gjeldende. Det vilde saaledes være et Blændværk, naar Nogen maatte mene, at man ved den almindelige Stemmeret, bringer det til, at Ingen bindes ved andre Love end de, hvortil han selv har givet sit Samtykke. Ikke at tale om, at selv den udstrakte Stemmeret, som vi her gaae imøde, dog, skjøndt den kaldes almindelig, kun skulde gives til det mindre Tal, idet til Exempel det hele Qvindekjøn og alle Mennesker under 30 Aar, hvoriblandt dog Mange ere komne til fuld og moden Retsbevidsthed, aldeles udelukkes fra det, der skulde være en Menneskerettighed, og underkastes andre for en stor Deel mindre forstandige Menneskers Raadighed.

Vil man nærmere knytte hiin formeentlige Ret til Begrebet om Lighed, saa indsees det og let, at den sande retlig begrundede Lighed kun kan bestaae i en Adgang til under lige Betingelser at nyde samme Ret. Naar forskjellige Individer under ulige Betingelser skulde nyde lige Ret blev det en sand Ulighed til Skade for den, som havde ydet det Mere. Nu bestaaer det menneskelige Samfund ikke af en eensformig Masse af aldeles lige Individer, men tvertimod af en Mangfoldighed, der ere høist ulige i naturlige Evner, i disses Udvikling og med Hensyn til udvortes Forhold, og denne Forskjel kan ei andet end paa

mange og indgribende Maader berøre deres Retstilstand. Navnlig kan det ikke være anderledes, end at den Lod i Udenverdenen, der tildeles Enhver som Stof for hans frie Virksomhed (Eiendom), bliver høist ulige. Det er ikke saaledes som Mennesket nogen kommer til Verden, at han deri kan fortsætte sit Liv, udvikle sine Evner, komme til en værdig Nydelse af sin Tilværelse. Det er kun ved Samvirkningen af de forskjellige Slægter, der efter hinanden have beboet Jorden, at denne er bleven et Opholdssted for flere tusinde Millioner, fyldet af utallige Goder, der ikke alene give dem fornødne Midler til Livets Bevaring, men ogsaa berede dem allehaande Beqvemmeligheder og Behageligheder, sætte dem i Stand til at føre et Liv, rigt paa aandelig Nydelse og Opløftelse. Men hvad der saaledes ved de Slægters Virken, der vare før os, er udrettet, vilde ikke have været til, ei heller vilde det kunne holdes vedlige, endnu mindre vedvarende udvikle sig til Forøgelse af Midlerne til Underholdning, Velvære og Forædling for Mange, saafremt der ikke var sikkret Enhver Frugten af hans Flid og Anstrængelse. Ingen vilde besaae Jorden, naar enhver Anden kunde indhøste Sæden eller nedtrampe den. End ikke vilde Nogen indsamle et Forraad for længere Tid af det, Naturen af sig selv frembringer, dersom Andre frit kunde tage det til sig og fortære det. Endnu mindre vilde det Stof, Naturen giver, blive forarbeidet paa de mange kunstrige Maader, hvorved det tjener til Livets Beqvemmelighed, Lyst og Forædling i uendelig mangfoldige Retninger, og for en stedse voxende Menneskemængde, dersom ikke Enhver var sikker paa at nyde godt af det, han ved sine Anstrængelser bringer tilveie. Men til den Frugt af sit Arbeide, der saaledes bør sikkres Enhver, hører og, at han frit maa kunne omsætte det til Andre, for enten derfor at erhverve sig noget andet, der er ham til større Gavn eller Nydelse, eller og for at bortgive det eller ved sin Død efterlade det til sit Afkom eller hvem han ellers helst vil unde det. Denne sidste Frihed er vel den, som snarest lod sig tænke bort fra Eiendomsretten, og en eller anden Ind=

skrænkning kan den gjerne taale. Men dersom den aldeles ophørte saa vilde den Virksomhed, der seer ud over Livets Grændser, forsvinde; og ligesom den hele nuværende Udvikling vilde staae paa et meget lavt Punkt, dersom ikke denne fremstræbende Virken havde fundet Næring hos vore Fædre, saaledes vilde det ei allene standse den videre Fremgang, men og alt hvad der gjennem mange Slægter er vundet efterhaanden gaae tilbage, saafremt man vilde berøve Borgerne hiin Opmuntring til at virke for Fremtiden. Det sees nu let, at den ovennævnte for Samfundets Velvære og Udvikling høist nødvendige Lov ikke blot strækker sig til Flidens egne naturlige Frembringelser, men ogsaa til alt, hvad der hidrører fra gjensidige Overdragelser eller fra Arv, eller, med andre Ord, Frugten af Ens Flid maa kunne gaae over til en Anden med samme Eiendomsraadighed, som tilkom ham. Det Mere eller Mindre, der falder i Enhvers Lod, maa saaledes ofte mere beroe paa heldige eller uheldige Omstændigheder end paa egen Flid og Dygtighed, men dog er hans Ret over det alt begrundet ved hiin store Samfundslov, der vil, at Enhver skal nyde Frugten af sit Arbeide, og man kan ikke, uden at krænke denne Lov, nægte Nogen det, som ved rette Eiers Overdragelse eller ved Lykkens Indvirkning, under Iagttagelse af Samfundets Love, er gaaet over paa ham. Den, hvis Lod er bleven liden, skjøndt han har stræbt mere end Mangen, der har faaet en større Lod, maa i Erkjendelsen af, at dette er en nødvendig Følge af en Retsorden, uden hvilken Menneskeheden vilde gaae til Grunde, ligesaavel finde sig i den Deel, som foranførte Omstændigheder deri have, som i det, der hidrører fra ringere Udrustning af Naturen, ringere Leilighed til Evnernes Udvikling, slettere Sundhedstilstand o. s. v. Han maa betænke, at saa knap en Andeel han end har faaet af det almindelige Forraad, saa er han dog, selv naar han ikke faaer videre end den Hjælp, Samfundet har at yde de Fattige, bedre faren, end om ingen sikkret Eiendomret var til, thi da vilde Jorden ei nærtil være istand til at yde saa stort et Antal Mennesker, som

de, der bygge og boe paa samme, endog den nødtørftigste Underholdning. Jo mere Samfundet bliver ved at gaae frem, jo mere der gjøres for alle Kræfters Udvikling ved Underviisning og Løsning af de Baand, der hæmme Virksomheden, jo mere Velstand tiltager og ved Siden deraf en fremstræbende Aand, der yttrer sig i allehaande Foretagender, hvorved nye Velstands=Kilder aabnes, jo videre Smag for Livets Beqvemmeligheder og ædlere Nydelser udbreder sig, jo lettere vil det og blive for hver troe Arbeider, ikke blot at finde nødtørftigt Underhold, men og at arbeide sig op til en større eller mindre Grad af Livets Beqvemmelighed. Under den fremskridende Forædling og Oplysning ville og alle gode Følelser, hvorved Mennesker i ulige Kaar bringes i et godt Forhold til hinanden, styrkes og næres.

Naar nu, som Følge af alt dette, den Ene i Medhold af samme Love, men under forskjellige Omstændigheders Indvirkning, erhverver Mere end den anden, saa lider denne sidste ikke Uret; thi det er ikke Loven, der har begunstiget den Første fremfor ham. Derimod vil det i Almindelighed være en Krænkelse af den naturlige Lighed, naar Fødsel i visse Slægter, foruden sine naturlige Fordele, ogsaa medfører særdeles Begunstigelse, hvorved det bliver de Paagjældende lettere at gaae frem til Velstand eller til betydende Stillinger. Naar Værnepligten uden Hensyn til Herkomst bliver fælles for Alle *), bliver der hos os saare lidet tilbage af lovhjemlede Forskjeller, som Fødselen skulde begrunde **).

---

*) Dette udelukker ikke saadanne Hensyn, som de, der ogsaa under den hidtil paa Bondestanden alene hvilende Værnepligt ere tagne til særegne Forhold, saalidet som Stillingsretten, hvilke Betænkeligheder den end kan frembyde fra andre Sider, krænker Ligheds-principet.

**) Det lader sig iøvrigt dog tænke, at Forretttigheder, knyttede til Fødslen, tillige kunne være forbundne med saa store Fordele for Staten, at de bør bevares. Dette gjælder med Hensyn til Tronens Arvelighed og de paa Grund deraf nødvendige Forrettigheder for den Kongl. Familie. I England er det ogsaa en almindelig Erkjendelse, at den

Efter alt det Udviklede kan man kun ved et fuldkommen misforstaaet Begreb om retlig Frihed og Lighed komme til det Resultat, at Alle og Enhver uden Hensyn til deres Egenskaber skulde have lige Ret til at indvirke paa den Ordning af de indbyrdes Retsforhld, der gaae ud fra Statsmagten. Det kan være, at de, der ville staae frem mod mig, som Talsmænd for en saakaldet almindelige Stemmeret, ikke ville vedkjende sig den Begrundelse af de naturlige Rettigheder, som jeg har gjendrevet, og derfor paastaae, at dette har været utidigt. Men er den end ikke bestemt fremtraadt, saa ligger den dog, som allerede bemærket, i Baggrunden, og indeholder upaatvivlelig det Bedste, der lader sig sige til Fordeel for hiint System, og det, hvorved det har indtaget Mange. Det kommer mig derfor lige meget tilpas, enten man fragaaer hiin Maade at grunde den paa, eller man erkjender den for gjendreven. Naar jeg, for at tilbagevise det falske Begreb om naturlig Lighed, hvorpaa Fordringen om almindelig Stemmeret synes at hvile, har indladt mig paa en kort Udvikling af de første Grunde for Eiendomsretten, saa er det deels fordi heri Hovedkilden ligger til den Ulighed i det virkelige Retsomfang, der, uagtet den medfødte Lighed (der ligefuldt maa erkjendes og beholder en stor Betydenhed) finder Sted, deels fordi Formuen maa være det rette Udgangspunkt for et fornuftigt Valgsystem, og endelig fordi det netop er ved de taagede Forestillinger om Eiendomsrettens Væsen, som man har sat i Omløb, at Mange ere blevne vundne for en almindelig

---

store Anseelse og Indflydelse i Statslivet, der forplanter sig til den Førstefødte i de Slægter, som have faaet Plads i Overhuset, er en til Bevaring af den Forfatning, hvorved Folket finder sig saa vel, nødvendig Indretning, hvis Afskaffelse vilde sætte Friheden og alle de Goder, som den har udbredt over Landet, i den øiensynligste Fare. Det er en saadan Betragtning, der har bragt mig til kun med det tilføiede begrændsende Udtryk „i Almindelighed" at nægte Retfærdigheden af en til Fødselen knyttet Retsulighed.

Stemmeret, ligesom det og først og fremmest er hiin Rettighed, der vilde trues ved dens Indførelse. Man vilde iøvrigt meget feile, om man antog, at jeg tillagde Eieren et saa ubetinget Herredømme over det, der var kommet i hans Eiendom, at det vilde træde i Veien for hans Medborgeres Existents eller for Samfundets Ret til at bebyrde og begrændse Eiendommene, naar og saavidt som det er fornødent for sande og velforstaaede Samfunds-Øiemeds Opnaaelse. Jeg har i en i 1801 i det daværende Selskab „For Sandhed" oplæst og i dets Skrifter trykt og siden i mine under Navn af Eunomia udgivne Afhandlinger 1 B. atter optaget Undersøgelse over Regjeringens Ret til at ophæve eller forandre Stiftelser udførlig prøvet og, som jeg troer, fra Grunden af gjendrevet de den Tid herskende Naturrets Begreber, hvorefter de Enkelte, ved først at gribe til, havde uafhængig af Staten erhvervet en ubegrændset Raadighed over det, der oprindelig ei tilhørte den ene mere end den anden, og bragt en saadan med sig ved Statens Stiftelse, hvorefter den siden var gaaet over fra Mand til Mand. Jeg har derfor og forkastet de da gjængse Forestillinger om en Eiendomsret, der endog maatte gjelde, naar under særdeles Omstændigheder et Menneske ei kunde frelse sit Liv uden at bruge det, der var i andens Eiendom, samt om en i Eiendomsbegrebet hjemlet Ret for Eieren til at gjøre uforanderlige for alle tilkommende Slægter bindende Forskrifter om, hvorledes hans Eiendomme efter hans Død maatte benyttes, med flere Følgesætninger af den sædvanlige Lære. Derimod udviklede jeg, hvorledes Eiendomsretten er en for at give Friheden et sikkert Stof for dens Virksomhed og aabne Midler for Menneskeslægtens Underholdning og Velvære nødvendig Samfunds Indretning, der vel maatte være underkastet den Begrændsning, som dens Formaal kræver, men, just for at dette kan opnaaes, maa uden for hiint Kravs Grændse være saa sikkret og saa baandfri som muligt; saaledes som jeg i korte Grundtræk har fremstillet Sagen i det Ovenstaaende. Jeg maatte i en ældre Tid ofte høre

ilde for en Lære, der formeentlig betog Eiendomsretten sin Fasthed, og indrømmede Statsmagten en Myndighed over den private Eiendom, der kunde føre til dens Tilintetgjørelse, og jeg har, hvor slige Erindringer traadte offentlig frem, ikke undladt tilbørligt at besvare dem*). Men jeg har og taget til Gjenmæle, hvor man i en modsat Retning har misforstaaet mig og ved Hjælp af de Begreber og Grundsætninger, som jeg i ovenanførte Afhandling har udviklet, har villet begrunde en Lære, hvorefter Eiendomsretten skulde underkastes enhver Indskrækning, som i enkelte Tilfælde kunde skjønnes at være billig eller almeennyttig. Jeg skal i den Henseende blot nævne juridisk Tidsskrift 15 Bd. S. 200—251, hvor jeg nøiagtig har prøvet en af en skarpsindig og mod mig venskabeligsindet norsk Retslærer opstillet Lære i hiin Retning, og derunder udførligt godtgjort, at Samfundet, skjøndt Eiendomsretten er dets Værk, maa, og det just for at dets Formaal med at stadfæste samme kan opnaaes, afholde sig fra al Indblanding i samme, der ikke klarlig er fordret ved væsentlige Samfundsformaal, og at det derfor er saa langt fra, at Staternes Indvirkning i det Hele bør udvides over den Grændse, inden hvilken de hidtil ordentligviis have holdt samme, at det tvertimod er Udviklingens Krav, at mange af de Skranker falde, som ældre Love satte for Eierens Raadighed og hvoraf adskilligt havde vedligeholdt sig. I min Stilling som Kongelig Commissarius ved Provindsialstænderne har jeg stundom havt Anledning til at træde frem mod Forslag, der gik Eiendomsretten for nær, og skal i den Henseende i Særdeleshed nævne Roeskilde Stænder-Tidende for 1844 S. 3382—3384, hvor jeg har taget fat paa det, der udgjør det egentlige Grundlag for de communistiske eller halv communistiske Lærdomme, som ogsaa her i Landet ere blevne udspredte, og som, naar de eensidig fremstilles, indtage ved et Udseende af Retfærdighed

---

*) See til Exempel min Haandbog over den danske og norske Ret 3 B. S. 518 ff.

og Menneskelighed, men som, naar de overveies i deres hele Indhold og Følger, sees at ville undergrave al Retfærdighed, Frihed og Udvikling. Men ogsaa har jeg i Stænderne undertiden maattet tage Ordet mod dem, der i overspændt Begreb om Eierens uindskrænkede Herredømme afstrede Staten Ret til den Lempning af Eiendomsforholdene, som Statsformaalet krævede. I denne Henseende skal jeg nævne Viborger Stænder-Tidende for 1836, 2den Række, S. 1637—1638, cfr. S. 1652—1658. Ogsaa i min hele øvrige Embedsvirksomhed har jeg stadigen, saavidt det stod til mig, holdt over de Grundsætninger, som jeg allerede i 1801 offentlig har vedkjendt mig og udførlig retfærdiggjort.*)

Hvad jeg har anført er, skjøndt det ei umiddelbar gaaer ud paa Gjenstanden for nærværende Skrift, dog vist ikke fremmed for dets Formaal, thi ligesom Intet er vigtigere for dette end at overvinde de vildfarende Forestillinger om Eiendomsretten, der have udbredt sig, saaledes kan det heller ikke med Hensyn til den Indgang, som jeg ønsker at dette mit Arbeide maa faae, være ligegyldigt, om mine Medborgere gaae ud fra de aldeles urigtige Meninger om min Lære, som man i denne som i flere Henseender har søgt at bibringe dem. For Fremtidens Dom har jeg aldeles ingen Frygt; men for den Sags Skyld, der har bevæget

*) For at hævde Eiendomsretten mod de forkeerte Theorier om samme, hvori han vistnok med Rette finder Kilden til Februari-Revolutionen, har Thiers udgivet et meget vidtløftigt Skrift "de la propreté." Den hele Udvikling, som dette Skrift indeholder af Eiendomsrettens Nødvendighed for Samfundet, og af de Begrebers Forkeerthed og Fordærvelighed, som man, under forskjellige Skikkelser, har villet opstille til Eiendomsrettens Svækkelse, stemmer i det Væsentlige med de i ovennævnte Afhandling fremstillede Hovedsætninger. Dog holder han i det Hele endnu strengere over Eiendomsretten end jeg, ligesom det turde være, at han med Hensyn til Eiendomsrettens første Grunde noget afviger fra den Theori, som jeg har udviklet; men her er ikke Stedet til derom ydérligere at udbrede mig.

mig til at skrive dette Skrift, anseer jeg det for Pligt, saavidt det lader sig gjøre, ogsaa øieblikkelig at berigtige de falske Domme.

Da, efter hvad jeg nu udførlig har godtgjort, Adgangen til at medvirke til Valget af Folkets Repræsentanter ei kan hidledes fra den naturlige Frihed eller Lighed, saa kan den kun tilstaaes dem, som, efter deres personlige Egenskaber og deres udvortes Stilling, kunne antages at ville benytte den til Samfundets Bedste. Saa forskjellige Meninger der end, som oven bemærket, kunne være om, hvorledes Kjendetegnet herpaa ved Lov kan være at bestemme, saa er det dog vel aldeles klart, at man ikke rolig kan overlade det til den besiddelsesløse, uoplyste og afhængige Mængde, der ernærer sig ved de ringeste Arbeider og derfor ei kan fortjene uden det til Livets Nødtørft Fornødne, at raade over Samfundets Ordning. Hertil vil det imidlertid komme, hvis den kaldes til lige med de øvrige Borgere at deeltage i at vælge dem, i hvis Hænder Lovgivningen betroes, thi dens Overvægt i Tal er saa stor, at den kan tage den hele Magt til sig. Vel er det just ikke sandsynligt, at de, der høre til denne Classe, strax ville benytte Leiligheden. Det har endog viist sig, som det forud var at formode, at de fra først af ikke vilde lægge synderlig Mærke til deres Rettighed eller bekymre sig om at udøve den; thi den hører til en Kreds, som de ikke omfatte hverken med deres Tænkning eller med deres Ønsker. Men Erfaring har og allerede bekræftet, at de snart ville blive gjorte opmærksomme paa deres Magt og opmuntrede til at gjøre Brug af samme. Dette kan vel for dem, der staae lavest, sjeldent skee i egen umiddelbar Interesse, men destomere Leilighed kan der være til at vinde dem snart for deres Ønsker der staae dem nærmest i Samfundet, snart for deres, af hvilke de faae Arbeide og Erhverv, eller som paa anden Maade kunne gjengjælde deres Beredvillighed. Ei heller vil det være vanskeligt at blive Herre over deres Stemmer blot ved at smigre deres Forfængelighed, for ikke at tale om hvor let de kunde kjøbes.

Hvad der er vist, er, at der aldeles ikke haves nogen Sikkerhed for, at de ville træffe taalelige Valg, men at de let ville blive Redskaber snart for dem, der arbeide paa uretfærdige Indgreb i den gjeldende Retsorden, snart omvendt for dem, der staae imod selv de gavnligste og retfærdigste Forandringer. Under visse Samfundsforhold kan dette sidste ligesaavel finde Sted som det Første, men, under de nærværende Omstændigheder, er det fornemmelig dette man har at frygte; hvorimod det i Tiden gjerne kunde slaae om til det Modsatte. Mængden er nu længe bleven bearbeidet for indgribende Forandringer i vore vigtigste Love og Indretninger, saasom i Landbolovene, i Grundreglerne for Beskatningen, i de kirkelige Forhold, i Næringsvæsenet, i Communevæsenet, Provindsialbestyrelsen, Rettergangsvæsenet. Gjennem den periodiske Presse og end mere gjennem Samfund, der have dannet sig for personligen at indvirke paa Mængden, ere Meninger blevne udbredte, der gaae ud paa, at den hele nærværende Tingenes Orden skal, hvad disse og flere Forhold angaaer, omstødes, men man vilde forgjæves lede efter en Begrundelse af hine Meninger, der vidnede om en klar og skarp Opfatning af det, der er, eller af den nye Tingenes Orden, hvorved det skal afløses. Saa gjerne man end vil indrømme, at der med Hensyn til hine Forhold kan være Adskilligt at forbedre, saa meget maa man dog ængstes ved den Tanke, at saadanne i den hele Folketilstand indgribende Forandringer kunne gjøres gjældende ved en Forsamling, der i sin Fleerhed gik i et øieblikkeligt herskende Parties Ledebaand. Ministeriet har selv i den Forestilling, hvorved det forelagde Kongen Udkastet til den Valglov, hvorefter nærværende Rigsforsamling er sammenkaldt, erkjendt, at et paa et saa bredt Grundlag bygget Valg gav Anledning til at frygte for en altfor fremskyndende Bevægelse, og derfor fundet det nødvendigt, i Forsamlingen at indbringe en Bestanddeel, der kunde virke beroligende og dæmpende. I dette Øiemed antog det, at der for Øieblikket intet bedre Middel lod sig udfinde end, at det til den Forsamling, der

havde at overveie Grundlovsudkastet, maatte forbeholdes Kongen at vælge et betydeligt Antal af Medlemmer. Begge Stænderforsamlinger erklærede sig med overveiende Stemmefleerhed enige i, at en saadan Modvægt mod en eensidig og overilet Bevægelsesretning var nødvendig, og antoge derhos, at den ommeldte Forbeholdenhed for Kongen under de særdeles Omstændigheder, der fandt Sted, vilde med Hensyn til den omspurgte Forsamling være det eneste fyldestgjørende Værn mod de Mangler og Eensidigheder, som neppe ville udeblive ved Folkevalgene. Men de tilføiede derhos, at det ved Forfatningsloven maatte søges i en anden med den constitutionelle Praxis mere overeensstemmende Foranstaltning. Det er og i Overeensstemmelse dermed, at der, efter Udkastet, ved Siden af det Thing, der skal dannes paa den i hiin Valglov fastsatte Maade, skal være et andet, under Navn af Landsthing, hvis Samtykke ordentligviis er nødvendigt for enhver Lov. Det er og almindelig erkjendt, at hvis Folkethinget stod ene, vilde den bebudede Forfatning være „et farligt Forsøg paa at nedlægge Magten i en eneste almindelig, næsten ucontrolleret, hyppig valgt Forsamling, der havde til Vælgere en stor Mængde Mænd, der for længere Tid (sic) nødvendigviis maatte mangle den fornødne Oplysning, Bevidsthed om det, de foretage sig, og den sande Interesse for Fædrelandets Tarv, og saaledes være let at vildlede og forføre." Saaledes udtaler „Fædrelandet" sig i Nr. 317, S. 1, Sp. 1, hvor en Artikel om Landsthinget begynder, der fortsættes og sluttes i Nr. 319 og 320, og saa stærke dens Udtryk end ere, kan man neppe kalde dem overdrevne. Men det er ikke let at indsee, hvorledes en Forsamling, hvis Sammensætning frembyder saa stor Fare for overilede og fordærvelige Beslutninger, kan blive til en for Landets Velfærd betryggende Indretning derved, at dens Beslutninger ikke blive til Love, forend de tillige faae en anden Forsamlings Bifald. I det Høieste kunde Skade og Fordærv derved afværges, uden at der kunde gjeres Regning paa at noget Godt og Gavnligt vilde udrettes. Men, som

det i selve den ovennævnte Artikel i „Fædrelandet" vises, vilde Staten aldeles ikke i Længden kunne bestaae med to ligeberettigede Repræsentationer, der gik, og ifølge deres Væsen maatte gaae, i aldeles modsatte Retninger. Hertil kunde endnu føies, at der gives Gjenstande af største Vigtighed, hvorved det vilde blive nødvendigt at lade begge Thing træde sammen som en Eenhed for efter Stemmefleerhed at tage afgjørende Beslutninger, og at ved den Leilighed Folkethinget som det talrigste ubetinget vilde faae Magten. Dette gjælder f. Ex. om Beskatningen, der dog ikke kunde udsættes indtil begge Thing bleve enige, Noget som iøvrigt ved Udkastets Udarbeidelse aldeles er overseet. Seer man hen til, hvorledes det saakaldte Landsthing skal indrettes, saa bortfalder vel Frygten for, at Staten skulde gaae i Staa ved Usamdrægtighed imellem begge Thing, men det sees heller ikke, hvorledes det andet Thing kan frembringe nogen Betryggelse for, at Faren af de fordærvelige Beslutninger, som man, efter hvad der indrømmes, vilde være udsat for, at Folkethinget kunde fatte, vilde blive afhjulpen.

Det saakaldte Landsthing skal jo netop dannes ved Valg af de samme Personer, som vælge til Folkethinget, kun at her Stemmerne afgives i de enkelte Communer og siden tælles sammen for et heelt Amt eller hvilketsomhelst District man maatte sætte istedet derfor. Der er dog ei mindste Anledning til at vente, at de samme Personer ville gjøre forstandigere Valg paa det ene Sted end paa det andet. Det er tvertimod at formode, at den Indflydelse, der har gjort sig gjældende ved det ene Valg, ogsaa vil beherske det andet, da hverken Førerne eller de, som lade sig føre, kunne ville, at Virkningen af det ene Valg skulde svækkes ved det andet. Første Gang idetmindste vilde begge Slags Valg foretages samtidigt, dette vil og ellers oftest blive Tilfældet, isærdeleshed vil, naar man seer bort fra Muligheden af at Landsthinget særlig opløses, intet nyt Landsthing kunne være at vælge uden til en Tid, hvori der ogsaa skete Valg til Folkethinget. Der er saaledes Intet sandsynligere end,

at den Valgsamling, som holdes med Hensyn til sidstommeldte Thing, med det samme forener sig om dem, som man vil give Stemme til det førstnævnte. Vel høre der flere af de Districter, hvori Landet med Hensyn til Folkethings-Valgene skulle deles, til, for at gjøre et Landsthingsvalg, men der er Intet rimeligere end, at den samme Retning vil blive herskende hos den store Folkemasse i Nabodistricterne, og der vil vist blive sørget for at lede Valgene saaledes i de forskjellige Districter, hvor man finder den fornødne Følgagtighed, at de falde paa de samme Personer. I den ene Commune stemmer man paa den, som ønskes i den anden, for derfra igjen at faae Stemmer for en af dem, den ønsker, men Retningen bliver den samme, og det vil kun sjeldent skee, at Valgene til de to Thing ville falde paa Personer, hvis Tænkemaade mærkeligen vilde afvige fra hinanden. Det var end ikke usandsynligt, at der forsætlig vilde blive arbeidet paa, at Landsthinget, der, som bestemt til at holde igjen imod Folkethinget, vil blive anseet med en vis Ugunst, blev besat med de største Ubetydeligheder. Hvis det imidlertid nogensinde maatte skee, at Retningen i forskjellige Bestanddele af det District, hvorfra Landsthingsvalgene skulle gaae ud, var saa ulige, at ingen Overeenskomst om samstemmende Valg kunde træffes, vilde det dog være saare tilfældigt, om Stemmefleerheden vilde være for det heldigere eller for det mindre heldige Valg. At disse Districter, som foreslaaet af Nogle, f. Ex. af Forfatteren til ovennævnte Artikel i „Fædrelandet", istedetfor efter Udkastet i Almindelighed at bestaae af et Amt, udvidedes paa Øerne, Bornholm undtagen, til et heelt Stift, og i Jylland skete efter en Tredeling af hele Provindsen, skjønnes heller ikke at kunne raade Bod paa Valgmaadens Mangler. Det vil derved neppe blive vanskeligt at lede Alt til et vist Maal, og i Mangel deraf vil man dog ei opnaae andet end, at der maaskee ikke vil faaes absolut Pluralitet for Valgene, og at saaledes Omvalg, efter Grundlovsudkastets § 33 og Udkastet til Valgloven §§ 51—53, maa finde Sted. Om Valget derved

bliver bedre eller slettere, er aldeles tilfældigt; som bundet til et vist Antal af dem, der ved første Valg havde faaet fleest Stemmer (hvilket mulig dog kun er en liden Andeel af samtlige Stemmegiveres Tal), har det ikke synderligt Værd, og det er ikke lidet sandsynligt, at en Mængde af de Stemmeberettigede ikke ville uleilige sig med et nyt Møde. At Kjøbstæderne endnu mere ville blive uden Indflydelse ved Valget af Landsthingsmændene end ved Folkethingsmændenes Valg, er indlysende, thi medens nogle faa større Kjøbstæder dog ved disse kunde ventes at faae Overvægt over de med dem forenede Landdistricter, kunde de i de Valg, hvortil de skulde samvirke mee et heelt Amt, aldeles ikke komme i Betragtning. Saaledes var efter Folketællingen i 1845 Befolkningen af Mandkjøn i Aarhuus By kun 4047, men i Aarhuus Amts Landdistricter 16467, saaat alle fra hiin efter vore Forhold betydelige Kjøbstad udgaaende Stemmer, da vel et omtrent forholdsmæssigt lige Antal af Befolkningen paa Landet og i Byerne vilde høre til Vælgerne, ikke engang vilde udgjøre en fjerdedeel af dem, der tilhøre Landdistricterne. Med Undtagelse af Bornholm, hvor iøvrigt Forskjellen mellem Kjøbstad og Land betyder langt mindre end andetsteds, er dog det lidet Aarhuus Amt det, hvor Kjøbstadbefolkningen staaer i det fordeelagtigste Forhold mod Landbefolkningen. I Holbek Amt til Ex. var den mandlige Befolkning i samtlige dets Kjøbstæder kun 2947 men paa Landet 33273, altsaa det 11 à 12 dobbelte.

Det paastaaes imidlertid, at der mellem Folkethinget og Landsthinget dog ere flere Forskjelligheder, paa Grund af hvilke man skulde kunne gjøre Regning paa, i det sidste at finde et Værn mod svag Eftergiven for øieblikkelige Bevægelser. Man bygger i saa Henseende paa de større Districter, hvorfra Valgene gaae ud, paa den længere Valgtid, paa Medlemmernes høiere Alder, paa den Omstændighed at de skulle være bosatte i Districtet, og endelig paa den, at de ingen Diæter erholde. Men alt dette forekommer mig at være uden Betydenhed. At der ikke vindes

noget ved at Valgene gaae gjennem et større District, er allerede opløst. Den tilsyneladende Binding skulde være, at den, der vælges, ikke har personligen at stille sig for Vælgerne og gjøre disse saadanne Erklæringer og Tilsagn, hvorved han kan vinde dem. Men foruden at dette efter de Synsmaader, hvorfra Udkastets Forfattere ere gaaede ud, ikke kan ansees for en Fordeel, vil det af det Ovenanførte være klart, at Valgene dog vilde falde paa de Personer, som enten ved de Valgforhandlinger, der foregaae med Hensyn til Folkethingene, erhverve sig Vælgernes Gunst, eller hvorom det paa anden Maade vides, at de stemme med de Anskuelser, som derunder have gjort sig gjældende. Kun den Forskjel vilde maaskee indtræde, at man til Landsthinget ikke bekymrede sig saa meget om Mænd, der med Kraft vilde virke i visse Formaal, som om saadanne, der ikke kunde ventes at ville gjøre nogen Modstand, altsaa, som allerede antydet, at man tog til Takke med ubetydeligere Personligheder, ja maaskee endog foretrak disse. Saafremt det ellers kunde betyde Noget, at Landsthingets Medlemmer valgtes paa dobbelt saa lang Tid som Folkethingets, saa vilde dette dog aldeles bortfalde derved, at Kongen, efter Grundlovs-Udkastet § 26, kan opløse det enten tilligemed Folkethinget eller endog uden samme. Dette er, saavidt skjønnes, aldeles mod det hele Formaal med at danne et Kammer, der skal holde igjen mod det egentlige Folkekammer, og er noget, som selv naar det finder en mere betryggende Indretning ikke burde finde Sted. Men naar Valgene skulde komme fra samme Kilde som Valgene til Folkethinget, vil Følgen ufeilbarlig være, at dersom der nogensinde ved en Hændelse skulde dannes et Landsthing, som havde nogen Modstandskraft, noget der maaskee lod sig tænke, naar der efter de 4 Aars Forløb var kommet et nyt Folkething, Landsthinget derimod var vedblevet, saa vilde hiint Thing andrage paa dets Opløsning, og Ministeriet, eller om man vil, Kronen derpaa gaae ind. Den store Forskjel, mellem Aldersbetingelsen for Folkethings-

manden, og den, der stilles for Landsthingsmanden, synes at skulle begrunde en væsentlig Forskjel i politisk Retning, idet Hensigten maa være, at give den Betænksomhed, hvormed Reformerne bør prøves, sin Plads i det sidste Thing, medens man i det første maatte gjøre Regning paa den Fyrighed, der behøves til at sætte dem i Bevægelse. Men det er dog indlysende, at Vælgerne eller Valglederne uden mindste Vanskelighed blandt dem, der have lagt det 40de Aar tilbage, kunne finde saadanne Mænd, hvoraf ingen Modstand kunde ventes mod den Retning, i hvilken de af dem til Folkethinget valgte Medlemmer formodes at ville gaae. Der mangler end ikke Anledning til at frygte, at det vilde nedsætte Landsthinget, at det fik Præg af et Gammelmands Raad, medens der ellers Intet var, der opvakte Formodning om noget i en mere udvidet Kreds vundet Overblik over de borgerlige Forhold. Det vilde vist og i sig selv være et Tab for bemeldte Thing, at det ikke maatte vælge Mænd af en ringere Alder; Erfaring fra vore Provindsialstænder har vist, at enkelte af de Medlemmer, der have udviklet den største Dygtighed, have været mellem 30 og 40 Aar, og at de allerede strax ved deres Indtrædelse have været i Besiddelse af saadan Dygtighed. Hvortil det skulde hjælpe, at Valgene til Landsthinget indskrænkes til det District, hvorfra Valgene gaae ud, medens Man til Folkethinget kan vælge af hele Landet, indsees ikke. Denne Indskrænkning vilde under en til Formaalet svarende Sammensætning af de to Afdelinger, hvoraf Rigsforsamlingen skulde bestaae, netop passe sig langt bedre for den, der da skulde træde istedetfor det Udkastet kalder Folkethinget, end for den, der skulde have Landsthingets Plads. Det kunde navnlig have meget for sig, at Vælgere, hos hvilke man i deres Fleerhed ikke kan forudsætte noget stort Overblik, skulde holde sig til den Kreds, som de nærmest kjendte og kunde bedømme, og hvori Kundskab til de locale Forhold kunde formodes. Det er klart at de, naar de gaae uden herfor, ofte vælge i Blinde paa Andres Raad og Tilskyndelse, hvorved de Evner, der

have gjort sig gjældende ved litteraire Arbeider eller Taler i folkelig Retning, komme mere i Betragtning end en dygtig Charakteer og nøie Kjendskab med Landets Forhold. En saadan Indskrænkning er heller ikke ukjendt i andre Lande, navnlig ere i Norge alle Valg bundne til Valgdistrictet, ligesom og, efter det franske Charte af 1830, Art. 36, i det mindste den halve Deel af de Deputerede skulde vælges blandt dem, der havde deres Hjem i det Departement, hvori de vælges. Derimod forekommer det mig, at denne Indskrænkning hvis den endog ved hine Valg blev indført, dog paa ingen Maade burde gjælde for Vælgere, hos hvem en videre Synskreds og en større Modenhed til at bedømme Personerne kan forudsættes. Hvad endelig det angaaer, at Landsthingsmændene ei som de, der skulde have Sæde i Folkethinget, skulde have Diætpenge, saa indeholdes deri et Hensyn til Formuestilstanden, der ellers er den tilsigtede nye Forfatning fremmed. Ogsaa er det sælsomt, at Udkastet saavel herved, som ved den nylig omtalte Aldersbetingelse, søger Betryggelsen hos den Valgbare, medens den ellers gaaer ud fra den Forudsætning at der skal stilles end mindre Fordringer til dem end til Vælgerne, idet den Tillid, disse ved Valget have lagt for Dagen, antages at være nok for at sikkre Valget. Men iøvrigt er hiin Betingelse uden al practisk Betydning. Det kan ikke være vanskeligt for dem, der fik Eneraadigheden over Valgene, at finde Mænd, med Hensyn til hvilke de turde være visse paa, at de ikke vilde træde i Veien for Bevægelsespartiet, og hvis Formuesomstændigheder vare af den Beskaffenhed at de kunde taale Savnet af det Vederlag, der skulde gives Folkethingets Medlemmer, selv om dette ikke blev sat saa lavt, som efter det forelagte Udkast til en Valglov § 68. Hertil kunde Man t. Ex. beqvemmelig bruge enkelte velstaaende Mænd uden Mening og Villie, men som kunde ønske den Ære at tælles blandt Folkets Udvalgte. Men i ethvert Tilfælde vil det være let for det Parti, der iøvrigt kan og vil sætte et Valg

igjennem, at erstatte den Paagjældende hiint Savn eller endog mere; og det vilde være høist uheldigt, om Rigsdagsmændene, istedetfor at faae Skadesløsholdelse ved lovbestemte Diætpenge, skulde lønnes af et eller andet Parti, til hvis Tjenere de derved gjorde sig*). Det lader til, at hiin Betingelse skal være en Erstatning for den Census, der kræves til at være Medlem af Senatet efter den Belgiske Forfatning, til hvilken Udkastet ved denne Leilighed synes at have taget Hensyn. Men man behøver blot at bemærke, at denne Census, efter Forfatningslovens § 56, ikke er mindre end en aarlig directe Skattesvarelse af 1000 Gylden (ikke langt under 800 Rbd.), og at Senatorerne heller ikke faae nogen Godtgjørelse for deres Ophold (§ 51), medens Medlemmerne af Repræsentantkammeret erholde 200 Gylden maanedlig (§ 52), for at see hvilken uhyre Forskjel der og i denne Henseende er mellem hvad man i hiin dog af en Revolution udsprungne Forfatning har fundet fornødent til Valgenes Betryggelse, og det, hvormed man her skal tage til Takke.

Det turde nu være tilstrækkelig godtgjort, at den Deel af vor tilkommende Lovgivningsmagt, der skulde føre Navn af Landsthinget, ingenlunde er skikket til at danne en Modvægt mod de Udskeielser, hvorfor Folkethinget, efter hvad allestedsfra erkjendes, vilde være udsat. Men inden jeg fremstiller Grundtrækkene af den Indretning, som Folkerepræsentationen, efter min Overbeviisning, maatte have for dog at være noget Værn om Folkets Frihed og Velfærd, skal jeg tilføie nogle Bemærkninger over de nærmere Bestemmelser, som de Rigsforsamlingen forelagte Lovudkast have givet om Valgretten og Valgbarheden, forsaavidt der ei allerede har været Leilighed til derom fuldstændig at udtale mig.

---

*) Herfra vilde det naturligviis være aldeles forskjelligt, om Diætpengene, istedetfor at svares af Statskassen, udrededes af Valgdistricterne efter en fast Ligningsregel.

Disse Udkast stille, som bekjendt, den Betingelse til Vælgerne, at have en Alder af 30 Aar, (Grundloven § 30, Valgloven § 1), hvorimod der kun fordres 25 Aars Alderen for at kunne vælges til Medlem af Folkethinget, men 40 Aar naar det er til Landsthinget (Grundloven § 13, Valgloven §§ 10 og 11). Det Provindsialstænderne i 1848 forelagte Udkast, der Intet indeholder om det sidstnævnte Tilfælde, gik ud paa, at 30 Aars Alderen skulde være fornøden baade for Valgretten og Valgbarheden. Men Stænderne fandt, at Forfatningen tilstrækkelig vilde betrygge Folket mod Følgerne af Ungdoms Umodenhed ved at betinge Adgangen til Valgretten af en større Alder, og at da Valgbarheden uden nogensomhelst Fare kunde udstrækkes til dem, der have opnaaet den almindelige Myndighedsalder. Det lader sig, meente de, vanskeligen tænke, at ældre Vælgere skulde lade deres Valg falde paa de Yngre, hvis ei særegen Duelighed opfordrede til at gaae udenfor de almindelig gjeldende Aldershensyn. I Overeensstemmelse med denne Stændernes Mening blev den Valglov affattet, hvorefter den nuværende Rigsforsamling er valgt, og herved er det og blevet i de Rigsforsamlingen forelagte Lovudkast. Disse staae herved i en paafaldende Modsætning til alle andre Landes Forfatningslove. De fleste Grundlove have krævet en modnere Alder hos den, der skulde kunne vælges, end hos Vælgerne, og navnlig var det overeensstemmende med disse Love, til Ex. med den norske Grundlov og det franske Charte af 1830, naar, efter Forordningerne om Provindsialstændernes Indretning af 15de Mai 1834 § 4 Nr. 5, Valgbarhed blev betinget af 30 Aars Alderen, Valgretten derimod efter § 3 Nr. 2 kun af 25 Aars Alderen, og denne sidste Alder er dog sat lavere i adskillige Stater, hvori Fuldmyndighed indtræder tidligere end hos os. I enkelte Stater er derimod Aldersbetingelsen sat lige for Valgrettighed og Valgbarhed; dette er især deleshed skeet ved de allernyeste Forfatningslove, hvorved man har gjort sig det til Formaal, at give begge Rettigheder den størst mulige Udvidelse.

Men det vides ikke, at man nogensinde forhen har taget til Takke med en ringere Alder for Valgbarheden end for Valgrettigheden. Der er noget betænkeligt i saaledes ganske at vende det om, hvad der hidtil almindelig har været antaget, men det sees heller ikke rettere end, at dette stemmer langt bedre med Forholdets Natur end det Nye, man her har foretrukket. Den Rettighed, i Forbindelse med en stor Mængde Medborgere at tage Deel i at udvælge et enkelt Medlem af den lovgivende Forsamling, fordrer ikke større Modenhed end den, man hos dem, hvis øvrige Stilling dertil egner, kan forudsætte at være indtraadt med Fuldmyndighedsalderen, især saa langt som den er sat tilbage ifølge vore Love. Det er og paafaldende at stille Aldersbetingelsen høiere, naar man ellers betroer denne Rettighed i Personers Hænder, for hvis Paalidelighed man har saa liden Betryggelse. Deraf flyde og de synderligste Forhold, f. Ex. at en Mand i et anseligt Embede eller i en betydelig borgerlig Virksomhed ansees uskikket til at udøve den Ret, enhver Dagleier, gift Tjenestekarl og mange andre stundom af ham aldeles afhængige Personer kunne udøve, naar de have naaet 30 Aars Alderen. Derimod er der god Grund til at fordre en modnere Alder hos den, der som Medlem af den lovgivende Forsamling skal tage Deel i Beslutninger om Landets vigtigste Anliggender. Det er ikke nok, at han har en udviklet Forstand, men han bør ogsaa have indlevet sig i de borgerlige Forhold, saaat de Grundlovsstiftere neppe have feilet, som dertil have krævet 30 Aars Alderen. Naar man her har stillet Aldersbetingelsen for Valgretten saa usædvanligt høi, saa synes det at hidrøre fra en Ængstelighed for, at man i andre Henseender havde for meget kastet den hen. Men Alderen erstatter ikke de øvrige Egenskaber, som man i Almindelighed og med Grund har krævet af den, som denne statsborgerlige Ret betroes. Bestemmelsen har vel den Nytte, at den udelukker et ikke lidet Antal af de aldeles afhængige Personer, som ellers efter bemeldte Udkast dertil vilde være berettigede. Men idet man ad denne Om-

vei gjør nogen Indskrænkning i den fra andre Sider altfor udstrakte Valgret, tager man ogsaa denne fra Adskillige, som i enhver Henseende dertil egne sig. At den Tillid, Valget udtrykker, skulde gjøre andre Betingelser overflødige er noget som lod sig høre, hvis Valget kun var blevet i Mænds Hænder, for hvis Skjønsomhed og Uafhængighed man havde skjøndt ikke ufeilbar, saa dog nogenlunde betydende Borgen; men naar Valget er nedlagt i en Masses Hænder, hvorom det endog af det nye Forfatningsværks varmeste Venner erkjendes, at den let bliver en Boldt for al Slags Forledelse, turde det dog være paafaldende urigtigt at give Slip paa den om end i sig selv svage Betryggelse, som kan søges i lovbestemte Egenskaber hos de Valgbare.

Udkastene indeholde endvidere, at hverken de Valgbare eller Valgberettigede maae staae i privat Tjenesteforhold, med mindre de have egen Huusstand (Grundloven § 31 a og 32, Valgloven § 4 og 9). At simple Tyende udelukkes er vistnok aldeles i sin Orden, og naar man iøvrigt var nogenlunde vaersom med at tilstaae hiin statsborgerlige Ret, turde den heller ikke kunne bestaae med noget andet Tjenesteforhold, hvorved den Paagjældende traadte ind i dens Huusstand, hvis Forretninger han havde paataget sig. Men naar Rettigheden ellers kan gives til de meest udannede og afhængige Personer, saa er det neppe velbegrundet, derfra at udelukke Personer, der vel i en vidtløftig Forstand kunne siges at staae i en Andens Tjeneste men ikke ere hans egentlige Tyende. Det er paafaldende, at, medens en stor Mængde simple Arbeidere, der have deres hele Erhverv af et betydeligt Handelshuus eller et betydeligt Industri-Anlæg eller et stort Agerbrug, have Valgret, saa kan den, der bestyrer disse Virksomheder, og som har Befalingsret over alle hine Arbeidere, ikke tage Deel i Valget, hvis han ingen særskilt Huusstand har. Østifternes Stænder havde ogsaa med meget stor Stemmefleerhed foreslaaet Bestemmelsen indskrænket til Tyendeforhold, hvorimod i den jydske Stænderforsamling de fleste Stemmer erklærede sig mod det ogsaa af den der ned-

satte Comitee foreslaaede Amendement af dette Indhold. Som Grund for at lade det blive ved det forelagte Udkast anføres i Departements-Tidenden S. 338, at den af de Roeskildske Stænder foreslaaede Forandring vilde gjøre Brud paa det System, der ligger til Grund for Valgloven, hvorefter den høiere og ringere Stilling i Samfundet ingen Indflydelse har paa Valgqvalificationen. Mig forekommer det, at allerede Tjenestefolks Udelukkelse er et Brud paa Ligheden, saaledes som denne af Ministeriet er opfattet, og naar man udstrækker dette til Huuslærere, Godsforvaltere og andre saadanne Personer, saa har man kun gjort en Udvidelse af hiin Ulighed for at vedligeholde en indbyrdes Lighed mellem to Classer, der med Hensyn til det, hvorpaa det her kommer an, ere heelt forskjellige. Ellers er der endog mod Tyendes Udelukkelse indvendt Meget, og det ikke uden Grund, naar der sees hen til, at man har kaldet Dagleiere, Haandlangere og Andre, der ofte ere nok saa afhængige som Tyendet, og som heller ikke forudsættes ellers at have nogen Besiddelse. Det indsees heller ikke, hvorledes den Omstændighed, at en Tjenestekarl er gift og nyder sin Kost i sit eget Huus, kan give ham den Adkomst til Valgret og Valgbarhed, der ellers ei vilde have tilkommet ham. Det er ikke sjeldent at store Jordeiere have en heel Deel gifte Tjenestefolk, som de lade boe i dem tilhørende Huse, og disse ere endog i høiere Grad afhængige end andre Tjenestefolk. Jeg skal forbigaae de Tvivlsmaal, hvortil hiin Bestemmelse giver Anledning med Hensyn til adskillige Forhold, t. Ex. Haandværkssvende.

Grundlovsudkastets § 31 Litr. b bestemmer endvidere, at den Valgberettigede ikke maa nyde eller have nydt Understøttelse af Fattigvæsenet, som ikke er enten eftergivet eller tilbagebetalt. Udkast til Valgloven § 5 indeholder samme Regel, men i flere Maader anderledes udtrykt; det er nemlig der tilføiet, at det kun er den efter det fyldte 18de Aar modtagne Hjælp, som enten skal være tilbagebetalt eller eftergivet. Man kan vistnok i og for sig Intet have imod hiin Fordring, men det vidner om den Yderlighed, hvori man

har uddeelt Valgret og Valgbarhed, at det er fundet nødvendig, ved særlige Bestemmelser at udelukke Almisselemmer, og dette er endog ikke skeet fuldkomment. Der forudsættes nemlig, at Valgretten kan erhverves, naar Fattigvæsenet vil eftergive sin Fordring, og man maa ifølge deraf antage, at et Sogneforstanderskab kunde skaffe alle sine 30aarige Almisselemmer af Mandkjønnet Stemmeret ved at eftergive sit Krav for den hidtil nydte Understøttelse, hvilket ikke vilde være til Hinder i at de kort efter bleve antagne til ny Understøttelse. Der haves iøvrigt ingen Hjemmel for Fattigvæsenets Bestyrelse til en saadan Eftergivelse, men den vilde maaskee i sin Tid kunne søges i den Forudsætning, hvorfra hiint Udkast gaaer ud. Det er sandsynligt, at Bestemmelsen, navnlig efter den Maade, hvorpaa den er udtrykt i Udkastet til Valgloven, er foranlediget ved Forordningen om Præsternes Embede med Hensyn til Ægteskab 30te April 1824 § 3 Nr. 10. Men dette er da skeet ved en Misforstaaelse, der iøvrigt ikke har været usædvanlig. Bemeldte Forordning taler nemlig aldeles ikke om Eftergivelse af det Krav, der kunde gjøres paa Grund af nydt Understøttelse (et Krav, der end ikke er begrundet i Lovgivningen anderledes end af Almisselemmets Efterladenskaber) som et Middel, hvorved den Forhindring for Ægteskab kan ophæves, som indeholdes deri, at nogen af de Paagjeldende har nydt Almisse. Men naar den bestemmer, at saadant Ægteskab kan finde Sted med Samtykke af Bestyrelsen for det Fattigvæsen, hvorunder Manden er forsørgelsesberettiget, saa er det fordi det beroer paa Omstændighederne, hvorvidt dette Fattigvæsen udsætter sig ved at tilstede Ægteskabet. Medens det i Almindelighed fandtes, at et Almisselem ikke burde kunne stifte Familie paa Fattigvæsenets Regning, hvilket endog kunde gaae saavidt, at han bragte en heel trængende Familie fra et andet Sognedistrikt ind under Fattigvæsenet i det Sogn, hvorunder han har sit Hjem, kan og Tilfældet være saaledes beskaffet, at ingen ny Byrde kastes paa denne Commune, eller at den ikke kan antages at være af den Betydenhed,

at det vilde være billigt at nægte ham den Lettelse og Trøst, som Ægteskabet kunde medføre; ja der kunde endog være særlige Grunde for at befordre Ægteskabet. Eftergivelse fra det Sognedistrikts Side, hvor Fruentimmeret nyder Forsørgelse, vilde derimod altid kunne faaes, da man der meer end gjerne vilde, at hun kom til at gifte sig ind i Mandens Commune, og der blive forsørgelsesberettiget for sig og Børn, saa at det og fra den Side vilde have været ilde betænkt at lade Eftergivelse komme i Betragtning. Tilbagebetaling er en anden Sag; thi det giver i det mindste en Formodning om at den, der engang har nydt Fattighjælp, er kommet ud af sin Trang.

Det indlyser, at de ovennævnte Betingelser i Forbindelse med den, der indeholdes i Grundlovs-Udkastet § 31 Litr. c og Udkastet til Valgloven § 6, at den paagjældende Vælger ei maa være ude af Raadighed over sit Boe, kun indeholde saare liden Betryggelse for en saadan udvortes Stilling, der kunde give Formodning om den Skjønsomhed og Uafhængighed, der burde fordres til Deelagtighed i hiin vigtige statsborgerlige Rettighed. Naar det endvidere fordres, at han skal være en uberygtet Mand, saa er dette vistnok velgrundet. Det kunde maaskee og være ligesaa rigtigt at blive staaende ved denne almindelige Sætning, hvis Anvendelse da overlodes til Valgbestyrelsens og i Tilfælde af Paaanke til Rigsdagens Skjøn, som at give den de nærmere Bestemmelser, som indeholdes i Fdn. 15de Mai 1834 § 3 Nr. 1, der vistnok ligesaavel som den almindelige Sætning kunde i de forekommende enkelte Tilfælde give Anledning til Tvivl og Trist. Men dette er dog ikke Meningen; i Udkastet til Valgloven § 3 er nemlig den nærmere Forklaring givet, at den Paagjældende ei alene ikke ved Dom maa være funden skyldig i nogen vanærende Handling, men heller ikke vitterlig maa være hengiven til saadanne Laster eller beviisligen have udviist et saadant Forhold, at de maae stemple ham som uværdig til enhver ærekjær Mands Agtelse. En saadan Bestemmelse synes dog at give An-

ledning til at anstille Undersøgelse om Forhold, der ellers ligge udenfor Lovens Grændser, ligesom og Spørgsmaalets Afgjørelse derved inddrages under det juridiske Beviises Regler, der synes at være ikke lidet misligt.

Endvidere er det saavel efter Grundlovs Udkastet §§ 31 og 32 og Valglovs Udkastet §§ 2 og 9 fornødent, at den Paagjældende har Indfødsret, men i § 2 af det sidstnævnte Udkast tilføies der, indtil en ny Lov om Indfødsretten nærmere bestemmer Betingelserne for denne Rettighed, skulle Udlændinger, som i 10 Aar have opholdt sig i de til den Danske Stat henhørende Landsdele og som staae i personligt undersaatligt Forhold til Kongen af Danmark, nyde samme Ret, som de, der overeensstemmende med Frdn. 15 Jan. 1776 have dansk Indfødsret. Disse almindelige Udtryk synes at indeholde, at et saadant 10aarigt Ophold her i Landet som foranført, skal, fra den Tid hiin Valglov træder i Kraft og indtil en ny Lov om Indfødsretten udkommer, medføre den Adgang til Embeder, der hidtil udgjorde Indfødtes Forrettighed. Men det er ingenlunde i sin Orden, at denne Adgang skal gives ved en Lov, der angaaer en ganske anden Gjenstand, ligesom det og er synderligt, at den med saa megen Høitidelighed under 15 Jan. 1776 givne Indfødsret saaledes i Forbigaaende forandres. Maaskee det heller ikke har været Hensigten, men at hiin Bestemmelse kun skal vise, hvorledes Betingelsen af Indfødsret i Henseende til Valgret og Valgbarhed skal forstaaes og anvendes. Men i saa Fald er Udtryksmaaden i begge hine Love uheldig; hvorimod Meningen vilde have været rigtigt udtrykt, naar det heed, at den Paagjældende enten skulde have Indfødsret eller have opholdt sig i de til den danske Stat henhørende Landsdele i den anførte Tid og paa den forudsatte Maade. Der kan vist Intet være imod, at Valgret og Valgbarhed tilstaaes Udlændinge, som have nedsat sig her i Landet, uden at have erhvervet Indfødsret eller ere i det Tilfælde, hvori de gjældende Anordninger give dem Adgang dertil. Den under 15 Jan. 1776 givne Indfødsret gaaer kun ud paa at forbeholde Landets

indfødte Børn alle Embeder i Staten, men uden iøvrigt at betage Fremmede andre Rettigheder, som de ved deres Ophold og Stilling her i Landet kunde erhverve. At dog visse Aars Ophold i Landet udkræves, forinden den Paagjældende kan udøve de omhandlede statsborgerlige Rettigheder, er i sin Orden, men det forekommer mig dog, at 10 Aar dertil er en noget lang Tid. Den norske Grundlov § 50 har kun sat Tiden til 5 Aar for Stemmeretten, men 10 Aar for Valgbarheden, og der vil neppe være nogen Betænkelighed ved at lade sig nøie med hiin Tid endog med Hensyn til begge Rettigheder. Hverken Valgret eller Valgbarhed vil dog have noget Synderligt at betyde, naar den Paagjældende ikke ved sit Ophold her i Landet er kommet i et saadant Forhold til sine Medborgere, at disses Stemme vil forene sig med hans, eller at de endog ville vælge ham til deres Repræsentant. Frdnn. 15 Mai 1834 § 4 Nr. 4 har og kun krævet 5 Aars Ophold her i Landet til Valgbarhed og med Hensyn til Valgrettigheden havde den ingen Indskrænkning gjort for de Grundeiere, der vare fødte i Udlandet. — Hvad Udkastet til Valgloven § 2 indeholder om at staae i personligt undersaatligt Forhold til Kongen, er ikke klart; thi det skjønnes ikke rettere end at en Persons fleeraarige Ophold her i Riget uden videre bringer ham i undersaatligt Forhold til Kongen. Maaskee er denne Bestemmelse foranlediget ved de nysnævnte Frdgers § 4 Nr. 1; men den betyder noget ganske andet, nemlig at den Valgbare alene skal staae i undersaatligt Forhold til Kongen af Danmark, og gaaer saaledes ud paa at udelukke saadanne, der skjøndt de havde Eiendom i Danmark, og vel der jevnlig toge Ophold, dog tillige vare Undersaatter i en fremmed Stat, saa og dem, der, til Exempel, som Consuler for en fremmed Stat, staae i et Tjenesteforhold til samme. Begge dette Slags Personer kunde meget gjerne desuagtet være indfødte Danske; om der var Grund til at udelukke dem der havde paataget sig Consulater for en fremmed Stat, er en anden Sag. Hvad her er bemærket, gaaer kun ud paa, at hiin Forordnings Bud havde en klar Betydning, og det en

saadan, der er ganske forskjellig fra den, som man kunde lægge ind i bemeldte Udkasts uklare Bestemmelse.

Det forlanges endvidere, at den som vil udøve Valgret skal i eet Aar have havt fast Bopæl i det Valgdistrict, hvori han opholder sig paa den Tid Valget foregaaer, dog at Omflytning i en Stad, som har meer end et Valgdistrict (i hvilket Tilfælde iøvrigt alene Kjøbenhavn er), i saa Henseende er uden Indflydelse. See Grundlovs Udkastet § 31 d cfr. Valglovs Udkastet § 7, der iøvrigt udtrykker sig mindre tydeligt, men tilføier, at den, som har fast Bopæl paa flere Steder, kan selv bestemme, paa hvilket af disse han vil gjøre sin Valgret gjældende. En lige Betingelse kræves for at være valgbar itl Landsthinget (Grundlovs Udkastet § 32 Valgloven § 11). Hvad her fordres, synes ikke at være tilstrækkelig begrundet, thi den, som i Løbet af det sidste Aar er flyttet fra eet District til et andet, synes derved ikke at blive mindre dygtig og paalidelig Vælger. Hvad navnlig det saakaldte Landsthing angaaer, saa har jeg allerede i det Foregaaende (S. 41) bemærket, at jeg ikke anseer det for velbegrundet, at Valgbarheden skal være indskrænket til det District, hvorfra Valget gaaer ud, men at der snarere var Anledning til at gjøre en saadan Fordring til Valgbarhed til Folkethinget. Grundlovs Udkastet § 32 har iøvrigt blot nævnt det Amt, hvori han vælges; dette er ei ganske nøiagtigt og Valglovs Udkastet § 7 har villet afhjælpe denne Mangel ved Udtrykket: „i den Valgkreds (Amt eller Kjøbenhavn), for hvilket han vælges". Foruden at det nu er synderligt, at ikke det rigtige Udtryk allerede findes i Grundlovs Udkastet, har man heller ikke ved at udarbeide Valgloven været aldeles heldig, thi Valgkredsen for Landet er ikke udenfor Kjøbenhavn altid et Amt, men efter sidstnævnte Lovs § 42 skulde der vælges to Medlemmer for Island der bestaaer af 3 Amter *).

*) Islands Indlemmelse i den nye Forfatning vil iøvrigt vistnok ingenlunde kunne bestaae med dette Lands Tarv og vilde føre til ilde

En ikke uvigtig Betænkelighed med Hensyn til Valgrets og Valgbarheds Betingelserne medfører det, at der aldeles ikke er Tale om Religion. Det vilde i sig selv ikke følge af den meest udstrakte Religionsfrihed, at den, der i dette vigtigste af alle Anliggender, stod i den meest bestemte Modsætning til Folkets Erkjendelse, ligefuldt skulde have Adgang til at tage Deel i Ledelsen af dets Anliggender, ligesom og den Omstændighed, at alle Rigsdagsmedlemmer efter Grundloven § 48 skulle tages i Ed (hvorom mere siden), ikke synes at tilstede, at Nogen dertil udnævnes, der aabenbar fornægter al Religion. Der turde derfor være Grund til i Almindelighed at fordre Bekjendelse af den christelige Religion, dog kunde som en Undtagelse ogsaa Bekjendere af den mosaiske Tro stedes til Deeltagelse i Valgret og Valgbarhed. Til denne Undtagelse kunde der være Grund i den Omstændighed, at de efterhaanden, som de ere blevne deelagtige i alle borgerlige Rettigheder, ogsaa ere saaledes skredne frem i Dannelse og Sædelighed, ligesom de ogsaa ere blevne det Land, der behandler dem saa vel, saa hengivne, at der ikke kan være nogen Betænkelighed ved at tilstede dem disse politiske Rettigheder. Det vilde derhos være dem en dyb Krænkelse, om de derfra bleve udelukkede. Frdgrne. for Danmark af 15 Mai 1834 nægtede dem heller ikke, saaledes som de samtidige Frdger for Hertugdømmerne, hvor deres sædelige og borgerlige Tilstand er langt ringere, Valgret (men vel Valgbarhed) § 4, og jeg var efter at de indkaldte oplyste Mænd derfor havde erklæret sig, ligeledes

---

liden Besvær for Rigsdagen. Dette skal i et følgende Hefte blive nærmere oplyst, ligesom jeg og forbeholder mig, der at yttre mig over den Tanke, ogsaa at indbefatte Slesvig under Grundloven og det uden at dette Lands Indvaanere faae Leilighed til derom at udtale sig. Dog maa jeg, da det staaer i Forbindelse med den heromhandlede Materie, bemærke, at Amtsinddelingen og lidet vilde passe sig paa de Valg, Slesvig vil have at gjøre til det saakaldte Landsthing, da baade Kjøbstæderne og de adelige Godser der ere udenfor Amterne.

af den Mening, at ogsaa denne burde have været dem tilstaaet, ligesom det og har viist sig, at de følte sig krænkede ved Nægtelsen.

I Henhold til det Ovenanførte maa jeg, selv naar der gives det saakaldte Landsthing en mere betryggende Indretning end den i Grundlovs Udkastet foreslaaede, finde det aldeles nødvendigt, at ogsaa Folkethinget faaer en ganske anden Grundvold.

I og for sig selv anseer jeg det for tvivlsomt, om det ikke, efter vore Forhold, kunde være ligesaa betryggende, at lade Folket udøve sin Deelagtighed i den lovgivende Magt igjennem et enkelt Kammer, som igiennem et dobbelt; men da maatte det naturligviis sammensættes saaledes, at ved Siden af de Valg, der udgaae fra alle de Borgere, som nogenlunde besidde de udvortes Betingelser, der give Formodning om fornøden Selvstændighed, ogsaa deels den større Formue, deels de høiere aandelige Kræfter gave en særlig Adgang til Plads i Forsamlingen, der let kunde blive dem spærret hvis et Valgsamfund, hvortil alle, der ei stode paa det laveste Punkt i Selskabet, havde lige Adgang, var ene raadigt over Valgene.

Jeg skulde i saa Henseende kunne nærme mig den Mening, som Schouw, som ovenanført, har yttret endnu i Begyndelsen af dette Aar, og hvortil Monrad forhen har heldet selv under Betingelse af indirecte Valg, at Man nemlig kunde lægge Anordningerne for Provindsialstænderne til Grund. Dog skulde jeg holde for, at de Valg, der efter disse Forordninger skulde gaae ud fra Eierne af complette Sædegaarde eller af saadanne som bemeldte Forordninger sætte ved Siden deraf, burde overlades til alle Besiddere af visse nogenlunde betydelige Jordeiendomme f. Ex. 20 Tdr. Hartkorn, uden Hensyn til om dette Hartkorn hørte til nogen Sædegaard eller ei. Den Tid, Forordningerne 15de Mai 1834 bleve udarbeidede, var der vistnok god Grund til at tage særdeles Hensyn til hiin Art af Eiendom. Foruden at man kun paa denne Maade kunde tilveiebringe, og det endda kun en meget svag Lighed med Indretningen af de preussiske Provindsialstæn=

der, der efter Kongens Befaling skulde lægges til Grund, havde det Meget for sig, at man knyttede Forskjellen mellem de forskjellige Landeiendomsbesiddere til en allerede ved Lovene begrundet Forskjel mellem Eiendommene. Enhver anden Forskjel havde et større Præg af Vilkaarlighed. Man kunde og hos Besidderne af hine Eiendomme i Almindelighed regne paa en Dannelse og et Overblik, som man med mindre Føie kunde forudsætte hos Besiddere af andre Eiendomme af en vis Betydenhed. Det vilde neppe heller været i sin Orden at give Fæstebønder Adgang til Stænderforsamlingen, uden at sikkre en Deel Godseiere Plads i samme, og det vilde, naar alle Valgene paa Landet overlodes til de Valgsamfund, hvori de mindre Landeiendomsbesiddere havde en saa stor Overvægt, ikke være sikkert, hvorvidt nogen Godseier vilde blive valgt. Hvis ikke Godseierne havde havt en tilstrækkelig Leilighed til derom at komme til Orde, vilde Adskilligt af hvad der gjennem Stænderne deels er gjort deels er forberedet til Udjevning mellem de forskjellige Jordbesidderes Rettigheder ikke heller vel kunne have fundet Sted*). Der var iøvrigt ikke til den Tid Nogen, som fandt noget ubilligt eller anstødeligt ved denne særegne Valgret og Valgbarhed. Dog var der allerede den Tid den Vanskelighed, at man ikke vel kunde andet end i hiin Classe optage de Sædegaarde, hvis Bondergods, enten i Medfør af Lov eller Bevilling, var afhændet under den Betingelse, at alle complette Sædegaardes Rettigheder ligefuldt skulde følge disse Eiendomme, hvoraf Følgen blev, at adskillige i sig selv ikke meget betydende Eiendomme ogsaa gave Adgang til Optagelse i hiin Classe, Noget som især viste sig i Jylland. Men deels er der nu opvakt en Stemning mod hiin Classe af Grundeiere, der skjøndt fremkaldt ved en

---

*) At den Sædegaardseierne tillagte Deel i Stænderindretningen ingenlunde blev fremkaldt ved nogen Formodning om, i dem at finde nogen Støtte mod Oppositionen, er udviklet i Roeskilde Stændertidende for 1844 S. 1234—1237.

Mængde høist urigtige Forestillinger, dog maatte være i Veien for i en Folkerepræsentation at indromme den en særegen Plads. — Deels er det at formode, at efterhaanden flere og flere Godser ville blive afhændede, og da maatte enten hiin Classe komme til at bestaae af et altfor ringe Antal Medlemmer, eller og Hovedgaardene, uagtet de ved Bondergodsets Afhændelse havde tabt en stor Deel af deres Betydenhed, beholde en Plads i Repræsentationen, hvortil andre endog mere betydende Eiendomme ikke vilde give Adgang. Endelig maa vistnok enhver betydende Landeiendom, enten den har Sædegaards Navn eller ikke, give den Formodning om Skjonsomhed, Selvstændighed og Interesse for Samfundsordenen, hvorpaa en særdeles Adgang til Indflydelse paa de offentlige Anliggender skulde grunde sig. Maaskee og betydelige Kjobstædeiendomme saavel som især betydelige Bygninger paa Landet af det Slags, der er Bygningsskat undergivet, saa og Capitalformuer af en vis bestemt Storrelse, anbragte i sikkre Prioriteter eller offentlige Papirer, under passende nærmere Bestemmelser kunde komme i Betragtning. Fremdeles maatte der uden Tvivl sorges for, at der sikkredes saavel Videnskabelighed som den hoiere Forretningsdygtighed visse Pladser i Forsamlingen, hvilket kunde skee ved Valg, som overlodes Universitetet, Geistligheden og for en Deel enten Kronen eller de meest uafhængige Embedscorporationer. Saaledes i Stænderne at kunne indbringe visse for Overveielsen af Statens Anliggender vigtige Classer af Dygtighed, der maaskee ei kunde finde Vei gjennem de Valg, hvorved alene Grundeiendom kom i Betragtning, var Diemedet med Anordn. 28de Mai 1831 § 3. Men Hensigten blev væsentlig forstyrret derved, at Frdnn. 15de Mai 1834 § 1 ogsaa knyttede Valget til de Pladser Kongen udenfor Universitetet og Geistligheden vilde besætte, til Grundeiendom, istedetfor at han efter den forstnævnte Anordning kunde vælge Enhver, som han med Hensyn til Stilling og Egenskaber dertil maatte finde særdeles egnet. Det er vel og mere i sin Orden, at hine Udnævnelser skee paa den anden ovenangivne Maade,

end at de gaae ud fra Kongen. Iøvrigt skal jeg, i Henhold til det Foranførte, ikke indlade mig videre paa, hvorledes jeg vilde finde det rettest at danne Folkerepræsentationen, naar den skulde udøves gjennem et enkelt Kammer, men derimod holde mig til den Forudsætning, at der skal indrettes tvende Kamre, og at det ene af disse, der skal træde istedetfor det i Udkastet omhandlede Folkething, skal gaae ud fra frie Valg, byggede paa den bredest mulige Grundvold. Hvad nu denne Afdeling angaaer, da kan jeg efter det oven S. 8—9 Udviklede ikke billige de i Udkastet brugte Navne, men skal herefter for at have et Navn, benævne samme det første Kammer. Det er i sig vilkaarligt, hvilken Afdeling man vil kalde den første eller den anden; men da der efter den Indretning, som her foreslaaes, ikke kan være Tale om nogen større Fornemhed hos den ene end hos den anden, turde det være naturligst at den talrigste, og den der dog i det Hele, navnlig med Hensyn til de meget vigtige Tilfælde, hvori begge Afdelinger skulle træde sammen og fatte en fælles Beslutning (s. oven S. 36), maa betragtes som den meest betydende, kaldes den første. Af det Foranførte sees, at jeg vel ingenlunde vil give Valgretten en saa stor Udstrækning, som den der ved Udkastet er paatænkt, men dog vil nedsætte Valgbetingelserne saa dybt, at enhver Stilling, der giver nogenlunde Formodning om en Mands Selvstændighed, skal være tilstrækkelig. Men, forat kunne indrømme en saadan Udstrækning af Valgretten, maa jeg finde det nødvendigt, at den udøves middelbart, saa at Vælgerne til den Ende fordeles i mindre Kredse til Udnævnelse af Mænd, der paa deres Vegne have at fuldbyrde det endelige Valg. Jeg tænker mig saaledes hiin Afdeling af Folkerepræsentationen dannet paa en Maade, der bliver i temmelig Overeensstemmelse med den, hvorefter det norske Storthing er indrettet. For nogle Aar siden ansaae man det for det yderste Ønske, der kunde gjøres om en folkelig Forfatning, at den kom til at ligne den norske. Dette blev den Tid, selv af mange blandt dem, der kraftigst talte Ordet for en Forfatning, endog anseet for noget aldeles overdrevent, ja de

sagde, at en saadan Forfatning vilde være den største Ulykke, der kunde vederfares Landet. Imidlertid er den Forfatning, som nu pludselig er kommet under Spørgsmaal her i Landet, bygget paa en ganske anderledes udstrakt og derhos umiddelbar Valgret, saa at der allerede vilde kunne vindes en Deel Beroligelse mod den Frygt, denne Plan har opvakt, naar man istedet derfor lagde den norske Forfatnings Exempel til Grund. Dog vilde jeg ingenlunde kunne blive staaende derved, naar der ikke ved Siden af et paa en lignende Grundvold bygget Kammer sattes et andet, der kunde formodes at holde igjen mod den altfor store Bevægelighed.

Efter den norske Grundlov af 4de Nov. 1814 § 50 kræves der til Valgret, foruden de nødvendige personlige Egenskaber, hvoriblandt 25 Aars Alderen og at have været bosat i Riget i 5 Aar, at den Paagjældende er eller har været Embedsmand, eller at han paa Landet eier eller paa længere Tid end 5 Aar*) har bygslet en matriculeret Jord, eller at han enten er Borger i en Kjøbstad eller deri eier Gaard eller Grund til en Værdi af idetmindste 300 Rbd. (nu 150 Species). Valgbarhedens Betingelser ere de samme paa det nær, at dertil kræves en Alder af 30 Aar, ligesom og den Paagjældende bør have opholdt sig 10 Aar i Riget (§ 61), hvorhos enkelte Stillinger derfra udelukke (§ 62). Iøvrigt er det indrømmet Kjøbstæderne at vælge en tredie Deel af Storthingsmændene (§ 59 og Lov. 8 Febr. 1816).

Den særdeles Adgang, bemeldte Grundlov har givet Embedsklassen, vilde neppe her finde Bifald, og uagtet jeg troer, at man med fuld Føie kan tillægge de danske Embedsmænd for deres Deeltagelse i Stænderne den samme Roes, som man er temmelig enig om at give de norske, der ere traadte frem i Storthinget, saa vilde jeg dog ikke foreslaae, at Embedsmænd som saadanne skulde have Deel-

*) Uagtet disse Udtryk, bliver det dog anseet tilstrækkeligt, at Bygslet er paa 5 Aar cfr. Stang, Systematisk Fremstilling af Norges constitutionelle Forfatning S. 34.

agtighed i Valgene, hvorimod den naturligviis ikke ber nægtes dem, naar de ere i noget af de andre Tilfælde, der ellers hjemle en saadan Rettighed. Det er iøvrigt af liden Følge for Valgene, om en Deel Embedsmænd, der ikke ere i disse Tilfælde, udelukkes fra Deeltagelse i Valgene, naar derved kun ikke Veien til Valgbarhed spærres for dem. — Paa Landet kunde man vel sætte et Huus paa 2 Skjepper Hartkorn (cfr. Pl. 9de Mai 1804) som det mindste, der kunde hjemle Adgang til Stemmerettighed. Der gaves neppe den Tid, Grundloven affattedes, mange for sig matriculerede Jordbrug i Norge, som ikke i det mindste kunde svare til dette lidet Hartkorn, hvilket, naar man tager Hensyn til Banktaxationen, langt fra ikke har den Værdie af 300 Rbd. Sølv, som i Norge kræves hos en Kjøbstad-Eiendom, der skal hjemle den omhandlede Ret. Iøvrigt kunde og, ved Siden af Eiendom og Livsfæste, saa og Beneficiarbesiddelse, Leiemaal paa 5 Aar komme i Betragtning *) (cfr. Anordn. 13de Aug. 1841 §§ 3 og 27). I Kjøbstæderne, hvor som i Norge, alle Borgere burde have Valgret, kunde man ligefrem optage den ovennævnte Værdi af 300 Rbd. saaledes, at Assurance-Taxationen lagdes til Grund og derhos kunde man paa Landet lade Eierne af saadanne Bygninger, der svare Bygningsskat, med den dobbelte Assurancesværdi, komme i Betragtning (Cfr. Analogien af Frdn. 15de Mai 1834 for Oestifterne § 16, for Jylland § 15). Saavel i Kjøbstæderne som paa Landet ville der vel være Adskillige, som uden at have de ovennævnte Eiendoms-Betingelser kunde være meget vel egnede til Vælgere, men deres Tal vilde dog i det Hele være saa lidet og Følgerne af nogle enkelte Vælgere færre vilde være af saa ringe Be-

*) Efter den norske Grundlov kommer dog ikke andet Leiemaal end Bygsel i Betragtning, cfr. Stang l. c, S. 37—38. Men, da den til Bygsel svarende Besiddelsesmaade, Fæste altid er paa Livstid, vilde der følge virkelig Ulighed af her at udelukke andet Leiemaal. I Finmarken ere der endnu saakaldte Rettighedsmænd, der, efter Lov af 2den Juli 1824, have Valgret og Valgbarhed, men her at forklare dette særegne Retsforholds Beskaffenhed vilde være unyttigt.

tydning, at det neppe vilde være tilraadeligt med Hensyn dertil at give Anledning til de Forviklinger, ifom vilde følge af de adskillige flere Valgadkomster, som i saa Henseende kunde opstilles. Fra at vælges skulle de Mænd, der ere i foranførte Tilfælde og som maaskee kunne være fær vel skikkede, ei være udelukkede. Hvad Kjøbenhavn derimod angaaer, vilde det lede til et urigtigt Forhold, blot at gaae ud fra Borgerskab eller Grundeiendom. Der gives i Hovedstaden en saa stor Mængde Indvaanere, der ikke ere Borgere eller Grundeiere, men som ikke uden Ubillighed kunde udelukkes fra Valgret eller uden Skade savnes blandt Vælgerne. Blandt andet tager dette Slags Indvaanere, som Leiere og Beboere af Stadens Bygninger, gjennem deres Leie en saadan Deel saavel i Stats- som Communeafgifterne, at det allerede fra den Side vilde være urigtigt, at nægte dem Indvirkning paa Valgene, især naar den paa Landet og de øvrige Kjøbstæder kan erhverves ved en saa ubetydelig Besiddelse som foranført, og ligeledes baade i Kjøbenhavn og i de andre Kjøbstæder tillægges de ubetydeligste Borgere. Man kunde med Hensyn til dem, der ei som Grundeiere eller Borgere have anden Adkomst til Valgret, gaae ud fra den Huusleilighed de beboe, enten paa den Maade, at en vis aarlig Huusleie lagdes til Grund eller et vist Beløb af Bygningsafgiften. Det Første vilde medføre den Ulempe, at urigtige Angivelser kunde gjøres, og at Undersøgelse af deres Rigtighed kunde føre til Vidtløftigheder, Tvivl og Fortrædeligheder, men ogsaa Udfindelsen af den Bygningsafgift, der gaaer af en Leietagers Locale, kan, naar den, som sædvanligt, ikke af ham tilsvares særlig, men kun gjennem Leien, have sin Vanskelighed. Den nemmeste Vei vilde være, om man vilde lade enhver Huusleilighed, der ikke er fritaget for Bygningsafgift, altsaa enhver Leilighed, der bestaaer af mere end 64 Qvadratalen, komme i Betragtning (Frd. 1 Octbr. 1802 § 31). Da Bygningsafgiften af en saadan Leilighed, naar den er beliggende til Gaden, udgjør 2 Rbd. 4 ℔ 8 ß, foruden at adskillige andre Afgifter maae udredes i Forhold dertil, saa turde maaskee den, der er

Leietager af en saadan Leilighed i Kjøbenhavn, nogenlunde kunne sættes ved Siden af dem, der kun have den ringeste i de øvrige Kjøbstæder eller paa Landet fornødne Besiddelse. Man kunde heller ikke i noget Tilfælde fra Landets eller de øvrige Kjøbstæders Side have nogen Grund til Besværing, om Valgbasis her blev noget lavere, da dette ingen Indflydelse vilde have paa det Antal Medlemmer, Kjøbenhavns Indvaanere kunde udnævne, men blot paa Valgrettens Fordeling imellem disse indbyrdes. Imidlertid vilde maaskee dog Valgretten herved gaae for dybt ned. Men det er ikke min Sag i denne Henseende at gjøre bestemte Forslag. Hertil vilde kræves statistiske Oplysninger, som ikke haves, eller og Overveielse med Mænd, der i forskjellige Kredse have et særdeles udstrakt Bekjendtskab med Enkelthederne i de her henhørende Forhold. Jeg vil kun i Almindelighed paapege de forskjellige Maader, hvorpaa man kunde ordne Sagen. Jeg vilde i saa Henseende let komme overeens med dem, som i Grundsætningerne vare enige med mig.

Det er, som allerede bemærket, kun under Betingelse af at den indirecte Valgmaade indføres, at jeg kunde give Valgretten den ovenberørte Udstrækning. Naar de oprindelige Vælgeres Forretning kun skal være, i en vis liden Kreds at udsee en eller anden af sammes Midte til at udøve det endelige Valg, saa behøves dertil ikke den Borgen for Vedkommendes Skjønsomhed og Selvstændighed, som man maatte fordre hos den, hvem det endelige Valg betroes. I Almindelighed vilde selv de mindre betydende Indvaanere være istand til at paaskjønne, hvem der i deres Kreds er skikket til i Forening med andre paalidelige Mænd at tage Deel i Valget af en Folkerepræsentant. Saaledes vil det ikke let feile, at et Landsbysogns eller Pastorats Beboere, Gaardmænd med de Huusmænd, der dog have nogle Skjepper Hartkorn, ville vide at udsee en paalidelig Mand af deres Midte til at samles med de af andre Sogne eller Pastorater udnævnte, til at overveie og beslutte et Repræsentantvalg. Begge hine Classer ville ordentligviis blive enige om, at overdrage deres Fuld-

magt til en af de anseligste og forstandigste Sognemænd. Der vil ikke heller let komme saadanne Interesser i Spillet, som kunne foranledige en saa udstrakt Cabaleren som der vilde behoves for gjennem de mange smaae Valgkredse at sætte saamange Valg paa Valgmænd igjennem, at derved et Valg paa en Folkerepræsentant i en vis særlig Retning kunde være sikkret. Man kan derfor, naar man antager denne Valgmaade, uden Fare strække Valgretten vidt, og det er derfor jeg ikke har fundet nogen særdeles Betænkelighed ved at bygge Adgangen dertil paa en saa bred Grundvold. Og naar det kan skee uden Fare, er det vist en anbefalende Egenskab ved denne Valgmaade, at man kan indromme de allerfleste Familiefædre, der ikke staae paa Armodens yderste Grændse, Deeltagelse i de forfatningsmæssige Rettigheder. Naturligviis vil iovrigt i enhver Valgkreds de, hvis Berettigelse grunder sig paa det ringeste, der fordres, kun udgjore det mindre Antal, og der vil af dem der staae over denne Grændse, ordentligviis være saamange, at de have en bestemt Overvægt. Selv at blive Valgmand er noget, som de fleste Huusmænd eller smaa Borgere neppe engang vilde onske, især naar, som jeg forudsætter, ingen Godtgjorelse gaves for Reisen til og fra Valgstedet eller Opholdet sammesteds, men deres Mening kan ligefuldt faae Indflydelse. Da det saaledes er at formode, at de, der i de forskjellige Kredse udsees til Valgmænd, udgjore en Kjerne af det hele Valgsamfund, saa er det og rimeligt, at de i Forening og under fælles Overveielse ville træffe et heldigt Repræsentant=Valg. Adskillige Forfatninger kjende derfor og kun middelbare Valg. Jeg skal ikke her paaberaabe mig de Forfatninger, som efter den tydske Forbundsact bleve indforte i de forskjellige tydske Stater, ei heller den ældre franske Republik, hvori Systemet om indirecte Valg fik sin Udvikling, men blot nævne Norge. Nogle mene vel, at Norges Exempel her ikke passer, da det laae i det udstrakte og tyndt befolkede Lands Natur = Beskaffenhed, at man ikke kunde samle alle Valgberettigede til et umiddelbart Valg. Men for det Forste vilde dog

et umiddelbart Valg have ladet sig udføre i Norge, kun at man i visse af de mindst befolkede Districter havde ladet Valgene foregaae i 2 eller 3 Afdelinger, hvorfra Stemmerne maatte sammentælles. Ligesom en saaden Maade at udføre Valget paa, endog i største Almindelighed, har været brugt i adskillige andre Stater, navnlig i Frankrig, saaledes har den og været benyttet efter Frdn. 15de Mai 1834 for Oestifterne § 20 og for Jylland § 19 (cfr. Frdn. 13de Aug. 1841 § 23 næstsidste Mbr.). Ogsaa skal det hele Landsthingsvalg, efter det forelagte Lovudkast, udføres paa denne Maade. Fremdeles skee Valg til det Islandske Althing umiddelbart, og det med en enkelt Undtagelse i en fælleds Forsamling (Frdn. 8de Marts 1843 § 15), og dog maa ethvert af de 20 Valgdistricter, hvori Island er inddeelt, have en betydelig større Udstrækning end de norske, hvoraf der ere imellem 60 og 70 for Landet, ligesom Kjøbstaddistricterne naturligviis slet ingen Vanskelighed frembøde. Imidlertid kan jeg ikke nægte, at det, der ellers skulde anbefale de umiddelbare Valg, maa tabe sig, naar Districtet er saa udstrakt, at Vælgerne enten faae lange Reiser at gjøre, eller Valget skal fuldbyrdes i forskjellige, i temmelig Afstand afsondrede Communer (cfr. Coll. Tid. f. 1834 S. 880), og at altsaa vel Landets Naturbeskaffenhed kunde have medvirket til, at man i Norge lod det beroe ved middelbare Valg. Men vist er det, at det, denne Valgmaade uagtet, ikke har manglet Storthingsvalgene paa Folkelighed, og det er saa langt fra, at Normændene beklage sig over de indirecte Valg, som over en i locale Forhold grundet Ufuldkommenhed i deres Forfatning, at de meget mere betragte det som det bedste. Saaledes yttrer Munk = Ræder i sit om Indsigt og varm Begeistring for hans Fædreland vidnende Skrift: den norske Statsforfatnings Historie og Væsen, at det meget indskrænkede Antal Valgmænd, gjennem hvilke Storthingsmændene udnævnes, i de allerfleste Tilfælde bedre end den store Samling af alle de Stemmeberettigede er istand til uden Slumpetræf at udfinde de Værdigste, og at den, efter hans Dom, forkastelige Candidatur derved undgaaes. Han tilføier, at

hvis Normændene ei havde havt dette dobbelte Valg, vilde vist Nationens sande Elite i langt mindre Grad, end nu er Tilfældet, finde Plads i Storthinget, og Partierne og Lidenskaber, som ei i denne Skjærsild vare udluttrede og forædlede, vilde maaskee vise sig raae og utilhyllede i Storthinget. Han antager ligeledes den betydelige Andeel, Kjøbstæderne have i Storthingsvalgene, for høist nyttig, som en Dæmning mod de øieblikkelige Opinioner, de pludselige Opbrusningers bølgende Bevægelse. (S. 103—104). Men saa meget end den middelbare Valgmaade i Forbindelse med den Indflydelse, som Grundloven beredede Embedsstanden, der, som Forfatteren bemærker, stedse har udgjort Kjernen i Storthinget, saa og det særdeles Hensyn, der blev taget til Kjøbstæderne, efter hans Fremstilling bidrager til at fjerne de Misbrug, der vare at befrygte af den udstrakte Valgret i Norge, saa erkjender han dog, at der i alt dette ikke indeholdes noget sikkert Værn. Han bemærker, hvorledes den udstrakte Valgret lige fra Begyndelsen har givet Anledning til en Ængstelighed, der stundom har viist sig meget levende, og at flere Forsøg have været gjorte paa at tilveiebringe en Forandring, der kunde sikkre mod den altfor store Magt, Grundloven havde givet den mindre dannede Deel af Folket. Han finder dog, at disse Forslag have været uantagelige, og at de i alt Fald ikke længere lode sig udføre. Han tilføier, at Ondet i Grunden laae for dybt, til at kunne rettes ved nogen Grundlovsforandring, navnlig i selve de Forhold, der finde Sted i Landet, hvor der ere faa betydelige Formuer. Men skjøndt han finder, at man ei med fuldkommen Rolighed kan see Fremtiden imøde, antager han dog, at der er Meget der kan tjene til Beroligelse og bestyrke det Haab, at det ikke vil geraade Landet til Skade, at Grundlovens Constituenter havde grebet til et saa dristigt Middel, for at vinde den hele nationale Kraft for Frihedens Værk. Han paaberaaber sig i saa Henseende, at Folkets Sindighed, Forholdenes Simpelhed, Folkets Samstemmighed i det Væsentlige gjøre, at Norge er fri for de forbittrede Partier, som i andre Lande opvække Folkemas-

serne, og at der desuden ere for faa Fordele, der tilbyde sig for en demagogisk Virksomhed. (S. 89—99). Det sees saaledes, at denne Forfatter, der iovrigt er det democratiske Princip meget hengiven, ikke blot finder den middelbare Valgmaade, som Norges Grundlov har indført, aldeles nødvendig til, under et saa bredt Valgsystem, som det denne Grundlov har indført, at bevare Statens Sikkerhed, men endog har megen Tvivl om dette Middels Tilstrækkelighed, kun at han ikke antager at der gives noget Middel, hvorved større Betryggelse kunde erholdes. Der er heller aldrig, saavidt jeg veed, fremtraadt nogen Stemning i Norge for at forandre den middelbare Valgmaade, og endnu mindre for at bygge Valgretten paa en endnu bredere Grundvold. Derimod er det en almindelig Mening blandt alle tænkende Normænd, at man, om det var muligt, maatte ønske en større Begrændsning i Valgretten, eller en særdeles Adgang for betydeligere Stillinger, og den betydeligere Formue, til at gjøre sig gjældende. De Fleste finde endog mere Foruroligelse ved den bestaaende Tingenes Orden end Munk-Ræder, og ikke Faa nære den Mening, at der i en eller anden Skikkelse burde være et Tokammersystem, Noget, som man og i sin Tid virkelig søgte i Adskillelsen mellem Lagthinget og Odelsthinget, der og, saa langt den end er bleven fra et virkeligt Tokammersystem, medfører adskillige af de Fordele, som et saadant skal give; ligesom og senere Forslag er gjort til at give denne Adskillelse en større Betydning.

Der er saaledes en stor Modsætning mellem den Anskuelse, der hersker i Norge, og som der mere og mere har udbredt sig, og den, hvorfra man er gaaet ud, naar Man her baade vil indføre en endnu mere udstrakt Valgret, end den som er hjemlet ved den norske Grundlov, og derhos opgive den Betryggelse, som denne har søgt i Valgenes Middelbarhed, og endda dermed endog forbinde meget andet, som giver Bevægelsen en langt friere Flugt, saasom aarlige Rigsdage istedetfor at Storthinget kun holdes hvert tredie

Aar. At det Værn, som det i Udkastet til Grundloven opstillede saakaldte Landsthing skulde give, er for Intet at regne, turde være tilstrækkeligen viist i det Foregaaende. Men selv naar der oprettes et andet Thing, bygget paa en saa betryggende Grundvold, som vore Forhold tillade, saa gaaer man dog vistnok allerede meget vidt i den demokratiske Retning, ved at lade sig nøie med, at give den Afdeling af Rigsdagen, der skal træde i Stedet for Udkastets Folkething, en Indretning, der baade med Hensyn til Valgbetingelserne og Valgmaaden blev det norske Storthing lig.

Maaskee Nogen finder det synderligt, at jeg paaberaaber mig den norske Forfatning, idet man vil mene, at jeg i den Bedømmelse af det ovennævnte Skrift, der findes i Tidsskrift for Literatur og Kritik, 6 B. S. 243—382, skulde have behandlet den norske Grundlov med Bitterhed og Ringeagt. Men, foruden at dette dog ei kunde være til Hinder for, at paaberaabe hiin Grundlov i den Retning, hvori jeg her har gjort det, saa er hiin Forudsætning ikke mere begrundet, end den Mening, som en vis Green af Pressen, fra den Tid hiin Bedømmelse kom frem, har arbeidet paa at bibringe Publikum, at jeg var den Mand her i Landet, som frem for nogen anden havde sat sig imod en fri Forfatning*). Jeg har vel i fornævnte Bedømmelse udhævet de flere Brøst, som findes i den norske Grundlov, ligesom jeg har udbredt mig over nogle af Storthinget gjorte Feilgreb. Men det er langt fra, at jeg har yttret nogen ufordeelagtig Mening om samme i det Hele; endnu mindre er der Spor af nogen Lyst til at nedsætte den norske Forfatning, eller hvad deraf har udviklet sig. Ligesom jeg netop nærede og endnu nærer en særdeles Stemning for at unde Norge alt godt, og for at erkjende hvad det deraf har, saaledes vil og mit Arbeide bære Vidnesbyrd herom. Det var, som jeg og udtrykkelig udtalte, ikke for Normændenes Skyld, at jeg udviklede Forfatningens Ufuldkommenheder og af det Stof, som Storthin=

---

*) See herom de forannævnte Oplysninger S. 11—15.

gets Virksomhed frembød, udhævede enkelte Feilgreb, hvorved det havde skadet Landet; det var kun det Afguderi, Man til den Tid her i Landet drev med den norske Grundlov og den Lykke, den skulde have udbredt, hvorimod jeg traadte frem. Jeg erkjendte derfor, ikke blot fordi Retfærdighed fordrede det, men og fordi det var mig en Glæde, at den Forfatning, Norge gav sig i 1814, var i sine Grundmomenter den meest passende til de norske Forhold, deels de indvortes i Landet selv, deels de, der opstode af den Forbindelse, hvori det maatte træde til Sverrig, samt at der var udrettet meget Godt og Nyttigt for Norge ved Hjælp af denne Forfatning, og at Storthingets Virksomhed med Alt det, der kunde udsættes paa samme, dog i det Hele havde været hæderlig og gavnlig. Naar man tager Hensyn til de Omstændigheder, hvorunder hiin Grundlov blev givet, maa man vistnok snarere undre sig over, at der dog blev udbragt noget saa Sundt og Rigtigt, end stode sig over de Ufuldkommenheder, hvoraf dette Arbeide lider; og man kan ikke andet end erkjende de Mænds Forstandighed, Overblik og Besindighed, der løste den vanskelige Opgave saa vel som det skete; og Agtelsen for disse Mænd har ingenlunde tabt sig ved Sammenligningen af deres Arbeide med det, der nu foreligger den danske Rigsforsamling. Der var iøvrigt, saavidt jeg har mærket, Ingen i Norge, som forargede sig over min Bedømmelse af dets Grundlov, tvertimod har jeg hos de mange oplyste Nordmænd, med hvilke jeg er kommet i Berørelse, snarere fundet en Stemning for at dømme skarpere saavel om Grundlovens Mangler, som om den Brug, der var gjort af samme. Ogsaa har jeg, om jeg ikke feiler, i Norge stedse uformindsket vedligeholdt den almindelige Velvillie, som jeg nogle Aar tilbage var saa lykkelig ogsaa at finde i mit Fædreland.

Det er ikke nødvendigt her at give et bestemt Svar paa Spørgsmalet om den umiddelbare eller den middelbare Valgmaades Fortrinlighed, forsaavidt det fremsættes i en almindelig Retning. Jeg kan vel ikke erkjende Gyldigheden

af de Grunde, der pleie at anføres til Bedste for hiin første Maade, men jeg kan gjerne lade dem gjælde i den Betydning og under den Forudsætning, hvori flere indsigtsfulde Forfattere have erklæret sig for de umiddelbare Valg. De have nemlig foudsat, at Valgretten kun bør gives i de mere betydende Borgeres Hænder, og det er da det Naturligste, at de umiddelbart og ei gjennem Valgmænd udøve deres Ret. Saaledes turde det endog have grændset til en Urimelighed, om man med en saa høi Census, som den, hvoraf Valgretten var betinget i Frankrig under det constitutionelle Monarchie, kun havde givet det lidet Antal, som ifølge deraf bleve valgberettigede, Ret til atter at udnævne Valgmænd. Men ganske anderledes stiller det sig, naar der gjøres saa ringe Fordringer til Vælgernes udvortes Stilling som de, hvortil jeg, for at komme den i vort Grundlovs-Udkast herskende Grundsætning saa nær som muligt, har efter den norske Grundlovs Exempel indskrænket mig. Under denne Forudsætning turde det være indlysende, at den største Deel af Vælgerne ei ville være skikkede, til at udfinde og bedømme de Mænd, der kunde egne sig til at deeltage i de vigtigste fædrenelandske Anliggenders Afgjørelse, men at de vel ville være istand til i mindre Kredse at udsøge en eller flere forstandige Mænd til, i Forbindelse med de i andre Kredse paa lige Maade udsøgte bedste Mænd, at overveie og udføre det endelige Valg. — Dette Hverv er et saadant, at om ikke alle saa dog de fleste Vælgere ville kunne benytte det med Forstand, medens de, naar man stiller dem den første Opgave, ikke ville vide, hvad det er, de have at gjøre, men i Blinde maatte overgive sig til Partiførere. Hertil kommer, at det for den uformuende Classe, der skal leve af sine Hænders Gjerning, vilde være for byrdefuldt at gjøre Reiser til et adskillige Mile fraliggende Valgsted; ligesom de heller ikke ville have Interesse nok for Valget til at gjøre denne Opoffrelse. De vilde saaledes ordentligviis ikke møde uden efter Opfordring af dem, der ville bruge deres Stemmer og idetmindste holde dem skadesløse for Reise, Fortæring og Tids-

spilde. Spørgsmaalet er altsaa egentlig det, om den Ret, at vælge Medlemmer af Statens lovgivende Forsamling, helst bør nedlægges i et temmelig begrændset Antal Borgeres Hænder, der kunne formodes at have de Egenskaber, hvoraf et heldigt Valg er betinget, eller om hellere et større Antal Borgere bør kaldes til, fordeelt i mindre Kredse, at udnævne Mænd til hvem dette Valg kan betroes. Saaledes var under de ovenomtalte Valgforhandlinger i Frankrig, foruden dem, der ønskede den bredeste Grundvold for Valgretten, Mange der anbefalede en middelmaadig Census (50 Francs) i Forbindelse med middelbare Valg, medens den Mening som seirede var for umiddelbare Valg, indskrænket til den velhavende Classe. Hvilken af de to Veie, der bedst vil føre til Maalet er vistnok tvivlsomt, idetmindste kan jeg ikke ansee det for afgjort, at den sidstmeldte Fremgangsmaade har et bestemt Fortrin. Paa den ene Side maa det indrømmes, at det dog er usikkert, hvorvidt de Mænd, som Loven paa Grund af en vis betydende Stilling eller Formue eragter for dygtige og paalidelige til at udføre hiint vigtige Kald, virkelig ere det; paa den anden Side har det ikke lidet for sig, at selv de mindre betydende Borgere ville i mindre Kredse vide at udfinde Mænd, som dette Valg kunde betroes. Forudsat at denne sidste Udvei gav lige saa god Betryggelse for heldige Valg, saa anbefaler den sig som den, der kommer Ligheden nærmere, idet den gjør Flere deelagtige i politiske Rettigheder. Den Ret, at deeltage i de offentlige Anliggender gjennem Udnævnelse af Valgmænd, er ingenlunde saa ringe, eller saa uskikket til at opvække Interesse for disse Anliggender, som mange Forfattere, i deres Iver for de umiddelbare Valgs Fortrin, have paastaaet. Ved at medvirke til at faae gode Valgmænd, bane de dog Veien for at gode Repræsentanter kunne blive valgte, og det hæver den ringere Borgers Selvfølelse og fører ham ind i det offentlige Liv, at han dog tages paa Raad med; og dette skeer da i det Omfang, hvori han formaaer at tage Deel i dette Anliggende, fordi han kun forsaavidt kan handle med fuld Be-

vidsthed om hvad det er han gjør. Det turde og være at der af dem, der omsider bleve kaldte til at indtræde i den lovgivende Forsamling, vilde blive taget mere Hensyn til hine Borgeres Tarv, naar deres Valg dog paa nogen Maade hidrørte fra disse, end naar Loven umiddelbar overlader hele Omsorgen for Folkerepræsentationen i enkelte af de rigere og mere anseete Borgeres Hænder. I alt Fald giver dette let Anledning til Mistanke og Misundelse. Saaledes synes det, efter hvad Erfaring siden har viist, at det vilde have været bedre om man, under det constitutionelle Monarchi i Frankrig, havde sat Valgcensus lavt og da ladet Valgretten udøve middelbart. Ogsaa var det, da Stænderinstitutionen blev stifftet her i Danmark, min Mening, at man heller burde have strakt Valgretten videre men gjort den middelbar, ligesom jeg og endnu holder for, at den i det de Roeskildske Stænder i 1838 forelagte Udkast til en Communeforordning for Kjøbenhavn antagne Valgmaade, hvorefter enhver Borger tog Deel i at udnævne Valgmænd, ialt 144, af hvilke igjen Borgerrepræsentanterne skulde vælges, var fortrinligere end den ifølge Stændernes Betænkning bifaldte Valgmaade, hvorefter de Borgere, der ei udrede et vist Antal Portioner Næringsskat, ere udelukkede fra al Indvirkning paa Repræsentationen, men derimod de Borgere, der ere ansatte til det bestemte Antal Portioner Næringsskat, vælge umiddelbart*).

Men saaledes, som Sagen nu foreligger, kommer det end ikke længer an paa, hvorledes hiint almindelige Spørgsmaal bør besvares. Det er ialt Fald med Hensyn til de af Regjeringen forelagte Lovudkast neppe tvivlsomt, at Valgretten bør have, skjøndt ikke saa stor Udstrækning, som disse Udkast gaae ud paa, dog en ganske anden end den, der havde den liberale Menings Understøttelse paa den Tid

---

*) See Roesk. St. Tid. for 1838, 1 Række S. 794—804, 817—820, 2 Række, S. 2665—2669, 2678—2682, Coll. Tid. for 1840, S. 54—56.

vore Provindsialstænder bleve indrettede, ja at man deri bør gaae saa vidt, som det lader sig gjøre, naar ikke den aldeles besiddelsesløse og afhængige Masse skal faae Herredømmet. Det er under denne Forudsætning, at jeg, i Henhold til det Ovenanførte, finder det aldeles afgjort, at kun middelbare Valg uden Fare kunne tilstaaes. Om end ikke Omstændighederne medførte, at man maatte give Valgretten den størst mulige Udstrækning, vilde jeg vel og have givet middelbare Valg Fortrin, men dog ei udstrakt Valgretten videre end til Besiddere af idetmindste 1 Td. Hartkorn, og de, som ellers efter Anordningen af 13de Aug. 1841 have Valgret og Valgbarhed til Sogneforstanderskaberne, saa og til dem, der i Kjøbstæderne kunde sættes ved Siden deraf.

I den Forestilling, Ministeriet nedlagde i Forbindelse med det Udkast til en Valglov for den da forestaaende Rigsforsamling, som i afvigte Aar blev Provindsialstænderne forelagt, anføres det, at det ikke har villet anbefale middelbare Valg, fordi Erfaringen ei har stadfæstet den Mening, at man paa denne Maade opnaaede at Valgene foretoges med større Indsigt og Kyndighed, hvorimod det frygtede for, at man derved vilde aabne Intriger og smaalige locale Hensyn Adgang til at gjøre sig gjældende, ligesom Ministeriet ansaae det for utvivlsomt, at man, ved at skyde Valgmændene ind mellem Vælgerne og de Deputerede, forvanske den rene Udtalen af Vælgernes Villie og Anskuelse.

Dette forekommer mig ikke at kunne have synderlig Vægt. Det synes aabenbart, at en saadan Valgmasse, som ifølge den omhandlede Valglov maa komme sammen for at vælge en Folkerepræsentant, vil i sin store Fleerhed være uden al Evne til at dømme om de Egenskaber, som denne behøver, og at ligeledes de Mænd, om hvilke der kan blive Spørgsmaal, ei kunne være uden ganske Faa bekjendte, og at altsaa Vælgerne maae være et Bytte for alle Slags Partiindvirkninger. Paa den anden Side er det viist, hvorledes det derimod kan være at vente, at selv Mænd i indskrænkede Forhold ville være istand til med Skjønsomhed at

medvirke til at finde dulige Valgmænd blandt Medlemmerne i den liden Kreds, hvortil de høre; dog har jeg ikke derved taget Hensyn til en saadan Valgmasse, som den, hvortil det omhandlede Udkast vilde føre; med en saadan er man vel omtrent lige usikker, hvilken Valgmaade man bruger. Det er derimod under Forudsætning af, at Valgretten udstrækkes til Smaaborgere, smaae Jordbrugere og andre i lige indskrænket Stilling, men at man dog ikke betroer Valgretten til jordløse Huusmænd, Inderster, Dagleiere, Haandlangere, gifte Tjenestefolk o. s. v. Det er vist ogsaa under hiin Forudsætning ikke umuligt at udøve en misledende ja endog en forførende Indvirkning, saavel i de mindre Kredse, hvoraf det hele Valgsamfund er sammensat, som og paa de udnævnte Valgmænd. Men Fleerheden saavel af de oprindelige Vælgere, som af Valgmændene maa dog antages at være skikkede til selv at sætte sig ind i det, de, hver for sit Vedkommende, have for, og at paaskjønne, hvorledes det bør udføres. Faren er da i al Fald mindre end naar alle opfordres til at bedømme det, hvorpaa den større Fleerhed ikke har Forstand. Hvad den nøie Forbindelse mellem den Valgte og hans Vælgere angaaer, som den umiddelbare Valgmaade skal medføre, saa finder jeg deri, navnlig under Forudsætning af en meget udstrakt Valgret, større Udsigt til fordærvelige Valg og en forkastelig Udførelse af det Hverv, der betroes den Valgte, end til at skaffe en fornuftig Almeenvillie Herredømme. Naar en talrig Valgmasse under Valgforhandlingen og gjennem sit Valg yttrer en Mening angaaende de Anliggender, hvorom den ikke har noget klart Begreb, saa er det ikke andet end en Gjenklang af det, Lederne først have bibragt dem; og disse Ledere have selv ofte deres hele politiske Viisdom af en høist overfladisk Bladlitteratur, der er dem et Orakel, fordi de derfra have faaet deres Indvielse; ikke at tale om de urene Hensigter, Lederne ofte have for Øie. Naar nu saadanne eller deres Clienter komme i Forsamlingen, saa søge de at give de Meninger, hvorfor de tale Ordet, Betydning ved at paaberaabe

sig, at det er deres Vælgeres eller endog at det er Folkets Mening og Villie, og ofte hjælpe de sig allene hermed uden at finde det fornødent at gaae ind paa de Grunde, der fremføres derimod. Hvad der saaledes har Udseende af at have havt Vælgernes Bifald, betragte Mange endog som bindende Regel, hvilken de ikke, uden Forræderi, kunne lade falde. Denne selvskabte Folkevillie kan let blive Samfundsordenens og Folkevellets Grav. Det er og ligefrem mod Grundtanken med den repræsentative Regjering, at de, der af Folket, eller egentlig dog kun af de i de enkelte Districter dertil, i Overeensstemmelse med Valgloven, bemyndigede Beboere udvælges til som de dygtigste og paalideligste at raadslaae og beslutte angaaende Landets Anliggender, skulde af Vælgernes Masse belæres om, hvorledes de skulde løse de Opgaver, om hvis Løsning de selv, der dog ere valgte som de Indsigtsfuldere, først kunne have en velbegrundet Mening, efterat de i den lovgivende Forsamling ere blevne nøie bekjendte med Alt, hvad dermed staaer i Forbindelse og efter at have overveiet og forhandlet Sagen med de Indsigtsfulde, som andetstedsfra dertil ere kaldede, saavelsom med dem, der træde frem i Regjeringens Ærinde. Men Urimeligheden og Fordærveligheden heraf bliver desto større jo længere Vælgerne ere tilbage i Oplysning og Overblik over Forholdene. Hiin saameget anbefalede Udtalelse af Anskuelser mellem Vælgerne og den, der stiller sig til Valg, har og den skadelige ja endog demoraliserende Virkning, at stundom Mænd af sundere Begreber end de, der ere blevne forplantede i Folkemassen, forat bane sig Vei til at vælges, om just ei vedkjende sig Meninger dem modsatte, som de hylde, saa dog give de Erklæringer, hvormed de træde frem, eller som affordres dem, en Farve, hvorved deres sande Mening skjules og hvori Vælgerne lægge det ind, som de ønske, Noget, hvorved dog de Valgte siden finde sig bundne og idetmindste hindres i kraftig Optræden mod Meget, som de i Grunden forkaste. At adskillige af de Mænd, i hvis Hænder Folkets Velfærd allerhelst maatte betroes, holde sig tilbage, vil

og være en ikke lidet skadelig Følge af denne Fremgangsmaade. Den rette Gjenstand for Vælgernes Omhu er at Landets Anliggender kun betroes retvillende, besindige, med Landets Forhold velbekjendte, sundtdømmende Mænd; have de sørget herfor, saa maa det overlades til de Valgte efter bedste Evne og Samvittighed at udfinde og bedømme de Forholdsregler, som skulle følges til Landets Bedste, hvilken deres Virksomhed dog staaer under Offentlighedens Tilsyn. At Valgkredsene heller ikke ere ligegyldige ved den Retning, som man antager at de forskjellige Personer, om hvis Valg der bliver Spørgsmaal, maatte have i en eller anden Sag, der ligger Vælgerne meget paa Hjerte, er naturligt, men det er paa ingen Maade tilraadeligt, at der ved Valgloven sørges for at give slige Hensyn en udvidet Virksomhed.

I den oven Side 22 nævnte Afhandling i „Fædrelandet", hvori det saakaldte Landsthings Besættelse ved middelbare Valg er anbefalet, findes der følgende mærkelige Yttring om dette Valgsystem: (Nr. 320, S. 1 Sp. 1). „Det vil frembyde den store Fordeel, at den Valgte er fri for at have en bestaaende Valgcorporation for sig, som han skal tænke paa i sin Virksomhed for at blive gjenvalgt (sic); der er neppe heller Tvivl om, at det i Reglen vil være en Luttring af Valget, naar det gjennemgaaer to Prøver, og skjøndt det directe Valg er langt fortrinligere med Hensyn til Indflydelsen paa Vælgerne, har det indirecte vistnok Fortrin med Hensyn til selve Valget." Om man nu end betragter den Indflydelse, som i de store Valgforsamlinger og i Forberedelserne til disse udøves paa Vælgerne med andre Øine end de hvormed jeg, saaledes som udviklet, betragter den, saa forekommer det mig dog, at den Valgmaade, der gav de bedste Valg, fortjener Fortrin for den, der beqvemmest lod sig benytte til politisk Opdragelse. Hine Yttringer ere mærkelige derved, at de findes i det Blad, der i saa høie Toner har anpriist Udkastene til Grund- og Valgloven, og det især deleshed i en Afhandling, der vidner om en saadan

Kjærlighed til disse Udkast, at Forfatteren, skjøndt han har givet saa meget efter for den vistnok almindelige Mening om det saakaldte Landsthing, at han deri har foreslaaet nogen Forandring (hvorom siden), slutter sin Afhandling med at gjentage hvad han alt forhen havde sagt „at man for Alting ikke bør betragte Landsthinget i selve den Skikkelse, Udkastet har givet det, for ubrugeligt eller unyttigt (Side 2544 2 Sp.)

Der staaer endnu adskillige underordnede Spørgsmaal, med Hensyn til Sammensætningen af det egentlige Folkething, tilbage. Men da det, som jeg alt har bemærket S. 60, ikke her er gjørligt at give en fuldstændig Plan, skal jeg fatte mig kort over de fleste af disse Spørgsmaal, med Hensyn til hvilke jeg let vilde komme til Rette med dem, der i Hovedsagen vare enige med mig om den Vei, man har at gaae. Hvad Tallet af dette Kammers Medlemmer angaaer, da finder jeg, at omtrent 100 vilde være rigelig tilstrækkeligt; da jeg derhos antager at omtrent $\frac{1}{3}$ Stemmer bør indrømmes Kjøbstæderne, Kjøbenhavn derunder indbefattet (cfr. Forordningerne af 15de Mai 1834, hvor Tallet er ganske lidet større, 37 mod 71) saa kunde dette Forhold ligefrem iagttages ved at sætte hele Tallet til 99, hvoraf Kjøbstæderne fik de 33. Af de Pladser, som Kjøbstæderne skulde besætte, kunde maaskee 14 tillægges Kjøbenhavn og 19 de øvrige Kjøbstæder, hvilke nogenlunde i Forhold til deres Folkemængde maatte fordeles mellem de forskjellige Provindser. Ved Forordningerne af 15de Mai 1834 var der anviist de jydske Kjøbstæder i Forhold til Folketallet et betydeligt større Antal Pladser end Østifternes. Dette havde sin Grund deri, at i disse Kjøbstædsrepræsentanterne fik en stor Styrke ved Hjælp af de Kjøbenhavnske Deputerede, der, om de end ikke deelte alle de mindre Kjøbstæders Interesser, dog gjorde det for en meget væsentlig Deel, saa at disse sikkert kunde gjøre Regning paa Kjøbenhavns Understøttelse, hvis der i Landboernes Interesse foresloges Noget, som var til

Kjøbstædernes Forurettelse*). Nu da hele Rigets udvalgte Mænd samles, bortfalder hiint Hensyn, saaat der idetmindste ikke er Anledning til i den Grad som forhen at begunstige de jydske Kjøbstæder ved Tallets Fordeling, men da naturligviis ikke en ganske lige Fordeling efter Folketallet kan finde Sted, bør paa Overgangspunkterne Afgjørelsen helst skee til Fordeel for dem, der meest kunde trænge til en liden Forstærkning i deres Repræsentation. Landet blev at fordele mellem saa mange Valgdistricter, at der i Almindelighed paa hvert faldt en Befolkning af noget over 16000, dog er det ikke af stor Vigtighed, at Fordelingen skeer nøiagtig efter Folkemængden, men der kan uden Betænkelighed, i Hensyn til Beqvemmelighed og passende Afrunding, gives et Landdistrict et Par tusinde over eller under Middelstørrelsen. Naturligviis vil alt dette for en stor Deel blive at bestemme ved et umiddelbart Skjøn over de individuelle Forhold; ligesom jeg ikke kunde have noget imod en Forandring i det hele Antal jeg har nævnt, eller mod nogen Lempning af det forhen omtalte Forhold mellem Landet og Kjøbstæderne.

Kjøbenhavn maatte uden tvivl have sit Valgvæsen for sig. Derimod finder jeg det rettest, at saavel de øvrige Kjæbstæder, som Landdistricterne, ved deres Valgmænd samledes paa Østifterne for et heelt Stift, i Jylland derimod, hvor Stiftinddelingen for en stor Deel afviger betydelig fra Amtsinddelingen (den største Deel af Aalborg Amt, lige til Aalborgs Porte, ligger til Exempel i Viborg Stift), enten for hele Provindsen eller efter en Deling i to eller tre Dele. Naturligviis maatte dog Kjøbstædernes og Landdistricternes Valgmænd, som to forskjellige Corporationer, samles hver for sig, og behøvede saaledes ikke at holde deres Valgforsamling enten til samme Tid eller paa samme Sted.

Hvad Valgmændenes Antal angaaer, saa mener jeg

---

*) Angaaende de ved Forordningerne af 15de Mai 1834 fastsatte Forhold kan Coll. Tid. for 1834 Nr. 47 eftersees.

ikke, at der vindes noget ved at gjøre det stort, hvorimod det kun gjør Reiserne til Valgdistrictet bekosteligere. Denne Betragtning gjelder dog ikke for Kjøbenhavn, og da det ingen Indflydelse har paa de øvrige Valgsamfund, hvor stort det Tal bliver, gjennem hvilket denne Hovedstad udvælger det samme tilkommende Antal Rigsmænd, er det ikke væsentligt om Valgmændenes Antal der bliver lidet større eller mindre. Maaskee 144 kunde være passende. Hvad Landet angaaer vilde det vist være tilstrækkeligt, naar der i hvert under et Sogneforstanderskab hørende District blev valgt 1 Valgmand, med Tillæg af 1, naar det har 1500 til 2000 Indvaanere, og nok 1, naar Indvaanernes Antal er 2500 til 3000 o. s. v. Kjøbstæderne maatte derimod med Hensyn til de forskjelligartede Kundskaber, der kunde ventes i samme, og da deres hele Valgmandskab ellers blev altfor ringe, idetmindste have 1 Valgmand for hver 500 af Befolkningen, saaledes at et Overskud der er over 250 regnes for 1. I Norge finder et lignende Forhold Sted, cfr. Grundloven § 57 og 58, men Forskjellen er der noget større; derimod er Tallet af samtlige dette Riges Valgmænd ikke lidet ringere end det her vilde blive; thi efter Munk-Ræder var det i 1841 kun omtrent 950, hvorimod det her med omtrent den samme Folkemængde vist vilde blive nær ved det dobbelte.

Til Valgmænd maatte enhver af Communens Vælgere kunne udnævnes. Til Valgbarhed som Rigsdagsmand maatte vel 30 Aars Alderen være fornøden (see oven S. 44) i Forbindelse med de personlige Egenskaber, som en Vælger bør have. Saafremt derimod en Formuesbetingelse skulde skaffe nogen Betryggelse, maatte den være mangefold høiere end den der kræves til Valgretten. Men dette vilde aldeles have den almindelige Mening imod sig, og jeg skal derfor saa meget mindre anbefale det som jeg dog ikke troer, at noget Synderligt derved kunde udrettes. Da det nu paa den anden Side vilde være umuligt at søge Betryggelse i Besiddelsen af 2 Skp. Hartkorn, eller af hvad der ellers, efter det

Foranførte, tjener til at begrunde Valgret, saa maa man heller lade det beroe ved de personlige Egenskaber, som denne Rettighed forudsætter, dog at Alderen, som meldt, forhøies til 30 Aar og at der hertil maaskee, hvad jeg anseer for mindre nødvendigt, fordres flere Aars Ophold i Staten for den, der ikke er født sammesteds. Derhos vilde jeg ansee det for raadeligt, at Valgbarheden indskrænkedes til dem der hørte hjemme i et District, der var i det Valgfællesskab hvori Valget foregik; altsaa at man i Kjøbenhavn ikke kunde vælge Nogen udenfor Staden og dens Grund, i Kjøbstæderne i Sjællands Stift ingen udenfor Stiftets Kjøbstæder, og i Landdistricterne fra dette Stift ingen uden Landbeboere sammesteds. Jeg veed vel, at ogsaa dette har Meningen imod sig, men, ligesom det ovenfor (S. 41) er bemærket, hvorledes man i andre constitutionelle Lande, og navnlig i Norge, endog meget yderligere har indskrænket den Kreds, hvori der maa vælges, saaledes holder jeg for, at der i det Hele vilde vindes mere ved slig Bestemmelse end der vilde tabes. Under den store Udstrækning af Valgkredsen staaer man Fare for, at den lovgivende Forsamling vil blive altfor overfyldt af Mænd, der have gjort sig bekjendte ved Skribent- eller Talegaver, anvendte i en vis Retning, og som ved en eller anden Anbefaling blive valgte i Districter, hvori de ellers ere ganske fremmede, og at den derimod vil komme til at savne Mænd, der vare mere inde i Folkelivet og i Forholdene i de forskjellige Dele af Landet. Det maa og herved erindres, at der dog, efter den Indretning, som der efter min Mening bør gives det andet Kammer, vil blive Leilighed nok til at benytte den ved videnskabelig Granskning eller den i en betydelig praktisk Virkekreds erhvervede almindelige Indsigt og Statsdygtighed, som ikke altid er at finde i de enkelte Districter; og de Mænd, jeg tænker mig som Vælgere til dette Thing, ville uden Tvivl have bedre Leilighed til at kjende og være bedre i Stand til at have en sikker Dom om de Mænd, som dertil kunde henføres.

Stemmegivningen bør, efter mine Tanker, i Almindelighed skee ved Hjelp af Stemmesedler, da kun derved Vælgerne kunne beskytte sig imod paatrængende Overhæng eller mod den Uvillie de kunne paadrage sig ved ikke at stemme som de ville, til hvilke de enten staae i et Afhængighedsforhold, eller som høre til et Parti, der haaner og fortrædiger dem, der ikke ville følge Strømmen. Den Iver, hvormed Stemmer hverves, vil og efterhaanden tabe sig, naar man ikke kan forvisse sig om, at de Stemmer, man troer at have vundet, virkelig udfalde efter Ønske. I de fleste Stater har man og hjemlet hemmelig Stemmegivning, saaledes til Exempel saavel efter de franske Valglove af 1817 og 1820, som efter den af 19de April 1831 (see § 48 ff.), hvis omhyggelige og gjennemtænkte Udarbeidelse man ei kan miskjende, hvor meget man end kan have imod den høie Census. I England derimod giver Enhver sin Stemme offentligen, men, hvormeget man end maa prise de engelske Tilstande, saa er det dog umiskjendeligt, at intet Parlamentsvalg sættes igjennem uden ved Anvendelse af meget mislige Midler. Foruden at en Mængde Vælgere beherskes af dem, af hvilke de ere afhængige, t. Ex. de mange smaa Forpagtere, der ingenlunde have en saa fast Besiddelse som vore Fæstere, af Godsherren, bliver den store Valgmængde saavel hemmelig som offentlig bearbeidet af dem, der ville drive et Valg igjennem, navnlig deels ved store Festmaaltider og de Taler, som derved holdes til Priis for Valgcandidaten, og det som han kan udrette, deels ved at befordre Vælgerne, hvoraf saare Mange ei selv interessere sig for Valgene, til Valgstedet, der give dem frie Fortæring, m. v. Men alle disse Midler vilde for en stor Deel tabe deres Virksomhed, naar den enkelte Vælger havde det i sin Magt at holde sin Stemme hemmelig. Der har og i England opløftet sig mange Stemmer for den hemmelige Afstemning, men den betragtes der som en Ultraliberalisme, ja den er endog det radicale Parties Løsen. Det conservative Parti sætter sig naturligviis af alle Kræfter derimod, og det vil ikke let finde

Indgang i Parlamentet. Saavidt jeg er istand til at op=fatte Forholdene vilde det og blive farligt for England, om den der saa vidt strakte Valgret (dog ingenlunde i den Grad udstrakt som hos os, see Fædrelandet for 1849 S. 26) ikke bandtes ved den Indflydelse, som Godsbesiddelse og anden Rigdom, for en stor Deel ved Hjelp af hiin Valgmaade, udøver; en Indflydelse, der, under de særegne Forhold i dette Land, ikke kan bruges til at undertrykke Folkets Rettigheder, eller paa en vedvarende Maade hæmme Udviklingen, men derimod er et Værn mod Bestræbelser for at omstøde den faste Retsorden, hvorved Alles Frihed og Velfærd beskyttes. Men det gaaer med hiin offentlige Afstemning, som med saa meget Andet i England, der i sin Forbindelse med samtlige Forhold i Landet, og fremfor Alt med den engelske Tænke=maade, er fortræffeligt, men som, afløst fra denne Forbin=delse, vilde være høist skadeligt.

Skjøndt iøvrigt Afstemning ved Stemmesedler burde være Reglen, saa burde det dog i de mindre Kredse, hvori den største Deel af Huusfædre samles for at udnævne Valg=mænd, være dem, der foretrak det, tilladt at vælge til Pro=tocollen, navnlig fordi der i denne Valgclasse kunde være Enkelte, som ikke vare skrivkyndige nok til at give deres Stemme skriftlig.

Hvis der ikke for det eller de Valg, der skulle udføres, faaes absolut Pluralitet, kunde en eller to nye Afstemninger være at foretage under de ved slige Leiligheder sædvanlige nærmere Bestemmelser. Det kan nemlig ikke antages at Valghandlingen enten i de oprindelige smaa Kredse, hvori Valgmænd udnævnes, eller i Valgmændsforsamlingen selv, kan medtage længere Tid end at de Vedkommende jo kunne ventes at blive tilstede indtil det Hele var endt. Ellers vilde Omvalg være utilraadeligt, ligesom jeg i det Hele just ikke troer at derved vindes nogen synderlig forøget Sikkerhed for at Valget bliver et Resultat af den almindelige Villie.

Jeg har nu udviklet hvad jeg fandt fornødent med Hensyn til Dannelsen af den Afdeling i den lovgivende For=

samling, der skulde træde istedetfor det, der i de forelagte Udkast kaldes Folkethinget. — Jeg gaaer nu over til den anden Afdeling, det saakaldte Landsthing.

Det er, om jeg ikke feiler, i det Foregaaende (S. 36—42) tilstrækkelig godtgjort, hvad der og kan ansees for almindelig erkjendt, at den Indretning, som Udkastet har villet give denne Deel af den lovgivende Magt, ikke vilde indeholde mindste Værn mod de Farer, for hvilke Folket, efter hvad der fra alle Sider indrømmes, vilde være givet blot, naar hiin første Afdeling blev eneraadig, eller dog det kongelige Veto blev det eneste der kunde sættes imod samme. Vel har jeg nu foreslaaet en anden Sammensætning og Dannelse af det Kammer, der skulde træde i hiint Folkethings Sted; men uagtet den holder en stor Deel af den besiddelsesløse og i sin Fleerhed aldeles udannede og afhængige Folkemasse udenfor Indvirkning paa Landets Lovgivning og Styrelse, saa bliver dog endnu, efter samme, Valgretten i saadanne Hænder, at Betænkelighederne ingenlunde bortfalder. I al Fald maatte man frygte for at de bedste aandelige og materielle Kræfter vilde blive udelukkede, dersom der ei aabnedes disse en anden Udvei til ogsaa at komme til Orde. Nødvendigheden af nok et Kammer vil derfor ingenlunde bortfalde ved en saadan Indretning, medens jeg derimod anseer det for uvist, om Danmark ikke heller maatte hjelpe sig med eet lovgivende Kammer, naar det blev saaledes sammensat at ogsaa disse Kræfter der fik deres Plads.

Jeg skal ei udbrede mig over de flere forskjellige Forslag, der ere komne frem for at give det saakaldte Landsthing en saadan Sammensætning, at det kunde være det Værn mod Folkethingets mulige Udskeielser, hvis Nødvendighed almindelig erkjendes, ligesom selv Forfatningsudkastets varmeste Venner indrømme, at den Indretning, dette vil give Landsthinget, ikke indeholder et nogenlunde paalideligt Værn.

Jeg har allerede oven, S. 37—38, omtalt et af disse Forslag, forsaavidt det gik ud paa at udvide det Distrikt, hvoraf Valgene udgaae, til et heelt Stift o. s. v. Efter dette samme Forslag skulde og disse Valg være middelbare, men saa meget jeg end maa foretrække dette Slags Valg, hvor der er Spørgsmaal om en stor Valgmasse, og skjøndt jeg forsaavidt maa være enig i hvad Forfatteren paa det oven, S. 73, anførte Sted har sagt om denne Valgmaades Fortrin, saa vilde den i og for sig dog kun give en altfor svag Borgen for, at Valgene vilde falde ud i en anden Retning end den, der øieblikkelig behersker Valgmassen. Mindst vilde dette kunne blive Tilfældet, naar de samme Vælgere samtidig skulde træde sammen i store Masser for at vælge til det ene Thing.

Da jeg holder for, at netop Valgene til det Thing, der vilde gaae ud fra den store Masse, burde skee gjennem Valgmænd, saa følger og allerede deraf, at jeg ikke i denne Valgmaade, naar den dog gik ud fra samme Vælgere, kunde søge Betryggelse for at det sideordnede Kammer vilde holde igjen mod de Eensidigheder, hvoraf hiint kunde komme til at lide. Jeg maa derimod finde det aldeles nødvendigt, at det faaer et ganske andet Udspring. Noget kunde det vel synes at betyde, naar hiin Forfatter vil, at Valgmændene til Landsthinget skulde udvælges af Communalbestyrelserne, dersom han derved tænkte sig disse saaledes som de for Tiden ere ordnede.*) Men dette er langt fra hans Mening, hvorimod han forudsætter, at disse snart ville blive forandrede derhen, at de faae et fuldkommen folkeligt Præg,

*) I Tidsskrift for Litteratur og Kunst, 7 B. S. 415, har jeg i Forbigaaende bemærket, at man i den da overalt dannede Communalforfatning mulig turde finde en paalidelig Grundvold for et Valgsystem, der bedre end de atomistiske Valg gjennem en stor Masse, som uden videre Forbindelse komme sammen, vilde vide at finde de i Sandhed dygtige Mænd til at tage Sæde i den almindelige Rigsforsamling.

det vil sige gaae ud fra lignende almindelige Valg som Folkethinget. Han mener derfor og at man, da denne Omdannelse ikke kan være indført inden det første Landsthingsvalg foregaaer, maa til dette benytte de almindelige Valg, saa at Valgmænd, der ere udnævnte af alle Vælgerne til Folkethinget, skulde vælge Landsthingets Medlemmer. Herved bortfalder enhver Tanke om, at der ad denne Vei kunde opnaaes Noget for at skaffe Landsthinget en nogenlunde betryggende Sammensætning.

Andre Forslag gaae ud paa, at nogle Valg skulde overlades til de større Landeiendoms-Besiddere, og nogle til Kjøbstæderne, andre derimod til den samme hele Valgmasse, som er stemmeberettiget ved Folkethingsvalgene, foruden at Geistligheden og Universitetet og de høiere Domstole skulde have nogle Valg. Disse Forslag vidne vel om en rigtig Erkjendelse af Trangen til et ganske andet Værn end det, Lovudkastet byder. Men det er dog kjendeligt, at Forfatterne, ventelig af Frygt for at foreslaae, hvad de, saaledes som Lovudkastet engang er, ansee for uopnaaeligt, ere blevne tilbage for det, der er fornødent.

Der kan efter vore Forhold ikke være Tale om, ved Siden af det Kammer, der dannes ved hine udstrakte Valg, at sætte et andet, der skulde have Lighed enten med det engelske Overhuus, der størstedeels bestaaer af dem, til hvilke den engang af Kronen meddeelte Lordværdighed i Forbindelse med store Besiddelser gaae i Arv efter Førstefødselsretten, eller med det franske Pairskammer, fremgaaende af Kronens Udnævnelse, efter Chartet af 1814 arvelig, men efter det af 1830 for Livstid, eller med de første Kammere, som i de forskjellige tydske Staters Stænderforfatninger bleve sammensatte paa en noget forskjellig Maade, men dog saaledes at deels Hovederne for visse anseelige Slægter deels nogle af Kronen udnævnte Adelige eller høie Embedsmænd udgjorde Hovedbestanddelene. Ved Udarbeidelsen af det Rigsforsamlingen forelagte Udkast har man nærmest havt det belgiske Senat for Øie, men, som alt bemærket (S. 42), bortkastet

netop det, som skulde give denne Bestanddeel af den lovgivende Magt dens særegne Præg, og derimod sat noget i Stedet, som er uden al virkelig Betydning. Den Indretning jeg skal foreslaae vil, i Formaalet og Grundsætningen, komme det belgiske Senat meget nærmere, kun at Maalet skal opnaaes ad en Vei, der, i det mindste efter vore Forhold, sikkrere vil lede dertil, og derhos uden Tvivl stemme bedre med Folkeaanden. Ved den belgiske Forfatningslov har man, som vi have seet, søgt at sikkre Senatet de særegne Egenskaber, som det bør have, ved at betinge Valgbarheden af en betydelig aarlig directe Beskatning, medens Valget overlodes til de samme, der vælge til Repræsentant-Kammeret. I den oftnævnte Artikel i Fædrelandet er det meent, at hiin Indskrænkning har intet at betyde, da Vælgerne vel ville vide at finde Mænd af den Anskuelse, som de hylde; kun at der paa Grund af denne Indskrænkning er mindre Leilighed til at træffe gode Valg. Men det vilde dog vist blive vanskeligt for Vælgerne, om de end ønskede det, at finde Mænd med en radikal Retning, naar de skulde søge saadanne iblandt dem, der betale en saa høi Skat. Man tænke sig, at Valgbarheden her blev betinget af en Eiendom paa i det mindste 80 Tdr. Hartkorn (hvoraf de ordinaire directe Skatter til Staten ikke udgjør mere end c. 1000 Gylden), eller hvad der i anden Formue dertil kunde svare. At en saa høi directe Beskatning heller ikke forekommer hyppig i Belgien, ja at den der, hvad der og paa Grund af Jordeiendommenes større Udstykning i sig er sandsynligt, endog er sjeldnere, kan sees deraf, at man for det Tilfælde, at der i en Provinds ikke gives 1 af 6000 Indvaanere, der svarer en saa høi Skat, har medtaget dem der ellers ere høiest beskattede i Provindsen, indtil et saadant Forhold fremkommer Det maa heller ikke glemmes, at de for begge Kamre fælleds Valg langt fra ikke ere saa udstrakte i Belgien, som de for det ene Thing vilde blive, efter hvad jeg har foreslaaet, end sige som de skulde være efter vort Grundlovsudkast; den belgiske Grundlovs Art. 47 kalder nemlig kun de Borgere

til at vælge, der have en vis aarlig directe Beskatning at svare, der efter Valgloven skulde nærmere bestemmes, men ikke sættes høiere end til 100 eller lavere end til 20 Gylden. Hvilke nærmere Bestemmelser Valgloven har truffet er mig ikke bekjendt; de ere rimeligviis ikke de samme for alle Provindser. Men tages en Middelstørrelse af 60 Gylden, saa maatte en hertil svarende Landeiendom i Danmark have et Hartkorn af omtrent 6 Tdr., og tager man den ringeste Størrelse, saa vilde den dog svare til et Hartkorn af omtrent 2 Tdr. I Overeensstemmelse hermed vilde i Landboestanden de mindre Gaardmænd ikke kaldes til Valgret. Selv naar den sidste Maalestok lægges til Grund bleve ikke alle, der efter Anordn. af 13de Aug. 1841 § 3 have Adgang til Sogneforstanderskabet, valgberettigede; og tages den første saa bliver Fordringen betydelig større end den, Forordn. af 15de Mai 1834 have stillet til den stænderske Valgret eller Anordn. af 13de Aug. 1841 § 27 til Valgbarhed for Amtsraadet. Men Maximum af 100 Gylden gaaer endog til det, Forordn. af 1834 krævede til Valgbarhed for Provindsialstænderne. Men uden Hensyn til Valgrets Betingelserne vilde der, med en saadan Fordring, som den belgiske Grundlov stiller som Valgbarheds Betingelse for Medlemmer af Senatet, ikke være synderligt Stof til Frygt for, at nogen for Retsordenen farlig Forandring skulde gaae igjennem. Snarere vilde der, naar dog Valgretten lodes i de meget smaa Jordbrugeres eller Borgeres Hænder, være Grund til at befrygte en noget snæver for Udviklingen skadelig Retning lig den, der har viist sig i det norske Storthing. Bondestanden er, for at jeg endnu engang skal gjentage, hvad jeg forhen har offentlig yttret, uden Tvivl i det Hele conservativ, ja maaskee den meest conservative Stand i Samfundet *).

---

*) See Roesk. St. Tid. for 1844, S. 3397 cfr. Coll. Tid. for 1846 S. 392.

Det er kun i den senere Tid at man har vundet en stor Deel af denne brave Stand for Ønsker og Fordringer, der kun have et tilsyneladende Skin af Retfærdighed. Det er vel kun i enkelte Provindser, at saadanne Ønsker og Fordringer (hvortil jeg t. Ex. ingenlunde regner det om alle øvrige Stænders Deeltagelse i Værnebyrden), have ret faaet Rod, navnlig endog hos den egentlige Bonde, Gaardmanden; og denne vil vist om nogen Tid bringes til den Indsigt, at ogsaa den mindre Eiendom vil blive sat i Fare, saafremt man først tillader sig uretfærdige Indgreb i den større. Men deels vil netop efter al Sandsynlighed Ordningen af Forhold, hvorpaa hiin øieblikkelige Stemning kunde faae en beklagelig Indflydelse, blive Gjenstand for den første lovgivende Forsamling, deels kan der nu neppe blive Tale om at indskrænke Valgretten til Gaardmændene, men den maa idetmindste udvides til Huusmænd, som have en Jordlod, der ikke hører til de allerringeste. Iøvrigt maa med Hensyn til Sammenligningen med det norske Storthing bemærkes, at der aldrig i dette har rørt sig noget Ønske om vilkaarlig Indgriben i Eiendomsretten til Bondestandens Fordeel. Der har t. Ex. aldrig været Tale om at den store Mængde beneficerede Gods, der blev solgt deels til Fordeel for vedkommende Præstekald, deels til Bedste for Oplysningsvæsenet i det Hele, skulde gaae over til Eiendom for Bygselmanden, uagtet norske Lov, der sætter bestemte Grændser for alle dennes Ydelser til Jorddrotten, med noget større Skin af Ret, kunde paaberaabes for at tillægge ham et Slags Medeiendom, end danske Lov for en slig Paastand med Hensyn til Fæstere. Ogsaa ere de mange andre Meninger, som her ere udbredte, om indgribende og paatrængende Omdannelse af flere af vore vigtigste Love og Indretninger, blevne fremmede for Norge, der iøvrigt størstedeels har disse Love og Indretninger fælleds med Danmark. Ei heller have de norske Bønder i den Grad holdt sig til deres egen Stand, som man kunde vente, at vore langt dybere nedstigende Vælgere vilde gjøre; de have stedse valgt en Deel Embedsmænd,

ligesom heller ikke de enkelte større Jord- og Værkseiere have været udelukkede; men det indtræffer hyppigt, at de i deres District ikke finde nogen Mand udenfor Bondestanden, som de i alle Henseender have Tillid til.

Naar jeg, istedetfor at den belgiske Grundlov fordrer en vis Formuenhed som Betingelse for Valgbarhed til Senatet, vil at Fordringen med Hensyn til den Afdeling af den lovgivende Forsamling, der her skal træde i dets Sted, skal vendes til de Valgberettigede, saa sættes den igjen meget lavere. Jeg mener, at man, hvad Landmanden angaaer, kan optage Enhver, der eier 20 eller maaskee 16 Tdr. Hartkorn Ager og Eng, naar han har de fornødne personlige Egenskaber, hvoriblandt en Alder af 25 Aar. Skov- og Mølleskylds-Hartkorn vilde efter de sædvanlige Forhold blive at beregne som Ager og Engs Hartkorn, men Tiende-Hartkorn ei komme i Betragtning. I Kjøbstæderne burde de, som eie Bygninger af en betydelig Assuranceværdie, have Deel i Valgene; men denne Værdie burde, navnlig med Hensyn til Kjøbenhavn, sættes til en høiere Sum, end den man i Almindelighed kunde tillægge det ovennævnte Hartkorns Størrelse. Deels har Hartkornet nemlig en mere fast Værdie end Kjøbstædbygninger, disse ansatte efter deres Assurance, der vel er den eneste Maalestok, som man kan bruge, deels tager det og større Deel i Skatterne og andre offentlige Byrder end Kjøbstædbygningerne, naar disse ansættes efter hiin Værdie. Fremdeles ere sikkert Kjøbstædbygninger i Almindelighed stærkere behæftede end Jordeiendomme, thi af disse skal Eieren ordentligviis leve, medens Eieren af Kjøbstædbygninger har en anden Levevei, og med Hensyn dertil, ofte størstedeels ved Hjelp af laante Penge, har opført eller kjøbt Bygninger, som han derhos tildeels bortleier. Det er især i Kjøbenhavn dette Forhold jevnlig finder Sted; men der er og en anden Grund, hvorfor Summen her maa sættes høiere. Hvis nemlig en for andre Kjøbstæder nogenlunde passende Værdie ogsaa skulde være gjeldende for Kjøbenhavn, vilde man her, naar til alle berettigede Grundeiere skulde lægges de, der af en anden Grund maatte

optages, let faae ligesaamange Vælgere, som det hele øvrige Sjellands Stift, Kjøbstæder og Landet tilsammen, ja rimeligviis endog flere. Hvis man satte Bygningsværdien i de øvrige Kjøbstæder til 16,000 Rbd., turde den i Kjøbenhavn være at ansætte til 25,000 Rbd. Naar Nogen havde flere Eiendomme indenfor Grændserne af den Provinds, der havde Valgene fælles, maatte de kunne lægges sammen. Kjøbstædjorder, der og maae tages i Betragtning, maatte vel, da de ikke altid have særligt Hartkorn, saaledes som i Frdn. 15de Mai 1834 (for Østifterne §§ 13, 14 for Jylland § 13) bestemt, beregnes efter den for Bankhæftelsen gjeldende Værdie. Vel ville der i Kjøbstæderne udenfor Kjøbenhavn ikke blive Mange, som ved Hjelp af deres faste Eiendomme vilde faae Adgang til den omhandlede Valgret, i enkelte Kjøbstæder maaskee aldeles ingen. Men Tallet vil, da det ikke er usædvanligt, at samme Mand har adskillige Eiendomme, ikke i det Hele blive saa ganske ringe, især med den Tilvæxt det vil faae ved det, der senere skal blive foreslaaet om Capitalisters Adgang til at træde ind blandt Vælgere. Desuden er det ikke vigtigt at faae et stort Antal Vælgere, endnu mindre kommer det an paa det Forhold, hvori de komme fra en eller anden Kreds. Gandske ligegyldigt er det vel ikke, hvorledes Tallet af Land- og Kjøbstæd-Vælgere stille sig imod hinanden. Men det har dog kun en underordnet Vigtighed, da der efter min Mening bliver i det Thing, hvortil Adgang aabnes ved den oven omtalte udstrakte Valgret, at sørge for et passende Forhold imellem Kjøbstæderne og Landets Repræsentanter, og det her omhandlede Thing maa formodes at ville betragte alle i samme forekommende Spørgsmaal fra et mere almindeligt Standpunkt; ligesom ogsaa Vælgerne, uden Hensyn til den forskjellige Adkomst til deres Valgret, skulle udgjøre et Valgsamfund, der vælger i Forening. Allermindst turde der ligge Magt paa, hvorledes Valgene fordele sig mellem de enkelte Kjøbstæder eller Landdistrikter. Endnu burde de Bygninger paa Landet, der svare Bygnings-Afgift, uden Tvivl give Adkomst til Valgret, og

jeg skulde holde for, at Maalestokken burde være den samme som i Kjøbstæderne udenfor Kjøbenhavn. Naar jeg oven S. 58 i Lighed med hvad der ved Stænderlovene er bestemt, har antaget, at der skulde kræves en dobbelt Bygningsværdie paa Landet for Valgretten til det der omhandlede Thing, saa havde det sin Grund deri, at slige Bygninger ikke medføre en saa stor Deelagtighed i Communalbyrder som Hartkornet. Men her er Opgaven at finde Mænd, der efter deres Dannelse og Vilkaar kunne formodes skikkede til at træffe gode Valg for den Deel af Folkerepræsentationen, hvori der bør findes den særdeles Dygtighed og det Overblik, der kan behøves til Beskyttelse mod mulige Overilelser af den, der hviler paa en overordentlig bred Valgbasis; og derved turde Eiere af større industrielle Anlæg paa Landet, der ere forenede med ikke ubetydelige Bygninger, egne sig til saa meget som muligt at komme i Betragtning. Og skjøndt vel de fleste af disse vilde komme med, om end Bygningsværdien sættes som for Kjøbenhavn, saa holder jeg dog for, at selv de af denne Classe, hvis Bygnings Værdie kun svarer til den for de øvrige Kjøbstæder foreslaaede, aldeles egne sig til den omhandlede Valgret. Endelig finder jeg, at ogsaa egentlige Capitaler bør give Berettigelse til Medvirkning ved det omhandlede Things Besættelse. Hvad deres Størrelse angaaer, saa kan det vel siges, at da en med god Sikkerhed anbragt Capital udtrykker en Formue den Paagjeldende virkelig besidder, medens en Eiendomsmand for det Meste skylder en Deel af Eiendommens Værdie, saa burde der snarere fordres mindre end mere af hiin end af denne Art Formue. Men der turde dog være overveiende Grunde til at gjøre Fordringen større til Capitalisten. En udlaant Capital kunde, naar ellers alt er lige, dog ikke i den Grad som en fast Eiendom opvække Formodningen om de Egenskaber, hvorpaa en Vælgers Paalidelighed beroer. Capitalisterne faae heller ikke, som saadanne, de mangesidige Berørelser med deres Medborgere, som Grundeierne. De svare heller ikke i Almindelighed nogen directe Skat. Og endelig, hvad der vel er den vigtigste Betragtning,

vilde Capitalisterne maaskee faae en for stor Deel i Valgretten, dersom Fordringen ei sættes temmelig høit. Jeg skulde derfor være tilbøielig til ikke at lade denne Valgadkomst gjelde med en mindre Størrelse, end den, jeg har foreslaaet for kjøbenhavnske Bygninger, nemlig 25,000 Rbd. — Capitalen maatte enten bestaae i Prioritetslaan, hvilende paa ⅔ af de pantsatte Eiendommes Værdie, eller i Kongelige Obligationer, Bankhæftelser, Bankobligationer, eller andre offentlige Papirer, som gave fuld Sikkerhed. Hvad Prioritetsobligationer angaaer, maatte det være nok, at de løde paa dens Navn, som derved vilde skaffe sig Optagelse paa Valglisten, thi de Bekostninger og Misligheder, som vilde være forbundne med at transportere en Panteobligation til en Proforma-Eier, ere for betydelige, til at Nogen skulde ville anvende dem, for at faae Andeel i Valget. Men hvad de offentlige Papirer angaaer, maatte en eller anden Forsigtighed iagttages, for at afværge Proformaværk, f. Ex. at Vedkommende, hvis han ei allerede i ½ Aar havde været Eier af slige Papirer, burde foranstalte dem deponerede, saaledes at de i en vis Tid, t. Ex. ½ Aar, ikke turde tilbagebetales ham, uden mod at deponere andre, ligesaa gode Papirer, til et lignende Beløb. Denne Indskrænkning tilligemed den høie Sum, der skulde fordres, vilde gjøre, at der næppe blev et saa meget stort Antal, der paa Grund af Capitalformue traadte ind i Vælgernes Række. Men det var heller ikke at ønske; adskillige vil der dog blive, og desuden er der ikke faa, som med nogen af de øvrige Valgadkomster forbinde Capitalformue; og Sammenlægning turde uden Tvivl tilstedes mellem Capital og Eiendom, ligesom mellem de forskjellige Slags Eiendomme, alt efter det geometriske Forhold.

Ligesom jeg i det Hele ikke, hvis derom blev Spørgsmaal, vilde holde stærkt over de ovenangivne Summer, som skulde tages i Betragtning med Hensyn til den omhandlede Valgret, saaledes har jeg især en Deel Tvivl angaaende de Bygningsværdier, som maatte være at fastsætte. Jeg har nemlig nogen Frygt for at der vilde blive alt for faa fra

Kjøbstæderne udenfor Kjøbenhavn, som derved vilde komme i Vælgernes Tal. Jeg kunde derfor være meget tilbøielig til for disse Kjøbstæders Vedkommende at nedsætte Størrelsen, og, naar man hertil lod sig bestemme af denne praktiske Grund, vilde det næppe være fornødent derfor at forandre de øvrige Størrelser. Men heller ikke mod en Lempning heri skulde jeg have meget at erindre. Hvad enten man iøvrigt ganske vilde beholde de foranførte Forhold, saaledes som de ere opgivne, eller man deri vilde gjøre en eller anden Lempning, saa tør jeg antage, at et derefter dannet Valgsamfund vilde give al den Betryggelse for heldige Valg, der lader sig opnaae ved Hjælp af de udvortes Kjendetegn, som en Lov maa holde sig til. Da alle Vælgerne med Undtagelse af de Enkelte, der maatte finde sig i særegne uheldige Forhold, kunne forudsættes at være i en god Formuestilstand, saa kan man gjøre Regning paa, at de ville have behørig Interesse for Opretholdelsen af Staten, og en fast Retsorden i samme. Men det kan og med Føie forudsættes, at de i Almindelighed have en saadan Dannelse, og leve i saadanne Livsforhold, at man hos dem vil finde et frit og udvidet Blik, og at der altsaa ikke heller vil mangle dem Lyst til Fremskridt, der baade ville forøge deres materielle Velvære, og tilfredsstille den Sands for et forædlet Liv, som ei kan være dem fremmed. Det vil ligge dem paa Hjerte, at Borgerne ikke besværes med overdrevne Afgifter, at ikke Statsindtægterne bortødsles, men det kan ikke forudsættes, at de ville forfalde til smaaligt Kniberie; hvorimod man hos dem kunde vente den Indsigt, at Afgifter, anvendte til nyttige Formaal, kunne bringe Borgerne gode Renter; de ville vist heller ikke ansee det for spildt, der anvendes for en kraftig og upartisk Retshaandhævelse, paa Anstalter, der tjene til Moralitetens Befæstelse og Sjælenes Opløftelse, til Folkeoplysningens saavelsom til Videnskabelighedens og Kunsternes Fremme, eller det som behøves for at vedligeholde Statens eller dens Overhoveds Værdighed; alt naturligviis under den Forudsætning, at Anvendelsen for

de forskjellige Diemed er hensigtsmæssig og staaer i et passende Forhold til Folkets Kræfter. De ville indsee, at Meget, der ikke giver et umiddelbart Udbytte for den materielle Velvære, dog ved den Aand og Tænksomhed, som derved fremmes, kan være til uberegnelig Gavn ogsaa i denne Retning, og at fremfor alt en paalidelig Retspleie saavelsom en sund sædelig Tilstand er en Betingelse for Samfundets Vel. Der kan heller ikke hos saadanne Vælgere i deres Fleerhed formodes en eensidig Tilboielighed for enkelte Samfundsclassers Interesser. Det, hvorpaa deres Valgadkomst grunder sig, er en Stilling, der giver Formodning om, at Eiendomsrettens og en fast Retsordens Beskyttelse, saavelsom en fremskridende Udvikling af Samfundsforholdene, maae ligge dem paa Hjerte, og at de med behørig Skjønsomhed ville vide at sørge for disse Diemed; og det er jo det, som enhver retsindig og oplyst Borger maa ville. Navnlig er Eiendomsrettens Beskyttelse noget, som er Alle lige vigtigt; naar man frygter, at dette store Diemed ikke vil blive saa vel varetaget af dem, der have at vælge til den talrige Deel af Folkerepræsentationen, saa er det kun fordi Valgbetingelserne her sættes saa lavt, at man hos Fleerheden af disse Vælgere ikke kan formode et saa udvidet Blik, at de ret indsee, hvorledes det, der umiddelbart træder frem som en Forbedring i deres Tilstand paa de Classers Bekostning, hvilke en større Lod af Lykkens Goder er tilfaldet, dog, naar det bestaaer i Brud paa disses lovlige Ret, bliver til deres egen Fordærvelse. Den Betryggelse Eiendomsretten faaer ved den Forsamling, der sættes ved Siden af samme, kommer saaledes ligesaavel den mindre som den større Eiendom tilgode, ligesom det i det Hele er til Bedste for Alles Ret og Velfærd (ingenlunde blot de mere Formuendes og Mægtiges) at dette Leed indlemmes i Forfatningen. Der er heller ikke mindste Foie til, paa Grund af de saa meget udhævede Sammenstød mellem de større og mindre Eiendomsbesidderes Rettigheder, at frygte for at disse sidstes Tarv skulde blive udsat ved den Indvirkning, som de store Godseiere fik paa Be-

sættelsen af hiint Kammer. Valgretten er ikke indskrænket til de meget store Landeiendomme, endnu mindre til saadanne, der ere forbundne med visse Forrettigheder, hvorved deres Interesse kunde komme i Strid med de mindres. Vel ville der blandt de Eiendomme, der hjemle den omhandlede Valgret, gives en ikke ringe Deel, som endnu nyde saadanne Forrettigheder, men de ville dog kun udgjøre Mindretallet i det hele Valgsamfund, hvori, foruden de Mange, der eie upriviligeret Hartkorn af den forudsatte Størrelse, ogsaa en stor Deel Eiere af Kjøbstædbygninger eller af visse Landbygninger, saa og et betydeligt Antal Capitalister blive optagne. Disse og de Eiere af privilegeret Hartkorn, som komme ind i dette Valgsamfund, ville vel gjensidigen styrke hinanden, naar der er Tale om at beskytte Eiendomsretten for uretfærdige Angreb eller at frigjøre den for hæmmende Baand. Men dersom de Sidstnævnte skulde besjæles af en snæverhjertet Iver for at vedligeholde Forrettigheder, der billig burde ophæves, vilde de ingen Understøttelse finde hos de øvrige, ligesom de ikke vilde finde det Tilhold i den offentlige Mening, hvorpaa de ellers kunde gjøre Regning. Forresten er hiin Stemning ingenlunde herskende hos Godseierclassen; der var endog, inden Forfatningsværket begyndte, god Udsigt til at faae alle Forrettlgheder af fornævnte Slags ophævede, og dermed tillige det hele Begreb om privilegeret og uprivilegeret Hartkorn, og nu turde der hos Godseierne være en almindelig Stemning for at give Slip paa alt, hvad der kan kaldes Forret, naar kun deres Eiendomsrettigheder bleve opretholdte. Deres Stilling i et Thing, hvori de kun ved Sammenhold med andre Medlemmer, der ingen saadanne Forrettigheder have, ja der endog tildeels høre til den Classe, som derved finder sig besværet, maatte i ethvert Tilfælde bringe dem til Maadehold. Ei heller er der Fare for, at en Forsamling, der fremgik af saadanne Valg som foreslaaet, enten vilde opoffre Kjøbstædernes billige Interesse til formeentlig Fordeel for Landboerne, eller omvendt. Deels vil der blandt Vælgerne blive et betydeligt om just ikke lige Tal af begge

Classer, deels vil den Skarphed, hvori Modsætningen mellem Kjøbstædernes og Landets Interesse viser sig i de smaae Næringsbrugeres og de smaae Jordbrugeres Øine, forsvinde for det mere udvidede Blik, hvorpaa man kan gjøre Regning hos de mere betydende Eiendomsbesiddere saavel af Kjøbstæderne som paa Landet. Disse bringes let til at indsee, hvorledes ofte den Indskrænkning, som paalægges den ene Classe til Befordring af den andens Tarv, i sine middelbare Følger er til sand Skade for begge; hvilket til Exempel har viist sig med Hensyn til en Mængde, efterhaanden ophævede, Indskrænkninger i Landmandens Frihed til at afsætte sine Frembringelser. De Kampe mellem Kjøbstad- og Land-Interesser, som mulig vilde reise sig i det talrige Kammer, i hvilket begge, under den af mig fremsatte Indretning, ville finde behørig Beskyttelse, ville saaledes uden Tvivl finde en billig og til Alles Vel førende Mægling i det, der sættes ved Siden af samme.

Paa Grund af det udvidede Blik, hvorpaa jeg troer at man i det Hele kan gjøre Regning hos de omhandlede Vælgere, holder jeg mig forvisset om, at de, saa ulige deres umiddelbare Interesser end kan være, ville samstemme i ved deres Valg at tage Hensyn til at hævde den offentlige og private Credit mod de Angreb, for hvilke den kan blive udsat. For den umiddelbare og eensidige Betragtning anbefaler sig let den Tanke, at det vilde føre til en retfærdig Lettelse i de paa Statens øvrige Borgere hvilende Byrder, om Statscreditorerne, der for en Deel have erhvervet deres Fordringer langt under den Værdie som de senere have opnaaet, og som uden egentligt Arbeide oppebære tildeels betydelige Indtægter, underkastedes en Afkortning i den tilsagte Rente, i al Fald under Skikkelse af en Beskatning. Dette kan saa meget mere modtage et Skin af Retfærdighed, som Capitalisterne menes for Tiden at være frie for Afgifter. Ogsaa kunde man finde Anledning til at inddrage Eiere af Prioritetsobligationer i faste Eiendomme under en lige Beskatning. Det er derfor ikke lidet sandsynligt, at Forslag i denne Retning vilde

fremkomme og maaskee finde stor Understøttelse i den Afdeling af Rigsforsamlingen, hvortil der vælges efter den oven antagne brede Basis. Herimod vil nu den Deel af Vælgerne til anden Afdeling, hvis Valgret er grundet paa Capitalformuen, allerede af egen umiddelbare Interesse være stemt. Dette vilde dog ikke i sig selv betyde meget, da de kun vilde udgjøre et Mindretal. Men, efter det oven Udviklede om den dybere Indtrængen i Forholdene, der maa formodes at ville gjøre sig gjeldende i dette hele Valgsamfund, er det antageligt, at ogsaa de, for hvis Valgret fast Eiendom er Udgangspunkt, ville med Tilsidesættelse af en snæverhjertet umiddelbar Interesse, forene sig med Capitalisterne i at modstaae slige Forslag. De ville nemlig indsee, at det er uret og uværdigt, og derhos forsaavidt Staten i Fremtiden maatte behøve Credit, skadeligt for samme at betage dens Creditorer noget af den dem tilsagte Rente, og at dette ikke vil forandre sin Natur derved at man giver det Navn af Beskatning, forsaavidt dette nemlig bliver en særegen Afgift for denne Art af Indtægt, hvilket er noget andet end om den underkastes en Afgift, som ligelig lægges paa al Indtægt. De ville heller ikke miskjende, at, uagtet Renten af den eengang erhvervede Captal oppebæres uden Møie og Besvær, saa maa dog Capilalen betragtes som en Frugt af foregaaende Flid, og det, hvad enten dens Eier selv har erhvervet samme, eller den er gaaet over til ham ved Arv, Gave o. s. v., og uden Hensyn til den Indflydelse som heldige Omsætninger kan have havt derpaa *). De ville og finde, at Capitalisten, uden at underkastes særskilt Skat som saadan, dog igjennem de Afgifter, der svares af hans Beboelsesleilighed ag alle hans øvrige Fornødenheder og Nydelser, tager Deel i de offentlige Byrder, og at, hvis han ikke forbruger sine Indtægter, dette dog kun bliver en Udsættelse med Beskatningen indtil hans Formue kommer i andre Hænder. Ligeledes ville de indsee, at Afgift paa Ren=

---

*) Cfr. oven S. 26—27.

terne af Prioritets=Capitaler, foruden at have mange andre Misligheder, i sin endelige Virkning kommer til at gaae ud over Debitorerne. Der var i sin Tid, da de Hjælpekilder, hvoraf Midlerne til den store Statsgjelds Forrentning og Afbetaling skulde tilveiebringes, endnu vare svage, en temmelig udbredt Stemning i Landet for at søge Lettelse i en Rentenedsættelse, i al Fald under Form af Beskatning; og jeg fandt, da Stænderne første Gang skulde samles, ikke liden Frygt for, at dette skulde finde Understøttelse i samme, noget, som jeg vilde have anseet for høist skadeligt, navnlig for den unge Institutions moralske Anseelse. Ogsaa kom en saadan Udvei under Spørgsmaal ved Finantssagens Forhandling i den første Roeskilde Stænderforsamling, og, skjøndt den nedsatte, af høist indsigtsfulde Mænd bestaaende Comitee ikke anbefalede samme, saa omtalte den dog hiin Beskatning i Udtryk, der kunde lede til den Mening, at det mulig kunde blive den Skat, hvortil man helst maatte komme, hvis den behørige Ligevægt imellem Udgift og Indtægt ikke kunde tilveiebringes ved Besparelser. Men, efterat en meget udmærket Deputeret med stor Skarphed havde udtalt sig mod enhver Tanke om at søge Statens Frelse ved et saa uretfærdigt Middel, og efterat jeg, som Kgl. Commissarius, ligeledes havde udtalt det Ønskelige i at Forsamlingen i den Petition, den maatte beslutte at indgive til Kongen, enten ganske vilde forbigaae hiin Udvei, eller paa det bestemteste, og under Paaberaabelse af Retfærdighedens Love, yttre sig for dens Forkastelighed, og derhos flere af Forsamlingens Medlemmer havde udtalt sig i lignende Retning, blev man enig i aldeles ikke at berøre hiin Udvei*). I de to første jydske Stænderforsamlinger bleve derimod Forslag fremsatte om Afgift paa Statspapirer og Prioritetsgjeld, men de faldt igjennem**), og siden kom aldrig en saadan

---

*) See Roesk. St. Tid. for 1835—1836 S. 1632—1636 og 1689 ff.

**) See Vib. St. Tid. for 1836 1ste Række S. 107—117. 2den Række S. 193—215, for 1838 1ste Række S. 820—824, 2den Række S. 503—537. Hvad der oven er antydet om Urigtigheden af de

Tanke frem i Stænderne, ligesom den og efterhaanden forsvandt i Folket, da Forholdene havde vendt sig saaledes, at Staten, uden Forøgelse i Afgifterne endog tildeels med Nedsættelse af disse, fik rigelige Hjelpemidler til at forrente og betydelig afdrage sin Gjeld, medens Folket tillige gjorde de glædeligste Fremskridt i Velstand.

Det er naturligviis ingenlunde min Mening, at det frie udvidede Blik over Forholdene, den Skjønsomhed og Uafhængighed, som skulde herske i det paa den af mig udviklede Maade dannede Valgsamfund, vilde findes hos hver enkelt Vælger. Jeg tvivler endog paa, at det i nogen ret Fylde vilde være at træffe hos Fleerheden. Men Mange ville dog være gjennemtrængte af den lyse og udvidede Livsanskuelse, hvorved Modsætningen mellem de forskjellige Interesser udjævnes; og Fleerheden turde have en saadan Retning, at den ei vil være utilgjængelig for saadan Anskuelse.

At Valgene til denne Afdeling af Rigsdagen ikke bør saaledes som Udkastet har antaget, være indskrænket til den Deel af Landet, hvis Vælgere komme sammen til et fælles Valg, men gaae over hele Riget, har jeg allerede viist oven S. 41. Ei heller bør Vælgerne være bundne ved nogen Eiendoms- eller Formues-Betingelse, men have Adgang til at bringe de bedste Kræfter, hvor de kunne finde dem, ind i Forsamlingen; kun bør de samme personlige Egenskaber, som kræves til Valgbarhed i det første Kammer, ogsaa fordres hos dem, der skulde vælges til det andet. Det vilde være en Urimelighed, at de Vælgere, for hvis Paalidelighed der haves saa stor Borgen, skulde være andre Indskrænkninger underkastede end dem, der gjælde for de Vælgere, for hvilke der er saa liden Garanti. Hvad især delesheds Alderen angaaer, da har jeg S. 40 anført Grunde, hvorfor den ei maa sættes høiere end til 30 Aar.

---

til Bedste for hiin Afgift anførte Grunde vil der findes udførlig udviklet.

Skjøndt man vist har al Grund til at formode, at Vælgerne vilde sørge for, ved Siden af den øvrige Indsigt og Dygtighed i forskjellig Retning, der kan behøves i Forsamlingen, og saa i samme at skaffe Plads for den Art af Aand og Dygtighed, som erhverves ved at hellige sit Liv til Religionen og Videnskaberne, eller ved en betydende Deeltagelse i Retshaandhævelsen eller Statsstyrelsen, saa vilde det dog maaskee være hensigtsmæssigst at drage særdeles Omsorg for at disse Kræfter ikke skulle savnes. Det er ingenlunde for de Personers Skyld, der besidde hiin Art af Dygtighed, at de skulde inddrages i Folkerepræsentationen; det skulde kun være for det Gavns Skyld denne, altsaa og Folket, kunde have af deres Deeltagelse i Afgjørelsen af dets vigtige Anliggender. Det er derfor heller ingenlunde ved deres Stemmetal de skulde virke, men ved det Lys, som de kunde udbrede over de Sager, hvori Forsamlingen skal tage Beslutning. Jeg skulde holde for at Geistligheden af sin Midte burde udnævne fire og Universitetets samtlige Professorer (ikke blot Consistorium) to Mænd, og at der derhos paa anden Maade burde vælges fire Mænd, der havde udmærket sig, deels som grundige theoretiske og praktiske Retslærde, deels som særdeles dygtige og erfarne i Statsadministrationen. Disse sidste fire Mænds Valg kunde gjerne overlades Kronen, hvis Indflydelse paa Kammerets Sammensætning dog vilde blive for Intet at regne i Sammenligning med den, samme har i andre constitutionelle Monarchier. Imidlertid skulde jeg troe, at den heller maatte holde sig fri ogsaa for denne ringe Deeltagelse, og da maatte Valgene overlades til den Embeds-Authoritet, om hvis Uafhængighed der havdes den største Forvisning. Jeg troer ikke, at der vilde være Nogen, i hvis Hænder disse Valg, med større almindelig Tillid, kunde nedlægges end i Høiesterets. Derimod gjør det mig ondt, at Høiesterets Tilforordnede uden Tvivl burde udelukkes fra at kunne vælges. Dette er ingenlunde med Hensyn til de Grunde, hvorpaa andre Staters Grundlove have udelukket Retspersonalet fra de lovgivende Kamre, og jeg vil heller ingenlunde antage

en saa almindelig Udelukkelse. Men det er Høiesterets Stilling, som deeltagende i Rigsretten, der forekommer mig her at træde i Veien. For at forbigaae de øvrige Betænkeligheder, som i Hensyn dertil kunde opstaae, skal jeg kun bemærke, at saafremt et Par af de Tilforordnede, der fandtes meest egnede for den politiske Virksomhed, bleve udnævnte til at tage Sæde i den omhandlede Afdeling af Rigsdagen, medens maaskee og enkelte kunde ved de øvrige Valg faae Plads enten i den ene eller den anden Afdeling, saa vilde dette kunne forvolde Forlegenhed med Hensyn til de 8 Tilforordnede, som den havde at udnævne til at tage Sæde i Rigsretten. Det er derfor endog et Spørgsmaal, om ikke Høiesterets Medlemmer burde udelukkes fra alt Valg til Rigsdagen, skjøndt man vistnok maa være meget varsom ved at skille Rigsdagen ved saa betydelige Kræfter, som de, der vare at finde i denne Landets øverste og høit anseete Domstol. Iøvrigt vilde blandt de flere Classer, hvori Høiesteret, dersom bemeldte Valg overlodes Samme, kunde søge Medlemmer til bemeldte Thing, allerede Advocaterne ved Retten stedse indeholde enkelte dertil særdeles vel skikkede Mænd.

Hvad Medlemmernes Antal angaaer, saa har Grundlovs-Udkastet sat det til omtrent $\frac{1}{3}$ mod det, der skulde være i Folkethinget. Det synes at være almindelig antaget, at det heller burde være et halvt saa stort Antal som hiint Thing, og deri skulde jeg være enig med særdeles Hensyn til, at det andet Kammer ellers vilde have for Lidet at betyde i de Tilfælde, hvor det skulde træde sammen med det talrigere (cfr. oven S. 36). Af de 50 Medlemmer, der saaledes, efter min Mening, skulde have Sæde i den omhandlede Deel af Folkerepræsentationen, ville dog kun 40 være at udnævne ved de foreslaaede Valg af Eiendomsmænd og Capitalister, saafremt 10 Medlemmer, saaledes som jeg har udviklet, skulde udnævnes paa anden Maade. Hvis derimod denne særegne Bestanddeel af Kammeret skal bortfalde, maatte jeg antage, at dette dog maatte bestaae af 50

Medlemmer, der da alle bleve at udnævne af hine Vælgere. Disse Valg burde naturligviis være umiddelbare, og maatte helst udføres i en fælleds Forsamling af alle Vælgerne for de Dele af Landet, hvortil Valgmændene skulde samles med Hensyn til det første Kammer, dog uden nogen Adskillelse mellem Landet og Kjøbstæderne. Selv Kjøbenhavns Vælgere burde uden Tvivl møde paa et for Sjællands Stift fælleds Valgsted, hvorved en fra flere Sider mislig Fordeling af Pladserne mellem denne Hovedstad og de øvrige Dele af Stiftet kunde undgaaes. Som bemærket oven S. 39, kan jeg ikke antage, at Regjeringen bør kunne opløse dette Kammer, i hvilken Henseende jeg skal tilføie, at dette især deleshed vilde komme i Strid med den Deelagtighed, som dette Kammer skal have i den Rigsret, der skal dømme mellem første Kammer og Ministeriet. Det er ordentligviis nødvendigt, at hver Afdeling for sig skal bifalde den Lov eller Beslutning, som Rigsdagen har at tage. Men derfra gives dog, foruden de i Udkastet selv antydede Undtagelser, nogle meget vigtige, navnlig Beskatningsloven og de Landets Finantser vedkommende Beslutninger. Grundlovs-Udkastet § 44 taler vel som om Finantsloven ligefrem skulde bringes istand ved begge Kamres Samstemmighed; men det kan umuligt have været Forfatternes Mening, at der ikke maatte opkræves nogen Skat eller udredes nogen Statsudgift, naar ei begge Kamre kunde blive enige. Der er saaledes ingen anden Udvei end at begge Afdelinger maa træde sammen, som en Eenhed, for ved de fleste Stemmer at tage en Beslutning, skjøndt det kunde have den Betænkelighed, at det talrigere Kammer derved faaer en Overvægt, om hvis rette Brug man, saalænge der mangler det paa politisk Erfaring, ikke kan holde sig forvisset. Iøvrigt kan der naturligviis Intet være imod, at begge Kamre behandle Sagen hver for sig; men hvis deres Beslutninger ei derved kunne bringes til Samstemmighed, bliver det nødvendigt at gribe til hiint Middel, i alt Fald efterat det først er forsøgt ved Forhandling gjennem Comiteer at tilveiebringe Enighed. Men

udenfor de Tilfælde, hvori Nødvendighed kræver Undtagelser, bør man vist holde fast ved den Regel, at ingen Lov kan gives, uden begge Kamres saavelsom Kongens Indvilligelse. Imidlertid kan man ikke andet end tænke paa den Mulighed, at der mellem Kamrene opstod en vedvarende Uenighed angaaende en eller anden Reform, som ikke uden Skade for Staten kunde savnes. Heri ligger vistnok en ikke ringe Betænkelighed ved et Tokammersystem, og man maatte derved blive ængstelig, hvis man ei havde Erfaring fra andre Stater, hvori der dog er en uden al Sammenligning større Forskjel mellem de to Kamre, uden at nogen saa haardnakket Uovereensstemmelse har viist sig, at Statens Vedligeholdelse er sat i Fare, eller at Fremskridt derved ere blevne umuelige. Naar den Forandring, der har været Gjenstand for Meningsulighed mellem de to Kamre, virkelig er fornøden eller aabenbar gavnlig, maa det dog blive erkjendt af disse, og den vil, om end ikke strax, saa dog efter en Tid komme istand, enten ved at det ene Kammer opgiver sin Modstand, eller ved at de indbyrdes lempe sig efter hinanden. Den offentlige Mening vil, naar Sagen er af nogen Vigtighed, ikke undlade at minde Kamrene, om at forenes om en Afgjørelse. Der er og kun liden Grund til at formode, at der mellem tvende saadanne Kamre, som de her foreslaaede, skulde opstaae en betydelig Meningsulighed, som ikke maatte kunne udjævnes, i al Fald, naar Sagen gjentagne Gange kommer for, og der saaledes er bleven Leilighed til fortsat nøiagtig Overveielse. De to Kamre bestaae ikke af Medlemmer, der ved nogen særlig Stand eller ved Privilegier ere skilte fra hinanden. Det er de samme Personer, der have Adgang til begge; de Vælgere, der besætte disse Kamre, staae heller ikke saa meget langt fra hinanden; der stilles vel til Vælgerne for det ene Kammer en Formuesbetingelse, som i Forhold til den, der fordres med Hensyn til det andet, kan kaldes betydelig. Men det er langt fra ikke en saadan, der forudsætter Rigdom; den ere ikke større end der behøves, for at man kan gjøre Regning paa at Vælgerne ville befinde

sig i udvortes Stillinger der give Leilighed til en ikke ganske indskrænket statsborgerlig Dannelse, et frit, sundt Blik over de borgerlige Forhold, og som værner mod fordærvelige Indvirkninger, for hvilke de, der leve i de ringeste Kaar, let udsættes. Denne Formuebetingelse er heller ikke en anden end at mangfoldige af dem, der kun have den almindelige Valgret, deels komme den meget nær, deels endog ere mere velhavende; ligesom den ikke i Almindelighed medfører nogen Plads i Samfundet, der skulde fjerne de Paagjældende fra de øvrige Medborgere, hvorfra Valgene til første Kammer gaae ud. Der vil saaledes mellem dem, der have hiin særegne Valgret, og dem, der have den almindelige, omtrent finde ligesaa talrige Slægtskabs og andre Forbindelser Sted, som i hver Classe for sig; og Overgang fra den ene til den anden vil være hyppig. Paa de yderste Punkter fjerne begge Classer sig vistnok ikke lidet fra hinanden, men slige Afstande finder og Sted indenfor hver Classe for sig. Det er oven S. 92 udviklet, at der ikke er nogen antagelig Grund til at de, der blive Vælgere til det andet Kammer, ville virke for andre Interesser end dem, der ere fælleds for hele Folket. Kun fordi den for Udvikling og Retssikkerheden saa vigtige Indflydelse, som den oplyste og velhavende Middelstand burde have paa Folkepræsentationen, let kunde blive udelukket ved den brede Grundvold, hvorpaa Valgene til første Kammer skal bygges, er det fundet fornødent, at indrette et særeget Valg for det fra denne Deel af Folket udgaaende Kammer. Hvis dette bliver besat med saadanne liberalt-conservative Mænd, som man med Rimelighed kan vente af det Valgsystem, som jeg har bragt i Forslag, turde snart en fuldkommen samstemmende Retning vise sig i begge Kamre. Ligesom det er udviklet, at de Interesser, for hvilke de under hiin Forudsætning ville virke, ville være ligesaa vigtige for de øvrige Statsborgere som for dem selv, saaledes holder jeg mig overbeviist om, at navnlig Bondestanden i Grunden ikke vil noget andet end det, som og denne Deel af Folkerepræsentationen maa ville; og at der ikke

behøves mange Aars Ro, for at bringe Kjernen af denne Stand til klar Bevidsthed om at de vrange Forestillinger, som man har vidst at skaffe Indgang hos en Deel af Standen, vilde føre til dens egen Fordærvelse. De udskeiende Bevægelser, som Alle, selv Ministeriet, mener, at man kunde befrygte af det Folkething, som blev dannet paa den i Grundlovs-Udkastet angivne Maade, ville allerede brydes, naar Valgretten, saaledes som jeg har foreslaaet, begrændses omtrent som efter den norske Grundlov, og endnu mere, naar, ligeledes efter denne Lovs Exempel, Valgene skulle udføres middelbart, men end yderligere derved, at der sættes et andet Kammer ved Siden, hvori der vil behørig blive holdt igjen. Det er rimeligt, at allerede dette Kammers Tilværelse vil tilintetgjøre adskillige Attraaer, som man ellers let kunde søge at gjøre gjældende, og at dette strax vil udøve en stor Indflydelse paa den Retning, hvori de almindelige Valg skee. Det vilde kun lidet gavne Lederne af disse Valg, at kunne besætte det første Kammer i en radikal Retning, naar de vidste, at de Forslag, som udgik fra en saadan, i det andet Kammer ei kunde gaae igjennem; og selv om de dog vedbleve at bearbeide Vælgerne i dette Øiemed, vilde disse ikke saa let laane Øre til slige Forestillinger. De ville derimod snart skjønne, at de kun vilde udrette noget ved at kaste Valgene paa forstandige og sindige Mænd; hine Valg vilde derfor vist heller ikke sjældent falde paa Mænd, der have Valgret til andet Kammer, medens disse Vælgere ville besætte Pladsen i dette Kammer med Mænd, der ikke høre til deres Valgsamfund; ligesom dette Kammer, der vistnok vil indsee, at Statens Velfærd og sande Udvikling i høi Grad er betinget af indbyrdes Overeensstemmelse, gjerne vil byde Haanden til alle virkelige Fremskridt, der sættes i Bevægelse af første Kammer. Der vil saaledes neppe i disse to Kamre blive nogen grundforskjellig Retning; i al Fald vil den snart forsvinde.

Sammenligner jeg nu den Dannelse af Rigsdagens tvende Afdelinger, som jeg har bragt i Forslag, med det

Tokammersystem, der er indført i Belgien, netop det, som man ved Grundlovsudkastet har søgt noget at nærme sig til, saa vil man neppe med Føie kunne paastaae, at dette sidste er det mere folkelige. Som det oven S. 84 Anførte viser, er den Formuebetingelse, som den belgiske Grundlov stiller for Valgretten og Valgbarhed til Repræsentant-Kammeret, en mange Gange høiere end den jeg foreslaaer for det første Kammer; paa den anden Side har den umiddelbare Valg, medens jeg har foreslaaet middelbare, men uden engang at paaberaabe mig, hvad jeg ellers har anført til Bedste for den sidste Valgmaade (S. 66—74), vilde den langt større Udstrækning, Valgretten her skulde have, gjøre den aldeles nødvendig. Til Senatet er Valgretten derimod efter den belgiske Grundlov betydelig mere udstrakt end jeg finder, at den bør være til det Kammer, som her skulde træde i dette Senats Sted. Men da har den igjen indskrænket Valgbarheden til en saadan Formuebetingelse, at kun de meest formuende Classer deri kunne faae Sæde. (See oven S. 42 og 83). Det maa saaledes vist af enhver upartisk Dommende indrømmes, at Formuenhedshensynet, eller om man vil Pengearistocratiet, er mere herskende i den Belgiske Indretning, end i den jeg har foreslaaet, hvilken kun efter den store Udstrækning, man i den senere Tid har givet Begrebet aristokratisk, kunde siges at have noget af dette Element. Iøvrigt synes det, at Stifterne af det belgiske Forfatningsværk have været meget heldige i at træffe det rette Ligevægtspunkt for de forskjellige Berettigelser til forfatningsmæssig Betydning. Dette nye Monarkies hele Historie bærer Vidnesbyrd herom, men især har denne Forfatning viist sin Kraft og Fasthed, under de vilde Bevægelser, der have omringet det i Aaret 1848.

Efter det ovenanførte er det en aabenbar Urigtighed, naar det i den flere Gange paaberaabte Artikel i „Fædrelandet" paastaaes, at i Belgien Forholdet mellem de to Kamre er omtrent det samme som mellem Grundlovudkastets to Thing (S. 2519). Men Forfatteren gaaer endnu

videre, idet han paastaaer, at det forrige franske Pairskammer, ja selv det engelske Overhuus, ikke stode saa langt fra det andet Kammer i disse Stater, at man ved at tage dem til Forbilleder kunde komme til nogen indgribende Forandring i det saakaldte Landsthings Dannelse, navnlig til en saadan, hvorefter Valgene skulde lægges i andre Hænder. Hvad Frankrig angaaer, da fremstiller han Forholdene, som om begge Kamre stode under en saadan Indflydelse af Regjeringen, at de i Almindelighed begge maatte rette sig efter dennes Anskuelser, og saaledes ikke indbyrdes kunde faae noget forskjelligt Physiognomie; dette udleder han deraf, at Pairskammeret bestod af Medlemmer, der vare valgte af de vexlende Ministerier, og altsaa omtrent maatte repræsentere de samme Anskuelser som det, og at Regjeringen udøvede en ei ringe Indflydelse paa det saare indskrænkede Antal Vælgere, der valgte Deputeretkamret, og at dette derhos bestod af et meget stort Antal Embedsmænd (S. 2519). Ja dersom Kronens, eller endog ethvert vexlende Ministerii Villie var raadende i begge Kamre, saa kunde der lige saa lidet finde noget Sammenstød Sted mellem dem indbyrdes, som mellem dem og Kronen. Men saa jammerligt stod det sig dog ingenlunde med det franske Forfatningsvæsen. Forf. udtrykker sig som om ethvert Ministerium kunde skabe et nyt Pairskammer; det kan imidlertid ikke have været Forf.s Mening, der vistnok er velbekjendt med fremmede Staters constitutionelle Forfatninger og deres Historie. Han maa derimod have sigtet til den Kronen, ligesom i England, forbeholdte Ret til at sætte nye Medlemmer ind i Pairskammeret. Men skjøndt dette gav Regjeringen en Mulighed til at forandre Pluraliteten til sin Fordeel, saa var dette Middel dog fra flere Sider saa misligt, at det kun lod sig anvende under ganske overordentlige Omstændigheder, navnlig, hvor det gjaldt om at sprænge en haardnakket, men dog kun paa en svag Pluralitet hvilende Modstand, mod en Forandring, hvorpaa Kronen og det valgte Kammer satte høi Priis; det var altsaa meget langt fra, at

Pairskammeret derved blev givet i Ministeriets Hænder. Ikke mindre ubegribeligt er det, hvorledes det ved den høie Census indskrænkede Antal Vælgere skulde gjøre det let for Regjeringen at beherske Valgene og derved ogsaa Valgkammeret. Det turde være nok saa vanskeligt at vinde 2 à 300,000 velhavende og i Almindelighed oplyste Vælgere, som at vinde flere Millioner fattige og udannede. Men Erfaring viser og, at det valgte Kammer under Restaurationen, hvori Formuebetingelsen baade for Vælgerne og for de Valgbare var endnu betydelig høiere*), kom i saa alvorlige Sammenstød med Kronen, at denne derved gik til grunde; medens der og vare Tider, hvori det var Pairskammeret, der hævdede Folkets Rettigheder mod Kronen og et servilt Folkekammer. Efter Julii-Revolutionen traadte Pairskammeret, der ved Arvelighedens Ophævelse tabte den fasteste Støtte for Troen paa dets Uafhængighed, ikke synderlig frem uden i dets Egenskab af Statsdomstol. Derimod blev det længe under Ludvig Philips Regjering ved med heftige Kampe mellem Kronen og Repræsentantkammeret. Naar i den senere Tid Regjeringen, uagtet en ofte fremtrædende forbittret Opposition, stedse seirede, hidrørte dette for en stor Deel af de oven S. 11—12 Note paapegede Omstændigheder. Men hvad der dog især skaffede Regjeringen Overhaand, var uden Tvivl, at Folket virkelig var stemt for at opretholde Kongen saavelsom hans Ministerium. Det kan vel være, at Ludvig Philip just ikke havde mange Hjerter for sig, og at visse af hans Forholdsregler, navnlig de, der gik ud fra hans dynastiske Interesser, ikke havde almindeligt Bifald. Men det var uden Tvivl en almindelig Erkjendelse,

---

*) Foruden at den første var 300 og den sidste 1000 Franks, blev der ved Valgloven af 1820 til de 258 Deputerede, som skulde vælges af dem, der i Arrondissementerne svarede hiin førstnævnte aarlige Afgift, føiet 172 andre Pladser, som skulde besættes af Valgcollegier, oprettede for Departementerne af den fjerde Deel af samtlige Valgberettigede, der vare de høist beskattede.

at han ved sin Klogskab og Fasthed havde under meget fa=retruende Forhold vedligeholdt den udvortes og indvortes Fred i Landet; og at det Ministerium, ved hvis Hjælp han i de sidste 7 à 8 Aar havde styret Riget, havde en saadan fremragende Dygtighed og Paalidelighed, at Landet kun vilde tabe ved at ombytte det med et andet, som en parle=mentarisk Bevægelse kunde sætte i Stedet. Da den af in=tet Rettens Skin ledsagede og for al fornuftig Hensigt blot=tede Revolution af 24de Februar kun var Værket af en ringe Minoritet eller vel egentlig af Tilfælde, der bragte Be=vægelsen til en Yderlighed, som Lederne selv ikke havde tænkt sig, saa kan denne Revolution naturligviis ikke mod=bevise hvad der er anført om Folkets Sind.

I England skal heller ikke det fra en temmelig ud=strakt Valgret udgaaende Underhuus og det fornemmelig af arvelige Stemmer bestaaende Overhuus have nogen grundfor=skjellig Charakteer, da paa den ene Side Kronens uindskræn=kede Ret til at formere de arvelige Lorders Tal giver det et Middel i Hænde til at tvinge et gjenstridigt Overhuus, og paa den anden Side Valgene til Underhuset, efter de en=gelske Forhold og den engelske Tænkemaade, ei let ville falde uden paa meget rige eller dog meget ansete og formaaende Folk (S. 2520). Men det er endnu mere i England, end det, efterat Arveligheden var ophævet, var det i Frankrig, nødvendigt for Kronen, med stor Varsomhed at benytte dens Ret til at skabe nye Medlemmer af Overhuset, for derved at bryde en Pluralitet, som staaer mod Reformer, hvori Kronen og Underhuset stemme sammen; ligesom den heller ikke i flere Menneskealder har været brugt i dette Oiemed. Vel er det antageligt, at Muligheden af dette Middel har ved enkelte Leiligheder været en medvirkende Aarsag for Overhuset til at give efter, men dette viser kun, at der ikke i den engelske For=fatnings Dannelse har manglet paa Omsorg for at denne ene Deel af Legislaturen ei fik et uindskrænket Herredømme; den bliver derfor ligefuldt en stor og selvstændig Kraft. Det er

og fuldkommen sandt, at den samme conservative Aand, som er Overhusets Præg, ogsaa i det Hele gaaer igjennem Underhuset og Parlamentsvalgene samt det hele engelske Folk, saa at der ingenlunde er en Modsætning mellem begge Huse, som vilde gjøre en Forening umulig. Men hiin Aand er dog kun i sin fuldeste Styrke i Overhuset, navnlig har saavel den store Godsbesiddelse som Kirken langt fra ikke den Magt i Underhuset som i Overhuset. Hvor meget end Godseierclassen kan gjøre sig gjældende ved Grevskabsvalgene, saa kan den dog i al Fald ikke være raadende ved Stædernes Valg, hvorved dog det større Antal Pladser besættes. Kirken har derhos aldeles ingen Repræsentation i Underhuset, medens den har sine stærke og faste Organer i Overhuset. Modsætningen mellem disse tvende Grene af Statsmagten er derfor skarp nok, for at det endog kunde synes umuligt, at en Stat kunde regjeres af to saa forskjellige men lige berettigede Magter. Men ved Siden af de Forhold, som Forf. har paapeget, er det den i England udbredte politiske Viisdom, der gjør det muligt. Medens Underhuset allerede i sig selv er meget varsomt i at gaae ind paa Forandringer, der vilde medføre Omvæltninger i vigtige Rets og Velfærds Forhold, udsætter eller begrændser det og sine Ønsker af Hensyn til Overhuset; og paa den anden Side vogter dette sig for at sætte Sagen paa Spidsen, naar en længe forberedt Forandring omsider har faaet en saadan Rod i Folket og i den Deel af den lovgivende Magt, som udgaaer fra dettes Valg, at en fortsat Modstand kunde være farlig. Enkelte Gange har dog Overhusets Modstand kun været at bøie ved voldsomme Folkebevægelser, hvilket til Exempel, var Tilfældet i 1832 med Reformbillen, der af Forf. nævnes som Exempel paa, hvor lidetsigende Modsætningen mellem Over- og Underhuset er. Den samme Reformbill er og fra en anden Side et mærkeligt Exempel paa, hvorledes Overhuset, selv naar det med Hensyn til Hovedsagen maa vige, dog kan udøve en meget betydelig Indflydelse ved de Ændringer,

som det sætter igjennem i den fra Underhusets Side vedtagne Bill, (see oven 10). Saaledes har og Overhuset, uagtet det omsider indvilligede i Catholikernes Emancipation, dog stedse hævdet den høie biskoppelige Kirkes og Geistligheds Ret over de uhyre Midler, som ere dem anviste i et Land, hvor Indbyggernes store Fleerhed bekjender sig til den katholske Kirke. Skjøndt Peels Kornbill, efter at være gaaet igjennem i Underhuset, ogsaa uden videre blev antagen i Overhuset, er det dog aabenbart, at det har ligget hos dette sidste Huus, at det saa længe er blevet ved den gamle Kornlov.

I sig selv synes vel Intet overflødigere end at føre Beviis for, at de tvende Afdelinger, hvori vor Rigsdag skal opløse sig, ogsaa efter den af mig foreslaaede Indretning, blive hinanden langt mere beslægtede, give langt mindre Anledning til Frygt for betænkelige Sammenstød, end andre Staters Tokammersystem, og at der kun vil behøves et lidet Gran af den nysberørte, i England herskende politiske Viisdom, for at undgaae slige Sammenstød. Men efter den Maade, hvorpaa den offentlige Mening her lader sig beherske, kan næsten intet være overflødigt for den, der ei vil følge Strømmen. Det vil heller ikke være mig uventet, om man, med al min Omhu for at godtgjøre det som synes at burde falde Enhver i Øinene, vil afvise mig med saadanne Talemaader, som, at et andet Kammer, som det jeg har bragt i Forslag, har en aristocratisk Farve, indeholder et Classesystem, der hører til en forsvunden Tid *). Skjøndt jeg vel veed, hvor meget man her har kunnet udrette ved slige tomme Magtsprog, saa kan jeg dog ikke bøie mig for samme. For ikke lang Tid siden blev netop Evangeliet om en lige Berettigelse for alle Statens Medlemmer til at tage Deel i Ordningen af dets Anliggender regnet til en svunden Tid. Jeg har kjendt det fra min tidligste Ungdom og troede dengang at

---

*) Cfr. Fædrelandet f. 1849 S. 26.

deri laae en ny Viisdom, som berettigede den Tid, hvori jeg var saa lykkelig at være kommet til Verden, til at see medlidende ned paa de Tider, der vare svundne inden Lyset var oprundet. Men endnu inden dette Aarhundredes Begyndelse havde Erfaring og Eftertanke saa aldeles forkastet dette Evangelium, at det allerede da hørte til en svunden Tid. I 1848 er det vel atter kommen til at raade over Folkenes Skjebne, men endnu inden dette Aar gik til Ende, synes dets Tid atter at være forsvunden, og man behøver ikke at være Prophet for at forudsige, at der ved Slutningen af det nu begyndte Aar ikke ville være Mange, der endnu vedkjende sig samme.

II.

I det forhen leverede Hefte har jeg udtalt min Mening angaaende de Bestemmelser i Grundlovsudkastet (§§ 30—36, udgjorende den storste Deel af sammes Afsnit IV), der vise, hvorledes den Folkerepræsentation skulde dannes, der for Fremtiden skal dele den hoieste Magt med Kongen. Jeg skal nu gjennemgaae de §§, der have Ordningen af disse to Statsmyndigheders Rettigheder og indbyrdes Forhold til Gjenstand. Herved vil jeg, paa faa Undtagelser nær, kunne følge Udkastet i sin Paragraphfolge indtil § 63 excl. Og- saa skal jeg for det meste inddele min Provelse i Afsnit, der svare til Udkastets; men hvorfra der dog allerede indeholdes en Afvigelse deri, at jeg under I har behandlet den største Deel af dets IV, og derfor Sammes I her bliver at gjennem- gaae under II.

Hvad § 1 *) angaaer, da kan jeg vel Intet have mod dens Indhold at erindre. Men den har, saavidt skjonnes, ikke udtrykt samme paa en til Forholdets Beskaffenhed sva- rende Maade. Det seer nemlig ud, som om det var ved denne Grundlov at der skabtes et arveligt Mo- narkie i Danmark. Det hedder vel: Kongemagten er arvelig, hvilket saaledes synes at være udsagt som noget allerede forhen gjældende; men det er og strax foran sagt, at Regjeringsformen er indskrænket monarkisk, og da dette „er" kun er at forstaae med Hensyn til den Tingenes Or-

*) „Regjeringsformen i Kongeriget Danmark og Slesvig er monarkisk. Kongemagten er arvelig".

den, der frembringes ved Forfatningsloven, maatte det samme og gjælde om det senere „er". Vel er det ikke Kongens Hensigt, at Grundloven skal træde frem som af ham eensidigt bevilget (octroyeret); han ønsker at enes om samme enten med den nuværende Rigsforsamling eller med en ny dertil sammenkaldt; men jeg finder det dog urigtigt, at dens Oprindelse skjules eller sættes i et urigtigt Lys. Naar Paragraphen udtalte, at den uindskrænkede Magt som Rigets hidtil værende Grundlov udeelt har tillagt Kongen, skal for Fremtiden være indskrænket ved den Deeltagelse, som nærværende Grundlov tillægger Folket gjennem dets Udvalgte, saa vilde det stemme bedre overeens med Sagens virkelige Sammenhæng. Der kunde endog være Spørgsmaal om ikke Forfatningens Oprindelse af Kongens frie Villie burde endnu bestemtere bringes i Erindring ved Paragraphens Affattelse. Dette skal jeg imidlertid ikke paastaae.

Man vil maaskee finde det utidigt i foranførte Retning at gjøre nogen Bemærkning ved det af Regjeringen selv forelagte Udkast. Men det er ikke med Hensyn til Kongens personlige Behagelighed, det er derimod i Betragtning af Folkets sande Interesse at jeg, og vist Flere med mig, ønske, at Kongeværdigheden, idet den aflægger alt hvad der ei kan bestaae med Folkets Deeltagelse i Statsmagten, dog vedligeholder al den Anseelse, som kan tjene til at give den behørig Vægt imod de Vildfarelser og Udskeielser, hvorfor og Folkene og deres Repræsentanter kunne være udsatte. En Rigsdagsmand kan altsaa have god Grund til at udhæve, hvor han finder, at Kongen, være sig i Sagen selv eller i Formen, har givet mere efter end det for den tilsigtede Forfatning er tjenligt.

Den af mig foreslaaede Affatning vil vel behøve nogen Ændring, dersom den under den danske Rigsforsamlings Forhandling værende Grundlov tillige skal omfatte Hertugdømmet Slesvig. Men da jeg anseer det for aldeles afgjort, at denne Rigsforsamling ikke kan tage nogen Bestemmelse om den Forfatning, Slesvig skal have, inden dette

faaer Leilighed til, ved sine udvalgte Mænd, derover at erklære sig, saa har jeg ikke dertil kunnet tage Hensyn. Iøvrigt er Maaden, hvorpaa Slesvig er nævnt saavel i Titlen som i § 1 og flere Steder, høist synderlig. Under Forudsætning af dets Indlemmelse i Kongeriget Danmark, hvilken da udtrykkelig maatte forkyndes, vilde der jo intet fra selve Kongeriget afsondret Slesvig være tilbage; hvad der skal ligge i at Slesvig, skjøndt det fremtræder som et fra Danmark forskjelligt Land, dog ikke længer maa kaldes et Hertugdømme, uden at dog nogen anden Betegnelse sættes istedet, indsees ikke. Det Stødende, som det maa have, at der ved en dansk Rigsdag vedtages en Grundlov for Slesvig, uden at dets Indvaanere deri have mindste Deeltagelse (cfr. oven S. 52, Note), forøges og derved, at denne Grundlov, hvorom deres Stemme dog vel senere vil blive hørt, udtrykkelig indslutter samme. Det havde dog et bedre Udseende, om den først blev vedtaget som Grundlov for Danmark, og at den, naar Omstændighederne i sin Tid tillod det, blev Slesvigs Udvalgte forelagt for at erfare om og under hvilke Betingelser de kunde ønske Slesvig deelagtiggjort i den derved grundede Forfatning.

Om Tronens Arvelighed behøves ikke at tales, naar Paragraphen forudsætter Kongemagten som alt tilværende og blot forkynder den Indskrænkning, den nu skal underkastes. Desuden tales der særligt i § 4 om Arvefølgen.

§ 2*), der angaaer Landsreligionen, har en synderlig Plads mellem de to §§, der begge gaae ud paa at forkynde den nye Forfatnings Grundegenskab, og som i Forbindelse med § 2 udgjøre et eget Afsnit. Jeg skjønner ikke at den kan beholde sin Plads, og skal i alt Fald her forbigaae denne høist vigtige §, for siden at gjennemgaae den i For=

*) „Den evangelisk-lutherske Kirke er, som den, hvori den overveiende Deel af Folket befinder sig, at ansee som den danske Folkekirke, og nyder, som saadan, Understøttelse af Staten".

bindelse med de §§ i Udkastet, der afhandle Gjenstande, som staae i Forbindelse med dens Indhold.

§ 3*) er bestemt til i Korthed at angive Grundbeskaffenheden af Statsmagtens Deling mellem Kongen og Folket.

Skjøndt den nogenlunde svarer til de vedtagne constitutionelle Udtryk, saa turde den dog ikke nøiagtigt betegne det, den skulde. Den Deel, som Folket gjennem sine Udvalgte skal tage i Statsmagten, indskrænker sig sandelig ikke til den lovgivende Magt. Folkerepræsentationens Samtykke udkræves til en Mængde Beslutninger, der ikke i Ordets rette Betydning ere Love (almindelige Regler, hvorunder forekommende enkelte Tilfælde skulle indbefattes), men umiddelbart angaae det Enkelte, saasom Statsoverslagets og Statsregnskabets Approbation. Vel vilde man efter Lovudkastet her som i andre constitutionelle Lande, ved at give slige Beslutninger Navn af Love, forsaavidt bringe denne Folkerepræsentationens Virksomhed i Overeensstemmelse med dens Benævnelse af lovgivende Forsamling. Herimod skal jeg hellerikke have Noget at erindre, da det er almindeligt vedtaget, og man, ved at afvige derfra, kun vilde fremkalde en Forlegenhed i den constitutionelle Sprogbrug. Men det er dog ikke i sin Orden, at den § i en Grundlov, der skulde foreløbig vise, hvad det er Folket herefter skal dele med Kongen, benytter de Ord, hvorved dette skal udføres, i en Betydning, der afviger fra den naturlige, og først nogenlunde forklares ved de §§, der skulle indeholde Anvendelsen af hiin almindelige Sætning. Dog skulde jeg neppe have fremsat denne blot logiske Bemærkning, dersom der ikke var andet at erindre ved Paragraphen. Men vigtigere er det, at Folkets Deeltagelse end ikke indskrænker sig til det, der efter hiin Sprogbrug regnes til den lovgivende Magt, og at Kongen ikke udelukkende beholder det, der bliver tilbage som Gjen=

*) „Den lovgivende Magt er hos Kongen og Rigsdagen i Forening. Den udøvende Magt er hos Kongen. Den dømmende Magt er hos de anordnede Domstole".

stand for den udøvende Magt. Folkerepræsentationen fører nemlig Tilsyn med de Handlinger, hvorved Kongen, gjennem sine Organer, udøver sin Magt, ja den kan kalde disse til Ansvar derfor og selv deeltage i deres Domfældelse. Hvilken Mening man end vil bringe ind i Begrebet om lovgivende Magt, saa er det vist, at Folket, foruden sin Deel i denne, tillige faaer en controllerende Myndighed, som ingenlunde kan siges at være en Deel af selve den lovgivende. Allerede heraf følger, at den Modsætning, §en indeholder mellem den lovgivende Magt, som den eneste der er Gjenstand for Folkets Medvirkning, og den udøvende, som udelukkende skal være hos Kongen, ikke rettelig udtrykker det Forhold, der skal dannes. Men hertil kommer, at Rigsdagen efter Udkastet i adskillige Tilfælde har at tage høist vigtige Beslutninger uden nogen Kongens Medvirkning (§§ 9, 12, 13 og 14), og hvad enten man vil kalde disse Beslutninger Love eller ikke, kan den Rigsdagen i saa Henseende tillagte Myndighed ikke indbefattes under § 3, der altsaa og fra denne Side ei er udtømmende.

Iøvrigt er det oven S. 7 bemærket, hvorledes det ligefrem flyder af § 3, at saavel Kongens som begge Rigsdagsafdelingers Samtykke er fornødent for at en lovgivende Beslutning kan komme i Stand; dog at der gives nogle og det meget vigtige Tilfælde, hvori hine to Afdelinger, efter Udkastets Forskrifter, skulle træde sammen som en Eenhed, og derhos nogle der forbigaaede, hvori dette, i Følge Sagens Natur, vil blive nødvendigt (see derom videre S. 99—100). Kongens absolute Veto ligger altsaa bestemt i §en, og jeg skulde troe, at de Fleste, som have villet have den Kongelige Myndighed indskrænket til et blot suspensivt, ere komne tilbage fra denne Mening. Jeg behøver neppe at udbrede mig udførlig derover, dog skal jeg bemærke, at ligesom §ens Grundsætning er meest svarende til Begrebet om et constitutionelt Monarkie og antaget i de fleste Stater af dette Slags, saaledes vilde det vist og være høist voveligt, om vi derfra vilde gjøre Undtagelse. Under et udviklet po-

litisk Liv og under en kraftig Organisation af tvende sideordnede Kamre er det vistnok i Gjerningen temmelig ligegyldigt, om Kronen har en ubetinget og vedvarende Ret til at modsætte sig disses samstemmende Beslutning, eller om denne bortfalder naar deres Samstemning gjentager sig i een eller to paafølgende Forsamlinger. Men i slige Stater falder det heller Ingen ind at ønske en saadan Indskrænkning i Kronens Ret. Under det unge constitutionelle Liv, som vi gaae i Møde, vilde man derimod, selv om Folkerepræsentationen faaer en mere betryggende Indretning end Udkastet vilde give samme, ikke være sikker for at jo et herskende Partie vilde søge at sætte fordærvelige Love igjennem, hvortil en ikke aldeles kraftløs Regjering vilde nægte sit Samtykke, navnlig naar, hvilket og lod sig tænke, den offentlige Mening ikke saa ganske var for Rigsdagens Forslag. Maaskee allerede Tanken om at Kronens Samtykke dog ei vil kunne faaes, vil qvæle Bestræbelser af det Slags, som derimod vilde finde Næring, naar man vidste, at man dog omsider kunde fremtvinge den tilsigtede Lov. Det er uden Tvivl den norske Grundlovs Exempel, der har fremkaldt den Mening, at det var nok for Kronen at kunne modsætte sig Folkerepræsentationens Beslutning de to første Gange den kommer frem. Men denne Bestemmelse i den norske Grundlov § 79 vil neppe kunne antages at have været dette Rige til Gavn, naar man betænker den store og vedvarende Misstemning som det opvakte hos Carl Johan, at Sorthinget engang benyttede sig deraf, og hvorledes han derved blev foranlediget til idelig og idelig, tildeels af lidet vigtige Aarsager, at gjøre Brug af det ham tilkommende suspensive Veto. Derhos vilde Bestemmelsen her kunne faae en langt større Betydenhed end i Norge. Det vilde allerede gjøre en stor Forskjel, at det norske Storthing kun holdes hvert tredie Aar, og at det hver Gang bliver en nyvalgt Forsamling; men ogsaa af andre Aarsager har den norske Regjering meget lettere ved at holde igjen mod Storthingets Indflydelse, end den danske Regjering vilde have det ved at holde igjen mod Folkerepræsenta-

tionen, saa at den Kraft, som Grundloven kunde give for de enkelte Tilfælde, hvori Modstand kunde være tilraadelig, ikke bør gives bort.*)

Naar endelig § 3 siger, at den dømmende Magt er hos de anordnede Domstole, saa kunde det synes, som om disse anordnede Domstole skulde forfatningsmæssig betegnes som en selvstændig, Kongen og Folkerepræsentationen sideordnet, Deel af den høieste Magt, men dette er og kan ikke være Meningen. Man vil vistnok ikke betage den lovgivende Magt den Myndighed at omdanne Domstolene, eller den regjerende Magt den at besætte dem og føre Tilsyn med Retspleien. Det kan end ikke antages, at man vilde give Slip paa at drage nogle af de vigtigste Retsafgjørelser fra de anordnede faste Domstole til Mænd, som kun kaldes til den enkelte Afgjørelse (Edsvorne). Og om jeg end kunde frygte for, at man vilde overile sig ved slige Forandringer, og forsaavidt maaskee kunde finde det gavnligt, om Grundloven traadte Veien derfor, saa er jeg dog meget langt fra at miskjende den nysnævnte Indretnings mange anbefalende Sider, eller ønske den for stedse holdt borte fra Landet. Men jeg kunde i intet Tilfælde finde det rigtigt, at Forfatningen skulde indeholde noget Baand paa Statsmagten i at gjøre de Forandringer i Retsvæsenets Indretning, som efter grundig Overveielse kunde findes fornødne.

Iøvrigt kunde det være nødvendigt, at det etsteds i Grundloven blev udtalt, at Kongen ikke kan forandre nogen Retsdom og heller ikke unddrage nogen Sag, der efter de gjældende Love hører for Domstolene, Afgjørelse ved disse. De Bestemmelser, som derom maatte træffes, maatte naturviis affattes saaledes, at de ikke kunde give Anledning til enten at betage Kongen den Ret, han upaatvivlelig bør, om end med nogle Indskrænkninger, have til at frafalde de Rettigheder, som en Dom tillægger det Offentlige, hvortil

*) Cfr. Tidsskrift for Literatur og Critik, 6te Bind, S. 295—310.

hører den i Udkastets § 29 omhandlede Ret til at eftergive eller nedsætte idømte Straffe.

Ogsaa bør Grundloven indeholde Bestemmelser, som sikkre mod en Retsplejens Uafhængighed forstyrrende Indgriben i Sagernes Behandling. Men Bestemmelse herom maae dog tages med den Vaersomhed, at ikke de særegne Bevillinger og andre Foranstaltninger, som under den hidtil gjældende Tingenes Orden ere fornødne for Rettens Pleie, derved gjøres umulige. Adskilligt af det, der nu ad Bevillingsveien erholdes, bør vistnok kunne opnaaes ved forandrede Love, og om end Retssikkerheden virkelig Intet lider ved den hidtil brugte Form, saa er den dog, med Hensyn til en stor Deel af de herhenhørende Tilfælde, baade i sig upassende og vil blive det endnu mere under den nye Forfatning. Men inden denne Indvirkning af Regjeringen, uden stort Afbræk for Retfærdighedens Fremme, aldeles kan undværes, vil der behøves en meget betydelig Omdannelse af vore Rettergangslove, hvilket vil kræve omfattende og grundige Overveielser. Saaledes vilde f. Ex. en Grundlovs Bestemmelse, som ubetinget hindrede Regjeringen i ved en særdeles Bevilling eller Foranstaltning at drage Nogen fra sit Værnething, under den nærværende Tilstand af vor Rettergangslovgivning, være meget skadelig for Retsplejen. Det er et ikke saa ganske sjeldent Tilfældet, at det enten til en paalidelig Bedømmelse af forviklede Misgjerningssager, hvori Personer, der høre under forskjellige Jurisdictioner, ere deelagtige, endog saadanne Sager, der ikke have den høieste Domstol fælles, er nødvendigt, at anordne Commissarier; ligesom der ogsaa gives private Sager, hvori det, formedelst de forskjellige Jurisdictioner, hvortil de flere deri forviklede Personer høre, vilde være umuligt at finde den rette Dommer, saafremt ikke Commissarier kunde anordnes, eller Bevilling meddeles til at bringe en saadan Sag for en bestemt Domstol. Jeg tør paastaae, at slige Midler ikke i flere Slægtfølger ere brugte her i Danmark til Nogens Undertrykkelse, men kun til Retfærdighedens

Haandhævelse. Imidlertid antager jeg ingenlunde, at det ogsaa under de nye Forhold derved bør beroe. I det Følgende vil jeg komme til nærmere at afhandle Adskilligt, som hører herhen. Paa dette Sted skal jeg indskrænke mig til, navnlig med Hensyn paa den sidstomhandlede Materie, at bemærke, at, hvis det skulde ansees fornødent ved Grundloven at sikkre mod mulige Misbrug, vilde det kunne skee ved den Bestemmelse at, hvor der, i Medhold af de hidtil hjemlede Regler, maatte udstedes nogen Befaling eller Bevilling, hvorefter en Sag bringes under en anden Domstol end den, hvorunder samme efter Lovene hører, bør dog Ingen derved tabe den Adgang, disse give ham, til at faae Sagen indbragt for Høiesteret; hvilket vilde indeholde den egentlige Kjærne i det Tilsagn, flere Grundlove indeholde om at Ingen maa drages fra sit Værnething. Det er paafaldende, at der ikke i Grundloven er mindste Spor til at den her omhandlede Materie er kommen under Forfatternes Overveielse.

Istedetfor den ovennævnte § vilde jeg finde, at der burde indføres en §, der indeholdt, at den Folket tilkommende Deel i Statsmagten udøves gjennem en Forsamling under Navn af Rigsdag, der skal bestaae af to Afdelinger, om hvis Dannelse, Sammensætning og Virksomhed det Følgende vil indeholde de nærmere Bestemmelser *). Hvad der maatte være at fastsætte med Hensyn til den dømmende Myndighed vilde, i Henhold til det Foranførte, finde en anden Plads.

---

*) At Udkastet i § 3 og flere §§ uden videre nævner Rigsdagen, endog dens Affondring i to Dele som en given Indretning, skjøndt dens Sammensætning og Dannelse dog først udtales i det fjerde Afsnit (§ 30 ff.), turde ikke være aldeles i sin Orden.

III.

§ 4*) begynder et eget Afsnit, der ender med § 16, men ligesom de øvrige Afsnit ingen Overskrift har, og heller ikke vel, efter Indholdets Beskaffenhed, kunde lade sig henføre til et fælles Begreb. Sen selv giver Anledning til meget betydelige Tvivl. Der kan for det Første spørges, om det er passende i den nye Grundlov, med Hensyn til en af de allervigtigste Gjenstande, blot at henholde sig til den ældre Grundlov, der ikke længere kan blive i Kraft, og om det ikke var mere i sin Orden, at den Arvefølge, der nu skal finde Sted, blev optaget i selve den nye Grundlov. Dette kunde synes saameget mere fornødent, som den ældre Mening, at Arvefølgen i Kongeloven var bestemt med en saadan Nøiagtighed, at der ingen Tvivl kunde være om den Regel, hvorefter ethvert Arvespørgsmaal bliver at afgjøre, er blevet rokket ved en Fortolkning, der i den senere Tid er opstaaet, og de Tilfælde, hvori den gamle og den nye Fortolkning ville lede til en ganske forskjellig Afgjørelse, ingenlunde ligge langt borte. Det kunde vistnok synes, at denne Tvivl, der, saafremt Tilfældet skulde indtræde inden den var afhjulpet, kunde faae en sørgelig Indflydelse paa den hele Retssikkerhed, kunde og burde hæves ved nye Grundlovsbestemmelser. Men der er paa den anden Side ikke liden Fare ved at Grundloven giver sig af med at løse disse Tvivl. Foruden at de her opstaaende Fortolkningsspørgsmaal beroe paa saadanne juridiske Begreber, hvori Rigsforsamlingen ikke let kunde sætte sig ind, ere de Udsigter, som de forskjellige Fortolkninger kunne give, saa usikkre, at man hellerikke i Sagens politiske Side kunde have et fast Holdepunct.**) I

---

*) „Den i Kongeloven fastsatte Arvefølge er fremdeles gjældende. Den kan kun forandres efter Forslag fra Kongen og med den forenede Rigsdags Samtykke, hvortil udfordres $\frac{3}{4}$ af de afgivne Stemmer".

**) Man vil uden Tvivl finde det rigtigt, at jeg ikke angaaende de paapegede Spørgsmaal fremsætter nogen privat Mening.

ethvert Tilfælde kunde man ei gjøre sikker Regning paa at den Afgjørelse, som maatte blive bifaldt i Rigsforsamlingen, vilde finde Erkjendelse af dem, der tilegne sig Arveberettigelse, samt i de øvrige Statsdele, hvis vedvarende Forbindelse med Danmark maatte haves for Øie, og af de fremmede Stater, som kunde finde Anledning til at blande sig i Arvestridigheden. Efter alt dette kan jeg ikke andet end billige, at man i Grundloven heller har villet give en i Formen saa ufuldkommen Bestemmelse, som den § 4 i saa Henseende indeholder, end indlade sig paa en Opløsning af Arvespørgsmaalet.

Hvad den Deel af §en angaaer, hvorefter Kongen, med Rigsdagens Samtykke, skulde kunne forandre Arvefølgen, saa er den af en saare betænkelig Natur. Foruden at den nylig anførte Betragtning med end større Kraft vilde fremtræde imod det, man endog selv erkjendte som en Forandring, end mod en Fortolkning, hvis Rigtighed som saadan kunde omtvistes, og derfor angribes som en Forandring, vilde og den Ro og Fasthed, som er det arvelige Monarkies Formaal, let kunne rystes ved de Forsøg, som i Tidernes Løb kunde gjøres paa at udelukke den nærmest Arveberettigede, maaskee til Fordeel for Individer, som vare den til den Tid regjerende Konge nærmere. Jeg indseer derimod meget vel, at det under Statens nuværende Forhold mulig kunde være til dens Frelse at faae Arvefølgen anderledes ordnet, men dette maatte blive Gjenstand for Regjeringens Omsorg og Forhandlinger med de Magter, som kunde finde sig kaldede til at tage Deel deri.*) Naar der da var truffet en fast for Statens Fremtid betryggende Afgjørelse, vilde den vist uden Vanskelighed finde Folkerepræsentationens Samtykke, medens der intet kunde være fordærveligere end at bringe Spørgsmaal af dette Slags under Forhandling ved Rigsdagen, forend Re-

---

*) Jeg tvivler paa, at der efter Erfaringerne fra 1848 endnu skulde være Mange, som lade haant ved slige Hensyn.

gjeringen havde bragt Sagen fuldkommen paa det Rene. Dette burde derfor helst gaae forud for Grundlovens endelige Sanction, og da vilde denne have at optage de nye Arveregler, uden paa nogen Maade at hjemle Muligheden af sammes Forandring. Iøvrigt vilde jeg, hvis Bestemmelsen ikke aldeles maatte gaae ud, finde det rigtigt, at Len gjør et Forslag af Kongen til Betingelse for al Forhandling om denne Gjenstand. Heraf vil nemlig følge, at ethvert privat Forslag, som i den Retning maatte indkomme, uden videre maa afvises, hvilket maatte gjælde om det end ikke ligefrem fik Skikkelse af et egentligt Forslag til en Forandring af foranførte Slags, men, til Ex., kun gik ud paa en Petition i en saadan Retning. Der kan vist Intet være imod, at Len udfordrer en forøget Stemmefleerhed for at et saadant Forslag, naar det kommer fra Kongen, kan antages. Naturligviis maa man forudsætte, at ingen Konge kunde komme frem dermed, naar han ei forud var sikker paa, at det vilde faae det fornødne Antal Stemmer for sig; det vilde let kunne føre til betænkelige Følger, at det var fremsat, uden at gaae igjennem. Jeg anseer det derhos for afgjort, at en slig Sag vilde blive at forhandle umiddelbart for begge de Thing, hvoraf Rigsdagen skal bestaae, og at den strax vilde faae sin Afgjørelse uden at være Forhandling efter § 80 underkastet, hvilket vilde kunne medføre en udstrakt og længe vedvarende Gjæring. Maaskee at det dog i denne sidste § udtrykkelig burde siges, at den ei var anvendelig paa en saadan Beslutning, som omhandles i § 4. Det er allerede oven S. 119 Note bemærket, at det ei er ganske passende, naar § 4 med flere paafølgende §§ forudsætter den Deling af Rigsdagen, som først siden udtales. Jeg har derfor i den § jeg har foreslaaet istedetfor Udkastets § 3 givet en Antydning af denne Deling.

Hvad § 5*) angaaer, da er det aldeles uovereensstem-

---

*) „Kongen kan ikke uden Rigsdagens Samtykke tillige være Regent i nogen anden Stat end Hertugdømmet Holsten og Lauenborg".

mende med det Forhold, som hidtil har fundet Sted mellem Danmark og Hertugdømmerne Holsten og Lauenborg, at disse benævnes som en anden Stat end Danmark. Ligesom Holsten ved den af Christian den Syvende under 9de Septbr. 1806 udstedte Act er benævnet som en i enhver Henseende uadskilt Deel af det danske Monarkie, og Hertugdømmet Lauenborg iølge Patent af 6te Decbr. 1815 skal for evige Tider være indlemmet i Kongens øvrige Stater, hvilket aldeles havde Hjemmel i den Tractat, hvorved det af Preussen blev afstaaet til Danmark, have begge disse Hertugdømmer, idetmindste i alle Forhold til Udlandet, ligefrem været anseete som Dele af det danske Monarkie og ere blevne indbefattede under Benævnelsen Danmark, ligesom og i Særdeleshed det førstnævnte Hertugdømme, og det ogsaa længe før 1806, har havt mange og betydelige indvortes Forhold fælles med Kongeriget.*) Saafremt den fælles tydske Stat, som de vilde Bevægelser i 1848 have søgt at danne, skulde komme til Fasthed og europæisk Erkjendelse, vilde Forholdet vel derved betydelig forandres. Det Ministerium, der med en saa mærkelig Redebonhed gik den da nylig undfangne Tanke i Møde, har vel ogsaa troet i Grundlovsudkastet at maatte holde fast ved samme. Men Begivenhedernes Gang har bestyrket den Formodning, som vel Mange, i Betragtning saavel af hiint Foretagendes Oprindelse som af dets Beskaffenhed, allerede da nærede, at det vilde gaae tilbage; ligesom der og er nogen Udsigt til at det i alt Fald vil blive saaledes lempet med Hensyn til de Stater, der som Østerrig, Danmark og Holland med deres tydske Bestanddele forbinde andre af større Betydenhed, at vi kunne trække hine Lande ud af den paatænkte Stat; og heri kan vel den paapegede Erklæring ei være os i Veien. Det forekommer mig derfor høist urigtigt, at der nu foretages Noget, som indeholder en Udtalelse af den forhenværende Statseenheds Ophævelse, og det er saa meget mere forkasteligt, som der i intet Tilfælde

*) See Roeskilde St. T. for 1844, S. 1996—2002.

er nogen Nødvendighed i at udtrykke den Tanke, §en indeholder, paa en saadan Maade. Dette kan nemlig fuldstændig skee derved at det udsiges, at Kongen ikke uden Rigsdagens Samtykke maatte overtage Regjeringen over andre Lande end de der for Tiden høre under hans Scepter.

Ved § 6*) kan jeg Intet have at erindre, og jeg vilde ansee det for overflødigt derved at gjøre nogen Bemærkning, dersom jeg ikke havde erfaret, hvorledes Adskillige, paa Grund af deres Frihedsbegreber, finde det uretfærdigt at gjøre den Fordring til Kongen, §en indeholder. Mig er det klart, at hvor stor Religionsfrihed der end maatte blive at indrømme, saa vilde det dog være unaturligt og farligt, at en fremmed Kirkes Tilhænger skulde kunne komme til at staae i Spidsen for det danske Folks Styrelse. Dette bekjender sig saa godt som udeelt til den evangelisk-christelige Tro, saaledes som denne er fremstillet i den Augsborgske Confessíon, og efter Kongeloven, der i saa Henseende dog egentlig kun bekræftede den ældre Retstilstand, har det en velbegrundet Ret til kun at lade sig regjere af en Konge, der deler dets Tro. Det vilde vist heller ikke paa nogen Maade være tilfreds med at det udsattes for Muligheden af at komme under en catholsk Konges Herredømme; og skjøndt det mindre vilde forurolige det, om Kongemagten vilde falde i en Fyrstes Hænder af den reformeerte Troesbekjendelse, saa vilde dog ogsaa det forarge Mange, ligesom og en saadan Forandring i den Folket, som meldt, tilkommende Ret betager denne sin Fasthed. Om Uret mod den tronbaarne Prinds, der, fordi han ei kan bekjende sig til Landets Kirke, udelukkes fra Tronen, kan der, efter mit Begreb, ei være Tale; hans Ret er jo betinget af at han i saa Henseende stemmer med Folket, og ved at give Slip paa Tronen kan han holde sin Samvittighed fri. Det vil iøvrigt let indsees at denne §, som indeholder en af de personlige Egenskaber, den Arveberettigede bør have for at kunne tiltræde Tronen, gjerne kan beholde

*) „Kongen skal høre til den evangelisk-lutherske Religion".

den Plads, Udkastet har givet samme, fordi Bestemmelsen om den almindelige Landsreligion faaer sit Sted i en følgende Afdeling. Vel lod det sig gjøre, i Forbindelse med nærværende §s Bestemmelse om den Religion, Kongen skal bekjende sig til, at indskyde, hvorledes denne som almindelig Landsreligion skal overalt i Riget læres og øves ved offentlig Foranstaltning, men hvad der ellers maatte være at fastsætte om den evangelisk-lutherske Kirkes Rettigheder og dens Forhold til andre Religionsbekjendelser, maatte dog have et andet Sted. Det turde derfor være rettere at indskrænke §en til det Indhold, Udkastet har givet samme.

Indholdet af § 7*) fortjener alt Bifald.

Naar § 8**) bestemmer, at Kongen ikke kan tiltræde Regjeringen forinden han har aflagt den befalede Ed i den forenede Rigsdag, saa vilde deraf opstaae en skjøndt kort Mellemregjering, hvis Kongen ikke i Medhold af §ens Slutning allerede som Tronfølger havde aflagt Eden, i hvilken Mellemtid Statsraadet efter § 12 skulde føre Regjeringen. Dette er vistnok lidet ønskeligt, og det kan uden mindste Vanskelighed undgaaes saaledes, at Kongen strax tiltræder Regjeringen ved et Patent, hvori han høitidelig tilsiger at ville være Forfatningen tro. Dette Løfte kunde, om man finder det fornødent, gjerne i selve Patentet bekræftes ved Edsordene, og ved Rigsdagens Aabning kunde det af Kongen underskrevne Exemplar høitidelig fremlægges, hvilket derefter blev at bevare i dens Arkiv. Vel kunde, som det synes, den foranførte Ulempe ogsaa forebygges ved at Tronfølgeren endnu

*) „Kongen er myndig, naar han har fyldt sit 18de Aar".

**) „Kongen kan ikke tiltræde Regjeringen, forinden han i den forenede Rigsdag har aflagt følgende Ed:

„For den almægtige Guds Aasyn lover jeg at holde Grundloven for Kongeriget Danmark og Slesvig".

Dog kan denne Ed alt aflægges af Tronfølgeren naar han har fyldt sit 18de Aar".

i den forrige Konges levende Live aflagde Eden; men foruden at dette i flere Henseender synes mindre passende, turde det ogsaa være mindre virksomt, at Eed saaledes paa en Vare aflægges med Hensyn til en Stilling, hvori Tronfølgeren maaskee aldrig kommer. Men hertil kommer at det, naar den arveberettigede Prinds ikke er den regjerende Konges Søn, og hans Arveberettigelse saaledes er betinget, vilde være stødende, at han saaledes foretager en Handling, der forudsætter at han vil blive Tronfølger. Navnlig vilde det være stødende, hvor den regjerende Konge endnu har Udsigt til at faae Sønner. Om Tronfølgeren paa egen Haand kan indfinde sig i Rigsdagen for at aflægge Eden, eller om det kun kan skee med den regjerende Konges Samtykke, som denne i det foranførte Tilfælde let kunde være uvillig til at give, er ei klart af Udkastet.

Hvad den i § en anførte Eed angaaer, da er den i sit Indhold for lidet sigende. Det, Folket maa ønske tilsikkret af Kongen, og som maa være Gjenstand for den Eed, der forlanges af ham, er ikke blot, at han vil holde Grundloven (det er: ikke sætte den tilside), men og at han redelig vil benytte den til Opnaaelse af dens Formaal, og i det Hele holde over Landets Love og af al Magt virke for at befæste Ret og Retfærdighed, hævde Statens Ære og Selvstændighed og fremme Folkets Vel. Vil man have en Eed af Kongen, bør den derfor være rettet derpaa og ei blot paa den simple Holden af Grundloven. En saa indskrænket Eed vilde en Konge end ikke kunne siges at have brudt, der benyttede alle Veie for at skaffe sig en Indflydelse paa Folkerepræsentationen til hans Fordeel og Landets Skade. At Danmark og Slesvig nævnes i Modsætning til hinanden er end mærkeligere i denne Eed end i Overskriften eller i § 1, da det maaskee kunde synes at de der kun vare nævnte i et saadant Forhold, fordi Sammensmeltningen ei endnu var foregaaet, men Bestemmelsen om Tronbestigelses-Eden er jo givet for den hele Fremtid, saa at det synes, som om Slesvig og Danmark vel skulle være evig for-

enede, men og evig adskilte. Lige Bemærkning frembyder sig og ved § 48.

Ogsaa i sin Form er Eden mangelfuld. Den indeholder blot en Paakaldelse af den Almægtige som Vidne om den Paagjældendes Oprigtighed (invocatio dei ut testis), men ingen Opfordring til hans straffende Retfærdighed (provocatio dei ut vindicis perjurii), d. e. en Erklæring om at den Talende ikke blot kalder sig den almægtige og alvidende Gud i Erindring, men ogsaa er sig bevidst, hvorledes han af den hellige og retfærdige Gud vil blive kaldet til Ansvar, hvis han ei holder sin Eed. Jeg vil just ikke paastaae, at Edens Virksomhed vil lide under denne Mangel, jeg vilde tvertimod troe, at man gjerne kunde opgive Eedsaflæggelsen og lade sig nøie med et i det ovenmeldte Patent gjort ubeediget Tilsagn. Men skal Eden aflægges, synes der ingen Grund til at udelade noget af det, der, efter det vedtagne Begreb, hører til en Eedshandlings Væsen. Hvad der imidlertid fornemmelig gjør, at jeg ikke kan forbigaae dette Punct, er, at det udentvivl vil forarge Mange, at de sædvanlige Eedsord: „saasandt hjælpe mig Gud og hans hellige Ord", ere forbigaaede, ret som om Staten ikke længer vilde vedkjende sig deres Forudsætning. Der er ved denne og flere Leiligheder Spor til at Udkastets Forfattere have været ængstelige for alt, hvad der kunde have et christeligt Præg, vistnok ikke af Mangel paa Erkjendelse af Christendommen, men af Hensyn til de af dem antagne Grundsætninger om fuldstændig Religionsfrihed. Heri turde der imidlertid være en Misforstaaelse. Saa vidt en Stat endog maatte ville gaae i at tilstede enhver Art af Gudsdyrkelse og i at give fulde politiske Rettigheder til enhver Religions Bekjender, selv endog til erklærede Fornægtere af al Religion, saa vilde dog Folkets Egenskab som et christeligt Folk være ligesaa berettiget som Alt, hvad der ellers hører til dets Eiendommelighed, til at afpræge sig i dets Grundlov og dets øvrige Love. Om end vor nye Statsindretning, ved omhyggelig at aflægge Alt, hvad der har et saadant Præg, blev de Grund-

love mere liig, som det forrige Aars Bevægelser have været i Begreb med at indføre i andre Lande, saa vilde den igjen fjerne sig destomere fra den Aand, der besjæler de Folk, hos hvem vi helst ønske at bevare Sympathier (man tænke sig blot vore svenske Naboer), og som vel og snart igjen vil træde frem i de Lande, hvori hine Bevægelser havde for en Tid faaet en tilsyneladende Seier over samme.

§ 9*) bringer os et høist betænkeligt Forhold for Øie. Det ulykkelige Tilfælde, at en Fyrste er bleven uskikket til selv at udøve sin Magt, er forhen forekommet i forskjellige Stater, uden at man har havt nogen Grundlovsbestemmelse eller anden skreven Regel for saadanne Tilfælde, og Staten er dog ofte kommet ret vel ud af denne Crisis, for det meste ved at Regjeringen i Fyrstens Navn er ført af et Statsraad under Forsæde og Ledelse af den arveberettigede Prinds eller dennes Formynder. Imidlertid maa jeg erkjende, at det, efter det Standpunkt, hvorpaa Statsbygningsvæsnet nu staaer, maaskee ikke kan undgaaes, at Grundloven tager slige Tilfælde under sin Forsorg. Men vort Udkast har ikke været heldigt i de Bestemmelser, det i saa Henseende har truffet. Uagtet §en ogsaa indbefatter de Tilfælde, hvori Kongen formedelst Fraværelse**) eller legemlig Svaghed for nogen Tid kunde være ude af Stand til at føre Regjeringen, har §en dog ei dertil taget Hensyn, men behandler Sagen ubetinget som om Forhindringen laae i Sindssvaghed. Ligesom det nu unægtelig i hine Tilfælde vilde være Kongen selv, der tog Bestemmelse om det midlertidige Regentskab, hvor-

*) „Bliver Kongen ude af Stand til at regjere, sammenkalder Statsraadet Rigsdagen. Begge dens Afdelinger træde sammen, og naar den saaledes forenede Rigsdag med $\frac{3}{4}$ af de afgivne Stemmer anerkjender Nødvendigheden, udnævner den en Regent".

**) Kongelovens § 27 indeholder, hvorledes der skal forholdes naar Kongen ved sin Formands Død befinder sig uden for Riget, ligesom den og omtaler hans Forpligtelse til at boe og holde Hof i Danmark. Dette kunde vel egne sig til at optages i den nye Grundlov, hvilket dog kun meget ufuldstændigt er skeet i § 12.

til dog, saafremt det var paa længere Tid, Rigsdagens Samtykke kunde behoves, saaledes vilde selv den Konge, der folte Slovhed eller Sindssvækkelse, ikke altid være ude af Stand til at tage slig Bestemmelse, og det vilde vist for Landets Roes Skyld være det onskeligste, at han, paa Grund af sin Svaghed, hvis Beskaffenhed ei behovede noiagtig at angives, udnævnte Regentskabet, hvortil dog, foruden den ovrige Medvirkning, hvorom nærmere vil blive Tale, Rigsdagens Samtykke vilde behoves. Fremdeles har Udkastet ei indrommet de Personer mindste Medvirkning, der, efter Forholdets Natur, maatte være de nærmeste til at tage sig af slige Tilfælde: Agnater og andre nærmeste Successorer i den Kongelige Familie. Disse have dertil et naturligt Kald, ei blot fordi Sagen er dem selv saa nær vedkommende, men og fordi man hos dem maa forudsætte en levende Interesse for at slige ulykkelige Forhold ordnes paa den for Statens og Tronens Vel bedste Maade. Men hertil kommer at Folket, der vil et arveligt Monarkie, maa, naar ulykkelige Omstændigheder hindre Tronens retmæssige Ihændehaver fra selv at udove sin Myndighed, helst ville den i en af deres Hænder, som efter ham var nærmest. At Statsraadets Medlemmer skulle have Magt til, uden Medvirkning af den regjerende Familie, at erklære den Konge, af hvis Udnævnelse de ene have den Stilling, de indtage, for uskikket til at fore Regjeringen, er vistnok baade stridende mod Forholdets Natur og hoist farligt. Udkastet taler vel intet om at Statsraadet, idet Samme afgiver saadan Erklæring, ogsaa maa tilegne sig selv Kongemagtens Udovelse, indtil Rigsdagens Beslutning er erhvervet, men det bliver dog en nodvendig Folge af Sagens Natur. Herved moder imidlertid de allerstorste Vanskeligheder. Den Myndighed, Statsraadet saaledes skulde tilegne sig, har ingen anden Rod end dets egen Beslutning, og det vilde være uvist, om den vilde finde Erkjendelse og Lydighed. Navnlig vilde en fuldkommen revolutionær Tilstand indtræde, hvis Kongen, være sig virkelig af egen selvstændig Villie eller under den Magt, som et andet Parti fik

over ham, lod Statsraadets Medlemmer fængsle og tiltale som Oprørere, og i Forbindelse dermed sætte den af det udgivne Erklæring ud af Kraft. Det vilde være overflødigt at gaae videre ind paa al den Forvirring, som slige Forhold kunde medføre. Men skjøndt det maa erkjendes, at enhver Bestemmelse, som Landets Grundlov desangaaende kunde tage, vilde have sine Misligheder, saa turde det dog være indlysende, at man ved Behandlingen af slige ulykkelige Forhold vilde gaae sikkrere, naar de nærmest berettigede Prindser (hvorom nærmere Bestemmelse maatte gives i Grundloven) idetmindste toge Deel i Overveielserne og Beslutningerne, ligesom det maaskee og, hvis der ei vare tre Prindser, som dertil egnede sig, vilde være hensigtsmæssigt, at visse andre Mænd paa de høieste Poster i Staten traadte til, t. Ex. de høieste Befalingsmænd til Lands og til Vands og nogle af de ældste Medlemmer af Høiesteret. At overlade Alt til Statsraadet turde, efter den særdeles Stilling som dette, der selv tilegnede sig den Magt, ud af hvis Besiddelse det satte Kongen, være fra alle Sider betænkeligt, og medens et farligt og afskyeligt Spil hermed kunde øves af herskesyge Individer, turde det og hænde, at Ministrene, naar de stode ene, af Frygt for slig Mistanke og for det betydelige Ansvar, de kunde paadrage sig, ikke dristede sig til at gjøre et Skridt som det omhandlede, uagtet de Omstændigheder vare tilstede, der fordrede samme. Iøvrigt er det mærkeligt at Udkastet, der lægger en saa stor Magt i Statsraadets Hænder, saagodt som aldeles Intet indeholder om dets Indretning og Sammensætning. Ligesom fornævnte § udelukker Kongehusets Prindser fra al Deeltagelse i de Overveielser og Beslutninger, som de omhandlede ulykkelige Omstændigheder kunde fremkalde, er der heller ikke taget mindste Hensyn til dem, som nærmest berettigede til at føre Regentskabet. Men foruden at saavel Kongeloven, som næsten alle andre monarkiske Constitutioner, hjemle dem saadan Fortrinsret, synes den og ganske at ligge i Forholdets Natur, og det vilde vistnok medføre mangehaande Farer, hvis Statsraadet

skulde kunne bevirke, at Regentskabet, med Udelukkelse af de arveberettigede Prindser, blev overdraget til en anden. Blandt de flere iøinefaldende Huller er, at der ikke indeholdes noget om Maaden, hvorpaa Kongen igjen skulde sættes ind i Udøvelsen af sin tilkommende Myndighed, naar den Grund, hvorfor den var ham betaget, ophørte. Dog, jeg skal ei fordybe mig videre i de Betragtninger, hvortil den hele Sag giver Anledning. Jeg skal alene bemærke, at § en i Hovedsagen er stemmende med den Belgiske Grundlovs § 82; men ligesom dette Intet beviser for dens Hensigtsmæssighed, saa turde det og fortjene at komme i Betragtning, at her ikke, som Tilfældet var i Belgien, er Tale om et nyt Monarkie og et nyt Dynastie. Jeg indrømmer iøvrigt Sagens store Vanskeligheder, og jeg skulde i alt Fald antage, at, naar der, som § 4 synes at have bebudet, tænkes paa nogen Forandring i Kongelovens Arvefølge, burde denne være kommen i Stand inden man tog nogen Bestemmelse angaaende de i § 9 forudsatte Tilfælde. Men selv da vil man have ondt ved at finde Bestemmelser, der virkelig sikkre Folkets Velfærd under de forudsatte ulykkelige Omstændigheder, og ikke tvertimod give Stof til store Misbrug og megen Frygt. Det er heller ingenlunde i alle Stasforfatninger at der er truffet Bestemmelse for slige Tilfælde. (See, til Ex., det franske Charte af 1814 og af 1830.) Det er mig derfor ikke lidet tvivlsomt, om ikke Grundloven heller maatte forbigaae denne Sag, ikke som jeg ei skulde erkjende det Betænkelige ved i paakommende Tilfælde at savne en lovlig Hjemmel for det, der skulde skee, men kun fordi der synes at være endnu større Betænkelighed ved den Regel, der i Grundloven kunde fastsættes, idetmindste ved den som findes i Udkastet.

I det i § 10*) omhandlede Tilfælde synes det at det

---

*) „Er der Anledning til at frygte for, at Tronfølgeren ved Kongens Død vil være umyndig eller af anden Grund ude af Stand til selv at regjere, bestemmes ved Lov en Regent, og et Formynder-

maa være Kongen selv, der kan sætte en Regentskabslov i Bevægelse, men den har udtrykt sig saa tvetydigt, at det kunde synes uvist, om ikke Ministeriet kunde gjøre det paa egen Haand, og om ikke Rigsdagen kunde tage Initiativet. Det burde vel neppe nægtes denne ad Petitionsveien at komme frem med et saadant Andragende, men paa anden Maade burde det ei kunne skee. Det turde være naturligst, at den nærmest berettigede myndige Prinds, hvis ingen anden Bestemmelse er truffen, faaer Regentskabet, saafremt han er tilstede i Riget.

Betræffende § 11*) da burde Regentens Eed vel tildeels have et andet Indhold, end den Kongen aflægger; han burde blandt andet og sværge Troskab mod Kongen, ligesom og Eden burde udtrykke det Midlertidige i hans Stilling. Det burde vel og bestemmes, at der til hans standsmæssige Underholdning kan anvises ham en Deel af Kongens Civilliste, og at det skal beroe paa særlig Afgjørelse i ethvert Tilfælde, om der kan tilstaaes ham Noget yderligere. Der kan i enkelte Henseender være Spørgsmaal om, hvorvidt ikke visse Kongen tilkommende Rettigheder aldeles skulde hvile, medens han ei selv kunde styre Riget.

I Henhold til det oven S. 126 anførte, kan jeg ei finde det nødvendigt, som i § 12**) bestemt, at en Rigsdag strax efter Kongens Død skal sammentræde, fordi Tron-

---

skab anordnes af Kongen. Regenten kan ikke deeltage i Formynderskabet".

*) „Regenten aflægger den for Kongen foreskrevne Eed og udøver, saalænge Regentskabet varer, i Kongens Navn, alle dennes Pligter; dog kan han ikke foreslaae Forandring af Arvefølgen".

**) „Er Kongen død og er Tronfølgeren fraværende, eller har han, skjøndt myndig, ikke aflagt Eed paa Grundloven, eller er han umyndig, uden at Regenten er udnævnt og har aflagt Eed, eller inden Formynderskabet er ordnet, eller er der ingen Tronfølger, sammentræder Rigsdagen uden Sammenkaldelse 14 Dage efter Kongens Død. I Mellemtiden føres Regjeringen af Statsraadet".

følgeren ei har aflagt Eden og endnu mindre at Statsraadet imidlertid fører Regjeringen.

I det i § 13*) ommeldte Tilfælde burde neppe heller de arveberettigede Prindser forbigaaes.

For saameget som muligt at undgaae de med et Kongevalg (§ 14)**) forbundne Farer, burde vel den Konge, som havde Anledning til at frygte for at den regjerende Stamme med ham skulde udgaae, i Grundloven opfordres til at udnævne en Efterfølger med en bestemt Arvefølge, dog med Rigsdagens Samtykke.

Hvad § 15***) angaaer, maatte det, naar den i Noten til Samme antydede Meddelelse har fundet Sted angaaende den aarlige Indtægt, Kongen forlanger til sit eget Brug, samt om de Slotte og andre Bygninger, Hauger o. s. v., hvis Benyttelse han vil have sig forbeholdt, blive nærmere at overveie, hvorvidt det samme, i alt Fald med en eller anden Indskrænkning, ogsaa skulde sikkres hans Kongelige Successorer. Det turde maaskee være noget voveligt at overlade det ganske til de tilkommende Rigsforsamlingers vilkaarlige Afgjørelse, hvad der kunde tilstaaes Kongen til sømmelig Underholdning, saaledes som Kongeværdighedens Vedligeholdelse kræver.

§ 16†) indeholder blot, at der kan bestemmes Apana-

---

*) „Er Kongen umyndig, uden at Regent og Formynderskab er bestemt, udnævner den forenede Rigsdag Regenten og beskikker Formynderskabet".

**) „Er der ingen Tronfølger, udvælger den forenede Rigsdag en Konge og fastsætter den fremtidige Arvefølge".

***) „Kongens Civilliste bestemmes for hans Regjeringstid ved Lov. Derved fastsættes tillige, hvilke Slotte og andre Statseiendele skulle henhøre til Civilliste".

„Om Civillisten for den nu regjerende Konge vil en allerhøieste Bestemmelse blive meddeelt Rigsforsamlingen".

†) „For Medlemmerne af det Kongelige Huus kan der bestemmes Apanager ved Lov. Apanagerne kunne ikke uden Rigsdagens Sam-

ger for Medlemmerne af det Kongelige Huus. Men de egentlige Kongelige Prindser og Prindsesser, saavel som Dronningerne, bør udentvivl have en bestemt Berettigelse til det for en sømmelig Subsistents Fornødne, dog at Prindsesserne i Overeensstemmelse med Kongelovens Art. 22, naar de indgaae Ægteskab, kunne engang for alle affindes med en „fyrstelig Brudeskat"; hvilket imidlertid ei kunde være til Hinder for at Rigsdagen i enkelte Tilfælde, hvor Omstændighederne talte derfor, kunde bevilge et vedvarende aarligt Bidrag.*) Størrelsen maatte vistnok overlades Rigsdagen, men det turde dog ikke være uvigtigt, at selve Berettigelsen blev udtalt bestemt og i Udtryk, der vidnede om, at Bevillingen ikke skulde være altfor kneben. Saa vist Kongeværdighedens Opretholdelse er af stor Vigtighed for Staten, kan hverken dennes Ære eller dens Vel tilstede, at de tilkommende Tronarvinger eller de, som staae i den nærmeste Forbindelse med Kongeslægten, savne de fornødne Midler til at leve med Anstand. Skjøndt det vel følger af sig selv, vilde det maaskee og være hensigtsmæssigt, at Grundloven hjemlede de for Tiden apanagerede Medlemmer af Kongehuset fremdeles at beholde de dem tilstaaede Apanager. Vel turde dette, foruden at være hjemlet i Retfærdighed, synes at ligge i Udkastet, forsaavidt det udtrykkeligt erkjender, at Apanagerne maae nydes udenfor Landet, naar bestemte Contracter hjemle det, thi den Resolution, som tillægger Nogen

---

tykke nydes udenfor Landet, medmindre alt bestaaende Contracter hjemle Saadant".

*) Hidtil ere og slige Apanager bevilgede, og det kan vel, efter Indholdet af den ovennævnte Artikel i Kongeloven, sammenholdt med den ældre Tids Begreber om Arv i Fyrstehusene, med Føie antages, at den kun gaaer ud paa at betage de Kongelige Prindsesser, der indgaae Ægteskab, retlig Fordring paa fremtidig Underholdning af Kongen og Riget, uden at skulle være til Hinder for, at Kongen kunde bevilge dem Noget aarligt. (Cfr. Roesk. St. Tid. for 1842, S. 4594.) Naar Forfatningen er indført, vil det naturligviis være fornødent, at Rigsdagen dertil givet sit Samtykke.

en bestemt aarlig Indtægt, udgjør en virkelig contractmæssig Grundvold, da ogsaa Gaver høre under Begrebet om Contracter og have lige retlig Gyldighed med dem, der i Systemerne føre Navn af bebyrdende. Men maaskee dog ikke Alle ville finde dette klart. Iøvrigt vilde det vel være rettest at oppebie Freden, for at erfare om Staten kan vedligeholde Evnen til at udrede Alt, hvad der har været tilstaaet; skulde det findes nødvendigt, vil passende Nedsættelse vist kunne opnaaes ved en mindelig Underhandling.

Ogsaa i flere Henseender savnes der i Udkastet Bestemmelser om de Kongelige Prindsers og Prindsessers retlige Stilling. Det er dog vel fornødent deels at den Myndighed, Kongelovens Art. 21 (cfr. 22) tillægger Kongen som Familiens Hoved over dem, deels den Undtagelse fra de almindelige Domstole, som Art. 25 hjemler, vedligeholdes, den sidste dog vel med nogen Lempning. Maaskee menes det, at den borgerlige Lighed vilde krænkes derved, at tronberettigede Prindser og Prindsesser undtoges fra det sædvanlige Værneting; men det ligger dog uden Tvivl i den arvelig monarkiske Regjeringsforms Natur og i Samfundets Interesse, at de, der ved deres Fødsel have Adkomst til muligen at bestige Tronen, tage Deel i den Glands, som Kongemagten giver.*) Det vil iøvrigt og, naar intet derom udtales, være uvist om de foranførte Bestemmelser i Kongeloven ville være ophævede, eller ikke. Navnlig kunde det første vel saameget mindre antages med Hensyn til Kongelovens 25de Artikel, da dens Indhold er gjentaget i Lovens 1ste Bog, 2det C. 1ste Art., hvor den derhos træder frem som en selvstændig Bestemmelse uden nogen Henviisning til Kongeloven. For Resten kunde hele Forholdet trænge til en nærmere Ordning, hvilket kunde skee ved en Huuslov, der i Grundloven maatte bebudes. Det bemærkes, at saavel Kongelovens Art. 25, som en Deel af Art. 21, er gjentaget i Norges Grundlov, §§ 36 og 37.

---

*) See oven S. 28, Note.

IV.

§§ 17—30 indeholder et særligt Afsnit III, der væsentlig er bestemt til at afhandle Kongens Rettigheder, men dog ikke nøiagtigt kan bringes under noget Eenhedsbegreb.

Ved § 17 *) kan Intet være at erindre.

§ 18 **) begynder, som om dens Formaal var at tilsikkre Kongen en særdeles Ret, medens det tvertimod er at binde ham til den Indskrænkning, at udøve sin Kongelige Myndighed ved Ministre, som i Almindelighed have at underskrive enhver Lovgivnings- eller Regjerings-Act, og derfor staae til Ansvar. Om det end kunde være fornødent, udtrykkelig at udsige hiin Kongens Berettigelse, burde det dog ikke sættes i Spidsen, som om det var det, hvorpaa Hen gik ud, men snarere anbringes i Forbigaaende. Iøvrigt har Hen ikke fremsat den ovennævnte Regel om Nødvendigheden af en Ministers Underskrift under alt hvad der skal lydes som Kongelig Befaling paa en saa klar og umiddelbar Maade, hvorpaa en saa betydende Bestemmelse burde været udtalt i en Grundlov, men der kan dog ikke være Tvivl om, at den ligger til Grund for Hens Indhold.

§ 19 ***) har ikke været heldig i at løse det vistnok yderst vanskelige Spørgsmaal om Ministrenes Ansvarlighed. Naar det hedder, at de kunne drages til Ansvar for de i deres Embede begaaede F o r b r y d e l s e r, saa forudsættes derved Handlinger, s o m h e n h ø r e u n d e r d e a l m i n d e l i g e S t r a f f e-

---

*) „Kongen er ansvarsfri; hans Person er hellig og ukrænkelig".

**) „Kongen udnævner og afskediger Ministre. Kongens Underskrift under de Lovgivningen og Regjeringen vedkommende Beslutninger giver disse Gyldighed, naar den er ledsaget af en Ministers Underskrift. Den Minister, som har underskrevet, er ansvarlig for Beslutningen".

***) „Ministrene kunne drages til Ansvar for de i deres Embede begaaede Forbrydelser og for Handlinger, som ere aabenbart skadelige for Staten. Folkethinget anklager, Rigsretten dømmer".

love, saasom Forræderi, Bestikkelse. For saadanne Handlinger ville naturligviis Ministrene under enhver Statsforfatning kunne drages til Ansvar efter de almindelige Love. Men det, der fornemmelig udgjør Minister-Ansvarlighedens Væsen i de constitutionelle Monarkier, er, at de maae være ansvarlige for enhver mod Forfatningen eller Loven foretagen Handling, om de end dertil have erhvervet Regentens Samtykke, f. Ex. Statsmidlernes Anvendelse udenfor hvad der ved Budgettet er bevilget, Embeders Besættelse med Personer, der mangle de lovbestemte Egenskaber. Ogsaa bør Ministrene kaldes til Ansvar, naar de have fuldbyrdet eller endog blot efterladt at modsætte sig Beslutninger af foranførte Slags, som Kongen uden eller endog mod deres Raad har taget, saavelsom naar de ellers have viist Forsømmelse eller Skjødesløshed, hvortil det hører, naar en Minister har ladet det mangle paa behørigt Tilsyn med hvad der er underlagt hans Forvaltning. Det er ingenlunde en nødvendig Forudsætning, at der foreligger det Forsæt, at krænke Lov og Pligt, der vilde være fornødent, for at vedkommende Ministres Forhold kunde henføres under de sædvanlige borgerlige Forbrydelser. Ofte er der end ikke en positiv Handling tilstede, men kun en Forsømmelse af det, Pligten havde fordret. Forholdet kan og let være af en saadan Beskaffenhed, at Sagen, uagtet den gaaer Ministeren imod, ei kan udfalde til Straf, men kun til Erstatning. I Norge har man endog seet, at de fleste efter Odelsthingets Beslutning mod de Kongelige Raadgivere anlagte Sager kun have ført til en Erkjendelse af, at den paatalte Handling var mod Grundloven, men at den dog med Hensyn til de Grunde, hvoraf den Paagjældende havde ladet sig bestemme til at forklare den anderledes, ei var tilregnelig*), og noget Lignende maatte vel og her

---

*) Det har vel især i den senere Tid fundet temmelig almindelig Misbilligelse i Norge, at Rigsretten derpaa har indladt sig. Men det turde dog, naar det for Rigsretten paatalte Forhold findes stridende med Grundloven eller Landets Love, men den dog antager Spørgs-

kunne finde Sted. Naturligviis vil en Rigsret dog være overflødig, naar Folkerepræsentationens Fordring ei strækker sig videre end til Erstatning eller til at en viis Fremgangsmaade ei gjentages, og dette fra Ministeriets eller vedkommende Ministers Side erkjendes. Udkastet har imidlertid foruden Forbrydelser (hvorved, som bemærket, ei kan forstaaes andet end hvad der efter de almindelige Straffelove er det), ogsaa gjort Handlinger, der ere aabenbart skadelige for Staten, til Gjenstand for ministerielt Ansvar. Herunder indbefattes nu paa den ene Side ikke alle de ovenberørte Tilfælde, thi foruden at det i disse ei altid er en Handling, men og kan være en Efterladelse, der begrunder Ansvar, kan og den Overtrædelse af Forfatningen og Lovene, hvori en Minister har gjort sig skyldig, være af den Natur, at den kun under en meget udstrakt Anvendelse af Udtrykket kunde siges at være skadelig, ja aabenbar skadelig for Staten. I alt Fald vilde det ikke være denne Skadelighed, men Forfatnin-

---

maalet desangaaende saa tvivlsomt, at intet Ansvar billigen kan paalægges den Vedkommende, være nødvendigt, at den giver sin Dom et saadant Indhold, at den ei kan betragtes som en Billigelse af det, som den finder urigtigt. Naar det paastaaes, at alt, hvad Rigsretten i saa Henseende tilkjendegiver, er intetsigende, da en tilkommende Rigsret, hvis det samme Spørgsmaal bliver bragt for samme, ikke derved vil være bundet, saa bliver der, selv dette indrømmet, dog den Virkning af den tidligere Rigsretsdom tilbage, at en tilkommende Rigsret, naar den med Hensyn til Hovedspørgsmaalet bliver af lige Mening med samme, ikke paa Grund af Spørgsmaalets Tvivlsomhed vil lade Tilregnelsen bortfalde. Det er udentvivl af den liden Anledning, der har været til adskillige af de anlagte Rigsretssager, hiin Uvillie er opkommet over den Vending, hvorved dog disses Anlæggelse fik Bifald; men i den Forudsætning, at Rigsrettens Mening iøvrigt var rigtig, maatte den, naar en saadan Udvei ei stod aaben, snarest have dømt de Paagjældende. Aarsagen til de mange uheldige Rigsretssager ligger iøvrigt vistnok for en stor Deel i Mangel paa den Vexelvirkning mellem Regjeringen og Storthinget, som dette stedse har været uvilligt til at afhjælpe.

gens eller Lovenes Tilsidesættelse, der hjemlede Tiltale, og Sagen kunde let være af den Beskaffenhed, at den Skade, der kunde tillægges Handlingen, ene og alene kunde hidledes deraf, at den var lovstridig, medens den, afseet derfra, maaskee endog kunde have været gavnlig. Fremdeles har Minister-Ansvaret faaet en for snever Grændse, forsaavidt det, idetmindste efter Udtrykkene i §§ 19 og 20, alene skal hvile paa den Minister, som har underskrevet den Beslutning, hvorom der reises Spørgsmaal, hvoraf blandt andet vilde følge, at der ikke var nogen Brøde hos de af Ministerraadet, der ikke havde modsat sig, eller som vel endog havde anbefalet en mod Forfatning og Lov stridende Beslutning, naar de kun ikke havde taget Deel i Udfærdigelsen. Men dette vilde være en lidet begrundet Indskrænkning i den Betryggelse, Ministeransvarligheden skulde give, ligesom det og kunde drage til Følge, at maaskee den Minister, som mindst havde Skyld i Beslutningen, blev den ene ansvarlige. Paa den anden Side indbefatter det foranførte Udtryk Ansvar for Beslutninger, der aldeles ligge indenfor Lovlighedens Grændser, men som af vedkommende Statsdomstol findes at være grundede i en urigtig Opfatning og Bedømmelse af Forholdene. Men det turde være særdeles misligt at gjøre dette til Gjenstand for ministeriel Ansvarlighed, undtagen forsaavidt Ansvaret kunde begrundes paa Noget, der med Føie kunde kaldes Skjødesløshed, t. Ex. naar Ministeriet havde forsømt at indhente de fornødne Oplysninger. Det er altfor farligt for Ministrene at være Ansvar underkastede, fordi en Beslutning, som de have taget i et Tilfælde, hvori Beslutning og rask Udførelse deraf maaskee var paatrængende, siden af den ene Deel af Rigsdagen (Folkethinget) findes at have været skadelig, og Rigsrettens Fleertal deri maatte blive enigt. Denne Skjæbne kunne Ministrene især befrygte, hvor den tagne Beslutning strider mod den Retning, der er givet Folkemeningen, eller naar den senere Udvikling af de Forhold, hvorpaa Beslutningen faaer Indflydelse, medfører, at den har faaet skadelige Følger, hvilket dog ikke udelukker

Muligheden af at den i og for sig har været vel betænkt, ligesom Folkemeningen og meget let vil kunne bedrage sig med Hensyn til de Aarsager, hvoraf den udleder de Uheld, som ere tilstødte Staten. Man har og i Norge seet Exempler paa Misbrug, som ere gjorte af de lignende Bestemmelser, som findes i Sammes Grundlov § 30, hvilken Grundlov udentvivl har givet Anledning til, hvad vort Udkast i forannævnte Henseende indeholder. Som bekjendt blev i 1836 den norske Statsminister baade sat under Rigsret og dømt skyldig, fordi han ei havde gjort Forestilling mod Kongens Beslutning, at hæve det forsamlede Storthing, efterat det dog havde været samlet langt over de i Grundlovens § 80 hjemlede 3 Maaneder. Dette var nu ikke blot en i Grundloven hjemlet Handling, men angik endog de Rettigheder, som tilkomme Kongen i hans Forhold til Storthinget, og som altsaa syntes mindst at kunne være Thingets Dom underkastet. Men Kongens Beslutning antoges at have været øiensynlig skadelig for Riget, og i denne Mening blev Ministeren ved Rigsrettens Pluralitet domfældt. Imidlertid var det af Ministerens Advocat med stor Klarhed og Styrke udhævet, ligesom det og af mange andre af Landets forstandigste Mænd antoges, at dette Skridt, under de Omstændigheder, hvorunder det foregik, netop havde været meget nyttigt, noget, som ogsaa bekræftede sig derved, at det siden til Forretningernes Tilendebringelse sammenkaldte overordentlige Storthing havde saaledes forandret den Retning, som det under sin første Samling havde fulgt, at Sagerne nu gik deres ordentlige Gang.*) Det forekommer mig, at man med ligesaa megen Ret kunde kalde de Kongelige Raadgivere til Ansvar, som havde raadet Kongen til at nægte sit Samtykke til en af Folkerepræsentationen vedtagen Lov, som denne

---

*) Over Regjerings-Ansvarlighed efter Norges Grundlov (maaskee det svageste Parti i denne), findes adskillige yderligere Bemærkninger i min ovenanførte Bedømmelse over Munk Ræders Skrift om den norske Statsforfatning (Tidsskr. f. Litt. og Crit., 6te B. S. 299—310).

ansaae særdeles gavnlig, men dette vilde naturligviis være aldeles at tilintetgjøre Kongens Deeltagelse i Lovgivningen. Saavidt har man vel ikke drevet det i Norge, hvor og Bestemmelsen i § 79 i Særdeleshed maatte vise det Ubeføiede i saadan Paatale. Men man kunde dog ikke være sikker paa, hvorledes en Bestemmelse, som den omspurgte, vilde blive anvendt under vor nye Forfatning, hvori den Modgrund, som den nysnævnte § af den norske Grundlov vilde frembyde, neppe vil blive at finde. Især bliver der Stof til mange Betænkeligheder i foranførte Henseende, dersom det saakaldte Landsthing, der skal afgive det halve Antal af Rigsrettens Medlemmer, bliver sammensat paa en Maade, der ikke ganske væsentligt afviger fra den, som Lovudkastet har forelagt. Det er ei blot fordi Ministrene, ved en Bestemmelse som den ovenanførte, vilde være udsatte for at lide Uret, at jeg i høieste Maade maa fraraade samme, men det er endnu mere, fordi den vilde lamme deres Virksomhed og bringe dem i en al Regjering tilintetgjørende og Statens Velfærd truende Afhængighed af det, der øieblikkelig var eller saae ud som den offentlige Mening.

At Anklageretten nedlægges i det saakaldte Folkethings Hænder, og at Dommen betroes til en af Høiesteret og nogle af det saakaldte Landsthings Medlemmer sammentraadt Domstol, maa vel billiges, skjøndt man vistnok, selv under den Forudsæning, at dette Thing faae en væsentlig anden Indretning, end den, det skulde have efter Udkastet, maatte ønske, at der kunde udfindes en alle Interesser mere betryggende Sammensætning af bemeldte Statsdomstol.

Efter § 19 maatte man antage, at Ministrene ei kunde drages til Ansvar uden efter Anklage af Folkethinget, men efter § 63 synes det, at Enhver, der finder, at en Minister har overskredet sin Myndigheds Grændser, maa kunne sætte dette Spørgsmaal under de sædvanlige Domstoles Paakjendelse. Skjøndt §en ei særlig nævner Ministrene, men Øvrigheden, saa vilde dog ogsaa de være at indbefatte under dens Bestemmelse; ja i Grunden opløser enhver Anke over

Ovrighedsmyndigheden, som det kunde være Borgerne magtpaaliggende at bringe for Domstolene, sig i en Anke over Ministrene. Disse maae jo kunne rette de Resolutioner, hvorved de dem underordnede Ovrigheder skulde have overskredet deres Myndighed, og naar en saadan Sag ei hos dem finder en Afgjorelse, der tilfredsstiller den Paagjældende, saa vil hans videre Anke blive at fremfore mod Ministeriet. I det Folgende skal jeg komme til at udvikle den Forstyrrelse i al Statsorden, som § 63 vilde fremkalde. Her skal jeg bemærke, hvorledes Rigsretten, som Folge af hvad jeg nylig udviklede, bliver det rette Sted, hvor Sporgsmaal angaaende Grændsen mellem den administrative og den dømmende Myndighed skulle finde deres Afgjorelse. Men det turde derhos være nodvendigt, at den Enkelte, som fandt sig forurettet ved en Ministers Handling, eller der havde en Anke over en Ovrighedshandling, som vedkommende Minister ei havde villet afhjelpe, henvendte sig til Rigsdagen, og kun efter dens Henviisning til Rigsretten. Der gives Tilfælde, hvori Samfundet vilde være udsat for de storste Ulemper, saafremt ikke de, der ere i Besiddelse af Ovrighedsmyndighed, vare befoiede til at træffe overordentlige Foranstaltninger, hvortil de almindelige Love ikke give nogen udtrykkelig og klar Hjemmel. En saadan Foranstaltning maa, naar den er tagen af en local Ovrighed, meer eller mindre underordnet, kunne komme for den hoieste Regjerings Myndighed ved Indberetning eller i al Fald, hvis Nogen derved finder sig forurettet, ved Paaanke. Men naar den er tagen eller bifaldt af denne Myndighed, maa det, hvis Nogen finder Anledning til videre Anke, under den constitutionelle Statsforfatning, være Folkerepræsentanternes Sag, enten at bifalde den overordentlige Foranstaltning (bill of indemnity), eller paa forfatningsmæssig Maade gjore den ministerielle Ansvarlighed gjældende, hvilket sidste naturligviis og maa finde Sted, hvis Folkerepræsentationen selv finder Grund til Paatale. Men antager den, at vedkommende Ministerium eller Ovrighed, efter de tilstedeværende Om-

stændigheder, har havt god Grund til den paaankede Foranstaltning, saa bør ingen privat Mand kunne paatale samme. Skulde Omstændighederne imidlertid være af den Beskaffenhed, at han desuagtet billig bør have nogen Erstatning, bør denne tilstaaes ham af det Offentlige.

Iøvrigt vil Ministeransvarligheden under udviklede Forfatningsforhold sjeldent komme til Anvendelse, hvilket navnlig Englands Exempel viser. Men den er dog ligefuldt en nødvendig Bestanddeel af en constitutionel Forfatning. Saa lidet som den imidlertid bør savnes i vor nye Grundlov, saa lidet kan man være ligegyldig ved de Regler, den foreskriver for samme, navnlig bør man ikke troe, at Loven gjerne kan strække den noget vel vidt, da den dog i Anvendelsen vilde blive lempet til det, der i sig var retfærdigt og stemmende med Samfundets Tarv. Under en ganske ny Forfatning og med den Indretning af samme, som her kunde finde Sted, selv naar Grundlovsudkastet forandres i den Grad, som jeg har dristet mig til at foreslaae, kan man ei gjøre Regning paa det Maadehold, som lang politisk Erfaring har frembragt i andre Stater. I Norge har man seet Exempler nok paa Rigsretssager mod de Kongelige Raadgivere, anlagte deels uden Grund, deels af en meget ubetydelig eller tvivlsom Grund; hvorfor og disse Sager, paa een nær, ere udfaldne til de Anklagedes Frifindelse (skjøndt oftest dog under Erkjendelse af, at det paatalte Forhold i sig selv var urigtigt, men kun formedelst den Tvivl, der var om Grundlovens rette Forstaaelse, undskyldeligt). Og hvad hiin Sag angaaer, da turde det nu være almindelig erkjendt, at den ei burde været anlagt, og at den i al Fald burde have endt med den anklagede Ministers Frifindelse. I Norge finder iøvrigt den hyppigere Brug af Tiltale nogen Undskyldning deri, at Storthinget ikke med Virkning kan udtale sin Misbilligelse, og at det ingenlunde ansees nødvendigt, at den Minister eller Statsraad, som Rigsretten domfælder, skal trække sig tilbage. Hvor liden Betydning den igjennem Thinget og Rigsretten udtalte Me-

ning har i foranførte Henseende, viste sig især derved, at den Minister, som i 1836 blev dømt til Mulkt, ikke blot blev paa sin Post, men endog ikke lang Tid efter blev befordret til den eneste høiere Stilling i Riget (Norges Statholder), og at dette ikke opvakte nogen synderlig Spænding, hvorimod han endnu er i dette Rigets øverste Embede, saavidt vides, til almindelig Tilfredshed og under Anerkjendelse af hans Dygtighed og paalidelige Charakteer. Her vil upaatvivlelig Rigsdagens Majoritet faae al den Indflydelse paa Ministeriet, som den har i nogen anden constitutionel Stat, saa at en ubetimelig Benyttelse af Ministeriel-Anklage vilde være langt mindre at undskylde og langt skadeligere end i Norge.

De Bestemmelser, § 20*) indeholder om Statsraadet, ere lidet tilfredsstillende; de udsige Intet enten om dets Sammensætning eller engang om Ministrenes Antal, og ligeledes er dets Virkekreds og Forretningsgang aldeles ubestemt. Det var vel ikke fornødent eller engang tilraadeligt, at gaae meget ind herpaa i en Grundlov, men noget af det meest Almindelige herom burde dog vel findes enten i Grundloven selv, eller i en organisk Lov, der i al Fald bebudedes i Grundloven. Det synes saameget mere nødvendigt, at dette ikke ganske overlades til Regjeringen, d. e. til Ministrene selv, som disse efter Udkastet ei blot ere de Organer, gjennem hvilke Kongen har at udøve sin Myndighed, men de i visse, og det høist betydelige, Tilfælde endog træde frem med en selvstændig Myndighed, hvorved Kongen, idetmindste for en Tid, kan sættes ud af Magtens Udøvelse (see oven S. 128 ff.). Til Sammenligning skal jeg nævne den svenske Regjeringsform af 6te Juni 1809, § 4 ff., og den norske

---

*) „Statsforretningerne fordeles efter Kongens Bestemmelse mellem Ministrene, som i Forening udgjøre Statsraadet. Forsædet føres af Den, som af Kongen er udnævnt til Premierminister.

Alle Lovforslag og vigtigere Regjeringsforanstaltninger forelægges Statsraadet".

Grundlov, § 12 ff., der med særdeles Omhyggelighed have behandlet denne Materie, hvorved jeg dog ikke bør lade ubemærket, at dette ikke er Tilfældet med alle Grundlove. Hvad man i foranførte Henseende i Særdeleshed maatte ønske, er at Grundloven, eller en særlig i Samme paaberaabt Lov, om end ikke fastsatte den hele ministerielle Ordning (hvilket kunde have sine Vanskeligheder og Betænkeligheder), dog bestemte et Tal, der skulde være det mindste, hvoraf Statsraadet (naturligviis øieblikkelige Vacanceer eller Forfald undtagne) skulde bestaae. Saa skulde jeg og ansee det for meget tilraadeligt, at alle Sager, der behøve Kongens egen Afgjørelse (i al Fald med enkelte Undtagelser), skulde behandles i Statsraadet, og Protocol derover føres. Dette vilde blandt Andet have den Følge, at Ansvar ikke blot hvilede paa den enkelte Minister, men og paa hele Statsraadet, naar dette havde samtykket i Noget, der var til Krænkelse af Grundloven eller Landets Love, eller ei derimod gjort Forestilling (see oven S. 139). Endnu bemærkes, at den svenske Regjeringsform, §§ 105—107, og Norges Grundlov, § 77 ff., foreskriver en fuldstændig Revision af Statsraadets Protocol i den Periode, der er forløbet siden sidste Rigsdag eller Storthing. En saadan Revision har en Deel for sig, skjøndt den, navnlig i Norge, oftere, og vel allermeest i 1848, er udøvet paa en smaalig og dens naturlige Grændser overskridende Maade. Af Frygt for, at noget Lignende kunde skee her, tør jeg ei saa lige anbefale den, men der bør dog i ethvert Tilfælde være fuldstændige Statsraadsprotocoller, som kunde skaffes tilstede i de Tilfælde, hvor sær Anledning frembød sig til at forlange dem forelagte.

Naar § 21 *), efterat have udsagt, at Kongen besætter

---

*) „Kongen besætter alle Embeder i samme Omfang som hidtil. Forandringer heri kunne skee ved Lov. Ingen kan beskikkes til Embedsmand, som ikke har Indfødsret.

Kongen kan afskedige de af ham ansatte Embedsmænd. Disses Berettigelse til Pension vil blive bestemt ved Lov".

alle Embeder i samme Omfang som hidtil, tilføier: „Forandringer heri kunne skee ved Lov", saa bemærkes, at der ere adskillige smaa Bestillinger, som Kongerne i de senere Tider have besat,*) hvis Besættelse vistnok bør overlades deels til Ministerierne i eget Navn, deels til Øvrighederne, deels og til Communerne og andre Corporationer; og at ligeledes Bemyndigelse til adskillige Forretningers Udførelse efter de Paagjældendes Begjæring har faaet Skikkelse af Embedsbestallinger, f. Ex. til Sagførere, Landinspectører, Landmaalere, hvilke ikke burde regnes til Statstjenernes Tal. Det synes, at Kongen uden videre kunde give Slip paa egen Besættelse, i al Fald af det førstnævnte Slags Bestillinger; men skulde det ansees rettere, dertil at erhverve Rigsdagens Samtykke, vilde det maaskee dog være passende, udtrykkeligt at tilkjendegive, at et Lovforslag i denne Retning vilde blive forelagt ved næste Rigsdag. Iøvrigt indeholder §en Intet om, at Ministrene have at overholde de Regler, som ved Anordningerne ere foreskrevne angaaende de Egenskaber, der udfordres hos dem, hvem visse Embeder betroes. Kun nævnes, at der Ingen kan beskikkes til Embede, som ei har Indfødsret. Det kan vel ingen Tvivl være underkastet, at ikke blot denne, men og alle andre lovbestemte Fordringer bør iagttages af den constitutionelle Regjering, og at Tilsidesættelsen deraf kunde gjøres til en Ansvarspost, skjøndt det naturligviis ei vilde være klogt at gjøre en Rigsrets-Sag deraf, hvis ei særdeles Omstændigheder gav den en ualmindelig Betydenhed. Naar det fastsættes, at ved Embeders Besættelse de i Anord-

---

Kongen kan forflytte Embedsmænd uden deres Samtykke, dog saaledes, at de ikke derved tabe i Indtægter".

*) Anledningen hertil har ligget deels i de ang. Underofficierers Ansættelse under 18de Mai 1804 og senere givne Resolutioner, deels i den i Præmisserne til Fdg. 3die Juni 1809 udtalte Grundsætning. Dog ere siden en Deel af de Bestillinger, der saaledes vare blevne Gjenstande for Besættelse efter Kongelig Resolution, atter blevne undtagne derfra. See, til Ex., Rescr. 16de Juli 1841 (nye Coll. Tid. S. 641—650).

ningerne foreskrevne Regler angaaende de dertil fornødne Egenskaber bliver at iagttage, saa vilde det ikke behøve særlig at nævnes, at de Paagjældende skulle have Indfødsret, og dette maatte vel helst forbigaaes, især da Udkastet til Valgloven § 2 viser, at der er paatænkt en Forandring i Indfødsretten (see oven S. 49), men denne ikke kunde skee uden paa den for Grundlovsforandringerne foreskrevne Maade, hvis § 21, 1ste Deel, sidste Membrum, bliver staaende.

Hvad der og kunde ønskes til Betryggelse for at den for Landets Vel saa vigtige Regjeringsret at besætte Statens Embeder blev udøvet paa den omhyggeligste og meest upartiske Maade, var, at det samlede Statsraad tog Deel i Beraadslagningen desangaaende, saaledes som det t. Ex. er foreskrevet i Norges Grundlov § 21, og som ligeledes følger af den svenske Regjeringsform § 8. Vel bleve Sager angaaende Embedsbesættelser ikke behandlede i vort Statsraad, efterat samme, der ved Reser. 1808 var sat ud af Virksomhed, ved aabent Brev af 29de April 1814 paany fik en saadan, men dog en i flere Maader indskrænket. Men foruden at de flere Indskrænkninger, som Statsraadets ældre Virkekreds fra hiin Tid blev underkastet, neppe vare heldige,*) var der og den betydelige Forskjel, at Forestillinger om Embeders Besættelse den Tid skeete af et heelt Collegium, nu derimod vil gjøres af en enkelt Minister. Maaskee man vil sige, at hiin Ministers Ansvarlighed for den Deel af Statstjenesten, som er ham underlagt, gjør, at han og bør have saa godt som uindskrænket Raadighed over Besættelsen af de dertil hørende Embeder. Men at dette Ansvar størstedeels er et Blændværk, og at de Følger, som man i nogle Stater har udledet af den Betydning, man tillægger dette Begreb, ere i høi Grad farlige, skal i det Følgende blive viist. Iøvrigt er der ingen Tvivl om, at den

---

*) I en med megen Sagkundskab udarbeidet Betænkning, der i 1846 blev afgiven i de Roeskildske Stænder af en i Anledning af et af Hofjægermester Tutein indgivet Andragende om Forandring i Stats-

vedkommende Ministers Mening om, hvorledes et under hans Virkekreds hørende Embede bør besættes, ikke vil savne sin Betydning under Overveielserne i Statsraadet og Kongens Afgjørelse af samme, der ikke er bunden til det, hvorfor Fleerheden maatte erklære sig. Men det vilde dog være et Værn mod Eensidighed, at hele Statsraadet fik Leilighed til at prøve Forslaget, og at Statsraadets Protocoller vilde indeholde Vidnesbyrd om de forskjellige Meninger, som maatte være blevne yttrede i Sagen, forsaavidt det af Ne=

---

raadets Indretning nedsat Comitee, findes det og udhævet som en af den daværende Indretnings Brøst, at Embeders Besættelse derfra var udelukket. (See St. Tid. S. 2144—2145.) Skjøndt jeg ikke kunde indrømme Rigtigheden af den Grund, hvoraf Committeen hidledte dette, ligesom der og findes enkelte andre Feiltagelser i dens Betænkning, saa var jeg dog enig i, at saavel denne som de flere Mangler og Feil, som Committeen fandt i Statsraadets Organisation, saavel med Hensyn til Sammensætning som Virkekreds, virkelig vare saadanne. Og i Overeensstemmelse dermed har jeg yttret mig i den allerunderdanigste Betænkning af 23de Marts 1847, der er omtalt i Oplysninger for Vælgerne i Kjøbenhavns tredie Distrikt, S. 14. Følgerigere var imidlertid, som og der er udviklet, den Forbeholdenhed, som det aabne Brev indeholdt, om at Kongen i enkelte Tilfælde kunde undtage Sager, som, efter de almindelige Regler, hørte under Statsraadet. Dette blev nemlig saaledes anvendt, at alle de Sager, der begyndte med at Kongen gjennem sit Cabinet fordrede Betænkning, bleve, naar Befalingen ei indeholdt det Modsatte, overleverede Kongen i hans Cabinet, og derefter, nagtet de ofte angik vigtige almindelige Foranstaltninger, i Almindelighed afgjorte uden at komme i Statsraadet, eller og først bleve behandlede sammesteds, efterat Sagen var bragt paa et Trin, at Ministrene ingen synderlig Indflydelse kunde have derpaa. Det turde ikke heller have været til liden Skade for Regjeringssystemets Fasthed, at Kongen i en Række af Aar regjerede uden Statsraad, og at det siden aldrig fik dets gamle Betydning. Dette vil maaskee ved en anden Leilighed blive yderligere udviklet, ligesom det og vil blive viist, hvorledes Statsraadet allerede nogle Aar førend det i 1808 blev sat ud af Virksomhed, havde tabt en Deel af den Betydning, som det havde havt i en tidligere Periode.

gen maatte blive forlangt. Dette vilde iøvrigt vistnok kun sjeldent blive Tilfældet; men den Omstændighed, at Sagen skulde behandles i Statsraadet, vilde uden Tvivl allerede ved sin Indflydelse paa den Maade, hvorpaa de enkelte Ministre betragtede deres Forhold til Embedernes Besættelse, blive meget gavnlig.

Forsaavidt Hen i sine to følgende Afsnit giver Kongen en ubegrændset Myndighed, saavel til at afsætte de af ham ansatte Embedsmænd, som til at forflytte dem uden deres Samtykke, naar de kun ei derved tabe i Indtægter, saa møde herved store Betænkeligheder. Foreløbig maa bemærkes, at det dog af § 62 sees, at Dommerpersonalet ikke er indbefattet under hiin Regel. Men foruden at dette uden Tvivl burde være antydet i § 21, finder jeg, at Reglen, ogsaa med denne Undtagelse, bliver meget for almindelig, med mindre den bindes til Betingelser, som idetmindste ikke ere tydelig angivne. Det er uden Tvivl ikke stort mere end en Skingrund, naar det paastaaes, at en ansvarlig Minister behøver en saa uindskrænket Raadighed over alle de ham underordnede Embedsmænd, at han, saasnart han ikke længer har fuld Tillid til deres Dygtighed, Virksomhed eller gode Villie, maa uden videre kunne skille sig ved dem. I Almindelighed maa han deels ved Forsigtighed ved Embedsmændenes Ansættelse, deels ved behørigt Tilsyn og Strenghed i at paatale Pligtovertrædelse, kunne forsikkre sig deres forsvarlige Embedsførelse, og naturligviis kan hans Ansvar dog ikke strække sig til ethvert Feilgreb, Embedsmændene maatte begaae, uden at nogen Forsømmelse kan lægges ham til Last. Saafremt han, udenfor Lovenes Forskrift og hvad der er en velbegrundet Følge af Lovene og Forholdenes Natur, vil udøve en omfattende personlig Indflydelse paa Embedsmændenes hele Virken, saa vil man snart, istedetfor den Selvstændighed og Retsindighed, som den danske Embedsstand i det Hele taget har lagt for Dagen, finde krybende Egennytte at optage Pladsen, ligesom og den Iver, hvormed Ungdommen har søgt, ved grundig Dannelse, at forberede

sig til Statens Embeder, vil forsvinde. Vel kunne de afvexlende Ministre da faae villigere Redskaber for deres personlige Hensigter og Tilboieligheder, men Embedsmændene vilde finde sig saa meget mindre knyttede til Staten og Kongen, og hvor det gjælder om en i Sandhed troe Tjeneste, vil den sjeldnere være at finde. Selv de Ministre, af hvilke deres Tilværelse gjøres afhængig, ville ikke kunne stole paa, at have andet end Oientjenere. Det vil fornemmelig være med Hensyn til Indvirkning paa Valgene, at Ministrene ville gjøre Fordringer til Embedsmændene, som de kun ved at have Hals og Haand over disse kunne vente at gjøre gjældende; men just dette vil føre til en Forfalskning af den Villie, hvorfra Folkerepræsentationen skal gaae ud. Ogsaa vil det snart undergrave Folkets Tillid til Embedsstanden; og det turde let blive Følgen, at kun faa Embedsmænd vilde faae Plads i Folkerepræsentationen, hvorved denne vilde tabe nogle af de bedste Kræfter.*) Der er og i de constitutionelle Stater, hvor Regjeringen ei blot har havt, men og i betydeligt Omfang benyttet hin Raadighed over Embedsmændene, ført de bittreste Klager over den deraf flydende Demoralisation, og der turde ikke let være Noget, hvorved Juli-Dynastiet i den Grad har skadet sin moralske Anseelse, som de Rænker, som de af de vexlende Ministre afhængige Embedsmænd have øvet, for igjennem Repræsentantvalgene og paa andre Maader at anbefale sig til vedkommende Ministre. Det kan vel siges, at den Rettighed til at afsætte Embedsmænd, som Grundlovsudkastet tillægger Kongen, dog, naar § 62 tages med, bliver en Lempning af den uindskrænkede Ret, som Kongeloven og efter den Lovens 1ste B. 1ste C. 1ste Art. havde forbeholdt ham til at indsætte og afsætte alle Embedsmænd efter egen frie Villie og Tykke. Men

*) I Frankrig var vel det modsatte Forhold indtraadt; men det er ikke sandsynligt og heller ikke at ønske, at Regjeringen gjennem Embedsstanden kunde skaffe sig den Indflydelse paa Valgene, som den havde i Frankrig.

det er bekjendt, at Danmarks Enevoldskonger saa lidet i denne som i andre Henseender have gjort vilkaarlig Brug af den Magtfylde, der var nedlagt i deres Hænder. Selve Lovbogens 1ste Capitel viser, at det var igjennem Domstolene at Kongen vilde udøve den Ret at afsætte de Embedsmænd, der brøde deres Eed og Pligt; efter Art. 5 og 6 skal nemlig endog den Embedsmand, der sidder særlige ham af Kongen tilstillede Befalinger overhørig, af Kongens Fiscal tiltales til, efter Dom at have sit Embede forbrudt. Den Regel, hvortil vore Konger saaledes have bundet sig i Udøvelsen af hiin Ret, har iøvrigt, hvad der maaskee end ikke behøvede at bemærkes, kun havt Hensyn til den Afskedigelse, der betager Embedsmanden de med Embedet forbundne Rettigheder. Til disse er det antaget, at han havde en Adkomst, som ikke kunde betages ham uden ved Dom, hvorimod Regjeringen maatte være beføiet til at give Slip paa hans Tjeneste; ligesom det heller ikke fandtes, at han just skulde beholde sin fulde Embedsindtægt, men at han maatte lade sig nøie med den samme Pension, som vilde tilstaaes ham, naar han for Alder og Svagelighed var nødt til at træde tilbage, ordentligviis $\frac{2}{3}$ af fast Løn, men mindre af uvisse eller ikke i Pengeløn bestaaende Indtægter. Kun i en enkelt kort Tid hørte vilkaarlige Afsættelser uden Pension til Dagens Orden, men dette var maaskee den stærkest virkende Aarsag til det almindelige Had, som den da enevældige Minister Struensee paadrog sig, og ved den ham overgaaede Dom blev det eftertrykkelig udtalt, at derved en af vor faderlige Regjering stadig fulgt Grundsætning til stor Skade og Fordærvelse var blevet krænket. Hvad man end ellers kan have at sige paa denne Dom, og endnu meer paa dens strenge Fuldbyrdelse, saa fandt dog hiin Udtalelse almindeligt Gjenklang. Det har været en stor Sjeldenhed, at Regjeringen siden er afvegen fra den der forkyndte Grundsætning, og det har da fremkaldt den meest levende Utilfredshed. Embedsmændene have derfor og i lange Tider levet i den Overbeviisning, at de ikke havde at frygte for vilkaar-

lig Afsættelse, og dette har vistnok bidraget til den Selvstændighed, hvorom den navnlig i sin Virksomhed i Stænderforsamlingerne og i alt, hvad der ellers staaer i Forbindelse med det Opsving, Nationen har taget, har givet berømmelige Vidnesbyrd. Men naar en ny Grundlov indrømmer den constitutionelle Regjering den Magt, som Kongeloven tillagde den absolute Konge, saa vil det sikkert ikke kunne blive ved, at den staaer i Loven; den vil derimod, efter al Sandsynlighed, blive brugt saa ofte og saa stærkt, som det findes fornødent, for at holde Embedsmændene til at støtte de vexlende Ministre under de Sammenstød, hvori de idelig komme eller befrygte at ville komme med de i Distrikterne levende Anskuelser og Ønsker. Det kan vel indrømmes, at Embedsmændene, hvad der navnlig i de senere Aar oftere har viist sig, have siddet for faste i deres Embeder. Men dette har fornemmelig havt sin Grund deri, at de i det Hele lidet bestemte Love, som vi have havt angaaende Embedsmændenes Forbrydelser, under den Lemfældighed, hvormed Domstolene i de senere Aar have anvendt samme, ikke altid have kunnet ramme den Embedsmand, der har sveget eller forsømt sine Pligter, eller forarget ved sin Vandel; og dette maatte ved en ny Lov om Embedsmændenes Forhold, hvortil vi, fra flere Sider, trænge, kunne nogenlunde rettes. Det er iøvrigt vistnok ikke lidet fortrædeligt, naar Staten stundom ikke kan blive frie for en aabenbar uværdig Embedsmand, uden med en Pension, liig den, der tillægges dem, der afgaae for Alder eller Skrøbelighed; men dette er dog det mindre Onde ved Siden af den fordærvelige Virkning, det vilde have paa hele Embedsstandens Tænkemaade, naar den gaves til Priis for Vilkaarlighed. Man vil iøvrigt maaskee finde, at der navnlig i Christian den Ottendes Regjering have viist sig Spor af en Stemning til ikke ganske at lade hiin constitutionelle Magt være uvirksom. Men medens man, efter hvad der var forefaldet, ikke bør fortænke den forevigede Konge, om en saadan Tilbøielighed havde rørt sig hos ham, har den dog aldrig havt nogen virkelig Følge. Den Trudsel, hvormed

Reskr. 31te Oct. 1840 slutter, behøver heller ikke at forstaaes om en umiddelbar Entledigelse ved Resolution, men lod sig og forklare om Tiltale til Embedsfortabelse, navnlig i Henhold til Lovens 1ste B., 1ste C., 6te Artikel.*) I det Udkast til en Pensionslov, der i 1846 blev forelagt Provindsial-Stænderne, § 7, blev og Pensionsberettigelse erkjendt for Embedsmænd, som Kongen uden nogen Begrundelse i en Dom og uden nogen Ansøgning maatte entledige, forudsat, at den Paagjældende ikke hører til en Embedsklasse, med Hensyn til hvilken Entledigelse ved Resolution særlig var blevet forbeholdt. Rigtignok vilde denne Pension, under visse Omstændigheder, blevet meget indskrænket efter det forelagte Udkast. Vel indeholder Samme nemlig den Grundsætning, som hidtil har været fulgt, at Pensionen skulde bestemmes efter de samme Regler, som naar Nogen entledigedes efter Ansøgning; men denne Grundsætnings Betydning blev meget forandret derved, at Pensionen efter Udkastet skal staae i et saadant Forhold til Tjenestetiden, at de, der afgik efter faa Tjenesteaar, affandtes med en ringe Qvotadeel af deres ogsaa i Almindelighed lave Gage. Her foreslog imidlertid Stænderne, der iøvrigt hyldede Grundsætningen om en efter Tjenestetiden lempet Pension, den vistnok vel betænkte Forandring, at Pensionen i alle deslige Tilfælde skulde være idetmindste $\frac{2}{3}$ af Embedsmandens Gage, og at han, hvis han hørte til den egentlige Dommerstand, d. e. til den Klasse af Dommere, der ikke tillige havde administrative Forretninger, skulde beholde sine fulde Indtægter. De fandt nemlig, at Entledigelser, under de i Udkastet forudsatte Vilkaar, kunde, til Skade for Embedsmandens Moralitet og for Statstjenesten, benyttes, for at tvinge Embedsmanden til en uværdig Føielighed og Eftergivenhed, og at der, skjøndt de

*) Jeg, som paa den Tid, Reskriptet blev udfærdiget, var fraværende ved Stænderne i Viborg, kjender intet til Samme uden af den offentlige Kundgjørelse. Det findes iøvrigt indført i Coll. Tidenden for ovennævnte Aar S. 1190—1191.

ikke befrygtede virkelige Misbrug, dog vilde opstaae en Frygt for Misbrug, der i flere Maader kunde virke fordærveligt. Fremdeles antoge de, at da Tilliden til Domstolenes Selvstændighed er af en ganske særdeles Vigtighed, maatte der sikkres de dertil hørende Embedsmænd deres fulde Embedsindtægter, naar de paa foranførte Maade bleve entledigede.*)

Iøvrigt er maaskee Grundlovsudkastet ogsaa gaaet ud fra den Forudsætning, at Embedsmænd, der afskediges ved Resolution, skulde have Pension. Naar dette var tydeligt udtrykt, vilde der være mindre at indvende mod §en, især hvis der tillige var noget, som sikkrede den Paagjældende mod en altfor stor Afgang i hans Embedsindtægt. Men naar §en siger, at de afskedigede Embedsmænds Berettigelse til Pension vil blive bestemt ved Lov, saa ligger deri intet Tilsagn om, at de Embedsmænd, som Regjeringen afskediger paa Grund af Utilfredshed med deres Færd, skulle nyde Pension; Loven kunde og gaae ud paa, at Pension i slige Tilfælde bortfaldt, eller at den i alt Fald blev saa ringe, at den Afskedigede, naar han ei havde særdeles Hjælpekilder, derved vilde komme til at lide Nød med Familie. Naar Regjeringen ønsker ved Hjælp af en afhængig Embedsstand, at styrke sig mod de Stemninger, som kunde blive den farlige, saa maatte den og rimeligviis ville at Em=

---

*) See Roesk. St. Tid. for 1846, S. XLII—XLIII, cfr. Jydske St. Tid. SXXXVIII—XXXIX. Jeg var af de Grunde, som findes anførte i Roesk. St. Tid. for 1842, S. 942—943, mod Grundsætningen om en betydelig Nedsættelse af Pensionens Qvotum, paa Grund af kort Tjenestetid (medens naturligviis Pensionsqvantum i Almindelighed allerede bliver ringere derved, at han Paagjældende ei var kommet ind i de fordeelagtigere Embeder, som han ved længere Tjenestetid kunde have opnaaet), men jeg havde og under Sagens Behandling særlig erklæret mig mod Grundsætningens Anvendelse ved Entledigelser uden Ansøgning, hvilket jeg fandt at ville medføre de Ulemper, som i det senere viste sig, at ogsaa Stænderne deraf befrygtede, og det saa meget mere, som det netop vare de yngre Embedsmænd, paa hvis Fasthed det kunde faae en skadelig Indflydelse.

bedsmandens Rettighed i foranførte Henseende blev saa liden som mulig, og det saa meget mere som Afskedigelsen, naar den skulde medføre Pension, kom i Berørelse med Rigsdagens Bevillingsret og Finantscontrol, men ellers blev Rigsdagen uvedkommende. En Rigsdag kunde maaskee og paa en Tid, da den i sin Fleerhed var i Overeensstemmelse med Ministeriet, finde det gavnligt at indrømme Regjeringen den største Frihed i foranførte Henseende og at formindske Pensionsbyrden. Men Følgerne kunde blive meget skadelige.

Maaskee de Udtryk at Kongen kan afskedige de af ham ansatte Embedsmænd, ere valgte for at betrygge de tidligere ansatte Embedsmænd, naar de afskediges, de Vilkaar, som der efter de hidtil gjeldende Regler maatte tilstaaes dem, men dette er dog ingenlunde klart og i alt Fald vilde Tanken ei være rigtigt udtrykt, da ogsaa adskillige af Hans Majestæt, vor nu regjerende Konge, ansatte Embedsmænd maatte være ligeberettigede med de af hans Forgjængere ansatte. Naar, efter Paragraphens Slutning, Embedsmænd kunne uden deres Samtykke forflyttes, dog at de ikke tabe i Indtægter, saa er det og noget særdeles betænkeligt. En saadan tvungen Ombytten saavel af Hjem som af Virkekreds kan medføre saa mange Embedsmandens og hans Families hele Livslykke forstyrrende Savn og Ulemper, at han ofte derved vilde finde sig endnu ulykkeligere end ved Afsked uden Pension, og maaskee maatte udbede sig denne. Der har og fra nogle tydske constitutionelle Stater, hvor dette Middel hyppig skal være brugt i politiske Øiemed, været ført de bittreste Klager derover. Man behøver ikke at gaae ud fra nogen særdeles Formodning om, at Rettigheden vilde blive misbrugt af Ministrene. Men Fristelsen til at benytte den til at fjerne Embedsmænd, af hvem de under Valgkampene ikke kunde vente nogen Understøttelse, kan dog let indtræde, ligesom og Frygten herfor kan faae en stor Virkning paa Embedsstanden i Almindelighed. Hvor det er af andre Aarsager Regjeringen kunde ønske en Embedsmand brugt paa et andet Sted end det, hvor han engang

er ansat, vil det sjeldent falde vanskeligt dertil at formaae ham, naar han dermed kunde være nogenlunde tjent; og hvis han enten ikke finder sig saa vel oplagt til den Tjeneste, hvori man gjerne vilde bruge ham, eller han ellers efter sine Forhold vilde lide for meget ved denne Forflyttelse, være sig i sit oeconomiske Velvære eller i andre ham maaskee langt vigtigere Henseender, saa er det hverken ret eller billigt at paalægge ham saadan Tvang. Iøvrigt indlyser det at Afgjørelsen af det Spørgsmaal, om Embedsmanden ved den Forflyttelse, der maatte paalægges ham, vilde lide Tab i Indtægter, kan, hvis disse ikke udelukkende bestaae i fast Løn, være meget usikker, og at heller ikke den samme Indtægt paa ethvert Sted og i enhver Stilling er lige tilstrækkelig. Ogsaa kan Besiddelsen af en Eiendom eller af Leilighed til andet Erhverv medføre at Forflyttelsen til et andet Embede blive ret føleligt Tab ogsaa i oekonomisk Henseende. Denne hele Myndighed til at paalægge Embedsmanden mod sin Villie at modtage en Forflyttelse, bør uden Tvivl saa meget mere bortfalde, som de Grunde, der kunde tale for Berettigelse til vilkaarlig Afskedigelse, ikke herpaa finde Anvendelse, og den derfor strax opvækker Tanken om et forøget Herredømme over Embedsmandens hele Virken, som derved skulde vindes for Ministrene. I Forbigaaende bemærkes, at hvad der gjælder om den vilkaarlige Forflytning, §en omtaler, ingen Anvendelse finder paa de Forhold, der opstaae derved, at visse Embeder, som Følge af en forandret Organisation, ophøre. Den Embedsmand, der ved slig Leilighed ikke kan beholde sin forrige Stilling, bør neppe kunne undslaae sig for at modtage en anden, naar den nogenlunde svarer til den forrige, om den og er mindre anseelig; og naar han ikke dertil er villig, burde han ikke kunne gjøre Fordring paa sædvanlig Pension, medens han naturligviis mod at overtage saadan Post bør beholde sine forrige Embedsindtægter, om disse end vare større end de, der ellers ere henlagte til den nye Post. Her finder ingen vilkaarlig med Hensyn til ham tagen Forholdsregel Sted, men det er en i Statstjenestens Interesse truffet

Foranstaltning, som gjør, at Staten, hvis den ei skal bortgive sine Penge, maa bruge ham paa en anden Plads end den forrige.

Som allerede bemærket, undtager § 62 Dommerne fra den Myndighed, § 21 giver Regjeringen over andre Embedsmænd. Saa meget end dette iøvrigt har for sig, paatrænger sig dog den Betragtning, at de Fleste af vore Dommere tillige ere administrative Embedsmænd og just i denne Egenskab udgjøre den største Deel af den Embedsstand, hvorpaa Regjeringen kunde ønske forøget Indvirkning. Om § 62 skal indbefatte disse Embedsmænd eller ikke, er tvivlsomt; og det er saameget synderligere, at Udkastets Forfattere ikke have indladt sig paa denne Forskjel, som Provindsial-Stænderne, efter hvad der oven S. 153 er anført, i de i 1846 afgivne Betænkninger over en ny Pensionslov, have udhævet samme og dertil taget et velbegrundet Hensyn. Maaskee er det forudsat, at de dømmende og administrative Forretninger overalt skulle blive adskilte fra hinanden. Men dersom man dermed har været paa det Rene, er det sælsomt, at Intet derom er udtalt i Grundlovsudkastet, ja at endog Udkastets § 3 har Udseende af at ville give den nuværende Indretning af Domstolene en grundlovmæssig Bekræftelse. I ethvert Tilfælde er det meget misligt, i en Grundlov at optage Noget, som hviler paa en taus Forudsætning af tilkommende Forandringer i de gjældende Love og Indretningerr, især saadanne, der ere af en særdeles indgribende Natur, og som maaskee, naar Sagen i alle sine Forhold bliver taget under Overveielse, ville findes at medføre langt flere Uleiligheder end de Forfattere have tænkt sig, der udtale Nødvendigheden af en saadan Forandring som et Axiom. For ikke at indlade mig paa en udførlig Udvikling heraf, skal jeg henvise til juridisk Tidsskrift, 5te B., 1ste H., S. 136—42, hvor man vil finde adskillige maaske ikke uvigtige Tvivlsgrunde mod den absolute Fortrinlighed af den Tingenes Orden, hvorefter Retssagerne, istedetfor at paadømmes af nærboende Embedsmænd, der tillige have en

Mængde administrative Forretninger, skulle henlægges under dømmende Collegier for visse større Distrikter, medens hine Embedsmænd dog, foruden at beholde de egentlige administrative Forretninger, skulde optage Forhører, afhøre Vidner m. m., der egentligen hører til den judicielle Forretningskreds, ja endog netop til det, hvorved en forøget Garantie var meest at ønske, men som ikke uden uhyre Bebyrdelse for Borgerne og Slappelse i Lovenes Virksomhed kunde i sit hele Omfang henlægges til Retter, der ofte maatte blive temmelig langt borte fra de Paagjældendes Bopæl.

Med Hensyn til ovennævnte to §§s Form er det allerede oven S. 149 erindret, at de Undtagelser, § 62 indeholder fra § 21, der burde have været antydede. Ogsaa bør det bemærkes, at § 62 bruger Ordet „afsætte". Efter Modsætningsforholdet maatte man antage, at de Embedsmænd, der ei vare Dommere, endog kunde afsættes ved Resolution (skjøndt § 21 kun nævner afskedige), men den administrative Entledigelse burde dog i intet Tilfælde sammenblandes med den criminelle (Cassation).*) Hvad der fra andre Sider kunde være at bemærke ved § 62, maa beroe til det Følgende.

Der ere enkelte Embeder, hvis Natur indeholder særdeles Grunde for at Regjeringen uden Lov og Dom maa kunne afskedige Embedsmanden. Norges Grundlov, Art. 22, der i det Væsentlige stemmer overeens med Sverrigs Regjeringsform § 36, overlader Kongen denne Myndighed med Hensyn til Statholderen, Statsministeren og de øvrige Statsraads-Medlemmer, samt de ved dets Contoirer ansatte Em-

*) Det er endog i nyere Straffelove bleven sædvanligt at opstille Afskedigelse (Entlassung) som en mildere Straf ved Siden af Afsætsættelse (Entsetzung); men herved kunde vel adskilligt være at bemærke, hvorimod det er utvivlsomt, at den Entledigelse, som ad den administrative Vei maatte kunne finde Sted, vel bør adskilles fra den Embedsfortabelse, som paalægges Nogen ved en Retsdom, man give nu denne et mere eller mindre skaanende Udtryk.

bedsmænd, saa og Gesandter og Consuler, civile og geistlige Ovrighedspersoner, Regimenters og andre militaire Corpsers Chefer, Commandeurer i Fæstninger og Hoistbefalende paa Krigsskibe. Naar Regjeringen benytter sin Myndighed til at afskedige nogen af de foran nævnte Embedsmænd, nyder han $\frac{2}{3}$ af den Gage, han hidtil havde havt, indtil et nyt Storthing holdes, men den fremtidige Pension beroer aldeles paa Storthingets Beslutning; cfr. § 75 Litr. i. Der haves dog, saavidt jeg veed, intet Exempel paa, at den saaledes afskedigede Embedsmand ikke har faaet Pension, eller at denne er bestemt til mindre end $\frac{2}{3}$; hvorimod der endog ere enkelte Exempler paa at Storthinget har forhoiet den. Det er overalt neppe Meningen af den norske Grundlov, at de nævnte Embedsmænd skulde kunne afskediges uden Pension, men det er uden Tvivl med Hensyn til den saa strengt overholdte Grundsætning om at alle Statsudgifter behove Folkerepræsentationens Bevilling, at Kongen ikke uden dens Samtykke kan bevilge en varig Pension, og at selv hans Ret til forelobig Bevilling er indskrænket til de Embeder, der ere af en saadan særdeles Vigtighed, at Statskassen hellere maatte udsættes for at bebyrdes med en maaskee overflodig Pension, end at Embedet skulde blive i en Mands Hænder, til hvem Regjeringen ikke har Tillid. Regjeringen tor heller ikke paa Ansogning afskedige Embedsmænd med Pension anderledes end at dette underkastes næste Storthings Bedommelse og mulige nærmere Bestemmelse, hvorimod det i slige Tilfælde bliver ved den af Regjeringen tilstaaede Pension indtil næste Storthings Periode. Der har været gjort Storthinget Forslag om et fast Pensionsregulativ, hvorefter Regjeringen kunde bevilge Pensioner, men Storthinget, som har frygtet det storre Pensionsbelob, hvormed Statskassen derved kunde blive bebyrdet, har ei derpaa villet indlade sig, men forbeholdt sig at bevilge hver enkelt Pension. Dette, i Forbindelse med de Vanskeligheder, Storthinget gjor ved at bevilge Entledigelse med Pension, har iovrigt den Folge, at Embedsmændene ofte bleve siddende længere i deres Em-

beder, end det enten for deres eller for Statens Skyld var ønskeligt. Men der er ingen virkelig Fare for at de Embedsmænd, som Grundlovens § 22 nævner, ved Resolution ville blive entledigede uden Pension; endnu mindre staae andre Embedsmænd denne Fare. Der har overalt i Norge ikke viist sig mindste Tilbøielighed til at benytte hiin § til at styrke Regjeringens Indflydelse, hvorimod det er sandsynligt, at Grundlovsudkastets § 21 kunde blive brugt i denne Hensigt.

Skulde det imidlertid ansees for tilraadeligt til Befæstelse af Regjeringens Indflydelse paa Embedsmændene, at give samme den store Magt, som synes at være tilsigtet ved Grundlovsudkastets § 21, saa burde dette dog vistnok være indskrænket til visse Embedsmænd og navnlig til dem, der, skjøndt uden et saadant Hensyn, ere omhandlede i den norske Grundlovs Art. 22. Der vilde dog blive en stor Mængde Embedsmænd, hvortil den i intet Tilfælde burde strække sig, saasom Geistligheden, Universitetets og andre offentlige Lærere. Disse Embedsklasser skulle dog ei være Regjeringens Organ; og de bør vist ikke ved vilkaarlige Afskedigelser afskrækkes fra at lære i deres Kald efter bedste Samvittighed og Overbeviisning, naturligviis under Ansvar efter Lovene, hvis de støde an mod disse.

Der ere iøvrigt endog opkastede ikke ubetydelige Indvendinger mod en Regjerings Ret til, om det end skeer med Pension, at afskedige Embedsmænd mod deres Villie uden beviist Brøde. Man kan ikke nægte, at Tabet af en hæderlig og kjær Virkekreds kan være et føleligt Onde for Embedsmanden, og at han, hvis han har andre Midler til sin og Families Underholdning, maaskee endog hellere vilde savne Embedets Indtægt, end dets Virksomhed. Men det kan dog ikke være anderledes, end at Staten maa være beføiet til at give Slip paa den Tjeneste, som Embedsmanden skylder den, naar den ligefuldt vil give ham det Vederlag, som den igjen skyldte ham, og det er aabenbart, at den vilde kunne udsætte sin og Borgernes Interesser for store Farer, hvis den var nødt til at betroe disse til Individer, som havde tabt dens Tillid. Denne Statens Ret maa den udøve gjennem dens Regje=

ring, og naar den ikke kan skille sig ved Embedsmanden uden mod at give ham en Pension, som falder under Folkerepræsentationens Control (for ikke at tale om, at den som i Norge skulde behøve dens Approbation, hvilket jeg ei kunde finde tilraadeligt), saa kan der ingen synderlig Anledning være til Frygt for at Rettigheden skal blive misbrugt til Forurettelse mod de Enkelte eller til Skade for Staten. Nogen Betænkelighed er det for Resten, at Embedsmanden kan afskediges mod et utilstrækkeligt Vederlag for hans Løn eller andre Embedsindtægter; men det er dog, naar der ei afkortes ham mere end $\frac{1}{3}$, antageligt at han, snart ved anden Benyttelse af sin Tid, snart ved en mere tilbagetrukken Maade at leve paa, end hans Embedsstilling tillod ham, kan nogenlunde indvinde denne Afgang. Naar Embedsmanden forud veed, at han er et saadant Vilkaar underkastet, kan han heller ikke i noget Tilfælde besvære sig; og da det hidtil har været vel ikke lovbestemt, men dog et temmelig fast Regjeringsprincip at bestemme Pensionen som foranført (hvorom og den norske Grundlov § 22 bærer Vidne), saa holder jeg det for rettest at blive derved; ligesom og den S. 152 paaberaabte Stænderbetænkning taler derfor.

Der ere iøvrigt adskillige Embeder, med Hensyn til hvilke det kunde være mindre betænkeligt at indrømme Regjeringen Ret til Afskedigelse uden Pension, navnlig saadanne som ikke kræve den omhyggelige, langvarige og bekostelige Forberedelse, som sjeldent vilde anvendes, naar ikke en sikker Livsstilling derved kunde erhverves, og ved hvis Udøvelse der hellerikke kunde være synderligt Spørgsmaal om Selvstændighed i Forhold til Foresatte. Det turde være Betragtninger af dette Slags der have foranlediget, at Told- og Consumtionsvæsnets Embedsmænd og Betjente, efter Fdg. 1ste Febr. 1797, § 88, ere Afsked efter Kongelig eller Collegii-Resolution undergivne. Men jeg skulde dog tvivle om, at denne Bestemmelse nogensinde har været saaledes anvendt mod hine Embedsmænd, at de ere afskedigede uden al Pension, skjøndt de, naar der har været Grund til Utilfredshed eller Mistil-

lid, vel have maattet tage tiltakke med en nedsat Pension. Ogsaa har det oven S. 153 nævnte, Provindsialstænderne i 1846 forelagte, Lovudkast § 7 givet dem Haab om en saadan Pension, hvori Stænderne og vare enige. Det kunde maaskee endog være nok saa rigtigt at ophæve den exceptionelle Stilling, hvori hine Embedsmænd befinde sig; thi, skjøndt just ikke til deres Embeder udkræves en saadan i Ungdommen begyndt Forberedelse, som til en Deel andre Embeder, saa ere dog Forholdene nu saadanne, at Ingen let kommer ind i et saadant Embede uden at have en ikke ganske ringe Grad af almindelig Dannelse, tildeels og af Fagdannelse. Det Slags Embeder vilde være mindre tiltrækkende for dannede og ærekjære Mænd, hvormed man dog maa ønske dem besatte, hvis deres Stilling blev saa meget mere usikker end andre Embedsmænds. Mange af dette Slags Embedsmænd have endog forhen beklædt militære eller civile Embeder, der i Indtægter stundom have nærmet sig dem, som ere blevne dem tillagte i Toldvæsnets Tjeneste. Et andet Spørgsmaal er det, om der ikke ved et Pensionsreglement kunde gjøres Forskjel paa de Embeder, som forudsætte en lang og kostbar Dannelse og dem, der ikke ere i dette Tilfælde, men denne Forskjel burde i alt Fald dog ikke være stor, og i Særdeleshed burde ikke de i Fdg. 1ste Februar 1797, § 88, omhandlede Embedsmænd staae som en særegen Klasse, hvilket, naar det blev overholdt, vilde have noget nedtrykkende.

Det kan iøvrigt ingenlunde være min Sag, her at indlade mig paa det øvrige meget Stof, som Forholdet mellem Staten og dens Embedsmænd frembyder for Betragtningen, ligesom jeg anseer det for umuligt, at en disse Forhold fuldstændig beherskende Regel kan gives i en Grundlov. Kun mener jeg, at denne ikke bør indeholde noget, som kan tjene til Støtte for den Magt, som Ministeriet i nogle andre constitutionelle Stater udøver over Embedsmændene, og at den bør aabne Udsigt til en Ordning af alle hine Forhold ved en ny Lov (hvilket Slags Love i den senere Tid pleie at føre Navn af Embedspragmatiker). Jeg skulde saaledes holde

for, at der istedetfor andet og tredie Afsnit af Udkastets § 21 kunde i den nye Grundlov indføres en Bestemmelse, hvorefter Embedsmænd, forsaavidt ingen særlig Forbeholdenhed er taget om deres Afskedigelse ved Resolution, blive, naar de have forskyldt Embedsfortabelse, at tiltale til saadan Straf ved de anordnede Domstole, dog at Kongen, ligesom han kan entledige en Embedsmand, der paa Grund af Alder eller Svagelighed derom ansøger, og tillægge denne Pension efter de hidtil gjældende Regler, saaledes og, hvor det af sær vigtige Aarsager maatte findes nødvendigt, kan afskedige en Embedsmand uden Ansøgning med lignende Pension. Det bemærkes endnu, at det oftnævnte, Provindsialstænderne i Roeskilde i 1846 forelagte, Udkast § 6 indeholder en særlig Bestemmelse for de Embedsmænd, der have været under Tiltale, og som uden at være dømte fra Embedet dog have paadraget sig en Mistanke, som udelukker den Tillid og Agtelse, der er nødvendig for Embedsmanden, eller ere befundne i Misligheder, der, skjøndt ikke indeholdende tilstrækkelig Grund til at dømme dem fra Embedet, dog efter deres Beskaffenhed maae i betydelig Grad nedsætte dem i deres Medborgeres Øine. I slige Tilfælde skulde, efter indhentet Erklæring fra den Domstol, der endelig havde paakjendt Sagen, Entledigelse finde Sted med en nedsat Pension. Bestemmelsen blev billiget af Stænderne, ligesom jeg heller ikke kan andet end finde den velbegrundet. Men da dens Indhold dog ikke har faaet nogen Lovhjemmel, er det vistnok ikke passende at indføre det i Grundloven, hvorimod det i sin Tid vil være at tage under Overveielse, hvorvidt en saadan Bestemmelse kan indføres i den ovenmeldte særlige Lov om Embedsmændenes Forhold til Staten.*)

---

*) Herunder vil, blandt mange andre vigtige Punkter, der behøve en Omordning, en fornøden Forandring være at gjøre i Lønningsmaaden for Rettens Betjente ved Underretterne. Hvad der heri er feilagtigt, er ikke at der erlægges særlige Betalinger af dem, der i borgerlige Retsfager eller med Hensyn til adskillige med Retspleien

§ 22*) behandler aldeles forskjellige Grene af den Kongelige Myndighed. Det første Afsnit tillægger Kongen høieste Myndighed over Land- og Sømagten, men det andet Afsnit afhandler Kongens Ret til at erklære Krig og slutte Fred, samt til at indgaae Forbund med andre Stater. Det er maaskee deri, at andet Afsnit begynder med Kongens Ret til at erklære Krig, at den Traad skal søges, der forbinder §ens to Dele; men, foruden at denne Ret hører til en ganske anden Klasse af de Kongelige Rettigheder, end den at føre Befaling over den væbnede Magt i Krig og Fred, saa er den Myndighed, at indgaae Forbund af forskjellig Art med

---

forbundne Forretninger (saasom Auctioner, Tinglæsning, Skifter m. m.), forlange deres Tjeneste; det finder jeg fuldkomment i sin Orden (see Eunomia, 3die B., S. 435 ff.). Eiheller har jeg saa meget imod at de selv beholde disse Betalinger som en Deel af deres Løn; thi da det dog ei kunde undgaaes at de maatte oppebære dem, vilde ikke meget være vundet ved at de igjen skulde afgives til Statskassen, og Regnskab derfor aflægges. Men hvad der, efter mine Tanker, er forkasteligt, er, at Betalingerne for adskillige slige Forretninger ere satte saa høit, at Embedsmanden ei blot derved lønnes for det Arbeide, han udfører til Privates Gavn, men endog for et meget større Arbeide i det Offentliges Tjeneste, ja at Staten endog hæver ikke ganske ubetydelige Indtægter i Forbindelse med de Betalinger, han oppebærer for slige Forretninger. Dette burde ikke saa være, men da burde Retsembedsmændene have Løn af Staten eller Communen for deres offentlige Forretninger, og Betalingerne for dem, der skee efter Privatmands Begjæring, nedsættes, saaledes at blot deres Arbeide med denne Art af Forretninger derved blev godtgjort, og at alle Statsindtægter af Retspleien og de dermed forbundne Forretninger ophøre. Dette har alt for længere Tid siden været Gjenstand for en af det danske Cancellie afgivet udførlig Betænkning til Finantsbestyrelsen.

*) „Kongen har den høieste Myndighed over Land- og Sømagten. Han erklærer Krig og slutter Fred, samt indgaaer og ophæver Forbund og Handelstractaer; dog kan han derved ikke uden Rigsdagens Samtykke afstaae nogen Deel af Landet eller paadrage Staten nogen bebyrdende Forpligtelse".

andre Stater, aldeles ikke beslægtet med den militære Commando.*) Hvad denne angaaer, synes det efter §ens første Deel at Kongen ikke deri, som ved Udøvelsen af de øvrige Grene af hans Myndighed, skal være bunden til at udstæde sine Befalinger gjennem en Minister, hvoraf atter maa følge, at Ansvarligheden bortfalder med Hensyn til denne vigtige Deel af Statens Styrelse. Bestemmelsen i § 18 kan ikke modbevise dette. Som bemærket oven S. 136 har den ikke i umiddelbare og bestemte Udtryk hjemlet Nødvendigheden af en Ministers Underskrift under enhver Kongelig Befaling. Den kan følgelig ikke benyttes til at lægge en saadan Indskrænkning ind i § 22, der saaledes maa udgjøre en Undtagelse fra den almindelige Regel, som man dog maa antage at der ligger i hiin §. Den her omhandlede § indeholder saaledes en ikke ubetydelig Indskrænkning i foranførte constitutionelle Hovedgrundsætning, men jeg tør saameget mindre tilraade en Forandring deri, som det under visse Omstændigheder kunde blive et stort Tab for Staten, at Kongen ei selv kunde anføre dens Hær. Der ere og flere constitutionelle Monarkiers Grundlove, der i ligesaa almindelige Udtryk tillægger Kongen Overbefaling over Land- og Sømagten. See t. Ex. det franske Charte af 1830 Art. 68, Norges Grundlov § 25 og 31, samt Sverrigs Regjeringsform § 15, hvilken sidste vel omtaler en vis Raadgivning og en Forpligtelse til at gjøre de Modbemærkninger, hvortil der maatte findes Anledning, men dog ei binder Kongen til nogen Medvirkning ved Udstædelsen af sine Befalinger. Iøvrigt maa det vel ansees klart, at den Kongen særlig tillagte Befalingsret over Land- og Sømagten blot strækker sig til saadanne indre Indretninger, der ei medføre nogen Udgift udenfor det ved Finantsloven bevilgede Beløb,

---

*) Det er iøvrigt efter flere fremmede Grundloves Exempel, at vort Udkast har behandlet de ovennævnte Kongelige Rettigheder i Forbindelse med hinanden. Tildeels passer det sig dog nok saavel til disse Grundloves Affatningsmaade, som til den, der her er fulgt.

ligesom han og med Hensyn til Borgernes Forpligtelse til Armeens og Flaadens Recrutering, saavelsom til Ydelsen af Qvarteer, Fourage, Transportmidler m. v., er bunden ved Lovene. Ligeledes ville Forandringer i den militære Lovgivning behøve Rigsdagens Samtykke.

At Rettigheden til at beslutte Krig og Fred overlades Kongen, er en Nødvendighed, der i Almindelighed er anerkjendt i de constitutionelle Staters Love. Vel medfører Beslutningen om Krig de meest indgribende Følger for Statens hele Tilstand og gjør en udstrakt Benyttelse nødvendig af de Kræfter, som ellers ikke kunne sættes i Bevægelse uden Folkerepræsentationens Medvirkning. Men, ligesom Nødvendigheden dog upaatvivlelig kræver at overlade denne Magt til Regjeringen, er der, navnlig under vore Forhold, ingen Grund til at frygte for at Regjeringen indlader sig i en Krig, som ikke er aldeles nødvendig eller har den almindelige Folkestemning for sig. Mere Betænkelighed kan der være ved de Betingelser, hvortil Kongens Ret til at slutte Fred ere bundne. I de fleste Grundlove for constitutionelle Monarkier findes en saadan Indskrænkning ikke (see, t. Ex., det franske Charte af 1830, Art. 13, Sverrigs Regjeringsform af 1809, § 13, Norges Grundlov § 26). Den belgiske Grundlov, Art. 68, har derimod vel først i almindelige Udtryk tillagt Kongen den Ret at erklære Krig og slutte Fred, samt ellers at indgaae Forbund og Handelstractater, dog at han, saasnart Statens Tarv og Sikkerhed tillader det, underretter Kamrene og dermed forbinder de Oplysninger, som han maatte finde for godt. Men siden tilføies i andet Afsnit af Ken, deels at Handelstractater og de Tractater, der kunne bebyrde Staten eller forpligte enkelte Borgere ikke have Gyldighed forend de have faaet Kamrenes Samtykke, deels at ingen Afstaaelse, intet Mageskifte, ingen Forøgelse af Territoriet kan finde Sted, uden i Følge en Lov. Forsaavidt disse Indskrænkninger og maatte angaae Fredslutninger (hvilket ikke er klart), er altsaa Udkastet temmelig overeensstemmende med hiin Grundlov. Men her-

ved bortfalde naturligviis ikke de Tvivl, der frembyde sig mod Bestemmelsens Tilraadelighed. Paa den ene Side lader det sig ikke let tænke, at en Regjering slutter en ufordeelagtig Fred, naar ikke den haarde Nødvendighed kræver det, ligesom den vist og vil tage alt muligt Hensyn til den Folkestemning, der gjennem Folkerepræsentationen og paa andre Maader giver sig tilkjende. Paa den anden Side kan der være stor Fare ved at bringe de Betingelser, hvorunder Regjeringen er betænkt paa at slutte Fred, for en stor Folkeforsamling, og den vil heller ikke være istand til med den Indsigt og Rolighed at veie Forholdene, som en Regjering.*) En heftig bevæget Folkestemning kan og let betage Mange i en saadan Forsamling den Frihed og det moralske Mod, som de vilde behøve for ikke at følge Strømmen. Disse Betænkeligheder maae især være vigtige under en saadan Dannelse af Repræsentationen, der her vil finde Sted, selv naar der fraviges saa meget fra Udkastet, som man nogenlunde kunde vente. Uden at gaae videre ind paa denne vanskelige og kildne Sag, skal jeg her indskrænke mig til det Ønske, at den nu forsamlede Rigsforsamling vilde udtale, at det, hvad den nærværende Krig angaaer, maatte være Regjeringen overladt at slutte Fred under de for Statens Vedligeholdelse og Velfærd fordeelagtigste Vilkaar, som ere at erholde, hvorved man tillige maatte finde sig forvisset om, at Landets Ære vil blive opretholdt. Vel er Forsamlingen ikke i Besiddelse af den Myndighed, som, naar Forfatningsværket er tilendebragt, vil tilkomme den Folkerepræsentation, som i Medhold deraf vil blive dannet. Den er og kun udgaaet

*) Jeg har derfor og fundet det fuldkomment rigtigt, naar vort Ministerium, og navnlig de Ministre, der forestaae eller have forestaaet de udenlandske Anliggender og Krigsdepartementerne, bestemt have tilbageviist de Fordringer, som i Rigsforsamlingen ere blevne gjorte til dem om Meddelelser, der kunde blotte vore Krigs- eller Fredsplaner. Det synes og at have fundet Erkjendelse i Forsamlingen, at denne Vægring var beføiet (see t. Ex. Rigsdagstidenden Nr. 185 i Slutningen).

fra en Deel af Monarkiet, der, uagtet den er den betydeligste, dog ikke kunde have Eneraadighed i en Sag, der ikke har mindste Interesse for Dele af Staten, hvorfra ingen af de Mænd, der sidde i Forsamlingen, ere valgte. Den kunde saaledes vistnok ikke gjøre nogen virkelig begrundet Fordring paa at Fredsbetingelserne bleve den forelagte til Prøvelse og Beslutning. Men det er ikke uvigtigt for Regjeringen at være forsikkret om at ingen saadan Fordring gjøres, for at den ikke skal være udsat for den Besværing, at den paa egen Haand har gjort det, hvorom Folket ved sine Udvalgte burde have været hørt. Muligt er det jo og, at en forfatningsmæssig Folkerepræsentation er bragt istand inden Freden sluttes. Og det troer jeg, at enhver besindig Mand maa erkjende, at man dog med større Rolighed kan overlade dette Velfærdsanliggende i Regjeringens Hænder, end i Folkeforsamlingens, det være nu den, der for Tiden er tilstæde, skjøndt i et ganske andet Ærinde, eller i en senere. Jeg ønsker, at Rigsdagsmændene, som alle andre tænkende Medborgere, ret alvorlig ville i deres Samvittighed overveie, hvad jeg her blot i Almindelighed har antydet. Til denne almindelige Antydning har jeg maattet indskrænke mig, da en udførlig Udvikling af alt, hvad der herved bliver at tage i Betragtning, for Øieblikket vilde være utilraadelig.

Endnu giver § 22 Anledning til adskillige Bemærkninger, hvilke tildeels ville give de ovennævnte Indvendinger mod de for Kongens Ret til at slutte Fred satte Betingelser forøget Styrke. Saaledes er det vel ikke klart, om der ved Landet blot forstaaes Kongeriget Danmark, eller om det indbefatter hele Monarkiet. Vistnok vilde det ingenlunde for en endog blot til Kongeriget indskrænket Folkerepræsentation være ligegyldigt, om nogen større eller mindre Part af de øvrige Lande, der ere deelagtige i den fælleds Statsgjæld og skulle bidrage til at bære de fælleds Byrder og værne om den hele Stat, skilles fra samme. Men hiint Udtryk er, som bekjendt, tvetydigt, og jeg tør paa ingen Maade have en bestemt Mening om, hvorledes det i Udkastet er

forstaaet. Dette har iøvrigt, efter først at have nævnt Afstaaelse af en Deel af Landet, umiddelbart derefter og endnu i samme Linie nævnt „paadrage Staten bebyrdende Forpligtelser“, men jeg tør saameget mindre deraf udlede Noget med Hensyn til Udkastets Sprogbrug, som § 5 end ikke ved Staten forstaaer det hele danske Monarkie.*) Endvidere gaaer det ikke an at ved Spørgsmaal angaaende Fredslutninger, som efter samme skulle komme for Rigsdagen, det sædvanlige Forhold mellm dennes to Afdelinger iagttages, hvilket dog maatte blive Tilfældet, naar ingen særlig Bestemmelse derom tages. Det vilde gjøre Fredslutninger altfor vanskelige, hvis de ei kunde komme istadd, naar ikke begge Afdelinger ved Stemmefleerhed bleve enige i Vilkaarene. Det vil altsaa være fornødent, at de her, saaledes som det, efter det oven S. 7 og 99 Anførte, maa skee ved adskillige andre Leiligheder, træde sammen som en Eenhed for at tage Beslutning med de fleste Stemmer. Jeg vilde vel finde det end mere betryggende, om i dette Tilfælde det ene Kammers Samstemmighed med Regjeringen antoges at være nok; men saavel dette som enhver særlig Bestemmelse, der kunde tjene ttl at give det mindre talrige Kammer en større Vægt ved denne Leilighed, end der efter Tallet kunde tilkomme samme, vilde dog være for afafvigende fra Forfatningens Hovedgrundsætning. Iøvrigt forekommer det mig, at naar Rigsdagens Samtykke skal være fornødent, for at bemyndige Kongen til ved en Fredslutning eller andet Forbund at afstaae noget Stykke Land eller paadrage Staten nogen bebyrdende Forpligtelse (sic), saa maatte sligt Samtykke ikke være mindre nødvendigt, naar nogen Statens Rettighed afstaaes eller indskrænkes eller underkastes Forandringer, der i en eller anden Retning indeholder en Opoffrelse, om denne endog i andre Henseender medfører nogen Fordeel. Det er iøinefaldende, at slige Overeenskomster kunne være af ganske anden Vigtighed end en eller anden Convention, hvorved der paadrages Staten en

---

*) See oven S. 123.

Forpligtelse. Jeg skal ikke tale om den Mulighed, at der under en Fredslutning blev Spørgsmaal om Opoffrelse af de under Krigen erhvervede Fordele, men kun tage Hensyn til de Opoffrelser af fuldt erhvervede Rettigheder, som kunde forbindes med en Fredslutning, eller være Gjenstand for et andet Forbund. Man tænke sig blot Øresundstolden, der, for ikke at tale om uretmæssige Paastande der mulig kunde gjøres, om meget faa Aar vil blive Gjenstand for nye Overeenskomster, vel ikke med Hensyn til selve dens Tilværelse eller Grundreglen for dens Størrelse (thi forsaavidt er Danmarks Ret utvivlsom), men med Hensyn til denne Grundregels Gjennemførelse, navnlig ved Tariferingen af de enkelte Varesorter. Efter min Overbeviisning er det ikke lidet misligt, at de Overeenskomster, der derom maatte kunne tilveiebringes, underkastes en talrig Folkeforsamlings Bedømmelse, men jeg seer dog ikke, hvorledes navnlig naar Kongens Ret til at slutte Foreninger med andre Stater ellers skal underkastes de i Udkastet § 22 nævnte Indskrænkninger, en Sag, der for Landets finantsielle Tilstand er af en saa stor Vigtighed, kan være udenfor den Folkerepræsentations Virkekreds, der haver ved Skattebevilling at stoppe de Huller, som en uheldig Afgjørelse af hiin Sag kunde frembringe. Men selv naar der sees bort fra Sens øvrige Indhold, maatte jeg finde det i sin Orden, at Folkerepræsentationen fik Medvirkning paa Anliggender af dette Slags; thi hvad der vækker Betænkeligheder ved at give den en medbesluttende Myndighed med Hensyn til Fredslutninger, finder ikke i Almindelighed Anvendelse paa andre Statsforbund, ligesom det ved forefaldende Leilighed vel og selv der hvor Grundloven ligefrem tillægger Monarken Ret til at indgaae saadanne, maa være fornødent at forsikkre sig om Folkerepræsentationens Samtykke, naar der er Tale om at paalægge Statens Borgere nye Forpligtelser, eller at opoffre Statens Indtægter. Men dette uagtet maa jeg, i Betragtning af Øresundstoldens særegne Natur, holde for, at Rigsdagen vilde gjøre klogt i at overlade de Overeenskomster, som derom maatte blive at slutte, saavelsom den hele nye Regu=

lering, til Regjeringens Omsorg, eller i alt Fald at udnævne nogle enkelte Mænd til med Regjeringen at overveie samme.

Det Udtryk „nogen bebyrdende Forpligtelse" giver og Anledning til Tvivl; enhver Forpligtelse som saadan er jo altid en Byrde, men den kan være af liden Betydenhed, ligesom der og kan være betinget et Vederlag, som gjør, at den trufne Overeenskomst i sin Heelhed ikke bliver til Byrde, men til Fordeel. Ligesom imidlertid hiin Gradforskjel ikke kan lægges til Grund for constitutionelle Bestemmelser, saaledes kan heller ikke den Omstændighed, at der i de fra Medcontrahentens Side tilsagte Fordele indeholdes Vederlag for de Byrder, en Overeenskomst paadrager Staten, faae Indflydelse paa det Spørgsmaal, om Sagen hører under Folkeforsamlingens Virkekreds eller ikke; thi det maa jo være Gjenstand for dens Overveielse og Bedømmelse, om den behørige Ligevægt finder Sted eller ikke. Det Tillægsord „bebyrdende" kan saaledes neppe faae nogen Betydning. Da §en omtaler Fredslutning, Forbund og Handelstractater, saa kunde det, efter de almindelige Love for Tankens Meddelelse, ikke antages, at det mellemste af disse Ord er taget i den vidtløftige Forstand, hvori det indbefatter enhver Art af Overeenskomst, navnlig mellem Staterne. Men det er vanskeligt at finde Grændsen. Snarest maatte man antage, at Udtrykket skulde udelukke de Overeenskomster mellem Staterne, som man pleier at give Navn af Conventioner, i Modsætning til Tractater eller Forbund, der ere ligebetydende Udtryk. Men skjøndt der visttnok er en Mængde af de Foreninger, der pleie at afsluttes under Navn af Conventioner, som det helst maatte overlades Regjeringen uden Rigsdagens Medvirkning at afslutte, saaasom de meget hyppige om Decimationsafgifters gjensidige Ophævelse, saa er dog Forskjellen mellem Tractater og Conventioner af en saa ubestemt Natur, at Grændsen for Folkerepræsentationens Medvirkning ikke kunde beroe paa, hvilket af disse forskjellige Udtryk man har givet en Overeenskomst med en anden Stat. Som et Exempel paa Statsforbund under

Navn af Conventioner, der have været af den største Vigtighed, skal jeg nævne den under 27de Marts 1794 mellem Kongerne af Danmark og Sverrig til den danske og svenske Handels og Søfarts Frihed og Sikkerhed sluttede Convention, og i Særdeleshed dens § 6, hvorved disse Magter forpligtede sig til at udruste hver en Eskadre af 8 Linieskibe og et passende Antal Fregatter til Beskyttelse for deres lovlige Handel og Søfart. Men man har og netop i de senere Aar mangfoldige Exempler paa, at der under bemeldte Navn ere oprettede omfattende Foreninger mellem Staterne om deres gjensidige Handel, medens andre saadanne, saavel forhen som ogsaa i adskillige senere Tilfælde, ere kaldte Handelstractater. Jeg skal af den store Mængde Exempler kun nævne Handels-Convention mellem Danmark og Storbrittanien af 16de Juni 1824, Venskabs-, Handels- og Skibsfarts-Convention mellem Danmark og de forenede amerikanske Stater af 26de April 1826, Handels-Convention mellem Danmark og Østerrig af 12te Febr. 1834, og derimod Handels-Tractat mellem Kongen af Danmark og Kongen af Sverrig og Norge af 2den Nov. 1826, Venskabs-, Handels- og Skibsfarts-Tractat med de forenede merikanske Stater af 19de Juli 1827, med Brasilien af 26de April 1828, med Hannover af 6te Novbr. 1844, Tractat angaaende en Regulering af Brunshauser-Tolden. Ogsaa de under 13de og 23de August 1841 med Storbrittanien og Sverrig afsluttede Foreninger angaaende Øresundstolden ere benævnte Conventioner (see Præmisserne til den under 1ste Januar 1842 udgivne Øresunds- og Strøm-Toldrulle). Saameget jeg nu end med Hensyn til det Foranførte maatte ønske, at de nye Foreninger, der ville blive at indgaae om denne vigtige Gjenstand, kunne blive udenfor Rigsdagens Medvirkning, saa urigtigt vilde det være, om Regjeringen skulde kunne gaae den forbi, paa Grund af en saa tvetydig Hjemmel, som den omhandlede § i Forbindelse med hiin Benævnelse kunde give.

Slige Udtrykkene i Udkastet vedkommende Bemærkninger kunde synes at være noget smaalige. Det er mig og sandelig ret imod at skulle komme frem med en Mængde Bemærkninger af dette Slags. Men i en Lov, og fremfor Alt i en Grundlov, er vistnok et rigtigt Valg af de Ord, hvori Tanker, der skulle afgjøre Folkets Velfærdsanliggender, udtrykkes, af stor Vigtighed, og det forelagte Udkast har ofte ladet det mangle paa Omhu for Udtrykkets Klarhed og Bestemthed. Ligesom det vil være nødvendigt, at Manglerne i saa Henseende afhjælpes, saaledes vilde det billigen kunne bebreides mig, om jeg, da jeg har foretaget mig at skrive en Bedømmelse over Udkastet, lod dem upaaagtede.

Hvad jeg med Hensyn til andre Grene af den Kongelige Myndighed har bemærket om det Tilraadelige i en udtrykkelig Bestemmelse om at Kongen, angaaende deres Udøvelse, skulde indhente sit Statsraads Mening, hvoraf naturligviis vilde flyde Ansvarlighed for dets Medlemmer, vil uden Tvivl og findes anvendeligt paa de Rettigheder, der omhandles i det andet Afsnit af § 22 (efr. Norges Grundlov § 26, saa og Sverriges Regjeringsform §§ 11, 12 og 13). Men ogsaa maa jeg finde den ovennævnte Bestemmelse i den belgiske Grundlov, om snarest muligt at meddele Folkerepræsentationen Underretning, meget passende, navnlig med Hensyn til Beslutninger om Krig og Fred, som hiin Grundlov og forsaavidt synes udelukkende at have havt for Øie.

Jeg skal saameget mindre indlade mig paa noget Forslag angaaende de Bestemmelser, der kunde tjene til at udfylde nærværende §, som jeg ikke seer, hvorledes Gjenstanden lader sig ordne paa en nogenlunde tilfredsstillende Maade, saalænge den nærværende Usikkerhed angaaende den danske Stats Sammensætning og de dertil hørende Deles Forhold til hinanden ikke er ophævet.

Efterat nu §§ 21 og 22 have, skjøndt meget løselig, afhandlet Rettigheder, som Kongen i Almindelighed kan udøve ene og uden Medvirkning af Rigsdagen, indskydes der

mellem disse §§ og § 29, der ogsaa angaaer en Rettighed af hiint Slags, nogle §§ om Rigsdagens Sammenkaldelse og Kongens Medvirkning ved samme, og det uden at der endnu er bestemt noget om dens Sammensætning og Dannelse. Det havde været mere i sin Orden, at Grundloven, efterat have begyndt en Opregning af Kongens særegne Rettigheder, havde tilendebragt denne, derpaa givet de fornødne Bestemmelser om Rigsdagens Bestanddele og først derefter omhandlet dens Sammenkaldelse, saavelsom dens Virkekreds og Kongens Medvirkning til de Anliggenders Afgjørelse, der høre under samme.

Hvad iøvrigt navnlig § 23*) angaaer, da har jeg oven S. 16 bemærket, hvorledes een af de Mænd, som Udkastet vistnok for en meget stor Deel maa tilskrives, i 1842 har yttret Betænkelighed ved den lovgivende Forsamlings aarlige Sammenkomst, menende, at det til det politiske Livs Vedligeholdelse kunde være nok, at den samledes hvert tredie Aar. Jeg kan ikke andet end tillægge den af ham paaberaabte Grund stor Vægt, dog vilde jeg ikke erklære mig for den treaarige Forsamling, men kun holde paa, at Forsamlingen burde indskrænkes til hvert andet Aar, og endda indrømme, at det vel kunde være nødvendigt i Forfatningens to første Aar at holde aarlig Samling.

Forøvrigt indeholder §en vel, at Forandring kan skee ved Lov, men det turde maaske være vanskeligt at tilveiebringe det Samtykke af begge Kamre, som dertil vilde være nødvendigt.

Forsaavidt §en indeholder, at Rigsdagen endog imod Kongens Villie kan blive sammen i to Maaneder, da bør det neppe kunne anvendes i de Tilfælde, hvor Kongen forinden denne Tids Udløb benytter en af de Rettigheder, der hjemles ham i §§ 25 og 26. Men da da der dog

---

*) „Kongen sammenkalder Rigsdagen senest til den 1ste Mandag i October Maaned hvert Aar. Uden Kongens Samtykke kan den ikke forblive længere sammen end 2 Maaneder.

Forandringer i disse Bestemmelser kunne skee ved Lov".

maaskee mellem Kongen og Rigsdagen kunde opstaae Meningsulighed angaaende disse to §§s Forhold til § 23, hvilken Meningsulighed kunde føre til de farligste Sammenstød. vilde en aldeles utvetydig Tilkjendegivelse heraf være tilraadelig.

Saafremt et længere Mellemrum mellem de sædvanlige Sammenkomster end eet Aar maatte blive bestemt, burde de nævnte to Maaneder vistnok forlænges. Men desuden giver den allerede gjorte Erfaring kun lidet Haab om, at nogen Rigsdag vil kunne tilendebringes i et saadant Tidsrum.

Mod § 24*) og 25**) har jeg Intet at bemærke, Dog kan det maaskee være tvivlsomt, om det Samtykke fra Rigsdagen, hvorom der i sidstnævnte § er Tale, bliver at forstaae saaledes, at begge dens Afdelinger hver for sig med Stemmefleerhed skulle afgive et saadant, eller om den forenede Rigsdags Fleerhed kunde være beføiet til at give dette Samtykke, uagtet det mindre talrige Kammer var derimod. Dette sidste turde dog ikke have tilstrækkelig Grund for sig. Ogsaa kan det mulig blive sat under Spørgsmaal, om den engang hævede Forsamling, naar den atter sammentræder, kan gjøre Fordring paa den hele Tid af to Maaneder, der hjemles i § 23, eller om det, forsaavidt Kongen ei vil indromme Mere, kunde være nok, at der til den nye Forsamling, der er en Fortsættelse af den forrige, gives saa megen Tid, som der ved dens Udsættelse stod tilbage af de to Maaneder. Ogsaa her gjælder det som nylig er blevet bemærket om en mulig forskjellig Fortolkning af § 23, saa at det er vigtigt, at der ikke levnes mindste Stof til Meningsulighed desangaaende.

---

*) „Kongen kan indkalde Rigsdagen til overordentlige Sammenkomster, hvis Varighed beroer paa hans Bestemmelse".

**) „Kongen kan hæve Rigsdagens ordentlige Sammenkomst, dog uden Rigsdagens Samtykke ikke længere end paa 2 Maaneder, og ikke mere end een Gang i Aaret indtil den næste ordentlige Sammenkomst".

Hvad § 26*) angaaer, har jeg allerede oven S. 39 og 99 bemærket, hvorledes jeg finder det urigtigt, at ogsaa det saakaldte Landsthing kan opløses af Kongen.

I § 27**) er det paafaldende, at det udhæves som en af Kongens særdeles Rettigheder, at maatte lade for Rigsdagen fremsætte Lovforslag. Der kunde vel aldrig være nogen Tvivl om at han har denne Ret, hvorimod der snarere kunde være Spørgsmaal om, hvorvidt denne Rettighed ogsaa kan tilkomme Rigsdagen i hver af dens Afdelinger, ja ethvert Rigsdagsmedlem. Der kunde naturligviis Intet være imod, at det i Afsnittet V, der handler om Rigsdagens Virksomhed, blev udtrykkelig omtalt, at Forslag kunde gjøres saavel af Kongen gjennem Ministrene, som af Rigsdagsmedlemmerne. Min Bemærkning angaaer kun Maaden, hvorpaa dette er anbragt i det Afsnit, der egentlig skulde afhandle Kongens særegne Rettigheder. Efter den constitutionelle Sprogbrug, hvorefter alle af de forskjellige Grene af den lovgivende Magt givne Beslutninger kaldes Love (cfr., t. Ex., § 43), forekommer det mig ikke, at den Modsætning, Man har gjort mellem Love og Beslutninger, er passende.

I § 28***) er det kun Affatningen, hvorom der kunde være noget at bemærke. Den vilde have havt sin rette Plads i Afsnit V, efterat det der paa en klar og umiddelbar Maade var udtalt, hvorledes en Lov bringes istand. Iøvrigt er Udtrykket: „naar Kongen har givet sit Samtykke til en Lov", ikke aldeles rigtigt; thi den af Rigsdagen tagne Beslutning bliver først til Lov derved, at Kongen samtykker. Men det

---

*) „Kongen kan opløse enten hele Rigsdagen eller en af dens Afdelinger; opløses kun eet af Thingene, skal det andet hæves, indtil hele Rigsdagen atter kan samles. Dette skal skee inden 2 Maaneders Forløb efter Opløsningen".

**) „Kongen er berettiget til at lade fremsætte Forslag til Love og andre Beslutninger".

***) „Naar Kongen har givet sit Samtykke til en Lov, befaler han dens Bekjendtgjørelse og drager Omsorg for dens Fuldbyrdelse".

Væsentlige, som Hen skulde sige, er vel, at det er Kongen som i eget Navn udsteder den ved hans og Rigsdagens fælles Samtykke istandbragte Lov, og lader den kundgjøre som saadan. Forsaavidt det hedder, „at han drager Omsorg for dens Fuldbyrdelse", saa er det ikke enhver Lov, der kræver en særdeles Omsorg for dens Fuldbyrdelse fra Kongens Side, men for en stor Deel er det de vedkommende Enkelte, som have at gjøre de Rettigheder, Loven giver dem, gjældende paa samme Maade, som enhver lignende Ret der hjemles dem ved en ældre Lov.

Ved § 29 *) opstaaer der Tvivl om, hvad der forstaaes ved Amnestie. Dette Udtryk bruges i Almindelighed kun, naar al Forfølgning og Straf eftergives med Hensyn til Forbrydelser, der ere begaaede af en Mængde Undersaatter, og det fornemmelig fordi man venter ved denne Eftergivenhed at kunne bringe saavel den Skyldige, som de øvrige Borgere, der i større eller mindre Grad maatte være grebne af den Stemning, hvoraf Forbrydelserne have deres Oprindelse, tilbage til Erkjendelse af deres Pligt, medens man ved at ville anvende Straffelovene kun vilde forbittre Stemningen og lægge Hindringer i Veien for at gjenoprette den behørige Retsorden. Men en saadan Eftergivelse, der fornemmelig er anvendelig paa politiske Forbrydelser, turde snarere være en Act af den lovgivende Magt, end af Regjeringen. **) Imidlertid finder man i en Pl. 26de Juni 1848 Ordet brugt med Hensyn til Forseelser, som kun vare begaaede af meget Enkelte, og som derhos ikke, efter hvad der forhen i det Slags Forseelser var antaget ved Domstolene, kunde have medført uden en ubetydelig Straf. Dette kunde give Anledning til at formode, at her var sigtet til

---

*) „Kongen kan benaade og give Amnesti; Ministrene kan han kun med Folkethingets Samtykke benaade for de dem af Rigsretten idømte Straffe".

**) I Grundloven for den franske Republik, 16de Nov. 1848, § 55, hjemles der vel Republikens Præsident Benaadningsret, men den tilføier, at Amnestie ikke kan gives uden ved Lov.

Eftergivelse af en beviist Forbrydelses Forfolgelse (Abolition) i Modsætning til den egentlige Benaadning, der forudsætter, at den Paagjældendes Strafskyld er afgjort ved Dom. Dog dette passer heller ikke ganske til fornævnte Placat, der og angaaer de allerede Domfældte. Hvad Grundloven forstaaer ved hiint i vor Lovgivning næsten ukjendte Udtryk er derfor uklart. I og for sig kunde det og være Meningsulighed underkastet, om det er i den constitutionelle Orden at indromme Regenten Ret til at undertrykke selve Forfolgningen af en Misgjerningssag, og om ikke heller hans Berettigelse burde indskrænkes til at eftergive og formilde Straffen, efter at Forbrydelsen er paadomt. Vistnok staaer det allerede til den Ovrighed, paa hvis Bedømmelse det beroer, om en criminel Forfolgning skal anstilles eller ikke, at bestemme dette sidste; men dette bor den kun gjore, fordi der ikke virkelig findes beviislig at være begaaet nogen Forbrydelse, og den maa staae til Ansvar, hvis den misbruger foranforte sin Myndighed til at skaane de virkelige Forbrydere. Kongen kunde derimod ikke komme til at frafalde en Misgjerningssags Forfolgning uden af Naade, og der turde dog være storre Borgen for at den Ret til, i Naadens Form, at skaane Nogen for Lovens Straf, kun anvendes i Overeensstemmelse med retfærdige Grundsætninger, naar den forst vises efterat Sagen er paakjendt af Domstolene, og disses Betænkning derover kan haves, end naar den undertrykkes, uden at den behorig er undersogt og bedomt. Der er derfor flere Staters Grundlove, som vel indromme Regenten Ret til at eftergive eller formilde idomte Straffe, men ikke at standse en Misgjerningssags Behandling ved Domstolene (see t. Ex. Sverrigs Regjeringsform § 25, Norges Grundlov § 20, Grundloven for Nederlandene § 67, den belgiske Grundlov § 73), medens der igjen gives andre, der udtrykkeligen hjemle Regenten en saadan Ret (f. Ex. den Würtembergske af 1819, § 97, den Churhessiske af 1831, § 126, den Sachsiske af 1831, § 52, den Hannoverske af 1833, § 9), og andre, som i saa Henseende ikke ere ganske klare (see

f. Ex. den Franske af 1830 Art. 38, den Badenske § 17). Men nagtet der saaledes er adskilligt at erindre mod den omhandlede Ret, saa turde der dog heller ikke være liden Betænkelighed ved at nægte Regenten samme. Ligesom det under de oven paapegede Omstændigheder kan være høist tilraadeligt, ja saa godt som nødvendigt, at tilsige den Mængde, der har deeltaget i en politisk Forbrydelse, Betryggelse mod enhver retlig Undersøgelse og Forfølgning (hvilket dog efter det Foranførte maaskee burde overlades til den lovgivende Magt), saaledes kunne der og være andre Tilfælde, hvori de Hensyn, der tale for Skaansel mod den Vedkommende, ei ville fyldestgjøres uden ved ganske at undertrykke Sagen, t. Ex. naar selve den Forurettede, paa Grund af nært Slægtskab eller andet Forhold til den Skyldige, vilde lide under at Sagen blev Gjenstand for Undersøgelse og Paatale. Tilfælde af dette Slags ere imidlertid saa sjældne, at det kunde være Meningsulighed underkastet, om det er rigtigt for slige enkelte Tilfældes Skyld at optage en saa slibrig Ret i Forfatningsloven. Efter alt dette finder jeg Sagen saa tvivlsom, at jeg neppe forsaavidt vilde have erindret noget mod Udkastet, saafremt det virkelig i klare Udtryk havde tillagt Kongen Ret til saavel at nedslaae Criminalforfølgning af en Sag (naturligviis under Forudsætning af at ingen Enkelts Ret derved krænkes), som til at eftergive eller formilde idømte Straffe.

Skjøndt ogsaa den egentlige Benaadnings ubetimelige Brug kan have høist skadelige Følger for Samfundet, og dette er en af de Feil, hvortil en Regent let kan forfalde, naar der lades ham frie Hænder, saa maa det dog vel billiges, at den tillægges Kongen, uden anden Indskrænkning med Hensyn til de Tilfælde, hvori den kan anvendes, end det, § ens anden Deel indeholder, hvortil dog, som vi siden skulle see, Consequentsen vel vilde fordre at føie en anden. Derimod kunde dog nogle nærmere Bestemmelser være tilraadelige, for Maaden, hvorpaa denne Majestætsrettighed maa udøves. Fornemmelig mener jeg at, hvad jeg forhen med Hensyn til andre Rettigheder har anført om at Statsraadets Mening

bør indhentes, her finder Anvendelse. De ovennævnte Bestemmelser i den Svenske og Norske Grundlov have og udtrykkelig indskjærpet dette, ligesom det ogsaa findes paabudet i den ovennævnte Art. 55 af Grundloven for den franske Republik. Men ogsaa burde det være foreskrevet, at den Ret, der har afsagt den endelige Dom i Sagen, bør afgive sin Betænkning om den omspurgte Benaadning. Den norske Grundlov § 20 indeholder, at Benaadningsretten først kan finde Sted efterat Høiesterets Dom er falden og denne Domstols Betænkning indhentet. Dette var en meget uheldig Bestemmelse, som har fremkaldt en Mængde aldeles overflødige Appeller til Høiesteret, og som endda, hvis man var blevet ved Bestemmelsen i dens Ordbetydning, vilde have udelukket de Paagjældende fra Benaadning i alle de Tilfælde, hvori Sagen ikke egnede sig til Indankning. End ikke mener jeg, at det bør fastsættes som Regel, at Sagen, inden nogen Benaadningsansøgning maatte antages, skal gaae til Høiesteret, naar den efter Loven egner sig til at indkomme for samme, hvilket som anført vilde føre til mange byrdefulde og lidet nyttige Appeller. Men, ligesom naturligviis Høiesterets Dom maatte gaae forud i de Tilfælde, hvori nødvendig Appel finder Sted efter Anordningerne, saaledes burde og ellers den Ret høres, som havde afsagt den Dom, om hvis Forandring ad Naadens Vei der spørges, ligesom den Paagjældende og stedse maatte have erklæret sig tilfreds med den Dom, der ikke var endelig, inden hans Ansøgning om Benaadning kunde komme i Betragtning.

Det bør vistnok ei være i Veien for Benaadning i Sager, hvori Bøder ere ikjendte Nogen, at disse Bøder er tillagte Fattigvæsenet eller en vis Stiftelse, og heller ikke at de ere tillagte Statskassen. Bøder ere ikke fastsatte for at skaffe nogen Kasse en Indtægt, men som et hensigtsmæssigt Middel til at afværge Retskrænkelser; finder derfor den Magt, som Omsorgen for Retsordenens Overholdelse er betroet, at Bøderne uden Skade for dette Formaal kunne eftergives eller nedsættes, saa har vedkommende Kasse intet Krav paa den

Indtægt, som Dommens Fuldbyrdelse kunde have givet den. Den Control, som Folkerepræsentationen har at føre med Finantsforvaltningen, kan derfor ikke heller berettige den til at paaanke, naar Bøder, der tilkomme Statskassen, ere eftergivne.

Mere tvivlsomt er det, om de Bøder eller andre Straffe, som ere paalagte Nogen under en af den forurettede Privatmand anlagt Sag, kunne, uden dennes Samtykke, eftergives eller formildes ad Benaadningsveien. Det synes nemlig at være en ham tilkommende Fyldestgjørelse, at Fornærmeren er dømt, ligesom og den Forurettede, der paa egen Bekostning har maattet udføre Sagen, maaskee ikke vilde have anvendt saadan Bekostning, hvis det, han opnaaede ved Dommen, kunde betages ham ad Resolutionsveien. Imidlertid er det dog intetsteds i vore Love udtalt, at de Bøder, der under en slig Sag idømmes den Sigtede til en offentlig Kasse, eller de Straffe, som ellers maatte paalægges ham, ikke kunne formildes, naar Billighed findes at tale derfor. Hans Fyldestgjørelse ligger allerede for en Deel deri, at han har faaet Dommen, ligesom den idømte Straf ikke let, uden hans Anbefaling, vil blive aldeles eftergivet, men alene nedsat. Stundom vilde der flyde en betydelig Haardhed af, at ingen Benaadning kunde finde Sted uden den Forurettedes Forbøn, saasom naar nogen var i en Injuriesag dømt paa sine 3 Mark, eller til meget høie Bøder uagtet Forseelsen ei var af det grove Slags, eller hvor Frdn. 25de Marts 1791 om Politivæsenet paa Landet § 9 i Slutningen er bleven anvendt. Hidtil har det og været antaget, at Formildelse i slige Tilfælde kunde finde Sted uden den Forurettedes Samtykke, men dog vanskeligere og i mindre Omfang end naar den Forurettede gik i Forbøn for den Domfældte. Det turde imidlertid være, at det fornemmelig har været den nylig berørte Haardhed i at gjøre al Adgang til Formildelse afhængig af den Fornærmedes Forbøn, der har gjort Udslag for den saaledes, og dog kun i enkelte Tilfælde, antagne Regel. Hvis ikke denne af enkelte Loves Beskaffenhed hidrø-

rende Haardhed var, turde det dog vel have meest for sig, at Staten, hvor den aldeles overlod Forseelsens Forfølgning til den Forurettede, ikke indlod sig paa at skille denne ved noget af den Fyldestgjørelse, som han havde tilkjæmpet sig.

Det var maaskee ikke overflødigt om Grundloven indeholdt et Udtryk, der viste, om Benaadningsretten ogsaa skulde være anvendelig i de her omhandlede Tilfælde. Derimod anseer jeg ingen Bestemmelse fornøden med Hensyn til det umiddelbar foran omhandlede Spørgsmaal, men det kunde dog have sin Nytte, om der i Rigsforsamlingen derover udtalte sig en Mening.

Det er vistnok en afgjort Sag at, hvor Bøderne ere tillagte den Forurettede, hvortil ogsaa Laug og andre Corporationer maae regnes, eller og en Angiver, kan Intet af det, der tilkommer den saaledes Berettigede, eftergives ved Kongelig Resolution, hvorimod det alene beroer paa ham, om og i hvilket Omfang han vil gjøre sin Ret gjældende. Naturligviis bortfalder dog den ovennævnte Indskrænkning med Hensyn til Bøder, som ere tillagte en Angiver eller Anholder, hvor udtrykkelig Forbeholdenhed var taget om at han maa finde sig i disses Nedsættelse.

Under Kongens Benaadningsret har hidtil og været indbefattet Opreisning paa Æren saavelsom ellers Ophævelse af de Følger, en Straffedom, der ikke ligefrem gik ud paa Æreløshed, vilde have paa de af den Dømtes Rettigheder, der beroe paa hans formodede Retskaffenhed. Dog er der fra den Tid Stænderne bleve oprettede ikke tilstaaet nogen Naade af dette Slags paa en saadan Maade, at den Paagjældende derved kunde gjenvinde en Valgret eller Valgbarhed, som den ham overgangne Dom havde betaget ham. Det var maaskee meest i det constitutionelle Princip, at Rigsdagens Samtykke gjordes fornødent for at gjenindsætte Nogen i tabte politiske eller Ærerettigheder (Rehabilitation) *).

---

*) I England kræves dertil en Parlamentsakt.

Men der kunde dog neppe være nogen væsentlig Betænkelighed ved at lade Regjeringen beholde denne Myndighed med Udelukkelse af Indvirkningen paa de politiske Rettigheder. Udtales der intet derom i Grundloven, kunde det blive herved som noget der laae i Benaadningsretten, dog vilde den af Kongen forundte Benaadning neppe kunne faae Indflydelse paa Valgret og Valgbarhed til Rigsdagen; see Udkast til Valgloven § 3, 4, 12 cfr. Grundlovsudkastet § 31, 32, 47.

De forannævnte §§ i Sverrigs Regjeringsform og i Norges Grundlov indeholder, at det skal beroe paa den Domfældte, om han vil modtage den Formildelse, hvorpaa den Kongl. Resolution gaaer ud, eller heller underkaste sig den idømte Straf. At vort Udkast ei har optaget en saadan Bestemmelse, maa jeg aldeles billige. — Ligesom jeg ved andre Leiligheder har udviklet, at det saaledes den Dømte tilladte Valg, saa meget der end ved første Diekast kunde synes at tale for samme, dog er bygget paa en urigtig Opfatning og fører til fordærvelige Forviklinger *), saaledes er og senere forefaldet Exempel paa, at en Person, der var dømt fra Livet, har tiltrodset sig Straffrihed ved at skyde den besluttede betydelige Formildelse fra sig, i den Forvisning, at Regjeringen dog ikke i det Tilfælde, hvori han var, vilde lade Dødsstraffen fuldbyrde.

De adskillige Resolutioner og Anordninger, hvorved det er et Collegium, i hvis Sted nu et Ministerium træder, eller endog en Øvrighed tilstedt at formilde en eller anden Straf, ville vistnok ei blive hævede ved Grundloven.

Den i sidste Deel af §en gjorte Undtagelse fra Kongens Benaadningsret maa vistnok i Almindelighed billiges. Men det forekommer mig dog, at den Norske Grundlovs § 20, som bemyndiger Kongen til at formilde en ved Rigsretten idømt Livsstraf, fortjener Bifald, naar der tilføies, hvad der vistnok er dens Mening, at da Fribedstab for

---

**) See nyt juridisk Arkiv 2 B. S. 196—207, 26 B. S. 230—234, Eunomia 2 B. S. 415—421.

Livstid maa sættes i Stedet. Under en hæftig bevæget Folke-stemning kunde det være, at Folkethinget, der desuden er Klager, vilde være for en Dødsdoms Fuldbyrdelse, som en roligere Fremtid dog vilde misbillige. Dette Tilfælde vilde maaskee i 1830 have viist sig i Frankrig, dersom ikke Pairs-kammeret havde føiet Stemningen i at dømme de anklagede Ministre til Døden.

Adskillige af de Rettigheder, som upaatvivleligen maae tillægges Kongen, ere i Grundlovs Udkastet aldeles forbi-gaaede. Jeg skal først nævne den, der er nærmest beslæg-tet med den nys omtalte, Ret til at meddele Bevillinger og Undtagelser fra de almindelige Love. Det kan vist ikke be-staae med den Forfatning, hvortil vi nu staae i Begreb med at gaae over, at Kongen, saaledes som Kongelovens § 3 og D. L. 1 B. 1 Cap. 1 Art. udtrykker sig, kan „undtage hvad og hvem han lyster ud af Landets almindelige Befa-ling". Men ligesom det ikke i nogen Stat lader sig gjøre saaledes at ordne alle Forhold ved nøiagtig Lov, at særlige Bevillinger og Dispensationer kunne undværes, saaledes er der under vor Lovgivnings-Tilstand en Mængde Tilfælde, hvori Ret og Billighed aldeles ikke kunde opretholdes, naar ikke Kongen enten selv eller ved dem, han dertil har givet Myndighed, kunde bevilge noget, som var udenfor Landsloven. Saaledes ere der en Mængde processuale Bevillinger, der, saa-længe Lovene blive som de ere, ere aldeles nødvendige for at Borgerne kunne nyde deres Ret, t. Ex. Mortifications-bevillinger, Bevilling til Poclamata i visse Tilfælde, Opreis-ninger, Bevillinger til at føre nye Vidner og fremlægge nye Dokumenter under en Sags Appel, Udsættelses- og Anticipa-tionsbevillinger for Høiesteret, m. m. fl. Ligeledes ere der adskillige Bevillinger i Ægteskabs og Skilmissesager, der ikke kunne afskaffes uden en høist trykkende Forandring i det, som længe har været den virkelige Retstilstand. Dette gjæl-der ogsaa om Næringsbevillinger, Udstykningsbevillinger og ad-skillige andre. Men hvis Grundloven forbigaaer dette, vil det i det mindste være tvivlsomt, om slige Bevillinger og Dispen-

sationer for Fremtiden kunne gives. Udkastet indeholder ingenlunde, at Kongen beholder den samme Myndighed, som han hidtil har havt, med Undtagelse af den, der ved Grundloven udtrykkelig er overladt Folkets Udvalgte; hvilket vel og vilde medføre en altfor udstrakt Myndighed til at gjøre Undtagelser fra den almindelige Lov. Den eneste Green af den Kongelige Myndighed, der i almindelige Udtryk er bleven ham forbeholdt, er den udøvende Magt, hvortil det at gjøre Undtagelser fra Loven ei hører. Det Rette er uden tvivl at det, indtil Forandring deri skee ved Lov, forbeholdes Kongen deels selv, deels gjennem den Regjeringsautoritet, hvortil det er blevet overladt, fremdeles at meddele de Bevillinger og Undtagelser, som hidtil enten efter kundgjorte Anordninger eller andre faste Regler have været meddelte. Det kunde derhos maaskee fastsættes, at der ved den første eller anden af de forestaaende Rigsdage skulde forelægges et Udkast til en Lov, hvorved det fastsattes, hvilke af disse Undtagelser der kunde bortfalde, hvilke der endnu fremdeles skulle kunne meddeles og under hvilke nærmere Bestemmelser det maatte skee. Norges Grundlov § 95 indeholder, at ingen Dispensation, Protectorium, Moratorium eller Opreisning maa bevilges, efter at den nye almindelige Lov var udkommen. Men da der af en saadan almindelig Lov, der efter § 94 skulde udgives paa første eller, om dette ei var muligt, paa andet ordentlige Storthing, ikke endnu er udkommet andet end Lov angaaende Forbrydelser 20 Aug. 1842, saa bliver endnu en Mængde Bevillinger og Dispensationer meddeelt i Norge*); og man har derved antaget de samme Regler, som jeg finder at være dem, der ogsaa her bør gjøres gjældende. Naturligviis medfører de senere Love, som imidlertid er blevne indførte i Norge (t. Ex. med Hensyn til

*) I en den norske Regjering under 17de Oct. 1825 meddeelt Instrux, der findes som Tillæg til den norske Lovsamling for 1842, ere en Mængde deslige Dispensationer nævnte, fornemlig i § 7.

Næringsvæsenet) en Deel Forandringer i Grundreglens Anvendelse, men selve Reglen bliver dog den samme *).

Eiheller indeholder Udkastet noget om Ret for Regjeringen til at udgive Anordninger, der kunne være fornødne for at sætte Lovene i behørig Virksomhed. De fleste fremmede Staters Grundlove hjemle Regjeringen en saadan Myndighed, af hvilke jeg blot skal nævne det franske Charte af 1830 § 13, der traadte istedetfor den ulykkelige § 14 i det ældre Charte, samt den belgiske Grundlovs § 67. Og hvor en almindelig Bestemmelse derom ikke haves, bliver det dog antaget, at den, som Følge af indvortes Nødvendighed og efter Grundlovens Aand, maa tilkomme Regjeringen **). Hvorvidt man, uden en udtrykkelig Hjemmel i vor Grundlov, vilde erkjende en saadan Myndighed eller ikke, turde dog være uvist, men da det sidste vilde føre til en fordærvelig Lamhed i Statsstyrelsen, skulde jeg finde det meget tilraadeligt at Grundloven derom indeholdt en Bestemmelse, skjøndt jeg indseer, at det ikke vil være let at give samme i Udtryk, der ikke frembyde Stof til Misforstaaelse.

Eiheller findes noget i Udkastet om en Ret for Kongen til i Nødvendighedstilfælde at give provisoriske Love. Vel er det ønskeligt, at man saavidt muligt undgaaer det Slags Love, og det kunde synes, at dette bedst opnaaedes, naar Grundloven forbigik dem med Taushed. Regjeringen vilde da ei gribe til dette Middel uden i sande

*) Der kan iøvrigt vist være meget at udsætte paa vort hidtilværende Bevillingssystem, dog mere med Hensyn til Formen end hvad Sagen selv angaaer. Man kan i al Fald ikke negte, at man paa Grund af den Lethed, hvormed man ad Bevillingsveien har kunnet afhjælpe Lovenes Ufuldkommenheder, har i visse Lovgivningsdele ladet meget være uforandret, som ellers vilde været rettet og forbedret. En af de betydeligste og meest indgribende Anomalier i Bevillingsvæsenet er afskaffet ved Frdn. 21de Mai 1845 (cfr. Nye Collegial-Tidende for 1842 S. 603—605).

**) See t. Ex. Stang, Systematisk Fremstilling af Kongeriget Norges constitutionelle eller grundlovbestemte Ret S. 481—489.

og indlysende Nødvendigheds Tilfælde, og i disse kunde den være vis paa, at den lovgivende Magt siden vilde bifalde det (bill of indemnity). Jeg er nu vel ingen Ven af provisoriske Love, og kunde derfor meget gjerne ønske, at man kunde undgaae i Grundloven at hjemle samme. Men der ere to Betragtninger, hvorfor jeg ikke tør antage, at det lader sig gjøre. For det Første kan man under et saa lidet uddannet constitutionelt Liv som det, vi for det første ville faae, ikke gjøre Regning paa, at Regjeringen vil vove, i Tillid til Folkerepræsentationens billige Bedømmelse, at føie den Foranstaltning, som den efter de indtraadte Forhold maatte ansee nødvendig. Dernæst kan man ikke være vis paa, at Undersaatterne eller de fuldbyrdende og dømmende Autoriteter ville erkjende en provisorisk Lovs forbindende Kraft, naar Grundloven ei dertil giver Regjeringen Bemyndigelse. Naar den derimod indeholder en saadan, saa er i alt Fald den sidste Vanskelighed hævet, og Regjeringen vil, selv om Folkethinget skulde ville sætte samme under Tiltale for den formeentlig uden Nødvendighed udgivne Lov, ikke staae saa blottet, som om den uden Bemyndigelse i Grundloven havde givet samme. Den maatte naturligviis staae til Ansvar, naar det fandtes, at der ingen fornuftig Grund havde været til den overordentlige Foranstaltning, men dersom der, saaledes som Sagen da viste sig, virkelig havde været betydelig Opfordring til at handle som den gjorde, vil det ei være rimeligt, at Rigsretten vil lægge nogen Skyld paa den, om end en anden Synsmaade om selv Sagen maatte gjøre sig gjeldende.

Udkastet omhandler ikke, hvorvidt Ret til at uddele Rang og Ordener tilkommer Kongen. § 78 synes imidlertid stiltiende at forudsætte, at Rang fremdeles meddeles, skjøndt den ingen Forret skal give*). Men det er dog ikke i sin

---

*) Egentlig have Rangspersoner nu, efterat den Indskydelse, Rangen under visse Omstændigheder kunde have paa Værnepligten, er bortfalden, ingen

Orden, at Kongen beholder hiin i den ældre Tilstand begrundede Berettigelse i saa Henseende, uden at samme faaer sin Stadfæstelse i den nye Grundlov. Det forekommer mig ellers at have meget for sig, at man i fornævnte Henseende følger Norges Exempel, efter hvis Grundlovs § 123 ingen anden Rang maa meddeles end den, der er forbundet med Embedet, men Kongen derimod kan meddele Ordener, ligesom ogsaa Norge i 1847 fik sin egen Ridderorden. Dette hører iøvrigt til de mindre vigtige Grundlovsgjenstande, men man maa dog vel være paa det Rene med, hvad der i saa Henseende skal gjælde.

Udkastet nævner ikke Kongens Ret til at slaae Mønt. Vel var det maaskee heller ikke ganske nødvendigt, da enhver Møntning maa have Hjemmel enten i en allerede given Anordning eller i en Lov, som herefter paa forfatningsmæssig

---

anden offentlig Forret, end at de ei behøve at løse Kongebrev, forat gifte dem uden foregaaende Lysning af Prædikestolen, og at de i Livs- og Æres-ager skulle søges umiddelbart for Høiesteret. Den sidste Rettighed, hvorom der iøvrigt ofte i lange Aarrækker ei bliver Spørgsmaal, er vistnok skadelig, og den første har og havt den ikke heldige Følge, at Lysningen af Prædikestolen, hvorfor de øvrige Classer, der stode uden for den simple Almue, ad Bevillingsveien lode sig fritage, tabte den Betydning, den kunde have og i andre Lande har. Hvad den Adgang angaaer, som private Gavebreve og testamentariske Dispositioner have tillagt Rangspersoners Enker eller Børn til visse Stiftelser, da kan denne ikke bortfalde derved, at de miste deres Forrettigheder i det offentlige Liv; men dersom al Rangsmeddelelse for Fremtiden blev afskaffet, vilde det omsider, naar alle dertil egnede Personer vare uddøde, være nødvendigt at forandre Fundationerne for de af hine Stiftelser, der blot ere til Fordeel for Rangspersoner, hvorimod den retlige Følge med Hensyn til de egentlige adelige Stiftelser (hvilke ere af langt større Betydenhed end de øvrige) kun vilde være, at de adelige Slægter, saalænge saadanne ere til, vilde blive frie for den Concurrence med dem, der have en vis Plads i Rangforordningen, der i senere Tid er blevet dem aabnet.

Maade vedtages. Imidlertid er det sædvanligt, at denne Ret udtrykkelig hjemles Kongen i Forfatningsloven, og der kunde, naar vor Grundlov Intet indeholdt herom, dog maaskee i Tiden opstaae det Spørgsmaal, om Mynten skulde slaaes i Kongens eller i Statens Navn, hvilket Sidste som en Egenhed, der blot kunde tjene til at forringe den Kongelige Anseelse, burde undgaaes.

Udkastet taler ikke om Kongens Kroning og Salving. Dette kan vel heller ikke regnes til det Vigtigere. Men man maa dog have Betænkelighed ved at afskaffe en Ceremonie, der bringer Kongeværdighedens Betydning i levende Erindring hos Folket og henvender Sindet til Ham, hvorfra al Velsignelse for Konge og Land maa komme. Den kunde iøvrigt taale nogen Forandring og Forkortelse, hvorved der endog kunde vindes for Indtrykket, ligesom og Bekostningerne kunde indskrænkes. Vel kan det siges, at Kongen gjerne kunde lade sig krone og salve, uagtet Grundloven Intet derom indeholdt. Men foruden at Kongen da ikke kunde gjøre Krav paa at faae det til Udgifternes Bestridelse Fornødne, vilde det maaskee finde ulige Bedømmelse, naar han uden nogen Hjemmel i Grundloven vilde lade denne Ceremonie fuldbyrde. Den Omstændighed, at Kongeloven har lagt saa megen Vægt paa denne religieuse Høitidelighed, vil og bidrage til at dens Forbigaaelse i den nye Grundlov vil betragtes som en Afskaffelse.

V.

Jeg har allerede under I af Udkastets Afsnit IV gjennemgaaet de 7 første §§, der forkynde Rigsdagens Inddeling i to Thing og indeholde hvorledes disse skulle sammensættes, saa og, nemlig i § 36, en særegen Bestemmelse, som man har tillagt særdeles Vægt med Hensyn til disse to Things

forskjellige Charakteer, og i Forbindelse dermed har jeg og omhandlet de flere §§ i Udkastet til Valgloven, der indeholde nærmere Bestemmelse om, hvad der i foranførte Henseende er fastsat i Grundlovsudkastet.

Men der er endnu 3 §§ tilbage af samme Afsnit, hvilke angaae Rigsdagens og Rigsdagsmændenes Rettigheder og Pligter og som ikke hørte til det i mit Nr. I behandlede Emne. De vilde ogsaa i Udkastet have havt en bedre Plads i Afsnittet V, der angaaer Rigsdagens Virksomhed, og vilde udentvivl rettest været anbragte i Slutningen af dette. Jeg skal imidlertid her afhandle dem i et særskilt Afsnit, da jeg i det Hele ei befatter mig uden med Udkastets Indhold og kun leilighedsviis tilføier en eller anden Yttring om dets Form og indvortes Sammenhæng.

Naar § 37 *) henviser til Straffen for Høiforræderi, saa er dette et for vort Lovsprog aldeles fremmed Begreb, det er endog saa godt som ukjendt i vore Systemer, og det er ikke uden Vanskelighed at bestemme, hvilke af de i Loven nævnte Forbrydelser man skulde regne under dette Begreb, der i fremmede Love og Systemer er i Brug, men om hvis Grændser der dog hersker ikke liden Uenighed. De Forbrydelser, der nærmest skulde kunne regnes dertil, maatte være de i Lovens 6. 4. 2. og 3 under Navn af crimen læsæ majestætis omhandlede, nemlig med Raad og Daad at ville gjøre nogen Forandring i Kongens absolute Arveregjering, at gjøre Oprør, samle eller hverve Folk inden- eller udenlands, gjøre Stempling enten med Indlændiske eller Udlændiske mod Kongen eller Kongens offentlige Fjender enten med Raad eller Daad bistaae, ligesom og den i den foregaaende Artikel omhandlede Forbrydelse, at tragte Kongen efter Livet, pleier i andre Landes Love at henregnes til Høiforræderi. Det i

*) „Rigsdagen er ukrænkelig. Hvo der antaster dens Sikkerhed og Frihed, og hvo der udsteder eller adlyder nogen dertil sigtende Befaling, gjør sig skyldig i Høiforræderi".

6. 4. 6 omtalte Forræderi kan, naar der skal gjøres Forskjel paa simpelt Landsforræderi og Høiforræderi, ikke henføres til dette. Nu er det noget eget at henvise til Lovsteder, der angaae Forbrydelser af et ganske andet Indhold end det, hvorom §en handler. Men det Sonderlige deri forøges end mere ved at see hen til de Straffe, hine Lovsteder paabyde, hvoriblandt den at først den høire Haand og derefter Hovedet afhugges, Kroppen parteres og lægges paa Steile og Hjul og Hovedet med Haanden sættes paa en Stage. Imidlertid maa man endmere undre sig over denne §, naar man overveier, at det i samme omhandlede Forhold ikke har en saadan Lighed med de ovennævnte i Lovgivningen hjemlede Forbrydelser, at de kunne henføres under et fælleds Begreb. Forsøg paa at omstøde den nye Forfatning maatte vel, saalænge ikke L. 6. 4. 1, 2 og 3 iøvrigt forandres, straffes saaledes som disse fastsatte for Handlinger, der gik ud paa at kuldkaste den deri nævnte Forfatning, og det uden Hensyn til om Bestræbelserne gaae ud paa at forringe eller forøge Kongens forfatningsmæssige Myndighed. Men hiin Hensigt ligger ingenlunde ubetinget i det Forhold, Udkastets § 37 omhandler. Man tænke sig at der samlede sig en Folkemasse i eller udenfor Rigsdagssalen, som ved udtalte Ord eller ved Handlinger tydelig lagde den Hensigt for Dagen at kyse Rigsdagen eller en af dens Afdelinger til at tage en Beslutning, hvorfor en stor Deel af Medlemmerne ellers ikke vilde være stemt eller til at afholde sig fra en Beslutning, som hiint Partie befrygtede, uden at der dog var Spor til den Villie, at gjøre Forandring i selve Forfatningen. Saafremt en lignende Adfærd blev brugt med Hensyn til Kongen vilde næppe Nogen falde paa dertil at udvide L. 6. 4. 1. 2 og 3, og hvor blev da den Analogie, hvorefter disse Lovsteder skulde kunne anvendes paa det dermed ligeartede Angreb paa Folkerepræsentationen? Iøvrigt maatte §en være anvendelig paa den ringeste Grad af Deeltagelse i et Foretagende som det nævnte, men hvor meget alle rimelige Straffeforhold vilde forrykkes ved at anvende saa gruelige Straffe

paa Enhver, der lod sig forlede til at gaae med ved slige Leiligheder, behøver ingen Udvikling. Høist misligt er det, naar der fremdeles bestemmes, at den, der adlyder en Befaling, som kunde henføres under det omhandlede Begreb, ligeledes skal straffes som Høiforræder. Man kan t. Ex. tænke sig, at Rigsdagsmændene ei ville skilles ad, naar Kongen har bestemt Rigsdagens Ophævelse, mulig under Paastand af, at de Betingelser, hvorunder denne Ret tilkommer ham, ikke ere tilstede. Det er oven S. 174—175 viist, hvorledes §§ 23 og 25 give Stof til ulige Meninger angaaende de Betingelser, hvorunder en saadan Ret tilkommer Kongen, og afskjæres end dette Stof til Uenighed, kan man dog ei være sikker paa, at der jo kan findes et andet. Forudsat at Paastanden er ugrundet, har Regjeringen uden tvivl god og retmæssig Grund til, om fornødent gjøres, at adsplitte Forsamlingen med Magt. Ogsaa har man i vore Dage andetsteds seet Exempler paa en saadan lovløs Adfærd af Folkerepræsentationen, tildeels indbyrdes mod hinanden, at det kunde blive nødvendigt for dem, der ere i Besiddelse af den tvingende Magt, at gribe ind. Men kan det antages, at den militaire Magt, endog i de meest underordnede Led af samme, skulle, naar vedkommende Befalingsmænd byde den at gaae saaledes frem, først undersøge og bedømme, hvorvidt saadanne Betingelser ere tilstede, som kunde retfærdiggjøre denne Befaling? Urimeligheden heraf falder Enhver i Øinene, uden at man engang behøver at paaberaabe den Kongen i § 22 uden Indskrænkning tillagte høieste Myndighed over Land- og Sømagten.

Ligesom det Foranførte uden Tvivl viser, at §en umulig kan blive staaende saaledes som den er foreslaaet, saaledes holder jeg for, at den meget beqvemmelig kan aldeles udgaae. Skulde der virkelig blive foretaget noget voldsomt Skridt mod en Rigsdag, saa vil der, forudsat at Lovenes Herredømme samtidigt dermed ikke blev tilintetgjort, og at Handlingens virkelige Sammenhæng behørig kan oplyses, ikke mangle Hjemmel for Domstolene til at sætte passende

Straffe for de skyldig befundne Personer, og om end disse maatte blive langt tilbage for dem, der ville flyde af Udkastets Bestemmelser, saa vilde de dog netop derved blive mere skikkede til virkelig at værne mod slige fredsforstyrrende Foretagender. Forsaavidt det imidlertid maatte findes nødvendigt i Fremtiden at træffe særlige Bestemmelser desangaaende, saa maatte det vistnok sættes i Forbindelse med en ny Lov angaaende Statsforbrydelser i Almindelighed, hvorved man vilde komme til et forstaaeligere, bedre overveiede og til Forholdet mellem de forskjellige Forbrydelser af dette Slags bedre svarende Resultat end det, der er henkastet i Udkastet, hvori en slig Straffebestemmelse ikke har hjemme.

Jeg bør ikke lade ubemærket, at Norges Grundlov § 86 dog ogsaa indeholder en Bestemmelse, der gaaer ud paa at sikkre mod Udførelsen af Befalinger, hvis Hensigt maatte være at forstyrre Storthingets Frihed og Sikkerhed (cfr. ogsaa Sverrigs Regjeringsform § 110), hvilken størstedeels turde have det samme imod sig som den omhandlede § i Grundlovsudkastet. Den under 20de August 1842 udkomne Lov angaaende Forbrydelser Cap. 8 §§ 24 og 25 har imidlertid givet nye og nogenlunde hensigtsmæssige Bestemmelser angaaende deslige Foretagender.

Den ofmævnte § siger ei udtrykkelig, om det er nok til at hjemle dens Anvendelse, at det i samme omhandlede Forhold er udøvet mod een af Rigsdagens Afdelinger, men rigtig Fortolkning maatte dog vel føre dertil. Det kunde være Spørgsmaal, om ikke Sen maatte være anvendelig ogsaa paa dem, der ved voldsom og truende Adfærd mod enkelte Rigsdagsmænd søgte at fremtvinge et vist Udfald af deres Afstemning. Derimod kunde den ikke anvendes, hvor nogen paa lignende Maade forgreb sig mod Rigsretten, uagtet der neppe vilde være mindre Grund til at sikkre dens Selvstændighed og Frihed.

§ 38*) gaaer videre end de fleste andre Forfatningslove i at undtage Rigdagsmændene fra at behandles efter de sædvanlige Love. Efter hine Forfatningslove kan nemlig dog et Medlem af de lovgivende Kamre fængsles, naar han gribes i Gjerningen**), og skjøndt denne Undtagelse i sig ikke er tilstrækkelig eller i Anvendelsen klar, saa bliver dog den borgerlige Sikkerhed og Orden mindre givet til Priis end naar en Rigdagsmand selv i dette Tilfælde bliver i sin Frihed, indtil vedkommende Rigsdagsafdelings Tilladelse kan indhentes. Hen vilde maaskee endog findes anvendelig, om en Rigsdagsmand, paa en Tid, da Rigsdagen var samlet, havde for nogen Tid fjernet sig fra samme og andetsteds tog Deel i et fredsforstyrrende Foretagende. Jeg vilde ansee det for allerrettest, at Rigsdagsmændene slet ingen Undtagelse nøde fra de almindelige Loves Herredømme med Hensyn til Handlinger, som ikke vedkom selve deres Virksomhed som Rigsdagsmænd. Det er udentvivl en utidig Frygt, som man nærer for at Justitien eller Politiet skulde kunne misbruges for at sætte enkelte betydende Rigsdagsmænd ud af Virksomhed, medens man, efter hvad der i andre Stater er forefaldet i den senere Tid, kunde tænke sig den Mulighed, at en Fraction af Rigsdagen kunde benytte sit Privilegium til Handlinger, der vare farlige for den offentlige Orden. Men om end hiin mulige Fare for Rigsdagsmændenes Frihed skulde være

*) „Ingen Rigsdagsmand kan fængsles eller tiltales under Rigsdagens Samling, medmindre det Thing, hvortil han hører, dertil giver sit Samtykke. For sine Yttringer paa Rigsdagen kan intet af dens Medlemmer uden Thingets Samtykke drages til Ansvar udenfor samme".

**) Stang mener i sin systematiske Fremstilling af Kongeriget Norges constitutionelle Ret S. 231, at hiint Udtryk i Norges Grundlov § 66 ei bør tages saa bogstavelig, at den Paagjældende just skulde gribes under Gjerningens Udførelse, men at det maatte være nok, at andre utvivlsomme Beviser vare tilstede. Under denne Fortolkning vilde Bestemmelsen ikke have nogen betænkelig Side, men dens Rigtighed turde være for tvivlsom.

den overveiende Betragtning ved dette Spørgsmaals Afgjørelse, saa vilde dog i intet Tilfælde den i saa Henseende fornødne Betryggelse fordre mere end, at der, naar en Rigsdagsmand i Anledning af det forbryderiske Foretagende, hvori han var antaget at have gjort sig skyldig, var bleven hæftet, strax skulde gjøres Indberetning til vedkommende Afdeling af Rigsdagen, og at denne ved sin Beslutning kunde ophæve Arresten og Forfølgningen, saaledes at den ei kunde fortsættes med Rigsdagsmanden, inden Rigsdagen var hævet.

Der opstaaer iøvrigt det Spørgsmaal, hvorvidt Rigsdagsmænd ogsaa kunne unddrage sig fra at møde i Retten og afgive Forklaring med Hensyn til dem, der ellers maatte være indviklede i Sagen. Det kunde vel synes, at en Rigsdagsmand, da Gen intet Privilegium tilstaaer i saa Henseende, forsaavidt maatte være Lovgivningens almindelige Regler underkastet, men dette vil dog Intet betyde, hvis ei Lovens Tvangsmidler kunne anvendes mod ham, saafremt han derfra vilde unddrage sig; og herimod vilde han finde Beskyttelse i § 38, hvis vedkommende Rigsdagsafdeling ei vilde dertil give Tilladelse.

At Rigsdagsmanden ikke uden sligt Samtykke kan fængsles for Gjæld, bør udentvivl billiges; men hverken denne Befrielse eller den, Gen tilstaaer ham for Fængsel og Tiltale i criminelle Tilfælde, kan, efter dens Ord, komme ham tilgode uden medens Rigsdagen er samlet, altsaa heller ikke naar den i Overeensstemmelse med § 25 er hævet. Heri turde Gen være for indskrænket.

Paragraphens sidste Deel omhandler det vistnok vanskelige Spørgsmaal, hvorvidt en Folkerepræsentant kan kaldes til Ansvar for sine Yttringer under Udøvelsen af det ham betroede Kald. Det kan ikke drages i Tvivl, at enhver Rigsdagsmand maa have fuld Frihed til at udtale sig over de Feil, som han maatte finde i Lovgivningen eller Statsstyrelsen med al den Skarphed og Alvor, som han kan finde fornøden for at gjøre sin Overbeviisning gjeldende, og at han deri ikke bør være bunden ved de indskrænkende Betingelser

som Lovene ellers maatte foreskrive med Hensyn til dem, der uden et saadant Kald yttre sig over Statens Anliggender. Forsaavidt Nogen deri maatte forfalde til en utilbørlig Tone, saa maatte det være Formandens Sag at vise ham tilrette, og der burde maaskee endog, naar dette blev frugtesløst, af Forsamlingen eller dens Formand kunne anvendes alvorligere Midler mod den, der ikke vilde føie sig efter den Orden, der er nødvendig for de offentlige Anliggenders grundige og rolige Prøvelse. Men det hører blot til den indre Orden i Forsamlingen, der maa blive i dens og dens Formands Hænder. Det lader sig imidlertid tænke, at en Rigsdagsmand ikke blot tillod sig den meest lidenskabelige Udskeielse i Maaden, hvorpaa han udtrykte sin Mening angaaende de foreliggende Gjenstande, men endog i andre Retninger fremførte Yttringer, der ligesaa lidet kunne tilstedes ham som andre. Saaledes var det muligt, at Nogen udstødte fornærmende Udladelser om Kongens Person, der jo skal være hellig og ukrænkelig (§ 17), eller at han angreb fremmede i Venskab med os levende Staters Regenter paa en Maade, der ei kunde taales, eller at han gjorde nærgaaende, uhjemlede Beskyldninger mod Medborgeres Ære. Ja det lod sig endog under en ophidset Folkestemning tænke, at en eller anden Rigsdagsmand henvendte sig til det tilstedeværende Publikum med Opfordringer, der indeholdt en Deeltagelse i den Forbrydelse, der efter Udkastets § 37 skulde medføre Høiforræderens Straf, og som vistnok ikke kunde tabe sin strafværdige Natur derved, at det var en Rigsdagsmand selv, som deri gjorde sig skyldig.

De Grundlove, der udtale, at intet Medlem af de lovgivende Kamre kan forfølges eller sættes under Tiltale for sine deri udtalte Meninger, til Exempel den Belgiske Art. 44 og den Norske § 66, have neppe villet hjemle Straffrihed for et Forhold som det foranførte, hvilket heller ikke ligger i Ordene. Med Hensyn til den sidstnævnte Grundlov er dette endog klart af den Lov, som blev vedtaget paa Storthinget 1828 og udkom under 7de Juli, indeholdende

Straffebestemmelser for Embedsforbrydelser af Statsraadets og Høiesterets Medlemmer samt for Storthingets og Rigsrettens Medlemmer for Forbrydelser, de som saadanne maatte begaae. Dens § 12 fastsætter nemlig, at hvis nogen Repræsentant under Forhandlingerne i Storthinget tilsidesætter den Ærbødighed, som skyldes Kongen og det kongelige Huus, eller den Agtelse, som skyldes fremmede i Venskab med de forenede Riger værende Magter, bør han bøde fra 100—1000 Species, eller, efter Omstændighederne, straffes med Fæstningsarrest fra 3 Maaneder til 5 Aar. Denne Lov er vistnok baade med Hensyn til det overmaade ubestemte i de Begreber, hvortil Straffebestemmelserne knytte sig, og til disses egen Beskaffenhed paafaldende, og det er langt fra, at jeg vilde anbefale noget Lignende. Jeg anfører den kun for at vise, at man i en Stat, hvis Forfatning man indtil 1848 ansaae for den frieste, som noget constitutionelt Monarchie havde, ikke, ved at sikkre Folkerepræsentanterne Ansvarsløshed for enhver i denne Egenskab yttret Mening, har villet fritage dem fra Straf, naar deres Tale ellers indeholdt noget Forbryderisk. Det ligger heller ingenlunde i den her omhandlede Deel af § 38, at en Rigsdagsmand ikke i Tilfælde som de foranførte skulde kunne drages til Ansvar efter Landets Love, kun vil den, at dette ikke maa kunne skee uden vedkommende Things Samtykke. Uagtet der nu navnlig med Hensyn til det sidste Aars Tildragelser i andre Lande kunde være nogen Betænkelighed ved at overlade denne Afgjørelse til Rigsdagen eller den Afdeling af samme, hvori sligt Forhold maatte være udøvet, saa forekommer det mig dog, at Folkerepræsentationens Stilling kræver dette. Derimod maatte man ønske en Affatning, der vidnede om, at Udskeielser, som de jeg har beskrevet, skulle paatales til Straf efter de almindelige Love, dog at vedkommende Thing, inden nogen Sag derom kunde antages ved Retten, havde at bedømme, hvorvidt det Forefaldne var af den Natur, at det begrundede en saadan Paatale. Naar det blot hedder, at dets Samtykke behøves, kunde det have

Udseende af at det beroede paa dets **Vilkaarlighed**, men naar der er en Regel, om endog af en ikke noie bestemt Natur, hvorefter Thinget har at tage sin Beslutning, saa bliver den ligesaa lidet vilkaarlig som andre Domme eller Beslutninger af en Myndighed, der har den overste Afgjorelse i et eller andet Anliggende. Forsamlingen vil derfor og betragte Sagen fra en anden Side, end om det ligefrem var indstillet til dens Godtbefindende, om den Paagjældende skulde være Tiltale underkastet eller ikke. I saa Fald vilde let Overeensstemmelse eller Uovereensstemmelse med Fleerhedens politiske Anskuelser faae altfor megen Indflydelse paa Udfaldet, ligesom Delikatesse-Hensyn og vilde kunne faae en for stor Indvirkning. De af Forsamlingens Medlemmer, som kunde have Tilboielighed til at gaae til det Yderste i at give deres Lidenskaber Luft eller for at gjore Opsigt og vinde et Parties lydelige Bifald — en Drivefjeder, som i vore Tider vist oftere fremkalder Udskeielser af det omhandlede Slags end egen alvorlig Lidenskab — vilde og da snarere holde Maade. Med Hensyn til den ovennævnte Forordning for Norge af 7de Juli 1828, maa jeg dog endnu gjore den Bemærkning, at den ikke afviger fra den her antagne Grundsætning, at Thingets Medlemmer ikke uden dets Beslutning kunne sættes under Tiltale for deres indenfor samme udviste Adfærd; thi Grundlovens § 86 medfører, at naar Storthingets Medlemmer skulle tiltales for de Forbrydelser, de som saadanne maatte have begaaet, skal det skee for en Rigsret og efter Odelsthingets Beslutning; og skjendt hiin Lov af 1828 ikke har udtrykt noget desangaaende, kan det ikke feile, at denne Grundlovens Regel maa være anvendelig paa hiin Lov, der endog kan synes at have Gjennemforelsen af bemeldte § til Formaal. Jeg troer heller ikke, at Storthinget vilde være gaaet ind paa en saadan Lov, naar ikke Grundlovens § 86 sikkrede mod en altfor vidt dreven Anvendelse af samme. Der har iovrigt hidtil aldrig været Spörgsmaal om at gjore den gjældende, men den vilde, om der ellers

var Tilbøielighed til de i samme nævnte Udskeielser, dog vistnok kunne bidrage til at holde dem tilbage, da Thinget neppe vilde beskytte det Medlem, der aabenbart havde gjort sig skyldig i det Forhold, hvorfor denne Lov sætter Straf, ligesom og vedkommende Things Præsident i denne Lov har et Middel til at give de Erindringer Eftertryk, som han maatte finde Anledning til at gjøre, naar nogen var paa Veien til at forsee sig mod dens Bestemmelser *). — De sidste Ord af vor § „udenfor samme" kunde synes at gaae ud paa en straffende Myndighed, som kunde udøves af Rigsdagen selv. Men der vilde vistnok behøves en bestemt og klar Hjemmel, naar dens Myndighed i saa Henseende skulde gaae videre end til det, der udfordres for at vedligeholde den indvortes Orden i Forsamlingen. Da §en gaaer ud paa, at Rigsdagen kan overlade Sagen til Domstolene, er det og saameget mindre sandsynligt, at Forfatterne have tænkt paa at tillægge Rigsdagen en saadan udstrakt Jurisdiction, som den, det engelske Parlament udøver i begge sine Huse, saavel over dets Medlemmer, som og i visse Tilfælde over andre. Dette vilde heller ingenlunde være at anbefale, og jeg skulde holde for, at naar blot §en bestemtere udtalte den Mening, som jeg troer at der ligger i samme, saa havde den truffet det Rette.

Endnu maa jeg bemærke, at i de Tilfælde hvori en Rigsdagsmand maatte komme under Forfølgelse for sine under Forhandlingerne fremførte Yttringer, vilde Domstolene dog have ved Bedømmelsen af samme at tage Hensyn til hans særdeles Stilling. Naar der er Spørgsmaal om Ansvar for ærekrænkende Udeladelser er det af Vigtighed, om den Talende

*) Saavidt vides var et Udfald, som en Storthingsmand ved et foregaaende Thing havde tilladt sig imod en Regent, der stod i særdeles Venskab med Kongen, den nærmeste Anledning til at en saadan Lov blev sat i Bevægelse.

har havt en særdeles moralsk eller juridisk Opfordring til at udtale sin Mening angaaende Talens Gjenstand. En saadan Opfordring kan, efter sin Beskaffenhed, snart udelukke den fornærmende Hensigt, der ellers maatte findes i Talen, snart ophæve eller indskrænke den Beviisbyrde, som i Almindelighed paahviler den, som har udtalt noget, der er til Beskæmmelse for en Anden, snart paa anden Maade tjene til at nedsætte Tilregneligheden*). Naturligviis kunne slige Hensyn ikke komme den tilgode, der har fort et det Offentlige aldeles uvedkommende Anliggende for Rigsdagen til en Medborgers Beskæmmelse; der kunde da snarere ligge en skjærpende Omstændighed i Stedet og Leiligheden.

Indholdet af § 39**) kan jeg ikke andet end aldeles billige, men om den, ved Siden af den Aand der gaaer igjennem hele Valgloven, kan faae nogen ret Virkning, finder jeg meget tvivlsomt.

VI.

Udkastets Afsnit V (§§ 40—59) indeholder i korte Sætninger forskjellige Rigsdagens Virkekreds og Forretningsorden vedkommende Bestemmelser kastede saaledes mellem hverandre, at hine to Hovedgjenstande ikke findes afsondrede, ei heller enten Bestemmelsernes Vigtighed og Væsentlighed eller deres indbyrdes Forbindelse er lagt til Grund, ligesom der og findes en mærkelig Mangel paa Fuldstændighed.

Afsnittet begynder med § 40***), der blot synes at angaae de Love, som bringes i Forslag paa Thinget selv, uden at

---

*) See Nyt jur. Arkiv 8 B. S. 224 ff.

**) „Rigsdagsmændene ere ene bundne ved deres Overbeviisning og ikke ved nogen Forskrift af deres Vælgere".

***) „Ethvert af Thingene er berettiget til at foreslaae og for sit Vedkommende at vedtage Love".

der om det, der udgjør Rigsdagens Hovedvirksomhed, nemlig de Lovforslag, som forelægges af Regjeringen, indeholdes nogen almindelig Bestemmelse i Afsnittet, hvorimod der kun gives enkelte Regler for nogle af de Anliggender, der ad den Vei bringes for Rigsdagen. Ei heller er der Tale om de Lovforslag, som ere gaaede ud fra eet Kammer, men derfra komme til det andet. Den eneste Hjemmel, man har for at alle Lovforslag skulle behandles og vedtages i Rigsdagen, og det i begge Thing, er § 3 i Forbindelse med § 30 (see oven S. 7). Det turde iøvrigt heller ikke være en naturlig eller aldeles rigtig Maade, hvorpaa § 40 fremsætter den Tanke, som den er bestemt til at udtrykke. Naar det Lovforslag, en af Rigsdagens Afdelinger har behandlet, ikke er kommet enten fra Regjeringen eller fra den anden Afdeling, saa er det ikke hiin Afdeling selv, der gjør Forslaget, men det er fra et enkelt Medlem det hidrører (cfr. § 55, der dog ei heller udtrykker de enkelte Medlemmers Ret til at tage Initiativet til Love med den ønskelige Klarhed og Bestemthed). Omsider, naar Afdelingen har taget sin Beslutning, bliver vel det, der oprindelig var det enkelte Medlems Forslag, forvandlet til Thingets, være sig i uforandret Tilstand eller med Forandring, men det bliver jo ikke Tilfældet forend efterat det af samme er vedtaget. Det er derfor et lidet heldigt Udtryk, at Forsamlingen kan foreslaae og vedtage en Lov. Naar det tilføies, at det er for sit Vedkommende, at Loven af det vedtages, saa maa det forklares deraf, at Forslaget, forend det bliver til Lov, ogsaa maa have den anden Afdelings saavelsom Kongens Samtykke. Men det vilde vistnok have været naturligere og klarere, at den hele Omgang med de i et Thing foreslaaede Love var bleven betegnet i den Følgeorden, hvori den finder Sted. Hertil vilde ingenlunde nogen stor Vidtløftighed have været fornøden; skjøndt Udkastet, naar en saadan Form var brugt, ikke just kunde have traadt frem i saadanne smaae afbrudte Sætninger, som det er skeet. — Iøvrigt lod det sig antage, at de Udtryk „at foreslaae“ og „at vedtage“ ei sigte til samme

Gjenstand, men at det sidste gaaer ud paa de Sager, der komme fra Kongen eller fra det andet Thing. Men, foruden at dette ikke er tydeligt, vilde det være underligt, at der blot skulde tales om Berettigelsen til at vedtage, og ikke om Pligten til at behandle saadanne Sager.

Foruden at § 41*) kun angaaer en mindre betydende og mere tilfældig Virksomhed af Rigsdagen, end den lovgivende, hvorom der ikke forud haves noget andet end det meget ufuldstændige, der findes i § 40, er det ikke en her indført Brug at give de forskjelligartede Andragender, som en Folkerepræsentation kan have at indgive til Kongen, Navn af Adresse; hvilket Ord i Sen uden Tvivl ogsaa skal indbefatte det vi ellers pleie at kalde Petition. Begge disse Ord ere vel fremmede, men det sidste har dog alt faaet Borgerret, hvorimod det første i den Betydning, hvori det her skal tages, hidtil har været ukjendt. Ordet „Andragende" maatte vel, skjøndt det just ingen god Sammensætning er, foretrækkes; det er desuden brugt i Udkastets §§ 55—57, ligesom det og er det der, baade i Anordningerne om Provindsialstænderne, samt af disse selv, saa og i de Kongelige Kundgjørelser, der ved Stændernes Sammenkomster ere udgaaede som Besked paa hvad der fra den forudgaaende Stænderforsamling var indgivet, i Almindelighed brugtes for at betegne det, der ellers kaldes Petitioner. Dette er vistnok af underordnet Vigtighed, men at Udkastet stundom bruger fremmede Ord, som enten ere aldeles usædvanlige i vort Lov- og Forretningssprog, eller dog ikke der forekomme i den Betydning, hvori Udkastet bruger dem, er dog ikke ganske ligegyldigt.

Den i § 42**) omtalte Virksomhed kan, forsaavidt den

---

*) „Ethvert af Thingene kan selvstændigen indgive Adresser til Kongen".

**) „Ethvert af Thingene kan, til at undersøge almeenvigtige Gjenstande, nedsætte Commissioner af sine Medlemmer. Disse ere berettigede til saavel af offentlige Myndigheder, som af private Borgere at fordre Oplysninger meddeelte mundtligen eller skriftligen".

bør finde Sted, neppe betragtes anderledes end som Middel for det, der er Rigsdagens egentlige Formaal, men, efter Stedet, hvor det findes, og Maaden, hvorpaa det er udtrykt, maa man troe, at det skal være en afsondret selvstændig Green af dens Virksomhed. Det kan vist ikke omtvivles, at hver af Forsamlingens Afdelinger kan udnævne Committeer til særligt at overveie og ved Betænkning at oplyse de Sager, der af Regjeringen ere den forelagte, eller af den anden Afdeling tilstillede, eller som den selv har besluttet at tage under Behandling. Men det vilde være synderligt, om dette blev forudskikket de rigtignok yderst ufuldstændige Bestemmelser, som Udkastet har om selve Gjenstandene for Rigsdagens Virksomhed. At Thingene uden nogen Forbindelse med en ellers der staaende Sag skulde kunne nedsætte Commissioner til Undersogelse af hvilkensomhelst Gjenstand, som der findes almeennyttig, er noget som derimod ikke kan indrømmes, idetmindste ikke i den ubegrændsede Almindelighed, som §ens Ord vilde give denne Berettigelse. Rigsdagen vilde da kunne befatte sig med hvilkensomhelst Deel af Statsforvaltningen udenfor de Former og Betingelser, hvorunder den controllerende Myndighed indtræder. Efter §ens Affatning er det ikke klart, om de der omhandlede Commissioner ere indskrænkede til den Tid, hvori Rigsdagen er samlet, eller om de kunne fortsætte deres Undersogelser efterat den er gaaet fra hinanden, maaskee endog egentlig ere bestemte til da at udøve deres Virksomhed. Men dette vilde være i en vis Henseende at gjøre den vedvarende tvertimod §§ 23—26. Den Myndighed, §en giver slige Commissioner til at forekalde hvilkensomhelst Embedsmand eller Privatperson, og det uden Hensyn til Stedet, hvor de boe, kunde og let misbruges. Vel findes det, at saadan Forekaldelse stundom med Nytte bruges af det engelske Parlament; men dette har i mange Henseender en Myndighed, som ingen anden Stats lovgivende Kammer (man kalder den endog Omnipotents); blandt andet er det endog berettiget til forekalde og straffe dem, der have tilføiet Samme Fornærmelser. Men det har og ved en lang

politisk Udvikling erhvervet en Takt til at benytte sin Myndighed, som man neppe kunde gjøre Regning paa andetsteds, især naar en lignende Myndighed uden al Antydning af Formaal og Grændse tillægges en Folkerepræsentation, der begynder med liden politisk Erfaring.

§ 43*) afhandler i Forbindelse med de to følgende §§ en Hovedgreen af Rigsdagens Virksomhed. Da §en, forsaavidt den handler om Skat, faaer sin nærmere Bestemmelse i § 44, saa har jeg her kun med et Par Ord at berøre de to andre i hiin § omtalte Gjenstande. Med Hensyn til disse kan der ingen Tvivl være om selve Grundsætningen, men vel kan det spørges, om §en med tilstrækkelig Nøiagtighed har udtrykt det, der ufeilbarlig har været Hensigten. Saaledes betegner Statslaan ikke enhver Maade, hvorpaa der kunde paadrages Staten en Gjældsbyrde. Paa den preussiske Landdag i 1847 søgte Regjeringen at gjøre denne Forskjel gjældende for at give Tilsagnet i Fdg. 17de Jan. 1820, om ikke at optage noget Statslaan uden med de da bebudede almindelige Landstænders Samtykke, altsaa ikke saalænge en saadan Forfatning ei var indført, en saa indskrænket Fortolkning, at den ei blev anvendelig paa andre Handlinger, hvorved Statsgjæld kunde stiftes. Kongen kunde vel ikke sætte en saadan Fortolkning igjennem mod den dygtige Modstand, den fandt paa den sammenkaldte Landdag; og under en constitutionel Forfatning vilde der neppe kunne blive Tanke om at benytte en saadan. Men man maa dog indrømme, at Ordet ikke omfatter de flere Veie, ad hvilke Staten kan paadrage sig Gjældsforpligtelser, saasom Garantier, Livrente- og Forsørgelses- samt Livsforsikrings-Anstalter, og det bør saavidt muligt undgaaes, at en Grundlov giver Stof til ulige Fortolkning. Ogsaa kan det mærkes, at vore Provindsialstænder, der med saa stor Styrke havde udtalt, at intet Statslaan maatte optages forinden der gaves dem Leilighed til derover

---

*) „Ingen Skat kan paalægges, intet Statslaan optages og ingen Staten tilhørende Domainer afhændes uden ved Lov“.

at yttre sig, aldeles ikke gjorde nogen Bevægelse i Anledning af de i 1842 oprettede Livrente=, Forsørgelses= og Livsforsikrings=Anstalter. Slige Indretninger ville sandsynligviis, naar de ere vel ordnede og vel bestyrede (saaledes som hine Anstalter uden Tvivl ere), intet Tab paaføre Staten, hvis ikke særdeles Uheld indløbe. Men under en constitionel Forfatning maa Folkerepræsentationen dog være beføiet til at prøve Planen og controllere Bestyrelsen, for at sikkre Staten mod den Gjældsbyrde, den ellers kunde blive underkastet. Det bør iøvrigt neppe omtvivles, at de allerede oprettede Anstalter maae uden videre kunne fortsætte deres Virksomhed ogsaa efter at Grundloven er udkommen, uagtet denne Virksomhed bestaaer i daglig at indgaae betingede Gjældsforpligtelser. Mere tvivlsomt turde det være, om ogsaa de Anordninger eller Bevillinger, efter hvilke under visse Omstændigheder Boers og Umyndiges samt Sparekassernes Midler kunne indsættes i den Kongelige Kasse, ville umiddelbar ved Grundlovens Udgivelse træde ud af Kraft. Dette vilde vistnok, med Hensyn til den af en pludselig Ophævelse flydende Forlegenhed for slige Midlers sikkre og frugtbringende Anvendelse, være lidet ønskeligt; ligesom Statskassen, der af samme ikke giver den fulde sædvanlige Rente, vel kunde finde en Anvendelse derfor, der svarer Regning; hvilket naturligviis og fremtidig vil høre under Rigsdagens controllerende Myndighed. For en Forsigtigheds Skyld bør det vel og fastsættes i Grundloven, at der heller ikke uden Regjeringens Samtykke kan gjøres Forandring med Hensyn til de Betingelser, hvorunder et Statslaan er optaget. Det vil iøvrigt ikke være saa let at finde aldeles tilfredsstillende Udtryk til at betegne den Rigsdagen tilkommende Myndighed med Hensyn til Statsgjelds Stiftelse, da man dog maa tage sig i Agt for at den ikke strækkes til den Credit, Regjeringen jevnlig behøver ved Bestridelsen af sine løbende Udgifter, og som efterhaanden dækkes ved de løbende Indtægter. Skulde end ikke et aldeles nøiagtigt Udtryk findes, saa er det dog godt, at de Hovedspørgsmaal, der i saa Henseende kunne opstaae, komme

under Overveielse ved Forhandlingerne i Rigsdagen; thi der vil da i paakommende Tilfælde findes et vigtigt Fortolknings=middel i hvad der i Rigsforsamlingen er udtalt. Endvidere vil der være Anledning til istedetfor „Domainer" at bruge et mere omfattende Udtryk. End ikke alle Slags Staten tilhørende Jordeiendomme indbefattes derunder, endnu mindre Bygninger, Samlinger, Inventarier, Pengeactiver, frugt=bringende Rettigheder o. s. v. Men Regjeringen kan i en constitutionel Stat ikke have en uindskrænket Ret til at af=hænde saadanne Statseiendele. Imidlertid vil det, med Hen=syn til adskillige af hine Gjenstande, være vanskeligt at finde det rette begrændsende Udtryk, da naturligviis ikke Regjerin=gen bør have Rigsdagens Samtykke til Afhændelse af alle enkelte Dele af de Staten tilhørende Samlinger, Inventa=rier m. v. Men ved den nærmere Bestemmelse af hvad der skal følge Civillisten (§ 15 Note) turde den fornødne Be=stemmelse tildeels kunne tages. Iøvrigt maa, hvad der S. 99 er bemærket om at begge Rigsdagens Afdelinger med Hensyn til Skatters og Budgettets Bevilling bør træde sam=men som en Eenhed, ogsaa finde Anvendelse med Hensyn til de Sager, hvorunder der bliver Spørgsmaal om at gjøre Statsgjæld, vel og dem, hvorunder der spørges om Stats=eiendeles Afhændelse.

§ 44*) er en af de allervigtigste, men tillige en af de betænkeligste her i Grundlovsudkastet. Saafremt den Magt, der uden al Indskrænkning, endog uden mindste Hentydning

---

*) „Paa hver Rigsdag, strax efterat samme er sat, fremlægges For=slag til Finantsloven for det følgende Aar, indeholdende et Over=slag over Statens Indtægter og Udgifter.

Finantsforslaget behandles først i Folkethinget.

Ingen Skat tør oppebæres forinden dens Opkrævning er be=vilget ved Finantsloven. Ingen Udgift tør afholdes, som ikke har Hjemmel i samme.

Hvorledes der skal forholdes med de communale Afgifter, der dog aldrig kunne paalægges ene af Kongen, vil blive bestemt ved Communalloven".

til de Grundsætninger, som ved dens Udøvelse skulde følges, lægges i den tilkommende Folkerepræsentations Hænder, ikke bliver brugt med rigtig Indsigt i Forholdene og samvittighedsfuld Omhu for Statens Vedligeholdelse og for hver Mands Ret, ville Følgerne blive sørgelige. Vel er Selvbeskatsningsret en af de væsentligste Forfatningsrettigheder, ligesom Erfaring viser, at den i sit fuldeste Omfang kan være indrømmet Folkerepræsentanterne, uden at den har lammet Regjeringen, ja at de endog ofte have været særdeles rundhaandede i at bevilge Regjeringen de Midler, den forlangte satte til sin Raadighed. Men saa lidet betænkelig den kan være i en Stat, der har en fast og velordnet Forfatning, saa meget Stof kan der være til at frygte for en betænkelig Anvendelse af denne Ret, hvor en Stat skal gaae over fra det meest ubundne Enevælde til en folkelig Deeltagelse i Statsmagtens Udøvelse, bygget paa den bredeste Valgbasis. Ligesom Englands Exempel her aldeles ei kan tjene til nogen Beroligelse, saaledes var der heller ikke under det Valgsystem, hvorfra Folkekammeret i Frankrig gik ud under det constitutionelle Monarkie, nogen nærliggende Anledning til Frygt for at Samme skulde benytte sin Skattebevillingsret paa nogen for Statens Bestaaen farlig Maade, og dette lod sig endnu mindre tænke om Pairskammeret. Vel viste der sig efter at Carl den Tiendes Regjering havde gjort sig forhadt af den maaskee meest betydende Deel af Folket, stærke Tegn til at Folkekammeret vilde benytte sin Skattebevillingsret for at tvinge Kronen til forandrede Forholdsregler; og det var Udsigten dertil, som fremkaldte Juli-Ordinantserne og dermed Dynastiets Undergang. Men Skylden laae her i en saa høi Grad hos Regjeringen, at jeg ikke deri vil finde noget Exempel paa hiin Rettigheds Misbrug. I de tydske constitutionelle Stater var der og Tegn til at Sammes folkevalgte Kamre kunde blive sindede at benytte deres Skattebevillingsret til at fremtvinge en Forandring i Fyrsternes Regjeringssystem, der for det meste fandt Understøttelse i første Kammer. Men ved Forbundsbeslut-

ningern af 1832 blev Stændernes Skattebevillingsret saa-
ledes underkastet Forbundets Bedømmelse, at den blev lidet
sigende, saa at det, hvorledes man end ellers vil bedømme
Fyrsternes og Kamrenes Forhold, er vist, at disse Stater
idetmindste ikke kunne anføres til Beviis for Ufarligheden af
at hiin Ret uden Begrændsning lades i Folkerepræsentan-
ternes Hænder. I Norge har man derimod Exempel paa
at denne Ret under en ny og paa et bredt Grundlag byg-
get Folkerepræsentation ikke har medført nogen Rystelse.
Imidlertid turde det være, at det er ved Udøvelsen af sin
Skattebevillingsret at Storthinget har gjort de skadeligste
Feilgreb. Cfr. Tidsskr. for Litt. og Crit. 6te B. S. 321—
323. Men der kan i Norge efter den Stilling, hvori
Kongen befinder sig som Konge over et andet større Rige,
hvor han for det meste opholder sig, ikke være Tale om ved
Udøvelsen af Skattebevillingsret at betage Kronen den denne
tilkommende Indflydelse,*) ligesom Forholdene heller ikke
have været saadanne, at der har kunnet foregaae nogen
væsentlig Forurettelse mod visse Borgerclasser til Fordeel
for andre; hvorimod den største Deel af Statsfornøden-
hederne dækkes ved Told- og Brænderie-Afgifter, der gaae
ud over alle. Hos os er Stillingen af en særegen Natur.
Foruden at det vil være en ny og uerfaren Forsamling,
der skal udøve hiin Magt, er der baade i Maaden, hvor-
paa den kan ventes at blive sammensat (denne blive endog
meget afvigende fra den, der ved Udkastet er paatænkt), og
i vore særegne Forhold og i de Begreber, som i den senere
Tid ere blevne satte i Omløb, meget som maa opvække en
billig Frygt for en uheldig Benyttelse af den omhandlede

---

*) En enkelt Gang havde dog Storthingets Bevillingsret nær med-
ført et farligt Sammenstød, idet Thinget viste Uvillie til at er-
kjende Norges Forpligtelse til at tilsvare den dog forholdsmæssig
ringe Sum, der ved Overeenskomst med Danmark var betinget som
Affindelse for Norges Andeel i den fælles Statsgjæld; men heri
maatte Thinget give efter.

Myndighed. Det vil vist være Folkets og dets Udvalgtes levende Ønske, at Skattebyrderne maae lettes, eller at de dog ikke maa forøges mere end det, efter de i forrige Aar indtraadte ulykkelige Forhold, maatte være aldeles fornødent; og det maa derfor være vigtigt, at der i alle Grene af Statsforvaltningen iagttages en fornuftig Sparsomhed. Men dersom denne drives saa vidt, at de Indretninger, man behøver til at hegne om Ret og Orden, til at fremme Religion, Videnskabelighed og Folkeoplysning, til at sikkre Landets Forsvar, vedligeholde de for samme nødvendige Forbindelser med fremmede Stater, og for de mangfoldige andre Øiemeds Skyld, som Statens Vedligeholdelse og Udvikling, saavelsom dens Værdighed, kræver, saa vil der opstaae en Lamhed, som ikke alene vil være i Veien for Udviklingen af Statens materielle og aandelige Kræfter, men endog sætte den hele Retsorden i Fare. For en Forsamling, hvori man ikke hos Fleerheden kan vente noget overskuende Blik over alle hidhørende Forhold, og heller ikke den Tillid til indsigtsfulde og erfarne Førere, som i enhver stor Forsamling maa erstatte det, der mangler Fleerheden i nøiagtig Kundskab om de under Spørgsmaal værende Anliggender, kan det let hænde, at den tager en skjæv Retning i disses Behandling. Jeg har oven S. 93—96 udbredt mig over en betydelig Besparelse i Statsudgifterne, der for den umiddelbare og eensidige Betragtning kunde have noget meget anbefalende, og for hvilken der vist ogsaa hos Mange er en ikke ringe Stemning, men som dog vilde være en af de fordærveligste Udveie, hvortil man kunde gribe; og det vilde være let at anføre andre Grene, hvori der ligeledes var at frygte for en snæverhjertet og skadelig Sparsomhed. Dog det vilde maaskee ikke saa meget være en ubetimelig Sparsomhed, der kunde faae en uheldig Indflydelse paa Udøvelsen af hiin Ret, som visse urigtige Begreber om Statsbyrdernes retfærdige Fordeling, der have vundet en ikke ringe Indgang hos dem, der sandsynligviis for en Tid vilde faae det største Raaderum. Saaledes kunde det let hænde,

at Grundeierne, som rigtignok bære en meget betydelig Deel af Statsbyrden, kunde finde det billigt, at kaste en Deel af denne Byrde over paa de øvrige Borgere. Men for det Første vil det under den betydelige Tilvæxt, Statsudgifterne maae faae som en Følge af forøget Statsgjæld og af andre Forhold, som ere opstaaede i den seneste Tid, neppe være muligt at udfinde nogen Skatteligning, hvorved Statens Fornødenheder kunne dækkes, naar ikke Landeiendommenes Besiddere i den nærmeste Fremtid vedblive at svare idetmindste de Skatter, som de i de senere Aar have havt at udrede. Dernæst maa det nøie tages i Betragtning, at de paa Landets faste Eiendomme hvilende Skatters særdeles Natur medfører, at de vel i det Øieblik, de paabydes, have en meget bebyrdende Indflydelse paa Eierne, men at de, efterat de ere blevne gamle, ere de hvorover Skatteyderne mindst kunne besvære sig. Naar der lægges en ny eller forøget Skattebyrde paa de faste Eiendomme, ville disse ordentligviis tabe saa meget i Værdie, som den Capital, hvoraf den aarlige Skatteforøgelse udgjør Renten, og det er saaledes den daværende Eiers Formue, der angribes ved Skatten. Efterhaanden som Eiendommen skifter Eiere, er Skatten optaget i den Beregning, der ved Eiendommens Afhændelse er gjort over den, og den nye Eier lider følgelig ikke under samme, hvorimod dens Ophævelse vilde være at tilbagegive det, der i sin Tid var taget af den ældre Eier. Medens jeg derfor vil finde, at Hartkornet, naar Statens Udgifter paa anden Maade kunne tilveiebringes, ikke burde bebyrdes med den Deel af Land- og Tiende-Skatten, der fra 1823 stadigen har været eftergivet, og som vel er kommet lidet eller intet i Betragtning ved senere foregaaede Kjøb og Salg, Forpagtninger, Fæster o. s. v., skulde jeg derimod holde for, at den øvrige Skats Nedsættelse først burde komme under Spørgsmaal, naar Staten i det Hele saae sig i Stand til at behjælpe sig med ringere Afgifter, eller og saafremt der skulde opstaae saa uheldige Forhold for Eiendomsmændene, at Skatten vilde blive trykkende. Af det Foregaaende er det

og klart, at Lovgivningen ikke uden Uretfærdighed kunde betage enkelte Jorder den Skattelettelse, som af den gamle Skattefrihed er bleven dem levnet, saaledes som denne Skattelettelse er bleven bestemt ved Fdg. 15de April 1818 og 24de Juni 1840, § 4 (hvilken sidste Anordning i det omhandlede Punkt er givet i fuldkommen Samstemmighed med begge Provindsialstænderforsamlinger) uudtagen mod Skadesløsholdelse. Man feiler, naar man betragter Skattelettelsen som en personlig Begunstigelse for enkelte Jordeiere. Med Undtagelse af det Hartkorn, hvorfor Besidderne af de ældre Grevskaber og Baronier under Navn af Friheds-Hartkorn nyde hiin Lettelse, og af den Lettelse, som er tilstaaet geistlige Embedsmænd af de Jorder, der udgjøre en Deel af deres Løn, staaer hiin Lettelse i aldeles ingen Forbindelse med personlig Stilling, men er aldeles at sætte ved Siden af enhver anden Egenskab, der kan give visse Jorder større Værdie end andre. Den Forudsætning, hvorfra Nogle synes at gaae ud, at Eierne af de omspurgte Jorder høre til den formuende Klasse, er og ligesaa lidet rigtig, som den i noget Tilfælde vilde retfærdiggjøre en slig Forholdsregel. Ikke faa Hovedgaardsmarker ere, efter dertil i Lovene given Opmuntring, blevne udstykkede, under Tilsagn af at beholde deres Skattefrihed, der dog nu er gaaet ned til en Skattelettelse, og disse Jorder kunne være i lidet formuende Folks Hænder. Ei heller kunne Eierne af Kjøbstadjorderne i Almindelighed ansees for saa formuende, at de skulde kunne taale et forøget Skattepaalæg paa deres Jorder, hvilke de ordentligviis have betalt dyrt, blandt andet under Hensyn til Skattelettelsen.*)

*) Det er iøvrigt ikke saa meget for det Tabs Skyld, som mange Enkelte vilde lide ved at den omhandlede Skattelettelse uden Godtgjørelse fratoges de Jorder, for hvilke den ere lovlig erhvervet, at jeg her atter berører denne Gjenstand, som fordi deri vilde ligge en Uretfærdighed, der og i andre Forhold kunde faae en skadelig Ind-

En anden Sag er det med den Befrielse for visse Natural- og Arbeids-Ydelser til communale Øiemed, som en Deel Jordbesiddere hidtil have nydt; denne Frihed gaaer ud over de øvrige Communebeboere, og er i Veien for en god og samdrægtig Bestyrelse af Communalanliggender; den er desuden mindre stærkt begrundet i Lovgivningen end Skattelettelsen. Dette har og i Stænderne fundet en saadan Erkjendelse, at bemeldte Frihed vel, nagtet Tabet i visse Tilfælde ikke bliver ganske ringe, vistnok kan ophøre uden Erstatning, som her ikke med nogenlunde Tilforladelighed lod sig beregne. Uretfærdigt i høi Grad vilde det derimod være, om man vilde skjænke tiendepligtige Jorder Fritagelse fra denne Byrde, eller kaste en saadan over paa de Jorder, der lovligen vare erhvervede som tiendefrie.

Efter det Foranførte vilde det uden Tvivl være et beklageligt Feilgreb, om man formindskede de reelle Skatter (der tillige have det Fortrin, at de sikkre Staten en Indtægt af betydelig Størrelse), saalænge den deraf opstaaede Mangel skulde dækkes ved andre Afgifter, hvorom det vilde være uvist, baade hvad de vilde indbringe og om de kunde bæres, og som derhos kunde faae en fordærvelig Indflydelse paa den offentlige Moralitet. Selv for Eiendomsmændene

---

flydelse paa Retssikkerheden. Ligesom samme Grundsætning maatte føre til Ophævelse af Forskjellen imellem tiendefri og tiendepligtig Jord, maatte den og kunne bruges til at betage enhver Eiendomsbesidder de Lettelser, som grunde sig paa lav Matrikulansættelse, fordeelagtige Tiendeforeninger m. v. Dersom Nogen vilde paaberaabe sig den nye Matrikul som Beviis for at man ei har taget i Betragtning at kræve slig Opoffrelse, saa vidner det om Mangel paa rigtigt Begreb om Maaden, hvorpaa den nye Matrikul er blev indført. Den fik nemlig aldeles ingen Indflydelse paa de Skatter, der vare ældre end Fdg. 1ste Oct. 1802, da en ny Matrikul til Regel deels for den ved selve Forordningen udskrevne foreløbig efter en anden Maalestok ordnede Skat, deels for tilkommende Skatter blev bebudet ved dens § 44.

vilde det vistnok blive til stor Skade; thi, foruden at de Afgifter, som man satte i Stedet for de ophævede Afgifter paa Eiendommene, for en stor Deel maatte udredes af disses Besiddere, vilde det neppe feile, at man om faa Aar maatte komme tilbage til de forrige Afgifter; og da vilde de have den samme bebyrdende Virkning paa dem, der i Mellemtiden vare blevne Eiere, Forpagtere o. s. v., som nye Paabud paa Eiendomme i Almindelighed medføre. Overalt er den størstmulige Stadighed i dette Slags Skatter af største Vigtighed for Eiendomsværdien og Eiendomscreditten, derved ogsaa for det Mod og den Kraft, hvormed de til Landets som til Vedkommendes eget Bedste benyttes. Isærdeleshed vilde jeg finde det meget betænkeligt, om Staten tog sin Tilflugt til en Indkomstskat. Det er i mange Forhold yderst vanskeligt, endog for den Paagjældende, selv at beregne den Indtægt, som han har havt i et foregaaende Aar eller kan vente i et følgende. Endnu mindre kan nogen dertil sat Myndighed skaffe sig en nogenlunde paalidelig Kundskab herom; de Midler, som den i dette Øiemed kunde anvende, vilde indeholde en nærgaaende og høist forhadt Inquisition, og dog kun give et lidet sikkert Resultat. I Almindelighed vilde altsaa den Paagjældendes egen Angivelse blive Rettesnoren for hans Afgift, og saaledes vilde den Samvittighedsfulde, der i Tvivl heller vilde sætte sig for høit end for lavt, blive ganske anderledes bebyrdet end de mindre Samvittighedsfulde. Efterhaanden som det erfaredes, at den kom let fra det, som ikke gjorde sig for megen Betænkelighed, vilde Mange, som ikke egentlig havde nogen Tilbøielighed til at besvige Staten, føle sig fristede til at følge Strømmen, for ikke, ved Siden af deres Medborgere, at blive uforholdsmæssigen bebyrdede. De Erfaringer, som man her gjorde med den under 8de Febr. 1810 for 8 Aar paabudne, men allerede den 2den April 1815, vistnok for en stor Deel paa Grund af de mange Ulemper, som deraf havde viist sig, igjen ophævede Indkomstskat, bekræftede i høi Grad de Misligheder, som dette Slags Beskatning fører med sig. Den har og i lang

Tid været forkastet saavel af alle anseete Statsoekonomer, som af Lovgivningerne, navnlig fremkaldte den Indkomstskat, der under den store franske Krig blev paabuden i England, de stærkeste Besværinger, hvorfor den og kort efter Freden blev ophævet. Kun som en paa Grund af Statens øieblikkelige Trang til overordentlige Indtægter nødvendig Skat eengang for alle, kan Enhvers Indkomst, i Mangel af en bedre, være at gjøre til Maalestok. Der vil da og finde mindre Tilbøielighed Sted til at unddrage sig Skatten og mindre Fortrøstning til dermed at kunne hjælpe sig igjennem, end naar det bliver en i mange Aar vedvarende Skat. Indkomstskat er vel i de senere Aar atter kommen til Ære og Værdighed derved at den er bleven indført i England; ligesom og den Mening, at man kun derved kan ramme de Formuende i et rigtigt Forhold, har skaffet den Manges Yndest. Dens store Ufuldkommenheder vare imidlertid baade Peel og det engelske Parlaments begge Huse saa indlysende som de kunne være det for nogen Anden. De heftige Indvendinger, som fremkom mod samme da den blev bragt i Forslag, vilde i alt Fald bevise dette, om Nogen ellers kunde tvivle derpaa. Men det var af Nødvendighed at man greb til denne forhadte Skat. Det var fundet uomgængelig fornødent, omsider grundigen at nedsætte de høie Toldsatser, som fornemmelig havde skaffet det engelske Skatkammer de store Indtægter, som det behøvede til Forrentning af sin uhyre Statsgjæld, til Vedligeholdelsen af sin kostbare Flaade og Landhær m. v. Paa Beskatning af de faste Eiendomme (hvilke størstedeels for mange Aar siden havde afløst den forhen paa dem hvilende Skat) var der ei at tænke; dertil var den oven paapegede Betragtning, at den i det Øieblik den paalægges bliver en høi Skat paa de daværende Eieres Formue, altfor almindelig erkjendt i England. Alle andre Gjenstande, hvoraf Skat kunde tages, vare forud saa høit beskattede, at der ei kunde være Spørgsmaal om derpaa at lægge yderligere Skat. Da Parlamentet ikke vilde lade Staten synke, og heller ikke opgive den Plan til

Toldafgifternes Nedsættelse, som den Minister, til hvem Landet havde en saa stor Tillid, ikke uden en Indkomstskat saae sig istand til at føre igjennem, saa var det i den Nødvendighed at maatte gribe til hiin Udvei. Iøvrigt tvivler jeg og paa at det, efter den her herskende Tænkemaade, vilde være gjørligt at anvende saa skarpe Midler for at fremtvinge rigtig Opgivelse af en Mands Indkomster, som man bruger i England. Derhos kan man og der med stor Lethed tilveiebringe en meget betydelig Deel af Indkomstskattens Beløb ved nemlig at aftrække den i Renterne af Statsgjælden, et Middel, der i sig selv ikke er saa ganske i Grundsætningen (thi derved faaer Vedkommende ikke, som af andre Indtægter, en vis Deel fri, ligesom Statsforskrivningernes Eier maa tilsvare Skatten, om han endog har pantsat den til en Anden, og saaledes ikke selv nyder den fulde Rente). Det er og en Mangel i Forholdenes rigtige Opfatning, naar man paaberaaber sig, at vi alt have Formue- og Indkomstskat her i Landet, idet en Mængde Communal-Afgifter saavel i Kjøbstæderne som paa Landet lignes paa Beboerne efter Formue og Leilighed. Foruden at denne Ligning virkelig giver Anledning til megen Vilkaarlighed og idelige Besværinger over Vilkaarlighed, er det noget ganske andet, naar en Udgift af en bestemt og derhos en ikke meget betydelig Størrelse lignes paa en Commune af Mænd, der ere nogenlunde bekjendte med Indvaanernes Kaar, og naar en bestemt Quotadeel af Enhvers Indtægt skal afgives til Staten. Bestemmelsen heraf kunde dog ikke, som ved hine Commune-Afgifters Ligning, overlades til Andres Skjøn, ligesom man og her vilde mangle den Støtte, som det er for Communal-Afgifternes nogen-

---

*) Ogsaa paa den preussiske Landdag i 1847 erklærede Stænderne sig med stor Styrke mod et af Regjeringen forelagt Lovudkast angaaende en iøvrigt lempelig og velordnet Indkomstskat, uagtet andre Skatter, hvis store Feilagtighed den erkjendte, ved Hjælp deraf, skulde hæves.

lunde ligelige og billige Fordeling paa Beboerne, at det en Enkelt giver for Lidet gaaer ud over hans nærmeste Medborgere, hvis Opmærksomhed det ei heller vil undgaae. Iovrigt bliver den communale Ligning efter Formue og Leilighed ogsaa mere og mere mislig, som Communen er større, og i Kjøbenhavn har der ikke været Tanke om at indføre den uden i enkelte og lidet betydende Forhold, hvorved den heller ingenlunde har viist sig til sin Fordeel*).

Men er Indkomstskat i Almindelighed en sær mislig Beskatning, saa vilde den blive det endnu mere, naar den, saaledes som den communistiske eller halv communistiske Aand i vor Tid har fordret, skulde sættes i et stedse stigende Forhold til Indtægterne. At en vis tarvelig Indkomst, der ikke kan antages at taale nogen Afgift, bliver fri (saaledes som det og skeete ved Frdn. 8de Febr. 1810 saavelsom ved den ældre Frdn. 13de Marts 1789, der engang for alle paabød en Formuenheds- og Indtægtsskat), er i sin Orden; at ogsaa endnu det Qvotum, som i Almindelighed findes passende, nedsættes for et vist Beløb over hiin Størrelse, lader sig og forsvare. Men det er en Misforstaaelse af Ret og Billighed, naar man vil, at Staten i et stedse stigende Forhold til Størrelsen af en Mands Indtægter skal fordre en forhøiet Qvotaandeel af disses Beløb. Den Borger, der ved sin Vindskibelighed eller af den Formue, som han skylder enten egen tidligere Vindskibelighed eller deres, hvorfra den er gaaet over paa ham**), har en aarlig Indtægt af 30,000 Rbd., bidrager paa mange Maader til Statsindtægternes Forøgelse, navnlig ved Afgifter paa hans Forbrug og ved det, der ydes af de mange, som han ordentligviis maa beskjæftige i sin Erhvervgreen. Hvis der som almindelig Regel af al Indtægt, der ei for sin Ringheds Skyld ganske er fritagen, maatte være sat en Afgift af 4 pCt., saa vil han, ved foruden alt det øvrige at svare denne Afgift, i Sandhed give et passende Vederlag for Statens

---

*) See Ny Coll. Tid. 1847 S. 730—734.

**) See oven S. 26—27.

Beskyttelse. Staten faaer navnlig endda meget mere af hiin Indtægt end om dens Beløb havde været deelt mellem 100 Personer; thi disse vilde hver for sig have afdraget det Beløb som var skattefrit; ikke at tale om at han har bidraget til at skaffe mange Andre Indtægter, hvilke igjen ere skattepligtige. Men hvis man opskruede Afgiftsforholdet efter Indtægternes Størrelse, saaledes at den for ham blev t. Ex. 25 pCt. (hvorved man dog, naar først Grundsætningen antages, næppe vilde blive staaende), saa har det ingen anden Grund, end at man finder at han dog beholder mere tilbage end de fleste af hans Medborgere. Men Retfærdigheden tilsteder ikke, af den betydelige Indtægt, som en Borger ved særlig og heldig Virksomhed har erhvervet, at fordre mere end hans forholdsmæssige Bidrag. Det er desuden heller ingenlunde afgjort, at den, der har den større Indtægt kan taale deraf at betale, ikke blot Afgift i Forhold til samme, men endog en videre Forhøielse efter en vilkaarlig Maalestok; thi det Naturlige er, at han og har Mange at sørge for. Hertil kommer, at de store Foretagender, der stundom give anseelige Indtægter, til andre Tider endog maaskee drives med Tab. Naar man uden ubillig Bebyrdelse lader den Vedkommende beholde det rige Overskud, enkelte Aar give, maa han naturligviis finde sig i de Tab, som til andre Tider møde ham; hiint Overskud vilde maaskee og give ham Kræfter til at bære det, men i al Fald vilde det være hans egen Sag. Men naar Staten tager mere af hans Overskud end det rette Forhold medfører, blot fordi han synes dog at beholde nok tilovers, saa burde den og siden komme ham til Hjælp, naar de store Foretagender, hvoraf den da tog saa meget til sig, siden bringe Tab. Desuden svækkes Mod og Lyst til Virksomhed ved en saa ugunstig Behandling, og Foretagender, hvorved Borgerne ellers, i Udsigt til at skaffe sig selv gode Kaar, tillige virke for hele Samfundets Fremblomstring, vilde blive borte eller dog lammes saaledes at de ikke bære de fulde Frugter. Endvidere giver en saadan Beskatningsmaade Fristelse og Leilighed til mangehaande Rænker til Skade for Borgernes Moralitet,

medens Staten ogsaa derved taber de Fordele som den vilde, gjøre sig. En saadan Indtægtsskat efter en fremskridende Maalestok er heller aldrig i nogen Stat bleven erkjendt som en retfærdig eller fornuftig Beskatningsmaade; og i den nuværende franske Nationalforsamling leed den fra Communismen udgaaede Tanke om en slig Beskatningsmaade et frygteligt Nederlag, derved at en § i Grundloven, hvorved der, og det end og paa en meget skjult Maade, skulde banes Vei for samme blev, som en Følge af Thiers's kraftige Angreb, med stor Stemmefleerhed saaledes forandret, at den endog bortfjernede hiin Tanke*). Man skulde vel ikke formode, at der kunde være Fare for, at hvad der saaledes blev forkastet i den franske Nationalforsamling, kunde blive antaget af vor Rigsdag. Men det kan ikke miskjendes, at der i hiin Forsamling findes betydende Kræfter, der holde igjen mod de misforstaaede Friheds- og Ligheds-Begreber, hvorfra Revolutionen havde sit Udspring, og at der ved flere Leiligheder er vundet en Stemmefleerhed i denne Retning, som ikke vilde været at erholde hos vor Rigsforsamling. Ogsaa er Tanken om en i et stigende Forhold fremskridende Indkomstskat traadt frem ved den under 5te Juni forrige Aar udkomne Forordning om Krigsskat § 9. Vel var dette kun en overordentlig Afgift engang for alle, hvorved man, som og Regjeringen ved derover at høre Provindsialstænderne erkjendte, ikke saa lige kunde følge de sædvanlige Grundsætninger for rigtig Beskatning, men maatte vælge en Maalestok, der gjorde det muligt i en kort Tid at tilveiebringe det fornødne store Beløb. Det vare og kun Embedslønninger, Pensioner og nogle faae andre lignende Indtægter, som bleve beskattede i et saadant Forhold, og man maa tilstaae, at de ovenanførte Grunde mod en fremskridende Indkomstskat ikke alle og i deres fulde Styrke passe paa hine Indtægter. Det er heller ingenlunde min Mening at udtale noget mod hiin Skat, betragtet som et for et enkelt Tilfælde indskrænket overordentligt

---

*) See Thiers de la proprieté p. 352—364.

Paabud. Men jeg frygter dog for, at denne Forordning saa meget mere har bidraget til at vække og bestyrke Meningen om denne Beskatningsmaades Retfærdighed, som den synes at være udtalt i de Stænderne meddeelte Motiver (see Departementstidenden S. 43), skjøndt Erkjendelsen heraf dog kun er skeet under saadanne Betingelser og Tilføininger, som turde vise, at Regjeringen fandt, at Grundsætningen, om end i sig retfærdig, dog ei lod sig paa en retfærdig Maade gjennemføre.

Der er endnu mange andre Sider i Beskatningsvæsenet, hvorfor jeg ikke kan andet end være urolig ved at tænke mig det lagt under en tilkommende Rigsdags uindskrænkede Raadighed. Men det vilde føre mig meget for vidt, om jeg vilde behandle alt det herhenhørende Stof, der frembyder sig. En Green af Beskatningen er der dog, som jeg ikke kan undlade at yttre mig over, det er nemlig Forbrugsafgifterne, der spille en saa stor Rolle i vor og i alle nyere Staters Indtægtsvæsen. Det kunde vel næppe falde nogen Rigsdag ind at ville ophæve denne Art af Afgifter. Selv om man vilde indføre en Indkomstskat, vilde man dog ikke kunne tænke paa at sætte den saa høit, at den kunde erstatte den Afgang, Statsindtægterne vilde lide ved Ophævelse af Forbrugsafgifter; og om man end vilde gjøre et Forsøg, vilde man snart erfare, at det ei lod sig udføre. Derimod kunde man snarere falde paa at vende op og ned paa de Grundsætninger, der hidtil især i de senere Aar have været fulgte ved hine Afgifters Ordning. Det Forhold, hvori man maatte ønske at de kunde sættes til Forbrugsgjenstandenes Værdi, er nemlig blevet trængt tilbage ved den Betragtning, at et nogenlunde paalideligt Tilsyn med Afgiftens rigtige Erlæggelse kun er mulig, naar Gjenstandene indbringes under forholdsmæssig faa Classer, hvilke maae indbefatte Varer af meget ulig Værdi, der saaledes underkastes lige Afgift. Provindsialstænderne have fuldkomment sat sig ind i Regjeringens Grundsætninger og have ikke alene stemmet dermed, men og selv ydet mangt et Bidrag til deres stedse fremskridende Gjennemførelse ved

de efterhaanden foretagne Forandringer i Toltarifen. Følgerne for Statsindtraderne have og været de heldigste. Om man maaskee endog enkelte Gange er gaaet for vidt i at sætte hiin Grundsætning igjennem, saa vilde det dog være høist beklageligt om man, i en misforstaaet Stræben efter ligeligere og billigere Forhold, vilde forlade de ved Erfaring prøvede Grundsætninger. Ved en nøiere Overveielse finder man og, at det Ubillige i at ogsaa den Uformuendes Fornødenheder underkastes Afgift, for en stor Deel taber sig under Forholdenes Udvikling i det virkelige Liv. Det kan nemlig ikke feile, at slige Afgifter i Gjennemsnit blive den arbeidende Classe godtgjorte ved en forhøiet Arbeidsløn; og hvo som derom maatte have nogen Tvivl, behøver kun at overveie, om ikke den nogenlunde dygtige og ordentlige Arbeider kan nok saa godt finde sit Udkomme i Hovedstaden, hvor Consumtion saavelsom Bygningsafgift (der i sit Væsen er en Forbrugsafgift paa Huusleilighed) saavelsom Communeafgifter staae høiere end paa andre Steder, hvor disse Afgifter deels bortfalde, deels ere lavere.

Endnu frembyde Forholdene til de med Danmark forbundne Hertugdømmer en stor Vanskelighed ved Ordningen af Beskatningsretten som ved det hele Forfatningsværks Gjennemførelse i dette Øieblik. Denne Vanskelighed har jeg tidligere deels som Kongelig Commissarius i Provindsialstænderne, deels i nogle literære Arbeider fremhævet i Anledning af de Bestræbelser for en Forfatningsforandring, som da traadte frem, og jeg fik aldrig Leilighed til at erfare, hvorledes de, der fandt Sagen lettere end jeg, troede at hæve denne Vanskelighed. Forholdene fremstille sig vel nu anderledes end den Tid, men derfor have de ikke ophørt at frembyde en Knude, i en vis Henseende endog en nok saa vanskelig som den Gang. Vi tvivle ikke paa, at Slesvig bliver ved Danmark, og jeg for min Deel haaber, at heller ikke de to tydske Hertugdømmer skulle gaae bort fra det danske Monarkie. Hvorledes nu end Forholdene iøvrigt maatte danne sig, saa er det vist, at alle Statsdele maae bi-

drage til de fælles Udgifter, og at der maa indrømmes de øvrige en lignende Beskatningsret som det egentlige Danmark. Men at flere indbyrdes uafhængige Folkerepræsentationer kunne have Ret til, hver efter Behag, at bestemme Bidraget til hine Udgifter høiere eller lavere, lader sig ikke tænke. Der maatte i al Fald, inden hver for sig kunde udøve sin Selvbeskatning, være en fast Regel, der bestemte, hvilke Udgifter der skulde være fælles, hvor stor en Part hver Landsdeel deraf skulde udrede, og hvorledes de Stridigheder, der kunde opstaae ved de almindelig erkjendte Reglers Anvendelse, skulde udjævnes. Denne store og vanskelige Opgave burde være opløst, inden Kongen overlod det til en af en enkelt, skjøndt den meest betydende Deel af Monarkiet udgaaende Forsamling, selv at bestemme Bidraget. Det er ikke blot Forholdet til de to tydske Hertugdømmer, som jeg herved har for Øie, thi saa bestemt man end forudsætter en fast constitutionel Forbindelse mellem Danmark og Slesvig, saa er den dog med Hensyn til dens nærmere Beskaffenhed under Spørgsmaal, og der er Ingen, som har paataget sig at forklare, hvorledes de mange Vanskeligheder, som derved ville møde, hvoriblandt og det fra Danmarks aldeles forskjellige Beskatningsvæsen, kunne løses*).

*) Naar jeg, som oven bemærket, forhen har fremhævet Forholdet mellem Danmark og Hertugdømmerne Slesvig og Holsteen (thi hvad Lauenborg angaaer, har der ikke været Tale om at sammes oprindelige Forhold til Danmark skulde underkastes nogen Forandring) som en væsentlig Vanskelighed for Udførelsen af de constitutionelle Ønsker, der traadte frem i 1840, saa har det ikke været min Mening, at enten denne eller de øvrige af mig paapegede Vanskeligheder vare uovervindelige. Herom tillod min daværende Stilling mig imidlertid ikke offentlig at yttre mig, men at jeg dog til hiin Tid har gjort Skridt, for at forberede dette store Anliggende, — hvis store og paatrængende Vigtighed for Landets Vel jeg maaskee har indseet og følt ligesaa levende som de Mange, der have meent at jeg derved har været ligegyldig — og at jeg siden har fornyet disse, har jeg under de forandrede Forhold i 1848

Jeg veed det saa godt som Nogen kan sige mig det, at hvad jeg har anført om det Mislige og for Tiden Uudførlige i den ubegrændsede Beskatningsret, Grundlovsudkastet § 44 tillægger Rigsdagen, endog nok saa meget som noget andet i mit Skrift vil mishage Mange. Men det er min faste Overbeviisning, grundet paa rolig og sandhedskjærlig Prøvelse. Jeg kan imidlertid ikke nægte, at det nær havde bragt min Overbeviisning til at vakle, da jeg erfarede, at ingen af de indsigtsfulde Mænd, der have havt Plads i den af Rigsdagen nedsatte Comitee til Grundlovsudkastets Prøvelse, har havt nogen Betænkelighed ved hiin Rettighed. Men, skjøndt jeg derfor maa troe, at jeg har forestillet mig Betænkelighederne større end de i Virkeligheden ere, saa har jeg dog ikke, ved fornyet Eftertænkning, kunnet komme til anden Indsigt. Jeg har derfor ikke kunnet bestemme mig til at undertrykke mine forhen nedskrevne Bemærknin-

---

seet mig istand til for en Deel at oplyse i Anledning af de mod mig gjorte Beskyldninger (see Oplysning for Vælgerne i det tredie Kjøbenhavnske Distrikt S. 12—14). Hvad jeg den Tid, skjøndt vistnok ikke med sikker Forventning, endnu mindre som noget der let og hurtig lod sig gjennemføre, tænkte mig som Knudens lykkeligste Løsning, lignede mere den Vei, som Reskriptet af 28de Jan. 1848 betegnede, end den, som siden, hvad der dog ikke maa oversees, under aldeles forandrede Forhold, blev indslaaet. Saafremt Værket var blevet begyndt kort Tid efter høisalig Kong Christian den Ottendes Tronbestigelse, og hvis tillige en for hele Monarkiet fælles Arvefølge havde været sikkret, vilde Statens Tilstand uden Tvivl været lykkeligere end nu, skjøndt den ikke havde været frie for at blive rystet ved Bevægelserne i 1848. Den i Følge Reskriptet nedsatte Commission var iøvrigt færdig med en, som jeg troer, ret antagelig Plan til Ordningen af de indbyrdes finantsielle Forhold, da dens Arbeide blev afbrudt. Jeg tør gjerne kalde Planen vel udtænkt, da den ikke nærmest kom fra mig, men Opløsningen tør jeg dog ikke kalde mere end ret antagelig. Sagens indvortes Vanskeligheder vare saa store, at man allerede maatte være tilfreds med at være kommet saa vidt.

ger, hvorimod jeg med Fornøielse vil frafalde dem, naar jeg erfarer noget, hvorved de opløses.

Ligesom jeg maa antage, at Forfatningsværket, navnlig og med Hensyn til Beskatningsretten, ikke til Landets Held kan fuldbringes forend Kongerigets Forhold til de øvrige Statsdele er blevet ordnet, saaledes mener jeg at hiin Ret i ethvert Tilfælde vil behøve en Begrændsning. Det er mig vel ikke muligt, uden nærmere Overveielse med andre Kyndige, at fremsætte et i alle Dele bestemt og fuldstændigt Forslag til en §, der skulde sættes istedet for Udkastets § 44, men jeg skal dog saa godt som jeg formaaer udvikle Grundlinierne af den Maade, hvorpaa Sagen, efter mit Begreb, nogenlunde kunde ordnes. Jeg maa nu i Henhold til det Ovenanførte antage, at de staaende Skatter til Statskassen, der for Tiden hvile paa de faste Eiendomme (dog, hvad Landeiendomme og Tiender angaaer, ikke derunder indbefattet den Deel af den ved Frdn. 15de April 1818 anordnede Skat, der siden 1823 har været eftergivet), uden videre blive at optage i den aarlige (toaarige) Finantslov, saalænge til Kongen i Forbindelse med Rigsdagen maatte finde Grund til at forhøie eller nedsætte dem, og at der ligeledes med de Statsindtægter, som efter de for Tiden gjældende Anordninger lignes paa Hartkornet og Kjøbstæderne, forholdes i Overeensstemmelse med disse Anordninger indtil de paa foranførte Maade maatte forandres. Derhos burde det i saa bestemte Udtryk som muligt antydes, at ogsaa de øvrige for Tiden paabudne Afgifter, indtil Omstændighederne fordre eller tilstede en Forandring deri, blive saavel med Hensyn til Udredelsesmaaden som Beløbene i det Væsentlige at lægge til Grund i den aarlige eller toaarige Finantslov, dog at navnlig hvad Tolden angaaer, saaledes som hidtil, de enkelte Satser forhøies eller nedsættes efter de forandrede Omstændigheders Medfør, men med stadigt Hensyn til, at derved i det Hele Indtægten ikke formindskes og heller ikke Undersaatternes Byrder forøges, forinden Kongen i Forbindelse med Rigsdagen finder, enten

at Staten kan undvære en Deel af sine hidtilværende Indtægter eller at disse behøve Forøgelse. For at give dette saa megen Bestemthed som muligt, burde maaskee en vis Sum fastsættes som den, der indtil Kongen og Rigsdagen paa Grund af Omstændighederne anderledes forene sig, skulde tilveiebringes. Om end en Deel Ubestemthed lodes tilbage, saa vil det dog vistnok ved Udøvelsen af Rigsdagens Beskatningsret ikke være ligegyldigt, om det ligefrem overlades til sammes Godtbefindende at bestemme de aarlige Afgifter, eller der angives visse Regler, som den derved har at følge; thi vel kunde der opstaae Meningsulighed om deres Anvendelse, men denne, der dog kun vilde kunne angaae underordnede Punkter, vilde dog vel lade sig udjevne, og man maatte fra begge Sider føle Trangen til at komme overeens. Skulde det nogensinde hænde, at Rigsdagen ikke vilde rette sig efter den i Grundloven foreskrevne Regel, saa vilde den faae den offentlige Mening mod sig, og i dette Tilfælde vilde Kongen efter Omstændighederne i Folkethingets Opløsning (en Forholdsregel, hvortil der dog ikke uden sær vigtige Aarsager bør gribes) have et Middel til at faae det Rette gjort gjældende. Det turde fremdeles være tilraadeligt, at det udtrykkelig blev bestemt, at Indtægten, foruden den fornødne Dækning af de øvrige Statsfornødenheder, skulde indeholde tilstrækkelige Midler til at forrente Statsgjælden og derpaa aarlig afbetale i det mindste et vist Beløb, som maaskee kunde sættes til ½ Procent af den Størrelse, som den har paa den Tid Grundloven bringes istand. Saavel det franske Charte af 1830 § 61 som Republikkens Grundlov af 4de Novbr. 1848 Art. 14 indeholder en i de stærkeste Udtryk udtalt Garantie for Statsgjælden. I en saadan Form turde den maaskee være mindre passende i vor Grundlov, da der her ikke som i Frankrig ved Dynastiskiftet i 1830 (hvor der navnlig kunde have reist sig Spørgsmaal om den til Emigranternes Skadesløsholdelse i Carl den Tiendes Tid bevilgede Milliard), og ved Monarkiets Ophævelse i forrige Aar, frembyder sig noget, der kunde synes at

afgive Paaskud til at fragaae nogen af de Staten paahvilende Gjældsforpligtelser. Men en saadan Bestemmelse som den nylig foreslaaede, der fra ingen Side vilde have noget Stødende, vilde dog tjene til at nedslaae falske Forestillinger, som maaskee ikke ere ganske ualmindelige, og derved til at sikkre Statscrediten.

Endvidere kunde det bestemmes, at det Overskud, som de bevilgede Indtægter maatte give over de bevilgede Udgifter, skulde anvendes til yderligere Gjældsafdrag, maaskee med Indskrænkning til den Tid, da en vis Forringelse i samme var opnaaet, fra hvilken Tid en Deel af Overskudet, efter nærmere Bestemmelse, skulde anvendes til Nedsættelse i Skatterne, i Overeensstemmelse med Rigsdagens Beslutning, dog at Nedsættelsen ei turde skee i de paa de faste Eiendomme hvilende Skatter uden Kongens Samtykke. Skjøndt Rigsdagens Beskatningsret saaledes blev indskrænket, saa fik den dog al ønskelig Leilighed til ikke alene at forebygge Afgifternes unødvendige Forøgelse, men ogsaa til at fremme den Nedsættelse, som Forholdene kunne tilstede. Saadanne Bestemmelser vilde naturligviis i Tiden kunne faae den Lempning, som Forholdenes Udvikling maatte fordre, naar Kongen og Rigsdagen derom bleve enige; og Regjeringen, som det stedse maa være vigtigt at staae i Samklang med Folkerepræsentationen, vil ikke let nægte sit Samtykke til hensigtsmæssige Forandringer.

Forsaavidt §en indeholder, at Finantsloven skal gives for det følgende Aar, bemærkes, at Skatteaaret for de directe Afgifter hidtil gaaer fra 1ste April til 31te Marts, og at det vel turde være rettest, at det derved forblev, og at det gjordes til Regel for hele Beskatningen, under Forbeholdenhed af en særegen derfra afvigende Bestemmelse, hvor den maatte være nødvendig. Foruden at man derved undgik at gjøre en Forandring med Hensyn til de directe Skatter, der i flere Henseender kunde medføre Forviklinger, vilde det i det Hele være tjenligst, at Befolkningen dog nogen Tid førend Skatteindkrævelsen begyndte fik at vide, hvad den havde at

betale, men Finantsloven vil nok ikke let komme ud forend mod Slutningen af det Aar, hvori den vedtages (§ 23).

Jeg har allerede flere Gange havt Leilighed til at bemærke, hvorledes det vil være nødvendigt, at begge de Afdelinger, hvoraf Rigsdagen skal sammensættes, træde sammen som een Forsamling ved den endelige Beslutning om de Skatter, Landet til Statsudgifternes Dækning skal bære. Dette samme er og antaget af den ovennævnte Comitees Fleerhed. Imidlertid har en meget agtbar Minoritet fundet, at det forsaavidt bør blive ved Udkastet. Den af samme paaberaabte Grund er vistnok i sig selv meget rigtig, nemlig at det saakaldte Landsthing ikke vilde faae tilbørlig Vægt, naar dets Stemmer kun skulde tælles ved Siden af deres, som høre til det talrigere Thing. Men jeg maa med Comiteens Fleerhed befrygte, at hiint Thing, naar det stemmer for sig, stedse vil finde sig i den Nødvendighed at tiltræde det sidstnævnte Things Villie med Hensyn til Finantsloven, i det hele Statsstyrelsen vil gaae i Staae, saafremt der ikke bliver den Samstemmighed, uden hvilken ingen Skat kan udskrives. Da Staten derhos dog i intet Tilfælde kan lade det komme an paa, hvorvidt der i Thingene maatte findes enten hos begge eller (hvad der iøvrigt intet lykkeligt Resultat kunde give) hos det ene saa megen Eftergivenhed, at der, uagtet deres forskjellige Meninger, dog kom en Beslutning frem, saa kan jeg ikke andet end endnu finde det uomgjængeligt nødvendigt, at der forholdes saaledes som Comiteens Majoritet har meent. Men saavel i Majoritetens som i Minoritetens Ytringer indeholdes en betydende Bestyrkelse for hvad jeg har anført om de store Farer, som Staten underkastes ved den ubegrændsede Beskatningsret, som skal overlades Rigsdagen. Fra begge Sider erkjendes det, at Bestemmelsen af Statens Udgifter og de Midler, hvorved de skulle dækkes, saa godt som ganske vil komme til at beroe paa Folkethinget, medens man dog erkjender, at dette, naar der ikke haves noget Værn mod de eensidige Retninger, som let kunne faae Indpas hos samme, kunde gaae en fordærvelig Vei. Na=

turligviis kan der i det omhandlede Slags Sager ikke være Tale om den Betryggelse, der ellers skulde søges i Nødvendigheden af det Kongelige Samtykke; thi, om end den Beslutning, hvorved Statsudgifterne og Beskatningen fastsættes, udfærdiges i Lovs Form*), saa har Kongen dog intet Valg, men er nødsaget til at tage mod hvad der bydes ham. Men faaer det af Massevalg fremgaaede Thing saaledes udelukkende Raadighed over Beskatningen, saa faaer det derved deels umiddelbar en indgribende Indflydelse paa Alles Formue, deels en Magt, ved hvis Hjælp det og kan udøve et næsten uimodstaaeligt Herredømme over alle andre Forholds Ordning. Saaledes vilde Statsmagten i Virkeligheden saa godt som aldeles komme i det saakaldte Folkethings Hænder, medens næsten Alle tilstaae, at Man kun under den Beskyttelse, som deels Kongens, deels det andet Things Medvirkning skal give mod en eensidig Retning, kan gjøre Regning paa, at Retsordenen vil kunne holdes vedlige.

Jeg anseer det vel ingenlunde for umuligt, at de sunde og retfærdige Grundsætninger, hvorefter Statsudgifterne bør bevilges og fordeles paa Borgerne, kunne finde saadan Indgang og Anerkjendelse ogsaa i den Deel af Borgersamfundet, der vil faae den overveiende Indflydelse i Folkethinget, at de ovenpaapegede Farer vilde forsvinde eller dog mærkelig formindskes. Men fortiden hersker der dog saa mange vrange Forestillinger om de herhenhørende Forhold, at jeg, for min Deel, ikke kan berolige mig ved denne Udsigt. Vigtigt er det imidlertid under alle Omstændigheder, at der arbeides alvorlig og redelig paa at berigtige hine Forestillinger; jeg har derfor og her indladt mig paa en kort Udvik-

---

*) I Norge udkom i den første Periode af sammes Forfatning de i hvert Storthing vedtagne Skattebestemmelser under sædvanlig Lovs Form, men i de senere Aar blive blot Storthingets Beslutninger af Kongen bekjendtgjorte, med Befaling til Vedkommende om at bringe dem i Udførelse. Dette er vist og den efter Norges Grundlov retteste Form.

ling af de almindeligste Grundsætninger Beskatningsvæsenet angaaende, og skal maaskee ved anden Leilighed udbrede mig videre herover.

Hens Slutning turde være aldeles overflødig og kunde let blive vildledende. Angaaende Communeafgifters Paaligning haves jo allerede de fornødne og i det Hele hensigtsmæssige Bestemmelser, og det sees ikke, hvorfor Forfatningens Forandring skulde gjøre det fornødent at gjøre en Forandring deri. Navnlig sees det ikke, hvad Bestemmelsen: at Kongen aldrig ene kan paalægge Communeafgifter, sigter til; med Undtagelse af at Kongen, i Overeensstemmelse med Forordningen om Kjøbenhavns Communevæsen af 1ste Jan. 1840 § 38 afgiver Resolution angaaende de aarlige Communeafgifter i Kjøbenhavn, tager Hans Majestæt jo aldeles ingen Deel i at bestemme det Slags Afgifter. Det kan nok heller ikke være Meningen, at Grundloven umiddelbart skal gjøre Forandring i Maaden, hvorpaa Communeafgifterne i Kjøbenhavn bestemmes, men skal en saadan Forandring, hvortil der vist neppe er Trang, først skee enten ved en ny almindelig Communalanordning, eller ved en særlig Bestemmelse for Kjøbenhavn, sees det ikke, hvorfor det her skal bebudes, som om det var et stort og vigtigt Princip, der skulde gjennemføres. Dersom Bestemmelsen endog skulde være saaledes at forstaae, at der af ingen Regjeringsmyndighed maa tages nogen Beslutning, der kan medføre Forøgelse af et eller andet Steds Communeskatter, saa vilde den være ikke blot i Strid med den gjældende Tingenes Orden, men og mod disses Natur. Det gaaer ikke an, at en Commune bliver en fra Regjeringens Tilsyn uafhængig Stat i Staten, der efter deres Godtbefindende, til hvem Communen har overladt Bestyrelsen, skulde kunne forsømme sit Fattig- og Skolevæsen, sit Veivæsen og andre offentlige Indretninger, der ikke blot have Interesse for selve Communen, eller for en Tid besørge Communens Fornødenheders Tilveiebringelse ved Forbrug af dens Formue eller ved Gjæld, til Byrde for Efterkommerne. I mange Tilfælde træde desuden Communerne op mod hinanden i

Stridigheder, hvis Udfald kan bidrage til at forøge den enes Afgifter. Disse Stridigheder maa udentvivl afgjøres af en foresat Myndighed. Vel lod det sig tænke, at slige Stridigheder gjordes til formelige Retssager, men foruden at vistnok Enhver, der er bekjendt med disse Forhold, vilde finde dette skadeligt, er det i al Fald ei den nærværende Tilstand og vist heller ikke en Forandring, som i en Grundlov bør bebudes. Den ovennævnte Comitee har erkjendt, at man ikke forend efter Behandlingen af Grundloven § 77 kunde have en begrundet Mening om hiin Sætning, over hvilken den derfor ikke har kunnet yttre sig, i det den har maattet afgive Betænkning inden hele Udkastet af den var gjennemgaaet.

Efter hvad der under Forhandlingerne angaaende Værnepligten er yttret i Rigsforsamlingen, synes det at være paatænkt, at ogsaa det Mandskab, der udskrives, skulde — i Lighed af hvad der er fastsat i det franske Charte 1830 § 69 og en senere Lov for Frankrig 21de Marts 1832, saa og ved den belgiske Grundlov Art. 119 — være Gjenstand for Rigsdagens Bevilling. Dette har og den nævnte Comitee bragt i Forslag, men uden at anføre andet end at det synes at følge af det constitutionelle System. Dette forekommer mig imidlertid ingenlunde at være Tilfældet, da allerede den Pengebevilling, som Regjeringen behøver, gjør at den ei kan gaae for vidt i Mandskabs-Udskrivning, hvortil der iøvrigt indeholdes fornøden Hjemmel i Værnepligtsloven. Da der nu ikke i Grundlovsudkastet findes noget Spor dertil og baade den Antydning, der skulde ligge i det til Værnepligtsloven fremlagte Udkast § 19 (see nu selve Loven § 21), og det, der i hiin Retning er udtalt i Rigsforsamlingen, forekommer mig lidet klart og bestemt, skal jeg i nærværende Skrift ei derpaa indlade mig. Iøvrigt indeholder Rigsdags-Tidenden S. 667—682 og 1121—1122 hvad der i foranførte Henseende er foregaaet ved Rigsdagen.

Den i § 45 *) omhandlede Maade, hvorpaa Statsregnskabet skal gjennemgaaes, er vistnok mindre betryggende end om dertil strax efter Rigsdagens Aabning nedsattes en Comitee af nogle fra hver af dens to Afdelinger udnævnte Mænd. Naar hertil valgtes, som man maatte formode, de dygtigste og i de forskjellige Fag, hvorom der kunde blive Spørgsmaal, bedstbevandrede Mænd, vilde det vist føre til en ganske anden Indtrængen i Statshuusholdningen end den, der vilde faaes gjennem lønnede Revisorer. Disse ville næppe befatte sig uden med Regnskabets og Bilagenes Formrigtighed, hvortil og Ben's Udtryk henvise dem. En Comitee som foranført vil derimod ikke blive staaende herved eller indskrænke sig til hvad der kunde virke egentligt Ansvar, men søge at gjøre Regnskabets Prøvelse saa frugtbar som muligt. Saaledes vil den ved de Udgiftsposter, der ei umiddelbar ere reglementerede, vel ikke undlade at prøve, om der er iagttaget fornøden Skjønsomhed og Omsorg for at det hensigtsmæssigste Resultat bliver tilveiebragt for de billigste Priser. Det Indblik, som Regnskabet kan give den i de forskjellige Grene af Statshuusholdningen, vil give den Anledning til at anstille Bemærkninger, som kunne faae Indflydelse til Forbedring i adskillige Indtægters Ordning (f. Ex. i Toldvæsenet og Postvæsenet). Vel kan det siges, at Ben ikke formener, at en saadan yderligere Gjennemgaaelse kan finde Sted efterat Regnskabet først har undergaaet en paa sædvanlig Maade anstillet Revision af lønnede Revisorer; men der er intet Spor til at en saadan skal finde Sted, hvorimod det ligefrem hedder, at Regn=

*) „Landsthinget udvælger aarligen een og Folkethinget to lønnede Revisorer.

Revisorerne gjennemgaae det aarlige Statsregnskab og paasee, at samtlige Statens Indtægter deri ere blevne opførte, og at ingen Udgift udenfor Finantsloven har fundet Sted. De kunne fordre sig alle fornødne Oplysninger og Aktstykker meddeelte.

Statsregnskabet, med Revisorernes Bemærkninger, forelægges derefter Folkethinget, som med Hensyn til samme tager Beslutning".

skabet med Revisorernes Bemærkninger skal forelægges Folkethinget til Beslutning. Der vil neppe heller, naar en saadan Comittee, som anført, nedsættes, være nogen Trang til en slig foregaaende Revision; thi da Regnskabet for de forskjellige Grene af Statens Indtægter og Udgifter maa følge Statsregnskabet som Bilag, saa er den formelle Revision af dette, naar den ei skal være forbunden med en Overrevision af de særlige Regnskaber, hvortil der heller intet Spor er i Udkastet, ingen vidtløftig Sag, og vil uden Vanskelighed kunne bestrides af hiin Comitee; i al Fald burde dog en saadan strax nedsættes, men det overlades samme at antage et Par lønnede Mænd til Medhjælpere ved det mere Haandværksmæssige i Gjennemsynet, noget som imidlertid neppe vil være nødvendigt. Hvad Hen anfører om det, Revisorerne have at iagttage, er endog med Hensyn til en blot formel Revision ufuldstændigt; saaledes skulle de paasee, om de opførte Udgifter have Hjemmel i Finantsloven, men det siges ikke, at deres Virkelighed skal være godtgjort. I denne Henseende er der især en Post som er af stor Vigtighed, nemlig at de til Forrentning og Afbetaling af Statsgjælden opførte Summer virkelig saaledes ere anvendte. Om Maaden, hvorpaa dette skulde paasees, samt om den Control med Kassebeholdningen, der vel og burde tilkomme Rigsdagen, burde udentvivl Grundloven indeholde særlige Bestemmelser.

Det sees iøvrigt ikke engang, for hvilket Aar det er at Statsregnskabet paa hver Rigsdag skal gjennemgaaes. Det kan neppe være for det nærmest forudgaaede Regnskabsaar, da Regnskaberne over de særlige Indtægter og Udgifter, som Hovedregnskabet skal lægge til Grund, først maae være reviderede og deciderede, samt ved dette Regnskabs Behandling i Rigsdagen være til Gjennemsyn og Prøvelse, forsaavidt det maatte findes fornødent.

At Folkethinget alene skal afgive Beslutning angaaende Revisionens Antegnelser, turde være uhensigtsmæssigt. Der maatte vel snarest i det saakaldte Landsthing findes den fornødne Dygtighed dertil, ligesom det og mere svarede til den

samme tillagte Deelagtighed i Rigsretten, at det overlades det at tage slig Beslutning, navnlig hvis denne, saaledes som Udkastet synes at forudsætte, var endelig afgjørende. Men begge Thing bør udentvivl her, ligesom med Hensyn til Beskatningen, træde sammen for at afgive Beslutninger i Anledning af Regnskabet, men, efter hvad jeg har bemærket, efterat samme først er prøvet og paa den foran betegnede Maade behandlet af en fælles Comitee. Forsaavidt der er Spørgsmaal om Ansvar, maatte naturligviis Rigsdagens Beslutning være endelig afgjørende, hvis der fandtes at der intet Ansvar var, og at der altsaa maatte gives Decharge. Men vil den gjøre et Ansvar gjældende, synes det at Vedkommende maa kunne indskyde sig under Rigsretten. Dette synes imidlertid at medføre, at de Landsthingsmænd, der have Sæde i Rigsretten, maae afholde sig fra deslige Sagers Behandling paa Rigsdagen. Derimod har jeg ikke troet, at Forholdet mellem Landsthinget og Rigsretten burde udelukke det Førstes samtlige Medlemmer fra Deelagtighed i Forhandlinger og Beslutninger med Hensyn til Regnskabet, hvilken Beslutningstagelse jeg med den tidtnævnte Comitee maa tillægge langt større Betydenhed end den der viser sig i de enkelte Tilfælde, hvori Forhandlingerne maatte føre til en Ministeransvarlighed.

§ 46*) turde være mindre nødvendig og passende. De Tilfælde, hvori den, der ei er født i den danske Stat, har Adgang til at faae Indfødsret, ere størstedeels nøie betegnede i selve den under 15de Januar 1776 i Skikkelse af en Grundlov derom udstædte Act eller i senere Anordninger. Tilfældet forefalder derhos sjeldent, og der ere yderst faa af de nulevende Embedsmænd i Kongeriget, som ikke ere virkelig indfødte. Men hvad der her især maa mærkes, er, at Indfødsretten gjælder det hele danske Monarkie, og at det derfor ikke fordi et Individ, hvorom der er Spørgsmaal, opholder sig i Danmark, kan tilfalde det danske Rigsraad der-

*) „Ingen Udlænding kan herefter erholde Indfødsret uden ved Lov".

ved at medvirke. Hvorvidt den endelige Ordning, der i sin Tid vil finde Sted af Forholdene mellem de forskjellige Statsdele vil gjøre en Forandring i Indfødsretten fornøden, hvilket § 2 i Valgloven synes at forudsætte, vil først da kunne bedømmes, og det synes ikke tilraadeligt, nu at tage Bestemmelser, som grunde sig paa den ene eller den anden Formodning, som man derom kunde danne sig.

Mod Indholdet af § 47 *) kan intet være at erindre. Men foruden at den Plads, samme optager i Afsnittet, ei er den meest passende (efr. oven S. 200), bør vedkommende Thing ikke blot afgjøre Indsigelser mod Valgene, men og selv foranstalte dem prøvede (efr. den belgiske Grundlov § 34, der uden Tvivl her kunde være at følge), saaledes som og er skeet med Hensyn til den nærværende Rigsforsamling. (See de første Nummere af Rigsdagstidenden.)

Ved § 48**) maa jeg henvise til de oven S. 126—127 gjorte Bemærkninger i Anledning af den Eed, der efter § 8 skulde aflægges af Kongen. Det, hvorpaa en Rigsdagsmands Eed skal gaae ud, naar man finder en saadan nødvendig, bør endnu mindre end Kongens Eed indskrænke sig til at holde Grundloven; det, hvorom man ved Eden fornemmelig skulde forsikkre sig, vilde være hans tro Benyttelse af hans Kald til, saavidt det staaer til ham, at opretholde Retfærdighed og fremme Folkets Vel. Forsaavidt Grunden til, at de sædvanlige Eedsord ikke ere brugte, skulde ligge i den Omstændighed, at andre end Christne kunne være Rigsdagsmænd, da har jeg oven S. 52 yttret, at der foruden Christne neppe burde kunne vælges andre end Bekjendere af den mosaiske Tro, paa hvilke hiin Grund ikke er pas-

---

*) „Ethvert af Thingene afgjør selv Gyldigheden af sine Medlemmers Valg".

**) „Ethvert nyt Medlem aflægger, saasnart Gyldigheden af hans Valg er anerkjendt, følgende Eed:

For den almægtige Guds Aasyn lover jeg at holde Grundloven for Kongeriget Danmark og Slesvig".

sende. Men i alt Fald kunde Grundloven, enten ved at foreskrive de sædvanlige Eedsord, fastsætte, at Undtagelse blev at gjøre med Hensyn til de enkelte Rigsdagsmænd, med hvis Religions Grundsætninger denne Eed ei passede sig, eller og, hvad der turde være nok saa hensigtsmæssigt, kunde den indskrænke sig til blot at paabyde Edens Aflæggelse uden at anføre Eedsordene. Disse ville da i Almindelighed være de sædvanlige; men der kunde, hvis det i noget enkelt Tilfælde skulde være fornødent, skee en passende Lempning i de sædvanlige Udtryk.

Ved § 49*) skal jeg blot bemærke, at Slutningsbestemmelsen bortfalder, hvis det oven S. 41 Anførte tages til Følge.

Ved § 50**) opstaaer kun det Spørgsmaal, om ikke ogsaa de i Ministerierne ansatte Embedsmænd, der staae Ministeren nærmest, maatte kunne af ham bemyndiges til at møde i en eller anden Sag. Foruden at Ministeren kan have Forfald, turde og en af hine Embedsmænd stundom være i Besiddelse af det nøiagtigste Bekjendtskab til den Sag, der er under Forhandling. Iøvrigt har Comiteen opkastet det Spørgsmaal, om der ei udtrykkelig burde tillægges Rigsdagens to Afdelinger Ret til at fordre Ministrenes Nærværelse. Men jeg maa med dens Majoritet være enig i, at et saadant Tillæg ei behøves, og neppe engang vilde være ønskeligt.

Da den nærværende Rigsforsamling har fundet det fornødent at have to Viceformænd, og derhos har vedtaget, at nye Valg skulle finde Sted hver Maaned saavel af For-

---

*) „Kommer den gyldigen Valgte i et af de Tilfælde, hvorved Valgbarhed fortabes, mister han den af Valget flydende Ret. Dog skal Ingen tabe sit Sæde i Landsthinget, fordi han i Løbet af den Tid, for hvilken han er valgt, flytter til et andet Amt".

**) „Ministrene have i Embedsmedfør Adgang til Rigsdagen, og ere berettigede til at forlange Ordet naar de ville. Stemmeret udøve de kun naar de tillige ere Rigsdagsmænd".

mandskabet, som af Secretairer, vil vel § 51*) undergaae en Forandring. Jeg anseer dette iøvrigt for lidet vigtigt, og vilde ønske, at den ikke liden Tid, der anvendes paa de maanedlige Valg, kunde bespares. Saafremt det virkelig maatte ansees for vigtigt, at Thingene faae Leilighed til med korte Perioder at skille sig ved en Formand, til hvem de ei længer have Tillid, saa kunde Forsamlingens Villie derom erfares ved Kuglestemning, angaaende Spørgsmaalet om nye Valg ønskedes. Resultatet heraf vilde vistnok altid blive, at ingen saadan Valghandling blev at foretage. Den oftnævnte Comitee ønsker blot en saadan Forandring i §en, der giver Thingene frie Hænder saavel med Hensyn til Viceformændenes Tal, som den Tid, hvorpaa Valgene foregaae. Herimod kan der vel heller intet være at erindre.

§ 52**) maatte vel, i Overeensstemmelse med den for nærværende Rigsforsamling vedtagne Forretningsorden, forandres derhen, at Nærværelse af idetmindste det halve Antal af Thingets Medlemmer udkræves, hvilket og nu Comiteens Fleerhed har tilraadet. Allerede det giver maaskee dog for megen Anledning til at Rigsdagsmændene ei erkjende deres Forpligtelse til at møde i Forsamlingerne, hvilken de vistnok ved at modtage Valgene have paataget sig. Det forstaaer sig iøvrigt af sig selv, at der ei kan være Tale om ved den Forretningsorden, som det ved § 59 er overladt ethvert af Thingene selv at vedtage, at gjøre nogen Forandring i en Bestemmelse, som den anførte, men at den nærværende Rigsforsamling kun har været istand til at antage en anden Regel end den § 52 indeholder, fordi den ikke er en saadan Forsamling, og at Udkastet ikke har Lovskraft.

*) „Ethvert Thing vælger for hver ordentlig eller overordentlig Samling sin Formand og den, der i hans Forfald skal føre Forsædet".

**) „Intet af Thingene kan tage nogen Beslutning, naar ikke idetmindste $\frac{1}{3}$ af dets Medlemmer ere tilstæde og deeltage i Afstemningen".

Det vil være fornødent at tilføie § 53*) nærmere Bestemmelse om Maaden, hvorpaa den absolute Stemmefleerhed skal tilveiebringes, som §en udfordrer til Formænds-Valgene, hvorved den ovennævnte Forretningsordens § 2 kan benyttes. Comiteen har meent, at §en som overflødig kunde bortfalde, men forsaavidt den gaaer ud paa, at Formænds-Valgene skulle skee med absolut Stemmefleerhed, er det dog neppe noget som følger af sig selv.

§ 54**) synes ikke i sig selv at have meget at betyde, naar der ikke er tilføiet nærmere Bestemmelse angaaende Behandlingsmaaden og den Frist, der skal være mellem hver Læsning, og det synes derfor ikke ganske i sin Orden, at dette sidste overlades til den Forretningsorden, hvert Ting selv antager. Iøvrigt kan §en ikke ubetinget være at forstaae uden om de Lovforslag, der indkomme enten fra Regjeringen eller fra det andet Thing, samt om saadanne i selve det paagjældende Thing fremkomne Lovforslag, som dette vil fremme til Forelæggelse for det andet Thing og for Regjeringen. Et Forslag, der er opstaaet paa Thinget selv, kan naturligviis forkastes inden det kommer ttl 3die Læsning.

§ 55***) har mere Hensyn til de saakaldte Interpellationer, end til egentlige Forslag, som en Rigsdagsmand kunde stille. Dette sidste er dog vistnok den vigtigere Virksomhed, og synes ikke at burde være saa ganske forbigaaet. See iøvrigt det ved § 41 (S. 201—202) Bemærkede.

---

*) „Til enhver Beslutning, saavelsom til Valget af Formændene, udfordres Fleertallet af de afgivne Stemmer. Hvorledes der skal forholdes ved andre Valg, bestemmes ved hvert Things Forretningsorden".

**) „Ethvert Lovforslag skal foretages 3 Gange, forinden Thinget derom kan tage nogen endelig Beslutning".

***) „Enhver R:gsdagsmand kan i det Thing, hvortil han hører, med dettes Samtykke bringe ethvert offentligt Anliggende under Forhandling, og derom æske Ministrenes Forklaring".

Ved § 56*) er det neppe tilsigtet, at betage enkelte Borgere eller Corporationer Adgang til at indgive Andragender umiddelbart til Rigsdagen eller en af sammes Afdelinger, hvilke, saaledes som hidtil sædvanlig baade i Stænderne og i den nuværende Rigsforsamling, af Formanden kunne anmældes for Rigsdagen og paa et passende Sted fremlægges til Eftersyn, eller efter Omstændighederne afgives til en eller anden Comitee, hvorimod de kun komme under videre Behandling, naar Nogen af Forsamlingens Medlemmer finder Anledning til at tage sig deraf. Imidlertid kunde dog Ken forstaaes, som om hiin i sig naturlige og hensigtsmæssige Fremgangsmaade ei maatte finde Sted.

Ved § 57**) bemærkes kun, at en Sags Henviisning til Ministrene og er en Beslutning, og at iøvrigt et Andragende ogsaa maa kunne ligefrem afvises af Thinget uden saadan Henviisning. Dette er vel heller ikke udelukket ved Kens Bogstav, men den vilde dog kunne forstaaes anderledes.

Med Indholdet af § 58***) finder jeg Intet at indvende. Iøvrigt har tidtmeldte Comitee meent, at det kunde overlades til Thingene selv, hvor stort et Antal Medlemmer der skal behøves for at bevirke Afstemning angaaende et hemmeligt Møde. Men, skjøndt der vel ei kunde være meget derimod at erindre, finder jeg dog ikke at der kan være nogen Betænkelighed ved at lade det blive ved Ken. Uden Udsigt til Stemmefleerhed vil dog ikke let Begjæringen fremkomme; men naar den Grund, hvorfor det findes tilraade-

*) „Intet Andragende maa overgives til noget af Thingene uden gjennem et af dets Medlemmer".

**) „Finder Thinget ikke Anledning til om et Andragende at fatte Beslutning, kan det henvise det til Ministrene".

***) „Thingenes Møder ere offentlige. Dog kan Formanden eller 5 Medlemmer forlange, at alle Uvedkommende fjernes, hvorpaa Thinget afgjør, om Sagen skal forhandles i offentligt eller hemmeligt Møde".

ligt at fjerne Tilhørerne, først viser sig under Forhandlingen, har det sine Vanskeligheder i en Hast at faae et stort Antal samlet for at begrunde den Begjæring, at der herom maa finde Afstemning Sted. At Tallet er sat lige for begge Thing, uagtet de have et meget ulige Antal Medlemmer, kan neppe afgive nogen Indvending mod Sens Regel.

Da Grundlovsudkastet saagodt som intet Væsentligt indeholder om Sagernes Behandling i Thingene, hvilken dog i mange Maader maatte interessere Staten, finder jeg det betænkeligt, at Forretningsordenen saa ganske, som det skeer i § 59*), overlades til hvert Ting selv. Man faaer herved ikke engang nogen Sikkerhed for, at de to Things Fremgangsmaader blive overeensstemmende i de Dele, hvori Overeensstemmelse er fornøden, f. Ex. med Hensyn til indbyrdes Forhandlinger i Tilfælde af Meningsulighed mellem Thingene, ligesom der og vil mangle en gyldig Forretningsorden for de ikke faa eller uvigtige Tilfælde, hvori Thingene have at træde sammen. Det sees end ikke, hvem Formands-Forretningen ved slig Leilighed tilkommer. Comiteen har gjort adskillige Forslag til hine Manglers Afhjelpning, hvilke jeg i det Væsentlige maa bifalde; dog har den ei været betænkt paa det sidstnævnte Punkt. Maaskee har den forudsat, at Formanden i det talrigere Thing ligefrem maatte have at indtage Formandsposten ved det forenede Thing. Men, ligesom jeg dog i al Fald ikke finder det saa klart, at det jo maatte behøve en Lovbestemmelse, opstaaer der og Spørgsmaal om, hvem der da var nærmest til i hans Forfald at træde i hans Sted, enten den første Viceformand i samme Thing, eller Formanden i det andet Thing.

---

*) „Ved sin Forretningsordning fastsætter ethvert af Thingene de nærmere Bestemmelser, som vedkomme Forretningsgangen og Ordens Opretholdelse".

Naar man nu seer, hvor aldeles det i Grundlovsudkastet mangler paa de Bestemmelser, der kunde behøves for at sikkre en moden og fleersidig Prøvelse af de paa Rigsdagen forekommende Sager, saa falder Tanken af sig selv paa de i Forbindelse med Udkastet til den Lov, hvorefter nærværende Rigsforsamling er valgt, Provindsialstænderne forelagte Lovgrunde, der synes at indeholde Bebudelse om en sær omhyggelig Behandling af denne Gjenstand. Det hedder nemlig, at der ikke i den Forsamlig, for hvilken Forfatningsloven skulde forelægges, lod sig iværksætte saadanne dybtindgribende reglementariske Bestemmelser, hvorved man ellers søger at forebygge en altfor fremskyndet Bevægelse, og heri søges en Grund for at Kongen maatte forbeholde sig Valget af et vist Antal Medlemmer i bemeldte Forsamling. Skjøndt man havde ondt ved at fatte, hvorledes en Forfatning ved reglementariske Bestemmelser skulde kunne værne mod de Farer, som en paa det foreslaaede brede Grundlag bygget Valglov erkjendtes at ville medføre, saa maatte man dog have ventet, at vort Grundlovsudkast vilde indeholde ikke alene det bedste af hvad fremmede Forfatningslove og Forretningsordener have faststat i hiint Øiemed, men og at Sammes Forfattere havde vidst ved vel gjennemtænkte yderligere Forholdsregler at forøge den Borgen for Sagernes modne Prøvelse, hvortil der efter Maaden, hvorpaa Forsamlingen skulde sammensættes, var en ganske særdeles Trang. Det er derfor paafaldende, at Udkastet er saa overordentlig fattigt paa Bestemmelser, der skulde kunne tjene til hiint Formaal, og saa gödt som har overladt alt til den Forretningsorden, som hvert Thing selv kan danne sig uden at Regjeringens Stadfæstelse derpaa behøves.

VII.

Afsnittet VI i Udkastet handler i sine to første §§ om Rigsretten, men de to sidste indeholde nogle den øvrige Dommermyndighed vedkommende Bestemmelser. Hvad § 60*) angaaer, da viser allerede S. 141, at jeg vel ikke kan finde den der bestemte Sammensætning af den Statsdomstol, hvis Hovedbestemmelse er at paakjende de Sager, der reises mod Ministrene, saa betryggende som man kunde ønske, men at jeg dog ikke kunde andet end i det Hele billige denne Indretning, idet jeg ikke vidste noget mere Tilfredsstillende at foreslaae. Det vil neppe være gjørligt i andre Stater at indrette Domstole til slige Sagers Afgjørelse, der kunde sættes ved Siden af det engelske Overhuus eller engang af det forrige franske Pairskammer. Sammenligner jeg derimod den Indretning af Rigsretten, som Hen har bestemt, med den, som andre Staters Grundlove have givet de der anordnede Statsdomstole, saa finder jeg ikke, at disse have noget afgjort Fortrin. Det er nærmest den norske Rigsret, som vor Grundlov har taget til Mønster, men der er dog blandt andet den væsentlige Forskjel, at hele Lagthinget tilligemed Høiesterets Medlemmer have Sæde i den norske Rigsret; hvorimod efter Udkastet otte af Høiesterets og et lige Antal af det saakaldte Landsthings Medlemmer skulle have Sæde i vor Rigsret. I den norske Rigsret vil Tallet af Lagthings Medlemmerne altid være størst; thi vel har den Tiltalte en Berettigelse til at udskyde indtil $\frac{1}{3}$ af Rettens Medlemmer; men i hvilket Omfang denne Berettigelse end benyttes mod Lagthingets Medlemmer, ville disse dog udgjøre over Halvdelen af Retten.**) Endvidere har Lagthin-

---

*) „Rigsretten bestaaer af 16 Medlemmer, der vælges paa 4 Aar, Halvdelen af Landsthinget, Halvdelen af Landets øverste Domstol, blandt disses egne Medlemmer. Den vælger sin Formand af sin egen Midte".

**) See foruden Grundlovens § 86, Reglement for Rigsretten 15de Septbr. 1815, saa og Stang l. c. S. 285 ff., hvor de herhen

gets Præsident altid Forsæde i den norske Rigsret, hvorimod, efter vort Udkast, Retten selv vælger Formanden af sin egen Midte. Det er almindelig antaget, at hiin Lagthingets Overvægt har i flere af de norske Rigsrets-Sager faaet en ikke ringe Indflydelse paa Udfaldet. Efter de omhandlede Sagers Beskaffenhed kunde det vel, Thinget seet blot fra Begrebets Standpunkt, have meget for sig, at den politiske Bestanddeel burde have den Overvægt, som den har i den norske Rigsret. Men det er dog, saavidt jeg har kunnet erfare, de forstandigste Mænds Mening i Norge, at de der forefaldne Rigsrets-Sager vilde have faaet et rigtigere Udfald, hvis Hoiesteret havde havt Overvægten, og saaledes turde det vel og ville vise sig her. Jeg kan heller ikke forestille mig andet end at Hoiesterets Medlemmer ville vide at sætte sig ind i de Forhold, om hvis rette Bedommelse der vilde blive Spørgsmaal i de Sager, der gaae ud paa at drage Ministre til Straffeansvar, og jeg kunde endog for min Person være tilboielig til at antage, at det, hvad der ei i andre Stater er uden Exempel, vilde være allerrettest at overlade den hele dommende Myndighed i det omhandlede Slags Sager til Hoiesteret. Imidlertid finder jeg, at der herimod fra Folkelighedens Standpunkt er saa meget at sige, at jeg dog ikke turde bringe det i Forslag, om der end ikke var et andet Slags Sager, som, efter min Mening, bør underlægges Rigsretten, sammensat saledes som Udkastet foreslaaer, men som neppe kunde lægges under en Domstol, der blot bestod af Retslærde. Derimod var der en anden Endring i Rigsrettens Dannelse, der efter mit Begreb vilde have ikke lidet for sig, og vel snarere turde finde Indgang, nemlig at det Antal Medlemmer, som Landsthinget skal vælge, ikke nodvendigviis skulde soges i Thinget selv, men at det ogsaa kunde udnævne andre Mænd, som det dertil fandt egnede. Det kan ikke feile, at der herved kunde erholdes Mænd, der

hørende Tvivlspunkter findes omhandlede, men hvorved det synes, at Forfatteren ikke har erindret Reglementet.

vare isærdeles vel skikkede til dette Kald, og om det end maatte være nødvendigt at udelukke alle administrative Embedsmænd fra Valget — noget, som jeg dog ikke kan finde tilstrækkelig begrundet — saa vilde der t. Ex. blandt de Tilforordnede i Landsoverretterne, Hoiesteretsadvocaterne, Universitetets Professorer kunne findes nogle saadanne Mænd. Jeg vilde heller ikke at Landsthinget skulde være ubefoiet til at vælge blandt sine egne Medlemmer, kun skulde det ikke dertil være indskrænket. At Rettens Medlemmer da alle eller dog for største Deel kunde soges i Kjobenhavn, vilde og, hvis langvarige Sager skulde forefalde, være en ikke ganske ubetydelig Fordeel. Ogsaa vandtes der, at enten Ingen eller dog et mindre Antal af Thingets Medlemmer bleve satte ud af Stand til at behandle Budgetsagen (see oven S. 232). Hvad Udkastet bestemmer med Hensyn til Præsidentvalget, er ikke heldigt; thi det sees ikke, hvorledes man kunde komme til et Udslag, naar Rettens Medlemmer deelte sig i to lige store Dele; ogsaa vilde man derved i Sagen selv kunne faae Stemmelighed. Det synes vel, at man kunde sætte sig ud over denne Vanskelighed ved at antage som Regel, at den Tiltalte i Tilfælde af Stemmelighed skulde frifindes, noget, som og i hoi Grad tiltaler Retfærdighedsfolelsen. Men jeg veed dog ikke, om man vil erkjende denne Regel, der er afvigende fra L. 1 B. 5 Cap. 26 Artikel. Navnlig kunde man finde en Betænkelighed deri, at Retten sammensættes af to forskjellige Bestanddele, der ere lige i Tal, men hvoraf man kunde formode, at den ene alt for meget holdt sig til strengt juridiske Begreber, til at slige Klager kunde trænge igjennem. Derhos lod det sig tænke, at en Sag kunde være af en saadan særdeles Beskaffenhed, at den Mening, der medforte Eens Frifindelse, overforte Broden paa en Anden. Dette vilde imidlertid være et Tilfælde, som maaskee aldrig vilde opstaae, og som dog vel ogsaa kunde finde sin Oplosning; jeg for min Deel vilde derfor gjerne tilraade hiin Forholdsregel, men jeg veed ikke, hvorvidt den vil blive den gjeldende. Desuden er der, som alt forhen paapeget og

som jeg snart kommer til nærmere at udvikle, et Slags Sager, der efter mine Tanker og bør lægges under Rigsretten, og hvori der ordentligviis ikke vil være Tale om Straf, saa at hiin Regel derpaa vilde blive mindre anvendelig. Jeg kan derfor ikke ansee det for ligegyldigt, hvorledes der forholdes med Forsædet i Rigsretten. Det kunde mulig overlades til det saakaldte Landsthing at foreslaae tre Mænd, af hvilke Kongen udnævnte een til Præsident, maaskee helst saaledes, at denne ikke skulde tage Deel i Voteringen, undtagen naar der blev Stemmelighed mellem Rettens øvrige Medlemmer. Eller og kunde det overlades til Rigsretten selv, naar der ved Sagens Paakjendelse viste sig Stemmelighed, at udnævne en Opmand, saaledes at, hvis der ogsaa da blev Stemmelighed, enten een eller anden Corporation (t. Ex. Consistorium, det juridiske Facultet) eller og maaskee Lodtrækning gjorde Udslag. Ingen af disse Udveie er i sig selv tilfredsstillende; men Nødvendigheden gjør, at man maa hjelpe sig. Skulde der virkelig blive Stemmelighed ikke blot om en Sags Udfald, men endog med Hensyn til Valget af en Opmand, hvilket ikke let lod sig forklare, uden som Følge af en stor politisk Spænding mellem Rettens to Bestanddele, maa man tilstaae, at Opnaaelsen af et retfærdigt Resultat er saa usikkert, at man gjerne og maaskee helst maatte lade Lykken bestemme, hvem af de tvende, der med lige Stemmer dertil ere valgte, som Opmand skal skille mellem de forskjellige Meninger i selve Sagen.

Høiesteret burde maaskee med Hensyn til at det er et saa stort Antal af dets Medlemmer, der skulde træde ind i Rigsretten, være berettiget til ogsaa at vælge blandt de Mænd, der som overordentlige Medlemmer kunde tilkaldes, naar det behøves. Jeg skulde iøvrigt Intet have imod, at Tallet baade af Høiesterets og Landsthingets Medlemmer nedsattes til 6.

Det vil uden Tvivl være nødvendigt, at der foreskrives Regler for Rettergangsmaaden i de omhandlede Sager. For den norske Rigsret er dette skeet ved Regl. 15de Septbr.

1815, som for en Deel kunde benyttes. Da det vel kan antages, at en saadan Anordning kan blive bragt istand, inden nogen Rigsret sættes, kunde det maaskee være nok, i Grundloven at fastsætte, at Rettergangsmaaden paa første Rigsdag skal søges ordnet ved Lov. Da det imidlertid var tænkeligt, skjøndt lidet sandsynligt, at den dertil fornødne Samstemmighed med begge Thing ei lod sig opnaae, kunde det maaskee dog, som midlertidig Regel, fastsættes, at Rettergangsmaaden skulde være den samme som i Høiesteret, men med Tilføining at Retten skal være bemyndiget til selv at vedtage de særdeles Regler, som maatte være nødvendige med Hensyn til at den Paagjældende og Andre kunde blive at afhøre. Der kunde vistnok være flere Punkter, om hvilke Bestemmelser kunde ønskes, men Grundloven kunde dog ei gaae ind derpaa. Hvad der meest kunde trænge til en Bestemmelse, er, hvorledes der skulde forholdes, naar Afgang maatte finde Sted i Rettens Personale paa en Tid da den er i Virksomhed, uden at Rigsdagen er samlet. Det kunde maaskee være hensigtsmæssigst at det overlodes Retten selv ved de fleste Stemmer at udnævne enten en Høiesteretsassessor eller en Landsthingsmand, eftersom det var i den ene eller den anden af dens Bestanddele Afgangen havde fundet Sted.*) Forudsat at Landsthinget ikke ved Udnævnelsen til Rigsretten skulde være bunden til sine egne Medlemmer, vilde naturligviis og det Valg, hvorved et ud-

---

*) Efter det foran nævnte Regl. f. Norge § 3 erstattes ikke den tilfældige Afgang, med mindre den skulde være saa stor, at end ikke det i Grundloven fastsatte mindste Tal (15) blev tilbage. Dette kan ikke være anvendeligt paa vor Rigsret, naar den, i Overeensstemmelse med Udkastet, kun kommer til at bestaae af et saa stort Antal Medlemmer, som det, der hører til Rettens Fuldstændighed, ligesom og Udkastets Grundsætning om at der skal være et lige Antal af de to Bestanddele, hvoraf Retten bestaaer, vilde sættes tilside naar tilfældig Afgang ikke blev erstattet.

traadt Medlem, der af Thinget var udnævnt, skulde erstattes, være frit.

Rigsforsamlingens Committee har anseet det for hensigtsmæssigst, at Rigsretten, istedetfor efter Udkastet at være en vedvarende Domstol, der besættes hvert fjerde Aar, kun udnævnes hvergang en Rigsretssag skal anlægges. Men nagtet det vistnok kan hænde, at hiint Tidsrum kan hengaae uden at der bliver Anledning til at sætte Retten i Virksomhed, forekommer det mig dog at være en overveiende Fordeel, at Medlemmerne ikke udnævnes med Hensyn til den enkelte Sag, hvorved Stemningen for eller imod den Anklagede let kunde faae Indflydelse paa Udnævnelsen. Forudsat, at det, jeg oven har bemærket med Hensyn til Landsthingets Deeltagelse i Prøvelsen af Regnskabet og Budgettet og hvad dermed staaer i Forbindelse, maatte være rigtigt, vil det og deraf være en nødvendig Følge, at der maa være faste Medlemmer i Rigsretten. Naar Committeen finder, at Udkastets Bestemmelser ville medføre nogen Vanskelighed i det Tilfælde at Landsthinget skulde opløses, saa vil denne bortfalde, hvis i Overeensstemmelse med hvad jeg oven S. 39 og 99 har yttret, ingen saadan Opløsning kunde finde Sted. Heller ikke vilde denne Vanskelighed opstaae, hvis efter hvad jeg S. 242 har yttret, Landsthinget ei blev bundet til at vælge blandt dets egne Medlemmer. Da vilde nemlig de Landsthingsmænd, som dertil maatte være udnævnte, ei være det i denne Egenskab, og de kunde altsaa gjerne blive i Rigsretten, skjøndt de vare ophørte at være Landsthingsmænd. Men, selv hvis dette ikke antages, og det derhos skal forblive ved Udkastet med Hensyn til Landsthingets Opløsning, sees dog ikke, at der vilde være anden Vanskelighed end den, at Rigsretten blev ubesat indtil det nye Thing kom sammen. Committeen har og meent, at der baade af Høiesteret og af Landsthinget burde udnævnes 12 Medlemmer, for at saavel Klageren som den Anklagede kunde udskyde hver $\frac{1}{6}$ af begge Klasser. Berettigelsen for den Paagjældende til uden nogen særlig Grund at udskyde enkelte af dem, der ere

udsecte til at dømme, har, som bekjendt, sin Oprindelse fra Edsvorneretterne, og er der ganske paa sin Plads, skjøndt den virkelige Betydning, navnlig saaledes som Indretningen er i Frankrig, ikke er stor. Men der synes ikke at være gyldig Grund til at overføre dette paa en Ret som den omhandlede, der skal bestaae deels af Medlemmer af Landets øverste Domstol, deels af Mænd, som den Deel af Folkepræsentationen, der har størst Formodning om Fasthed, har udnævnt, mindst naar den, i Overeensstemmelse med Udkastet, ikke bliver udnævnt for den enkelte Sag, men som en for en vis Aarrække vedvarende Domstol. I Norge finder vel Ret Sted til at udskyde et vist Antal Medlemmer, men det er og det hele Lagthing, som er kaldet til at sidde i Rigsretten, medens det her er et Udvalg af samme, og naar Udskydelsen i Norge ogsaa gjælder Høiesteret, saa er dette sandsynligviis mere saaledes bestemt for Lighedens Skyld, end fordi der fandtes nogen i sig gyldig Grund derfor; den er uden Tvivl og lidet bleven benyttet mod denne Bestanddeel af Retten. Men ogsaa er det der hele Høiesteret (samtlige dens ordentlige Medlemmer), som Loven kalder til Sæde i Rigsretten, og det turde være mere passende, naar de Vedkommende skulde have en, skjøndt begrændset, Ret til at vælge hvilke Høiesterets-Medlemmer de vilde have til deres Dommere, at Valget skete mellem alle, end at det indskrænkedes til de forud af Retten udvalgte Mænd. Fremdeles er Udskydelsesretten i Norge kun tillagt den Anklagede, medens Committeen ogsaa foreslaaer en saadan indrømmet Anklagerne (Folkethinget). Neppe vil der vindes nogen større Udsigt til en retfærdig Afgjørelse ved Hjelp af en saadan Ret, da den ikke saa meget vil blive benyttet, fordi der er nogen særlig Grund til at vente personlig Gunst eller Ugunst hos de, der udskydes, som med Hensyn til den Formodning, man gjør sig om den Retning, hans Overbeviisning har.

Efter Udtrykkene i § 61: „de af Folkethinget mod Ministrene anlagte Sager“, maa det antages, at Folkethinget

selv, ligesom i Norge Odelsthinget, udnævner Actor. Derimod kan Intet være at erindre; men hvilken Deeltagelse en saadan Actor kunde have i de Forhør, som maatte optages, kunde behøve en Bestemmelse; dog turde dette være blandt det, der overlades Retten selv at anordne, saalænge til Rettergangsmaaden sammesteds er bestemt ved Lov.

Jeg kan, med Hensyn til Rigsrettens Sammensætning, ikke tilbageholde den Bemærkning, at denne Gjenstand hører til dem, hvorved det, saafremt Slesvig skal optages i Forfatningen, maa blive fornødent, at der tages et Hensyn til denne Statsdeel, som ikke vil medføre ringe Vanskelighed. Kongen har ved sin Proclamation 27de Marts 1848 blandt Andet tilsagt Slesvigs Beboere, at de, uagtet de skulle have fælleds Rigsforsamling med Danmark, skulle beholde deres egne Domstole, og dette kan naturligviis ei forstaaes anderledes, end at disse ikke blive nogen dansk Domstol underordnede, hvilket og er en nødvendig Følge af deres fra den danske forskjellige Lovgivning. Men det kan da ikke vel antages, at Danmarks Høiesteret udelukkende skal tage Deel i Paakjendelsen af de Sager, der maatte anlægges mod en Minister, navnlig af saadanne, der dreie sig om Behandlingen af slesvigske Anliggender, og hvor der altsaa bliver Spørgsmaal om de der gjældende Loves Overtrædelse og om de der værende Forholds Bedømmelse. Men hvorledes Slesvigs øverste Domstol skulde kunne tage Deel i Rigsretten, bliver det ikke let at afgjøre. Hvad enten jeg tænker mig, at to af dens Tilforordnede skulde være faste Medlemmer af Rigsretten, og et saadant Antal igjen udgaae af de otte Medlemmer, der, efter Udkastet, skulde tages af Danmarks Høiesteret, eller der i Tilfælde af det foran nævnte Slags skulde sættes en egen Rigsret, hvori den slesvigske øverste Domstol skulde have den Deeltagelse, som i andre Sager den danske Høiesteret, saa kommer man til Resultater, hvorimod der bliver meget at indvende. Herpaa skal jeg naturligviis ei her videre gaae ind, men jeg har kun villet udpege det som een af de mange, som det synes, hidtil ikke paaagtede

Punkter, som vil gjøre det vanskeligt, at en Forfatning, som er udarbeidet uden mindste Hensyn paa Slesvig, og som maatte blive vedtagen af en Forsamling, hvori Slesvigs Indvaanere ei have taget Deel, kan komme til at passe for denne Landsdeel.

At efter § 61 *) ogsaa andre Sager, der findes særdeles farlige for Staten, efter Kongens Beslutning og med Folkethingets Samtykke, kunne inddrages under Rigsretten, turde ikke være at retfærdiggjøre. Det vilde være et stort Brud paa den Beskjærmelse, som de almindelige Retsformer skulle yde enhver Borger, om der kunde gjøres Undtagelser derfra for Tilfælde, hvori han meest kunde trænge til Beskjærmelse. Han vilde ikke blot drages fra sit Værnething, men man vilde betage ham det, som ellers aldrig betages Borgerne ved nogen Bevilling, navnlig at kunne faae Sagen for Hoiesteret (S. 119); noget, hvori uden Tvivl den danske Borger seer det tryggeste Bolværk for sit Liv, sin Ære, sin Frihed. Det vilde derhos, hvad bemeldte Sager angaaer, langt mere end med Hensyn til den Virkekreds, Lens første Deel har tillagt Rigsretten, være fornødent, at der foreskrives en fuldstændig Rettergangsorden for samme. De her omhandlede Tilfælde ville ofte kræve meget vidtløftige og langvarige personlige Afhørelser, deels af de flere Personer, der maatte være indviklede i saadanne Sager, hvilke mulig endog angaae Forbrydelser, der have deres Forgreninger i forskjellige Provindser, deels af Vidner. Om de Undersøgelsesforhor, der i slige Sager kunde blive at optage, bør foretages af den samlede Ret, eller om denne kan overlade det til enkelte af dens Medlemmer, om Enhver uden Modsigelse, og det hvor langt han end boer fra det

---

*) „Rigsretten paakjender de af Folkethinget mod Ministrene anlagte Sager.

For Rigsretten kan Kongen lade ogsaa Andre tiltale for Forbrydelser, som han finder særdeles farlige for Staten, naar Folkethinget dertil giver sit Samtykke".

Sted, hvor Retten holdes, er pligtig til at give Møde, og om han i saa Fald er berettiget til Erstatning for Reise, Ophold paa et fremmed Sted, og Næringstab, eller om Retten, som dog ikke lod sig gjøre uden forsaavidt den kunde overdrage Undersøgelsen til Enkelte, hvergang skal forflytte sig til et Sted, hvor de Personer, der skulle afhøres, efter de almindelige Anordninger ere pligtige at møde (cfr. Fdg. 29de Novbr. 1837); om Forhøret skal være offentligt eller kan holdes inden lukte Døre; disse med andre Spørgsmaal, der tildeels og kunne opstaae med Hensyn til Rigsrettens Virkekreds i Sager mod Ministrene, paatrænge sig især naar der er Tale om dens Benyttelse efter den anden Deel af § 61.

Det er uden Tvivl den det franske Pairskammer tillagte dømmende Myndighed, som har givet Anledning til denne Udvidelse af Rigsrettens Virkekreds. Men det var fordi man ikke vovede at betroe Sager, der angik umiddelbare Angreb paa Statens Sikkerhed, til de Eedsvorne, at den dømmende Myndighed i slige Sager, saavel ved Ludvig den 18des Charte af 1814, som ved Chartet af 1830, blev overladt Pairskammeret, og det var i Særdeleshed den Erfaring, at de farlige Presseforseelser, der forefaldt i de første Aar efter Juli-Revolutionen, ikke tilbørlig kunde standses ved Forfølgning for Eedsvorneretterne, hvorved den Udvidelse af denne Pairskammerets Myndighed blev fremkaldt, som skete ved Lov af 9de Septbr. 1835, hvorefter adskillige Presseforbrydelser, uagtet Chartets § 69 indeholdt, at disse hørte under de Eedsvornes Paakjendelse, bleve henførte til dem, der efter Sammes Art. 28 komme under Pairskammerets Behandling. Det er bekjendt, hvilke bittre Klager der bleve førte over denne Lov, medens det forresten ikke kan nægtes, at den gjorde sin Virkning til at standse de meest forvildede Udbrud af det Had mod Dynastiet og Regjeringen samt visse Dele af Forfatningen, der i Julidynastiets første Aar gik igjennem Pressen, og som viste sig virksomt ved flere farlige Foretagender. Den har saaledes uden tvivl

bidraget til, at der ovenpaa disse kom en Deel mindre urolige Aar. Men lad endog den Pairskammeret ved hiin Lov tillagte udvidede Dommermyndighed have virket nok saa gavnligt i Frankrig, saa er der, efter mit Skjøn, ikke allermindste Grund til derfor at indføre en lignende Undtagelsesret for politiske Forbrydelser her i Landet. Hverken have vi her Edsvorneretter, ei heller har Udkastet bebudet saadanne, og dersom de skulle indføres, saa maatte det vel være, fordi man i dem fandt en forøget Betryggelse for den offentlige og private Sikkerhed, men det vilde da være modsigende, igjen ved en Undtagelsesret at værge sig mod de Farer, som man befrygtede af Edsvorneretterne, og det netop med Hensyn til den Art af Sager, for hvis Skyld denne Indretnings varmeste Venner fornemmelig finde den nødvendig. Ganske anderledes var det i Frankrig; der var Edsvorneretten et Arvegods fra Revolutionen af 1789, som hverken Consular- og Keiserregjeringen eller de senere Kongelige Regjeringer kunde blive frie for, men som de søgte saameget som muligt at lamme og trænge tilbage. Det var saaledes meget forklarligt, at man, efter at, som Følge af Chartet af 1830, alle Presseforseelser i Almindelighed skulde høre under Edsvorneretterne, søgte at bringe nogle af de groveste Misbrug af Pressen ind under den Klasse af Forbrydelser, som Chartets Artikel 28 lagde under Pairskammeret. Men desuden skjønnes det ikke, hvorledes den Bestanddeel, som Rigsretten skal have udenfor Høiesterets Tilforordnede, kan yde den offentlige Sikkerhed en større Betryggelse end der kunde haves i de sædvanlige Domstole og navnlig Høiesteret, eller at den med Hensyn til Fasthed i Behandlingen af politiske Forbrydelser vilde kunne staae ved Siden af det franske Pairskammers Ret. Betragtes Sagen fra Frihedens og den individuelle Sikkerheds Side, kan man ikke andet end blive angst ved en Bestemmelse som den omhandlede. Ligesom Kjendetegnet for de Sager, der efter samme kunne undtages fra den almindelige Rettergang, er saa ubestemt som muligt, vilde det og i ethvert Tilfælde beroe paa Godtbefin-

dende, om man i de Sager, der maatte indbefattes under Løven, vil benytte denne Ret eller overlade Sagen til de sædvanlige Domstole. Til de Paagjældendes Bedste kan Loven saaledes fra ingen Synspunkt antages at være skrevet, da den kun medfører, at de maa underkastes et til den anklagende Magt overladt Valg mellem de ordentlige Domstole og den nye politiske Domstol. Naturligviis maae de frygte for, at man vil vælge det, der giver størst Udsigt til at Sagens Forfølgning faaer den tilsigtede Virkning. I Særdeleshed kunde det under visse Stemninger være meget at befrygte, at baade Regjeringen og Folkethinget ønskede særdeles Strenghed anvendt mod dem, der bearbeide Folket i en Retning, som er forskjellig fra den, hvori Staten styres, men som maaskee dog kunde have sin Berettigelse; ligesom det kunde være, at den Vei, de havde betraadt, ikke indeholdt noget Lovstridigt. Man kunde t. Ex. tænke sig, at Folkerepræsentationen ved den nye Forfatning bliver dannet paa en Maade, der ikke i den Grad, som en stor Mængde af Statens Borgere ønske, afhjælper de Farer, hvorfor de mene, at Staten vil være udsat, ved de i Grundlovsudkastet forelagte Bestemmelser, og at siden Pressen og Associationsfriheden benyttes med Iver og Kraft, for at fremkalde almindelige og heftige Begjæringer til Kongen eller Rigsdagen om en Forandring heri, hvorved de dog maaskee endog udtrykte, at Forandringen kun attraaedes bevirket ad forfatningsmæssig Vei. Der vil da let kunne opstaae en Tilbøielighed saavel hos Ministeriet, som hos den Deel af Folket, der raader over Besættelsen af Folkethinget, til at undertrykke disse Bestræbelser. Det vilde navnlig ikke let berolige dem, der fandt disse Bestræbelser farlige, at den nylig nævnte Forsikkring var tilføiet; thi foruden at de ogsaa kunde ønske sig sikkret mod forfatningsmæssig Forandring i den Deel af Forfatningen, som de elskede, kan, naar Gemytterne ere blevne tilstrækkelig stemte for en Forandring, Overgangen til en forfatningsstridig Forandring let finde Sted, hvis man ei kan komme til Maalet ad den forfatningsmæssige Vei. Men til at qvæle slige

Bestræbelser kunde de, der have Magten, let troe at finde et beqvemmere Middel i en Rigsret, end i de almindelige Domstole. Saafremt der under disse Kampe maatte fra begge Sider være forefaldne Handlinger, der kunde være Gjenstand for Paatale, kunde dertil komme en særdeles Tilboielighed til at hjælpe paa den ene af disse.

Kongens og Folkethingets Samstemmen i at forfølge Nogen som skyldig i farlige Forbrydelser, kan let komme til at tynge med saa stor Vægt paa den Anklagede, at selv den Uskyldige maa zittre for Udfaldet. Man har altid, og det med Rette, anseet det for urigtigt, at Kongen selv træder frem med Befaling om criminel Forfølgning mod Nogen; men ganske anderledes vil Klagen nedtrykke, naar Kongen og Folkets Udvalgte paa eengang optræde som Klagere. Forudsat, at der ikke til den Tid hersker en baade mod Regjeringen og Folkerepræsentationen ugunstig Aand i Folket, vil dette gjøre Partie mod de Tiltalte, og der vilde behøves en ualmindelig moralsk Kraft hos vedkommende Dommer, for dog at holde Retfærdighedens Vægtskaal lige. Saalænge Høiesteret bestaaer af de Mænd, som for Tiden beklæde det øverste Dommersæde, kan man vel have den Forvisning, at denne Deel af Rigsretten hverken vil vige til Høire eller til Venstre. Men, foruden at Høiesterets Tilforordnede, om de end alle ere enige, dog kunde blive en Minoritet, behøves der kun enkelte Personforandringer, for at hiint Værn kunde tabe noget af sin Betydenhed.

Endnu maa det bemærkes, at den dog ei kunde benyttes uden for den Tid, hvorpaa Rigsdagen var samlet, thi ellers vil Folkethingets Samtykke ei kunne faaes. Det Middel, som den skulde frembyde til en kraftig Undertrykkelse af farlige Bestræbelser, vil ogsaa derved tabe saa meget af sin Anvendelighed, at dette, ved Siden af alt hvad der ellers med saa megen Styrke taler mod en saadan Undtagelsesret, maa være en Bevæggrund mere til at opgive samme.

Jeg har allerede foran, ved at omhandle § 21 (Side 145—163), havt Anledning til at gjøre nogle Bemærkninger

ved § 62*), hvortil jeg her skal holde mig. Navnlig maa jeg dog atter bringe i Erindring, at den største Deel af Landets Dommere, der med deres dømmende Embede forene Politimyndighed og andre administrative Forretninger, ikke kunne undtages fra de øvrige Embedsmænds Kaar med Hensyn til Afskedigelse, men hvilken iøvrigt, efter mit Begreb, Embedsstanden i Almindelighed ikke mod sin Villie skal være underkastet ad Resolutionsveien, uden mod en Pension, der holder den Paagjældende nogenlunde skadesløs for Embedets Indtægter. Det er saaledes blot de, der beklæde et reent dømmende Embede, den egentlige Dommerstand, som Provindsialstænderne i deres i 1846 over det dem forelagte Udkast til en Pensionslov kaldte det (see oven S. 153), der i foranførte Henseende bør gjøre en Undtagelse fra de øvrige Embedsmænd. Udkastets § 62 synes imidlertid ikke at indskrænke sig til dette Slags Dommere, thi, foruden at der tales om Dommere i Almindelighed, synes Udtrykket: „dog uden Tab af Indtægter", at pege paa Embedsmænd, hvis Indtægter ei bestaae af fast Løn, hvilket sidste Udtryk maa antages at ville have været brugt, hvis Ljen kun havde angaaet de Embedsmænd, med Hensyn til hvilke det var omfattende nok. Forskjellen mellem Dommere og andre Embedsmænd kan, efter min Mening, dog kun bestaae deri, at de første ei ved Resolution mod deres Villie kunde afskediges uden mod at erholde deres fulde Gage i Pension, medens de øvrige maatte lade sig nøie med noget mindre. Det kan nemlig hænde, at en Dommer kan blive saa sløv og uopmærksom, eller formedelst Svagelighed saa idelig hindret i at forrette sit Embede, at dettes Tarv uomgjængelig kræver hans Afgang, og at han dog ei er at formaae til selv at begjære Afsked. Ogsaa kunde det skee, at en Dommer forspildte sine Medborgeres Agtelse og Tillid ved et Forhold, der dog ikke kunde virke

---

*) „Dommere kunne ikke afsættes uden ved Dom, ikke heller forflyttes mod deres Ønske. Dog kan den Dommer, der har fyldt sit 70de Aar, afskediges, men uden Tab af Indtægter".

Domfældelse til Embedsforbrydelse. Det vilde derfor vistnok være det større Onde, naar Embedet desuagtet vedblev at maatte være ham betroet. Den Frygt, at Regjeringen skulde benytte en Ret til under foranførte Vilkaar at afskedige Dommere, til derved at bortfjerne Mænd, der vare den for selvstændige, turde i sig selv kun have liden Grund, og der kan idetmindste her i Landet ei paavises noget Tilfælde fra det sidste halve Aarhundrede, hvori der engang har været reist mindste Formodning om at Regjeringen har brugt en saadan Fremgangsmaade. Under den Forfatning, vi nu gaae imøde, maatte det synes, deels at den offentlige Mening, end stærkere end under Enevældet, maatte værne mod en saadan Mulighed, deels at Folkerepræsentationens Control med Statsudgifterne endvidere maatte være i Veien for den Regjering, der vilde handle som foranført. Denne Control vilde naturligviis træde frem med saa meget mere Skarphed, naar det antoges, at ikke blot en Pension unyttig var bortkastet, men at dette endog var skeet for at svække det Værn, Borgersikkerheden skal have i selvstændige Mænd paa Dommersædet. Naar man derhos sikkrer Embedsmanden hans fulde Embedsløn i Pension, saa styrkes derved baade den Kraft, hvormed Folkerepræsentationen vilde træde frem mod den ubegrundede Afskedigelse, og tillige faaer Vedkommende derved en Betryggelse, der gjør, at han saameget mindre kan have nogen Frygt for ved trofast Iagttagelse af Retfærdighedens Fordringer at kunne paadrage sig en oeconomisk uheldig Stilling.

Skulde disse Betragtninger ei være tilstrækkelige til at berolige mod enhver Frygt for, at den omhandlede Ret vilde blive misbrugt af Regjeringen, saa burde Staten dog neppe ubetinget binde sig til at beholde Embedsmænd af den omhandlede Klasse, saalænge de ei forbrød deres Embede eller søgte Afsked, men da maatte man heller søge andre Garantier, f. Ex. at den Ret, hvoraf den Paagjældende var Medlem, og derhos Hoiesteret skulde erklære sig for hans Afgang, eller at Rigsdagens Samtykke skulde haves. Men,

foruden at jeg efter det Foranførte skulde holde for, at slige Forholdsregler ei ere nødvendige, saa troer jeg, at enhver af disse medfører ikke ubetydelige Uleiligheder, saa at man kun skulde gribe til dem, hvis man ei paa en anden Maade kunde undgaae det større Onde, at der aldeles intet Middel vilde gives, hvorved Staten kunde blive fri for at see Dommersædet beklædet af en Mand, til hvem Folket saa lidet som Regjeringen kan have Tillid. At den 70aarige Dommer skulde være Afskedigelse uden Brøde og mod hans Villie underkastet, naar hans yngre Colleger derfor ere befriede, turde ikke være tilstrækkelig begrundede. Det er dog ikke nogen Sjeldenhed, at Mænd i adskillige Aarover hiin Alder vedligeholde deres Sjælekræfter i den Grad, at de paa en tilfredsstillende Maade kunne forestaae vigtige Embeder, og navnlig have saadanne Mænd forhen befundet sig og befinde sig endnu i dette Øieblik i Rigets øverste Domstol. Stundom kommer derimod Sløvheden langt tidligere, uden at Embedsmanden vil beqvemme sig til at gaae af, naar det overlades til ham selv. Det forekommer mig urigtigt, blot fordi der ved den individuelle Bedømmelse kunde finde Feilgreb Sted, at sætte en vilkaarlig antaget Aldersbestemmelse istedetfer Hensyn til Mandens virkelige Evne til at bestyre sit Embede, ligesom og det Foranførte viser, at den Frygt, at Regjeringen, naar der tilstedes den nogen Dom herover, skulde misbruge den til at bortfjerne en dygtig og selvstændig Dommer, har liden Grund. Rigsforsamlingens Committee, der iøvrigt er enig i Hen, har foreslaaet 70 Aars Alderen ombyttet med 65 Aar. Det er naturligviis vilkaarligt, hvilket Aar der nævnes, men denne Forandring vilde gjøre Hen anvendelig paa endnu et større Antal Mænd, der endnu ere ved gode Sjæls- og Legemskræfter. Det maa iøvrigt bemærkes, at den Forudsætning, der ligger til Grund deels for Hens egen Forstaaelse, deels for dette Ændringsforslag, synes at maatte hjemleogasa andre Embedsmænd, der ere komne til de nævnte Alderstrin, Ret til Afsked med fuld Gage. Forsaavidt Hen taler om Forflyttelse mod Embedsmandens Ønske

kan jeg, i Henhold til det oven S. 155—157 Anførte, ikke have videre at bemærke.

At Indholdet af § 62 bedre hørte hjemme i § 21, som en Undtagelse fra dens almindelige Regel, er alt bemærket oven S. 149. Ligeledes er det S. 158 viist, at Udtrykket „affætte" ikke er det rette for det Slags Afskedigelser, hvorfor Dommeren, som Undtagelse fra de øvrige Embedsmænds Stilling, befries.

§ 63*) er en af de meget betænkelige Artikler. Den har vel rettelig erkjendt, at Hensigtsmæssigheden af den Beslutning, som en Øvrighed har taget indenfor sit Embedes lovlige Grændser, ikke kan sættes under Domstolenes Paakjendelse, ligesom det paa den anden Side er meget rigtigt, at Øvrighedsmagten ikke kan være beføiet til endelig at afgjøre, hvorvidt dens Grændser strække sig. Men naar den derimod antager, at Afgjørelsen tilfalder Domstolene, saa medfører dette, at Øvrigheden, og derved tillige Regjeringen, hvis Organ Øvrigheden er, kommer i et Underordningsforhold til Domstolene, og at de Sager, der som henhørende til en anden Kreds end den, hvori disse have at raade, ere henlagte til Øvrigheden, i Grunden dog komme til at beroe paa Domstolenes Skjøn. Saafremt der kun var Tale om Tilfælde, hvori en Øvrighedsperson foretager noget, som i og for sig ligger udenfor den ham tilkommende Myndigheds Natur, vilde der ikke være Meget imod at han, for den Ulempe, han derved havde foraarsaget Nogen, kunde kaldes til Ansvar for Domstolene. Men saaledes vil Sagen ikke stille sig, men Anken vil ordentligviis gaae ud paa at Øvrigheden har benyttet den ham tilkommende Myndighed under Betingelser, hvorunder den formeentlig ikke burde

---

*) „Domstolene ere berettigede til at paakjende ethvert Spørgsmaal om Øvrighedsmyndighedens Grændser. Dog kan Den, der mener sig forurettet ved en Øvrighedsbefaling, ikke ved at bringe Sagen for Domstolene unddrage sig fra foreløbigen at efterkomme Befalingen".

have været anvendt; og at dette er indbefattet under Len, har Rigsforsamlingens Committee vistnok med Føie antaget. Dette er det nu, som, efter min Mening, ikke kan lægges under de almindelige Domstoles Afgjørelse, uden at tilintetgjøre Øvrighedsmagtens Selvstændighed, saa lidet som det uden at tilintetgjøre Domstolenes Selvstændighed kunde overlades til Øvrigheden eensidig at afgjøre Grændserne for dens Myndighed i Forhold til Domstolene. Derimod maa der være en anden Myndighed, som har at skille dem imellem. Denne Myndighed har, efter vor hidtilværende Forfatning, ei kunnet være hos andre end Kongen, den eneste der stod baade over alle Øvrigheder og over alle Dommere.*) Dette var vel i sig selv ikke tilfredsstillende, skjøndt det ikke med nogen Føie kan paastaaes, at det er blevet benyttet til at udvide Øvrighedsmagten paa den dømmende Myndigheds Bekostning. I andre Stater har det været overladt til en eller anden Myndighed, hvori der taltes saavel judicielle som administrative Bestanddele, at afgjøre slige Sammenstød. Nu vilde intet være naturligere, end at Afgjørelsen af saadanne Spørgsmaal lagdes under Rigsretten, der er sammensat af Medlemmer deels af den høieste dømmende Myndighed, deels af den lovgivende Forsamling, der tillige har Tilsyn med Regjeringsmagten. Dette Slags Sager burde iøvrigt i Almindelighed afgjøres i denne Ret uden formelig Procedure efter den indkomne Besværing med Bilage; kun naar Rigsretten fandt det nødvendigt, vilde vedkommende Parter, Klageren, Øvrighedspersonen og Ministeren, have at afgive nærmere Forklaringer og Oplysninger, ordentligviis ad den skriftlige Vei. Slige Sager vilde kun i enkelte Tilfælde

*) See min Haandbog over den den danske og norske Lovkyndighed, 3die Bd. S. 15 ff., hvor jeg i det Hele har forsøgt, nærmere at bestemme og begrændse vore Lovkyndiges sædvanlige Lære om at Øvrighedspersoner i intet Tilfælde kunne for deres Øvrighedshandlinger kræves til Ansvar for Domstolene, hvilket stundom endog er blevet udstrakt til Embedshandlinger, der ei kunde henføres under Øvrighedsmyndighed. Cfr. 6te Bd. S. 532—543.

egne sig til den Vidtløftighed, som vilde være forbunden med en formelig offentlig Forhandling for Rigsretten. Naar denne end ikke bifaldt den af vedkommende Ministerium tagne eller bifaldte Foranstaltning, vilde dette dog kun i de sjeldnere Tilfælde føre til Ansvar for Ministeren.

Det er allerede forhen (S. 141—143) viist, at Anken over en Øvrighedshandling efter sin Natur umiddelbart eller middelbart maa gaae til vedkommende Ministerium, saa at der kun, naar dette ei vil afhjælpe Klagen, kan blive Anledning for den Paagjældende til at søge sin Ret andetsteds; og da vil Klagen komme til at vende sig mod Ministeriet. Det vil endog ikke sjeldent være Tilfældet, at den Øvrighedshandling, hvorved Nogen finder sig forurettet, er grundet enten i Ministeriets særlige Befaling eller i de forhen af Samme foreskrevne eller billigede Forholdsregler. Men at Ministrene, der som Kongens Organer baade tage Deel i Ansættelse af og Tilsynet med Dommerne, og medvirke til Lovgivningen, skulde være underkastede enhver, endog den aldeles underordnede Dommer, er dog vel unaturligt, og vilde i høi Grad kunne lamme baade den lovgivende Magt og den høieste Regjeringsmyndighed i deres Virksomhed. Iøvrigt er det S. 142—143 viist, at den, der klager over Øvrighedens og Ministeriets Foranstaltninger, ikke bør umiddelbart kunne anbringe sin Anke for Rigsretten, men at Sagen bør gaae gjennem Rigsdagen, der maa være beføiet til at opretholde den trufne Foranstaltning, om den end ikke ligefrem kunde siges at have Hjemmel i Lovgivningen, naar det fandtes, at den under de givne Forhold var nødvendig.

At den, der finder sig forurettet ved Øvrighedens Beslutning, efter Udkastets Bestemmelse ikke, ved at bringe Sagen for Domstolene, kan unddrage sig for foreløbigen at efterkomme Befalingen, vil ingenlunde være nok for at vedligeholde Øvrighedsmyndigheden i den Kraft, som den for Samfundets Sikkerhed ikke kan undvære. Allerede den idelige Fortrædigelse, som en Øvrighed vil være udsat for ved at maatte udholde Proces maaskee gjennem alle Instantser, vil være

nok for at svække Øvrighedsmændenes ikke altid meget levende Iver for de offentlige Formaal, der ikke uden ved deres Virksomhed kunne opnaaes. Men heller ikke vil Øvrighedsmanden være sikker paa, at de Foranstaltninger, som han finder fornødne til at betrygge Samfundsfreden og afværge truende Ulykker, ville, bedømte fra det Standpunkt, hvorfra Domstolene betragte dem, finde Billigelse. Naar t. Ex. noget Opløb viser sig eller der ellers er Noget i Gjære, som kunde true Borgerfreden, saa ville allerede de meest almindelige i saadanne Tilfælde fornødne Foranstaltninger, saasom at Værtshuse lukkes, at der ikke maa samle sig mere end et indskrænket Antal Mennesker paa Gaden, at Beboerne efter et vist Klokkeslet skulle lukke deres Porte, at Børn og Tyende skulde holdes fra Gaden, med meget Andet af samme Natur, være forbundne med betydelige Indskrænkninger og Ubehageligheder endog for de rolige Borgere, saa at selv disse kunne være tilbøielige til Klage, naar de maatte troe at Faren ei virkelig havde været saa stor, som Øvrigheden havde forestillet sig, eller at de Midler, samme havde anvendt, ikke havde været aldeles nødvendige o. s. v. Men dersom Bevægelsen havde været af en mere voldsom Natur, end at den kunde standses ved saadanne Midler, som foranført, og Øvrigheden har maattet bruge Magt, hvorved nogen af de Deeltagende maatte have lidt Skade, ja endog sat Livet til, saa vil der naturligviis være en langt stærkere Stemning for at bringe Klagen over Øvrigheden for Domstolene. Erfaringen saavel her hjemme, som i andre Lande, viser, at der ved ethvert betydeligt eller ubetydeligt Opløb, hvor Politiet er skredet ind, danner sig en Mening om, at denne Indskriden har været unødvendig, og at den hele Foruroligelse, saavelsom den større eller mindre Ulempe, der maatte være paaført flere eller færre af Indvaanerne, alene skyldes den Mistænkelighed eller det Overmod, hvormed Politimagten er traadt frem mod uskyldige Folkeforsamlinger. Ved Siden deraf løber der ofte en modsat Mening, at Politiet nemlig ikke itide eller med behørig Kraft har grebet ind, og at

saaledes den Forstyrrelse, Sikkerheden har lidt, maa tilskrives dets Sløvhed. Saafremt nu Politiovrigheden, i Tilfælde af det fornævnte Slags, skulde være udsat for at drages for Retten af Enhver, der meente ved de trufne Foranstaltninger at have lidt Indskrænkning i sin Frihed, Tab i sit Erhverv eller endog Skade paa Legeme o. s. v., saa var dens Stilling vistnok ikke lidet farlig. Hvorvidt der virkelig har været tilstrækkelig Grund til de af Øvrigheden tagne Forholdsregler, er noget, som beroer paa en Opfatning af den hele Begivenhed og et Skjøn, hvori de, der paa Stedet have havt Leilighed til at iagttage Forholdene og hvad dermed staaer i Forbindelse, ikke sjeldent kunne være aldeles usikkre, men endnu mere maa Bedømmelsen være vanskelig for dem, der blot skulle dømme efter de ufuldstændige og modsigende Forklaringer, som kunne tilveiebringes af dem, der have været tilstede, og som ofte umiddelbart eller middelbart ere Parter i Sagen. Naar de Klager, der føres mod Politiets Adfærd, skulle bedømmes enten af den foresatte Øvrighedsmyndighed eller af en Domstol, der ikke bestaaer af Jurister alene, men ogsaa af Mænd, der formodes at ville betragte Sagen med Øie for de Forhold i det virkeligt Liv, der ere til Hinder for skarpe juridiske Begrebers strenge Anvendelse paa deslige Tilfælde, saa kan den Øvrighed, der i det Hele här handlet med forstandigt Overlæg, ikke frygte for Udfaldet, om end ikke Sagen i alle sine Dele findes at være saaledes oplyst, at Nødvendigheden af de Skridt, han har foretaget, er aldeles klar. Ja om de endog maatte finde, at han kunde have baaret sig klogere ad, saa ville de betænke, at han var i den Nødvendighed at maatte tage en rask og øieblikkelig Beslutning saaledes som han efter de Omstændigheder, der viste sig for ham, maatte finde at den offentlige Ordens Vedligeholdelse krævede det. At træffe den rette Grændselinie for den Indflydelse, slige Hensyn bør have, er vist nok yderst vanskeligt, men den ledende Grundsætning vil, naar Bedømmelsen lægges i Hænder som foranført, være den, at den Øvrighed, der redelig har stræbt

for at gjøre hvad han maatte ansee for Pligt, og som ikke har viist Fremfusenhed eller Ringeagt for Medborgeres Ret, ikke bør lide Straf eller Ydmygelse, fordi de, der bagefter have at bedømme hans Fremfærd, kunne have nogen Tvivl om, hvorvidt han i alle Stykker har truffet det Rette. Skulde Sagen derimod komme under en almindelig Domstols Paakjendelse er det meget uviist, hvorvidt hine Hensyn i behørig Grad ville gjøre sig gjældende. En saadan Domstol kunde maaskee kræve strengere Beviser end Forholdets Natur tilsteder for de Omstændigheder, der skulde begrunde Politiøvrighedens Berettigelse til, udenfor de almindelige Love, at gjøre Indskrænkninger i Borgernes Frihed eller endog bruge Magt mod deres Personer. Hos Mænd med en reen juridisk Dannelse vilde det ikke være underligt, og navnlig kan denne Retning let faae mere Overhaand end hidtil, naar Retspersonalet holdes udenfor al Deeltagelse i administrative Anliggender. Selve den Omstændighed, at Grundloven ved den omhandlede Bestemmelse fremkalder et Slags Formodning om, at Borgerne hidtil have været formeget i Øvrighedens Vold og at der desaarsag er givet Domstolene Myndighed til derfor at beskjærme dem, kunde vel indeholde en Opfordring til en kraftig Benyttelse af denne Myndighed. Dette har vel et smukt Udseende, ligesom det vistnok ogsaa fra en vis Side vilde kunne være til virkelig Nytte. Men det har og sin betænkelige, jeg tør sige meget overveiende betænkelige Side; thi hvad bliver den practiske Følge af, at Øvrigheden stilles blot for Straf og Ydmygelse, naar den med nogen Kraft benytter den samme betroede Myndighed? Upaatvivlelig den, at den holder sig rolig ved saadanne Leiligheder som de omhandlede, eller i alt Fald først skrider ind efter at aldeles utvivlsomme Beviser for en fredsforstyrrende Hensigt er fremkomne, og da maae strengere Midler anvendes og det, uden at Ulykken kan forebygges, medens dette kunde været udrettet ved lempelige Indskrænkninger i den sædvanlige Frihed, paabudne i Tide.

Det er forresten ikke usandsynligt, at den Frygt, som det nye Forhold vilde vække hos Øvrigheden, vilde være større end den, der, naar i sin Tid Sager af det Slags kom for Domstolene, vilde vise sig at have virkelig Grund; thi jeg tvivler ikke paa, at Myndigheden i alt Fald i Høiesteret vilde blive brugt med Maadehold og Hensyn til det virkelige Livs Tarv. Men denne Frygt, hvori der vistnok vilde blande sig Uvillie over den Underordning hvori Øvrigheden blev bragt til Domstolene, vilde dog ligefuldt have sin fordærvelige Virkning til at lamme Øvrighedens Virksomhed, og herved vilde Samfundet vistnok finde sig ilde, især da der i det Hele er langt mindre Anledning til at klage over for liden end for stor Iver i Myndighedens Benyttelse. En og anden Embedsmand vil endog være ret tilfreds med at have faaet en saa god Undskyldning for sin liden Virksomhed. Man vilde meget bedrage sig, om man gjorde Regning paa, at man ved Strenghed i at kalde Øvrigheden til Ansvar for Mangel af Myndighedens behørige Brug kunde give dens Nidkjærhed en saadan Spore, at hiin Frygt derved vilde blive overvunden. Retfærdighed tilsteder ikke, at man gaaer strengt i Rette med Embedsmanden, fordi han ikke har dristet sig til at skride ind, hvis han, saafremt han havde skredet ind, vilde have udsat sig for et Ansvar, hvis Betingelser og Grændser ei lade sig beregne. Naturligviis er det ikke min Mening, at alt Ansvar for Uvirksomhed maatte bortfalde, fordi Embedsmanden ved sin Virksomhed kunde udsætte sig for Ansvar, men, hvor Grændserne for hans Virksomhed ikke lade sig nøie betegne, kan han dog ei være Strafansvar underkastet, fordi han ei netop har truffet det Punkt, Andre, der endog kun ufuldstændig kunne sætte sig ind i Sagen, siden finde at have været det rette. Allerede nu er det vanskeligt ved Lov og Dom at kunne faae en Øvrighed kaldt til Ansvar for Mangel paa Virksomhed. Det er mere Pligtfølelse, understøttet ved Hensyn til hans Medborgeres og hans Foresattes Dom over ham, end Frygten for Ansvar, der skal drive ham frem. Men den Fare,

hvorfor Udkastets § 63 sætter ham blot, maa baade svække hans Lyst og tjene ham til Undskyldning, hvor det synes at han ei har viist Virksomhed nok.

Hvad jeg har anført om den lammende Indflydelse, som den nye Regel vilde faae paa Øvrighedens Virksomhed, naar der handles om at forebygge eller qvæle et Opløb, finder og sin fulde Anvendelse hvor ellers overordentlige Foranstaltninger ere fornødne til at forebygge en eller anden Ulykke. Men ogsaa med Hensyn til den daglige Bestyrelse vilde Øvrighedens Arm blive lam, naar den i Udkastets § 63 foreslaaede Regel traadte i Kraft. Selv hvor der spørges om de simpleste Foranstaltninger, som kunne være fornødne til at forebygge væmmelig Stank eller andet, som er til Fare for Sundheden, til at holde Vei og Passage aaben, til at sikkre mod Skade, hvormed faldefærdige Bygninger eller andet Saadant true Borgerne osv. osv., vil der ofte kunne opkastes Tvivl fra dens Side, som Øvrigheden paalægger en Forpligtelse eller paa hvis Regning den lader noget udføre. Ligeledes vil mangen Foranstaltning, hvortil Øvrigheden udenfor det ved klar Lov udtrykkelig hjemlede, i Fattigvæsenets og Skolevæsenets Anliggender eller andre saadanne Forvaltningsgrene, finder sig beføiet, kunne paadrage den fortrædelige Rettergangssager *). Men jeg finder det overflødigt med Hensyn til de mange andre Gjenstande at udvikle hvad der udførlig er viist med Hensyn til de Foranstaltninger, der blive at tage i Tilfælde af Opløb. . . .

Medens en Bestemmelse som den omhandlede vilde nedslaae Øvrighedens Mod og Virkekraft, vilde den indeholde

*) Naturligviis maa de communale Bestyrelser af Fattig- og Skolevæsenet i Henseende til samme henregnes til Øvrighed. Ligesom dette ligger i Naturen af den dem tilkommende Myndighed, maa og Klager over deres Foranstaltninger gaae til de høiere Regjeringsmyndigheder og komme saaledes ganske paa lige Linie med alle andre Klager over Øvrighedshandlinger.

en mægtig Opmuntring for de Vrangvillige eller Urolige til at sætte sig imod alle Øvrighedens Foranstaltninger, saa at den let i en Grad, som man har ondt ved at gjøre sig et Begreb om, vilde nedbryde Orden og Sikkerhed.

For at Hensigten skulde opnaaes med den Ret, som skulde tilkomme Borgerne til at drage Øvrigheden for Domstolene, naar de finde sig forurettede ved sammes Foretagender, maatte udentvivl enten alle Retsudgifter i deslige Sager ubetinget bortfalde, eller der dog være en let Adgang til at erholde saadan Befrielse og derhos til at faae en Sagfører beordret til Ens Bistand. Men dette vilde gjøre slige Sager meget hyppige og, da der vel ikke kunde nægtes den anklagede Øvrighed lige Begunstigelse, meget bekostelige, især naar Sagerne gik alle Instantser igjennem. Sagens Indankning for Høiesteret, naar nogen af de Vedkommende begjærede det, burde saameget mere befordres, som Underretterne vist især i Begyndelsen vilde bedømme slige Sager efter meget forskjellige Grundsætninger og Synsmaader, og det maatte være vigtigt, at det bragtes i det Rene, hvad der skulde være det gjældende. Iøvrigt vilde det vare længe, inden den Usikkerhed, der i saa Henseende maatte opstaae, nogenlunde vilde blive hævet ved Høiesterets Præjudicater; thi Dommene vilde ofte blive begrundede ved Sagens eiendommelige Beskaffenhed og sammes Opfatning, uden at nogen almindelig Grundsætning blev udtalt.

Den Berettigelse, der skulde gives Borgerne til at bringe slige Sager for Domstolene, burde ingenlunde betage dem den Adgang, som de, efter den nugjældende Tingenes Orden, have til at faae deres Anke afgjort ved høiere Øvrigheds eller omsider det vedkommende Ministerii Resolution. Ligesom dette i sig selv vilde være mod Sagens Natur og skille Ministerierne ved en uundværlig Leilighed til at blive bekjendte med den dem underordnede Bestyrelse, vilde det og, hvor let man og gjør Adgangen til fri Proces, blive i høi Grad til Byrde for Borgerne, at nødes til at gaae Retsveien, istedetfor hurtigere og i Almindelighed fuldstændi-

gere at blive hjulpne ved at henvende sig til den høiere Regjeringsmyndighed. Denne Vei har blandt andet den store Fordeel, at den paaklagede Beslutning vil blive rettet ikke blot i det Tilfælde at Øvrigheden findes at have overskredet sin Myndigheds Grændser, men og hvis den ellers findes at have feilet. Vedkommende Minister burde end ikke kunne unddrage sig for at give Resolution ved at henvise til Domstolene, thi deels vilde det være ubilligt mod den Klagende, deels vilde det være at sætte sig selv ud af Administrationen, for hvis Lovlighed og Hensigtsmæssighed det paaligger ham at sørge. Kun hvor han, efter Omstændighederne, fandt at den paaklagede Beslutnings Forsvarlighed beroede paa en factisk Omstændighed, som paa sædvanlig Maade maatte oplyses, turde han forsaavidt henvise Sagen til Domstolene. Men i Følge af alt det saaledes Anførte bliver, som forhen bemærket, den Paagjældendes Anke omsider en Anke over Ministeriet, og foruden det Upassende, som der synes at ligge i at dets Handlinger skulle høre under de sædvanlige locale Domstole, vil der kunne opstaae Spørgsmaal om Sagens rette Værneting i alle de Tilfælde, hvor den formeentlige Forurettelse oprindelig skriver sig fra den underordnede Øvrighed, men dens Beslutning senere af Ministeren er stadfæstet; thi her synes det at den Vedkommende maatte være lige berettiget til at søge begge. Det burde iøvrigt neppe engang tilstedes at anlægge Sag ved Domstolene i Anledning af den Uret, Nogen mener at have lidt ved en underordnet Øvrighedshandling, forend han forgjæves har søgt den afhjulpen igjennem Klage til den høiere Øvrighed, altsaa omsider Ministeriet; thi først da vilde Trangen til Domstolenes Hjælp indtræde. Saafremt der, uden vedkommende Ministerii Forevidende, kunde erhverves Dom, hvorved de af Øvrigheden tagne Forholdsregler bleve misbilligede, kunde det og i høieste Grad lamme Ministeriet; thi det kunde da let skee, at de underordnede Øvrigheder mødte dets Befalinger med Paaberaabelse af Domme, hvorved det, der nu fordredes af dem, var blevet misbilliget. Men hvordan man

end tager det, vil den i § 63 givne Adgang til Domstolene gjøre et stort Afbræk i Ministeriernes Magt over Embedsmændene, som Udkastet ellers, navnlig ved § 21, har søgt at bringe saa høit som muligt.

Den ovennævnte Comitee bemærker med Føie, at det ikke under vor nye Forfatning bør afhænge af Regjeringens Skjøn, om det maa tilstedes at faae det Spørgsmaal, om en Øvrighed ved en eller anden Handling har overskredet sin Embedsmyndighed, afgjort ved Domstolene. Og skjøndt den derhos bemærker, hvorledes man i andre Lande har overladt Afgjørelsen af slige Spørgsmaal til en af politiske og juridiske Bestanddele sammensat Domstol, hvortil Rigsretten her omtrent vilde svare, erklærer den dog, at den maa foretrække den Vei, Udkastet er gaaet. Den paaberaaber sig, at dette er overeensstemmende med den engelske og amerikanske Retsforfatning, tilføiende at, hvis Overgreb fra Domstolenes Side skulde vise sig, kunde det let mødes ad Lovgivningsveien. Jeg har i det Foregaaende udviklet, hvilke de rimelige Følger vilde blive af den omhandlede Regel, der ligesaa lidet er stemmende med den hidtilværende Tingenes Orden, som den er hjemlet i Forholdets Natur.

At det skulde være let ad Lovgivningsveien at møde Overgreb fra Domstolenes Side, hvis saadanne maatte vise sig, kan jeg ei antage. Det menes vist ikke, at Lovgivningen igjen kunde opgive Reglen, thi Comiteen kunde ikke ville, at der i Grundloven skal optages en Regel, som igjen skulde ophæves. Dette kunde heller ikke skee uden Iagttagelse af de for Grundlovsforandringer foreskrevne Former. Rigsdagen, navnlig Folkethinget, vilde og vanskelig samtykke i Forandring i en Grundlovsbestemmelse, der har et saa folkeligt Udseende. Men naar Grundsætningen bliver staaende, turde det ikke let være gjørligt ved særegne Bestemmelser at begrændse den Anvendelse af samme, hvorpaa Domstolene havde givet Exempel, da det vel ikke saameget vilde ligge i visse antagne almindelige Regler som i Opfatningen og Bedømmelsen af de Forhold, hvorunder Spørgsmaalet i de en=

kelte Tilfælde opstod, at Grundsætningen havde faaet for stor Udstrækning. Det turde heller ikke være i sin Orden, at en slig Grundlovsbestemmelse kunde modtage nogen ikke særlig forbeholdt Begrændsning ved nogen Lov uden Jagttagelse af de for Grundlovsforandringer foreskrevne Former. Da den skadelige Følge, som Hen efter mine Tanker vilde medføre, fornemmelig skulde bestaae i den Lamhed og Uvirksomhed, som den vilde fremkalde i Administrationen og især i Politimyndigheden, saa vilde under alle Omstændigheder Skaden heller ikke saa ganske blive ugjort derved, at en ny Lov forandrede Reglen.

Forsaavidt Englands og Nordamericas Exempel paaberaabes, saa er den hele Tilstand og Størelse i disse Stater saa forskjellig fra hvad der finder Sted paa det europæiske Fastland, at man maa være meget vaersom med at overføre enkelte der antagne Regler til os.

Det vil iøvrigt vel være vanskeligt for Enhver, der ikke ved langt Ophold i disse Stater har gjort sig fortrolig med sammes eiendommelige Indretninger saaledes som de i Virkeligheden vise sig, nogenlunde fuldstændig at udvikle alt, hvad der gjør, at det, der navnlig i den omspurgte Henseende der kunde være ubetænkeligt, ja vel endog det rette, her kunde være aldeles forkeert. Jeg er nu endog langtfra at have al den Kundskab til Forholdene i disse Stater, som kunde øses af Bøger, men skjøndt jeg saaledes ingenlunde troer mig istand til saa fuldstændig og nøiagtig som det lod sig gjøre at udvikle de Grundforskjelligheder i Forvaltningen og Retspleien, som træde i Veien for at tage dem til Mønster i foranførte Henseende, saa er dog det, der er mig bekjendt, mere end tilstrækkeligt. For ikke at gaae ind i Vidtløftigheder skal jeg fornemmelig holde mig til England og blot bemærke, at man der end ikke har saadanne Øvrigheder, gjennem hvilke Statsbestyrelsen udøves, som i Danmark og paa det europæiske Fastland; heller ikke saadanne over hele Landet fordeelte faste Domstole som vi, eller en saadan Adskillelse mellem den dømmende og forvaltende Magt som der nu i en

Deel af det øvrige Europa ansees som den nødvendigste Betingelse for borgerlig Frihed og Sikkerhed. Medens den locale Bestyrelse for den større Deel er i Communernes Hænder, er den Ledning af disse, som fra Statsmagtens Side finder Sted, fornemmelig betroet Fredsdommere, der tillige deels afgjøre adskillige Politi- og Straffesager (hvilken Myndighed endog kan gaae til Legemsrevselser eller flere Maaneders Frihedstab), deels anstille foreløbig Undersøgelse med Hensyn til de større Forbrydelser, og lade de Paagjældende paagribe og hvis de ei kunne stille Sikkerhed holde i Forvaring, alt indtil Sagerne ved næste Qvartalsession kunde overgives til en Storjury og derpaa, hvis denne beslutter Anklage, komme under Behandling enten, i mindre betydelige Tilfælde, ved den af flere Fredsdommere bestaaende Ret, der holdes til samme Tid, eller, i mere betydelige, ved de halvaarlige Assiser hvori 12 Edsvorne under Forsæde af en af Englands omreisende Stordommere afgjøre om de ere skyldige eller ei. Disse Fredsdommere ere ikke egentlige Embedsmænd, men Kronen antager hertil, i ethvert Grevskab efter dets Størrelse og øvrige Forhold, et større eller mindre Tal blandt de Grundbesiddere, der have visse Formuesbetingelser, næsten altid blandt de store Godseiere. I Almindelighed have Fredsdommerne ingen Indtægter, men derimod ikke ubetydelige Udgifter af deres Poster, men disse blive dog paa Grund af den dermed forbundne Anseelse meget attraaede af Godsbesidderne. De have iøvrigt end ikke hver for sig en særlig Deel af Grevskabet at udøve deres Myndighed i, men den, som har et Anliggende, hvori han behøver en Fredsdommers Bistand, kan henvende sig til hvilken af Grevskabets Fredsdommere han finder for godt. Ligesom det nu efter disse Fredsdommeres saavelsom de øvrige paa enkelte Steder eller til visse Forretninger paa lignende Maade antagne Personers Stilling og Forretningskreds er naturligt, at de uden Adskillelse mellem de forskjellige Grene af denne, kunne kaldes til Regnskab ved Domstolene, naar der klages over at de have handlet mod Loven, er dette og saameget mere nødvendigt, som der ikke i England gives saadan i det Enkelte gaaende Central-

bestyrelse, som der i andre Stater er nedlagt i Ministrenes eller Regjeringscollegiernes Hænder. Hvor lidet den engelske Forfatning og Forvaltning, der ikke er dannet efter visse almindelige Begreber, men som i Tidens Løb har udviklet sig efter Samfundets Tarv, har lagt an paa at skille den administrative og dømmende Myndighed fra hinanden, kan blandt Andet sees deraf, at ligesom Parlamentet har en betydelig Deel af det, der ellers regnes til den udøvende Magt, saaledes er i Særdeleshed dettes ene Huus (Overhuset) den øverste Domstol i Landet. De Mænd, til hvem den locale Bestyrelse er betroet, have iøvrigt efter alle Forholdene og den Aand, der hersker i England, ikke at frygte for, at Domstolene i noget Tilfælde vilde gaae dem for nær, eller tilsidesætte de Hensyn, der bør tages ved at bedømme de til Forvaltningen hørende Handlinger.

Da den i de Nordamericanske Fristater gjældende Tingenes Orden har sin Rod i den engelske, saa turde dette allerede være nok for at vise, at man ogsaa vilde løbe Fare ved at overføre det der bestaaende Forhold mellem Domstole og Øvrigheder til os. Kun skal jeg med Hensyn til den Opmærksomhed, et nylig forefaldet Exempel paa, at den almindelige Forbundsdomstol i de forenede Stater har kjendt en der given Lov for ugyldig, bemærke at denne Domstol er en ved disse Staters foederative Forfatning fremkaldt særlig Statsmagt, hvormed andre til Retssagers Afgjørelse nedsatte Domstole ei kunne sammenlignes. Hvor langt man i andre Stater er fra at ville overlade Afgjørelsen af Spørgsmaal om Grændsen mellem Øvrighedens og Domstolenes Myndighed til disse sidste har ganske nylig viist sig i den franske Nationalforsamling, hvor der i Anledning af den nye Lov, der skal gives om Statsraadets Virksomhed, aldeles ikke var Tale om at lade den samme hidtil tilkommende Myndighed til Afgjørelsen af hine Spørgsmaal *) gaae over til Domstolene, men kun om til hvilken af Statsraadets Afdelinger den skulde henlægges.

---

*) See min Haandbog 6 B. S. 540.

Rigsdags Comiteen, der, som bemærket, ikke har fundet Betænkelighed ved Hovedreglen i § 63, har tilføiet, at den finder det utvivlsomt, at den og maa hjemle Domstolene Ret til, efter Lovens almindelige Grundsætninger, at tilkjende den Mand Erstatning, hvem Øvrigheden ved Overskridelse af sin Embedsmyndigheds Grændser har forurettet, hvilket efter nogle af Medlemmernes Mening helst burde udtrykkelig udtales, medens Fleerheden har anseet dette overflødigt. Jeg kan heller ikke have Tvivl om, at dette virkeligen ligger i §en, og skal blot tilføie, at der, selv naar Øvrighedens Beslutninger ikke i Almindelighed underkastedes de sædvanlige Domstole, vistnok stundom kunde være Anledning til at den vedkommende høiere Myndighed, naar den misbilligede Øvrighedens Beslutning, overlod det til den Lidende at søge den ham tilkommende Erstatning ved Domstolene. Der bliver da naturligviis ei længere Spørgsmaal om Beslutningens Lovlighed, men Domstolene ville kun have at bestemme Størrelsen af den Skadeserstatning, som der paa Grund af den ulovlig befundne Øvrighedshandling tilkommer den Paagjældende. Jeg er og i det øvrige med Comiteens Fleerhed enig i at finde nogle andre af en Minoritet foreslaaede Tillæg deels overflødige, deels utilraadelige. Endvidere har en Minoritet foreslaaet Udeladelsen af den sidste Deel af §en, idet den frygter for at der i denne maatte findes en grundlovmæssig Sanction for den Anskuelse, at enhver Modstand eller Ulydighed mod en Øvrigheds Befaling var ulovlig, om det end siden viste sig at denne manglede al retlig Hjemmel og altsaa ei var nogen sand Øvrighedsbefaling. En betydelig Fleerhed har derimod ikke fundet, at der af §ens anden Deel kan udledes en saa almindelig Forudsætning, idet den blot indeholder, at man ei ved at gaae til Domstolene kan unddrage sig fra foreløbigt at efterkomme Befalingen, men ei udelukker Muligheden af at der kunde være andre Grunde, der berettigede til at unddrage sig Lydighed mod Øvrighedens Befaling. Den har derfor ei kunnet finde den af Minoriteten foreslaaede Udeladelse af den omhandlede Deel af §en nødvendig, men

tvertimod holdt for, at den Advarsel, den udtaler, er paa sin Plads. Jeg maa heri være aldeles enig med Comiteens Fleerhed, og det saa meget mere som Forpligtelsen til at adlyde Øvrigheden maa være Regel og Modstand kun tilladt i sjældne Undtagelses Tilfælde, der vanskelig lade sig betegne ved saa bestemte Regler, at de ei kunde blive misbrugte. Hvis hiin Udeladelse skete, vilde let den Mening opstaae, at Klager over Øvrighedens Beslutninger maatte have samme Virkning som Appel af en Dom, men dette vilde saa godt som ganske betage Øvrighedens Handlinger al Kraft.

Iøvrigt bemærker Comiteen, at de Bestemmelser, som Udkastet indeholder om den dømmende Magt, ere paafaldende fattige i et Udkast, der erkjender den for en selvstændig Statsmagt, hvorved § 3 anføres. Den finder det vel ikke gjørligt i dette Afsnit at optage mange øieblikkelig anvendelige nye Regler „men", tilføier den, „om end Udkastet indskrænker sig til at udtale de store ledende Grundsætninger, der ved Loven skal gjennemføres, saa hører dog ikke blot disse Grundsætningers grundlovmæssige Udtalelse aldeles med til at fuldende Billedet af den constitutionelle Statsbygning, som skal opføres, men denne Udtalelse maa ogsaa erkjendes at have sin store politiske Betydning". Comiteen har derfor anseet det for sin Pligt at foreslaae nogle nye §§, der udtale de Grundsætninger, som andetsteds i frie Stater have vundet en saa almindelig Anerkjendelse, at den ei kan ansee det fornødent at føre noget Beviis for deres constitutionelle Nødvendighed.

Efter min Overbeviisning bør Grundlove i Almindelighed indskrænke sig til at ordne Maaden, hvorpaa Statsmagten skal dannes og udøves og hvad dermed staaer i nødvendig Forbindelse. Jeg antager saaledes, at den ikke uden Nødvendighed bør gjøre Forandring i Landets øvrige Love eller udtale Regler, der skulde binde Hænderne paa dem, hvem Udøvelsen af den lovgivende Magt til enhver Tid tilfalder. Det er vistnok blevet Skik og Brug i Forfatningslovene at indføre Adskilligt om Menneskerettigheder, Grundrettigheder, almindelige

Regler for Lovgivningen osv., men det forekommer mig, at dette gjerne opløser sig i visse Almeensætninger, der, uden at træde frem i deres rette Begrændsning, ingen sand Støtte indeholde for Borgernes Rettigheder, men dog let kunne benyttes til tvivlsomme Fordringer, hvorved der gives Anledning til Splid og Spænding. Jeg antager derfor, at den største Deel af Bestemmelserne i Afsnit VII enten burde bortfalde eller omdannes saaledes, at de blot kom til at indeholde Tilsagn om de deri paapegede Forholds snarlige Ordning ved Lov, uden at noget udtaltes, som bindende for Lovgivningsmagten.

Jeg finder endog en særegen Grund for denne min Overbeviisning i Maaden, hvorpaa den nærværende Rigsforsamling er dannet. Det erkjendes jo i selve Udkastet, at den tilkommende lovgivende Forsamling bør have en anden Indretning end den, der nu er kommen sammen for at overveie bemeldte Udkast; og saavel en stor Deel af Forsamlingen som mange andre oplyste Medborgere ansee det endog nødvendigt, at Forskjellen bliver langt større end Udkastet har bragt i Forslag. Men skulde det ikke allerede paa Grund heraf være tilraadeligt at indskrænke Grundloven til det, der udgjør dens væsentligste Bestanddeel og ikke betage de tilkommende lovgivende Forsamlinger, der maae formodes at ville faae en mere hensigtssvarende Indretning, deres Frihed i Udøvelsen af den Magt, der vil tilkomme dem. Hertil kommer, at denne Forsamling vil, som det synes, endnu behøve en temmelig lang Tid til at blive færdig med Behandlingen af en til det Nødvendige indskrænket Grudblov, og at det derfor er utilraadeligt at forlænge denne Tid ved Behandlingen af en Mængde Gjenstande, som ikke egentlig høre til Grundloven og som, hvis de ei skulle tages alt for løselig, upaatvivlelig ville give Anledning til meget vidtløftige Forhandlinger. Men hvad de nye §§er angaaer, hvorom her er Tale, saa er der endnu en Betragtning, der forekommer mig at have ikke liden Vægt, den nemlig, at disse først ved Comiteens Betænkning komme frem og altsaa hverken Forsamlin=

gen eller det øvrige Publikum har havt den Opfordring og Leilighed til at overveie dem, som hvis de havde staaet i Grundlovs=Udkastet. De ere blandt andet ikke i de Afdelinger, hvori selve Grundlovs=Udkastet har været forhandlet, komne saaledes under Overveielse som Udkastets Bestemmelser; i det mindste ikke i alle. I den, hvori jeg havde Plads (den første) bleve vel nogle af de afhandlede Materier berørte, men de kom ikke til egentlig Forhandling og jeg er mig bevidst, at jeg med Hensyn til enkelte hidhørende Sætninger ikke gik ind paa den udførlige Udvikling af mine Tanker desangaaende, som ellers vilde have været mig let, fordi de kun bleve løselig fremsatte og uden at der var Grund til at formode, at der for Alvor vilde blive Tale om at indføre dem i Grundloven. Derhos angaae nogle af de nye §§er Lovforandringer, som vilde blive af den meest indgribende Vigtighed og hvis Hensigtsmæssighed aldeles ikke lader sig bedømme inden der er lagt en fuldstændig Plan til den nye Tingenes Orden, som man vil indføre.

Den første af hine §§, der, efter Committeen, skulde blive Nr. 62, frembyder ikke nær saa stor Betænkelighed som nogle af de andre. Men den synes deels ikke klarlig at udtale det, der er dens Hensigt, deels turde det, der efter Committeens Forklaring derved er tilsigtet, ikke i sin hele Udstrækning fortjene Bifald, og deels behøvede det ingen udtrykkelig Hjemmel i Grundloven. Den lyder saaledes: „Den dømmende Magts Udøvelse kan kun ordnes ved Lov". Efter Committeens Udvikling skal dette for det første tilkjendegive, at Domstole ei kunne indrettes og ophæves eller omdannes uden den lovgivende Magts Mellemkomst. Forsaavidt dette endog skulde strække sig til de ikke sjeldent forekommende smaae Forandringer af en Jurisdictions Udstrækning i Rummet, synes Folkerepræsentationens Medvirkning ikke nødvendig i slige Sager, hvilke maaskee stundom vilde medtage en Deel Tid, uden at dette vilde føre til en mere hensigtsmæssig Afgjørelse end den, Regjeringen uden Folkerepræsentationens Medvirk=

ninger er istand til at træffe. Vedkommende Regjeringsmyndighed indhenter ved slige Leiligheder Betænkning fra vedkommende Øvrighedspersoner og Retsbetjente, saavelsom fra Communalbestyrelserne i Særdeleshed og fra Amtsraadet, hvor de Forhold, der kunne komme i Betragtning, vistnok maae kjendes og bedre kunne bedømmes, end i en stor Forsamling, hvori kun meget faa, mulig knapt en Enkelt, tilgavns kjender Forholdene og interesserer sig for samme. Stundom er og en saadan Jurisdictionsforandring en umiddelbar Følge af at et Birk eller en jorddrotlig Skiftejurisdiction gaaer ind, og skjøndt disse Jurisdictioner uden Tvivl snart ville ophøre overalt, saa troer jeg dog ikke, at de umiddelbart kunne hæves ved Grundloven, og dette forudsat, vil der endnu blive en Tid, hvori bemeldte Tilfælde, der ikke ere sjeldne, kunne forekomme. Endnu maa jeg bemærke, at saadanne Forandringer i Jurisdictionernes Grændser i Norge idelig foretages af Regjeringen, hvorpaa man i Samlingerne af de norske Love og Anordninger finder talrige Exempler. At derimod ikke nye Arter af Domstole eller Forandring i Domstolenes Virkekreds kan foregaae eller de hidtil gjældende Procesregler forandres, uden den lovgivende Magts Mellemkomst, vil vistnok blive erkjendt, uden at nogen særlig Lovhjemmel derfor gives.

Committeen anfører og, at §en ei blot udelukker al Cabinetsjustits, men og tilkjendegiver, at Ingen kan drages fra sit lovlige Værneting. Jeg maa i denne Anledning henvise til det oven S. 118—119 Anførte, der viser, at ogsaa jeg finder, at Grundloven bør indeholde Bestemmelser, som sikkre mod en Retspleiens Uafhængighed forstyrrende Indgriben, men at der dog, med Hensyn til den nuværende Tingenes Orden, behøves en Deel Vaersomhed i at affatte saadanne Bestemmelser, og at det navnlig under vore Rettergangsloves nærværende Tilstand ikke uden Afbræk for Retfærdigheden lader sig gjøre, at formene Regjeringen, ved særdeles Bevillinger eller Foranstaltninger at drage Nogen fra sit Værneting, medens der derimod kunde gives en Bestem=

melse om, at ikke nogen Regjerings Befaling eller Bevilling kan betage Nogen sin Ret til at faae sin Sag indbragt for Høiesteret, hvilket, som jeg har anført, dog udgjør den egentlige Kjærne i hiin i mange andre Grundlove forkyndte Sætning. Jeg skal kun bemærke, at de Undtagelser fra de almindelige Regler om en Sags eller en Persons Værneting, der ofte gjøres fornødne, i adskillige andre Lande pleie at overlades til Overdomstolene, som der ere i Besiddelse af den administrative Justits, der her i Riget forhen tilkom det danske Cancellie, men nu tilkommer Justitsministeriet, og at der i alt Fald behøves en Omdannelse af hine Domstoles Virkekreds og Forretningsorden, forend denne, uden Skade, kunde gaae bort fra Justitsministeriet, hvorhos det vel endda kunde være Spørgsmaal undergivet, om en saadan Forandring vilde være til Gavn.

Som § 63 opstiller Committeens Majoritet den Sætning: „den med visse Eiendomme forbundne dømmende Myndighed er afskaffet", hvorimod Minoriteten foreslaaer Sen saaledes affattet: „den med visse Eiendomme forbundne dømmende Myndighed skal ophæves ved Lov".

Det sees af Committeens Betænkning, at herved udelukkende sigtes til den Godsbesiddere tillagte Skifteforvaltning.*) Da denne fornemmelig bestaaer i en administrativ Virksomhed, saa er den neppe i sit hele Omfang rettelig betegnet ved Udtrykket: dømmende Myndighed. Det kan imidlertid ikke være Committeens Mening, at det blot er den med Skifteforvaltningen forbundne Myndighed til at afgjøre de paa Skifter forekommende Tvistigheder, der skulde beta-

*) At Committeen herved ikke har taget Hensyn til den Besidderne af de ældre Grevskaber og Friherskaber som Amtmænd paa deres Godser tillagte Myndighed, at være Overdommere i Politisager (der visinek udgjørde en langt betænkeligere Art af patrimoniel Jurisdiction end den ovenomtalte), forklares deraf, at deres Myndighed, foruden at den provisorisk er ophævet ved Fdg. 27de Mai 1848, maatte bortfalde efter Udkastets § 78.

ges Jorddrotterne, men det er vistnok hele Skifteforvaltningen, hvortil den foreslaaede Bestemmelse sigter. Det vilde allerede derfor været rettere, om denne umiddelbar havde været nævnt som Bestemmelsens Gjenstand, men det er desuden i sig selv mindre passende at bruge det almindelige Udtryk: „dommende Myndighed", naar det kun er en saa ganske enkelte Green af denne Myndighed, som derved omfattes. Iøvrigt skal jeg ingenlunde modsige Committeen i, at det er stridende mod Grundlovens Aand, at Nogen ved at erhverve en Eiendom tillige skulde kunne erhverve en dømmende Myndighed; jeg har tvertimod stedse fundet, at den jorddrotlige Skifteforvaltning heller ikke kunde forenes med Grundsætningerne i vor hidtilværende Forfatning og Lovgivning. Ligesom jeg ved flere Leiligheder forhen havde yttret mig i denne Retning, saaledes er denne Erkjendelse med stor Styrke udtalt i den Meddelelse, der findes i Collegial-Tidenden for 1817, S. 623 ff., angaaende de Motiver, hvorved den Indskrænkning, hiin Rettighed fik ved Fdg. 25de Juli s. A., blev fremkaldt. Det er der bemærket, hvorledes hiin blot ved Eiendomsbesiddelse bevirkede (patrimonielle) Jurisdiction og Øvrighedsmyndighed, hvilken derhos endog kunde uden Overøvrighedens Bemyndigelse overdrages til en privat Forvalter (jurisdictio mandata), synes saa anomalisk, at den maatte forandres af Grunde liig dem, der havde foranlediget, at den Birkerettighed, der tilkom nogle af de større Godseiere, deels kort efter Souverainitetens Indførelse (Rescr. 15de Juli 1690, 7de Jan. 1695 og Fdg. 6te Mai s. A.), deels i den senere Tid ved Fdg. 3die Juni 1809 blev forandret og indskrænket. Dette havde og været bragt under Forhandling i Cancelliet, som derom indhentede Betænkninger, saavidt jeg erindrer dog kun fra nogle Amtmænd. At imidlertid denne omfattende Forandring blev opgivet, havde, som der endvidere er udviklet, sin Grund deri, at denne engang, skjøndt ikke ved noget Privilegium, men blot ved Landsloven Jorddrotterne hjemlede Rettighed dog ikke i det Hele medførte nogen Ulempe, men at den tvertimod gav Leilighed til at

Boernes Behandling mere blev lempet efter Billighed og Familiernes Tarv, end man overalt kunde vente, naar slige Skifter overgaves til de almindelige Skifteforvaltere, ligesom og de Arvemidler, som ved slige Skifter tilfaldt Umyndige, maatte ansees vel betryggede hos Godseierne som Overformyndere. Man var og til hiin Tid lidet tilboielig til at betage Nogen en Rettighed, hvoraf han i Medhold af Lovene var kommen i Besiddelse, blot fordi den ikke var ganske i Overeensstemmelse med almindelige Grundsætninger, naar den ikke kunde ansees skadelig, men snarere kunde synes at virke gavnligt. Man indskrænkede sig derfor til deels at ophæve den Skiftejurisdiction med tilhorende Overformynderibestyrelse, som var blevet tillagt ogsaa smaa Eiendomsmænd, endog Beneficiarier, hvilken Udvidelse medforte baade en ikke ringe Usikkerhed for Boernes lovlige Behandling og for de Umyndige derved tilfaldne Arvemidler og derhos adskillige flere l. c. udviklede Uleiligheder, deels at paalægge Godseierne at tilveiebringe Overovrighedens Bemyndigelse for de Fuldmægtige, ved Hjælp af hvilke de vilde udove deres Skifteret, samt at indsende Regnskab for de paa Godserne faldne Umyndiges Midler til Revision i Cancelliet, hvilket forhen ikke skete. Ligesom det Foranforte viser, at det Anomale i den jorddrotlige Skifteforvaltning allerede forlængst har været erkjendt i vedkommende Regjerings-Collegium, saaledes skal jeg ingenlunde nu forsoge paa at gjore de Grunde gjældende, som i sin Tid foraarsagede, at den paatænkte Reform blev indskrænket til det, som antoges at være af practisk Vigtighed. Under en saa omfattende Omordning af vore Forhold, som den, der nu er sat i Bevægelse, kan neppe en Indretning, som fra Begrebets Side har saa meget imod sig, vedligeholdes blot fordi der er adskilligt, som taler for, at den i Virkeligheden ikke skader, og som derhos ikke har sin Grund i noget Privilegium, men kun i Landsloven, ligesom dens Ophævelse ikke kan være de Vedkommende til væsentligt Tab. Jeg maa og tilstaae, at jeg ikke finder det utvivlsomt, at de Grunde, der fra den praktiske

Side kunde anføres til Fordeel for ovenmeldte Skifteforvaltning, ere af den overveiende Vigtighed, som adskillige til hiin Tid tillagde samme. Jeg har siden den Tid ved de Inspectionsreiser, jeg som Cancelliedeputeret i adskillige Aar gjorde i Sjællands Amter, vel fundet Skifteforvaltningen og Overformynderibestyrelsen paa de fleste Godser aldeles forsvarlig, men jeg overbeviste mig ogsaa om, at Boer af en saadan Beskaffenhed, som de, der høre under den jorddrotlige Skiftejurisdiction, ikke af Herredsfogderne i det Hele behandledes med større Omstændelighed eller besværedes med synderlig større Udgifter. Navnlig blev Løsøret ikke gjerne sat til Auction, hvor dette kunde undgaaes; noget som ved den foranførte Overveielse blev fremhævet som sandsynligt, naar Herredsfogden, der tillige er Auctionsdirecteur, kom til at forrette Skifterne. Saavel flere Anordninger (hvortil i den seneste Tid er kommen Fdg. 21 Mai 1845, see § 19), som Høiesteretspræjudicater vise og at Forauctionering ordentligviis ei skal finde Sted, navnlig hvor der skal skiftes mellem den længstlevende Ægtefælle og den Afdødes Børn. Det kan heller ikke nægtes, at Godseierens Stilling med Hensyn til det, han har at fordre i Fæsternes Bo, staaer i nogen Strid med den, hvori han kommer som Skifteforvalter, uden at denne fuldstændig er afhjulpet ved Fdg. 8de Juni 1787, § 15, medens jeg dog maa tilstaae, at der efter min Erfaring ikke let deraf flyder nogen virkelig Skade. En Forfatter, der selv er Godseier, har og for ei længe siden gjort opmærksom paa, at Godseiernes Skiftejurisdiction i ældre Tider stundom er blevet misbrugt til at skille Bondefamilier ved særegne Rettigheder, hvorefter deres Stilling skulde være bedre end simple Fæsteres (see Etatsraad Schouws dansk Tidsskr. Nr. 11, S. 435—445), og skjøndt det ikke er mig klart, at der i alle de af ham paaberaabte Tilfælde er skeet Vedkommende virkelig Uret, og jeg end mindre kunde troe, at noget Sligt i Fremtiden lod sig gjennemføre, maa jeg dog erkjende, at det er bedre, at Leiligheden til Forurettelse eller Mistanke om Forurettelse afskjæres.

Skjøndt jeg efter det Foranførte ei skjønner rettere, end at den ovennævnte Skiftejurisdiction, saavelsom den dermed forbundne Overformynderibestyrelse og Ret til at beskikke Værger, vil blive at ophæve, kan jeg dog ikke antage, at dette, saaledes som Committeens Fleerhed mener, bør skee ved selve Grundloven, eller engang med Minoriteten, at denne bør bebude Rettighedens Ophævelse ved en tilkommende Lov. Mod det Første har Committeens Minoritet med Føie anført, at det omhandlede Forhold hænger nøie sammen med andre, som samtidigt burde ordnes, samt at der kunde være et og andet at fastsætte i det Enkelte med Hensyn til Rettighedens Overgang til andre Myndigheder. Jeg skal tilføie, at det dog under alle Omstændigheder maatte være fornødent, at der sættes en Frist, ved hvis Udløb Forandringen skulde iværksættes, og det vil være hensigtsmæssigst, at den jorddrotlige Skifteforvalter sættes istand til at slutte de begyndte Skifter og berigtige hvad der maatte være at berigtige til Overformynderiernes Aflevering. Men det turde endog være billigt, at der gives en noget længere Tid end der i foranførte Henseende kunde være fornøden, for at vedkommende Godsbesidder med mindst Opoffrelse kunde ordne sit Forhold til hans Forvalter, der ordentligviis oppebærer Skiftesalairet som en Deel af sin Løn. I den Committee, der i 1846 blev nedsat i de Roeskildske Provindsialstænder i Anledning af et Andragende angaaende bemeldte med flere Rettigheders Ophævelse, antoge de Medlemmer, der meest gik ind paa dette Andragende, at de nærværende Besiddere skulde beholde samme (Roeskilde Stænder-Tidende for 1846, S. 3619). En saa stor Indskrænkning skal jeg imidlertid ikke foreslaae, saameget mindre som jeg dog ikke finder, at den væsentlig vilde hæve de Betænkeligheder, som man kunde have ved at skille Jorddrotterne ved bemeldte Rettighed; thi det kan vel antages, at hans Eiendom taber (skjøndt just ei meget) i sin Værdi derved, at han ei kan overdrage den med Skiftejurisdiction. Derimod er det den største Billighed, at Jorddrotten, saaledes som ogsaa af flere Medlemmer i Committeen er an-

taget, idet han mister hiin Ret, ogsaa befries for Byrden af Lægdsvæsnets Bestyrelse, hvorved han mulig tildeels kunde spare det Tillæg til Forvalterens Løn, som Skiftejurisdictionens Ophævelse ellers vilde gjøre fornødent. Naar jeg end ikke kan være enig med Grundlovscommitteens Minoritet i at Rettighedens Ophævelse skulde bebudes ved Forfatningsloven, saa er det fornemmelig af den ovenanførte almindelige Grund, hvorfor jeg ikke troer at man bør, ved at tilføie Grundloven Bestemmelser, som ikke i og for sig høre til Forfatningen, binde Hænderne paa den tilkommende lovgivende Magt. Paatrængende nødvendig kan dog den omhandlede Forandring under ingen Omstændigheder siges at være, og der vil blive bedre Leilighed til dens grundige Overveielse i en tilkommende paa forfatningsmæssig Maade dannet Folkerepræsentation, end i den nærværende Rigsforsamling.

Endvidere har Committeen foreslaaet en §, der skulde indeholde, at Retsplejen bliver at adskille fra Forvaltningen efter de Regler, der fastsættes ved Lov. Den bemærker herved, at Opgavens heldige Løsning ei er let, men den finder hiin Adskillelse nødvendig, naar Retsplejen og Forvaltningen hver paa sin Viis skal kunne gaae sin frie uhindrede Vei. De almindelige Grunde, som jeg har anført mod at bringe slige Forfatningen uvedkommende Bestemmelser ind i Grundloven, maae med særdeles Styrke være anvendelige paa den her omhandlede. Jeg har alt oven, S. 157—158, i Anledning af Grundlovsudkastets § 62, der mulig kunde hvile paa den tause Forudsætning om en fuldstændig Adskillelse af alle dømmende og administrative Forretninger, yttret, at Udførelsen af en saadan Forandring vilde medføre langt flere Uleiligheder, end de Forfattere tænke sig, der udtale dens Nødvendighed som et Axiom; og jeg har deels udpeget adskillige af disse Uleiligheder, deels henviist til Jur. Tidsskr., 5te Bd., 1ste H. S. 136—142, hvor en udførligere Udvikling deraf findes. Da Sagen ved hiint Forslag af Committeen har faaet en større øieblikkelig Vigtighed, end jeg da

tænkte mig, skal jeg endnu nævne den paa det citerede Sted af Jur. Tidsskr. S. 140 gjorte Bemærkning, at de med Underdommerembederne forbundne andre Forretninger, hørende til Administration, Polititilsyn m. v., give dem Leilighed til at skaffe dem et nøiere, mere beskueligt og praktisk Bekjendtskab med de Forhold, der komme under deres Paakjendelse som Dommere, og at deres juridiske Kundskaber igjen ville ved Bestyrelsen af deslige Forretninger i mange Maader komme dem til Nytte. Det er ikke usandsynligt, at Retsvidenskaben og dens Anvendelse vilde skille sig end mere fra Livet end det nu er Tilfældet, naar den ogsaa paa det nederste Stadium, hvor ikke den Rigdom af Tilfælde forefalder, som ved de mere udstrakte Domstole, skal haandhæves af Mænd, der have liden Berørelse med de øvrige borgerlige Forhold. Den Stilling, hvori de i Distrikter som vore nuværende Landjurisdictioner ansatte Embedsmænd, deels som Politimestere, deels med Hensyn til de mange andre til Retspleien hørende eller med samme nær forbundne Forretninger, der maatte overlades dem, ville komme til de i større Distrikter, ordentligviis vel i hvert Amt, indrettede Dommercollegier, vilde og i mange Maader blive særdeles mislig. Det lod sig ikke gjøre ved faste Regler at bestemme Grændsen for disse Embedsmænds Medvirkning til at opdage og oplyse de Forbrydelser, som siden skulle komme under Rettens Behandling, paagribe de Mistænkte m. v. Man vilde nemlig gjøre meget ilde i at sætte en snever Grændse for denne Medvirkning; thi dette vilde være at betage dem baade Leilighed og Interesse for at benytte deres Bekjendtskab til Forholdene og Personerne til Sandhedens Opdagelse. Men naar ingen nøie Begrændsning finder Sted, ville Nogle gjerne slippe fra den foreløbige Undersøgelse paa en saa let og hurtig Maade som muligt, medens Andre kunde være tilbøielige til at bringe hele Undersøgelsen til sin Fuldendelse. Fra Rettens Side vilde der sandsynligviis stundom blive stillet Fordringer til hine Embedsmænd, om at gaae videre i saadanne Undersøgelser, end de

gjøre; men ogsaa kunde det blive Tilfældet, at Retten var utilfreds med den locale Embedsmand, der gik frem paa den sidstanførte Maade. Under en Spænding mellem Retten og den locale Embedsmand vilde denne tabe Lysten til at arbeide Retten i Hænderne, men den vilde navnlig i den Deel af dens Embedskreds, der laae noget langt fra dens Sæde, ikke uden kraftig Medvirkning af vedkommende locale Embedsmand kunne udrette Meget til at opdage og oplyse Forbrydelser. Dog, jeg skal ikke udbrede mig over Alt, hvad der kunde give Anledning til at befrygte, at den hele kostbare og med Hensyn til de fraliggende Steder, hvor Borgerne ofte maatte møde deels som Vidner, deels som Parter, byrdefulde Indretning ikke vilde føre til en forbedret Retspleie eller en forbedret Forvaltning, men snarere vilde svække begge til ubodelig Skade for Borgernes Sikkerhed og Velvære. Det kan ikke feile, at Betragtninger af denne Art have paatrængt sig enkelte af Committeens Medlemmer. Men uden Tvivl har man anseet hiin Adskillelse for en saadan Fordring af Tiden, at det blev nødvendigt at gaae ind derpaa, og da Forslaget staaer saa aldeles blottet for al Begrundelse, finder jeg det sandsynligt, at Committeens Medlemmer ei have været enige om nogen bestemt Grund, men at det kun er hiin Tanke, der har gjort sig gjældende. Efter min Overbeviisning er det ikke lidet farligt, at bygge indgribende Love paa det, der giver sig Udseende af en Tidens Fordring, uden nøie at prøve enten dens Berettigelse til saaledes at betegnes, eller dens Hensigtsmæssighed under Hensyn til de Forhold, hvorunder Loven skal indføres. Dette sidste er vistnok Hovedsagen, og herom har jeg allerede udbredt mig saa meget som jeg efter Omstændighederne har fundet det fornødent og passende; men jeg kan heller ikke saa ganske erkjende, hvad der forudsættes at være Tidens Fordring.

Her i Riget vides det ikke, at Ønsket om hiin Forandring er traadt frem paa nogen Maade, der kunde give samme særdeles Betydning. I de danske Stænder har det

aldeles ikke rørt sig, og i Pressen har der vel af og til været Tale om Nødvendigheden af Justitiens og Forvaltningens fuldkomne Adskillelse, men det har dog størstedeels været løs og almindelig Tale. Kun eet udførligt Forslag til en saadan Adskillelse er kommet frem, men det vakte kun saare liden Opmærksomhed, og skjøndt jeg heller ikke for min Deel fandt det heldigt, saa kan jeg dog ikke tænke mig andet, end at det, hvis der virkelig havde været nogen Interesse for Sagen, maatte have fremkaldt offentlig Prøvelse.

I Tydskland har man derimod saavel i Literaturen, som gjennem Stænderne, idelig og idelig udtalt hiin Lære. Ogsaa i de holsteenske saavelsom i de slesvigske Stænder ere Andragender fremkomne om at den Adskillelse mellem Retsplejen og Forvaltningen, der i 1834 blev iværksat, forsaavidt den høiere Instants angaaer (hvor vi her i Riget have havt den langt tidligere), ligeledes maatte gjennemføres paa deres lavere Trin.

Om denne hele Bevægelse gjælder iøvrigt for Størstedelen det samme, som Committeen strax efter bemærker angaaende den Iver, hvormed man i Tydskland har talt for Eedsvornerettren, og som ligeledes har viist sig i Hertugdømmernes Stænder. Den har nemlig gjennem de tydske, navnlig de preussiske Rhinprovindser, forplantet sig fra Frankrig. I denne Stat er Justitiens og Forvaltningens Adskillelse idetmindste tilsyneladende gjennemført, og som Følge deraf er den ogsaa indført i de preussiske Rhinprovindser, medens disse stode under fransk Herredømme. Herpaa, saavelsom paa den franske Juryindretning, have siden navnlig de preussiske Rhinprovindser saameget mere holdt fast, som den preussiske Regjering ikke saasnart var kommet i Besiddelse af disse Provindser, forend den søgte der at gjennemføre sit Centralisationsprincip, ved at indføre preussiske Love og preussiske Indretninger, og disse med deres mange gode Sider dog i høi Grad bare det Præg af Statsformynderskabsprincipet, der saa stærkt var gjennemført i den hele preussiske Re=

gjeringsmaade. Frygten for at paatvinges den Stats Love og Indretninger, hvorunder de ved Magternes Beslutning vare blevne henlagte, istedet for dem, hvori de i mange Aar havde indlevet dem, gjorde dem disse saameget kjærere, og bragte dem til at ophøie disse og skjule de betydelige Mangler, hvoraf de dog lide. At denne Stemning fandt Gjenklang i det øvrige Tydskland er begribeligt deels af de virkelig betydelige Ufuldkommenheder ved de fleste tydske Landes Retspleie og Forvaltning, deels af den almindelige Misstemning, som viste sig da Folkene saae de under Befrielseskrigen opvakte Forhaabninger skuffede. Imidlertid er Maaden, hvorpaa Retspleiens og Forvaltningens Adskillelse er gjennemført i Frankrig, mere skikket til at styrke denne end til gjennem Retspleien at beskjærme Borgerne mod Overgreb. Det er ikke blot som hos os at egentlige Øvrighedshandlinger ikke, uden høiere Tilladelse, kunne paatales ved Domstolene, men det strækkes endog til Embedsmænds og Betjentes Foretagender, der ingenlunde efter vore Love kunde indbefattes under hiin Regel, ligesom en Mængde Statskassen vedkommende Sager, der hos os henhøre under de almindelige Domstole, der staae under den saakaldte administrative Justits, der forvaltes af administrative Embedsmænd i Forbindelse med nogle Retslærde. Selv i den egentlige og navnlig den criminelle Retspleie er Administrationem ikke uden Indflydelse, thi saavel Præfecterne som de flere Embedsmænd og Betjente, der regnes til Retspolitiet (la police judiciaire), have Berettigelse til at paagribe mistænkte Personer og foreløbig at undersøge Sagen, blandt andet og ved Huusundersøgelser. Præfecten har derhos en ei ringe Indvirkning paa Udnævnelsen af dem, der som Edsvorne have at afgjøre de vigtigere criminelle Sager. Det er dog ingenlunde min Mening, at den Stemning, der i Tydskland har reist sig for Administrationens og Retspleiens Adskillelse, ene og alene hidrører fra den ovennævnte Kilde. Flere af Tydsklands meest udmærkede Retslærde, der vare langt fra at sværme for de franske Indretninger, have med Styrke talt samme Sag. Over det Værk, der udentvivl er

det meest betydende i denne Retning, har jeg iøvrigt givet det danske Publicum en udførlig Oversigt og Bedømmelse, hvortil det Sted hører, som jeg oven Side 280 har paaberaabt mig. Og jeg troer at have paaviist ikke ganske uvigtige Mangler i den Ordning af Tingene, som Forfatteren anbefalede, ligesom jeg og især deleshed oplyste, hvorledes vor Retspleie langt fra ikke lider af alle de Ufuldkommenheder, som han, med god Grund, bebreider den tydske. Dog jeg skal saa meget mindre gaae ind paa det Mere, som her kunde være at bemærke, som min Hensigt ikke er at begrunde en bestemt Dom angaaende Hensigtsmæssigheden af den foreslaaede Adskillelse, men jeg kun mener, at Grundloven ikke bør gjøre dens Gjennemførelse til en Nødvendighed for den lovgivende Magt. Naar først et gjennemarbeidet Forslag kommer frem, hvoraf det kan sees, paa hvilke Steder de nye Domstole skulle indrettes, hvorledes de skulle besættes, hvilke Embedsmænd der behøves for at føre Polititilsynet og iøvrigt udføre de hidtil med Underdommerembederne forbundne Forretninger, hvilken Medvirkning disse Embedsmænd skulle yde hine Domstole, navnlig med Hensyn til Forbrydelsers foreløbige Undersøgelse og de Mistænktes Paagribelse, hvorledes visse smaa Sager skulde behandles, hvori det vilde blive alt for vidtløftigt og kostbart at skulle søge sin Ret ved en fraliggende Domstol, hvorvidt de nye og mere udstrakte Jurisdictioners Beboere bør have Godtgjørelse, naar der paalægges dem at møde ved en ofte fraliggende Ret, med meget mere, som behøves for at kunne paaskjønne deels de med Forandringen forbundne Omkostninger og Byrder*), deels de

*) Hertil vilde det blandt andet høre, at de Arrest- og Domhuse, som i de senere Aar ere med betydelig Bekostning, oftest ved Laan, der i en vis Aarrække skulle forrentes og afdrages, opførte i mangfoldige Distrikter, vilde for en stor Deel blive unyttige, og at derimod andre større maatte med meget betydelige Omkostninger opføres paa de Steder, hvortil de nye Retter bleve henlagte. Saafremt det var givet, at den under Spørgsmaal værende nye Tinge-

fordeelagtige eller skadelige Følger, den vil medføre for selve Retsplejen og Forvaltningen; naar det derhos grundigt bliver undersøgt, hvilke andre Midler der kunde gives til Forbedring i Justitsvæsenet, Politivæsenet og de øvrige Forvaltningsgrene, der for Tiden ere i Retsbetjentenes Hænder, hvilke Fordele derved vilde kunne opnaaes, og hvilke Bekostninger saadanne Forbedringer vilde medføre, — først da vil en Rigsdag kunne have en nogenlunde begrundet Mening om en saa forviklet Sag.

Endelig foreslaaer Comiteen, at Grundloven skulde indeholde et Tilsagn om Indførelsen af Edsvorneindretningen. Den bemærker, hvorledes det er vitterligt, at den i sin nyere Skikkelse har slaaet Rod i det engelske Statsliv og derfra har udbredt sig til Amerika og Frankrig, hvorledes den fra Frankrig har forplantet sig til de tydske Rhinprovindser, hvorledes den nu har gjennemtrængt alle tydske Stater, at ikkun Sverrig og Norge have tøvet med at tilegne sig denne Institution, men at Sverrig dog kjender den i Trykkefriheds-sager og at man i Norge i de senere Tider alvorligt fæster Tanken paa dens Indførelse. Det tilføies, at naar man betænker, hvorledes den overalt, hvor den er indført, erkjendes som et kraftigt Middel til Retfærdighedens Haandhævelse og som et af Folkefrihedens sikkreste Værn, saa kan Comiteen ikke andet end ansee det for givet, at vi ogsaa i Danmark bør tilegne os dette Gode jo før jo heller. Den mener derhos, at man burde bruge det gamle danske Ord Nævninger til at betegne denne Indretning, der vilde være en gammel nordisk Indretning i forynget Skikkelse. Den skulde iøvrigt ikke benyttes i borgerlige Retstrætter, ei heller i alle

---

nes Orden vilde medføre en væsentlig Forbedring i Retsplejen og den locale Forvaltning, maatte slige Byrder, der og ere ubetydelige i Sammenligning med de øvrige Byrder, som Forandringen vilde medføre, vel ikke komme i Betragtning, men da dette er nogen Tvivl underkastet, er det næppe upassende ogsaa at berøre hiin Hindring.

Strafferetssager, hvilket vilde blive i en ganske overordentlig Grad at lægge Beslag paa Borgernes Tid og Kraft, hvorimod det kun skulde være i de vigtigere Strafferetssager Nævninger skulde dømme. Grændsens nærmere Bestemmelse skulde være de fremtidige lovgivende Forsamlinger overladt, men man kunde betegne den Classe af Sager ved Navnet Misgjerningssager. Derhos maatte alle politiske Strafferetssager, uden Hensyn til Straffens Betydenhed, henlægges under Nævninger, men ogsaa den nærmere Bestemmelse af, hvilke Sager dertil skulde henføres, vilde være at overlade til en tilkommende Lov. Iøvrigt finder den det klart at alle Trykkefrihedssager maatte i Folkefrihedens Interesse unddrages de faste Statsdommeres Domsret. I Henhold til alt dette foreslaaer Udvalget en § tilføiet af følgende Indhold:

„I Misgjerningssager og de Sager, der reise sig af politiske Lovovertrædelser, skulle Nævninger indføres".

Den tilføier, at det heraf med indre Nødvendighed vil følge, at Mundtlighed, Offentlighed og Anklageproces maa blive gjennemført i den hele Strafferetspleie og saaledes Inqvisitionsproces afskaffes.

Her komme vi atter til en ny Grundlovsbestemmelse, hvorved en tilkommende lovgivende Forsamling skulde være bunden til at foretage en Omdannelse af en af vore for Retsordenen vigtigste Indretninger. Dette Forslag er endog mere indgribende end det næstforrige, med hvilket det iøvrigt er beslægtet, dog uden at de gaae op i hinanden. Det fremkommer derhos, ligesom det forrige, saa godt som uden Begrundelse. Comiteen har end ikke udtrykt en egen Overbeviisning om Forslagets Gavnlighed og Iværksættelighed, men kun beraabt sig paa de Meninger, der have viist sig i andre Stater, hvilket som vi have antaget ogsaa var det, der laae til Grund for det næstforhen omtalte Forslag, uden at det der udtrykkelig var udtalt. Men ved den korte Fremstilling, Comiteen har givet om Maaden, hvorpaa den omhandlede Indretning har udviklet sig og vundet sig Tilhængere i andre Lande, turde der og være adskilligt at be-

mærke. Saaledes har den ikke taget Hensyn til den himmelvide Forskjel, der er mellem en engelsk og en fransk Jury. Det fremgaaer af den hele Fremstilling, at det, der her foreslaaes indført, er den fra Frankrig til enkelte tydske Lande forplantede Indretning, der menes efterhaanden at have gjennemtrængt alle tydske Stater. Dette sees og blandt andet deraf, at Comiteen kun vil have Edsvorneindretningen brugt i de vigtigere Strafferetssager. Jeg maa vel erkjende, at den engelske Jury, saa meget den end staaer over den franske, dog aldeles ikke lod sig overføre til os, og at vi derfor, ligesom de øvrige europæiske Lande, hvori den deels er bleven indført, deels attraaes indført, maatte lade os nøie med den forvanskede Skikkelse, den har faaet i Frankrig. Men Comitteen synes ikke at erkjende den grundvæsentlige Forskjel. Den slutter nemlig med den Bemærkning, at Inqvisitionsprocessen, som Følge af Edsvorneretsindretningen maa afskaffes; men i Frankrig gaaer der jo ordentligviis forud for Sagens Behandling for Edsvorneretten en inqvisitorisk Undersøgelse, i Almindelighed nok saa skarp og nærgaaende som den, der kan finde Sted hos os. Der kan ikke være mindste Tvivl om, at dette saavelsom de mange andre grundvæsentlige Forskjeller mellem den engelske og den franske Jury ere flere af Comitteens Medlemmer velbekjendte, og det kan alene tilskrives den Hast, hvori denne Deel af dens Betænkning uden Tvivl er udarbeidet, at den er affattet med saa liden Nøiagtighed. Men jeg har dog ikke troet at burde tilbageholde foranførte Bemærkning, der uden Tvivl indeholder en yderligere Grund til at advare Rigsforsamlingen mod at beslutte det omhandlede Tillæg til Grundloven. Iøvrigt har rigtignok Edsvorneindretningen især i de senere Aar fundet mange begeistrede Talsmænd blandt Tydsklands Skribenter og i deres Stænderforsamlinger, men der have og opløftet sig vægtige Stemmer mod samme, og skal man ikke tælle men veie dem, vilde man ingenlunde kunne sætte disse under hine. Desuden gjelder alt, hvad der oven Side 283—284 er anført, ogsaa i fuld Maade med Hensyn til

hvad Stemningen for denne Indretning har vundet i Styrke og Udbredelse i de senere Aar; og hertil kan endnu lægges, at det af Mange antages og i sig ikke er usandsynligt, at Advocaternes Indvirkning deri har havt en stor Deel. Naar det paaberaabes at Sverrig, med Hensyn til Trykkefrihedssager, har optaget Juryindretningen, saa er dette vel ikke ganske skeet i den Retning, hvorfra Comitteen gaaer ud, men det var tildeels for bedre at kunne ramme Trykkefrihedens Misbrug, at den svenske Lovgivning i 1810 paabød, at Trykkefrihedssager skulde behandles ved et Slags Jury. Det er og vitterligt, at flere af de saaledes i Sverrig behandlede Trykkefrihedssager ere udfaldne til meget strenge Straffe og at derved lydelig Utilfredshed er blevet fremkaldt; ligesom Sammenligningen af disse Sager med de her i Riget behandlede Trykkefrihedssager viser, at det, hvorfor den svenske Jury har anvendt høie Straffe, ja selv Livsstraf, her vilde have hengaaet ustraffet eller dog kun medført en ringe Straf. Iøvrigt er der af den i Sverrig nedsatte Comittee, der for længere siden har udarbeidet Udkast til en nye Straffelov, indeholdende tillige Rettergangsmaaden i Straffesager, gjort et Udkast til en Lov om en udvidet Jury-Indretning, der vel findes i de i 1832 og atter med nogen Forandring 1839 udgivne Udkast til Straffeloven, men som et særskilt Forslag (S. 107—116 cfr. Motiver S. 155—164), hvorimod selve Udkastet i Rettergangsbocken Cap. 8 (S. 83) kun handler om særskilt Næmnd (Jury) i Trykkefrihedssager og ved Bestemmelse af Skadeserstatning. Om der er Udsigt til at Sagen vil faae Fremgang er mig ubekjendt, hvorfor jeg ei vil udbrede mig over det i saa Henseende gjorte Udkast. Ved det Norske Storthing har og Kongen i det mindste to Gange ladet forelægge Lovudkast, som gik ud paa Trykkefrihedssagers Henlæggelse under Juryer, og det i den udtalte Hensigt, at skaffe de mod Trykkefrihedens Misbrug, der havde opvakt Kongens Harme, gjældende Love en større Kraft end de kunde faae efter den Fortolkning, de sædvanlige Domstole

anvendte paa de Skrifter, der gjordes til Gjenstand for Paatale. Men Storthinget modsatte sig denne Foranstaltning som skadelig for Trykkefriheden. At Stemningen i Norge, der for faa Aar siden var aldeles imod Edsvorneretter, i senere Tider skulde have taget en modsat Vending, kan neppe med Grund paastaaes. Vel blev for nogle Aar siden en Retslærd udsendt til i de Stater, hvori denne Indretning er i Virksomhed, at gjore sig bekjendt med samme, og derom afgive sin Betænkning. Men Valget faldt paa en Mand, der i 1841 havde udtalt de meest forkastende Domme over Edsvorneindretningen, der nogetsteds ere horte (see Tidssk. for Litt. og Kritik 6 B., S. 368—370). Jeg tvivler vel ikke om, at denne begavede Mand er kommet tilbage eller vil komme tilbage fra den eensidige Dom, som han til en Tid, da han neppe havde gjort uden et meget flygtigt Bekjendt-

*) Ogsaa her har der i Slutningen af forrige Aarhundrede været Tale om i Trykkefrihedssager at indføre noget, der skulde ligne en Jury. En i 1797 nedsat Commission til at udarbeide en ny Trykkefrihedslov foreslog nemlig, at Dommeren, naar han ei kunde komme paa det Rene med sig selv med Hensyn til det Spørgsmaal, om de paatalte Udtryk, efter almindelig Mening og Talebrug, tilkjendegav eller sigtede til at opvække Foragt for den Person eller Gjenstand, af hvem eller paa hvis Vegne Sagen blev anlagt, skulde udnævne Skjønsmænd, hvis Mening han, forsaavidt hiint Spørgsmaal angaaer, skulde følge. Dette Forslag, saavelsom det hele meget vidtløftige Lovudkast, som Commissionen havde udvidet til alle Forbrydelser eller private Fornærmelser i Ord, fandt ikke Bifald; og det gik vistnok ogsaa ud fra en saadan skjæv Opfatning af Juryens Væsen, at alt hvad der ellers kunde give den nogen Værd derved tabtes. Fremfor alt var det en øiensynlig Forkeertheb, at Dommeren blot skulde tilkalde saadanne Skjønsmænd, naar han fandt Sagen for vanskelig for sit eget Begreb, og at Valget af Mændene beroede paa hans Godtbefindende. I det i mine Oplysninger for Vælgerne i det 3die Kjøbenhavnske Valgdistrikt S. 1 omtalte Skrift, hvori der ved Siden af en Udvikling af min offentlige Virksomhed vil indeholdes en Mængde Bidrag til vor indvortes Historie i den Periode, hvormed denne min Virken kommer i Berørelse, skal denne Sag nærmere blive oplyst.

skab med Jurybehandlingen, fældede over samme; men det er ikke at formode, at man har gjort Regning paa i ham at finde en varm Talsmand for denne Indretning. Iovrigt bemærkes, at Resultaterne af denne Reise ikke ere komne til min Kundskab, ligesom jeg heller ikke i den senere Tid har havt Leilighed til at læse de norske Blade, hvori der sandsynligviis af og til er talt om Juryerne. Men neppe har det stor Betydenhed, ligesom jeg heller ikke troer, at der i den nyeste Tid er foregaaet noget Skridt, som giver Formodning om, at Juryen vil finde Indgang i Norge.

De Bemærkninger, Comitteen har forudskikket ovennævnte sit Forslag, turde saaledes ikke indeholde noget, som kunde opvække Formodning om Tilraadeligheden af denne indgribende Forandring. Man kunde vel ingenlunde af Comitteen have forlangt, at den skulde levere en Udvikling, der saaledes skulde gaae ind i Edsvorneretttens Væsen, dens Lys- og Skygge-Sider og de Betingelser, hvorunder den ene eller den anden kunde ventes at faae Overhaand, at Forsamlingen, hvis Medlemmer for den største Deel vist ikke kjende den uden af Navn, vilde kunne fatte en nogenlunde begrundet Dom om Sagen. Dette vilde have krævet en større Tid end den, Comitteen kunde have anvendt derpaa, især da der saa stærkt blev drevet paa Tilendebringelsen af det den overdragne vanskelige Arbeide, ligesom der og, naar noget Slags Drøftelse deraf skulde finde Sted i Forsamlingen, dertil vilde behøves idetmindste ligesaa megen Tid, som til noget af de Hovedspørgsmaal, hvortil det forelagte Udkast fører. Men just derfor vilde det uden Tvivl have været rigtigere at forbigaae denne Gjenstand eller blot i almindelige Udtryk at have betegnet den som en saadan, der om ikke lang Tid burde gjøres til Gjenstand for Regjeringens og den tilkommende Rigsdags Overveielse, og iøvrigt ladet Spørgsmaalet aabent. Da det imidlertid er sat i Bevægelse og det ikke vil feile, at Mange ville være stemte for en Indretning, der nu i flere Aar har med kraftige Taalemaader været anbefalet i vore liberale Blade og hvor-

for nu en Comittee, der indeslutter saa megen Indsigt, har erklæret sig, saa finder jeg mig dog opfordret til korteligen at udvikle nogle af de Betænkeligheder, som der efter mit Begreb frembyde sig mod Forslaget.

Jeg har oftere forhen paa min videnskabelige Bane yttret mig over Edsvorneretter og over hvad dermed staaer i Forbindelse. Der turde maaskee være mange, der, fordi de ikke uden af løse Hentydninger i et eller andet Blad kjende hvad jeg saaledes har skrevet, paa Troe og Love antage, at jeg, paa en gammel Bureaukrats Viis, er en afsagt Fjende af et saa liberalt Institut og ikke har været istand til at sætte mig ind deri. Jeg skal derfor foreløbig gjøre Rede for den Maade, hvorpaa jeg har betragtet samme, hvilken iøvrigt ikke paa ethvert Trin i mit lange videnskabelige og offentlige Liv altid har været ganske den samme.

For det Første maa jeg bemærke, at der vanskelig er Nogen her i Landet, der saalangt tilbage i Tiden har gjort Bekjendtskab med denne Indretning, eller der da har været saa indtaget af samme, som jeg. Dette har navnlig for omtrent 50 Aar siden viist sig i en af de Prøveforelæsninger, som jeg i 1799 holdt for den da ledige Adjunctur ved det juridiske Facultet og som siden blev indført i Maanedsskrift Minerva for Septbr. 1800 S. 254—298, indeholdende Besvarelse af det Spørgsmaal, hvorpaa er Strafretten grundet, og efter hvilke Regler skal den udøves. Jeg har der S. 292 ff. viist, at det kun er den almindelige Regel, hvorefter det givne enkelte Tilfælde skal bedømmes, der kan fremgaae af Lovgivningen, men at Loven ikke kan foreskrive nøiagtige Regler for Afgjørelsen af det Spørgsmaal, hvorvidt de reent factiske Omstændigheder, hvorom der er Spørgsmaal, have fundet Sted eller ikke, ei heller for den Handling, hvorved Dommekraften erkjender, at de saaledes oplyste Omstændigheder blive at henføre under det Begreb, hvortil Lovens Bud er knyttet, men at Meget saavel i det Ene som det Andet maa overlades til Dommernes Skjønsomhed. Som Følge af disse Meninger, der særlig vare udviklede

med Hensyn til Begrebet om Injurie, bemærkes det, at det eneste Middel til at forvisse sig om, at Domstolene rettelig ville anvende Lovene, er deres fornuftige Organisation. Dertil paa tilføies følgende: „Det var i saa Henseende at ønske, at man overalt efterlignede den beundringsværdige Indretning, som finder Sted i England, Nordamerika og Frankrig og som Filangieri, Kant og flere Vise anbefale, at Factum ei undersøges og bedømmes af Embedsmænd, som Regjeringen eller Lehnshavere*) beskikke og lønne, men af dertil udnævnte Mænd af den Anklagedes Lige, hvoraf han er berettiget til at forskyde et anseeligt Antal uden derfor at angive nogen Grund og dem alle enten collective eller distributive, naar dertil haves tilstrækkelig Grund; og at der skulde være en qvalificeeret Pluralitet, om just ikke absolut Unanimitet til at fælde ham". Det var langt fra, at jeg den Tid havde noget nøiagtigt Bekjendtskab med Juryindretningen; ved Siden af det, der indeholdes i Blackstones Commentaries, der i denne Materie er temmelig mager, var det især Filangieri's berømte Værk om Lovgivningen, hvoraf jeg havde hentet min Kundskab, og det var egentlig dette sidste Værk, som jeg netop til den Tid nylig havde gjennemgransket, hvorfra jeg havde faaet de høie Tanker om hiin Indretning. Dog har Kants bestemte, skjøndt

*) Dette Udtryk (istedetfor hvilket ved en Feiltryk staaer Lehnsherrer) har jeg brugt fordi Filangieri (som jeg fornemmelig skyldte min daværende Kundskab til Juryindretningen) levede i et Land (Neapel), hvor store Godsbesiddere som Jurisdictionsherrer besatte Dommerembederne og derfor i Sammenligningen mellem det der var og det han bragte i Forslag stedse tog Hensyn til denne Tilstand, hvis Fordærvelighed han skildrer med gribende Styrke. Hvad jeg har yttret om, at Jurymændene skulde være den Anklagedes Lige, stemmer med Maaden, hvorpaa Sagen den Tid pleiede at fremstilles, men det kan kun i en meget indskrænket Forstand siges at have Hjemmel i den engelske Indretning, og vil aldeles ikke komme ind i en saadan Indretning, hvorom der her kunde være Tale.

ei videre begrundede, Udtalelse vistnok ogsaa bidraget hertil. Imidlertid turde mine Ord vidne om, at jeg nogenlunde rigtig havde opfattet den Grundtanke, hvorfra Indretningen var gaaet ud, og at det allerede dengang var mig klart, baade at Betingelserne for juridisk Vished ikke lade sig fastsætte ved noiagtig bindende almindelige Regler, og at der derhos mellem Loven og det givne Tilfælde, saaledes som det af Vidner eller Kjendsgjerninger kan bringes for Retten, ligger en Handling, hvorved Dommekraften eragter, at dette Tilfælde egner sig til at henfores under det almindelige Begreb, hvortil Loven knytter sin Forskrift, saa og at de Edsvornes Forretning ikke, saaledes som Mange endnu forestille sig, indskrænker sig til det reent factiske Sporgsmaal, men ogsaa indbefatter en Dom over Forholdet mellem det oplyste Factum og den Lov, hvorefter den Tiltalte kaldes til Ansvar. Jeg har vel siden stedse fastholdt den saaledes antydede Forestillingsmaade om Forholdet mellem det almindelige Begreb og den givne Virkelighed, hvilket medforer, at de enkelte forekommende Retstilfælde ikke kunne gaae op i Lovens almindelige Begreb, men at den alle de individuelle Forholde overveiende Dommekraft danner et nodvendigt Mellemled. Jeg har og ved mange Leiligheder og i mange Anvendelser paa Moralens og Retslærens Omraade yderligere udviklet dette. Efter senere at have erhvervet noiere Kundskab om Juryindretningen og tillige havt Leilighed til at gjore et fortroligt og practisk Bekjendtskab med vor egen Criminalretspleie, har jeg flere Gange offentlig udladt mig over hiin Indretning. Men jeg har dog da været, ligesom jeg endnu er, langt fra at turde afsige en saa bestemt Dom om Juryindretningens Værd i Sammenligning med vor Rettergangsmaade i criminelle Sager, som jeg dengang i ungdommelig Kjækhed vovede. Jeg har nemlig ikke kunnet blive staaende ved den almindelige Tanke, der taler for at overlade Afgjorelsen af den Anklagedes Skyld til Mænd, der kunne ansees som Repræsentanter for den sunde, hverken af juridiske Spidsfindigheder eller noget

andet Hensyn hildede Dømmekraft, men har maattet gaae ind paa alle de Spørgsmaal, der frembyde sig angaaende de Betingelser, hvorunder denne Tanke lader sig gjennemføre. Og skjøndt jeg saaledes paa ingen Maade har tabt Sandsen for den anbefalende Side af hiin Indretning, ja endog ved min klarere Erkjendelse af mangen Brøst, som findes ved vor Criminalretspleie, paa en vis Maade kunde være blevet mere stemt for samme, saa kan jeg, under Overveielse af de store Vanskeligheder, der møde ved Indretningens nogenlunde heldige Gjennemførelse, og de store Uleiligheder og Farer, som hele Samfundet og hver enkelt Borger vil blive underkastet ved et uheldigt Forsøg, dog ikke andet end have overveiende Frygt for en saa indgribende Forandring. Det vilde være mig en stor Tilfredsstillelse, om der kunde lægges en Plan til Indretningens Gjennemførelse, hvorved hine Vanskeligheder og Farer nogenlunde kunde afhjælpes; jeg skulde sandelig ikke være den Sidste, der vilde gaae ind paa hiin store Forandring. Men jeg seer ikke, at der hidtil er ydet noget Bidrag til Opgavens Løsning, og denne maatte vistnok gjøres til Gjenstand for alvorlig fleersidig Overveielse mellem flere af Landets dygtigste theoretiske og praktiske Retslærde, tilligemed andre med alle Folkets Forhold fortroelige Mænd, inden der antages en Grundlovsbestemmelse, der gjør det til en Nødvendighed at foretage en slig Hovedforandring i vor Rettergangsmaade.

Jeg har oftere i mine videnskabelige Arbeider deels gjort mine Læsere nærmere bekjendte med Juryindretningen i de tvende forskjellige Skikkelser, hvorunder den bruges i flere af Europas Lande og med adskillige Domme, som man deels i disse Lande selv, deels i dem, der staae i nær Berørelse med samme, have fældet over Indretningens Værd. Dermed har jeg forbundet mine egne Bemærkninger og Domme, der for en stor Deel indeholde en Erkjendelse af Juryindretningens Mangler, fornemmelig i den Skikkelse, den har antaget i Frankrig og de Lande, som have laant den derfra, men jeg har dog ogsaa stundom taget den i

Forsvar mod Indvendinger, som jeg ikke fandt velgrundede. Indretningens Grundvæsen har jeg aldrig angrebet, men ligesom jeg har fundet, at den ved den Skikkelse, den har antaget i Frankrig, har tabt meget af det, der skulde anbefale den, saaledes har jeg ikke troet, at den, saaledes som den i sin Reenhed og Heelhed findes i England, lod sig udføre i Europas øvrige Lande. Jeg har derfor fundet, at man navnlig i de Stater, hvis Criminaljustits nogenlunde svarer til sit Formaal, hvilket vistnok ikke uden Ubillighed kan nægtes om vor, bør betænke sig vel, inden man bortkaster hvad man har, for at faae et Slags Jury. Af de Steder, hvor jeg, for det meste i bedømmende Anmeldelser af Andres Arbeider, har yttret mig om Edsvorneretten, skal jeg her blot bemærke Nyt jur. Arkiv 10 B. S. 1—109. Jur. Tidsskr. 1 B. S. 273—291 og 408—411; 2 B. 2 Hft. S. 219—224; 3 B. 1 H. S. 1—32; 5 B. 2 H. S. 84—104; 13 B. 2 H. S. 127—135; 15 B. 1 H. S. 186—191.

Skjøndt det forekommer mig klart, at jeg allerede tilstrækkelig har begrundet det som er min Mening, at Spørgsmaalet om en Juryindretnings Indførelse i Danmark bør blive et aabent Spørgsmaal for tilkommende lovgivende Forsamlinger, turde det dog ei være overflødigt her kortelig at udhæve de Punkter, som, efter min Overbeviisning, bør komme under alvorlig Overveielse, inden en Beslutning tages angaaende en saa vigtig Gjenstand. Selv om jeg kunde gjøre Regning paa, at det Anførte vilde findes tilstrækkeligt i foranførte Øiemed, vilde jeg dog gjerne levere et Stof for den fremtidige Overveielse, som Sagen vistnok vil og bør finde. Vel kunde jeg ønske at gaae en Deel dybere ind i Sagens mange forskjellige Sider, end jeg for Øieblikket kan finde Leilighed til, men de Antydninger, som jeg her kan give, ville maaskee give Anledning til en yderligere offentlig Drøftelse, hvori jeg da forbeholder mig at tage Deel.

Det vil udentvivl findes overeensstemmende med vor tilkommende Statsforfatnings Aand, at den straffende Myndighed ikke udeelt henlægges til Dommere, som dertil udnævnes af Regjeringen, men at Folket ligesaavel tager Deel i samme som i den lovgivende og regjerende Magt (cfr. oven S. 115). Det kan heller ikke nægtes, at Borgernes Tilkaldelse til Deeltagelse i den straffende Retfærdigheds Udøvelse vil kunne bidrage mægtigt til at skjærpe deres Sands for Retsordenens Haandhævelse og forøge deres Indsigt og Dygtighed til at behandle offentlige Anliggender. Man kan og med Føie vente, at ligesom Folket derved vil bringes til at sætte sig ind i Lovene, og for en stor Deel sympathisere med disse, saaledes vil det og gjensidig kunne faae en gavnlig Indvirkning paa Lovene. Der vil nemlig efterhaanden blive en Mængde forstandige Borgere, som have havt Leilighed til at blive opmærksomme paa de Brøst, hvoraf de lide, og disse ville tildeels see Sagen fra en anden Side end den, hvorfra den betragtes af dem, der ellers arbeide i Lovgivningsfaget, hvilke stundom ere hildede i antagne Systemers Baand. Ogsaa kunde det formodes, at de i selve Udøvelsen af deres Kald kunne træffe det Rette nok saa vel som de Retslærde, der ere ansatte som stadige Dommere. Det kan ikke nægtes, at den videnskabelige Retsgrandskning let forfalder til den Feil, at give visse antagne Begreber en for stor Magt, og at deraf avles Spidsfindigheder, hvorved den sande Ret stundom fortrænges. Vel vilde man gjøre vore Retsgrandskere og Domstole høilig Uret, hvis man vilde forudsætte, at de aldeles ikke erkjendte Grændserne for de almindelige Begrebers Magt eller vare opmærksomme paa, hvad der i de forekommende Retstilfælde henviser til Berigtigelse og nærmere Bestemmelse af hine Begreber og de deraf hentede Slutninger. Men det kan ingenlunde paastaaes, at Retsvidenskaben eller navnlig Criminalretsvidenskaben holdes fri for alle falske Spidsfindigheder *); og det er rimeligt,

*) Hvis jeg kommer til at levere nogen yderligere Undersøgelse om Juryindretningen, skal dette med mere af hvad jeg her anfører,

at en Vexelvirkning mellem dygtige Retslærde og andre Mænd af et sundt og ved den Sysselsættelse, hvorom her er Tale, skjærpet Blik, vil kunne bidrage meget til at rense Retsvidenskaben og dens Anvendelse fra slige Spidsfindigheder.

Netop med Hensyn til det, der navnlig underlægges de Edsvorne, at prøve Beviserne for den Anklagedes Skyld, er det ikke uantageligt at de, løste fra vedtagne almindelige Reglers Tvang, bedre ville vide at finde, hvad der i det givne Tilfælde er det Rette. Det er bekjendt, at de Retslærde indtil den senere Tid have, om ikke ubetinget vedkjendt sig den Sætning, at den fuldstændige juridiske Vished om en Misgjerning alene kunde søges i de ved almindelige Lovregler nøie ordnede Beviser, dog meget vanskeligt villet erkjende noget andet Beviis for gyldigt. Og skjøndt ikke blot Videnskaben men udtrykkelig Lov senere har gjort den Sætning gjeldende, at et til Domfældelse tilstrækkeligt Beviis ogsaa kan tilveiebringes ved saadanne forenede Omstændigheder, der efter Forstandens og Erfaringens Love ikke efterlade nogen Tvivl, saa hersker der dog megen Ængstelighed ved i et givet Tilfælde at erkjende saadanne Beviser, saa at det er en Sjeldenhed, at Nogen dømmes skyldig uden at der er et saadant Beviis tilstede, hvis Tilstrækkelighed ligefrem kan udfindes ved Subsumtion under en Lovforskrift. Selve de særlige Bestemmelser, som Frdn. 8de Sept. 1841 har opstillet til Veiledning for Dommerne ved den deri forkyndte almindelige Grundsætnings Anvendelse, ere nærved at behandles som faste, bindende Bestemmelser for hvad der maa gjelde som Beviis, og det kan ikke nægtes, at Frdn.s Form og Indhold og frem for alt den Omstændighed, at dens § 6, ifølge Stændernes Andragende, vedligeholdt det i Lovens 6 B. 17 C. 10 og 11te Art. særlig hjemlede, i sig aldeles utilfredsstillende Beviis, skjøndt med nogen nærmere Bestem-

---

blive oplyst ved Hjelp af Exempler, som jeg her maa holde tilbage, for ikke at trætte ved Vidtløftighed.

melse*), vidner om en Ængstelighed i Grundsætningens Erkjendelse, der gjør det forklarligt, at Domstolene ikke anvende den med den Frihed, som vilde behøves for at den kunde faae tilbørlig Virksomhed.

Ogsaa turde vor Strafferetspleie lide under en for stor Omhu for at søge Oplysning om enhver mulig Omstændighed, der kunde tænkes at faae nogen Indflydelse paa Sagens Udfald, hvoraf der ofte flyder Vidtløftighed og Langsomhed. Denne vidtdrevne Omhu har især sin Grund i de flere Instantser, Sagerne skulle gaae igjennem. Den underordnede Ret finder sig nemlig opfordret til at søge Oplysning angaaende Omstændigheder, som ikke, efter dens egen juridiske Overbeviisning, ville faae nogen Indflydelse, men hvorom mulig den høiere Ret naar Sagen derfor indkommer kunde savne Oplysning. Især lade Melleminstantserne sig det være magtpaalig-

*) Foruden den Indflydelse, denne særlige Bestemmelse, som ovenantydet, kan have paa den hele Forestilling om Indiciebeviset, turde den netop, tvertimod dens Hensigt, have til Følge, at den uhjemlede Besiddelse sjeldnere tjener til at fuldstændiggjøre et Tyvsbeviis, end om Lovgiveren ikke havde tillagt samme en anden Betydning end den, som der ligger i dens egen Natur Just fordi det er et vilkaarligt Lovbud, som tillægger hiin Omstændighed en Beviiskraft, som den ikke i dens Natur har, bliver der holdt meget strengt over, at det Eiendomsbeviis, der efter 6—17—10 er en væsentlig Bestanddeel af det saa kaldte indirecte Tyvsbeviis, er aldeles nøiagtigt, og dette Beviis kan let spildes ved Subtilitet i at udforske og bedømme Kilden til den Visshed, Vidnerne mene at have om den Paagjeldendes Eiendomsret. Hvis den uhjemlede Besiddelse ingen anden Virkning skulde have end der, efter Forholdets Natur, kunde tilkomme samme til i Forbindelse med andre Omstændigheder, nemlig at den Anklagede havde lagt Dølgsmaal paa sin Besiddelse, eller gjort aabenbar falske Forklaringer om Maaden, hvorpaa han var kommet til Tingen, at kunne frembringe en velgrundet Overbeviisning om den Anklagedes Skyld, saa vilde der ikke lægges saa megen Vægt paa formelle Betingelser, der ikke ere af nogen Vigtighed med Hensyn til den virkelige Overbeviisning om den Anklagedes Skyld.

gende, at der ikke om nogen, end ikke den mindste, Omstændighed, som Høiesteret mulig kunde tillægge nogen Indflydelse paa Sagen, skal mangle Oplysning *). Saa rigtig denne Fremgangsmaade end i sig selv er, saa kan den dog, naar den anvendes i den allerforsigtigste Retning, føre til ikke liden Vidtløftighed, medens det er en Sjeldenhed, at Sagernes rette Oplysning virkelig fremmes ved de yderlige Oplysninger, som afforderes Underdommerne. En Jury, der dømmer i første og sidste Instants, vilde ikke være noget saadant Hensyn underkastet, og derfor ikke bekymre sig om andre Oplysninger end de der virkelig vilde bidrage til at gjøre Udslag. En anden Aarsag til at de criminelle Sager ofte gaae i Langdrag, ligger i selve Appellerne, som udentvivl ere blevne hyppigere derved, at det i en vis Periode ofte indtraf, at de underordnede Retters Domme bleve betydelig formildede i Høie-

*) Der foregik i den Henseende en stor Forandring ved Lands-Over-rettens Oprettelse. Hof- og Stadsretten iagttog allerede forud den største Nøiagtighed i saaledes at søge enhver Oplysning, hvorpaa det lod sig tænke at Høiesteret, hvis Sagen kom ind for samme, kunde lægge Vægt, uden Hensyn til om hiin Ret selv vilde give den nogen Indflydelse ved dens Dom. Da Forhørerne dog størstedeels indeholdt alt hvad der fra denne Side kunde være fornødent, og de enkelte yderligere Oplysninger ordentligviis vare at faae paa Stedet, var denne Omhyggelighed ikke meget i Veien for Sagernes raske Gang. Da bemeldte Ret tillige blev Lands-Over-Ret vedtog samme at foranstalte de yderligere Oplysninger, den i de fra Underretterne indkommende criminelle Sager maatte finde fornødne, ved Reassumtions-Kjendelse, som tilstilledes Underdommeren, i Stedet for at det i Landsthingene forhen var Brug, naar Sagen ikke fandtes tilstrækkelig oplyst, at kjende Dommen uefterrettelig og hjemvise Sagen paa Dommerens Bekostning. Men hiin lempeligere og hurtigere Fremgangsmaade, der tildeels udtrykkelig var hjemlet ved Frdn. 25 Jan. § 26 (cfr. Pl. 14 Sept. 1798), deels deri havde en velbegrundet Analogie, og som ogsaa vedtoges ved den jydske Lands-Over-Ret, har just ved sin større Lempelighed havt en betydelig Deel i at der hyppig bliver æsket yderligere Oplysning, medens Hjemviisninger ved Landsthingene vare en Sjeldenhed.

steret, men som i den senere Tid igjen synes at være aftagne.

Det vilde vistnok være et Gode om ved en Juryindretnings Indførelse Straffelovene kunde faae en større Virksomhed og Sagerne finde en hurtigere Afgjørelse. Det er udentvivl og kun det, som man med Hensyn til selve Strafferetspleien skulde kunne vente af den nævnte Indretning; thi forsaavidt der er Spørgsmaal om Uskyldighedens Betryggelse, da er den vistnok saa stor under vor nuværende Retsforfatning, at man i denne Henseende ikke vil kunne vinde ved en Forandring, hvorimod jeg snarere frygter for at der fra den Side vilde voves meget. Forsaavidt det dog i Særdeleshed menes, at Juryindretningen i politiske Sager vilde medføre en større Beskyttelse, vil dette nærmere blive omhandlet i det Følgende. Ogsaa skal jeg senere undersøge, hvorvidt denne Indretning vilde kunne befrie de Mistænkte for den med den inqvisitoriste Behandling forbundne Uhyggelighed, som og gjøre personlig Arrest sjeldnere.

For at Juryindretningen virkelig skulde have de Fordele, som jeg ovenfor har antaget at den efter sin Natur kunde fremkalde, vilde det være en nødvendig Betingelse, at Juryerne bleve besatte med Mænd, der havde de Egenskaber, hvorpaa Formodningen, om at de ville finde det Rette, maatte være grundet. Men det har sin store Vanskelighed at træffe en Indretning, der kunde give nogenlunde Forvisning om, at kun saadanne Mænd vilde blive kaldte til at fælde Dom over deres Medborgere. De, hvem dette Kald betroes, behøve sandelig Egenskaber, som just ikke ere saa ganske almindelige. Naar det Udsagn, hvorved den Anklagede erklæres skyldig eller uskyldig, skal stemme med Sandhed og Retfærdighed, forudsættes der hos de Edsvorne en stedse vaagen Opmærksomhed paa det hele Foredrag af Sagen, paa Vidneafhørelsen og den Anklagedes Forklaringer, en tro Opfatning af alt dette og en sikker Dommekraft til at skille det Sande fra det Falske. Der bør være en rigtig Ligevægt i deres Sjele, saa at de hverken lettroende lade sig nøie med

ethvert Sandheds Skin, eller alt for tvivlende ikke finde sig tilfredsstillede ved Beviser af det Slags, som Forholdenes Natur tilsteder. De bør ikke lade sig bevæge af den i deres Omgivelser fremtrædende Mening, der, naar en Forbrydelse gjør et stærkt Indtryk, ofte er alt for rede til at antage en eller anden lidet yndet, maaskee ikke uden Grund slet anseet, Persons Skyld for afgjort, og paa den anden Side ikke sjeldent med stor Iver kaster sig paa Lovovertrædernes Side. De bør ikke lade dem overvælde enten af Sagførernes Veltalenhed og kunstige Fremstilling eller af det fordeelagtige eller ufordeelagtige Indtryk, som den Anklagede gjør ved sin personlige Fremtræden. Der er og en vis Grad af Indsigt i den gjældende Ret, som den Edsvorne maa have for at kunne give et velbegrundet Svar paa det Spørgsmaal, om den Anklagede er skyldig eller ei. Som allerede bemærket har han ikke blot at bedømme, hvorvidt de enkelte Omstændigheder, hvori den paatalte Forbrydelse skal indeholdes, ere bragte til fornøden Vished eller ikke, men det er og hans Sag at bestemme, om der i de saaledes oplyste Facta indeholdes de Egenskaber, som udkræves til at udgjøre Forbrydelsen. Han skal nemlig ikke blot undersøge, om den Anklagede har foretaget den eller hiin enkelte Handling, men han skal paaskjønne, om han er skyldig i en vis Forbrydelse, et Forræderi, et Mord, et Falskneri, en Æresfornærmelse osv. eller ikke *), han maa altsaa have et klart Begreb om hvad

*) Der har forhen ikke blot hos Skribenterne, men og i Lovgivningen været megen Uklarhed i foranførte Henseende (cfr. oven S. 294). Saaledes var det i England længe Tvivl omtvistet, om det i Sager angaaende Forbrydelse eller Fornærmelse ved Tryk og Skrift (Libelsager), kun tilfaldt Juryen at afgjøre, om det paatalte Skrift hidrørte fra den Anklagede, eller tillige at dømme om dets forbryderske Egenskab. Først ved en Parlamentsact af 1791 blev det bragt i det Rene, at ogsaa dette sidste hører til dens Kald. I Frankrig bestod de Edsvornes Virksomhed en Tid lang i at besvare en ofte uhyre Mængde Spørgsmaal angaaende Sagens en-

der i Overeensstemmelse med Loven hører til at udgjøre denne bestemte Forbrydelse. Ligeledes bør han kunne bedømme Maaden, hvorpaa den Anklagede har virket til Forbrydelsen, forsaavidt den medfører en forskjellig Strafskyld f. Ex. om han er skyldig i forsøgt eller fuldendt Forbrydelse, som Hovedmand eller Medhjælper, osv. osv. Saa har han og at bestemme det Forhold, hvori den af den Anklagede udviste Virksomhed har staaet til hans Villie som forsætlig eller uagtsom, overlagt eller uoverlagt m. v. Det kan nu ingenlunde forlanges, at de, der kaldes til at dømme over den Anklagedes Skyld, skulde være inde i alle de Lovbestemmelser, Lovfortolkninger eller de ved Videnskaben og Praxis uddannede Rets-Regler, der saaledes kunne komme til Anvendelse ved Sagens Paakjendelse. Det vil være aldeles nødvendigt, at der her, som i andre Lande, maa være en dygtig og øvet Retslærd, der som præsiderende Dommer leder Sagens Gang og giver Mændene tilstrækkelig Underretning om alle de Retsfætninger, som de behøve at kjende for at faae et klart Begreb om den Forbrydelse, der er Tiltalens Gjenstand. Der turde være Meget, saare Meget, navnlig i hvad der regnes til den almindelige Deel af Criminalretten og hvoraf adskillige Materier oven ere antydede, der baade i sit virkelige Indhold og i de Udtryk, hvori det pleier at fremstilles, kunde gjøres langt simplere, saa at det ikke vilde blive saameget vanskeligt for den, der uden noget Fagstudium af Retsvidenskaben er vant til nøiagtig Tænkning, at sætte sig rettelig ind i de hidhørende Begreber, om hvis Anvendelse der saa idelig er Spørgsmaal. Dette vilde imidlertid

---

kelte Bestanddele, hvorefter Retten afgjorde, om i Følge deraf den paatalte Forbrydelse kunde ansees for beviist (cfr. Nyt jur. Arkiv 10 B. S. 52—53, 66—67). I England staaer det vel endnu til Juryen ved et saa kaldet specielt Verdict blot at erklære sig over de i Klagen anbragte Facta og overlade den retlige Afgjørelse til Dommeren; men det er kun en Beføielse, som yderst sjeldent benyttes.

paa ingen Maade gjøre hiin Belærelse af den præsiderende Dommer overflødig. Thi foruden at der dog ingenlunde kunde stoles paa, at alle de Edsvorne rettelig vilde opfatte selv de paa klareste Maade fremsatte Retssandheder, maae de og have Leilighed til at forvisses om, at der ikke maaskee gives Love eller Retsregler udenfor dem, de ved denne Leilighed nærmest have for Øie, der kunde medføre Indskrænkninger eller nærmere Bestemmelser i disses Virkekreds. Men selv naar den præsiderende Dommer giver den klareste og paalideligste Belærelse om de Retssandheder, der ved det givne Tilfældes Bedømmelse bør lægges til Grund, behøver Enhver for at tilegne sig og rettelig anvende disse, en dannet Forstand og sund Dømmekraft, Egenskaber som han og behøver for at kunne have en velbegrundet Mening om de fremkomne Beviisers Værd. Det er langtfra at den Oplysning og Forstandsudvikling, som man kan vente hos Enhver, der har nydt sædvanlig Underviisning og er kommet til en moden Alder, hertil er tilstrækkelig. Der opstaaer saaledes den vanskelige Opgave, hvorledes man finder de Mænd, som virkelig ere hiint for Samfundet og den Enkelte saa vigtige Kald voxne. Lovene i de Stater, der have indført hiin Indretning, pleie at bygge deels paa visse udvortes Vilkaar, som de Mænd bør have, der kunne kaldes til Jurymænd, deels paa det Valg, som det overlades en eller anden offentlig Myndighed at træffe mellem de Flere, der staae paa den almindelige Juryliste, deels endelig paa den Ret, som deels Klageren deels den Anklagede har til at udskyde et vist Antal af de saaledes udtagne Mænd. I Frankrig har Jurylisten hidtil fornemmelig bestaaet af dem, der havde Valgret til Deputeretkammeret, hvilket, som oven S. 10—11 anført, forudsætter en temmelig betydelig aarlig Skat, der atter forudsætter en ikke ringe Formuestilstand; kun bleve, dog efter Regler, som have været megen Forandring underkastede, ogsaa visse Personer, hvis Embedsstillinger eller Studier og aflagte Prøver give Formodning om den fornødne Dygtighed (visse Capaciteter), ligeledes optagne paa Listen. Der=

hos var 30 Aars Alderen fornøden for at komme paa Listen. Men af dem, der saaledes hørte til dem, hvoraf en Jury skulde besættes, udtog atter Præfecten til hver Session et vist Antal, hvoraf atter Assisepræsidenten valgte nogle. Uagtet hine for Optagelsen paa Listerne stillede Betingelser og det Udvalg, der siden fandt Sted mellem de Optagne, var det dog almindelig erkjendt, at Mange af dem, der bleve kaldte til at skille mellem den Anklagedes Skyld eller Uskyld, vare langt fra at besidde den Dannelse og Forstandsudvikling, som en paalidelig Bedømmelse forudsætter. Derhos beklagede man sig endnu mere over, at Præfecten ved det til ham overladte Udvalg kunde, i Overeensstemmelse med hvad han antog at være vedkommende Ministers Ønske, der i Almindelighed var en Lov for Præfecten, indvirke paa Juryens Sammensætning, ligesom den Indflydelse, der endvidere tilkom Assisepræsidenten herpaa, heller ikke fandtes ubetænkelig i denne Retning, da han dog, skjøndt som Dommer mere uafhængig, var en af Regjeringen ansat Embedsmand, som kunde vente Befordring eller anden Belønning, naar han vilde lempe sig efter Regjeringens Ønske (Hensyn, der dog neppe i Virkeligheden have havt den Betydning, som det misfornøiede Parti saa gjerne vilde tillægge dem). Ved et Nationalforsamlingsdecret af 7de Aug. 1848 er den almindelige Juryliste aabnet for Alle, der nu have politiske Rettigheder, kun at der fremdeles fordres 30 Aars Alderen, og Evne til at læse og skrive, samt at Tjenestetyende, de der ere dømte for visse Forbrydelser og nogle andre Enkelte ere undtagne. Hvilke af de paa den almindelige Liste opførte Personer der skulle bruges i det løbende Aar, og ved hver Session, beroer væsentlig deels paa en Fordeling efter Tallet, deels paa Lodtrækning. Herved bortfalder vistnok al Borgen for de Mænds Paalidelighed, i hvis Hænder enhver Borgers Liv og Velfærd staae. I den franske Revolutions Tider havde man erklæret enhver Borger, efter at have tilbagelagt 25 Aar, for egnet til at indtræde som Edsvoren, hvilket, paa det nær at man nu har sat Alderen høiere, er omtrent det

samme, som nu igjen er blevet antaget. De uheldige Folger, som da viste sig, ville vist ikke nu udeblive. I England hvor Formuesbetingelserne ikke stilles nær saa høit som de vare i Frankrig, er der udentvivl liden Utilfredshed med Maaden, hvorpaa Listen over dem, der ved enhver Session skulle bruges som Edsvorne, forfattes, da det skeer af Sherifen, der ikke er lønnet Embedsmand, men en af Districtets meest ansete og uafhængige Indvaanere. Hos os turde det være af særdeles Vigtighed, men tillige i høi Grad vanskeligt, at finde den rette Vei til at udsøge de Mænd, som dette vigtige Kald kan betroes. Foruden at den Gjerning, de skulle gjøre, i Begyndelsen er ny og uvant for Alle, tør man næppe stole paa, at Mændene ville af den Dommer, der skal præsidere i Retten, faae en saa sikker Veiledning som den, der i de engelske Assiser gives af den præsiderende Stordommer, og endnu mindre, at de med den Tillid, som de engelske Juryer vise mod denne høitstaaende Embedsmand, ville overlade dem til hans Forelse. Den engelske Assisepræsident er en af de 15 Dommere, der danne de tre høie Domstole i Westminster, hvilke reise omkring overalt i Riget for at præsidere i de halvaarlige Assiser. Disse Poster besættes altid med Mænd af den grundigste juridiske Indsigt og stor Erfaring, forenet med en almindelig anerkjendt streng Retskaffenhed. De ere derhos meget rigeligen lønnede, foruden at de gjerne forud have en anseelig Formue, ofte erhvervet ved Advocaturen, blandt hvis meest udmærkede Mænd Valget til disse høie Poster gjerne skeer. De ere udelukkede fra Sæde i Parlamentet, for at være udenfor alle politiske Partier. Ligesom de ere istand til at give en klar og paalidelig Fremstilling af alle de Retspunkter, hvorom de Edsvorne behøve Underretning, for at kunne løse den dem stillede Opgave, saaledes kan der, baade paa Grund af de Egenskaber, der have banet dem Vei til deres ophøiede Stilling, og den Aand, der gaaer igjennem det Samfund, hvortil de høre, ikke let være Tvivl om deres fuldkomne Upartiskhed, hvilken og afpræger sig i den rolige og ulidenskabelige Holdning,

som de stedse iagttage. De nyde den høieste Anseelse, der og understøttes ved den Glands, deres Stilling medfører — thi denne gjør i England ikke liden Virkning, vistnok tildeels fordi den udvortes Glands der ordentligviis knytter sig til Noget, der har en virkelig Betydning. De Edsvorne have ogsaa den største Tillid til ham og følge størstedeels den Mening, der, skjøndt han ikke udtrykkelig anbefaler en vis Opløsning af den dem forelagte Opgave, dog ligger i hans Fremstilling. Der ere derfor endog engelske Forfattere, der lære, at det saagodtsom altid er Stordommeren, som afgjør Sagen, medens de desuagtet holde fast paa Juryindretningens Fortræffelighed, som de især søge deri, at han, for at erhverve sin høie Post og deri vedligeholde den Tillid, der giver hans Mening Vægt, maa fortjene Tillid. Skjøndt de forskjellige Assiseretter beklædes af forskjellige Overdommere, vil det dog paa Grund af den Forbindelse, hvori de indbyrdes staae, og Beskaffenheden af den hele engelske Ret, der fornemmelig hviler paa de ved Domstolene stadig erkjendte Regler, der gjemmes i talrige trykte Bind og hvori de Retslærde flittig granske, ikke let feile, at der bliver Enhed i de Grundsætninger, som de forkynde.

Vi tør næppe paastaae at have saadanne Mænd, som de engelske Stordommere, at sætte til Præsidenter i Edsvorneretterne. Der kan end ikke tænkes paa at udsende Tilforordnede af Høiesteret til at udøve denne Forretning i de forskjellige Dele af Riget, thi dette kan i al Fald ei bestaae med dens øvrige Virkekreds, der, som vi siden ville see, ikke betydeligen vilde indskrænkes ved Indførelsen af Edsvorneretter i de vigtigere Criminalsager (hvortil Comitteen vil have denne Indretning indskrænket), ja maaskee den fra en anden Side vilde faae en Udvidelse, der vilde holde Ligevægt mod hiin Indskrænkning. Der vilde neppe blive anden Udvei, end at et Medlem af det Dommercollegium, der, hvis det ovenfor S. 280—286 omhandlede Comitteeforslag skal gjennemføres (og derom kan der ingen Tvivl være, hvis det her omhandlede skal følges) blive at oprette paa for=

skjellige Steder i Landet, maa overtage Forsædet i Edsvorne-retterne og Ledningen af Retsbehandlingen sammesteds. Man vil og uden Tvivl finde det fornødent at sætte denne Ret eller idet-mindste tre af dens Medlemmer i en yderligere Forbindelse med de Edsvorne, liig den, der finder Sted i Frankrig. Men hvad enten man vil oprette en saadan Ret for hvert Amt eller give den større Districter (hvilket Sidste, saa ønskeligt det end fra andre Sider kunde være, dog med Hensyn til den store Byrde, som det vilde paaføre dem, der have at møde i Retten, neppe vil blive valgt), hvorledes skal man faae alle disse Retter besatte med Mænd af erkjendt udmærket juridisk Indsigt og Erfaring, forenet med en sikker Dømme-kraft? Formandskabet i Edsvorneretten vilde saaledes vistnok end ikke komme til at staae saa høit som i Frankrig, hvor det dog er en af Raaderne i de i ethvert Departement (bestaaende for det Meste af over eller dog nær ved 1 Mill. Sjæle, tildeels af over 2 Mill.) ansatte Appellationsretter (hidtil cours royales), som af denne Ret udnævnes til at præsidere i Assiseretterne, hvori to andre Retsmedlemmer (forhen fire) have Sæde og tillige med Præsidenten udøve en meget betydende Myndighed, hvorom nærmere siden. Det er altsaa usikkert, om de Edsvorne hos os ville kunne finde den Veiledning af den præsiderende Dommer, som de vist-nok maatte behøve, og i ethvert Tilfælde vil det neppe være at vente, at de altid have fuld Tillid til ham, thi det synes, at den Tro i den senere Tid har faaet Overhaand i vort Fædreland, at den Indsigt, der erhverves ved alvorlig Gransk-ning, ikke er meget værd, men snarere gjør en Mand mis-tænkelig.

Efter alt det Foranførte er det vistnok et alvorligt Spørgsmaal, hvormed man, inden man tager nogen Beslut-ning om Edsvorneretters Indførelse, nogenlunde burde være kommet paa det Rene: hvorledes forsikkrer man sig om de Mænds Indsigt, Skjønsomhed og Uafhængighed, som det skal betroes endelig at afgjøre deres Skyld, der ere ankla-gede for en af de Forbrydelser, der høre under bemeldte Ret-

ters Paakjendelse? Man har i saa Henseende ingen anden Vei at gaae end den man, skjøndt paa forskjellig Maade, er gaaet i andre Lande, ved Lov at foreskrive visse almindelige Egenskaber, der skulle begrunde Borgernes Berettigelse og Forpligtelse til at lade sig føre paa Listerne, og dernæst at overlade Udvalget af dem, der skulle møde ved enhver Session, til Mænd, der heri fortjene Tillid, hvortil endnu kommer en Ret for den Anklagede, muligen tillige for Anklageren, til at udskyde et vist Antal. De lovbestemte Egenskaber kunne naturligviis kun tages af den udvortes Stilling. I Frankrig har man, som alt bemærket, med Undtagelse af visse paa videnskabelige Prøver eller paa en vis Embedsstilling grundede Capaciteter*), hidtil kun ladet Valgberettigede (til Deputeretkammeret) komme paa Listen, og da den forrige Valgcensus i 1830 blev nedsat fra 300 til 200 Livres aarlig Beskatning, fandt man den Virkning, dette fik paa at udvide Kaldet til at sidde som Dommer i Misgjerningssager, meget betænkelig, ligesom det siden ofte er hørt, at Mænd med for ringe Dannelse og Selvstændighed fik Plads iblandt disse Dommere. Imidlertid bliver Ingen endnu ved Opførelsen paa Listen kaldet til en Edsvorens Gjerning, hvorimod Præfecten hidtil har valgt det Antal, der skulde bruges ved hver Session. I England hører man ikke let Klager over Jurymændenes Udygtighed. Dette forklares allerede af den i dette Rige langt mere udbredte Dygtighed til at øve denne Gjerning; men det er og, som alt forhen bemærket, rimeligt, at Sherifen med større Skjønsomhed og især med større Upartiskhed udsøger Mændene end Præfecterne, ligesom der og hviler en almindelig Tillid paa ham, som

---

*) Efter code d'instruction criminelle af 1808 Art. 382 hørte alle administrative Embedsmænd til Jurylisterne, og der ere førte bitre Klager over at Præfecten, med Hensyn til de Sager, hvorunder Regjeringen havde Interesse, just sørgede for at faae Juryen besat med slige afhængige Embedsmænd. Men heri skeete der en betydelig Indskrænkning ved en Lov af 1827.

de franske Præfecter ere langt fra at have. Ogsaa turde endnu den Omstændighed, at de Edsvorne stole saa trygt paa den præsiderende Dommer, herved være af særdeles Vigtighed. Hos os kan, efter den Forfatning som man venter at faae, ikke lægges mindste Vægt paa Valgrettigheden, men naturligviis vilde det, om end Grundloven i sin Tid maatte stæde enhver pletfri Mand i en vis Alder til Deeltagelse i Valgene til Rigsdagen, dog ikke være nødvendigt at betroe enhver saadan at dømme i Sager, der angaae Medborgeres Liv eller Ære og Frihed. Naar saa godt som Intet forlanges af dem, til hvem man giver Valgrettigheden, saa maa det forklares deraf, at den Enkeltes Valgrettighed intet betyder, uden hvis han samstemmer med en stor Mængde andre, og at man deri finder en Borgen for Valgets Hensigtsmæssighed. Men hver af de Edsvorne har en væsentlig Deel i en vigtig Sags Afgjørelse. Det er derfor meget i sin Orden, at den oven S. 305 ommeldte franske Lov vedbliver at kræve 30 Aars Alderen hos en Jury, medens efter Forfatningen af 4de Novbr. 1848 § 4 21 Aar (den sædvanlige Fuldmyndighed) er nok for Valgretten og 25 Aar for Valgbarheden. Heri bør vi vistnok følge dens Exempel, om man end, hvorfor alt synes mig at tale, nedsætter Valgretsalderen til 25 Aar, og ikke, hvad jeg dog finder hensigtsmæssigt, derhos forhøier Valgbarhedsalderen til 30 Aar*). Derimod vilde det være høist uforsvarligt, med hiin nye franske Lov, ellers ingen Betingelser at stille til dem, som skulle kaldes til at fælde Dom over deres Medborgeres Liv og Frihed. Men hvilke Betingelser man end maatte stille for Opførelse paa hiin Liste, saa er det klart, at ikke nogen udvortes Stilling i og for sig kan være nok til at give tilstrækkelig Formodning om de Egenskaber, som en Criminaldommers Kald kræver, og at der saaledes bør være en Myndighed, som mellem de paa Listen opførte Mænd kan vælge dem, som hvergang Assisen skulde samles have at møde for

*) See oven S. 43—45.

at deeltage i dette Kald. Hvem denne Myndighed med nogen Sikkerhed skal kunne betroes kan være meget tvivlsomt. Under vore Forhold seer jeg dog ikke, at der kunde være nogen bedre Udvei, end at den overlades til Amtsraadet efter Forslag af Sogneforstanderskaberne og under en passende Medvirkning af Kjøbstædernes Communalbestyrelser; thi Kjøbstæder og Landet maatte naturligviis udgjøre fælles Jurisdictionsdistrict (see iøvrigt Frdn. 9de Juni 1847 § 2). I Kjøbenhavn vilde det da være at overlade til den samlede Communalbestyrelse. Iøvrigt vilde det maaskee være rettest, blandt det større Tal, der saaledes blive udnævnte af den communale Myndighed, at overlade den præsiderende Dommer igjen at gjøre et Udvalg, hvilket er analogt med hvad der en Tidlang fandt Sted i Frankrig, men dog vistnok ogsaa har en Deel mod sig. Imidlertid kan den Udnævnelse, som betroes hvilkensomhelst Myndighed, ikke gjøre lovbestemte Betingelser overflødige, og herved maa saa meget mere de Paagjældendes formodede Vilkaar komme i Betragtning, som det vistnok ikke paa nogen Maade gaaer an, at give de Edsvorne nogen Godtgjørelse, og dette Kald saaledes bliver en betydelig, allerede for Mænd i jævntgode Kaar ikke ganske ringe Byrde, men Berettigelsen og Forpligtelsen maae upaatvivlelig gaae lige vidt. Byrden vil uden tvivl blive forholdsmæssig større her i Riget, end den er enten i England eller i Frankrig (hvor der dog ofte viser sig en stor Uvillie til at overtage den); thi her ville vist, paa Grund af den Omstændelighed, hvormed criminelle Sager hos os pleie at oplyses, saavel de Forhører, der maae foregaae for selve Assiserne, som den Deel af de tidligere erhvervede Oplysninger, som den Anklagede eller Defensor maatte lade høre ved den offentlige Behandling, i det mindste i Begyndelsen blive ikke lidet vidtløftigere end de ere i Frankrig, end sige i England. Med Hensyn til Muligheden af at forsikkre sig paalidelige Mænd til at beklæde Edsvorneretterne, bliver der og Spørgsmaal om de Tvangsmidler, hvorved man skal bringe de udnævnte Mænd til at møde.

I Frankrig har man maattet bestemme og jevnlig anvende høie Bøder for at overvinde den ikke usædvanlige Uvillie til at overtage Edsvornetjenesten, hvilke Bøder udi de i Grundloven 4de November 1848 Art. 91 ff. omhandlede Sager ikke er mindre end 1000 til 10,000 Franks. Saa modbydeligt det end er, ved slige Leiligheder at anvende Bøder, vilde det dog ikke være muligt at undvære dette Middel.

Efter alt det anførte staaer det for mig som et meget tvivlsomt Spørgsmaal, om det, ved nogensomhelst Fremgangsmaade, vil kunne lykkes at faae duelige og paalidelige Mænd til det vigtige Hverv, der skal betroes de Edsvorne. Allerede den vedholdende Opmærksomhed og den Opfatningsevne, der behøves for af de Forklaringer, som den Anklagede og Vidnerne aflægge i deres Nærværelse, de Documenter, som oplæses, og de Foredrag, som holdes, at danne sig et rigtigt Begreb om en noget forviklet, af adskillige Virksomhedsled bestaaende Forbrydelse, er ikke ganske almindelig. Men her fordres desforuden Evne til at danne sig en rigtig Dom over de tilveiebragte Beviisers Tilstrækkelighed, og til at paaskjønne det oplyste Factums Forhold til Begrebet om den Forbrydelse, der er Tiltalens Gjenstand, hvilket ofte beroer paa Afgjørelsen af en Mængde ikke lidet tvivlsomme Spørgsmaal. Hertil udfordres baade en øvet Tænkekraft og en upartisk af fremmed Indvirkning uafhængig Villie. Jeg maa derfor henstille det til alvorlig Overveielse, om der virkelig haves nogen Udsigt hertil. Skjøndt jeg ingenlunde kan ville, at man aldeles skal opgive en Indretning, som vistnok i Tiden vilde kunne faae en velgjørende Indflydelse paa Folkets Selvfølelse og dets Interesse for Retsordenen, saavelsom paa den hele Retsudvikling, og vel omsider ogsaa paa Retssikkerheden, saa kan jeg dog ikke fragaae, at jeg, hvis det kom an paa mig, ikke let vilde vove Sligt, forend Folket derpaa var blevet meget bedre forberedt end det nu er. Vistnok kan ingen Forberedelse være tilstrækkelig til i behørigt Antal at sikkre os

Mænd, som ere hiint Kald aldeles vorne. Dygtigheden vil først efterhaanden udvikle sig, naar Folket faaer Leilighed til at øve sig i denne Retning. Imidlertid kunde man dog udentvivl med mindre Ængstelighed gaae ind paa denne Indretning, naar først Folket i nogle Aar havde ved Udøvelse af dets politiske Rettigheder erhvervet en rigtigere Sands for offentlige Anliggenders Behandling i Almindelighed. Imidlertid maatte der og sørges for ved hensigtsmæssige Fremstillinger at udbrede klare og sunde Forestillinger om Edsvornes Pligter saavelsom om de vigtigste og i Strafferetssagers Bedømmelse meest indgribende criminalistiske Sandheder, saa at det gjordes muligt for læg Mand at erhverve de Kundskaber, en tilforladelig Dommer i slige Sager bør bringe med sig. Maaskee det og turde være gavnligt, om den Tilkaldelse af Meddomsmænd, som er befalet i D. L. 1 B. 5 C. 19 Artik., der, efter vor nuværende Straffelovgivning, kun yderst sjeldent kommer til Anvendelse, blev udvidet til alle Sager, hvorunder der var Tale om en noget betydelig Straf, t. Ex. nogle Aars Strafarbeide, men at de Mænd, som dertil skulde bruges, virkelig bleve udsøgte blandt de meest dannede og paalidelige Mænd, Embedsmænd derfra ei undtagne. Dog maa jeg bemærke, at denne Foranstaltning neppe for selve Sagerne vilde være til Nytte, men at den kun i det ovennævnte Hensyn kunde være anbefalelig, hvorhos der dog maatte træffes saadanne Bestemmelser, at den ei gav Anledning til noget betydeligt Ophold. Men alt dette er noget som jeg blot henstiller til nærmere Overveielse, uden at jeg i saa Henseende skal tillade mig noget bestemt Forslag.

Jeg er allerede oven S. 307—308 leilighedsviis kommet til at tale om de Steder, hvor Edsvorneretterne maatte træde sammen. Det kan ikke falde Nogen, der har mindste Kjendskab til Juryerne, saaledes som de ere indrettede i andre Lande, ind, at de kunde holdes i hver enkelt af de nuværende smaae Jurisdictioner, hvilke desuden maae forsvinde, naar Retspleien skal adskilles fra de Forretninger, som udfylde det meste af de nuværende Retsbetjentes Tid. Snarere vilde

man kunne paastaae, at det var for meget at have særskilte Juryer med forskjellige præsiderende Dommere for hvert Amt, og man kan ei nægte, at Retseenheden kan lide ved at der bliver saamange egne Domstole, som uden indbyrdes Forbindelse afsige endelige Domme i de vigtigste criminelle Sager, ligesom det og vil blive vanskeligt paa en nogenlunde betryggende Maade at besætte alle disse Retter. — Men jeg skulde dog troe, at de ovennævnte nye Districtsretter helst maa indrettes for hvert Amt (dog maaskee med enkelte Lempninger) og at Assiserne maae støtte sig til disse Retter og derfra faae deres præsiderende Dommere.

Det er en ueftergivelig Nødvendighed at Alle, hvis Forklaring behøves til Sandhedens Udfindelse, skulle personlig møde ved den offentlige Ret og der mundtlig i de Anklagedes og andre Vidners samt Publicums Paahør afgive de Forklaringer, der skulle tjene til Grundlag for det „Skyldig" eller „Uskyldig", som de Edsvorne udsige. De maa vistnok i Almindelighed tidligere have aflagt Forklaringer, deels for de locale Embedsmænd, som den første Undersøgelse maa betroes, deels for den Ret, der har at anstille de yderligere Undersøgelsesforhører, som behøves inden vedkommende Myndighed kan bestemme, om der er Grund til at sætte Nogen i Anklagestand. Men med disse Forhører kunne de Edsvorne, efter det hele Begreb om en Jury, ikke lade sig nøie. De maae selv see og høre den Anklagede og alle andre, der kunne give Oplysning i Sagen, for derved at forvisse sig om hvad deres Udsagn virkelig indeholder og faae det personlige Indtryk, der er saa vigtigt for Bedømmelsen af disse Forklaringers Værd. — Heri ligger nu en høist betydelig Byrde for Alle, hvis Vidnesbyrd forlanges. — Meget ofte ville de endog flere Gange uleiliges med Møde, først for den locale Embedsmand, der indleder Undersøgelsen, siden for Districtsretten, hvor man ikke sjeldent endog maa komme til at gjøre flere Møder, og endelig for Assiserne. Til disse to Steder ville Vidnerne, selv naar Retten indskrænkes til et Amt, ofte faae mange Miles Reiser, hvormed idelig maa

forbindes flere Dages Ophold paa Stedet. Men giver man Retten større Udstrækning i Rummet, bliver Byrden endnu besværligere. Det synes at overstige den Fordring, der billigen kan gjøres til de enkelte Borgere, der tilfældigviis ere komne til Kundskab om, eller formodes at være komne til Kundskab om nogen Sagen vedkommende Omstændighed, at de ved Siden af den Uleilighed og Tidsspilde, som er forbunden med at møde i Retten for at afgive Forklaring, skulle uden Vederlag bære de med slige Reiser forbundne Udgifter, men det vil blive en ikke ringe Udgift for Staten, Communen eller de tiltalte Personer, at skulle udrede disse Godtgjørelser.

Af foranførte Grunde har jeg meent, at der helst maatte holdes særlige Assiser i hvert Amt, men enten man nu vælger dette, eller man gjør Omkredsen endnu større, hvilket fra andre Sider vilde være meget anbefaleligt, blive vistnok de med Indretningen forbundne Byrder for de Enkelte og for det Offentlige af den Betydenhed, at de maae komme under alvorlig Overveielse, og at man, inden man tager en Beslutning om Edsvornerettens Indførelse, bør lægge en bestemt Plan og derunder skaffe sig et nogenlunde tydeligt Begreb om hiin Byrdes Betydenhed. Det maa herved ikke lades ude af Sigte, at der sandsynligviis vil, idetmindste i Begyndelsen, blive afhørt flere Vidner og disse Afhørelse blive omstændeligere end i andre Lande, navnlig i England. Vore Domstole ere nu engang vante til stor Nøiagtighed og Omstændelighed i at søge ethvert Beviis, der mulig kan tjene til nogen Oplysning i en Misgjerningssag, og de ville ikke saa let vænne sig af dermed; dette bør heller ikke skee uden med Maade, thi det er dog vistnok en Fordring af Retfærdigheden, at der ei lades noget Middel ubrugt, hvorved den rette Sandhed kan komme for Dagen.

Det er allerede oven S. 288 bemærket, at det væsentlig er i den Skikkelse, Edsvornteretterne have faaet i Frankrig, at man vil forplante dem paa dansk Grund, og at det hel-

ler ikke kan være anderledes. Saa fortræffelig den engelske Jury under de engelske Forhold og den engelske Tænkemaade kan være, saa vilde man, ved at tage den til Monster andetsteds i Europa og navnlig her i Riget, faae en aldeles ubrugbar og fordærvelig Indretning. Saaledes kan der ikke være Tvivl om, at det her aldeles ikke er gjørligt at lade den Anklagede i alle Straffesager nyde den Beskyttelse mod Uret, som man har antaget, at der kun kan findes ved Edsvorneindretningen. At det, med nogle Undtagelser, lader sig gjøre i England, maa nærmest forklares af den korte Tid, som en Sags Forhandling og Paakjendelse ved Assiserne, der medtager. Iøvrigt har man ogsaa i England efterhaanden udvidet Tallet af de Straffesager, der kunne afgjøres summarisk uden nogen Jurys Medvirkning, en Udvidelse hvis Nødvendighed Erfaring uden Tvivl har gjort indlysende, da den engelske Lovgivning vist meget ugjerne har indladt sig derpaa. Men ligesom Sagerne i Frankrig og i andre Lande, hvor Juryindretningen er indført, medtager en meget længere Tid, end i England, saaledes kan man her ikke tænke sig Muligheden af at tilendebringe Sagerne i saa kort Tid, uden at give Slip paa al grundig Behandling og retfærdig Afgjørelse. Naar nu den franske Criminalproces, med ganske enkelte Undtagelser, indskrænker Borgernes Ret til at faae deres Skyld eller Uskyld afgjort ved Edsvorne, til de Sager, der angaae idetmindste 5 Aars Emprisonnement (Indspærrelse i Correctionshuse cfr. Code pènal. § 40), saa indeholdes deri den bestemteste Bekjendelse af, at denne Afgjørelsesmaade ikke er et nødvendigt Hegn for Borgernes Sikkerhed, thi var den det, vilde det være himmelraabende Uret at betroe de af Regjeringen udnævnte faste Dommere, uden Medvirkning af de Edsvorne, at paakjende Sager, hvorunder der er Spørgsmaal om Straffe, der i saa høi Grad angribe den hele borgerlige Tilværelse, som Frihedens Tab, og det i en Tid af indtil 5 Aar. De Straffesager, der høre under Assiserne, ere endog uden al Sammenligning faa i Tallet mod dem, der afgjøres uden

Edsvornes Medvirkning *). Borgerne løbe altsaa større Fare for at blive underkastede Forfølgning for saadanne Sager, end for at

*) Efter den franske Justits- og Cultus-Ministers Indberetning til Kongen af 4de Juli 1847, over Criminaljustitsens Forvaltning i 1845 (trykt som sædvanlig, under Titlen Compte géneral de l'administration criminelle) udgjorde i sidstmeldte Aar de af Edsvorne behandlede Sager 5,054, og de Anklagedes Tal 6,685, hvoraf 2,225 bleve frifundne og 2,591 dømte til de saa kaldte correctionelle Straffe (hvilke, paa meget faa Undtagelser nær, kun have været for de Edsvorne, fordi Anklagen gik ud paa større Straffe), hvorhos 42 Personer i Børnealder henvistes deels til Forbedrings- og Opdragelseshuse, deels til Behandling af deres Forældre, saa at kun 1,926 ere dømte til de Straffe, som det er forbeholdt Juryerne at tilkjende. Ved Tugt-Politi-Retterne bleve derimod 152,423 Sager behandlede, og derunder 197,913 Personer tiltalte. Endvidere var der ved de simple Politiretter (tribunaux de simple police) affagt 233,998 Domme over 300,938 Personer. Disse sidste angaae dog saadanne smaa Forseelser, om hvis Behandling for en Jury der heller ikke i England kunde være Tale, ihvorvel 13,253 findes dømte til emprisonnement, men paa kort Tid. Ogsaa af dem, der ere dømte ved Tugtpolitie-Retterne, er der en Mængde, som jeg ei skal tage i Beregning, nemlig alle, mod hvem Klagen er reist af administrative Myndigheder, fornemmelig for Told- eller Forstforseelser, eller af privat Forurettede, ligesom jeg heller ikke skal medregne det fulde Tal af dem, der for almindelige Forbrydelser have været anklagede af ministére public, nemlig 89,535 Personer i 70,792 Sager. Men jeg skal blot nævne Tallet paa dem, som dømtes for Tyverie, 26,255, og paa samtlige dem, der bleve straffede med Emprisonnement, nemlig 52,652, hvoriblandt 1,871 paa 2 Aar eller længere Tid, 4,002 over 1 indtil 2 Aar, 1,962 paa 1 Aar, 4,255 paa 6 Maaneder indtil 1 Aar, men de øvrige paa kortere Tid. Det maa iøvrigt mærkes, at Antallet af de Sager, der behandles ved Tugtpolitiretterne, stedse og i betydelig Grad har tiltaget i de senere Aar, for en stor Deel fordi adskillige umiddelbar ved Lovene foreskrevne Straffeformildelser, og endnu flere hvortil Domstolene ere blevne bemyndigede, have foraarsaget, at en Mængde Sager, der før hørte under Assiserne, nu ere gaaede over til Tugtpolitiretterne, men og

blive tiltalte for de Forbrydelser, der høre under Assiserne, og var der Grund til at frygte for Partiskhed fra Domstolenes Side, saa vilde denne dog snarere vise sig hvor der var Spørgsmaal om en Middelstraf, end hvor det gjaldt om at paaføre en Uskyldig Døden eller nogen anden af de haardeste Straffe. Jeg finder saaledes i den Indskrænkning, den franske Criminalproces indeholder i Juryens Virkekreds, en uhyre Halvhed, som jeg alene kan forklare mig af den oven S. 250 paapegede historiske Grund. Med Alt det kan jeg dog ikke andet end med Comiteen antage, at det ved Indførelsen af Edsvornerettter vil være nødvendigt, med Hensyn til deres Virkekreds, at holde sig nærmere til den franske end til den engelske Tingenes Orden. Jeg maa ei alene indrømme, at deres Anvendelse i alle Strafferetssager vilde i ganske overordentlig Grad lægge Beslag paa Borgernes Tid og Kraft, men jeg maa endog i Henhold til det oven S. 308—312 Udviklede, paastaae, at man, selv under en Begrændsning, den liig, der er antaget i Frankrig, vil have meget ondt ved at finde endog nogenlunde taalelige Kræfter for det uvante Hverv, der skal udføres af Borgerne, og at der altsaa, idetmindste ikke for Tiden, kan være at tænke paa at bringe Tallet af de Sager, hvortil de blive at bruge, høiere. Jeg vil iøvrigt i det Følgende faae Leilighed til at yttre mig nærmere over de særegne Vanskeligheder, som Begrændsningen vil medføre, med Hensyn til vor Lovgivning, saavelsom og over en anden høist indgribende Indskrænkning i de Edsvornes Virksomhed, som har fundet Sted i Frankrig, men som det næppe er Comiteens Mening, at man skulde optage i Danmark og som derfor ikke hører hjemme paa dette Sted. Endnu maa jeg under denne Deel af Sagen bemærke, at der vel

---

fordi visse Forbrydelser ere blevne mere almindelige. Saaledes blev i Aarene 1826 til 1830, som Middeltal, kun 12,576 ved disse Retter dømte for Tyveri, medens deres Tal, som foranført, i 1845 var 26,255. I endnu høiere Grad tiltoge Domfældelser for visse andre Forseelser, saasom for Tiggeri, fra 916 til 3,916.

efter Februar-Revolutionen har været gjort Bevægelse om at udvide Jurvernes Virkekreds, men at dette med stor Stemmefleerhed blev forkastet i Nationalforsamlingen, og at, som Følge deraf, Art. 82 i Forfatningsloven af 4 November, blot indeholder, at Juryen fremdeles anvendes i criminelle Sager, hvilket Udtryk, efter den franske Sprogbrug, kun omfatter de Sager, der angaae de Straffe der ere større end 5 Aars Emprisonnement (crimes i Modsætning af delits). Et nyt Beviis for hvor lidet Franskmændene i Grunden have nogen ret Tillid til Juryindretningen.

Det er skjønt, naar man i England forsmaaer alle de Kunster, hvorved man i andre Lande søger at formaae den Anklagede til at bekjende. Man kan ikke nægte, at vore Undersøgelsesforhører, der fornemmelig gaae ud paa at fremvirke egen Tilstaaelse, have noget uhyggeligt, noget som støder Følelsen, thi hvor meget man end fjerner egentlig Tvang og Svig, saa kan det dog ikke være anderledes, end at den undersøgende Dommer maa, for at opnaae sit Formaal, jevnlig antage en Holdning og bruge en Adfærd, der gaaer ud fra en for den dog maaskee uskyldig Anklagede krænkende Forudsætning, og at han stundom ved Forstillelse og List bringer Inqvisiten til at komme frem med det, denne heller vilde skjule, eller at han søger Hensigten opnaaet ved at trætte Inqvisiten med en vidtløftig Udfritten om meget, der i og for sig ikke er væsentligt. Ogsaa benyttes personlig Arrest, hvor den maaskee ellers kunde undværes, for at betage den Mistænkte de Leiligheder, som han ellers kunde have til at ruste sig mod den undersøgende Dommers Angreb, ligesom Inqvirenten stundom bruger Udsigten til en Lettelse i Maaden, hvorpaa den Arresterede holdes i Arresten, for at bringe denne til Bekjendelse. Men Englænderne gaae dog vistnok for vidt i aldeles at give Slip paa den Anklagedes Afhørelse, som Middel til at faae Sandheden frem; noget som den berømte Bentham, med sædvanlig Skarpsindighed, har udviklet i hans Traité des preuves judiciaires Tom. 2 p. 124—136, som jeg i Oversættelse har meddeelt i Jur. Tidskr.

8 B. 2 H. S. 192—204. Desuden maa, som jeg har bemærket i samme Tidsskrift 1 B. S. 280 Note, Englænderne kjøbe den, vistnok iøvrigt meget tiltalende Humanitet, der vises mod de Anklagede, med den Fare, Uskyldigheden er underkastet formedelst de svage Beviser, hvormed man tager til Takke til Domfældelse. Det paastaaes vel stundom, at det ikke, saaledes som jeg der har antaget, er Regel, at eet Vidnes Udsagn er nok til at fælde den Anklagede, men Blackstone (commentaries on the laws of England Vook. 3 Cap. 23 og Vook. 4 Cap. 27) og flere Forfattere, om hvis Paalidelighed der ei kan være mindste Tvivl, anføre det som en afgjort Sandhed, at eet Vidne med nogle faa Undtagelser er tilstrækkeligt til Domfældelse, hvortil endog kan lægges, at ei blot den Forurettede selv er et fuldgyldigt Vidne, men at man ogsaa iøvrigt er langt mindre nøieseende med Hensyn til Vidnernes Egenskaber end hos os*). Det er vel saa, at de Edsvorne som de, der endelig afgjøre Sagen, have det i deres Magt at frifinde den, som et Vidne har paasagt en Forbrydelse. Men det kan dog ikke rettelig skee og skeer vist heller ikke hvor bestemte Tvivlsgrunde ere tilstede. Dette er heller ikke andet end hvad vore Domstole gjøre med Hensyn til lovhjemlet Beviis, hvortil her kræves to Vidner. De engelske Strafferets-Annaler frembyde heller ikke faa Exempler paa, at de Domfældtes og tildeels Henrettedes Uskyldighed senere er beviist, medens man ikke skal kunne opvise saadanne Exempler hos os; hvad der i denne

*) Cfr. Nyt juridisk Arkiv 10 B. S. 78—79. Det er mod Feuerbach, der i sit der omhandlede Skrift havde lært, at den engelske Jury, ligesom den franske, var uden alle særlige Beviisregler henviist til Totalindtrykket af de foredragne Oplysninger, at jeg l. c. oplyste det Modsatte. I sine senere Arbeider har hiin berømte Forfatter selv erkjendt, at den engelske Jury dømmer med Hensyn til visse fast antagne Regler og med stor Iver gjort dette gjeldende som et af dens Fortrin, uden dog at indlade sig paa det sær Betænkelige i, at allerede eet Vidnes edelige Forklaring tages for et fuldt Beviis. See Betrachtungen über Oeffentlichkeit und Mündlichkeit in der Gerichtspflege 2 B. S. 376 Note 28 og S. 406—414.

Retning af og til er blevet anført, beroer paa Misforstaaelse og Feilslutninger. Jeg er iøvrigt meget tilbøielig til at troe, at slige skrækkelige Feiltagelser ikke nær tilere saa hyppige som man skulde vente af hiin Nøisomhed med Beviset. Men, foruden at selv nok saa faa Tilfælde af dette Slags opvække Aengstelse mod Grundsætningen, er det ikke sagt, at den Ulykke jo oftere vilde foregaae hos os, hvis vi antoge Grundsætningen. Det vil derhos her, hvor Borgerne langt mere end i England holde sig tilbage fra at anklage Nogen eller vidne mod ham, udentvivl blive sjeldnere end i England, at man fik noget Vidne. Og dertil kommer endnu, at det er dybt rodfæstet i Folkebevidstheden, at en Straffedom forudsætter stærke Beviser, ja at man næsten driver Afguderi med den Sætning, at der til Sandhedens Beviisning kræves to Vidner. Hvad Lovene end maatte fastsætte, turde man derfor ikke let vente, at de Edsvorne virkelig vilde bygge deres „Skyldig" paa et enkelt Vidnes Udsigende. Det er iøvrigt kun et sjeldent Tilfælde, at det hos os lykkes at tilveiebringe et tilstrækkeligt Beviis mod den, som haardnakket veed at nægte sin Forbrydelse. Saafremt man opgav den Anklagedes nøiagtige Afhørelse som Middel til at udfinde Sandheden, vilde næsten alle Forbrydere gaae frie og kunne være sikkre paa, at de gik frie. Vel er det nu paastaaet, at det ofte vilde lykkes Dommerne at skaffe andet Beviis tilveie, hvis deres Bestræbelser ikke saa udelukkende vare rettede paa at bringe den Anklagede til Bekjendelse. Dette er vel en Tanke, som ved første Øiekast kunde synes at have nogen Rimelighed, men neppe vil dog Nogen, som har fortroligt Kjendskab til vor Criminalproces, finde den grundet. Det kan ikke med Føie paastaaes, at vore Dommere forsømme at søge de øvrige Beviser, Sagens Omstændigheder frembyde, fordi de lægge an paa at tilveiebringe egen Bekjendelse. De behøve ordentligviis, just for at bringe den Tiltalte til Bekjendelse, Kjendsgjerninger og Vidnesbyrd, hvorved nogen i Forbindelse med den omspurgte Forbrydelse staaende Omstændighed kan oplyses, og det uden Hensyn til, om et selvstændigt Be-

viis for selve Forbrydelsen derved kan tilveiebringes; thi det er ordentligviis eller dog meget ofte kun ved at foreholdes den beviste Usandhed i enkelte Dele af sin Forklaring, at den Anklagede bringes til at komme frem med Tilstaaelsen. Selv naar man har en saadan, vedblive Dommerne endda at søge enhver anden Oplysning, der kan tjene til at bekræfte eller svække Tilstaaelsen, medens den Anklagede i England, naar han selv tilstaaer sin Brøde, uden videre Undersøgelse dømmes paa Grund af denne. Vore Dommere gaae, efter min Erfaring, endog ofte meget for vidt i at søge alle slige Oplysninger. Naturligviis bliver vel enkelte Gange noget forsømt af hvad der kunde tjene til Sagens rette Oplysning, men det hidrører da fra den undersøgende Dommers Mangel paa Indsigt, Skarpsindighed og Opmærksomhed, men ikke enten fra nogen i Lovene hjemlet eller af de som dygtige Inqvisitorer erkjendte Embedsmænd antaget Fremgangsmaade. For den sløve vil det ikke let lykkes at skaffe Beviis frem mod en snu Forbryder, enten man mere eller mindre anviser Dommeren at søge egen Bekjendelse tilveiebragt. Iøvrigt har min Erfaring viist, at de dygtigste og heldigste Inqvisitorer i Almindelighed, ved Siden af deres Iver for at bringe den Skyldige til at tilstaae Sandheden, dog pleie med samvittighedsfuld Omhu at undgaae alt hvad der kunde besnære den Uskyldige, og hvis der er Anledning til at frygte for, at Nogen i sin Forknyttelse tilstaaer hvad der ikke er sandt, redelig bestræbe sig for at tilbageholde saadan Tilstaaelse eller bringe dens Urigtighed for Dagen.

Efter alt det Foranførte bør man udentvivl ved Juryindretningens Indførelse ogsaa med Hensyn til Vedligeholdelsen af en foregaaende inqvisitorisk Undersøgelse holde sig nærmere til det franske end til det engelske Exempel, medens jeg dog ingenlunde kan ville at man i at bearbeide de Anklagede for at aflokke eller aftvinge dem en Tilstaaelse, skal gaae saa yderligt som det skeer i Frankrig og maaskee endnu mere i andre Lande, hvori den franske Criminalproces er indført, f. Ex. i de preussiske Rhinprovindser, hvor den bekjendte

Fonkiske Sag afgiver et afskrækkende Exempel paa en høist utilbørlig Forlokkelse og Afpresning af Forklaringer og paa den meest uforsvarlige Domfældelse og det til Dødsstraf*).

Jeg skal kun endnu nævne en af den engelske Jurys mærkeligste Eiendommeligheder, den, at den Anklagedes Skyld eller Uskyld altid skal afgjøres ved de 12 Edsvornes eenstemmige Dom. Herfor ligger visnok den rigtige Tanke til Grund, at den moralske Nødvendighed i at finde den Anklagede skyldig først tilfulde afpræger sig derved, at de tilveiebragte Oplysninger paa alle de tolv forstandige og upartiske Mænd, som ere kaldte til at fælde Dom, gjøre det Indtryk, at den Tiltalte ei kan andet end være skyldig. Men vil man tilfredsstille denne Betragtning, saa kommer man til en ganske anden Følge end den i England antagne. Da maatte nemlig den Tvivl, som fremkom derved, at en eller flere af de Edsvorne ei kunde overbevise sig om den Anklagedes Skyld, føre til hans Frifindelse. Men dette er, som bekjendt, ingenlunde Tilfældet. De Edsvorne maae ikke gaae fra hinanden, heller ikke, uden med særlig Tilladelse af den præsiderende Dommer, forsynes med Mad og Drikke, førend de ere blevne enige enten i et fælles „Skyldig" eller i et „Uskyldig". Enigheden kan saaledes lige saa vel frem-

*) Cfr. Viborger Stændertidende for 1840 S. 1005. Jeg bemærker, at de mange vidtløftige Inqvisitionsforhører, som vare optagne inden Sagen kom for Assiserne, vare trykte og at jeg i sin Tid har gjennemlæst dem saa nøie, at jeg endnu vilde være istand til gjøre Rede for alt, hvorpaa Spørgsmaalet om Fonk havde begaaet det Mord, hvorfor han var blevet mistænkt, beroede. Det rædsomme Justitsmord, hvortil Jurydommen ellers vilde have ført, blev som bekjendt kun forekommet derved, at Kongen aldeles fritog den Domfældte for Straf, ligesom han og befalede, at de Omkostninger, Sagen havde medført, om jeg ikke feiler 10,000 Rd. Pr. Cour., skulde udredes af Statskassen. Det blev den Tid almindelig erkjendt, at dette var en Retfærdighedshandling, skjøndt det kun var i Kraft af sin Benaadningsret Kongen kunde udøve den.

virkes derved, at de, som oprindelig vare for Frifindelse, gaae over til Domfældelse, som ved en Overgang i modsat Retning. En saadan fremtvungen Eenstemmighed kan nu i og for sig ikke have noget Værd, og man kunde neppe giøre Retfærdighedens Haandhævelse større Skade end ved at optage hiin engelske Grundsætning. Med alt det tjener den vistnok i England til at betrygge et retfærdigt Udfald. Som Følge af den store Tillid, som de Edsvorne have til Stordommeren, er Meningsuligheden der meget sjeldnere end andetsteds, og naar den fremkommer, vil Mindretallet, hvis det ei kan bevæge Fleertallet til at tiltræde dets Mening, selv gaae over. Det Første vil lettere skee naar Mindretallet er for den mildere Mening, end i det omvendte Tilfælde, men det Sædvanlige og Naturlige vil være, at Fleertallet kommer til at raade. Det synes nu vel, at Mindretallet handler mod sin Samvittighed ved at tiltræde det „Skyldig", som Fleertallet vil have udsagt over den Tiltalte, medens de selv ei ere overbeviste. Men saaledes opfattes ei Sagen af Englænderne, og der turde og være en anden Opfatning, der lader sig forsvare. Hvor En eller flere Enkelte mene, at der ikke er Vished nok om den Skyld, som Fleerheden finder sig beføiet til at forkynde, er det dog ingenlunde fordi de ere overbeviste om hans Uskyld, eller at de miskjende Vægten af de Beviisligheder, der tale mod ham; kun have de ikke en fuld Overbeviisning om disses Tilstrækkelighed, og da der dog i og for sig ingen fuldkommen Vished kan haves om et Factum, som man ei selv har seet eller hørt, saa kan den Bestemthed, hvormed Fleertallet vedbliver sin Overbeviisning om den Anklagedes Skyld, bringe de øvrige til at troe, at de have feilet. De ere derhos alle gjennemtrængte af den Erkjendelse, at Samfundsordenen kræver en Afgjørelse, der ei kan tilveiebringes, naar ikke Mindretallet, efterat have gjort Sit, for at haandhæve sin særegne Mening, bøier sig for Fleertallet. Den sande Betydning af Fordringen om Eenstemmighed er altsaa den, at de fleste Stemmer blive gjældende, hvis ikke det mindre Tal ved sin

Overbeviisnings og sine Grundes Styrke kan skaffe sin Mening Overvægten. Forplantet til et andet Land, vilde hverken den Tillid til den præsiderende Dommer, hvorved de engelske Edsvorne lade sig bestemme, i den Grad finde Sted, og ligesaalidet den Sindsretning, der bringer Nogle til at opgive deres egen Mening, for at fyldestgjøre Statens Krav paa at faae en Afgjørelse.

Nogle mene vel, at det engelske Princip blot behøvede den Forandring, at Stemmeeenhed gjordes fornøden til Domfældelse, og ikke som i England til Dommens (Verdictets) Afsigelse. Men medens Grundsætningen, saaledes som den anvendes, udentvivl, som udviklet, i det Hele fører til et for Retfærdighedens Haandhævelse tjenligt Resultat, vilde det vistnok blive høist fordærveligt, om man gav den hiin Forandring*). Jeg antager, at den engelske Rets Fordring, at de Edsvorne skulle blive enige, giver alle nogenlunde begrundede Tvivl, som Enkelte kunne have mod den Domfældelse, hvorfor Fleerheden fra først af er stemt, Leilighed til at gjøre sig gjældende. Enkeltes Tvivlesyge, Medlidenhed eller endog Patiskhed vil derimod ikke formaae at redde den, hvis Skyld de øvrige, disse Enkeltes Modforestillinger uagtet, vedblive at ansee for afgjort. Vel kunde det synes, at den Enkelte dog havde det i sin Magt ved ubetinget og haardnakket at blive ved sit „Ikke=skyldig", at nøde de Andre til at give efter. Men det vil dog være vanskeligt, at bringe alle disse, naar de virkelig ere overbeviste om den Anklagedes Skyld, til at give efter, og i det yderste Tilfælde

*) Hvilke synderlige Urimeligheder der desuden udkommer af Eenstemmighedsgrundsætningen i denne forandrede Form, saaledes som den er blevet anvendt paa de Spørgsmaale, der opstaae angaaende Tilværelsen af en eller anden særlig Omstændighed, der vilde ophæve eller nedsætte Strafbarheden af en iøvrigt med Hensyn til alt, hvad der udgjør dens positive Betingelser, beviist Forbrydelse, findes udviklet i Nyt juridisk Arkiv 10 B. S. 101 ff. og Eunomia 3 B. S. 366 ff.

vil ingen Paakjendelse af den sammentraadte Jury finde Sted, men Sagen blive at henvise til en anden Jury. Den Edsvorne, der af overdreven Medfolelse, Mangel paa sikker Dommekraft eller af andre Aarsager er stemt for Frifindelse, vilde og befinde sig i en ganske anden Stilling, naar det ligefrem var sat i hans Magt, at frelse den Paagjældende ved sit „Ikkeskyldig", end naar han ei kunde udrette dette, uden ved en Haardnakkethed, som, efter den engang rodfæstede Tænkemaade, ansees som stridende mod de Pligter, der skyldes Samfundsordenen. Mangen, der under hiin første Forudsætning, ikke kunde bære det over sit Hjerte, at deeltage i Domfældelsen, eller som ikke kunde holde Stand mod de Forsøg, der idelig vilde blive gjorte paa at bestorme de Enkelte, som man troede lettest at kunne virke paa, vil det under den sidste Forudsætning ikke falde ind, at ville paatvinge Fleerheden sin særlige Mening. Af det oven S. 324 anforte vil det iovrigt indsees, at det er en ganske urigtig Opfatning, naar Nogle mene, at de Stemmer, der er for Frifindelse, bor, som lige Storrelser, sammenlignes med dem, der erklære ham skyldig, og at dette altsaa ligefrem derved, at der ere Modstemmer, bliver saa usikkert, at Staten ei med god Samvittighed kan tilstede den Tiltaltes Domfældelse. At iovrigt Eenstemmigheden, selv naar den var virkelig, ingenlunde har den Kraft til at hæve Beviset for et Factum, som ingen af de Dommende selv har seet eller hort, til en vidunderlig hoi Grad af Styrke, som en anseet Forfatter har villet paastaae, findes beviist i den oven S. 296 citerede Afhandling i juridisk Tidsskrift 5 Bind.

Ogsaa med Hensyn til Sporgsmaalet om Eenstemmighed eller Stemmefleerhed, ville vi saaledes blive nodte til at holde os nærmere til Frankrig end til England. Imidlertid frembyder den franske Jury netop i Behandlingen af hvad der staaer i Forbindelse med dette Sporgsmaal et lidet opbyggeligt Exempel. For ikke at gaae ind paa de mangfoldige Forandringer, som der Tid efter anden ere

gjorte i foranførte Henseende, er og det, hvortil man omsider er kommet, i det mindste meget betænkeligt, skjøndt man derved har frigjort sig for det aldeles Unaturlige og Uretfærdige, som længe var antaget.

Efter code d'instruction criminelle Art. 351, skulde, naar Juryen deelte sig saaledes, at der blev syv for Domfældelse, men fem for Frifindelse, de fem Dommere, der tilligemed de Edsvorne beklædte Assisen, træde til, og Udslaget skee efter simpel Stemmefleerhed, saaledes, at den Anklagede blev domfældt, naar blot to af Dommerne bifaldt de syvs Mening, der havde stemt herfor, uagtet Pluraliteten var enig med de fem. Man har ondt ved at begribe, hvorledes en saadan, al Logik og al Retfærdighed modsigende Bestemmelse, kunde blive givet, og i en lang Række af Aar, hvori dog Klagerne derover vare lydelige, holde sig vedlige. Men der viste sig og en særegen Følge, som maaskee ogsaa har været beregnet ved Affattelsen af hiin Lov, nemlig at de fleste Sager, som fremkaldte Stof til Tvivl, gik over fra de Edsvorne til de egentlige Dommere, thi det blev almindeligt at de Edsvorne, der i Frankrig ikke pleie at holde meget af det dem paatvungne Dommerkald, i slige Sager bleve enige om, uden selv hver for sig at fatte nogen bestemt Mening, at fordele Stemmerne saaledes, at de lærde Dommere, som forstode bedre at bedømme slige vanskelige Sager, kom til at gjøre Udslaget.

Det Mislige heri tildrog sig især under Kammersessionen i 1820—1821 begge Kamres Opmærksomhed, men man kom dog ikke til en større Forandring, end at Domfældelsen kun skulde finde Sted, naar det var Rettens Majoritet, der var enig med de Edsvornes. Herved bortfaldt vel det meest Stødende i den forrige Lov, men Forandringen var dog ingenlunde skikket til at afværge den nylig omtalte Uskik, at de Edsvorne ordentligviis eller dog ofte bragte de tvivl-

somme Sagers Afgjørelse i Dommernes Hænder*). I Aaret 1831 blev derimod foranførte de faste Dommeres Sammentrædelse med de Edsvorne aldeles afskaffet, og det saaledes, at den Anklagede frifandtes, naar ikke idetmindste 8 af de Edsvorne ($\frac{2}{3}$) stemmede for hans Domfældelse. Men dette blev igjen ved Lov af 9de Sept. 1835 saaledes forandret, at den simple Pluralitet 7 mod 5 skulde være tilstrækkelig, saa at den Anklagedes Stilling nu endog blev uheldigere end efter Bestemmelsen i Code d'instruction criminelle, og Uskyldigheden turde derved ikke være lidet udsat, da man paa ingen Maade kan gjøre Regning paa, at de Edsvorne ville være saa vaersomme i at udsige et „Skyldig", som de faste Dommere. Det er imidlertid ikke at omtvivle, at det jo var den store Tilbøielighed, Juryerne ved visse Leiligheder havde viist til at frifinde, der fremkaldte hiin Lov, og Intet er naturligere, end at der i de mange forskjellige Juryer, og under Indvirkningen af de forskjellige Svingninger i Meningen, maa indsnige sig ganske ulige Retninger. Det er derfor meget vanskeligt at sige, ved hvilken Pluralitet man maatte lade det blive, for at kunne gjøre sig Forventning om et retfærdigt Resultat. Men i denne store Usikkerhed skulde jeg dog holde for, at man, naar man ei vil give Uskyldigheden alt for meget til Priis, maa fordre idetmindste $\frac{2}{3}$ Stemmer til Domfældelse. Jeg forudsætter at de Edsvornes Tal ogsaa her maatte blive 12**).

---

*) I juridisk Tidsskr. 13 B. 2 H. S. 133—134, har jeg viist, hvorledes der efter denne Forandring endog blev større moralsk Opfordring for de Edsvorne til, i deres Tvivlraadighed at gribe denne Udvei, og at kun en fuldstændig Ophævelse af det hele feilagtige Forhold mellem Domstolene og de Edsvorne kunde afhjælpe hiin Mislighed. Dette skete og, som det Anførte viser, i 1831.

**) I de Preussiske Rhinprovindser er det i det mindste indtil den seneste Tid, og jeg troer endnu, blevet ved de foranførte Bestemmelser i Code d'instruction criminelle. Man har der beholdt Juryindretningen aldeles saaledes som den var blevet dannet i Napoleons Tid, og altid været imod de Forbedringer, som Regjerin-

Saavel foranførte Lov af 1835, som en tidligere af 1831, indeholde og den høist mærkelige Bestemmelse, at de Edsvorne ikke skulle afgive deres Stemmer mundtlig, men ved Sedler, der nedlægges i en Urne, hvilket sidste og skal være paabudt i Belgien i Aaret 1833. Det antoges nemlig, at de Edsvorne ofte af Frygt for Efterstræbelser ikke vovede at stemme efter deres Overbeviisning, ligesom det og fandtes, at Fleerheden ofte lod sig beherske af en eller anden, ved Dygtighed eller Stilling overlegen Personlighed, og det blev derfor anseet fornødent, at indrette Afstemningen saaledes, at Enhvers Stemme kunde holdes hemmelig. Det er rimeligt, at der virkelig har været Grund til hiin Forandring, men slige Lovbestemmelser indeholde dog en Erkjendelse af en stor Brøstfældighed i den Grundvold, hvorpaa den hele Bygning skulde hvile. Det er vel ikke at formode, at de heftige Partibevægelser, hvorved hiin Forholdsregel blev fremkaldt, ville vise sig i vort Fædreland; jeg skulde, hvis en Juryindretning her skulde indføres, ingenlunde tilraade, deri at optage noget Lignende; men man kan dog ei være sikker for, at der jo kunne opstaae Tider og Tilfælde, hvori de Edsvorne i deres Svaghed kunde behøve Hemmeligheden, for at frelse deres Samvittighed. Det kunde imidlertid under visse Omstændigheder føre til skjændige Misbrug fra en anden Side. Bestemmelsen er uforandret blevet i Kraft i Frankrig, hvor den vel og til denne Tid gjøres mere fornøden end nogensinde før; den er neppe heller afskaffet i Belgien. I det Hele vides ikke, at der efter Februar-Revolutionen er, med Undtagelse af de særegne Regler, som Grundlovens §§ 92—94 indeholde angaaende de Edsvorne, der tillige med 5 Medlemmer af Cassationsretten skulde dømme i Sager angaaende Ansvaret for Republikens Præsident eller Ministrene, i Frankrig skeet nogen anden Forandring i Juryindretningen end den oven S. 328 omhand-

gen var villig til at indføre, fordi man frygtede for, at den Reform, der kunde opnaaes, vilde i sin Heelhed yderligere forvanske Juryens Væsen.

lede, der ikke er andet end en formeentlig men frygtelig Consequents af den ulykkelige almindelige Stemmeret, der ligger til Grund for den nuværende Forfatning. Der har vel været Spørgsmaal om ved den nye Forfatning at udvide Juryens Virkekreds, men det i saa Henseende gjorte Forslag blev som anført S. 318, forkastet.

Efter alt det Foranførte er det klart, at det ingenlunde er den franske Juryindretnings Fortræffelighed, der kunde bringe os til at slutte os nærmere til den end til den engelske, naar en lignende Indretning skulde indføres hos os, men at det kun er fordi denne sidste, saa høit den end staaer over den franske, dog aldeles ikke lader sig forplante til vor Jordbund, idetmindste ikke forend denne er blevet ganske anderledes bearbeidet end hidtil. Det vil og fremgaae af det jeg har udviklet, at det kun er med store Afændringer og Lempninger, at vi kunne lægge den franske Indretning til Grund. Ligesom det vilde være udenfor disse Blades Hensigt, saaledes vilde jeg end ikke for Tiden være istand til at gjøre bestemte Forslag til saadanne Omændringer og Lempninger. Kun et Par Puncter er der, som jeg maa berøre noget yderligere end det allerede er skeet i det Foregaaende.

Efter S. 318 vil det være fornødent at give vor Jurys Virkekreds en Begrændsning, der svarede til den, som den franske Jury har, men hvorledes dette i Forhold til vor Straffelovs og hidtilværende Retsforvaltnings Beskaffenhed lader sig udføre, er en ikke lidet vanskelig Opgave. I Frankrig er den Grændse som Code d'instruction criminelle sætter mellem Jurvernes og Tugtpolitiretternes Virkekreds, paa enkelte Afvigelser nær, den samme som Code pénal har trukket mellem crimes og delits, og som ligger til Grund for hele Ordningen af sidstnævnte Lov. Herved ophører vel ikke enhver Tvivl med Hensyn til det Spørgsmaal, om en given Sag hører under den første eller den sidste af benævnte Retter, men de ere ikke meget hyppige og lade sig ved den Ind=

retning, Criminalprocessen i det Hele har faaet, uden stor Vanskelighed opløse. Men hos os findes ingen saadan gjennemført Inddeling af Forbrydelser; ei heller ere Straffene bestemte i saadanne Forhold, at man i Henhold til de gjeldende Straffelove kunde sætte Grændsen mellem de Sager, der skulde under Edsvorne, og dem, der blive anden Retsbehandling underkastede, med en vis Straffeart eller Grad. De fem Aars Frihedstab (som efter de franske Love udgjør Grændsen mellem crimes og delits) er vel ved Frdn. 11te April 1840 § 82 og flere senere Anordninger hos os gjort til Grændse mellem forskjellige Arter af Arbeidsstraffe, men disse Anordningers Straffebestemmelse have ikke adskilt de i samme omhandlede Forbrydelser saaledes fra hinanden, at hiin Grændse skiller mellem forskjellige lovbestemte Arter eller Grader af Forbrydelserne, hvorimod de idelig indeholde Straffe over og under denne Grændse, mellem hvilke Dommeren, efter Sagens særdeles Omstændigheder, har at vælge. Saaledes viser fornævnte Forordnings § 13, at Straffen for anden Gang begaaet simpelt Tyveri, efter den begaaede Forbrydelses Beskaffenhed, kan gaae dybt under hine 5 Aar, men og stige en Deel Aar høiere. Efter § 15 kan Straffen for tredie Gang begaaet Tyveri ogsaa vælges inden for hiin Grændse, medens den ofte gaaer langt høiere. For de fleste Arter af det saakaldte qvalificerede Tyveri kan ligeledes Straffen baade være under og over 5 Aar, §§ 6—12, og alene denne Forordning indeholder endnu en Mængde andre Exempler paa lignende Forhold. At Sagerne skulde henvises til forskjellige Retter, eftersom det af den Myndighed, der beslutter Sagens Forfølgning, antages, at Udfaldet vilde blive en Straffetid, der ei var over 5 Aar eller en længere, vilde være urimeligt. Vilde man derimod at Jurybehandling skulde finde Sted i ethvert Tilfælde, hvor en længere Straffetid, *mulig* efter Sagens befundne Beskaffenhed, *kunde* anvendes, saa vilde de Edsvorne baade faae et meget større Antal Sager, end det efter de af Udvalget antydede Hensyn af Samme kan være paatænkt, og derhos vilde

mangen, efter sin virkelige Beskaffenhed, mindre betydelig Lovovertrædelse, blive underkastet denne Behandling, medens en virkelig større Forbrydelse, hvorfor intet saa stort Straffe-maximum er hjemlet, vilde blive at afgjøre paa den Maade, som efter Lovenes Forudsætning skulde være den mindre betryggende. Hvor det, som i nogle af de berørte Tilfælde, er Gjentagelsen, der hjemler saadan større Strafs Anvendelse som den anførte, vilde der og være en anden Inconseqvents, thi det er vistnok for den, der hidtil er uplettet, et større Onde at blive af Dommeren stemplet som Tyv, om han endog slipper med en af de i meerbemeldte Forordning hjemlede mindre Straffe, end det er for dem, der alt have lidt Tyvsstraf, at dømmes til en høiere. Men desuden kan den Førstes Straf i det givne Tilfælde, let blive større end den, der tilkjendes den Sidste. Ogsaa ville mange Vanskeligheder i Begrændsningen mellem de forskjellige Arter af Behandlingen opstaae derved, at ikke blot en Mængde af samme Person begaaede Forbrydelser af forskjellig Art og Slags paatales undre Eet, men at ogsaa idelig flere, der i ulige Grad og med forskjelligt Tillæg af andre Forbrydelser have deeltaget i een, tiltales under samme Sag.

Det forekommer mig at være en saagodtsom nødvendig Forberedelse for Juryindretningen, at der gives en heel ny Straffelov, lempet saaledes, at Grændsen mellem de Forbrydelser, der skulle høre under Juryerne, og dem, der skulle behandles uden Edsvornes Medvirkning, bliver tydeligere og mere svarende til Forholdets Natur, end den vilde være, naar den hidtil gjældende Straffelov skulde lægges til Grund. Behandlingen og Paakjendelsen af de Strafferetssager, der skulde afgjøres uden Edsvornes Medvirkning, maatte vel overlades til den tidtomtalte Ret for et Amt, eller hvilket som helst andet District, og i disse Sager maatte Appel fremdeles kunde finde Sted, dog maaskee umiddelbart til Høiesteret, saa at Lands-Overretternes Virkekreds indskrænkedes til borgerlige Sager, hvis de ikke aldeles kunde ophæves ved Indretningen af hine Districtsretter, der naturligviis og

maatte dømme i det sidstnævnte Slags Sager. Det vil ikke være en ganske let Opgave at udfinde den Myndighed, der havde at tage Beslutning, angaaende om en Sag skal forfølges, og om det skal skee for en Jury eller for hiin Ret. Amtmanden, til hvis Virkekreds det hidtil har hørt at beslutte criminel Forfølgning, kan dette visstnok ei for Fremtiden overlades. Den hidtilværende Tingenes Orden har efter mit Begreb, været ganske fyldestgjørende; thi herved har den Myndighed, at opfordre den straffende Retfærdighed mod den formeentlige Forbryder, været vel adskilt fra den, at udøve denne Retfærdighed. Dommerne ere ved hiin Øvrigheden overladte Beslutning aldeles ikke i anden Afhængighed af denne, end at de blive pligtige til lovlig at behandle den Sag som Staten, ved dette sit Organ, har sat under Rettens Behandling, og hvorunder kun de høiere Domstole kunne paalægge dem Ansvar, hvis de forsømme Noget, medens Øvrigheden blot kan bringe Ansvarsspørgsmaalet ind for disse Domstole. Indretningen er, saavidt jeg skjønner, baade mere svarende til Begreberne om de forskjellige Myndigheder og mere betryggende end den, som finder Sted, hvor selve den Domstol, der har at paakjende Sagen, ogsaa er bemyndiget til at tage Beslutning om dens Forfølgning, hvorved saagodtsom al Control og alt Ansvar bortfalder udenfor de Tilfælde, hvor den Anklagede eller et andet Individ finder sig forurettet*). Det indsees let, at der til det, der saaledes er overladt Øvrighederne, udenfor Kjøbenhavn Amtmændene, ikke kræves en saa nøiagtig og omfattende juridisk Indsigt, som til Dommerembedet, men at den Retskundskab, man ogsaa for deres øvrige Embedsforretningers Skyld maa forudsætte hos disse Embedsmænd, og hvorpaa de maa have aflagt gyldig Prøve, er aldeles tilstrækkelig til rettelig at bestyre denne Deel af deres Embede. Erfaring har ogsaa viist, at denne Indretning i det

---

*) Cfr. Nye Colligial-Tidende for 1845 S. 203—204.

Hele er hensigtsmæssig. Men, ligesom det i de Stater, hvori criminelle Sager behandles ved Juryer, er en dømmende Myndighed, som det tilkommer at sætte Nogen i Anklagestand, i England den saakaldte Storjury og i Frankrig et chambre d'accusation, bestaaende af 5 af Appellationsretten udnævnte Dommere*), saaledes vil og Afgjørelsen af, om en Sag skal henvises til Juryen eller blot til Behandling ved Amtsretterne, baade medføre større Vanskelighed, og have større Betydning, end den Beslutning, Øvrighederne for Tiden have at tage angaaende Sagens Forfølgning. At hiin Myndighed skulde overlades den offentlige Anklager, der under Navn af Statsprocurator maatte blive at ansætte, vilde baade være udenfor Analogien af hvad der gjælder i andre Landre og lidet stemmende med Forholdets Natur; ikke at tale om, at man just ei kunde haabe at faae alle disse Poster besatte med Mænd af særdeles Dygtighed. Jeg seer ei nogen anden Udvei, end at lægge Afgjørelsen i Amtsrettens Hænder, som saaledes skulde træde istedetfor det franske Anklagekammer. Herved vilde rigtignok møde den Omstændighed, at den, hvis den besluttede Anklage, uden at finde sig beføiet til at henvise Sagen til en Jury, kom til selv at behandle og paakjende den. Men dette hører uden-tvivl til de Ufuldkommenheder, hvori man, naar Juryind-

*) Ved den væsentlige Forskjel, der i saa Henseende finder Sted mellem den franske og engelske Jury, har jeg saa meget mindre villet opholde mig, som det, uagtet alt hvad mange Forfattere have udtalt angaaende den engelske Storjury, som et nødvendigt Leed i en Ret og Frihed betryggende Juryindretning, ikke er blevet mig klart, at denne enten er væsentlig nødvendig, eller engang, at den har afgjorte indvortes Fortrin. Kun det er vist, at den er mere folkelig end det af Statsdommere bestaaende Chambre d'accusation, skjøndt ikke hvad man her i Landet vilde kalde folkeligt; thi netop denne Jury sammensættes gjerne af de rigeste og anseeligste Indvaanere, og det er deri Englænderne finde en saa stor Betryggelse. Men det forekommer mig at Behandlingen sammesteds er noget løselig.

retningen skal indføres, maa finde sig. Da Statsprocuratoren naturligviis maatte i ethvert saadant Tilfælde have Leilighed til at yttre sig, inden Beslutningen toges, samt til at føre Anke, naar han fandt denne urigtig, saa maatte der vel haves fornøden Garanti. Denne Embedsmand maatte vel iøvrigt nærmest staae under Generalprocureuren, der kunde føre Tilsyn med ham og give ham særlige Forholdsregler, naar dertil maatte være Anledning. Ogsaa vilde den offentlige Anklager have at gjøre Indstilling til sidstmeldte Embedsmand, naar hiin i det Offentliges Interesse fandt Anledning til at begjære Amtsrettens Domme indankede. Iøvrigt vilde og den endelige Afgjørelse, efter Omstændighederne, kunne gaae til Justitsministeriet.

Den Undersøgelse af Forbrydelser, der maatte gaae forud for Behandlingen ved Juryen, vilde upaatvivlelig paaligge den tidtnævnte Ret, der naturligviis og maatte have Undersøgelsen i de Sager, den selv havde at paakjende. Jeg har allerede oven S. 319—323 yttret den Mening, at denne Undersøgelse, ligesom Tilfældet er i Frankrig, bør skee gjennem Forhører inden lukte Døre, men at Undersøgeren bør afholde sig fra alle de Konster, hvorved Nogen kunde tvinges eller forføres til at lyve paa sig selv. Hvorvidt der burde gives Love, hvorved Huusundersøgelser, personlig Hæftelse og andre saadanne nærgaaende Forholdsregler, hvormed man i Frankrig synes at gaae meget yderlig, kunde saameget som muligt indskrænkes, skal jeg ikke her undersøge; undværes kunne saadanne Forholdsregler ikke, og ved Lov nøiagtig at begrændse dem, er vanskeligere end de Fleste tænke; visse almindelige humantklingende Regler udrette ikke meget for de Paagjældende, saalænge de dog, som det pleier at skee, og som neppe heller kan være anderledes, holdes i en saadan ubestemt Almindelighed, at Afgjørelsen beroer paa Vedkommendes Skjøn. Det bør neppe paalægges den hele Ret, at være tilstæde ved Forhørerne, men disse, der for et heelt Amt vilde blive temmelig talrige og tildeels vidtløftige, maatte fordeles mellem Rettens Medlemmer, og naar Forhøret

kun holdes af een Dommer, burde stedse to Retsvidner benyttes, ligesom der og til ethvert Forhør maatte bruges en Retsskriver. Men foruden de Forhører, der saaledes optoges af hiin Ret, maatte, som allerede bemærket oven S. 281—282, foreløbig Undersøgelse kunne foranstaltes af de i Amtets forskjellige Jurisdictioner ansatte Politimestere. Jeg har iøvrigt allerede der berørt de Vanskeligheder, som ville være forbundne med at trække Grændsen mellem disse Undersøgelser i Sagen og de yderligere Forhører, der optages ved bemeldte Ret, men derhos antydet, hvorledes man ikke bør indskrænke den første formeget. Jeg skal kun endnu erindre, at det, foruden at Sandhedens Opdagelse derved kunde lide, ogsaa vil være til stor Byrde for dem, hvis Forklaringer behøves, om de stedse skulde være nødte til at reise til det Sted, hvor Retten holdes. Den foreløbige Undersøgelse, som Politimesteren anstillede, maatte, for at faae behørig Troværdighed, foregaae i de for Undersøgelsesforhører anordnede Former, altsaa i to Retsvidners Overværelse, ligesom og en offentlig ansat Skriver burde føre Protokollen.

Det følger ligefrem af den hele Aand, der ligger til Grund for Juryindretningen, at saavel den Anklagede som Vidnerne bør møde under den offentlige Retsforhandling for Juryen, og der afgive deres endelige Forklaring, Vidnerne især deles hed og for at edfæste disse; og det er naturligt, at disse Forklaringer kunne blive afvigende fra dem, der indeholdes i de forhen optagne Forhører. Der opstaaer da det store Spørgsmaal, hvorvidt de i disse givne Tilstaaelser, den senere Fragaaelse uagtet, kunne tjene til Beviis. I England, hvor man ei lægger Vind paa at erholde Tilstaaelse, bliver der ikke Spørgsmaal om foreløbige Forklaringer, undtagen i de enkelte Tilfælde, hvor saadanne ere aflagte af et Vidne, hvis Møde for den offentlige Ret ei er at erholde. — I Frankrig, og hvor ellers den franske Juryindretning er indført, gjøres derimod et udstrakt Brug af Tilstaaelser og andre Beviser, der ere komne frem i de fore=

gaaende hemmelige Forhører. Flere Forfattere, og deriblandt Feuerbach (Betrachtungen über die Oeffentlichkeit und Mündlichkeit des Rechtspflege 2 B. S. 373 ff.), have paa det hæftigste angrebet denne Fremgangsmaade, som en Forvanskning af Hovedgrundsætningen for den offentlige og mundtlige Retsforhandling. Der kan vel i Maaden, hvorpaa man i Frankrig under de foregaaende Forhører arbeider paa at bringe Tilstaaelse og andre Beviser tilveie, maaskee være Anledning til at mistænke de Beviser, som derfra hentes, skjøndt jeg ikke tvivler paa, at der er megen Overdrivelse i de Klager, som derover ere førte. Men i ethvert Tilfælde kan dog den Anke, der føres over, at den offentlige Anklager under Sagens Behandling for Assiserne gjør Brug af de derved erhvervede Oplysninger, ei i sin Almindelighed være retfærdig. Hensigten med de vidtløftige Undersøgelser, der i Frankrig finde Sted, inden Sagen kommer for den offentlige Ret, vilde aldeles forfeiles, dersom de derved erhvervede Forklaringer intet kunde gjælde, naar de fragaaes for den offentlige Ret. Man vilde da kun berede den Anklagede et Stof, der satte ham istand til at indrette den Forklaring, han ved sin Fremstilling for Juryen har at give, saaledes som det kunde være ham tjenligst. Hvilken Vægt de Edsvorne ville lægge paa de under de foregaaende Forhører afgivne Forklaringer, der stride mod dem, som under den offentlige Afhørelse kom frem, er iøvrigt overladt til deres eget Skjøn, da den franske Criminalproces ei alene aldeles ingen Regel indeholder om noget enkelt Beviismiddels Kraft, men endog udtrykkelig tilholder dem ene og alene at dømme efter det almindelige Indtryk, som de forelagte Beviser, efter samvittighedsfuld Prøvelse, gjøre paa deres Overbeviisning. Men det kan ikke feile, at de Edsvorne i Almindelighed og naar Intet fremkommer, som indeholder Anledning til at formode enten nogen Falskhed i de optagne Undersøgelses-Forhører, eller nogen Fremgangsmaade, hvorved den Paagjældende kunde være bragt til at lyve paa sig selv, ville lade de Tilstaaelser, som derunder ere erhvervede, gjælde,

uagtet den Anklagede siden finder sin Regning ved at give en modsat Forklaring, og dertil foie enten Benægtelse af at have afgivet hiin Tilstaaelse eller Foregivende om Tvang, Forlokkelse osv., men uden at noget Beviis eller nogen Sandsynlighed derfor tilveiebringes. Naar vi ville have en Jury, maae vi vistnok ikke udelukke de under de foregaaende Forhører erhvervede Forklaringer fra de Beviser, hvorefter Juryen maa dømme. Det er allerede oven S. 298—299, 321 bemærket, hvorledes man her er vant til en overordentlig Strenghed i de Fordringer, man gjør til Beviserne, saa at en høist betænkelig, endog saa godt som vis Udsigt til Strafløshed, vilde indtræde, naar man ei vilde bekymre sig om egen Tilstaaelse, men det vilde ikke blive meget anderledes, hvis den Anklagede, naar han i sin Tid kom for den offentlige Ret, kunde tilintetgjøre de under de foregaaende Undersøgelsesforhører afgivne Tilstaaelsers Beviiskraft ved en simpel Benægtelse eller ved Tilføining af et eller andet ubeviisligt og usandsynligt Foregivende. Hos os vilde det udentvivl være rettest, at de paa lovlig Maade optagne Forhørers Troværdighed og de derunder afgivne Tilstaaelser beholdt den Beviiskraft, Loven hidtil hjemler, hvilket dog ei kunde være til Hinder for, at samme kunde svækkes ved særdeles mod sammes Rigtighed talende Omstændigheder. Der er vist ingen Fare ved denne Grundsætnings Erkjendelse, naar der tillige iagttages alt hvad der udfordres for at give Forhørerne Troværdighed saaledes, som allerede antydet oven S. 336. Derimod maa jeg, navnlig med Hensyn til det kort foran Yttrede, ansee det farligt at overlade et sligt Principspørgsmaals Afgjørelse til hver enkelt Jury efter dens Skjøn. I det Hele troer jeg ikke, at man saa aldeles som i Frankrig bør opgive alle særegne Beviisregler, og henvise de Edsvorne til en indvortes Overbeviisning, hvorfor de ei behøve at gjøre sig selv noget Regnskab. I Frankrig og i de Lande, hvortil den franske Juryindretning er blevet forplantet, synes det, at denne Fremgangsmaade har foranlediget baade Fordømmelses- og Frifindelses-Domme,

som have været i Strid med al Retfærdighed, ligesom de Edsvorne derved ere bragte i en piinlig Usikkerhed, som har bevæget dem til idelig at benytte den Udvei, Lovene gav dem, til at indskyde Sagen under de Retslærdes Dom *). Man turde under et lignende System visst ikke vente noget Bedre her i Landet, hvor Misgjerningssagers Paakjendelse er en for Folket aldeles fremmed Syssel, og hvor selve de Dommere, der skulle lede dem, ere lidet bevandrede i at vurdere de Beviser, hvorfor ingen nøiagtig Lovregel har givet Bestemmelse, og hvor man derhos, saa vidt jeg skjønner, i mange Henseender maatte være meget tiltakketagende med Maaden, hvorpaa den nye Indretning bliver at ordne.

Blandt meget andet, for hvis Ordning der med Hensyn til Bevisernes Tilveiebringelse og Benyttelse bør sørges, naar Edsvorneretter her skulle indføres, er og det, at man ikke strækker Byrden af Møde for Assiserne for vidt. Den bør udentvivl indskrænkes til de Vidner, i hvis Forklaringer Beviset maa søges, enten for den paatalte Misgjerning eller for nogen Omstændighed, der i betydelig Grad kan skjærpe Straffen, eller som kunne behøves til Styrke for en eller anden Omstændighed, der kunde have Indflydelse til den Anklagedes Fordeel. Ligesom det med Hensyn til alle Dele af Factum, hvorfor der haves en klar og uomtvistelig Tilstaaelse, er overflødigt, at de Vidner, hvis Forklaringer stemme hermed, kaldes for Assiserne, for der at gjentage disse Forklaringer (hvis Beedigelse allerede nu i Overeensstemmelse med Pl. 28 Marts 1800 og Frdn. 13 Oct. 1819 § 3 maa ansees overflødig), saaledes vilde det og være urigtigt, om Vidner indkaldtes for Assiserne, blot for ved det offentlige Forhør at faae en Forklaring om en eller anden Biomstændighed, der ingen væsentlig Indflydelse kan faae paa Dommen. En saadan Sparsomhed med Vidners Indkaldelse anbefaler sig ikke blot ved det oven paapegede Hen-

---

*) See oven S. 327—328.

syn til den store Byrde, Moderne vilde medføre for Vidnerne, og naar, som billigt, Reisendgifter og Ophold paa Retsstedet skulle godtgjøres, for det Offentlige eller den Tiltalte, men det er og af stor Vigtighed, at den mundtlige Forhandling ikke bliver belemret med for meget af det døde Stof, hvoraf der findes vel meget i vore Criminalacter. Ikke blot bliver herved foruden Vidnernes ogsaa de Edsvornes Tid spildt, men ogsaa svækkes disses Agtpaagivenhed, for ikke at tale om, at der i den lange Tid, hvori Sagen staaer paa, gives en betænkelig Leilighed til at indvirke paa dem. Man har opstillet den Modsætning, at medens det i England er en sjælden Undtagelse, at en Sag, der kommer for Assiserne, ikke tilendebringes samme Dag, og de Edsvorne i saa Fald maae blive i Retslocalet om Natten eller paa et andet Sted i Nærheden, hvor de kunne bevogtes saaledes, at Samqvem med Andre afskjæres dem, ere de Edsvorne i Frankrig, hvor Sagerne ikke sjeldent vare adskillige Dage, ja hele Uger, i dette Tidsrum udsatte for alle Slags Indvirkninger af deres Omgivelser og af den offentlige Mening, hvilket skal have ikke liden Virkning paa Sagernes Udfald. Man vil, efter den store Nøiagtighed i at undersøge alle Omstændigheder, som her er sædvanlig, have nogen Grund til at frygte for, at Sagerne endog ville vare længere her end i Frankrig. Saavidt gjørligt bør man derfor værne mod Vidtløftighed, skjøndt man maa erkjende, at Loven ei kan sætte bestemte Grændser. Hvorvidt et Vidnes Forpligtelse til at møde for Assiserne bør have nogen Rumgrændse, vil og være at bestemme ved Lov. Naturligviis opstaaer Spørgsmaalet kun, hvor der ellers i Medhold af det Foranførte er Anledning til at kalde ham til Møde. Maaskee burde man, om ikke indskrænke Mødepligten til Amtet, eller hvilketsomhelst Omraade man giver Assiseretten, saa dog ikke strække den videre end f. Ex. til 4 Miil fra Districtets Grændser, naturligviis under passende nærmere Bestemmelser med Hensyn til Søegrændser.[1] Hvor saaledes personligt Møde ikke kunde fordres, burde den Paagjældendes paa lovlig Maade afgivne

Forklaring ved Retten paa det Sted, hvor han opholdt sig, være ligesaa gyldig, som om den var aflagt for Assiserne.

Der ere endnu mange Juryindretningen angaaende Forhold tilbage, som man maatte underkaste nøiagtig Undersøgelse, inden man kunde faae en sikker Dom om dens Gavnlighed eller Skadelighed. Men de oven omhandlede Spørgsmaal have allerede ført mig saavidt, at jeg kun ganske kortelig skal nævne endnu et Par Puncter. Den ene er, at der paa ethvert Sted, hvor Juryen holdes, altsaa, som jeg formoder, i hvert Amt, ei blot maa ansættes en offentlig Anklager samt en Substitut for denne, men at der og bør være nogle Advocater, der kunne benyttes som Defensorer. Af de Mænd, der for Tiden ere ansatte som Procuratorer i Provindserne, vilde der kun være Enkelte, som vare fuldt duelige til at udføre Sagerne, enten som offentlige Anklagere, eller som de Anklagedes Talsmænd, under de mundtlige Forhandlinger for en Jury. Man vil neppe kunne undgaae at give enhver Tiltalt en Defensor, thi Juryen vilde, i det Mindste i dens Barndom, ikke frembyde saa stor Sikkerhed for den Tiltalte, at man kunde betage ham den Beskyttelse, som han hidtil er vant til at have. En Følge heraf blev, at Defensor maatte have Godtgjørelse af det Offentlige, enten ved fast Løn, eller ved Salair for hver enkelt Sag, hvilket naturligviis maatte udredes efter en ganske anden Maalestok end den, hvorefter saadanne Salairer nu bestemmes. Den offentlige Anklager og hans Medhjælper bør uden Tvivl have fast Løn.

Den anden Punkt angaaer de Midler og Veie, ad hvilke aabenbare Feil af de Edsvorne maatte være at afhjælpe. Den Dom, hvorved den Anklagede er fundet „skyldig" eller „ei skyldig", kan vel efter Juryens Natur ikke i Almindelighed blive Gjenstand for nogen yderligere Prøvelse. Men naar der enten i Juryens Sammensætning eller Behandling er begaaet væsentlige Feil, eller hvis det kan gjøres klart, at Dommen er bygget paa en urigtig antaget Forudsætning

om, hvad Lov og Ret medfører, saa bør det dog blive muligt, at raade Bod paa slig Ulovlighed, navnlig naar den Anklagede derved er forurettet, noget som ogsaa baade i England og i Frankrig, skjøndt under forskjellige nærmere Bestemmelser, finder Sted. Den endelige Bedømmelse af slige Anker kunde næppe hos os nedlægges i andre Hænder end Høiesterets, der forsaavidt blev en Casationsret. Men til nogenlunde Betryggelse for, at en begrundet Anke ei blev forsømt, maatte der og, foruden den Anklagede og dennes Forsvarer samt den offentlige Anklager, være et andet offentligt Tilsyn, og dertil frembyder sig den collegialt sammensatte Ret, som maa forudsættes at være paa Stedet, hvor Juryen samles. At denne Rets Medlemmer skulde, i Lighed af hvad der forhen har fundet Sted i Frankrig, hvor der kun er simpel Pluralitet mellem de Edsvorne, træde til og stemme med disse *), tør jeg, som Noget, der er aldeles stridende mod Juryens Natur, ei foreslaae. Saafremt det imidlertid skete paa den ved Lov af 1821 berigtigede Maade, at der til Domfældelse skulde behøves Pluralitet blandt Retens Medlemmer, saaledes som der alt var mellem de Edsvorne, saa vilde det ikke have et saa urimeligt og uretfærdigt Præg, som efter den i code d'instruction criminelle oprindelig givne Bestemmelse. Ja det vilde være en maaskee ikke ringe Betryggelse for den Tiltalte. Det kunde imidlertid let føre til, at de tvivlsomme Sager i Almindelighed vilde gaae over fra Juryen til Retten, og det kunde vistnok have sin Nytte, men det synes dog at indeholde en alt for kjendelig Modsigelse med den Forudsætning, som ligger til Grund for Juryers Indførelse. Kun lod det sig maaskee forsvare som en Overgangsbestemmelse, der, saalænge man ei kunde stole paa, at den, til de Edsvornes Gjerning fornødne Dygtighed endnu var erhvervet, kunde benyttes til at skyde de Sager, hvori de Edsvorne ei kunde finde sig til

---

*) See oven S. 327—328.

Rette, over paa Domstolene. Mere antageligt turde det være, i Lighed med hvad code d'instruction criminelle Art. 352 bestemmer, at Retten blev bemyndiget til, naar den, skjøndt alle Former vare iagttagne, fandt Juryens Udsagn urigtigt, at sætte dette ud af Kraft og overgive Sagen til Paakjendelse af en ny Jury i en følgende Session. Bemeldte Artikel kræver dertil Eenstemmighed hos Dommerne, men efter Loven af 9de Sept. 1835 ere de fleste Stemmer nok, hvor den Anklagede ikke er fundet skyldig med større Pluralitet end 8. Under hvilke nærmere Bestemmelser en lige Myndighed her skulde tillægges Retten, skal jeg ikke gaae ind paa.

Istedetfor den Forskjel, den franske Lovgivning gjør, eftersom der mellem de Edsvorne har været større eller mindre Fleerstemmighed, turde det være rettest at fordre Eenstemmighed hos Dommerne, naar der var Tale om, at underkaste en Sag, hvori Juryen var kommet til Resultatet „Ikke skyldig", Prøvelse ved en ny Jury, og da maaskee tillige at indskrænke Rettens Myndighed til at gjøre Indstilling til Høiesteret, hvorimod de fleste Stemmer i Retten maatte kunne være nok, naar Retten fandt, at Juryen havde feilet ved at udsige „Skyldig". Dette stemmer og forsaavidt med den franske Lovgivning, som det Tilfælde, hvori Loven af 9de Sept. 1835 tillægger Rettens Pluralitet den ovennævnte Myndighed, forudsætter Domfældelse. Den nye Jurys Afgjørelse bliver naturligviis endelig.

Der staae endnu mange Spørgsmaal tilbage, som vilde behøve en alvorlig og mangesiidig Prøvelse, forend man med noget Slags Sikkerhed kunde tage en Beslutning om Indførelsen af Edsvorneretter. Men de fleste Læsere ville maaskee finde, at jeg allerede er gaaet for vidt ind paa denne Materie. Da imidlertid det af Grundlovs-Comitteen gjorte Forslag vistnok vil finde en stor Stemning for sig, og jeg vilde ansee det meget beklageligt, om det skulde gaae over i Grundloven, saa har jeg fundet mig opfordret til at henvende Opmærksomheden paa nogle af de væsentlige Vanske-

ligheder, som herved blive at tage i Betragtning. Under alle Omstændigheder vilde jeg ønske, at de Mange, som paa Tro og Love have antaget, at denne Forandring i vor Strafferetspleie vilde befæste Samfundets og den Enkeltes Sikkerhed, ville indlade sig i nærmere Undersøgelse af den saaledes antagne Mening, og angive Midler til at afhjælpe de store Vanskeligheder, der stille sig i Veien for en heldig Gjennemførelse af den saa anbefalede Forandring. Ogsaa i det Tilfælde, at denne, uagtet alt hvad jeg derved har havt at bemærke, maatte blive besluttet, turde dog disse mine Betragtninger indeholde et maaskee ikke aldeles uvigtigt Bidrag under Behandlingen af den Opgave, som da maatte stilles til dem, der havde at udarbeide de Love, hvorved den besluttede Indretning skulde gjennemføres.

Endnu maa jeg tale et Par Ord angaaende det nærmere Indhold af Comitteens Indstilling. Den betegner den Art af Sager, hvori Juryen skal bruges, med det Udtryk: „Misgjerningssager", uagtet den forud har erkjendt, at de fleste criminelle Sager ville blive at paakjende uden nogen Jurys Mellemkomst. Men hiint Udtryk er, navnlig med Hensyn til dets Brug i Lovsproget, ingenlunde skikket til at antyde en saadan Begrændsning, som den Comitteen har havt i Tanke. Ligesom det i Overskriften til D. Lov 6 Bog betegner alle, endog de ringeste Overtrædelser, der falde under Statens Strafferet, saaledes findes det og i en Mængde Anordninger brugt i en Betydning, der ingenlunde indskrænker samme til saa store Forbrydelser, som de, der efter den franske Criminalproces, som Comitteen uden Tvivl har havt for Øie, egne sig til Afgjørelse ved Jury. See t. Ex. Overskriften til Frdn. 3die Juni 1796 Cap. 9, Frdn. 25de Jan. 1805 § 26*). Vel bruges det sjeldent om de aldeles ringe

---

*) I den svenske Lov af 1734 indbefatter og „Misgjerningsbalken", ligesaavel de mindre som de større Overtrædelser. I det forhen omtalte nye Udkast bruges derimod Ordet „Brott".

Overtrædelser (see t. Ex. Præmisserne til Frd. 12te Juli 1799), men der er dog ingen fast Begrændsning mellem det og de mildere Ord, hvormed de Handlinger, der medføre ringere Strafbarhed, betegnes, mindst en saadan, der i et til den franske Rettergangsmaade svarende Omfang kunde udelukke de fleste Forbrydelser. Naar den ovenanførte § af den nye franske Grundlov, uden videre nævner criminelle Sager som Gjenstand for Juryen, saa er dette vistnok aldeles bestemt, da den franske Lovgivning har indskrænket Begrebet Crime til Forbrydelser, der medføre større Straf end 5 Aars Frihedstab, men vor Lov kjender Intet til en slig Grændse, og det kunde ikke falde Nogen ind, at forstaae Ordet „Misgjerningssager" i Grundloven paa en saa indskrænket Maade. For at forebygge Misforstaaelse burde der nævnes: Sager angaaende større Forbrydelser, efter den nærmere Bestemmelse, som derom i sin Tid vil blive taget ved Lov.

Comitteen, der til Betegnelse af den nye Indretning har valgt Ordet „Nævninger", har ved Siden af det allerede oven Anførte, bemærket, at Ordet: „Jury" er aldeles uforstaaeligt uden fremmed Sprogkundskab, og at Ordet: „Edsvorneret", der skulde laanes fra det tydske Sprog, er i sig forvirrende, da det ikke passer sig mere paa Juryer, end paa enhver anden Ret. Men ligesom Edsvorneret ikke mindre vel end Jury betegner sit Begreb, saaledes er det vist, at en Grundlovsbestemmelse, der forkyndte Indførelse af Juryer eller Edsvorneretter, dog snarere vilde forstaaes, end Bebudelsen af Nævninger. Jeg skal ikke have noget imod at man, naar Indretningen i sin Tid indføres i Riget, optager et Navn af vort ældre Retssprog til sammes Betegnelse. Men den Forkyndelse, som Grundloven skal indeholde om en saadan tilkommende Indretning, bør dog ikke gives ved Hjelp af et Ord, som aldeles ikke bruges i det nærværende Sprog, og som desuden aldrig har havt den Betydning, som der nu skal gives det, men Grundloven bør i alt Fald med andre og forstaaelige Ord betegne den Indretnings Væsen, der skal føre dette Navn.

Det forekommer mig derhos, at vi have et andet dansk Ord, der ligger Forstaaelsen nærmere end „Nævninger", og som derhos findes endnu i Chr. 5tes Lov og det i en Betydning, der ogsaa mere nærmer sig det hvorom her handles. Jeg mener: „Sandemænd", der efter vore gamle Love dømte i visse Misgjerningssager, ligesom Nævninger i andre. Efter D. Lov er den Virksomhed, hvorom der her kan være Tale, indskrænket til Drabssager, og det kun til at udfinde hvo der er Drabsmand og derover afgive et edeligt Skjøn (see Lovens 1 B. 16 Cap. Art. 1, 10 og 11). Dette Skjøn kan vel ikke efter Loven ansees at være saa afgjørende for Sagens Udfald, som de Edsvornes Udsagn (cfr. 1 B. 6 Cap. Art. 5), ligesom og den hele Indretning er gaaet i Glemme. Men Navnet, der betegner, at de skulde undersøge Sagens Omstændigheder og derover afgive deres Skjøn, bliver lige passende, enten dette faaer en mere eller mindre bindende Virkning. Det har og et mærkeligt Slægtskab med det Navn, som Juryens Udsagn har i England og i de andre Lande, hvori Juryen er bleven indført, verdict (vere dictum). Det bruges iøvrigt paa Bornholm og paa enkelte Steder i det Slesvigske i en anden Betydning, men det kunde let forandres.

Jeg skal endnu ved denne Leilighed bemærke, at man i Sverrig endnu har Ordet „Nämnd". Men samme bestaaer efter Sverrigs Lovbog af 1734 Rettergangs Balk. Cap. 1 §§ 1 og 2 af tolv eller idetmindste syv Mænd, der som Vidner skulle overvære Herredsretten og Lagmandsretten, samt med Dommeren tage Deel i Sagernes Paakjendelse, dog saaledes, at Herredshøfdingens eller Lagmandens Mening har Fortrin for deres, med mindre de alle ere enige (s. St. Cap. 23 § 1). Ved det Udkast til en Allmän Civillag, som i 1826 er kundgjort ved Trykken, er Lagmandsthinget foreslaaet ophævet, hvorimod Nämnd ogsaa skulde bruges ved Stadsretten i de Byer, som ei kunde lønne 3 faste Dommere (Cap. 1 § 2 og Cap. 3 § 2 efr. Motiverne S. 254—262 samt Bihang Nr. 1). Disse Mænd udnævnes i Thingsognene

af og blandt dem, der besidde Hemmen (Gaarde), ligesom de, efter hiint Forslag, skulde i de Kjøbstæder, hvori de bleve at ansætte, vælges af Eiendomsbesiddere og Næringsbrugere. Et saadant Næmnd har ikke noget af det, der udgjør det Væsentlige ved en Jury, hvorimod fornævnte Udkast l. c. Cap. 28 (S. 258—260) omhandler særskilt „Næmnd“, der bestaaer af Mænd, der udnævnes deels af Parten, deels af Retten, til at bestemme Størrelsen af en Skadeserstatning, der ei er anderledes beviist, ligesom og det forhen S. 289 omtalte Udkast til en ny Criminallov, som der bemærket, under denne Titel omtaler saavel dem, der paa lige Maade udnævnes til Erstatnings Bestemmelse i criminelle Sager, som og de Skjønsmænd, der udnævnes i Trykkefrihedssager*).

Skjøndt der i det sædvanlige „Næmnd“ ikke er noget af det, der udgjør Juryens Væsen, har jeg dog saa meget mere villet nævne Samme, som den fremviser en Thingvidne-Indretning, der, navnlig med Hensyn til at bevirke Folkets Deeltagelse i Retspleien, vilde være langt at foretrække for den ved Frdn. 9de Juni 1847 foreskrevne, og denne Virkning vilde forhøies ved deres Egenskab som Meddomsmænd, der, under de i den svenske Lov gjorte Bestemmelser, vistnok ingen Betænkelighed kunde have. Dersom man kunde forudsætte, at Folket var villigt til at gjøre det betydelige Offer af Tid, som vilde udkræves til saaledes at deeltage i Retten, at det vilde blive en sand Deeltagelse, saa vilde det upaatvivlelig indeholde en god Forberedelse for Juryindretningens Indførelse. Men jeg tør paa ingen Maade gjøre Regning herpaa, og skal ogsaa i denne Henseende bemærke, at de svenske Herredsretter, efter Loven af 1734, kun holdes tre Gange, og Lagmandsthinget kun een Gang om Aaret (Cap. 2 og 3). Jeg skulde derfor antage, at man,

*) Da Citaterne af det i 1832 udgivne Udkast (der i 1839 blev noget omændret), ere udeglemte oven Side 289, saa tilføies det her, nemlig S. 82, 136—139 og 155—161.

hvis man vilde gaae en saadan Vei for at forberede en Juryindretning, heller maatte indskrænke sig til det oven S. 313 foreslaaede. Iovrigt sees det, at uagtet den lange Tid, hvori Sverrig har havt slige Thingvidner og Meddomsmænd, have dog de Comitteer, som have udarbeidet Forslag til de nye Civil- og Criminallovbøger, ei turdet antage, at Folket er modent til at udøve den Gjerning, der i andre Lande betroes Juryen, ligesom der heller ikke i den Række af Aar, der siden er forløben, vides at være foretaget noget, som kunde vidne om, at der var en Plan til at indføre denne Indretning.

Forsaavidt endelig Udvalget nævner, at politiske Sager, og deriblandt navnlig Trykkefrihedsovertrædelser, særlig egne sig til Behandlig ved Edsvorne, saa kan der vistnok derom være ulige Meninger. Jeg skal ikke lægge nogen Vægt paa, at saadanne Sager efter Code d'instruction criminelle derfra vare udelukkede, selv naar de, med Hensyn til den omspurgte Strafs Størrelse, dertil egnede sig, og at dette endnu er Tilfældet i Rhinpreussen. Dette er naturligviis skeet fra en ganske anden Synspunkt end den, hvorfra Sagen her betragtes. Ved Chartet af 1830 § 69 og den derved foranledigede Lov af 8 Oct. s. A., vendte man i Frankrig Reglen om, saa at saadanne Sager, om de end ikke efter de derfor satte Straffe dertil egnede sig, skulde paakjendes af Edsvorne. Men Erfaring har udentvivl beviist, at den offentlige Menings foranderlige Svingninger i saadanne Sager have snart i een snart i en anden Retning havt saadan Indflydelse paa Jurysernes Dom, at det ogsaa fra Frihedens Standpunkt kan findes noget tvivlsomt, om man gjør vel i, ved en Undtagelse fra den almindelige Regel, at lægge dem under Edsvorneretterne. Man har endog havt den Tid i Frankrig, hvor de, der vare anklagede for politiske Forbrydelser, havde større Tillid til Pairskammeret end til Juryen. Jeg tør og især deleshed paastaae, at de i det Hele mindre betydende Sager af fornævnte Slags, som vi have havt her i Riget, vilde i en rolig Tid ingenlunde have faaet et fordeelagtigere

Udfald for den Tiltalte ved en Edsvornerets Dom end ved vore Retter. Maaskee Enkelte, der ere blevne dømte, vilde blevet frifundne af Edsvorne, fordi disse ikke holdt af de Lovbestemmelser, hvorved vor Trykkefrihed var begrændset, og derfor, i Lighed af hvad Juryerne idelig andetsteds gjøre, naar de ikke billige Lovene, havde skaanet den Paagjældende for en formeentlig ubillig Lovs Anvendelse, ved at erklære, at ingen Overtrædelse er begaaet. Men, naar de ærligt skulde sige, om der ikke virkelig i de paatalte Yttringer, opfattede ikke blot efter det som Ordene i deres strenge Ordbetydning og grammaticalske Forbindelse føre med sig, men fornemmelig med Hensyn til den Mening, som nærmest og naturligst frembyder sig for den sunde Menneskeforstand, indeholdtes den Mening, hvis Udbredelse Trykkefrihedslovene ikke tilstede, vilde de oftere have besvaret dette Spørgsmaal med Ja end Domstolene, hvilke efter deres Natur ere mere tvivlende og vaersomme i at dømme nogen skyldig end en Jury pleier at være. Forsaavidt man idelig og idelig har paaberaabt sig, at Høiesteret ikke sjeldent har dømt skyldig, hvor Landsoversamt Hof- og Stads-Retten har frifundet, og at denne har givet sine Domsgrunde, hvilket Høiesteret ikke har gjort eller efter sin Indretning kunnet gjøre, saa troer jeg, at den, der vil gjennemgaae disse Domsgrunde, vil finde, at Forskjellen kun er fremkaldt derved, at førstnævnte Ret ved de paatalte Yttringers Fortolkning er blevet længere tilbage fra det Hensyn, der, som foranført, især maa være gjældende for de Edsvorne.

Jeg skulde imidlertid Intet have imod, at naar Juryindretningen indføres her i Landet, da politiske og Trykkefrihedssagerne undtages fra den almindelige Regel i den Retning hvori de siden 1831 have været undtagne i Frankrig. Derimod kan jeg ingenlunde indrømme, at man enten for disse Sagers Skyld skulde paabyde Juryindretningen, naar der ellers ikke dertil findes tilstrækkelig Grund, eller at den foreløbig, og inden den almindeligen kunde indføres, skulde benyttes i det Slags Sager. Ligesom det, efter det Oven-

anførte, vist ikke er saa ganske reent, at Friheden vilde vinde ved at hine Sager henlægges under Afgjørelse af Edsvorne, saaledes vilde man ikke kunne indføre en sand Juryindretning for saadanne Sager, naar den ikke gjøres almindelig. De Edsvorne kunde i alt Fald ikke være Mænd, udtagne af et Mandtal til Jurytjenesten egnede Personer i et udstrakt District, hvoraf et vist Antal blev afgivet til at paakjende de paa et vist Sted og i en vis Tid forekommende Sager, men de maatte særlig udnævnes for den enkelte Sag, og hvilke Bestemmelser der end toges angaaende den Myndighed, der skulde udnævne dem, eller angaaende de Classer, hvoraf de skulde tages, vilde der vist blive Stof til Klage over, at upartiske Dommere ei ad denne Vei lode sig opnaae. I Sverrig blive de Jurymænd, der skulle bruges i Trykkefrihedssager, valgte tildeels af Klageren, tildeels af den Anklagede, tildeels af Dommeren, og man vil maaskee ikke let finde en hensigtsmæssigere Udnævnelsesmaade. Men dens Ufuldkommenhed falder dog i Øinene; navnlig er det indlysende, at da det dog skulde være Rettens Udnævnelse, hvorved den rette Ligevægt skal tilveiebringes, saa er det i Grunden ikke bedre, end om det overlodes Retten alene at udnævne Juryen, og at den Anklagede saaledes ei kunde siges at være mindre betrygget, om Sagen blev i de faste Dommeres Hænder. Retten vilde og finde sig i en ikke ringe Forlegenhed, naar den skulde af de Jurisdictionens Beboere, som maatte antages at have Skjønsomhed til at bedømme de Spørgsmaal, som i en Trykkefrihedssag komme under Juryens Paakjendelse, vælge nogle enkelte. I Kjøbenhavn vilde det større Antal af de Mænd, hvoriblandt der blev at vælge, gjøre Valget vanskeligt; paa andre Steder kunde det lidet Antal, i Forbindelse med de nøiere personlige Berørelser, fremkalde endnu større Vanskelighed. Men overalt vilde det, saa upartisk Retten end gik frem, dog, hvis det var en Sag, hvorfor Publicum interesserede sig, ikke mangle paa Klager over, at der var taget Hensyn til den Retning, som man kunde forudsætte hos de udvalgte Mænd. Ogsaa vilde der baade in=

den de fuldførte deres Hverv, anvendes Bestræbelser for at indvirke paa dem, og efter Sagens Udfald vilde de være underkastede skarpe og hadefulde Domme, saa at det vilde blive vanskeligt for dem at iagttage den faste Holdning, hvorpaa man hos Statsdommerne kan gjøre Regning.

Forsaavidt Udvalget i den Bemærkning, hvormed det slutter den her omhandlede Deel af dens Betænkning, yttrer, at Inqvisitionsprocessen, som Følge af en indre Nødvendighed, maa afskaffes i det Dieblik, Juryer her indføres, saa har jeg allerede S. 288 bemærket, og siden yderligere oplyst, hvorledes Maaden, hvorpaa Edsvorneretten er ordnet i Frankrig og i de Lande, hvortil den fra Frankrig af har forplantet sig, aldeles modsiger denne paastaaede indre Nødvendighed. Under de senere i Rigsforsamlingen foregaaede Forhandlinger, er det vel blevet yttret, at Udvalget nok saa meget har havt den engelske som den franske Jury for Øie*). Men, foruden at det dog, selv under denne Forudsætning, neppe vilde være berettiget, uden videre at erklære den inqvisitoriske Fremgangsmaades Afskaffelse for en af Juryers Indførelse fremgaaende indre Nødvendighed, kan jeg ikke andet end vedblive, at den Fremstilling, hvorved Udvalget anbefaler Juryers Indførelse her i Landet, peger paa den franske Jury. Jeg har desuden, om jeg ikke feiler, tilstrækkelig beviist, at Udvalget har havt megen Ret, naar det er gaaet ud fra den Forudsætning, at der her ikke kunde være Tale om at indføre en engelsk Jury; og der fremkom heller ikke under hiin Forhandling mindste Antydning af, hvorledes Udvalget havde tænkt sig ind i Muligheden af at give Landet en Jury i engelsk Skikkelse. Navnlig maa jeg her henholde mig til hvad jeg oven S. 319—322 har udviklet angaaende Nødvendigheden af, at søge Misgjerninger oplyste ved Hjælp af Undersøgelsesforhører. Forsaavidt jeg har paaberaabt mig Udvalgets Erkjendelse af, at Juryen

*) See Rigsdagstidenden S. 2463, 2501, 2502.

„ingenlunde her kan anvendes i alle Strafferetssager, men at tvertimod de fleste fremdeles vilde blive at paakjende uden Nævningers Mellemkomst", er det bemærket, at ogsaa i England en Mængde Straffesager afgjøres uden Jury. Dette forholder sig vistnok ganske rigtig (see oven S. 268 og 316), men det staaer dog ligefuldt fast, at Behandlingen ved Jury i England er den almindelige Regel for alle Strafferetssager, men at det i Frankrig er en Undtagelse (cfr. 317—318 Note); og Udvalget synes meget bestemt at erkjende, at det og her maa være saaledes. Under alle Omstændigheder er der ikke gjort noget Forsøg paa at bevise, at vi, uden at give den hele Retssikkerhed til Priis, kunde undvære Undersøgelsesprocessen i Straffesager. At der, efterat Undersøgelsen er tilendebragt, skal udnævnes en Anklager, saavelsom en Forsvarer, vilde heller ikke være noget nyt her i Riget, skjøndt deres Virksomhed vistnok vil faae større Betydenhed naar Jurybehandlingen blev indført. At der ogsaa i alle de Strafferetssager, som hidtil ere behandlede i Politirets Former, skulde for Fremtiden udnævnes Actor og Defensor, er næppe Comitteens Mening, og turde i al Fald være en skadelig Forandring; noget andet er, om visse Sager, der hidtil behandles i denne Form, heller maatte blive Gjenstand for den sædvanlige Rettergangsmaade i Strafferetssager. Offentligheden i Strafferetssager kan først begynde, naar Undersøgelsesforhørerne ere bragte til Ende; og paa dette Trin er der heller ikke hos os nogen Hemmeligholdelse. Mundtlig Forhandling er vistnok aldeles nødvendig ved Juryerne. I de criminelle Sager, der ikke skulle behandles ved Juryerne, vilde derimod en mundtlig og offentlig Forhandling ikke være til sand Nytte, men kun bevirke Ophold og Omkostninger. Mundtlighed passer sig egentlig kun ved de Retter, der afsige endelige og upaaankelige Domme, saasom Juryen og vor Høiesteret. Men hvor Appel til høiere Ret kan finde Sted, maa alt, hvad der kan faae Indflydelse paa Sagens Udfald, være optegnet i de Acter, der kunne forelægges for den høiere Ret, som maa have

Sagen for sig i den samme Skikkelse, hvori den kom frem ved den underordnede Ret. Det kunde saaledes vel gaae an, at der, efterat den hele Undersøgelse var sluttet, og de skriftlige Acter bragte til alle Dommernes Kundskab, holdtes et offentligt Møde, hvori den Tiltalte og Alle, hvis Forklaringer skulde tjene til Beviis i Sagen, paa nye mødte og gjentoge eller forandrede deres Forklaringer, og derhos Acter og Defensor hver fra sit Standpunkt talte i Sagen. Men det vilde være til stor Besvær for Alle, der skulde møde, og føre til forøget Vidtløftighed og Bekostning, og dog næppe give nogen forøget Borgen for Sagens retfærdige Behandling. Naar man i adskillige Lande har indført slig mundtlig Behandling uden Jury, saa har det vel fornemmelig været for dog at give Juryens Talsmænd noget, men dette noget har kun været en Skygge. Iøvrigt har man i Særdeleshed til Anbefaling for en saadan Behandling anført, at ikke samtlige Dommere under den reen skriftlige Procesmaade selv gjøre sig bekjendte med Sagens Beviisligheder, men at disse kun gjennem den dertil beskikkede Referents Foredrag komme til de øvrige Dommeres Kundskab. Men en saadan Behandlingsmaade er ikke kjendt her i Landet; samtlige Medlemmer af Retterne ansee sig forpligtede til nøiagtig at gjennemlæse Acterne; og at dette ikke er uoverkommeligt, er mig tilfulde bekjendt af de mange Aar, hvori jeg har beklædt en Ret, hvori kun skriftlig Behandling kjendtes; ligesom jeg og kan henvise til juridisk Tidsskrift 5 B. 1 Hefte S. 126—127, hvor jeg og har viist, at den i andre Lande sædvanlige Refereermethode neppe er synderlig tidsparende ved Siden af den her brugelige fuldstændige Circulation af Sagerne.

Endnu skal jeg inden jeg slutter dette Affsnit føie et Par Ord til hvad jeg har anført ved Udkastets § 62 (S. 252—256). Udvalget har nemlig, foruden en liden Omændring, som jeg maa finde velgrundet (cfr. oven S. 156), foreslaaet, at der i Spidsen af §en sættes følgende Ord: „Dommerne have i deres Kald alene at rette sig efter Lo-

ven". Denne Sætning er vistnok ved første Diekast meget uskyldig, men der turde dog, hvis den fik Plads i Grundloven, være Anledning til at tillægge den en Betydning, hvori den vilde faae en høist fordærvelig Indflydelse paa vor hele Retstilstand. Det kunde nemlig synes, at for at den kunde tilegne sig denne Plads, maatte der lægges en dybere Betydning i samme end den, hvori Alle ere enige i dens Indhold, og hvori den vistnok ikke behøvede at forkyndes i Grundloven, at den nemlig skulde gaae ud paa, at Dommerne ei maatte rette sig efter andet end den skrevne Lov. Herved kunde man deels udelukke saadanne, med Hensyn til Retspleien givne Befalinger eller Bevillinger, som have Hjemmel i hidtil gjældende faste Regler, og som, efter det oven S. 118—119, 184—185 anførte, saavelsom efter hvad Comitteen selv antager, ingenlunde kunde undværes, deels alt hvad der, uden udtrykkelig at staae i Loven, dog har sin fuldkomne retlige Begrundelse. Alle Retsforskere erkjende nu, at inden skreven Lov blev til, have der af den sunde Fornuft og Samfundslivets Tarv, Religion og Sæder, dannet sig gjeldende Regler, og at Loven, da den traadte til, har forudsat disse i Folkets Retsbevidsthed levende Regler som noget alt Tilværende og Gyldigt, hvortil den har knyttet de nærmere Bestemmelser som fandtes fornødne, deels for at fjerne Tvivl og Uvished om hvad Retten var, deels for yderligere at fremme de Formaal, som Samfundet under sin Udvikling maatte sætte sig. At det ingenlunde har været Udvalgets Mening, at ville fortrænge alt hvad der saaledes har en anden Rod end den skrevne Lov, er vist nok; ligesom dette og under Rigsdagsforhandlingerne blev udtalt af dets Ordfører under Henviisning til dets Præmisser. Men at det dog let kunde lægges ind i Ordene, viiste sig tydelig under Forhandlingen*). Det turde derfor være rettest at hiin Sætning, der heller ikke iøvrigt synes ret skikket til at udtrykke det den skal, reent udgik.

*) See Rigsdagstidenden S. 2479—2481.

VIII.

Efter at være kommen til de §§ i Udkastet, hvis Indhold staaer i nærmest Forbindelse med § 2, som jeg af den S. 113 anførte Grund der forbigik, skal jeg nu gaae over til at afhandle denne § tilligemed §§ 64, 65 og 66, der udgjøre de tre første §§ af Udkastets VII.

§ 2*) betegner blot den evangelisk-lutherske Kirke som den danske Folkekirke, men udtrykker ikke Betydningen heraf, uden forsaavidt den skulde indeholdes i den Adgang, som der skal tilkomme den til Understøttelse af Staten. Jeg kan paa ingen Maade ville, at hvad der deels i Kongeloven, deels i Landets private Love gaaer ud paa nogen Tvang til at holde sig til hiin Kirke, skulde vedligeholdes. Men, naar alt sligt ophæves, bliver der dog noget tilbage, som giver den en særegen Betydenhed, og som det neppe heller har været Udkastets Hensigt at ophæve, men som dog er saa langt fra at ligge i §en, at den snarere kunde benyttes som Hjemmel for en modsat Forudsætning. Det Vigtigste heraf er, at den evangelisk-lutherske Religion, som vel nærmere maatte betegnes ved Henviisning til det Lærebegreb, som hjemles i den augsburgske Confession, fremdeles skal, som Landets offentlige Religion, læres og øves overalt i Riget ved Hjælp af de dertil henlagte Midler (Tiender, Kirke- og Præstegods m. v.). Det er uden Tvivl en velbegrundet Ret for det danske Folk, som et evangelisk-christeligt Folk, at der ikke betages det den Leilighed til religiøs Belæring og Opbyggelse, som det eengang har erhvervet; ligesom det og er af Vigtighed for Enhver i Staten, han høre selv til Landets almindelige Kirke eller ikke, at den store Virksomhed paa Folkets hele aandelige og sædelige Tilstand, som den udøver, og som vi maae haabe, at den i Fremtiden i

*) Den evangelisk-lutherske Kirke er, som den, hvori den overveiende Deel af Folket befinder sig, at ansee som den danske Folkekirke, og nyder som saadan Understøttelse af Staten.

fuldere Maal kan udvikle, ikke lammes. At de Midler, som Kirken allerede lovlig har erhvervet, sikkres den, er den ganske anderledes magtpaaliggende, end at der gives den Udsigt til Understøttelse. Hertil vil den, naar den beholder hvad den har, ikke trænge uden ved ganske enkelte Leiligheder, og ved disse kunde Hjælp ydes samme, uden at Grundloven behøvede at forkynde det. En saadan Forkyndelse kunde let give Anledning til, at man jevnlig gjorde Regning paa Staten og anholdt om Hjelp fra samme til Noget, der i sig ei var saa ganske nødvendigt eller som mere kunde være de enkelte Menigheders Sag end Statens. Da Kirken i det Hele er nogenlunde vel udstyret med de udvortes Midler, som den behøver for sin Virksomhed, saa bør Staten maaskee ikke være saa meget rede til at bringe samme nye Offre af de Kræfter, som til andre Statsøiemed kunde behøves, og jeg troer heller ikke, at der for Tiden hersker en Aand, hvoraf man kunde vente nogen for Kirken gavnlig Anvendelse af foranførte Bestemmelse. Jeg frygter derimod for, at der let til dennes Antagelse vilde hefte sig en Opfatning, som kunde blive høist betænkelig for Kirken. Adskillige have nemlig meent, at den i §en antydede Gavmildhed var bygget paa den skjulte Forudsætning, at Kirken ikke kan have nogen sand Eiendom, men at alt, hvad der er tillagt samme, er Statens Eiendom, hvoraf denne igjen kunde lade den tilflyde saa meget, som det til enhver Tid fandtes fornødent. Dette forudsat, maatte Kirken, eller med andre Ord Enhver, der er den evangelisk-lutherske Troe hengiven, saavelsom Enhver, der, endog uden en fuld Anerkjendelse af denne, indseer den uberegnelige Vigtighed af Kirkens Opretholdelse for Folkets sædelige Tilstand, ængstes over saadan Gavmildhed, om man end var nok saa overbeviist om, at den nærværende Regjering ikke var betænkt paa at benytte hiin Fremgangsmaade til at tage noget bort fra Kirken. Fleerheden i det i Anledning af Grundlovsværket nedsatte Udvalg, der ikke har fundet noget Væsentligt ved §en at erindre, har imidlertid noget beroliget dem, der nærede hiin

Ængstelse, idet samme har foreslaaet Optagelsen af en §, hvorefter de til Kirken, saavelsom til Skoler og milde Stiftelser henlagte eller skjænkede Midler ei kunne anvendes til noget fremmed Øiemed. Men da jeg finder, at § 2, forsaavidt Kirken angaaer, var det rette Sted, til at give Samme en Tilsikkring, og da det ei kan forudsees, hvilke Indvendinger der ville møde med hiin Tillægsparagraph*), har denne dog ei kunnet bestemme mig til, aldeles at tilbageholde, hvad jeg havde været betænkt paa at fremføre med den Forudsætning, som man, maaskee med Uret, men dog ei uden Anledning, har fundet i § 2.

Det behøver neppe noget Beviis, at de gjeldende Love ikke betragte Kirkens Eiendomme som Statseiendom. De blive vel i flere Henseender lige Vilkaar med Statens Eiendomme undergivne, forsaavidt de nemlig nyde samme Begunstigelser som disse, men just ved slig Leilighed skilles de dog altid omhyggelig fra hinanden; de staae og under ganske forskjellig Bestyrelse, have endog stundom Rettergangstretter sammen. Den Raadighed, Statens Overhoved udøver over Kirkens Eiendom, er kun et Værgemaal, sigtende til dens Beskyttelse og bedst muelige Benyttelse for dens Formaal, men gaaer ikke ud paa at tilegne sig noget deraf**). Der ere imidlertid maaskee de som mene, at det er med selve Tingenes Natur, at Eiendomsret kan tillægges Kirken eller nogen anden offentlig Stiftelse, paaberaabende sig, at kun virkelige

---

*) Det har senere ved Sagens foreløbige Forhandling i Rigsforsamlingen viist sig, at den her yttrede Tvivl kun var alt for vel grundet, og at den ovennævnte Betragtning af Kirkeeiendom har sine Tilhængere.

**) At Statsmagten idelig har anordnet eller samtykket Afstaaelse af Kirkens og Geistlighedens Eiendele eller Indtægter mod et Vederlag, er blot en Udøvelse af dens Værgemaal, der ikke skulde ophøre ved en Bestemmelse som den, jeg har foreslaaet, skjøndt det vistnok maa ønskes, at det skeer med en Varsomhed, der ikke til alle Tider har været saa nøie iagttaget.

Personer kunne have Rettigheder, men ikke saadanne Tanke-ting, som de Retslærde, under Navn af moralske, mystiske, ideale, juridiske Personer tillægge Personlighed. Saavist som det end nu er, at alle Rettigheder maae hvile hos virkelige Personer, saa er det dog, selv under de mindst udviklede Samfundsforhold, nødvendigt, at Staten ikke blot sikkrer de Enkeltes Rettigheder, men ogsaa tager visse almindelige Samfundsgoder under sin Forsorg, og deels selv forskaffer de fornødne Midler til disses Fremme, deels tager det, Andre dertil velvilligen give, under sin Beskyttelse, og sørger for, at det alt hensigtsmæssig anvendes efter dets Bestemmelse. At det hele af Staten ordnede Indbegreb af Virksomheder for et saadant offentligt Formaal, tilligemed de Midler, som dertil ere bestemte, tænkes som en Person under Statens og de dertil forordnede Mænds Værgemaal, er saa godt som nødvendigt, for med nogenlunde Lethed at kunne udtrykke de mangehaande Retsforhold, som i denne Henseende opstaae. Men i Baggrunden ere der dog virkelige Personer, hvem alt det, der forestilles som en Ret for den saa kaldte moralske Person, kommer tilgode, kun at det ikke ere Enkelte eller en afsluttet Mængde, end ikke er indskrænket til den Slægt, som for Øieblikket er paa Jorden. Spørges der nu om de virkelige Personer, som ere berettigede til at fordre Kirken vedligeholdt i den Besiddelse, som den i Medhold af Loven har erhvervet, saa ligger Svaret alt i det Foregaaende, at det er det evangelisk-christelige Folk. Om der end i de Menigheder, der høre til Landets Kirke, maatte være ikke Faa, der ere ligegyldige ved den Religionslære, som skal foredrages og levendegjøres, saa vilde dog de øvrige Menighedens Medlemmer have Ret til at besvære sig, hvis man derfor svækkede de Midler, der eengang paa retlig Maade ere bestemte for den Kirke, hvorfra deres aandelige og sædelige Liv henter sin Næring. Det lod sig end ikke gjøre, at dele Kirkens Midler med de Enkelte, som Tid efter anden kunde faae Lyst til at træde ud af samme. De i Folket, der aldeles ikke dele dets Religion, kunne saa meget

meget mindre besvære sig over, at denne Ret agtes, som de i Gjerningen, om ikke som Menighedslemmer, saa dog som Statsborgere, nyde godt deraf, idet Religionens moralske Indvirkning paa Fleerheden af Statens Borgere udgjør det sikkreste Værn om Samfundets Fred. Men der er desuden saa godt som Intet af hvad de kunne have at udrede til Kirke og Geistlighed, der personlig falder dem til Byrde. Naar der, til Exempel, maa af al tiendepligtig Jord svares Afgift til Kirke og Præst, saa udgjør denne Afgift vel i det Hele en betydelig Deel af Nationalindtægten, men kaster dog ingen særlig Byrde paa Eierne eller Brugerne, hvilke kun have erhvervet Ret til den Indtægt Jorden giver, efter at Tienden, saavelsom al anden derpaa hvilende Afgift og Byrde, er udredet, og som ved Jordernes Erhvervelse, være sig til Eie eller til Brug, have taget dette i behørig Beregning. Det evangelisk-lutherske Kirkesamfunds Berettigelse til de den tillagte Indtægter kommer saaledes ikke i nogen Strid med de øvrige Borgeres Ret eller deres Tarv.

Men vil maaskee Nogen sige: den Fleerhed af Folket, der udvortes bekjender sig til den evangelisk-lutherske Kirke, hænger ikke af Hjertet ved denne Kirke, og saaledes bortfalder den Forudsætning, hvorfra vi ere gaaede ud. Der vilde imidlertid selv for det Mindretal, som blev ved deres Fædres Troe, ikke mangle Berettigelse til at fordre det, der engang lovlig er bestemt for deres religiøse Tarv, anvendt efter denne dets Bestemmelse. Dog tilstaae vi, at der naar Misforholdet mellem deres og de øvrige Borgeres Tal maatte gaae vidt, kunde opstaae en saadan Strid imellem den i den engang trufne Tingenes Orden grundede Berettigelse og det nye Samfunds, at den ei fuldstændig kunde opretholdes. Men saaledes er Stillingen ingenlunde. Man kan tvertimod med Føie paastaae, at den store Fleerhed i Folket ønsker at der fredes om Kirken og de Midler, der ere den anviste til dens Virksomhed. Vistnok gives der en stor Mængde af den evangeliske Kirkes Medlemmer, hvis christelige Overbeviisning vakler, og kom det til en streng Under-

sogelse af deres christelige Kundskab og Troe, kunde man let blive berettiget til at negte dem Navn af rette Christne. Hvis man dermed vilde forbinde en Opfordring til at erklære, om de ønskede at blive ved Kirken, kunde der vel og være en Deel, som gav et nægtende Svar, især hvis Udsigt til nogen Fordeel eller Lettelse fra oeconomisk Side, f. Ex. Tiendefrihed, dermed blev forenet. Men Faa ere dog de, som enten vilde aldeles aflægge Christennavnet eller gaae over til en anden Troesbekjendelse. Endnu færre ere der og blandt disse lunkne eller lidet befæstede Christne, i hvis Sind ei fra deres christelige Underviisning og Deeltagelse i den christelige Gudsdyrkelse og den hele Indvirkning af det ved Christendommen dannede Samfund, hvori de leve, er gaaet noget over, som med en, skjøndt maaskee ubevidst, Magt udøver en velgjørende Indflydelse paa deres hele aandelige Tilstand; og naar ikke Forbindelsen med det christelige Samfund voldsomt sønderrives, bliver og Veien aaben til ydderligere Udvikling af det christelige Liv. Det vilde derfor være til Fordærvelse baade for dem og deres Børn, og for hele Borgersamfundet, hvis man fremdrev deres Udtrædelse af Kirken. En Bestræbelse for at skille de rette troende Christne fra dem, der ei fortjene dette Navn, vilde saaledes, om man end derved havde Sandhed og Frihed til Formaal, dog være en stor og farlig Misforstaaelse. Ligesom det ikke vilde være vanskeligt at frakjende Mange Christennavnet, ja endog bringe en Deel af dem til selv at erklære sig for Ikkechristne, saaledes kunde man og ad samme Vei komme til at stemple Mange med Navn af Gudsfornegtere. Der ere nemlig hos Mange, ja naar man vilde tage det meget strengt, hos de Allerfleste, Uklarhed og Usikkerhed i Maaden, hvorpaa de forestille sig de Sandheder, som udgjøre al Religions Grundvold, og i Maaden, hvorpaa de derom udtrykke sig. Har man ikke Exempler nok paa, at dybttænkende Granskere gjensidigen have fundet den Ene den Andens Forestillinger om Gud og de guddommelige Ting saa skjæve

og uværdige, at de have beskyldt hinanden for Atheister?

Først hvis det omsider maatte komme derhen, at den overveiende Fleerhed af Folket fuldstændigen faldt af fra den evangelisk=lutherske Kirke, og saaledes maatte forlange at træde ud af samme, kunde der blive Anledning til Spørgsmaal om at give en Deel af det, der hører Kirken til, en anden Bestemmelse. Man kom da i et lignende Tilfælde med det, hvori vore Forfædre for noget over 300 Aar siden befandt sig, da de ombyttede Pavedømmet med Evangeliet. Under saadanne Omvæltninger i Folkets Tænkemaade, kunne Forholdene ikke ligefrem ordnes efter faste Retsregler; og, hvis Folket ikke, som til den Tid, i en til Enstemmighed grændsende Fleerhed gav sig hen til en anden Troesbekjendelse og anden Gudsdyrkelse, men splittede sig ad i forskjellige Partier, vilde Forviklingen kunne blive saa stor, at man vilde have ondt ved at finde en Ledetraad, der kunde føre til en retfærdig Opløsning. Men herom er der ikke nu Tale*). Vi skulle kun bemærke, at skjøndt Re=

---

*) I Irland finder, som bekjendt, et saadant Misforhold Sted mellem den Deel af Befolkningen, der bekjender sig til den Landet paatrungne herskende Kirke, og den katholske Befolkning, at der var Anledning til at gjøre en Forandring i hiin Kirkes Besiddelseseiendom. Naar det engelske Parlament imidlertid har holdt fast paa, at den biskoppelige Kirke beholder sin hele Eiendom, saa har dette vistnok tildeels sin Grund i det engelske Folks dybt indgroede Skræk for den katholske Kirke, vel og i Aristokratiets særegne Interesser. Men man vilde dog vel neppe have holdt saa meget igjen, naar man ikke ogsaa havde kunnet støtte sig til den Retsgrund, at de til den herskende Kirke hørende Menigheder vilde forurettes, naar de Midler som de engang havde erhvervet, ikke bleve vedligeholdte til Bedste for deres religiøse Tarv. Imidlertid er den irske Kirke saa rigelig udstyret, at den vel uden Afbræk for sine Menigheder kunde afgive en betydelig Deel, navnlig af Biskoppernes store Indtægter, til Bedste for den katholske Befolknings aandelige Tarv;

formationens Indførelse ikke kunde andet end fremkalde en noget revolutionær Omændring i de Retsforhold, der stode i Forbindelse med Folkets Religion, saa bleve dog Kirkens Rettigheder, om end ikke paa det nøiagtigste overholdte, dog heller ikke satte tilside. At den nye Kirke blev den gamles Hovedarving, var aldeles i sin retlige Orden, men at den ikke beholdt alt hvad den ældre Kirke havde vidst at erhverve, var og naturligt, da den, efter sit simplere Væsen, ikke kunde behøve alt, hvad der anvendtes til den bortsvundne Kirkes Tjeneste. En betydelig Deel af den katholske Kirkes Midler, navnlig den største Deel af den forrige Bispetiende, der blev forvandlet til Kongetiende, blev derfor anvendt til at udstyre Universitetet, lærde Skoler, Hospitaler o. s. v., medens og en Deel blev anvendt til at sikkre de protestantiske Biskopper en sømmelig, skjøndt i Forhold til de katholske Biskoppers Indtægter, tarvelig Underholdning, eller til at forbedre Indtægterne for enkelte Kirker og Præstekald, som dertil fandtes trængende, fornemmelig hvor en Kirke, som Hovedkirke for et Stift, havde Krav paa en mere almindelig Medvirkning til dens Vedligeholdelse. Alt dette var og ganske i sin Orden, saa meget mere, som de foranførte Øiemed, forsaavidt de ei vare reen kirkelige, dog laae Kirken nær, og i Særdeleshed i den katholske Kirkes Tid for en stor Deel fremmedes ved Hjælp af Kirkens og Geistlighedens Midler. At der og i Omgangen med Kirkens Formue forefaldt et og andet, der ei var i sin Orden, er os her uvedkommende.

Efter alt det Anførte kan jeg ei have nogen Tvivl om, at den evangelisk-lutherske Kirke bør beholde alle sine Eiendele og Indtægter, og skal saa meget mindre indlade mig i vidtløftigere Udvikling heraf, som dette ved den oven omtalte Comitteebetænkning turde have vundet en saadan Styrke, at det vel vil holde sig i Rigsforsamlingen. Men dog maa

---

og der havde saaledes vel været et Middel til nogenlunde at udjævne Striden mellem de erhvervede Rettigheder og de billige Fordringer, som den store Fleerhed af Befolkningen kunde gjøre.

maa jeg 'ansee det rigtigst, at det i selve § 2 fik sin bestemte Anerkjendelse; og om det maatte antages, at en Bestemmelse som den af Udvalget foreslaaede med Hensyn til andre offentlige Stiftelser ikke skal optages i Grundloven, bliver det fra ethvert Synspunkt vigtigt, at den nye Grundlov, der, i alt Fald i Følge sit Forhold til Rigets hidtilværende Grundlov, har at omhandle Landsreligionen, udtaler det, hvorved den faaer sin Egenskab som offentlig Religion, uagtet den ikke længere vedbliver at være en herskende. Iøvrigt bemærkes, at jeg, det Anførte uagtet, ikke vilde ansee det for at være i Grundsætningen urigtigt, om en Deel af de til kirkelige Øiemed bestemte Midler, hvis de vare overflødige for deres nærmeste Bestemmelse, bleve anvendte paa et dermed nøie beslægtet Formaal, navnlig Skolevæsenet. Dette er og her i Landet skeet i et ikke ganske ringe Omfang, navnlig deels ved den almindelige Forholdsregel, at Degnekaldenes Indtægter bleve benyttede til Skolevæsenets Forbedring, deels ved en Deel særlige Foranstaltninger, navnlig ved adskillige Capellaniers Inddragelse til Fordeel for Skolevæsenet, og Bidrag af geistlige Embeder til Skolelærerseminarierne. Hiin almindelige Forholdsregel var vistnok aldeles forsvarlig og hensigtsmæssig; mod de øvrige benævnte særlige Foranstaltninger kunde der heller ikke have været meget at erindre, hvis det, der saaledes blev gjort for Skolevæsenet, ikke virkelig havde været til føleligt Savn for Kirkens Øiemed. Men, ligesom Capellaniernes Nedlæggelse i de fleste Kjøbstæder, var forbunden med Indstilling af Aftensang og anden Gudstjeneste, som kunde have været til stort Gavn for Mange i Menighederne, og betog dem det Valg mellem flere Præster der og var særdeles ønskeligt, saaledes blev det og snart fundet, at Præstekaldenes Indtægter ei kunde taale den Afgang, som Afgifter til Seminarierne medførte. Disse Afgifter bleve derfor og ophævede, og andre offentlige Indtægter anviste til Seminarierne; ligesom det og forlængst er opgivet, at skaffe Skolecommunerne Lettelse ved yderligere Inddragelse af geistlige Em-

beder, eller ved Byrder lagte paa Geistligheden. Dennes Indtægter ere i det Hele ingenlunde for rigelige; og om end enkelte geistlige Embeder kunde taale nogen Afgang, saa laae det dog nærmere at benytte, hvad derfra kunde afgives, til Bedste for de mange ringere Kald, eller for andre kirkelige Diemed f. Ex. Provsternes Lønning. Men ogsaa dette har sine store Betænkeligheder, hvilket for Resten ei vedkommer os her, hvor vi alene have søgt at oplyse, at ogsaa Forholdene, saaledes som de virkelig ere, tale for at sikkre Kirken alt hvad der tilhører den. Istedetfor at tale om Folkekirke, hvilket Udtryk jeg dog, naar Kirke skal nævnes, vilde foretrække for Statskirke, skulde jeg ønske, at man gav §en en anden Vending, og nævnte den evangelisk-christelige Religion, efter det Lærebegreb, som er opstillet i den augsburgske Confession, som Landets offentlige Religion, eller maaskee Landets almindelige Religion (efr. Frd. 30 April 1824 § 13) og derpaa tilføiede det Foranførte, som det, der fornemmelig giver den saadan Egenskab. Heri vilde det for Resten og ligge, at de Dage, som ere helligede den evangelisk-lutherske Gudstjeneste, fremdeles maae agtes ogsaa af dem, der, efter deres Religionsbegreber, ei tillægge disse nogen Hellighed, saaledes at de have at afholde sig fra alt, hvad der efter Lovene maa ansees forstyrrende for disse Dages rette og christelige Anvendelse i det almindelige Troessamfund.

Forsaavidt Fleerheden i Rigsforsamlingens Comittee har foreslaaet, at de Ord: „som den, hvori den overveiende Deel af Folket befinde sig, er at ansee som", gaae ud, saa maa jeg saa meget mere deri være enig, som de og lettelig kunde fremkalde et Bibegreb om, at Folket kun udvortes var sat ind i det evangelisk-lutherske Kirkesamfund, men ikke virkelig tilegnede sig sammes Lære, hvilket ikke kan eller bør erkjendes *).

*) Den foreløbige Forhandling i Rigsforsamlingen giver mig forøget Grund til at stemme for hine Ords Udeladelse, i det Nogle synes at sætte Priis paa samme, fordi de skulde antyde, at den evangeliske

Det vil vistnok blive en sand Forbedring i Ordenen, naar § 2, efter Udvalgets Forslag, bytter Plads med § 3; og skjøndt det, Sagen betragtet blot fra Begrebets Standpunkt, vilde være endnu rettere, at Indholdet af hiin § først fik sin Plads ved Siden af de andre Bestemmelser, der maatte blive at optage angaaende de religiøse Forhold, turde dog Gjenstandens Vigtighed, og det særdeles Forhold til Landets hidtilværende Grundlov, tale for den Plads, Udvalget anviser samme.

Jeg skal intet erindre mod Udvalgets Forslag, at der optages en Bestemmelse om, at den evangelisk=lutherske Kirkes Forfatning ordnes ved Lov, efter at Betænkning er afgiven af et af Kongen anordnet Kirkemøde. Jeg har vel ikke nogen fast Tillid til det, der kan blive udrettet ved et sligt Kirkemøde. Men da det i sig selv er en naturlig og billig Fordring, at Kirkesamfundet erholder en Medvirkning til Kirkebestyrelsen, og dette, hvis det bliver velordnet og nogenlunde vel benyttet, kan bære rige og velsignede Frugter for det kirkelige og sædelige Liv, saa kan jeg ikke finde det rigtigt, at opgive det Forsøg, der allerede er indledet, skjøndt paa en Maade, hvorimod der fra alle Sider reiste sig en levende Modstand. Ogsaa maa jeg være aldeles enig med Udvalget i, at der tilføies en Bestemmelse om, at de øvrige Troessamfunds Forhold blive at ordne ved Lov. Men begge de saaledes foreslaaede Bestemmelser turde have deres rette Plads ved Siden af den, der erkjender den evangelisk=christelige Lære for Landets offentlige Religion. Forsaavidt Udvalgets Fleerhed erklærer sig mod Optagelsen af den af et Mindretal foreslaaede særegne Bestemmelse til Fordeel for den saa meget omtalte Opløsning af Sognebaandet, maa jeg deri være aldeles enig.

Kirkes Berettigelse var afhængig af at Fleerheden vedblev at hænge ved Samme; noget, som jeg, efter det ovenanførte, kun med Indskrænkning kan indrømme.

Derimod kan jeg ikke med Comitteen antage, at Udkastets § 64*) med en Tilføining og en liden Forandring i Udtrykkene, kan optages i Grundloven. Jeg har allerede oven S. 52 bemærket, hvorledes jeg dog ikke antager, at man ligefrem kan give enhver Religionssect, der maatte danne sig her i Riget, Valgret og Valgbarhed. Men derhos er og Udtrykket „politiske Rettigheder" et ubestemt og fleertydigt Udtryk. Comitteen forudsætter, at derunder og kunde forstaaes Adgang til alle Slags Embeder, og skjøndt den derhos antager, at der er en Mængde Embeder, hvortil det, idetmindste for Tiden, vilde være urigtigt at stæde dem, der i et saa vigtigt Anliggende skille sig fra Folket, mener den dog, at Grundloven ikke bør indeholde Undtagelser med Hensyn til saadanne Embeder, men at det maa overlades til den fremtidige Udvikling og Forholdenes Magt, at give Religionsbekjendelsen den Betydning, der tilkommer samme paa slige Embeders Besættelse. Men en eller anden Minister kunde maaskee da, efter sin særegne Retning i Religionssager og sit Begreb om Religionsfrihed, bevirke, at en Katholik blev ansat i en Øvrighedspost, der gav Indflydelse paa Underviisningsvæsenet, eller en Jøde i et Dommer-Embede, hvori han kunde komme til at modtage den lovbefalede Ed under dens paa Treenigheden tydende Symboler m. m. Dette vilde dog uden Tvivl være til ikke liden Forargelse, og kunde let faae skadelig Virkning. Det er desuden ei blot Embeder, men og anden Adkomst til Myndighed og Indflydelse, blandt andet med Hensyn til Folke-Underviisningen, hvorom der kunde blive Spørgsmaal, og det endog Adkomster, der umiddelbar ligge i en Eiendoms Besiddelse, og saaledes ikke ere betingede af noget Slags Udnævnelse. Nu har f. Ex. Anordn. f. Skolevæsenet paa Landet 29de Juli 1814 § 37 gjort Bekjendelse af den protestantisk-christelige

---

*) Ingen kan paa Grund af sin Troesbekjendelse berøves den fulde Adgang til borgerlige og politiske Rettigheder.

Religion til Betingelse for Udøvelse af det Skolepatronat, der ellers følger med et vist Hartkorn; der vilde saaledes, naar den omhandlede Bestemmelse kom ind i Grundloven, opstaae det Spørgsmaal, om ogsaa en Katholik eller Jøde der havde et saadant Hartkorn i et Skoledistrict, kunde gjøre Paastand paa at indtræde som Skolepatron. Ogsaa ere der Betjeninger, som ei besættes af den høieste Regjering, men af underordnede Myndigheder, ja stundom af Private, og som vist ikke bør besættes med Nogen, som ei bekjender sig til Landsreligionen. Jeg skal blot nævne Folkeskolelærerne, navnlig dem, som ikke ere indskrænkede til Underviisning i et enkelt Fag, der kunde være uden Forbindelse med Religionen. Jeg vilde vel for min Deel være af den Mening, at, om endog den omhandlede § gaaer over i Grundloven, maatte de Regler, som deels udtrykkelig Lov foreskriver, og deels Forholdets Natur med Nødvendighed tilsiger i foranførte Henseende, blive ved Magt. Det samme maa jeg antage med Hensyn til de meget enkelte Forskrifter, som Lovene indeholde om fremmede Religionsbekjenderes Udelukkelse fra visse egentlige Embeder. Men det er dog ikke raadeligt derom at opvække Tvivl og Uvished. Ei heller kan det her komme i Betragtning, at der mulig vil foregaae Forandring i de gjeldende Regler om Skolepatronat og om Besættelse af Skolelærer-Tjenester; thi saalænge disse ikke endnu ere forandrede, vilde dog fra det Øieblik, Grundloven var traadt i Kraft, de ovenomtalte Misligheder opstaae.

Men ogsaa med Hensyn til Retsforhold, der ikke kunne henføres til de politiske Rettigheders Omraade, ere der flere Bestemmelser i de gjældende Love, der gjøre Forskjel mellem Landsreligionens Bekjendere og dem, der høre til et andet Religionssamfund, og om hvis vedvarende Gyldighed der vilde opstaae Tvivl, dersom den omhandlede Bestemmelse optoges i Grundloven. Jeg skal blot nævne disse Loves Forskrifter angaaende de blandede Ægteskaber, navnlig med Hensyn til Katholiker og Jøder. Her vilde man, selv naar disse Regler ligefrem ansees for hævede ved slig Grundlovs-

bestemmelse, dog endnu være i Uvished om, hvad der skulde træde istedetfor de hidtil gjældende Bestemmelser. Ogsaa i mange andre Henseender vilde Grundsætningen om alle Religioners lige Berettigelse kunne fremkalde Retstvivl, ved hvis Oplösning man kunde blive meget forlegen. Jeg skal blot nævne det Tilfælde, at en gift Mand træder ud af det evangelisk-lutherske Kirkesamfund, men Konen vil blive i samme, og hun paastaaer, hvad der mulig fremfor noget andet ligger hende paa Hjerte, at deres fælleds Børn skulle opdrages i hendes Religion, og forsaavidt det ei allerede er skeet, ved Daaben indlemmes i dens Samfund. Det forekommer mig, at alt taler for, at man ikke med Hensyn til saadanne Spørgsmaal skal foregribe en tilkommende Lovgivning, som tilsteder en grundig Overveielse af de yderst vanskelige, neppe endnu ret paatænkte Forhold, som kunde opstaae, og hvis Ordning ved Lov hører til de allervanskeligste Opgaver. Naar Udvalget har tilføiet Sen, at heller Ingen, paa Grund af sin Troesbekjendelse, kan unddrage sig Opfyldelsen af nogen almindelig borgerlig Pligt, saa synes dette vel i sig selv meget naturligt. Men det turde dog være betænkeligt ved Grundloven at betage den tilkommende lovgivende Magt Ret til at gjøre en eller anden billig Lempning i den almindelige Regel, t. Ex., at fritage dem, der, som Qvækerne eller Manoniterne, derved gjøre dem Samvittighedsskrupler for at bære Vaaben, imod at der for denne Befrielse betales enten af hver for sig, eller af det vedkommende Religionssamfund, en vis Kjendelse.

Ogsaa hvad Bestemmelsen i § 65*) angaaer, holder jeg for, at Sammes Gjenstand bør forbeholdes den af Udvalget foreslaaede almindelige Lov angaaende Ordningen af Forholdene i de fra den almindelige Folkekirke afvigende Religions-

*) Borgerne have Ret til at samle sig i Samfund paa den Maade dem bedst tykkes, dog at Intet foretages, som strider imod Sædeligheden eller den offentlige Orden.

samfund. Her er ikke Tale om blot Huusandagt, men om religiøse Foredrag, Øvelser og symbolske Handlinger hvortil der kunde gives en almindelig Adgang for Alle, og det fordres end ikke, at der herom skal skee nogen Anmeldelse til Øvrigheden, ligesom at der heller ikke er tillagt denne noget saadan Tilsyn, at den kunde standse de Forhandlinger, som den fandt forargelige og fordærvelige, anderledes end at denne Øvrighedens Indskriden maatte gjøres til Gjenstand for Domstolenes Afgjørelse, hvorved Øvrigheden, naar Domstolene ei bifaldt dens Mening, kunde udsætte sig for Ansvar. Paragraphen fordrer her ikke andet for at hjemle slig Gudsdyrkelse, end at der Intet foretages, som strider mod Sædelighed og den offentlige Orden. Udvalget foreslaaer ikke heller noget Videre. Vel udbreder den sig over det Staten tilkommende Tilsyn med de religiøse Samfund, ligesaavel som med andre Samfund, der fremstaae i dens Skjød, og yttrer, at den af et saadant Samfund erkjendte Lære kan være af den Beskaffenhed, at Statsmagten maa have fuld Føie og Forpligtelse til at skride ind. Men saa velbegrundet jeg end finder dette, saa bliver dog, navnlig naar der tillige tages Hensyn til § 63 og § 73, Øvrigheden ikke sat i Stand til at skride ind, naar der ikke umiddelbart læres noget, der strider mod Sædelighed, og den kan holde sig vis paa, at dette saaledes vil blive fundet ved Domstolen, hvor den havde at staae til Rette naar den standsede slig Samling. Saaledes kan Enhver uhindret holde religiøse Forsamlinger, hvori en Sæd nedlægges til alle Slags forvildede og fordærvelige Meninger, naar der kun ikke umiddelbart læres eller foretages noget, som er usædeligt eller strider mod den offentlige Orden. Det skjønnes heller ikke rettere end at den christelige Religions Grundlærdomme derunder kunne angribes, og at ligeledes den katholske Kirkes Fordømmelse af det protestantiske Lærebegreb kan udtales, og det i den største Yderlighed, og at iøvrigt saavel det vildeste Sværmerie som den raaeste Materialisme kan prædikes, alt med den meest fanatiske Iver. Jeg skal kun bede mine Læsere selv tænke sig ind i de høist farlige Følger,

dette kunne have. Vel vil man kunne sige, at der hos Folket ingen Tilbøielighed er til saadanne Forvildelser, og det er sandt, men det er dog vanskeligt at vide, om en ubunden Frihed, som man, uden at noget saadant Ønske har reist sig fra Folkets Side, tilbyder det, til at danne hvilketsomhelst Slags Secter, og til at forplante hvilkensomhelst Lærdom paa hvilkensomhelst Maade, ikke kan blive saaledes benyttet af Enkelte, at det deels kunde forstyrre Samfundets og Familiernes Fred, deels undergrave Støtterne for Samfundsordenen.

Der kan iøvrigt vel ikke være Tvivl om, at den Frihed §en omhandler, ligesaavel maa tilkomme Medlemmer af vort Religionssamfund som de, der ere udenfor samme, og at altsaa Frdgn. 13de Jan. 1741 (der ingenlunde er ophævet ved Pl. 26 Juni 1848), derved maa bortfalde. Ligeledes maa jeg antage, at de Love, som ere givne mod Angreb paa Landets Religion (fornemmelig Frdgn. 27de Spt. 1799 § 5), ikke længere kunne blive i Kraft; thi disse Angreb kunne ikke indbefattes under den begrændsende Bestemmelse i den omhandlede §. Men om det end ikke kunde være tilladt i de omhandlede Forsamlinger ligefrem at laste og forhaane den christelige Religion, saa vilde det dog derfor ingenlunde være formeent, at prædike mod dens Lærdomme; ligesom det heller ikke kunde være forbudt at udtale Sætninger, hvorved Troen paa en sand personlig Gud undergraves, medens der sættes en Gudnatur i Stedet, hvormed vel hos den speculative Philosoph en sand religiøs Tænkemaade kunde være forenet, men som hos Fleerheden ikke vilde være andet end en fuldstændig Gudsfornægtelse.

Hvis det, i Medhold af det oven Udviklede, antages, at Grundloven ei bør give nogen Bestemmelse angaaende de i § 64 og § 65 omhandlede Gjenstande, men overlade sammes Ordning til den Lov, der, efter Comitteens Forslag, skal gives om de fra Landsreligionen afvigende Troessamfund, saa vil det ei kunne omtvivles, at dette samme og maa gjelde

om Gjenstanden for § 66*). Denne er i sig af saa godt som ingen Betydenhed. Man skal endog have ondt ved at opgive noget andet personligt Bidrag, som Bekjenderne af en fremmed Religion kunde komme til at give til vor Kirkes Gudsdyrkelse, end Præstepengene, saaledes som de ere ordnede for Kjøbenhavn og nogle andre Steder. At det Hoitidsoffer, hvortil vor Kirkes Præster, saavelsom Kirkesangerne m. fl. ere berettigede, ikke kan paaligge andre end Menighedens confirmerede Medlemmer, er udtrykkeligt sagt i Pl. 9de Juni 1847, ligesom det og fremgaaer af de ældre Love, hvoraf den blot indeholder en nærmere Bestemmelse. Hvad de særlige Betalinger angaaer, som tilkomme Geistligheden for visse Forretninger, da ville de heller ikke blive at udrede af fremmede Religionsbekjendere, undtagen hvor de maatte komme i det særegne Tilfælde, at en saadan Forretning maatte foretages med Hensyn til dem eller Lemmer af deres Familier, hvilket navnlig vilde kunne finde Sted med Hensyn til Begravelser; og forsaavidt kan der ikke være nogen særegen Anledning til at de skulle være frie for saadan Betaling. Hvad Præstepengene angaaer, da ere de paa den ene Side en for ubetydelig Gjenstand for særlig at omhandles i Grundloven, og paa den anden har den den fremmede Religionsbekjender paahvilende Forpligtelse heller ikke noget saa unaturligt, at der, med Hensyn dertil, er Opfordring til allerede nu at ophæve den. Selv de, der ikke høre til Folkekirken, nyde godt af dens Virksomhed for den Sædelighed, der er den stærkeste Støtte for Retsordenen. Som Udvalget rettelig bemærker, kunne og Præstepengene betragtes aldeles paa samme Maade som mange andre personlige Afgifter til særlige Statsøiemed, hvilke Staten anseer sig for berettiget til at paalægge Borgerne, uden særligt Hensyn til, om de

*) Ingen er pligtig at yde personlige Bidrag til nogen anden Gudsdyrkelse end den, som er hans egen. Den, som ikke vil svare den til den lutherske Kirke lovbefalede personlige Afgift enten til denne eller til et andet anerkjendt virkeligt Samfund i Landet, betaler samme til Skolevæsenet.

just gjøre Brug af den Indretning, som derved fremmes. Men det sees ikke, hvorfor det siden indskrænker Anvendelsen af foranførte Bemærkning; hvortil kunde føies, at naar og forsaavidt Religionslæreren blev lønnet af den almindelige Statskasse, maatte Byrden bæres af samtlige Borgere, efter Forhold, der aldeles ei ere forskjellige for de forskjellige Religionsbekjendere. Men det sees heller ikke rettere end at Bidrag til Folkeskolevæsenet ligesaavel maae svares af fremmede Religionsbekjendere, som de maae udredes ogsaa af de Communebeboere, som ikke have skolepligtige Børn, eller som skaffe disse fornøden Underviisning paa anden Maade, men naar den omhandlede Bestemmelse optages i Grundloven, kunde de dog, med Hensyn til at Religionsunderviisningen er Hovedsagen i Folkeskolen, maaskee gjøre Paastand om, herfra at fritages, navnlig naar de heller ikke ville benytte Skolen til den øvrige Underviisning. Præstepengene ere iøvrigt, saaledes som Sagen nu er ordnet i Kjøbenhavn, end ikke en reen personlig Afgift; thi saavel de militaire Menigheder som Hof- og Slotsmenighedens Medlemmer, der ellers ei høre til de Sogne, hvori de boe, maae dog, hvis de ere Grundeiere, svare denne Afgift til Præsterne og Kirkebetjentene i det Sogn, hvori de boe, noget, som i sig selv turde være en Anomalie, men dog maatte opvække Tvivl om Anvendelsen af en Bestemmelse som den omhandlede, hvis den blev optaget i Grundloven. Det turde og paa enkelte Steder, navnlig i Kjøbenhavn, maaskee og i Fredericia, medføre en ikke ganske ringe Afgang i Geistlighedens og Kirkebetjentenes lovlige Indtægter, hvis fremmede Religionsbekjendere derfor fritages, hvilken Afgang, idetmindste i Kjøbenhavn, hvor Forholdene endog tale for en Forbedring i denne Deel af deres Indtægter, billig burde dækkes af de øvrige Indvaanere; men dette vilde kræve en med ikke faa Uleiligheder forbunden nye Ordning, og hvis denne udfaldt saaledes som det turde være det retteste, at Præstepengene bleve forandrede til en fast Afgift paa det bebyggede Areal, vilde den omhandlede Regel ei længere komme dem, der ei hørte til Landets Religion, til-

gode*). Der turde maaskee og være en Deel af de andre Indtægter, som tilkomme deels Præster paa Landet, deels Skolelærere, som de, der nyde de forrige Degneindtægter, med Hensyn til hvilke der kunde være Spørgsmaal, om de ere at ansee som reelle eller personlige; ligesom jeg og kunde nævne en Deel flere Tvivlsmaal, hvortil hiin Bestemmelse kunde føre. Men de anførte ere vistnok mere end tilstrækkelige til at godtgjøre, at denne Sag, saa lidet betydende den end er, dog ikke kort og godt kan afgjøres ved en almindelig Bestemmelse i Grundloven, hvori den desuden just formedelst Gjenstandens Ubetydelighed ikke vilde tage sig vel ud.

---

*) See Coll. Tid. f. 1847 S. 667 ff. S. 681 f. 697 ff. og 730 ff.

XI.

Udkastets Afsnit VII, har i 17 størstedeels meget korte og i almindelige Udtryk holdte §§ forkyndt visse almindelige Borgerrettigheder, som den tilkommende Lovgivning og Statsstyrelse skal være pligtig at opretholde og udvikle, og forbinder dermed enkelte Bestemmelser, som paabyde en Forandring i en Deel af de nuværende Retsforhold, uden Tvivl fordi denne Forandring er anseet nødvendig til Hævdelsen af hine almindelige Borgerrettigheder.

Af fornævnte 17 §§ ere de tre første (§ 64—67), paa Grund af det Forhold, hvori de stode til § 2, allerede omhandlede oven S. 366—373, og det blev der viist, at disse §§, ved Siden af det Sunde og Rigtige som deri fandtes, indeholdt Meget, der i den ubestemte Almindelighed, hvori det var udtalt, var yderst betænkeligt. Vi antoge derfor, at bemeldte §§ burde bortfalde, og derimod de deri omhandlede Forholds Ordning være en tilkommende Lovgivning forbeholdt. Hvad nu de øvrige 14 §§ angaaer, da have vi oven S. 271—272 havt Leilighed til at udvikle de almindelige Betragtninger, der medføre, at Grundloven ikke let bør optage Bestemmelser af det foranførte Slags, og ved at gjennemgaae disse §§ i det Enkelte, vil det uden Tvivl befindes, at disse Betragtninger i fuldeste Maade derpaa ere anvendelige. Det er i de Grundlove, hvorpaa vor Levetid har været saa frugtbar, sædvanligt, at der, blandt andet, forkyndes en Bestemmelse, der skal sikkre den personlige Frihed mod uretfærdig Fængsling. Man har dog i den Henseende hidtil saa godt som udelukkende indskrænket sig til den

Almeensætning, at Ingen kan fængsles uden i Tilfælde, hvori Loven hjemler det, og under de Former den foreskriver. Den findes til Exempel saavel i de tidligere franske Forfatningslove, blandt andet i Chartet af 1830 Art. 4, som i Grundloven for den franske Republik af 1848 Art. 2, i den belgiske Forfatning Art. 7 (hvor den dog har den Tilsætning, at det kun kan skee efter en af Dommeren udstædt og med Grunde forsynet Kjendelse, der maa forkyndes senest 24 Timer efter Arresten*), men hvorfra dog undtages det Tilfælde, at Nogen gribes paa færsk Gjerning), fremdeles i alle eller dog de fleste tydske Grundlove, i den norske § 99, hvor der dog er gjort det vistnok overflødige Tillæg, at Vedkommende staaer til Ansvar for ubeføiet Arrest eller ulovligt Ophold. Vort Udkast § 67 har**) derimod nogle meget omstændelige Bestemmelser, sigtende til yderligere at betrygge den personlige Frihed. Om jeg ikke feiler, ville de imidlertid aldeles ikke føre til nogen sand Beskjærmelse for Friheden, men derimod indeholde Kilden til mangfoldige Forviklinger, hvorved den offentlige Myndigheds Kraft til at hævde den almindelige Sikkerhed, i høi Grad vilde lammes.

Det første Leed af §en kunde synes ikke at indeholde Andet end hvad der allerede er foreskrevet ved Frdn. 3die

---

*) At en lignende Regel ei er optaget i den nyeste franske Grundlov, viser, at man har fundet Betænkelighed ved at forandre de der gjeldende Love, hvorefter Arrest og kan paalægges af Politiets mangfoldige Organer.

**) Enhver, der anholdes, skal inden 24 Timer stilles for en Dommer. Hvis den Anholdte ikke strax kan sættes paa fri Fod, skal Dommeren ved en af Grunde ledsaget Kjendelse afgjøre, at han skal fængsles, og, hvis han kan løslades mod Sikkerhed, bestemme dennes Art eller Størrelse.

Den Kjendelse, hvorved Nogen erklæres for fængslet, kan af denne strax fordres beskreven og særskilt indankes for høiere Ret.

Ingen kan underkastes Varetægtsfængsel for en Forseelse, som kun kan medføre Straf af Pengebod eller simpelt Fængsel.

Juni 1796 § 25. Det synes heller ikke, at den under den foreløbige Behandling er opfattet anderledes. Men under denne Forudsætning turde det ikke blot være overflødigt, hvorimod det endog synes klart, at den i flere Henseender indeholder en mindre nøiagtig Bestemmelse end den, der findes i fornævnte § af Frdn. 1796, navnlig naar den forbindes saavel med § 26, der udtrykker en nødvendig Begrændsning, som med den yderligere Bestemmelse i § 27, uden hvilken den ingen synderlig Betydning vilde have. Det sees og af Forhandlingerne, at denne Deel af Grundlovs § en giver Stof til flere Tvivlsmaal. Men det forekommer mig og, at den, skjøndt den sandsynligviis sigter til det samme som Frdn. 3die Juni 1796 § 25, dog udtrykker noget Andet, og det noget, der er aldeles uholdbart. Istedetfor at de 24 Timer, der nævnes i Frdn. 3die Juni 1796 § 25, blive at regne fra den Tid den Paagjeldende af Dommeren eller af den Øvrighed, som efter Loven dertil var bemyndiget*), er belagt med Arrest, betegner vor § snarere den Anholdelse, som Nogen, enten i Følge en ham efter hans Bestilling paahvilende Pligt, eller som privat Mand, har foretaget, for siden at kunne bringe den Paagjeldende for Retten. Det er bekjendt, at L. 1 B. 19 Cap. 2 Art. og alle paafølgende Artikler i dette Capitel, L. 6 B. 6 Cap. 13 Art.

*) Den antydede Forskjel fandt ikke Sted i Danmark; thi paa det eneste Sted, der havde særskilt Politimester (Kjøbenhavn), var denne da ogsaa Formand i Politiretten. Men i Norge var det ordentligviis Fogden, der som Politimester arresterede, men Sorenskriveren var, som han endnu er, Dommer. Forhen var det brugeligt, at Fogden ogsaa optog det præliminære Forhør, og man havde i Begyndelsen ondt ved at fatte den Forandring, som deri blev foretaget ved Frdn. 3die Juni 1796 § 25 og § 26, men Cancelliet holdt nøie over Forordningens Bestemmelser, og det især fordi Fogden, som actor publicus, ikke kunde ansees for fuldkommen upartisk. (See Canc. Skriv. 29de April og 5te Aug. 1797, Circ. 30te Juni og Prom. 10de Nov. 1798).

6—17—14, 19 og flere Lovsteder forudsætte, hvad der jo og er en indvortes Nødvendighed, at saavel den Forurettede som enhver Anden maae, paa sit Ansvar, være beføiet, stundom endog forpligtet til med egen Magt at sikkre sig Forbryderes Person, imod uden Ophold at overgive dem til vedkommende Myndighed, og at derhos flere underordnede Bestillingsmænd, saasom Politiassistenter, Politibetjente, Vægtere, Sognefogder (cfr. om disse sidste Frdn. 11te Nov. 1791 § 4 og Pl. 27de Nov. 1839 § 2), saavelsom det militære Vagtmandskab i mange Tilfælde dertil ere pligtige. Den, der foretager slig Anholdelse, kan vistnok ikke i Almindelighed være berettiget til at holde fast paa den Anholdte i 24 Timer uden at afgive ham til den Myndighed, der har at bestemme om han skal heftes, men, paa den anden Side, kan det paa Landet være, at han ei inden 24 Timer kan bringe den Anholdte for Dommeren. Afstanden, Veiens og Veirligets Beskaffenhed, den Tid der medgaaer til at skaffe Befordringsmidler og den efter Omstændighederne fornødne Bistand, med flere Aarsager kunne træde i Veien herfor. Fremdeles kan den private Anholder heller ikke altid være pligtig til umiddelbart at afgive den Anholdte til Dommeren, men han kan ofte fyldestgjøre sin Pligt ved at bringe ham til Sognefogden eller andre, som ere pligtige til at modtage ham; ogsaa denne Middelbarhed kan naturligviis forvolde, at længere Tid medgaaer inden den Anholdte føres for Dommeren. Det sees heller ikke, hvad Betydningen kunde være af en Grundlovsbestemmelse, som bød, at den anholdte Person inden en vis Tid skulde være overgivet til Dommeren; thi er det ikke skeet, kan dog Fængsling og Tiltale ei bortfalde, og heller ikke kunde noget Ansvar paalægges dem, der havde taget Deel i Anholdelsen, eller i den Anholdtes Befordring til Stedet, hvor Dommeren boer, forend i al Fald efterat en særlig og ofte vidtløftig Undersøgelse var anstillet, og da kunde Ansvaret ei begrundes ved Udløbet af en saadan lovbestemt Frist, men kun ved det særlige Forhold, hvorved en eller anden maatte have forvoldt

en Forsinkelse. Sligt ligger naturligviis langt fra en Grundlov, men man maa derfor være meget forsigtig med, deri at indblande slige særlige Bestemmelser, hvorved man, især naar ikke alt noie overveies, let kommer i Modsigelse med hvad Lovene og Forholdenes Natur fordre. Der er endnu en Side, hvorfra Udkastets § 67 første Led fører til Forviklinger, som det vil være vanskeligt at oplose. I Kjøbenhavn er det nemlig Politidirecteuren, der ikke længer har nogen Deeltagelse i Dommerembedet, hvem den Myndighed at fængsle tilfalder, ligesom han og kan foretage den nærmere Undersøgelse og fortsætte denne saalænge Omstændighederne gjøre det tilraadeligt, forend han overgiver Sagen til Criminal- og Politiretten. Derimod kan ingen af denne Rets Tilforordnede befatte sig med nogen Undersøgelse, forend Sagen af Politidirecteuren er overgivet til Retten og af dennes Justitiarius henviist til hans Protokol*), ligesom han heller ikke kan paalægge Arrest, uden i en paa saadan Maade til ham overgiven Sag. Men den saaledes Politidirecteuren anviste Virksomhed kan ikke bestaae med vor §, hvilket og under Rigsdagsforhandlingerne blev erkjendt af Udvalgets Ordforer, der dog ikke syntes at finde nogen Betænkelighed herved**). Foruden at det nu vilde være imod al Form, at denne noie og med godt Overlæg foreskrevne Behandlingsmaade, der og under Forhandlingerne angaaende Udkastet til Frdn. 28de Febr. 1845 hævdede sig imod alle derimod gjorte Indvendinger, skulde stiltiende være forandret ved Grundloven, saa vilde der og i al Fald behoves en Ordning af den Fremgangsmaade, der herefter skulde finde Sted. Det er dog neppe Meningen, at den, der havde anholdt en Forbryder, skulde kunne afgive ham til hvilken af

---

*) Efter Rigsdagstidenden S. 2589 har jeg i det der meddeelte Foredrag udtrykt mig, som om Politidirecteuren kunde henvise Sagen til hvilken af Rettens Protokoller han vilde. Dette er imidlertid en Urigtighed, som maa være grundet i en øieblikkelig Irring.

**) S. Rigsdagstidenden S. 2587.

bemeldte Rets Medlemmer, han fandt for godt, og at dette derved skulde blive pligtigt at antage sig Sagen. Der staaer rigtignok blot, at den Anholdte skal inden de 24 Timer stilles for en Dommer, hvilket endog kunde siges at blive opfyldt ved at stille ham for een af Lands-Over- samt Hof- og Stadsrettens Assessorer, der dog aldeles intet have at gjøre med at arrestere eller optage Undersøgelsesforhører. Meningen er imidlertid vist, at han skal stilles for vedkommende Dommer, ellers vilde Len og føre til mange andre Uregelmæssigheder. Men hvem der i Kjøbenhavn er den vedkommende Dommer, veed man ikke, forend Sagen af Politidirecteuren er henviist til Retten, og af dennes Justitiarius til een af de enkelte Undersøgelsesdommere. Iøvrigt kunde maaskee Bogstaven i den omhandlede Grundlovsbestemmelse opfyldes ved, at Sagen vedblev at gaae den hidtil fulgte Vei, kun at Politidirecteuren, idetmindste fra den Tid den Paagjeldende blev anholdt, ei længere maatte befatte sig dermed, men strax igjennem Justitiarius bringe Sagen for een af hine Dommere. Men, foruden at Sagen dog vel ikke saa lige vilde blive opfattet paa den Maade, vilde det dog blive en alt for synderlig Rolle man saaledes tillagde Politidirecteuren, hvis øvrige Embedsstilling Grundloven dog ikke kunde omdanne. I ethvert Tilfælde vil en saadan Forandring i den gjeldende Tingenes Orden være høist skadelig for Borgernes Sikkerhed. Politidirecteuren har et ganske andet Bekjendtskab med alle de Forhold, som hentyde paa Misgjerninger, der enten ere i Værk, eller allerede ere udøvede, end nogen af de enkelte Dommere, til hvem Undersøgelsen af de criminelle Sager overgives. Til ham gaae Borgerne med deres Anmeldelser om begangne eller befrygtede Forbrydelser; ham ere de Personer, der kunne formodes at ville begaae Forbrydelser, med alle disses Veie og Forbindelser, størstedeels bekjendte; han har, ved sine underordnede Embedsmænd og Betjente, Leilighed til at udforske alt, hvad der kan bringe Lys i Sagen. Som den Embedsmand, Omhuen for Stadens Sikkerhed i saa høi

Grad er betroet, og som maa høre ilde, naar Sikkerheden krænkes, ligger dens Opretholdelse ham ganske anderledes paa Hjerte, end den, der kun har en indskrænket, skjøndt derfor vistnok ikke lidet betydende Medvirkning til dette Formaal. Fare for den personlige Sikkerhed er der heller ikke at befrygte, undtagen forsaavidt det ikke er umuligt, at han i et eller andet Tilfælde kunde være kommet paa Vildspor, ligesom det og kunde synes antageligt, at den Mand, hvis Kald det er at opdage ethvert Brud paa Sikkerheden, kunde i sin Iver for denne være noget mere nærgaaende mod den Enkelte, som formodedes skyldig, end den, der ikke deelte hiint Kald og denne Iver. Dette kan man gjerne indromme; det er vistnok rimeligt, at Færre vilde blive forfulgte og fængslede for Misgjerninger, naar intet offentligt Tilsyn satte sig i Virksomhed for at opdage disse, eller dersom dette Tilsyns Kraft og Drift til at virke imod den borgerlige Sikkerheds Forstyrrelse blev mærkelig svækket. Det er og rimeligt, at de Dommere, som efter Klage eller Anmeldelse kom til at undersøge Sagen, og til hvilke Myndigheden til at arrestere skulde gaae over, netop ved den Aand, som gik igjennem Grundloven, og som vel og for en Tid vilde gaae gjennem Folket, Regjeringen og Domstolene, kun med den største Aengstelse vilde gjøre Brug af denne Myndighed. Men man vilde snart erfare de sørgelige Følger heraf for den almindelige Sikkerhed. Der er heller ingen særdeles Grund til at befrygte, at det udøvende Politi, og navnlig den Mand, der staaer i Spidsen for samme, vilde tilsidesætte tilbørligt Hensyn til den Enkeltes Ret, eller være tilbøielig til nogen Haardhed. Det maa for det første bemærkes, at Politidirecteuren, i de Undersøgelsesforhører, der optages under hans Bestyrelse, er bunden til de samme Former som de, hvori Betryggelsen søges for et egentligt Retsforhørs Paalidelighed. Dernæst maa han, naar han har den rette Bevidsthed om sit Kalds Pligter, hvilket maa forudsættes hos den, som et saa vigtigt Embede betroes, lade det være sig ligesaa magtpaaliggende som noget andet, at

ingen Uskyldig udsættes for Fare, ved den Bestræbelse som anvendes for at føre Forbrydelser frem, og at han heller ikke ved haard Behandling, selv imod de Skyldige, forskjærtser den almindelige Tillid og Hengivenhed hos Borgerne, som er saa vigtig for hans Virksomhed, og som netop flere af disse Embedsmænd have vidst at erhverve og holde vedlige. Hvad der i Almindelighed tales om en Haardhed i Charakteren, hvortil vedvarende Beskjæftigelse med Forbrydelser og Forbrydere skulde føre, er og langt fra at være almindeligt. Den Mand, der har de for hiint Embede fornødne Egenskaber, vil og have erhvervet saadant Øie for de Personers Adfærd, der træde frem for ham, at det, i Forbindelse med hans udstrakte Kundskab til Jurisdictionens Beboere, ikke let vil hænde ham at tage feil i den Mening han fatter om Individernes Skyld, men hvorpaa han dog, naar han er en forstandig og samvittighedsfuld Mand, ikke saaledes vil stole, at han skulde forsmaae, nøie at prøve alt. Der ere vel Mange, der synes at forestille sig Politiøvrigheden som en mod Borgerne og deres Frihed fjendtlig Magt, som for sin egen Behageligheds Skyld, eller for at tækkes høiere Myndigheder, skulde søge at beherske Borgerne. Men det er Borgernes eget Tarv, for hvis Skyld Politiet har sin Myndighed, og jeg har, ved et ikke ganske løseligt Bekjendtskab med flere af hine Embedsmænd, havt Leilighed til at erfare, at de tilfulde vare gjennemtrængte af den rette Pligtfølelse; ligesom jeg troer, at den større Deel af Kjøbenhavns Borgere endnu ikke miskjende Forholdet enten til Politiøvrigheds Embedet, eller til de Personligheder, der i lang Tid have beklædt dette.

Men ogsaa udenfor Kjøbenhavn vil der i Tiden kunne vise sig mislige Følger af en Grundlovsbestemmelse, hvorefter en anholdt Person inden 24 Timer skal stilles for Dommeren. Saafremt navnlig den af Udvalget foreslaaede Adskillelse mellem Retsplejen og Forvaltningen skal gjennemføres, saa maa der, som bemærket S. 281—282, ved Siden af de til nogle faa Steder henlagte Domstole, findes locale

Embedsmænd, der blandt andet skulde være Politimestere, og i denne Egenskab anstille de forelobige Undersøgelser angaaende Forbrydelser. Til disse vilde uden Tvivl de som Forbrydere anholdte Personer være at afgive til Varetægt og Afhørelse, baade fordi det, efter hvad jeg l. c. og S. 336 har anført, vil være disse Embedsmænd, som med størst Nytte kunne anstille slig Undersøgelse, og fordi det ikke billig kan forlanges, at den, der anholder en Forbryder, skal bringe ham længere end til denne Embedsmand. Men dette vilde ikke være en Fyldestgjørelse af Bestemmelsen i § 67 første Led, med mindre man paa een eller anden Maade vilde give hiin Embedsmand, navnlig som Politimester, Charakteer af Dommer, og jeg troer rigtignok, at man, netop for ikke at berøve Staten de bedste Kræfter til at faae Brud paa dens Sikkerhed bragt for Lyset, maatte gjøre det. Men man skal dog ei give en Grundlovsbestemmelse, hvorom man kan forudsee, at den vil blive skadelig, hvis man ei siden ved et saadant Paafund kunde gjøre den uskadelig. Herved møder endnu den Vanskelighed, at man vilde komme i Strid saavel med Grundsætningen om Forvaltningens og Dommermyndighedens Afsondring, som med den fastere Stilling § 62 giver Domstolene (see oven S. 253).

Det Eneste, som jeg, med Hensyn til den Politidirecteuren tillagte Myndighed til at forhøre og arrestere, finder at kunne behøve en Forandring, er, at hans i saa Henseende foretagne Handlinger ligefrem burde staae under Høiesterets Paakjendelse, istedetfor at der efter Forordningen 4de April 1809 § 6 udkræves særlig Tilladelse til derfor at indbringe samme. Saavel Fængsling, som alt hvad dermed staaer i Forbindelse, hører i sin Natur til Retsplejen, og, naar det af særdeles Aarsager findes hensigtsmæssigst, at henlægge en saadan Myndighed til en Øvrighed, saa bør dette ikke betage Nogen de Midler, Loven ellers vilde have givet ham til at faae formeentlig Uret afhjulpen. Jeg bør iøvrigt bemærke, at det kun er for Grundsætningens Skyld, at jeg

maatte anbefale denne Forandring i de gjeldende Love, thi ligesom det ikke vides, at Nogen hidtil har fundet Anledning til at paatale en af Politidirecteuren foretaget Arrest (en anden Sag er, at Nogen stundom har beklaget sig over at være arresteret), og endnu mindre, at Bemyndigelse til Appel er bleven nægtet, saaledes tvivler jeg ikke paa, at Justitsministeren i ethvert saadant Tilfælde vilde meddele de Klagende den efter bemeldte Frdn. fornødne Bemyndigelse. Men det er ikke tilbørligt, at Borgeren skal søge som en Gunst, hvad der, af en almindelig Grund, ligefrem tilkommer ham som Ret. Jeg maae tilføie, at jeg i det Hele maatte finde det rigtigt, at enhver Justitsøvrighed, navnlig Amtmanden, kunde, i fornødent Fald, foranstalte en Person heftet, naar han uden videre derfor kunde drages til Ansvar for Høiesteret. Ligesom Lovens 1 B. 23 Cap. tillægger Øvrigheden en saadan Myndighed, kunde den og være vigtig, hvor der var en slov eller ængstelig, for ikke at tale om en partisk Dommer; men den Paagjeldende burde aldrig tabe noget af de Midler, som Loven har tillagt ham til hans Beskjærmelse, fordi det, der i sin Natur hørte under Rettens Virksomhed, i et vist Tilfælde undtagelsesviis blev foretaget af en Øvrighed. Der vilde vist ingen Fare være, for at Øvrigheden vilde udsætte sig for den betydelige Ubehagelighed og det Ansvar, som den vilde være underkastet, naar Høiesteret misbilligede dens Foranstaltninger. Kun hvor der var en betydende og utvivlsom Grund til at sikkre sig den Paagjeldendes Person, men der var Anledning til at frygte for, at Dommeren ikke vilde vise behørig Kraft, vilde Øvrigheden derpaa indlade sig.

At Dommeren, naar han beslutter, at den Anholdte skal fængsles, skal afgive en af Grunde ledsaget Kjendelse, vil hverken skade eller gavne, dersom man vil lade sig nøie med, at Kjendelsen angiver den Forbrydelse, hvorfor den Anholdte sigtes; men da kunde det meget vel paalægges ham strax at afgive denne Kjendelse, uden at der behøvedes den Frist af 3 Dage, som Udvalget har foreslaaet. Men er det,

hvilket Udvalget synes at maatte have tænkt, Meningen, at Kjendelsen skal indeholde de enkelte Omstændigheder, der ligge til Grund for den af Dommeren tagne Beslutning, saa vil det kunne gjøre stor Skade. Det er meget sædvanligt, navnligt med Hensyn til betydelige og meget sammensatte Forbrydelser, at den aarvaagne Embedsmand, som Omhuen for Retssikkerheden er betroet, inden han skrider ind mod de Personer, som han har mistænkt, er forsynet med en Mængde Kjendsgjerninger, der Tid efter anden ere komne til hans Kundskab, og hvorpaa han grunder sin Mening, at den eller de Personer ere skyldige i det Brud paa den offentlige Sikkerhed, som han nu troer at kunne bringe for Dagens Lys, men uden at han endnu i en fuldgyldig Form har indsamlet de Oplysninger, som han troer sig istand til at tilveiebringe. Allerede paa Grund deraf vil han ikke vel være istand til i en Kjendelse at anføre engang de vigtigste af de Grunde, hvorved han har fundet sig forpligtet til at hefte de Mistænkte. Men derhos kunde Undersøgelsen lide meget ved, at de Anholdte, endnu medens de Oplysninger søges, som skulle benyttes mod dem, faae Kundskab om, hvad der er kommet frem og endnu kunde ventes at ville komme frem. De kunde da indrette deres Forklaringer derefter, og vide, hvad de gjøre klogest i at tilstaae eller nægte, ligesom og deres Venner og Staldbrødre, for hvem det, der blev dem meddeelt, ikke vilde blive en Hemmelighed, kunde faae Leilighed til ogsaa at indrette de Forklaringer, der maatte affordres dem, saaledes, som det var tjenligst for det Øiemed, at skjule Sandheden. Vel vilde den nidkjære Undersøger kunne finde Midler til at forebygge en saadan Forstyrrelse i hans Anlæg, ved at sætte Ordene paa Skruer. Men det vilde være Grundloven uværdigt, at paalægge den undersøgende Dommer en Meddelelse, som kun vilde blive uskadelig i den Forudsætning, at han vilde vide ved en Tilbageholdenhed, der dog ligefrem strider mod det der er erkjendt som den befalede Meddelelses Hensigt, at undvige den skadelige Følge. Desuden kunde det være Tilfældet, at ved-

kommende undersøgende Dommer ikke havde den Klogt eller den Nidkjærhed, som han dertil kunde behøve, eller at han havde en saadan Modbydelighed for slige Kunster, at han ei derpaa gad indlade sig, maaskee han og frygtede for, at vedkommende Domstol ikke i en saadan tilbageholden Meddelelse vilde finde en Opfyldelse af Grundlovsbestemmelsen. I Almindelighed vilde vist og de undersøgende Dommere blive mere og mere lunkne i et Kald, som ogsaa fra det Offentliges Side syntes at blive betragtet med Ugunst. Nidkjærheden er desuden ikke i Almindelighed saa meget stor, saa at vel og Mangen vilde finde sig veltilfreds ved, i denne Ugunst at have et Paaskud for sin Magelighed.

Forsaavidt det tilføies, at Dommeren, hvis den Paagjeldende kan løslades mod Sikkerhed, skal ved sin Kjendelse bestemme dennes Art og Størrelse, saa passer dette sig kun lidet til de Lovbestemmelser, som vi have om denne Gjenstand. Vore Lovkyndige have lært, at det kun er med Hensyn til de Straffetilfælde, der medføre Bøder, at Caution kan antages*); og da §ens Slutning indeholder, at Varetægtsfængsel ei kan paalægges Nogen i Sager, hvorunder der kunde være Spørgsmaal om Bøder, saa vilde, under denne Forudsætning, Dommeren aldrig kunne komme til at afgive en Kjendelse af foranførte Indhold. Vel antager jeg ikke, at hine Lovkyndige heri saa lige have Ret; men Lovgivningen er dog saa langt fra at indeholde saadan Hjemmel for en nogenlunde hensigtsmæssig Anvendelse af det omhandlede Slags Borgen, at man ved at sætte Dommerens Bestemmelse derom under Overdomstolenes Control, kunde udrette noget til Bedste for den personlige Frihed.

*) See Nørregaards saakaldte middelbare Tingenes Ret S. 372 og Hurtigkarls dito S. 463. Den svenske Lov af 1734 Straffebalk. Cap. 1 § 2 tilsteder ei heller at tage Borgen, naar Sagen ei kan afgjøres ved Bøder; men i de oven S. 289 omtalte nye Udkast til en Straffelov, Rettergangsbalken Cap. 10, er en temmelig omfattende Anvendelse af Borgen bragt i Forslag.

Jeg har vel mod den ældre Lære meent, at Dommeren kan forsvare i Sager, hvorunder Nogen er sigtet for en Middelforbrydelse, at tage mod et efter Skjøn ansat Cautionsbeløb. Men fordi jeg har antaget, at Dommeren i Tilfælde, hvor Fængsling ikke ligefrem er nødvendig efter Loven, kan i en saadan Sikkerhed finde en Bevæggrund for sig til ikke at bruge den strænge Fremgangsmaade, hvilket og enkelte Gange er skeet, derfor kan jeg dog ikke tænke mig, at han*), saaledes som vore Love ere, kan i noget Tilfælde, hvor der ellers var Hjemmel til at anvende Fængsling, være Ansvar undergivet, for ei at have villet lade sig nøie med dette Slags Sikkerhed, eller for at have spændt Fordringen høit; og det er jo kun forat give den Paagjeldende Adgang til Appel, at Kjendelsen skal indeholde noget i foranførte Henseende.

Hvad der uden Tvivl skulde være det Væsentlige, §en skulde udrette til den personlige Friheds Beskjærmelse, er, at den Paagjeldende strax skulde kunne faae Kjendelsen beskreven og særskilt indanket for høiere Ret. Men det skjønnes ikke hvad en Appel, medens Undersøgelsen endnu er i Gang, kan hjelpe, uden i det Tilfælde, at den Sag, hvorfor den Paagjeldende var heftet, i og for sig er af den Beskaffenhed, at den, hvorledes den end var oplyst, ikke kunde begrunde hans Fængsling. Men dette Tilfælde vil være en stor Sjeldenhed, især saa længe der ikke haves Lovbestemmelser, der yderligere indskrænke Arrestabiliteten end vore Love gjøre. Forsaavidt Anken skal søges deri, at der ikke haves saadanne Oplysninger, som begrunde Arrestabiliteten, saa vil den ikke

---

*) See min Haandbog 6 Cap. S. 373—377. Hvad jeg der har foredraget om Arrestabilitet og Sikkerhedsstillen som Middel til at undgaae den, er vistnok langt fra at have tilfredsstillet mig, og vil nok heller ikke for Andre være tilfredsstillende. Men det turde dog vel (hvad der rigtignok siger meget lidet) have opklaret Sagen en Deel bedre, end det var skeet af vore ældre Lovkyndige; og det ligger uden Tvivl i Lovenes Ufuldkommenhed, at der ingen nogenlunde tilfredsstillende Forholdsregel i foranførte Henseende kan gives.

med Nytte kunne bringes for høiere Domstole, saalænge Undersøgelsen ei er sluttet, eller den dog har varet saalænge, at der heri er Grund til at fordre Afhjelpning gjennem Domstolene, hvilket man i sidstnævnte Tilfælde dog under den nærværende Tingenes Orden vil kunne udrette gjennem Øvrighedsmagten. Den Paagjeldende kunde dog ikke erholde en Overretsdom, der aabnede Fængslets Døre for ham, fordi der i det Øieblik han sættes derind, kun vare svage Oplysninger mod ham, hvis disse siden vare blevne styrkede og fuldstændiggjorte. Naturligviis maatte dog Dommeren, naar ikke den Kjendelse, der er givet den Fængslede beskrevet (og hvorpaa det synes at hans Anke atter skal grundes), i Forbindelse med det der er gaaet forud for Arresten, hvilket vel maa ind i Akten, indeholdt de fornødne Oplysninger, være beføiet til at fremlægge, hvad der siden yderligere var blevet oplyst; og selv hvis den Paagjeldende kunde erholde en Dom til sin Fordeel, inden de fornødne Oplysninger vare komne frem for Overdomstolene, maatte dog Dommeren, paa Grund af disse senere Oplysninger, kunne holde ham i Fængslet i Følge en nye Kjendelse, der indeholdt den nye Hjemmel for den forhen ei tilstrækkelig begrundede Arrest. Denne hele foreløbige Appel vilde saaledes være saa hensigtsløs og føre til saa megen Vidtløftighed og Bekostning, at Grundloven vistnok ikke dertil bør give Anledning. Udvalget har iøvrigt gjort et Forslag, der synes nogenlunde at værne imod disse Ulemper, det nemlig, at Indankningen skal, indtil den af Samme foreslaaede Ordning af den criminelle Proces er foregaaet, skee som af en privat Sag, dog at der kun gives Extraretsvarsel og at Brugen af stemplet Papiir og Erlæggelsen af Retsgebyr bortfalder (see dens § 85). Dette forudsat, vilde rigtignok Paaankningen blive ligesaa sjelden som den kunde befrygtes at ville blive hyppig, dersom den Fængslede kunde begjære Sagen indstævnet paa den Maade, som Lovene hjemle med Hensyn til Domme i criminelle Sager. Men deels vil der, saaledes som et meget sagkyndigt Medlem af Udvalget, der ikke var enigt i hiint Forslag, udviklede,

deraf flyde adskillige praktiske Uleiligheder *); deels vilde og Følgen være, at det, som fandtes fornødent til den personlige Friheds Beskyttelse, dog kun vilde yde den en saadan, der havde Evne til at iværksætte Appel paa egen Bekostning. Vel er herved bemærket, at den Uformuende jo, i Overeensstemmelse med de gjeldende Regler, vilde have Adgang til at erholde fri Proces, saafremt der findes Grund til Paaankning. Men det har dog noget meget stødende, at det, som i Grundlovsudkastet maa være anseet som en den Fængslede retfærdigt tilkommende Beskyttelse, ikke skal kunne benyttes af dem, der meest trængte dertil, uden igjennem en Begunstigelse fra Regjeringens Side. Iøvrigt vilde og, naar fri Proces først skal søges og Erklæring derom indhentes, let kunne medgaae saa lang Tid, at hele den tilsigtede Nytte af Bestemmelsen vilde være tabt; thi hvad den skal give, er ikke Ret til at faae Arrestens Lovlighed prøvet af Overdomstolen (denne er jo alt lovhjemlet), men at den Paagjeldende kan opnaae det strax og uden at oppebie Udfaldet af den mod ham reiste Sag. Men i Gjerningen vilde det maaskee og snart komme til, at fri Proces vilde blive tilstaaet i alle deslige Sager, da der vilde opstaae lydelige Klager, naar en fængslet Mand, paa Grund af sin Uformuenhed, skulde være udelukket fra den Beskyttelse, Grundloven havde fundet nødvendig. Iøvrigt kunde der og være adskilligt andet at erindre ved den hele foreslaaede Bestemmelse. Saaledes er det Extrarets Varsel, der efter samme skal finde Sted, ikke, som man synes at have forudsat, optaget af den for Tiden gjeldende Rettergangsmaade. Forordningen 3die Juni 1796 § 29 taler kun om Indvarslingen til første Instants. Men hverken denne Indvarsling eller den, som er foreskrevet med Hensyn til Appellen i de criminelle Sager, hvori en Defensor er beskikket, passer sig paa det omhandlede Tilfælde, hvori Dommeren, som er den Eneste der kan stævnes, dog

---

*) See Rigsdagstidenden S. 2576—2577.

bør have nogen Tid til at besørge Forsvaret for sin Kjendelse, og navnlig i den Henseende søge en Sagfører beskikket og meddeelt den fornødne Instruction. Der bør vistnok ubetinget paa hans Begjering befales en Sagfører, og det deels i retfærdigt Hensyn til ham, der ei kan antages at have gjort andet end hvad han ansaae for Embedspligt, deels fordi det jo og er det Offentliges Tarv, hvorom det gjelder. Denne Omstændighed vilde iøvrigt og medføre, at det saa meget mere vilde blive fundet anstødeligt, at den Fængslede skulde udføre Sagen paa egen Bekostning. I Følge alt dette, vilde der ved den særegne Rettergangsmaade, som Udvalget har anbefalet, intet andet udrettes, end at Sagen gik en Deel langsommere, og at det Sagfører-Salair, der ordentligviis vilde falde det Offentlige til Byrde, maatte blive større end om Sagen behandledes som en Justitssag. Forsaavidt Udvalget vil, at den omhandlede Bestemmelse kun skal være midlertidig gjeldende, indtil en ny Ordning af den criminelle Proces er iværksat, og at den derfor ei skal optages i selve § 67, da er der og heri noget, som jeg aldeles ikke kan forklare mig. Den paatænkte nye Ordning skulde jo fornemmelig støtte sig til Edsvorneretterne. Men med denne Indretning vilde, efter mit Begreb, den hele Bestemmelse om foreløbig Indankning af den Kjendelse, hvorved Fængslingen var besluttet, være aldeles uforenelig. Da de Edsvornes *) Udsagn om den Anklagedes Skyld eller Uskyld ei kan være Gjenstand for nogen Indankning, kan jeg ikke tænke mig, hvorledes en Kjendelse, hvorefter den Anklagede er heftet, kunde bringes for Landets Overdomstole, medens selve Sagen gik til de Edsvorne, hvor den mulig kunde have faaet sin endelige Afgjørelse inden den kom for hine Domstole, ligesom og Afgjø-

---

*) Skjøndt jeg, naar Indretningen her fik et Hjem, vilde ansee Betegnelsen Sandemænd for den passende (see oven S. 346), finder jeg det dog, saalænge der blot er Tanke om at forplante denne Indretning hertil, naturligst, at betegne den med et Navn, hvorunder samme er bekjendt.

relsen kunde falde i ganske modsat Retning. Det ene Rette, som og i de Lande, hvor man har Jury=Indretningen, er antaget som noget der følger af sig selv, er at den, der af den dertil bemyndigede Embedsmand er bleven heftet, maa blive i Fængslet, indtil enten Embedsmanden*) selv, navnlig paa Grund af stillet Borgen, lader ham løs, eller dette besluttes af den Myndighed (Storjuryen eller Anklagekammeret), der bedømmer, om han egner sig til at sættes i Anklagestand, eller og det bliver en Følge af Sagens endelige Udfald. Dette medfører vel, navnlig i England, hvor Edsvorne udenfor London kun træde sammen halvaarlig, at den Fængslede stundom i lang Tid maa sidde og vente paa sin Skjebne, men, om end det samme maatte finde Sted her, vilde man derfor ikke kunne gribe til en saa forstyrrende Indretning, som den foranførte. Imidlertid turde der, under den Ordning af Criminalretspleien, som her maatte foregaae i Forbindelse med Indførelsen af Edsvorneretter, være Middel til en hurtigere Afhjelpning af unødvendig eller ubillig Arrest. Det er oven S. 334 udviklet, hvorledes der burde være en collegialiter organiseret Ret, der skulde styre den forudgaaende Undersøgelse, og i sin Tid tage Beslutning om, hvorvidt Anklage skulde finde Sted, eller ikke, samt om Sagen i sidste Tilfælde skulde bringes for Assiserne eller paakjendes af denne Ret selv. Denne Ret vilde idelig have Leilighed til at løslade den, som den ei fandt tilstrækkelig Grund til at holde i Fængslet. Det behøvede saaledes ingenlunde at beroe med dens Beslutning indtil Assiserne kunde samles. Til bemeldte Ret kunde og den Fængslede, medens Undersøgelsen varede, henvende sig med Besværing over sit Fangenskab. Det vilde saaledes være selve den Deel af § 67, der handler om Indankning af den Kjendelse, hvorefter Nogen er fængslet, og ikke den midlertidige nærmere Bestemmelse i den af Udvalget foreslaaede

*) For Kortheds Skyld bruger jeg dette Ord, skjøndt de Personer, der i England have Ret til at fængsle den Anklagede, størstedeels ikke ere Embedsmænd i den Betydning, hvori vi tage Ordet.

Tillægsparagraph, som blot kunde blive gjeldende indtil man kom til den Ordning af vort Communalvæsen, Udvalget har for Øie.

Endnu maa jeg under denne Sagens Deel bemærke, at der maaskee nok saa ofte kunde være Grund til Klage over en unødvendig Forlængelse af en paalagt Arrest, som over den Retshandling, hvorved den oprindelig er paalagt. Naar alle de Midler, der frembyde sig til Sagens Oplysning, ere udtømte, vil ofte den, efter det Udseende Sagen havde ved Forhørets Begyndelse, fornødne Arrest ikke længere være det, og da burde Dommeren ei være altfor vanskelig ved at løslade den Paagjeldende, især mod Caution. Men da §en kun hjemler den Heftede Adgang til Paaankning strax efter at Fængsling er besluttet og iværksat, kunde det maaskee synes som om Appel ikke senere kunde tilstedes uden i Forbindelse med Hovedsagen. Dette forudsat vilde den Paagjeldende tabe en Ret, som han nu har, og som under Omstændigheder, der ei ere ganske sjeldne, kunde være af ikke liden Vigtighed. Jeg tænker navnlig paa de stundom forekommende vidtløftige Sager, hvori en stor Mængde Personer ere indviklede. Derunder kan det let hænde, at Undersøgelsen med Hensyn til nogle af disse, der kun ere indviklede i ganske enkelte af de paatalte Forbrydelser, temmelig tidlig er bragt til Ende, medens Sagen endnu for de Øvriges Skyld kan tage lang Tid. Jeg vil ingenlunde paastaae, at vedkommende Retter pleie at være utilbøielige til at løslade saadanne Enkelte; allerede det Ønske, de maae have om at kunne tømme nogle af de opfyldte Arrester, maa endog gjøre dem tilbøielige til at slippe saa mange løs, som de nogenlunde kunne forsvare; og det er ikke sjeldent, at de, for med Sikkerhed at kunne gaae saa vidt heri som muligt, have dertil erhvervet Cancelliets Samtykke. Men Muligheden er dog ligesaavel givet af at en Arrest unødvendig forlænges, som af at den gjøres uden tilstrækkelig Grund, og skal Grundloven tage sig af dette sidste, bør den heller ikke glemme det første.

Slutningen af § 67 turde lige saa lidet som Ø's øvrige Indhold være at anbefale. Paa den ene Side hører det vistnok til de sjeldneste Tilfælde, at nogen heftes for en Forseelse, som kun kan medføre Straf af Pengebøder eller simpelt Fængsel. Dette kan naturligviis ikke siges at være skeet blot fordi Sagen i sin Tid ei udfalder til større Straf, men kun, naar der, efter dens Beskaffenhed, og det navnlig saaledes som den saae ud, den Tid Fængslingen foregik, aldeles ingen Anledning var til at nedlægge Paastand om høiere Straf, saa at Bestemmelsen altsaa maa blive uden Anvendelse i alle de Tilfælde, hvori nogle Dages Fængsel paa Vand og Brød vilde være et paa den omhandlede Forseelse, naar den oplystes i sit hele Omfang, anvendeligt Alternativ. Men paa den anden Side ere der og Tilfælde, hvori det deels er udtrykkelig lovbefalet, deels i sig aldeles naturligt, at den, der er faldet i Bøder, underkastes Arrest, naar han ei kan stille Sikkerhed. Dette gjelder til Exempel med Hensyn til Bøder for Toldsvig efter Frdgn. 1ste Febr. 1797 § 128, og Enhver vil let indsee, at man vilde aabne Døren for en Forbrydelse, som baade kunde blive høist skadelig for Staten, og derhos hidrører fra et forkasteligt Sindelag, hvis den løse og ubekjendte Person, der stod som Defraudenten, havde saa let ved at unddrage sig fra det Ansvar, som han maaskee mod rundelig Betaling af de egentlige Vedkommende havde paataget sig. Man vil og her see et Exempel paa, at de Forseelser, der kunne paadrage Bøder, ikke ubetinget ere ringere end de, der medføre en Straf t. Ex. af Vand og Brød. At Toldsvig kun straffes med Bøder, er ingenlunde, fordi man erkjender, at den Strafskyld, der indeholdes i samme, ikke er stor nok til at en høiere Straffeart derpaa kunde anvendes; men Lovgiveren har erkjendt, at Pengestraf, efter Toldsvigs Natur og de øvrige Forhold, som bør tages i Betragtning ved Straffens Valg, er den, ved hvis Hjelp man bedst kan modvirke denne skadelige Forseelse. Der gives og Exempel paa saa langvarige Straffe af simpelt Fængsel, at de ikke kunne betragtes som mildere end Fængsel paa Vand og Brød,

hvilken Straf stundom ubetinget fastsættes, fordi simpelt Fængsel, efter de personlige Forhold, som Forseelsen forudsætter, vilde være mindre virksomt, medens det og, ved sin større Langvarighed, vilde indeholde et større Onde for de Paagjeldende. Iøvrigt kunde den her omhandlede Deel af §en maaskee endog give Anledning til den Misforstaaelse, at den Skyldige i Almindelighed burde fængsles i alle Sager, hvorunder der var Spørgsmaal om en høiere Straffeart end den der nævnte, men hvilket vilde føre til en langt hyppigere Brug af Fængsling, end der for Tiden er sædvanlig.

Af alt det Foranførte vil det være indlysende, at Bestemmelserne i § 67, medens de paa den ene Side vilde lamme den Myndighed, der har at overholde den borgerlige Sikkerhed, dog paa den anden ere aldeles uskikkede til at give nogen sand Beskyttelse mod denne Magts Misbrug, og at de derhos vilde føre til mange Forviklinger og Retstvivl. For den, der har nogen Fortrolighed med Lovgivningsfaget, vil det og umiddelbart indlyse, at det maa blive et uheldigt Foretagende, naar man uden et omfattende Overblik over alle de Forhold, som dermed komme i Berørelse, vil gribe ind i en vanskelig Green af Lovgivningen ved saadanne afsondrede og i det Enkelte gaaende Bestemmelser, som de §en indeholder. Vil man endelig have noget sagt i Grundloven om den personlige Frihed, saa maa man heller hjelpe sig med den intetsigende Bestemmelse, som Grundlovsskriverne pleie at give til Bedste. Men dersom man undseer sig ved en slig Skinbestemmelse, saa kunde der gives Tilsagn om en Lov, som nærmere ordnede denne Gjenstand; og skjøndt jeg veed, og ofte har søgt at vise, hvor indskrænket det er, der ved almindelige Lovbestemmelser om denne Gjenstand, kan udrettes til at sikkre den rette Ligevægt mellem hvad den almindelige borgerlige Sikkerhed fordrer, og hvad der skyldes den Enkelte, som kommer i Sammenstød dermed (en Erkjendelse, som de Forsøg, flere Love derpaa have gjort, snarere have styrket end svækket), saa holder jeg dog for, at der, ved en med

behørig Indsigt udarbeidet Lov, kunde bringes nogen større Fasthed og Sikkerhed ind i denne vigtige Materie, hvori vor Lovgivning vistnok er temmelig forsømt, og finder saaledes en dertil sigtende Lov ret anbefalelig. Dog vilde jeg helst, at der sørgedes for denne og flere Forbedringer i Loven, uden at der derom gaves Tilsagn i Grundloven. Ligesom saadanne Tilsagn let opvække Formodning om noget Større end det man vil see sig istand til at udrette, ville de heller ikke vinde nogen Tillid hos dem, der vide, hvorledes det er gaaet med lige Tilsagn i andre Landes Grundlove. — Naar vi ere gaaede saa meget ind paa foranførte §, saa have vi derved søgt at give et slaaende Beviis paa den store Retsforvirring, hvortil Grundlove, ved at give almindelige Regler til Betryggelse for de forskjellige Borgerrettigheder, føre, naar de ville sige noget Bestemt og i det virkelige Liv Indgribende. De fleste øvrige herhenhørende §§ give derimod kun Exempler paa, hvor tomme slige Bestemmelser blive, naar de blive staaende ved det Almindelige.

Til hiin § 67 har Udvalget knyttet Forslag om en ny §, der skulde indeholde, at Boligen er ukrænkelig, at Huusundersøgelse, Beslaglæggelse og Undersøgelse af Breve og andre Papirer, hvor ingen Lov hjemler en særegen Undtagelse, alene skeer efter en Retskjendelse. Ogsaa denne § er blandt dem, der have Udseende af at sige noget Stort, medens dog egentlig slet Intet er sagt, men alt bliver som det er. Af de flere Bemærkninger, hvortil den kunde give Anledning, skal jeg kun udhæve, at den, saaledes som den er affattet, vilde ligesaavel som Udkastets § 67 betage Politidirecteuren i Kjøbenhavn den Myndighed til at anstille de omhandlede Undersøgelser, som han dog vistnok ikke uden stort Afbræk for Retssikkerheden kunde undvære; ligesom dette og vilde gjelde med Hensyn til de Politimestere, der maatte blive at ansætte andetsteds, naar den foreslaaede Adskillelse mellem Retspleie og Forvaltning blev gjennemført. Endvidere skal jeg endnu i Anledning af hvad Udvalgets Ordfører bemærkede angaaende det Ønske, som Provindsialstænderne for

nogle Aar siden (i 1838) bragte for Kongen om en Lov angaaende denne Gjenstand*), henvise til det Circulære, som i den Anledning blev udstædt, og hvorom der i 1840 blev meddeelt Stænderne det Fornødne; i hvilket Circulære det forekommer mig, at der indeholdes nok saa meget til Betryggelse for Misbrug, som i den foreslaaede §**), hvorhos og Forhandlingerne for 1838 ville vise, at den Sag, der fremkaldte Bevægelsen, for en stor Deel var af en anden Beskaffenhed end man havde forestillet sig***).

§ 68****) synes at være skreven til Eiendomsrettens Betryggelse, men turde dog være udsat for Misbrug til Skade for Eiendomssikkerheden. Adskillige andre Grundlove have en lignende Sætning, men med flere vigtige Forskjeller. Saaledes er der for det meste kun Tale om Eiendomsrettens Afstaaelse til Statens eget Brug, medens nærværende § fører Tanken hen paa saadanne Forandringer i Eiendommens Fordeling mellem Borgerne indbyrdes, hvorved det maatte antages, at det almene Vel befordres, et Begreb, saa vaklende og ubestemt, at alle Slags Partieønsker deri kunne finde et Støttepunkt. Vistnok vilde fornævnte §, naar de Ord: „hvor Almeenvellet kræver det" ombyttedes med andre, der kun betegnede Afstaaelse af den Eiendom, der behøvedes til offentligt Brug (cfr. Pl. 31de Juli 1801), blive for indskrænket, og kunde saaledes blive til Hinder for en virkelig velbegrundet Indgriben fra den lovgivende Magts Side. Der ere Tilfælde, hvori Statsmagten ogsaa rettelig

*) S. 2582—2583.

**) Roesk. Stændertid. f. 1840 S. 29—31. Viborg Stændert. S. 33—35.

***) See Roesk. Stændertid. for 1838 1 R. S. 664—669, 2 R. S. 1001—1031. Viborg Stændertid. 1 R. S. 1315—1331, 2 R. S. 1721—1749.

****) „Ingen kan tilpligtes at afstaae sin Eiendom, uden hvor Almeenvellet kræver det. Det kan kun skee ifølge Lov og mod tilsvarende Erstatning.

kan paalægge Borgerne at afgive deres Eiendomme eller, hvilket er det samme, Rettigheder, der staae i Forbindelse med deres Eiendomsret, til Andre, mod et fuldstændig Vederlag; jeg skal blot nævne det tvungne Mageskifte, som Jordfælledsskabets Ophævelse medførte, Tiendeafløsningen og de Eiendoms Afstaaelser og Adgang til Rettigheders Erhvervelse paa en andens Grund, der hjemles ved Anordningen af 29de Juli 1846 samt den i Forbindelse dermed staaende Pl. 6te Juni 1848. Det vilde vistnok være aldeles forkeert, at give en Grundlovsbestemmelse, hvorved der betoges Statsmagten Ret til at gjøre Bestemmelser af et saadant Slags, hvis der i Fremtiden skulde vise sig Forhold, som indeholdt en ligesaa god Berettigelse dertil som den, hvormed Lovgivningen i sin Tid greb ind i de deri behandlede Forhold, og den anførte Anordn. af 1846 viser selv hen til slige fremtidige Bestemmelser. Men det er og langt fra min Mening, at bemeldte § skulde optages med ovenmeldte Indskrænkning, hvorimod jeg holder for, at den meget vel aldeles kan undværes i Grundloven. Ligesom Statens Ret til Afstaaelse af de Eiendomme, der behøves til offentlige Foranstaltningers Fremme, allerede er tilstrækkelig begrundet ved de gjeldende Love, saaledes vilde det, hvis man endelig vil have noget derom ind i Grundloven, heller ikke være vanskeligt at udtale denne Ret paa en saadan Maade, at den ikke traadte i Veien for Statens øvrige berettigede Raadighed over Borgernes Eiendele, uden at dog Bestemmelsen fik det Truende for Eiendomsretten, som findes i Grundlovsudkastet § 68. Iøvrigt behøver denne Raadighed, der paa mangfoldige Maader yttrer sig i Lovgivningen *), ligesaalidet en udtrykkelig Erkjendelse i Grundloven som den Ret, der tilkommer Staten til at raade over Borgernes Handlinger. Det bemærkes endnu, at naar fremmede Grundlove omhandle Statens Ret til at

*) Man kan herved efterse min Haandbog over den danske og norske Lovkyndighed 3 B. S. 514—527.

fordre Afstaaelse af de til dens Brug fornødne Eiendomme, saa skeer det og gjerne i Form af en Undtagelse i en ellers erkjendt Urokkelighed af Eiendomsretten, hvorimod §en har Skikkelse af at det er noget Særegent man indrømmer Eiendomsretten, og dette giver et ganske andet Indtryk. Men det, hvorfor bemeldte § især har voldt Ængstelse, er at den synes at skulle tjene til Støtte for de aldeles uretfærdige Fordringer paa en tvungen Afstaaelse af Fæstegodset, der har fundet en betænkelig Udbredelse hos Mange. Det er under de Forhandlinger, som angaaende denne Gjenstand have fundet Sted i de Roeskilde Stænder, paa det klareste beviist, ei alene at disse Fordringer ere blottede for al Retsgrund, men og at den Lovgivning, der gav efter for samme, vilde være til stor Skade netop for den Deel af Borgersamfundet, til hvis Fordeel den skulde sigte. Men skjøndt saaledes §en ved en rigtig Overveielse af Forholdene ikke kunde føre til noget for Eiendomsretten farligt Foretagende i den Retning, saa er det dog høiligen at befrygte, at den idetmindste vil blive brugt til at styrke Forsøg paa Eiendomsrettens Krænkelse. Man har saa meget mere troet at have Grund til denne Ængstelse, som det synderlige Udtryk: „tilsvarende Erstatning", navnlig i Sammenligning med de nu gjeldende Love om Eiendommes Afstaaelse til Statens Fornødenhed, synes at vise, at Maalestokken skulde søges ikke saa meget i Eierens Tab ved at maatte afstaae sin Eiendom, som i det, der kunde findes at passe i det hele System, hvorved denne Omvæltning i Eiendomsforholdene skulle sættes igjennem. Dette har vel Udvalget søgt at afhjelpe ved at foreslaae Udtrykket „fuldstændig" sat istedetfor „tilsvarende". Jeg formoder og at dette Ændringsforslag vil vinde Bifald, og den Indsigelse, der mødte mod Samme, indeholder endog et yderligere Beviis for dets Nødvendighed. Men dermed bortfalder ingenlunde al Fare for en fordærvelig Benyttelse af §en. Der tales stundom som om det var ganske i sin Orden at tage en Mands Eiendom fra ham, naar man kun giver ham hvad der kaldes

fuld Erstatning. Men der behøves dog kun lidet Bekjendtskab med Livets Forhold for at indsee, hvormeget man er udsat for en uretfærdig Forringelse i sin Tilstand, naar man tvinges til at afstaae det, der er Ens lovlige Eiendom, og i Stedet derfor modtage noget Andet, som tredie Mand agter at være lige med dette. Naar der er tilføiet En Vold og Uret, bliver rigtignok den Erstatning, som derfor tilkommer ham, hvis den ei anderledes kan oplyses, at bestemme ved saakaldte uvillige og kyndige Mænds Skjøn, men det er kun fordi Retfærdigheden intet andet Middel kjender, at den Forurettede maa finde sig heri. Hele Verden veed, at det er meget uvist, om han virkelig bliver skadesløs, skjøndt det altid bør være en Regel for Skjønsmændene i Tvivlstilfælde at vælge den for den Uretlidende fordeelagtigste Afgjørelse. Hvor et bestemt Jordstykke behøves til et Veianlæg eller andet offentligt Brug, da er det en i Samfundsforholdene grundet Nødvendighed, at han maa afgive det, og der er da heller ingen anden Udvei, end at Værdien af dette Jordstykke saavelsom den Skade Eieren iøvrigt derved maatte have lidt, bestemmes ved Vurderinger, som i slige Tilfælde ogsaa gjerne blive ret rundelige. Men at gjøre en Regel af det, der i slige enkelte Tilfælde er en ved Nødvendighed paabudet Undtagelse, er at tilintetgjøre al Eiendomsret. Ogsaa er det indlysende, at det netop i de ovenpaapegede Tilfælde vilde, for at Hensigten skulde kunne opnaaes, være nødvendigt at sætte Erstatningen lavt; hvilket og synes at være betegnet ved §ens Udtryk.

Efter alt det Anførte er det høilig at ønske, at Grundlovsudkastets § 68 aldeles udgaaer. Herved vilde vel og den Tilsikring bortfalde, som, efter Udvalgets Forslag, skulde gives Eiendomsretten ved de Ord, der skulde sættes i Spidsen: „Eiendomsretten er ukrænkelig". Men ved Siden af §ens øvrige Indhold, vil man nok ikke finde nogen synderlig Betryggelse ved denne Talemaade, og det forekommer mig heller ikke passende, at en ny Statsforfatning, der ei er gaaet frem af nogen, den ældre Retstilstand kuldkastende

Omvæltning, udtaler det som noget særegent, at den ikke skal krænke de Rettigheder, som den er bestemt til at beskjærme. Naar denne Sætning er bleven fremsat i de flere Forfatningslove, som Frankrig efterhaanden har faaet, saa er det skeet med særdeles Hensyn til, at sikkre Eiendomsretten over de i Revolutionstiden confiskerede og bortsolgte Godser mod de Angreb, som de foregaaende Eiere eller disses Efterkommere kunde være tilsinds at gjøre paa de Adkomster, der vistnok oprindelig hvilede paa Vold og Uret. Forsaavidt det iøvrigt hedder i §en, at en tvungen Eiendoms-Afstaaelse kun kan skee ifølge Lov, kan det dog ikke derved være Meningen, at der ved Anvendelsen af de allerede gjeldende Anordninger, der hjemle Eiendoms Afstaaelse til offentligt Brug, skulde hvergang behøves en særlig, i Overeensstemmelse med den nye Forfatning given Lov; hvilket vilde være en aldeles overflødig Vidtløftighed. Der sigtes uden Tvivl kun til de Tilfælde, der, om end bemeldte Anordningers Grundsætning derpaa er anvendelig, dog ikke saa ligefrem indbefattes under deres Bud, at der jo derom kan være Tvivl, saaledes som det forholdt sig med Hensyn til de Afstaaelser, der bleve Gjenstande for Frdn. 5te Marts og Pl. 3die April 1845. Disse Anordninger vidne iøvrigt om den Varsomhed hvormed den forrige Regjering benyttede hiin Grundsætning, hvorimod den provisoriske Forordning 5te Mai 1848 indeholder et mærkeligt, og hidtil vel det eneste Exempel paa det modsatte af denne Varsomhed.

§ 69 *) indeholder et slaaende Exempel paa den Tomhed, som der let kommer ind i de almindelige Bestemmelser angaaende alle Slags Lovgivnings- og Forvaltningsgjenstande, som man saa gjerne vil indbringe i Grundlove. Et Mindretal af Udvalget har og andraget paa, at den udgaaer, som paa den ene Side betydningsløs og paa den

---

*) „Alle Indskrænkninger i den frie og lige Adgang til Arbeide, som ikke ere begrundede i det almene Vel, skulle hæves ved Lov".

anden Side dog udsat for Misforstaaelse. Under den foreløbige Forhandling angaaende denne Gjenstand, blev der blandt andet gjort den meget træffende Bemærkning, at de, der hylde en aldeles uindskrænket Næringsfrihed, og de, der ønske en stærk Tilbagegang fra den Lempelse, der efterhaanden er indtraadt i den ældre Næringstvang, lige rolig kunne stemme for Paragraphen, hvilket vistnok klarlig viser, at den er intetsigende. Med alt det er det dog utvivlsomt, at den vilde forurolige mange Medborgere, der frygte for en deres Velfærd rystende Ophævelse af alle særegne Næringsberettigelser. Det kan heller ikke omtvivles, at den i de tilkommende lovgivende Forsamlinger vilde blive benyttet til Støtte for saadanne Paastande; og der vilde da blive ført bittre Klager over Skuffelse, naar disse ikke gik igjennem. Det er vel paa den anden Side bemærket, at det dog er i sin Orden, at den Grundsætning, der er udtrykt i §en, træder frem i Grundloven, for ved Fremtidens Lovgivning efterhaanden at gjennemføres. Men saadan løs Berørelse af et stort Spørgsmaal er langt fra det, jeg tænker mig ved en Grundsætning. Skjøndt Udvalgets Fleerhed har erklæret sig for §en med Forandring af Ordet Arbeide til Erhverv, synes den dog ikke at sætte nogen Priis paa samme; og da jeg heller ikke troer, at Rigsforsamlingen vil holde paa den, skal jeg ikke dvæle ved de flere Bemærkninger, som jeg, selv efter hiin vistnok meget anbefalelige Ændring, kunde have mod Affattelsen. Dog maa jeg endnu tilføie, at, hvis §en virkelig skulde indeholde Noget, saa vilde det være, at, naar Almeenvellet findes at lide under en eller anden udelukkende Næringsberettigelse, skulde den, uden Hensyn til den Enkeltes Ret, afskaffes. Der gives vel ikke her i Landet mange udelukkende Næringsrettigheder, der have en saadan retlig Begrundelse, at der kunde føres Klage over Retskrænkelse, naar de uden videre ophævedes. De kjøbenhavnske Bageres paastaaede Rettighed til at modsætte sig flere Bageriers Oprettelse (hvorom der var Tale

under Forhandlingerne) har ikke en saadan Begrundelse*), endnu mindre de almindelige Laugsrettigheder**). Men Billighed taler dog saa stærkt mod slige og andre Rettigheders pludselige og ubetingede Ophævelse, at dette vistnok og bør komme meget i Betragtning, ved Siden af de fra det almindelige Vel hentede Grunde, som anføres for en saadan Ophævelse. Jeg kan for min Deel vel heller ikke antage, at en saadan Fremgangsmaade virkelig skulde stemme med det almindelige Vel; thi deels udgjøre de mangfoldige Familier, hvis Rolighed og Velfærd vilde rystes ved en slig Omvæltning, ikke uvigtige Bestanddele af det Hele, om hvis Vel der spørges; deels finder jeg, at den nærværende Ordning med sine Skyggesider ogsaa forbinder adskillige ikke uvigtige Fordele, og at der behøves megen Sagkundskab og et sundt roligt Overblik, for at træffe en ny Ordning, der skulde have flere gavnlige end skadelige Følger. Men selv de enkelte Borgeres og Familiers Skjebne under en pludselig Forandring i den nærværende Tingenes Orden fortjener ved slige Leiligheder et særligt Hensyn ved Siden af den usikkre og ofte af Tilbøielighed og egen Interesse ledede Forestilling, som Fleerheden maatte gjøre sig om en saadan Forandrings Forhold til Almeenvellet. Der gives og virkelig Tilfælde, hvori det vilde være en sand Retskrænkelse, om man, uden videre, gjorde en hidtil privilegeret Næringsvirksomhed fælleds for alle. Jeg nævnte under Forhandlingerne Landsbymøllerne; jeg skal her af de flere Exempler, der frembyde sig, kun tilføie det udelukkende Privilegium paa at udgive Avertissementstidender, hvoraf Enkelte ere i Besiddelse. Dette Privilegium er især blevet Gjenstand for hyppige Angreb; og skjøndt jeg, for min Deel, finder, at det ogsaa har sin Nytte for det Almindelige,

---

*) See Nye Collegial-Tidende for 1841 S. 302—303 og 312—323, samt Roeskilde Stændertid. for 1842 S. 2307—2342.

**) See Collegial-Tidende for 1838 S. 388—390.

at der er en bestemt Avis, hvori man kan søge alle Kundgjørelser af et vist Slags, og at derfor ogsaa den, som det er om at gjøre, at faae noget kundgjort, kun behøver at bekoste dets Kundgjørelse i en Avis eller i nogle faa Aviser, saa er det dog ikke sandsynligt, at en Rigsdag paa en Tid, da Alt, hvad der er Indskrænkning i den almindelige Frihed, er forhadt, vilde erkjende disse Grunde. Er det nu nok for at ophæve en udelukkende Næringsberettigelse, at man ikke finder den stemmende med det almindelige Vel, ville vist Privilegier af dette Slags ikke længe blive staaende. At Erstatning i saadanne Tilfælde skulde gives, er ikke udtalt, og vil saaledes neppe kunne ventes; men i al Fald vilde dennes Beregning og Bestemmelse være saa usikker, at den ikke let vilde føre til virkelig Skadesløsholdelse, og det saa meget mindre, som det er klart, at Byrden for det Almindelige vilde blive større end Fordelen, hvis man ei var meget knap i den Erstatning man tilstod. Jeg skal blot endnu bemærke, at der i den i Aaret 1847 trykte Betænkning af den i Følge Kgl. Res. 3die April 1840 nedsatte Commission angaaende Næringsforholdene i Kjøbenhavn, findes Forslag til en bedre Ordning af Haandværksnæringen der er udarbeidet med Overblik over Forholdene og klogt Maadehold, men dog tillige med en levende Erkjendelse af, at der er meget i de nærværende Forhold, der trænger til Forbedring. Det er at ønske, at den derved anviste Vei maa blive fulgt. Hvad der herved vilde vindes ved en i denne Retning gjennemført nye Ordning af Lovene om Haandværksdriften, vilde uden Tvivl være af større Betydenhed end hvad det Offentlige kunde vinde ved den de Roeskildske Stænder i 1846 forelagte Udkast-Anordning angaaende den Kjøbenhavnske Handel, hvorved jeg iøvrigt maa bemærke, at jeg dog, efter Omstændighederne, ogsaa fandt denne anbefalelig, og at jeg ingenlunde er Skyld i, at den senere blev tilbageholdt, noget, som under de siden indtraadte Forhold maaskee dog turde have været ret heldigt.

Den Forsørgelsesret, som § 70*) tilsiger Enhver, der ei er istand til at ernære sig og Sine ved sit Arbeide, er ikke mere end hvad der allerede længe har været hjemlet ved Love, der og have fundet saa fuldstændig Fuldbyrdelse her i Landet, som ikke let i nogen anden Stat. Paragraphen turde derfor i ethvert Tilfælde være overflødig, men der gives ogsaa andre vigtige Grunde, som fordre, at den udgaaer. Foruden, at jeg i det Hele finder det uberettiget, at vor Tid, navnlig gjennem den nuværende Rigsforsamling, skulde binde Fremtiden, ikke blot med Hensyn til den Forfatning, der nu skal gives, men og iøvrigt med Hensyn til de vigtigste Grene af Lovgivningen og Statsstyrelsen, har Grundsætningen om tvungen Fattigforsørgelse været underkastet saamange og saa stærke Indvendinger, at man ingenlunde tør ansee samme for almindelig erkjendt Sandhed. Det er vitterligt, at en berømt engelsk Forfatter (Malthus) for omtrent 30 Aar siden med stor Styrke og Skarpsindighed udviklede den Paastand, at et Forsøg paa ved offentlig Forsørgelse at sikkre Enhver et endog nok saa nødtørftigt Udkomme er i Strid med de Love, som gaae igjennem Naturens Huusholdning ved Formerelsen af Folketallet og Næringsmidlerne, og at det derfor stedse maa mislykkes, og kun skabe sædelig Fordærvelse og Elendighed. Dette maatte saameget mere gjøre Indtryk baade her og i andre Lande, som Erfaringen og havde opviist mange betænkelige Sider ved hiin Grundsætning **). Jeg hører nu vel til dem, der, uagtet alt hvad

*) „Den, som ikke ved sit Arbeide selv kan ernære sig og Sine, er berettiget til at erholde Hjelp af det Offentlige, dog mod at underkaste sig de Forpligtelser, som Lovene herom paabyde".

**) Hiin Stemning viste sig længe deels i en Mængde Skrifter og Artikler i de periodiske Blade fra hiin Tid, deels i ikke faa Andragender og Betænkninger, som indkom til Cancelliet. I Begyndelsen af Provindsialstændernes Tid, viste der sig især i Jylland endnu temmelig stærke Spor af det Ønske, at faae hiin Grundsætning, om ikke aldeles ophævet, saa dog betydelig indskrænket, eller i alt

der kan indvendes derimod, antager, at det er en berettiget Fordring til dem, som dertil have Evne, at de skulle bidrage til at skaffe de Medborgere, som ei selv dertil ere istand, de første Fornødenheder, og at de mislige Følger, som en lovgrundet Forsørgelsesret medfører, ikke vilde udeblive, om end de Trængendes Understøttelse blot overlodes til privat Medlidenhed, hvorimod de i visse Henseender endog vilde forøges*). Men jeg maa indrømme, at Sagen har flere Sider, og jeg finder det endog sandsynligt, at der af den nu herskende Retning kan udvikle sig Tilstande, som ville bringe Vægtskaalen til at synke til en anden Side, end den, hvor den efter mit Skjøn endnu sænker sig ned. Det maa herved vel mærkes, at Grundsætningen høilig trænger til Klogskab og Maadehold i Anvendelsen, og at den ved en ubegrændset Anvendelse vilde blive en fortærende Kræftskade i Samfundet, men at dog de rette Grændser ei lade sig nøie afstikke. Der er nu i den hele Aand, som gaaer igjennem den nye Samfundsindretning, som har begyndt at danne sig, meget der taler

---

Fald at der maatte blive satte Grændser for dens skadelige Følger ved Indskrænkninger i Friheden, der for den Deel af Folket, hvoraf Tilgang til Fattigvæsenet var at befrygte, vilde været meget følelige. Jeg skal her blot nævne Viborger Stændertid. for 1836 1 Række S. 117—120, 129—130. 1 Række S. 923—989 cfr. s. T. f. 1838 1 R. S. 24—25, men især i 1ste R. S. 135—137. 2 R. S. 1191—1229 (cfr. s. T. f. 1838 1 R. S. 25). Ogsaa kan Roeskilde Stændertid. f. 1838 1ste R. 184—218 her mærkes. Hvorledes der og længe i Kjøbenhavn, hvor Fattigskat først blev indført i 1814, blev arbeidet paa at faae Grundsætningen om en Forpligtelse til at afhjælpe den Trængendes første Fornødenheder indskrænket, kan sees af Coll. Tid. f. 1837 S. 620—626.

*) See min Haandbog 1 B. S. 560—570, hvor jeg har søgt at give en sammentrængt Fremstilling af de fleersidige Betragtninger, som med Hensyn til det ovenanførte store Spørgsmaal maae veies mod hinanden.

for, at den Trængendes Berettigelse til Forsørgelse vil blive saaledes opfattet, at den i sin Anvendelse vil faae en større Betydning, end under den ældre. Om der end ere Faa, der ville gaae til den Yderlighed, at tillægge den mindre Formuende en Ret til ligefrem at dele med den mere Formuende, saa vil dog let den Forestilling faae Indpas, at den Fattige, til Godtgjørelse for det naturlige Krav han kunde have paa en bedre Lod end den, der er ham tilfaldet, bør have en ganske anden Forsørgelse end den, der hidtil er ydet ham af Fattigvæsenet. I en vis Grad kan man heller ikke andet end billige denne Retning, og jeg troer, at det allerede for en Deel har viist sig under de senere Aars stigende Velstand og Udvikling, at vedkommende Communer have været mindre knappe i Forsorgen for deres Fattige end i den tidligere Periode. Men man maa dog tage sig iagt for ei at gaae for vidt i denne Retning, og skjøndt den communale Bestyrelse, saaledes som den hidtil er ordnet, ikke kan have nogen naturlig Tilbøielighed til Overdrivelse, saa veed man dog ikke, hvorvidt ikke Meningens Strøm kunde drive den frem i denne Retning. Selve den større Betydning, som den Fattiges Forsørgelsesret fik ved at ophøies til en Grundlovsret, kunde maaskee virke ikke saa lidet i denne Retning. Dertil kommer, at der jo ogsaa tænkes paa en forandret Ordning af Communalbestyrelsen, der netop skulde gaae ud paa at ogsaa de, der kun lidet eller intet bidrage til Fattigforsørgelsen og maaskee staae nær til selv at nyde godt af samme, skulde gjøres deelagtige i Bestyrelsen. Det er og at formode, at de just ikke stærke Dæmninger, som Lovgivningen hidtil har indeholdt mod Utugt og Løsgjængerie, og mod at nedsætte sig paa Fattigvæsenets Regning, ville blive, om ikke reent ophævede, saa dog yderligere svækkede, og det er vist, at dette i den Grad tiltaler den humane Følelse, at man, naar man ikke kaster et alvorligt Blik paa de betænkelige Følger for det Hele (og denne Betragtningsmaade bliver i disse Tider gjerne haanlig afviist), ikke kan andet end gaae ind derpaa. Et meget indgribende

Skridt til at lette Veien for dem, der ønske at nedsætte sig i Tillid til Fattigvæsenets Forpligtelse til at tage sig af dem, er allerede gjort ved den provisoriske Forordning af 5te Mai 1848. Men dersom nu alt dette efterhaanden skulde give Fattigbyrden en saadan Tilvæxt, at den blev utaalelig for den Deel af Befolkningen, der skulde arbeide for at forskaffe Midler til deres Underholdning, som kom under Fattigvæsenet, saa vilde denne forandrede Samfundstilstand let føre til en anden Erkjendelse end den, som indeholdes i Grundlovsudkastets § 70, og da veed jeg ikke, hvad Ret Aarene 1848 og 1849 kunne have til at gjøre den daherskende til den daværende Tilstand ret passende Regel bindende for de Efterkommere, som man har forberedet den Tilstand, der gjør det nødvendigt at gaae en anden Vei. Iøvrigt vare der og i Rigsforsamlingen nogle Mænd, der med stor Kraft løftede Stemmen mod at give Forsørgelsesretten en grundlovmæssig Bekræftelse*).

Endnu skal jeg bemærke hvor lidet man i den nye Grundlov i Frankrig, hvor dog Proletariatets lidende Tilstand havde været, om end ikke Revolutionens egentlige Grund, saa dog det Middel, hvorved den er sat igjennem, har tilstaaet ved Siden af det, vort Grundlovsudkast indeholder. Dens § 13 har nemlig kun tilsagt offentlig Hjælp til forladte Børn, Svagelige og Oldinge, der mangle Underholdning eller Familiehjælp. Vel har Hen forud hjemlet Frihed i Arbeide og Industrie, samt fremført nogle ubestemte Yttringer om den Begunstigelse og Opmuntring, Samfundet vil give Arbeidets Udvikling. Men heri er intet bindende, mindst Noget, som giver alle Trængende Ret til Forsørgelse, noget, der og er ukjendt i Frankrig.

Ogsaa fra andre Sider turde Hen ikke være heldig. Den kan idetmindste ikke uden Tvang anvendes paa Omsorgen for forældreløse Børns Opdragelse, ei heller vel paa Syges Helbredelse

*) See Rigsdagstidenden S. 2807.

og Pleie. Det Tillæg, Udvalget har gjort, forandrer Intet i i saa Henseende. Naar Ken har brugt det ubestemte og for Lovsproget lidet velskikkede Udtryk: „det Offentlige", saa er det udentvivl for at lade det henstaae, om og hvorvidt Forsørgelsen, skal som hidtil, paahvile Communerne eller Staten. Men Mange ville vel deri finde en Hjemmel til at vente Forsorgelsespligten lagt fra Communen over paa Staten, Noget, som vist vilde være en meget skadelig Forandring, hvis den ei blev indskrænket til visse Arter af Fattighjælp.

§ 71 *) indrømmer langt mindre end hvad de gjeldende Love allerede hjemle, thi efter disse staaer fri Underviisning aaben ikke blot for fattige Børn, men for alle, der ikke forlange mere end hvad Almueskolerne (i Kjøbstæderne for det meste kaldte Friskoler) kunne yde. At de fleste Forældre ved Deeltagelse i Bidragene til Skolevæsenets Udgifter betale for deres Børns Underviisning, forandrer ei Forholdet. Dette betale de som Medlemmer af Communen, ligesaafuldt enten de have Børn, der benytte sig af Skolen, eller ikke; i Kjøbenhavn finder heller ingen Beskatning til Skolevæsenet Sted for den betydelige Deel af Indvaanerne, der ikke ere Næringsbrugere. Vel kan det siges, at den mere udstrakte Adgang til fri Underviisning, som de gjældende Anordninger have hjemlet, ikke ophører, fordi den just ei optages i Grundloven, men Ken vilde dog let blive opfattet saaledes. Den synes og at indskrænke sig til de Børn, der have trængende Forældre, og ikke at passe paa forældreløse Børn. Udvalget bemærker, at Forældrenes Forpligtelse til at sørge for deres Børns Oplærelse derved bliver uberørt, men at man ikke fandt det fornødent eller nyttigt at optage denne Forpligtelse, der dog vilde trænge til flere nærmere Bestemmelser, blandt selve Grundlovens Forskrifter. Dette

---

*) „Den, som ikke selv kan sørge for sine Børns Oplærelse, er beberettiget til at det Offentlige forskaffer dem fri Underviisning i Almueskolen."

er vistnok i sig rigtigt, men dog synes Forældrenes Pligt til at benytte Skolen til deres Børn, hvis de ei paa anden hensigtsmæssig Maade ville skaffe disse den fornødne Underviisning, at være ligesaa egnet til at optages i Grundloven, som deres Rettighed dertil. Det, Jeg bestemmer, fører og ligefrem til Spørgsmaalet om hiin Forpligtelse. Den fandt imidlertid en Deel Modstand paa Rigsdagen, men jeg skjønner ikke, hvorledes man kan nægte Staten hiin Ret, medens der vel kan være en Deel at sige paa den Maade, hvorpaa den er gjennemført, ligesom det og kan forudsees, at der, hvis Folket skulde splitte sig i forskjellige Religionspartier, ville møde store Vanskeligheder ved hele Sagens Ordning. Det Rettestе var vist at Grundloven hverken talte om Statens Forpligtelse til at sørge for fri Underviisning eller om Borgernes Pligt til deraf at benytte sig.

§ 72*) kan og beqvemmeligen udgaae. Trykkefriheden er jo allerede til, og der er Intet i Veien for en tilkommende lovgivende Forsamling i at gjøre de Forandringer i de derom gjeldende Love, som maatte findes hensigtsmæssige; den vil endog være i den Nødvendighed, dermed at befatte sig, da Trykkefrihedens nuværende Tilstand beroer paa en provisorisk Forordning (24de Marts 1848). Men skulde saadanne Forhold indtræde, at en fremtidig lovgivende Forsamling kom til den Overbeviisning, at Ansvar for Domstolene ei var tilstrækkeligt til at betrygge Staten mod Farer af dens Misbrug, finder jeg ingen Retsgrund, hvorfor de, der i Øieblikket ere kaldte til at raadslaae om Forfatningen, skulde kunne forbyde den at gjøre hvad den til Statens Sikkerhed maatte finde fornødent. Det er overalt Noget synderligt, hvorledes man i en Tid, da man lægger Lovgivningen i hele Folkets Hænder, ikke tør betroe dette selv, at hævde dets Friheder, men forudsætter, at det i Tiden kunde ønske at blive fri for

*) „Enhver er berettiget til ved Trykken at offentliggjøre sine Tanker, dog under Ansvar for Domstolene".

disse Friheder. Skulde det kunne skee, saa veed jeg ikke, hvorfor man skulde paanøde Folket en Frihed, hvorved det selv ikke fandt sig vel. Det kan desuden let tænkes, at det til en given Tid og under visse Omstændigheder kunde findes fornødent, ved forebyggende Midler at sikkre Samfundet mod en lidenskabelig Presses Angreb paa Samfundsfreden. Man har seet, at dette er skeet i andre Lande strax efter at de havde givet sig Grundlove, der ubetinget havde forbudt saadanne Midler. Det blev og indrømmet under Rigsdagsforhandlingerne, at det, selv om Grundloven ingen Forbeholdenhed i saa Henseende tager, maatte under Krigs- og Beleiringstilstand være tilladt at føie de efter Omstændighederne fornødne Foranstaltninger til Sikkerhed mod Pressen*). Men det forekommer mig, at Grundloven taber, ikke blot med Hensyn til Bestemmelsen om Trykkefriheden, men i det Hele, sin Betydning, naar dens ubetinget udtrykte Bud saaledes kunde sættes tilside, naar de fandtes uforenelige med Forholdene, og det vilde, naar slige Tilfældes Mulighed kan forudsees, dog være rigtigere, at Grundloven gav Berettigelse til saadan Undtagelse, end at den i sin Tid skulde tages mod Grundloven, fordi det Ubetingede i dens Bud var mod Naturen. Det er vistnok heller ikke i Frihedens Tarv, naar Regjeringen, for at faae Leilighed til at undertrykke Skrifter eller Blade, som i Øieblikket maatte være sær farlige for Borgersikkerheden, skulde blive nødsaget til at gribe endnu dybere ind i Friheden ved at erklære en By, et District eller et Land i Beleiringstilstand. At man, naar ikke Grundloven havde sat sit Stempel paa Trykkefriheden, skulde kunne frygte for, at Regjeringen vilde være for tilbøielig til mod den at benytte sig af den Ret, der maatte blive indrømmet den til at give provisoriske Love, er Noget, hvorfor jeg slet ikke skjønner, at der kan være nogen Fare. Ingen Regjering vil vove at gjøre Brug af hiin Ret, hvor ikke Nødven-

*) Rigsdagstidenden S. 2622 cfr. 2617.

digheden er indlysende, mindst naar det gjælder den frie Presse, der er Nationens Øiesteen. Men bliver Forkastelsen af alle forebyggende Midler en Grundlovsbestemmelse, vil Regjeringen efter det af Udvalget gjorte og af Rigsdagen bifaldte Forslag angaaende provisoriske Love (Rigsdagstid. S. 2851—2853), der iøvrigt er aldeles grundet i Sagens Natur, selv under de meest talende Omstændigheder, ikke være beføiet til at gribe dette Middel og vilde ikke kunne regne paa Lydighed, om den vovede det. Hvis efter et andet af Udvalget gjort Forslag (Rigsdagst. S. 2681—2696) enhver Lov og Anordning, der findes i Strid med Grundloven, ikke blot de ældre men og de nyere af den lovgivende Magt i behørig Form givne Love, skulde være ugyldige saaledes at Domstolene havde at afgjøre, hvorvidt den, der havde modsat sig en saadan Lov, var i sin Ret eller ikke, saa vilde Faren endnu være større. Udvalget har tilføiet, at Trykkefriheden ei nogensinde skal indskrænkes ved Censur eller andre præventive Forholdsregler. Dette er sikkert og Udkastets Mening, ellers betydede Sen Intet. Dog veed jeg ikke, om man til præventive Midler ogsaa skulde henføre Caution for offentlige Blade, eller vel allerede det Forbud, ikke at maatte lade trykke uden hos visse berettigede Bogtrykkere. Dette vilde vel, efter mit Begreb, være urigtigt, da disse Forholdsregler kun ere Midler til at sikkre Ansvaret, og det sidste kan i alt Fald aldeles ikke undværes, skjøndt det vel lod sig gjøre, at Berettigelsen kunde erhverves paa anden Maade end ved Privilegium, saasom ved Deposition af en vis Sum. Grundsætningen om Sikkerhed af dem, der ville udgive offentlige Blade, blev og anerkjendt af Provindsialstænderne for 1844 og 1846 under Forhandlingerne om det dem forelagte Udkast til en ny Lov om Trykkefriheden, og i den franske Nationalforsamling blev denne Sag gjennemfægtet af Thiers med saa overlegne Grunde, at det vandt stor Pluralitet, ligesom og ganske nyeligt et Forslag faldt, der dog indskrænkede sig til Beløbets Nedsættelse. I vor Rigsdag viste der sig imidlertid Tvivl, om ogsaa Caution og Stempelafgift

indbefattes under de forebyggende Midler, der ubetinget skulde afskaffes, og det synes, at Udvalgets Ordfører antog, at man kunde lade det henstaae til en tilkommende Lovgivning at bedømme dette. Men da Bestemmelser, som den her omhandlede, just skulde indføres i Grundloven, for at ingen mod samme stridende Lov skal kunne gives, saa bør man dog vistnok, i det Grundloven gives, være paa det Rene med sig selv om hvad derved er at forstaae. Det er efter mit Skjøn ikke forsvarligt at give Anledning til Usikkerhed hos den tilkommende lovgivende Magt, eller til Anke over de Beslutninger, som den maatte troe sig, i Medhold af Grundloven, berettiget til at fatte, en Anke som, hvis det nylig omhandlede Forslag gaaer igjennem, endog maatte kunne gjøres gjeldende ved Domstolene*). Ogsaa turde det maaskee blive underkastet Spørgsmaal, om ikke Forpligtelsen til at afgive et Exemplar af et Skrift eller Blad til et offentligt Tilsyn inden det uddeles, saa og Beslaglæggelse af et som strafværdigt paatalt Skrift, vilde være at henføre til de forebyggende Midler, thi skjøndt Trykningen ikke derved forhindres, saa tjene de dog til at forebygge det, hvorfor man lader trykke, nemlig at bringe Skriftet i Publicums Hænder.

En Rigsdagsmand yttrede, at §en end ikke sikkrede en saa stor Trykkefrihed som den, der hidtil har været indrømmet ved Lovgivningen, i det Strafansvaret kunde gjøres saa strængt og saaledes udstrækkes til alle de Personer, der paa nogen Maade kunde betragtes som deelagtige i Skriftets Udbredelse, at der intet var vundet ved at Pressen sikkredes mod forebyggende Forholdsregler**). Det vilde vistnok ingen befoiet Fordring være, at Grundloven skulde sikkre et vist Omfang af Trykkefriheden, men det er dog en Sandhed, at der kunde sættes saa snævre Grændser for Trykkefriheden og saa strenge Straffe for Overtrædelser, og at

*) Rigsdagstidenden S. 2623.
**) ibidem S. 2616.

man i Forbindelse dermed kunde give Ansvaret en saadan Udstrækning med Hensyn til Begrebet om Medskyldighed, at der under den forenede Virkning af disse Forholdsregler, Censurens Afskaffelse uagtet, dog ikke blev nogen synderlig Trykkefrihed. Man erindre sig herved Loven af 9de Sept. 1835 og de øvrige under Juli-Dynastiet og tildeels under Restaurationen i Frankrig givne Presselove, hvorved iøvrigt maa bemærkes, at der dog ikke nær til var saa gjennemgribende Strenghed i Overholdelsen og Anvendelsen af disse Love, som der under andre Forhold kunde have fundet Sted. Det er imidlertid ikke saameget paa Grund af den foranførte Bestemmelses Utilstrækkelighed til at sikkre en sand Trykkefrihed, at jeg maa fraraade dens Optagelse i Grundloven, som fordi jeg i Følge det oven Udviklede finder det uberettiget og betænkeligt at gjøre den tilkommende Lovgivning og Statsstyrelse umyndig til selv at ordne Friheden.

Jeg maa og ansee det aldeles utilraadeligt at Grundloven optager de Regler, som Udkastets § 73*) og 74**) indeholde angaaende Forenings- og Forsamlingsfriheden. Der behøves hverken en Grundlovsbestemmelse eller nogen anden Lov for at Borgerne i Almindelighed kunne indgaae Foreninger eller samle sig, hvilket end ikke ubetinget kan være bundet til den Indskrænkning, at de skulle være ubevæbnede. Men disse Foreninger og Samlinger kunne dog være saaledes beskafne, at de, uden at der tales eller foretages noget, der umiddelbart kan siges at være lovstridigt, gaae ud paa at opvække

*) „Borgerne have Ret til, uden foregaaende Tilladelse, at indgaae Foreninger i ethvert lovligt Øiemed. Ingen Forening kan ophæves uden ved Dom. Dog kunne Foreninger foreløbigen forbydes, men der skal da strax anlægges Sag mod Foreningen til dens Ophævelse".

**) „Borgerne have Ret til at samles ubevæbnede. Forsamlinger paa offentligt Sted har Politiet Ret til at overvære. Forsamlinger under aaben Himmel kunne forbydes, naar der af samme kan befrygtes Fare for den offentlige Fred".

Tilboieligheder til voldelige Angreb paa Samfundets Fred, og naar Politiøvrigheden da ikke maa skride ind anderledes end ved et Forbud, som siden underkastes Domstolenes Paakjendelse, saa turde Sikkerheden være givet meget til Priis, thi Øvrigheden kan ikke gjøre Regning paa dette Forbuds Stadfæstelse ved Dom, hvor intet ligefrem lovstridigt er foretaget. Iøvrigt er det Forbud, hvortil det sidste Led af § 74 berettiger Øvrigheden, deri forskjelligt fra det, der omhandles i det sidste Led af § 73, at det ei fra Øvrighedens Side bliver at forfølge ved Domstolene. Men Forskjellen vil dog ikke være meget betydende, naar den, som finder sig forurettet ved Forbudet, kan paatale det ved de sædvanlige Domstole i Overeensstemmelse med Udkastets § 63. Det forekommer mig iøvrigt at ligge klart for Alles Øine, at slige Foreninger og Forsamlinger, i Forbindelse med en vis Deel af Pressen, have i de fleste europæiske Lande fremkaldt de Bevægelser, hvorved deres Sikkerhed og Velfærd saa skrækkelig er bleven rystet. Den franske Republik, som ad denne Vei har faaet sin Tilværelse, har og, uagtet den i sammes Grundlov 4de Nov. 1848 Art. 8, rigtignok i Udtryk, der ere meget forsigtigere end de, hvoraf vort Grundlovsudkast har betjent sig, tilsagte Forenings- og Forsamlingsfrihed, fundet sig foranlediget til at tage de strengeste Forholdsregler mod Klubberne. Disse ere vistnok der af en langt mere ondartet Natur, end man her kunde vente sig. Men man gjør dog vel Uret i, at stole saa meget paa Folkets rolige og sindige Charakteer, at man skulde aabne alle Porte for de Indvirkninger, der kunde forføre en Deel af samme til farlige Foretagender. Det er iøvrigt rimeligt, at man i en tilkommende Tids lovgivende Forsamling vil vide, med et mere fuldstændigt uhildet Blik at bedømme, hvilke Love eller Forholdsregler der i foranførte Henseende ville tjene til Samfundets Fred, end i den nærværende Forsamling, der selv er gaaet ud fra Associationers og offentlige Forsamlingers Virksomhed. Der er vistnok ikke mindste Fare for hiin Frihed ved at lade alle Spørgsmaal herom

henstaae, indtil den lovgivende Magt kommer sammen. Ligesom der ikke i Ministeriet er nogen Tilboielighed til at skride ind mod Foreninger og Forsamlinger, saaledes har det og Stemningen formeget mod sig til at det skulde blive forsøgt, hvis der ikke traadte Noget frem, som saa klarlig truede Sikkerheden, at det maatte finde almindeligt Bifald. Og af Frygt for en tilkommende lovgivende Forsamlings Mangel paa Frihedssind at paanøde Folket en større Frihed end det gjennem sine Repræsentanter finder gavnlig, vilde være aldeles uberettiget.

Udvalget har i § 73 foreslaaet den Forandring, at det, i Stedet for at efter Samme en Forening ikke kunde hæves uden ved Dom, skulde hedde, at ingen Forening kan ophæves ved en Regjeringsforanstaltning, saa at det dog blev muligt at ophæve en Forening ved Lov i saadanne mulige Tilfælde, i hvilke en umiddelbar Indskriden af den lovgivende Magt maatte findes at være fornøden eller ønskelig. Hvad § 74 angaaer, har den foreslaaet „Forsamlinger paa offentlig Sted“, i §ens første Led, ombyttet med „offentlig Forsamling“, bemærkende, at det ikke er Stedet, men Forsamlingens hele Charakteer, der bør gjøre Udslag. Det første indeholder uden Tvivl en liden Forbedring, men bortfjerner ingenlunde det Betænkelige, som jeg har fundet ved §en. Det ophæver end ikke den Skranke, §en skal sætte for den tilkommende lovgivende Magts naturlige Berettigelse til at foreskrive de Regler, som den maatte finde fornødne til at beskjærme Samfundet mod faretruende Foreninger; thi det skulde jo kun være en enkelt given Forening, som ad Lovgivningsveien skulde kunne opløses; hvorimod almindelige Regler til Indskrænkning af den ubegrændsede Foreningsfrihed ikke maatte gives, uden at der først ad den i § 80 angivne Vei var gjort Forandring i selve Grundloven. Om den Ændring, der er foreslaaet i § 74, er en Forbedring eller ikke, kan omtvivles. Det kan maaskee blive Politiet vanskeligt at hævde en Forsamlings Egenskab som offentlig, naar det ikke maa være nok, at den er foregaaet

paa offentligt Sted; et Udtryk, som for Resten heller ikke er utvetydigt. Imidlertid er fra Udvalgets Side anført, at der ofte paa offentlige Steder kunne finde Forsamlinger Sted, som det vilde see besynderligt ud om Politiet skulde have Ret til at overvære, medens der paa den anden Side kan tænkes en Forsamling i private Bygninger, som Politiet bør have Ret til at overvære. Begge Dele ere vel i og for sig meget rigtige, men de tjene dog kun til at vise, hvor vanskeligt det er at betegne Grændserne for de Forsamlinger, som Politiet har Ret til at overvære, og hvor misslig altsaa dets Stilling vil være, hvis det skal staae til Ansvar ved Domstolene, naar disse ikke finde Politiets Mening om Stedets eller Forsamlingens Offentlighed tilstrækkelig begrundet. Hverken i § 73 eller i § 74 er der mindste Hjemmel for Politiøvrigheden til at fordre foregaaende Anmeldelse om noget Slags Forsamlinger være sig om saadanne, der holdes af stadige Foreninger, eller om en ved en enkelt Leilighed indbudt Mængde; ligesom det heller ikke kan fordre, at de af en Forening vedtagne Vilkaar eller Love forelægges det. Det er saaledes kun naar det tilfældigviis kommer til Kundskab om det Slags Foreninger eller Forsamlinger, som det for den offentlige Sikkerheds Skyld burde overvære, at det kan sætte sig i Virksomhed. Dog den Omstændighed, at dets Virksomhed i alle Tilfælde hører under Domstolenes Bedømmelse, vil allerede gjøre Politiet saa ængsteligt ved at blande sig i sligt, at de fleste Embedsmænd ville være tilfredse med at blive i Uvidenhed derom.

Iøvrigt har Udvalget senere foreslaaet en §, hvorefter saavel §§ 73 og 74 som 67 ikke skulle være anvendelige paa Krigsmagten uden med de Indskrænkninger, der følge af de militære Loves Forskrifter.

Ogsaa Indholdet af § 75*) egner sig mere til Afgjø=

---

*) „Ved Opløb tør den væbnede Magt, naar den ikke angribes, kun anvendes, efterat Mængden 3 Gange i Kongens og Lovens Navne forgjæves er opfordret til at adskilles".

relse ved en sædvanlig Lov end ved en Grundlov. I alt Fald kunde blot den almindelige Grundsætning være at udtale, nemlig at Mængden først skal være tilbørligen advaret og opfordret til at skilles ad inden den væbnede Magt anvendes. Dersom det iøvrigt lader sig gjøre at give nærmere Bestemmelser om hvad der hører til Advarslens og Opfordringens Tilstrækkelighed, vilde dette være Gjenstand for en særlig Anordning, der rettest fik Form af Instrux for vedkommende Øvrighed, men dog tillige kunde bringes til offentlig Kundskab*); de kunne derimod ikke finde Plads i Grundloven. Uden slige nærmere Bestemmelser har dog Budet om en tre Gange foregaaet Opfordring ingen sand Betydning, men kan kun give Anledning til Tvivl og Trist, der ikke kan andet end vanskeliggjøre Opretholdelsen af den offentlige Orden. Saaledes kan der spørges, om der paa hvert enkelt Punkt, hvor Folk have sammenflokket sig under et Opløb, behøves en tre Gange gjentagen Opfordring af det angivne Indhold, inden den Deel af den væbnede Magt, der befinder sig paa dette Punkt, er beføiet til at foretage noget imod dem, og det selv om de foretoge sig de største Voldsomheder og Utilbørligheder, kun at de ikke endnu have angrebet selve den væbnede Magt. Udvalget har foreslaaet Ordet „anvendes" forandret til „indskride". Men denne Forandring er neppe heldig, thi det maa udentvivl være Reglen, at den væbnede Magt ikke sætter sig i Virksomhed i Anledning af et Opløb, uden efter den borgerlige Myndigheds Begjæring. Det er derfor og denne, der maa sørge for at behørig Advarsel er foregaaet, og den væbnede Magt kan neppe have at give nogen anden ny Advarsel end den, der ligger i dens Fremtræden. Dog, det er ikke af Udkastets Affatning klart, om det har lagt denne Forestillingsmaade

*) Cfr. Instrux for Magistraten i Kjøbenhavn 28de Aug. 1795 § 16 og Forordningen af samme Dato.

til Grundi; thi dertil synes den tilføiede Undtagelse „naar den ikke angribes "ei ganske at passe. Jeg skal ved fornævnte § endnu bemærke den franske Republiks Grundlov Art. 105, hvorefter den væbnede Magt ikke maa anvendes til at haandhæve den indre Orden, uden efter Opfordring af Øvrigheden efter de Regler, som fastsættes af den lovgivende Magt. Dette forekommer mig at være meget at foretrække for Udkastet, navnlig for den af Udvalget foreslaaede Omændring.

Jeg skjønner ikke rettere, end at at § 76*) er i Strid med den ved Forordning 12 Febr. 1849 tilladte Stilling. Den byder nemlig udtrykkelig, at det er med s i n P e r s o n enhver vaabenfør Mand er pligtig at bidrage til Fædrelandets Forsvar. Ogsaa medfører Lodtrækningen, at Forpligtelsen ikke gjøres gjældende mod enhver vaabenfør Mand, ligesom den heller ikke hviler paa Manden saalænge som han bliver ved at være vaabenfør. Endelig har jo og Frdn. 12te Febr. 1849 § 6 forundt visse Personers Fritagelse for al Værnepligt. Men afseet fra alt dette, er det ikke alene unødvendigt i Grundloven at have en slig Bestemmelse, men det er og urigtigt at binde Hænderne paa Eftertiden, der maaskee kunde finde Anledning til at forandre den antagne Grundsætning om personlig Værnepligt. Da man, som ogsaa jeg antager af overveiende Grunde, har maattet tilstede Stillingen, for hvis Nødvendighed baade den Mand, der, da Grundlovsudkastet blev udarbeidet, forestod Krigsministeriet og den nuværende Krigsminister med megen Styrke have udtalt sig, saa vil den ved Værnepligtens Almindelighed tilsigtede Forædling saavel af Hæren som af det hele indbyrdes Forhold mellem de forskjellige Borgerclasser saa godt som ikke fremmes derved. Det er og af de nylig nævnte Mænd, hvis Mening vistnok maa have stor Betydenhed, erkjendt, at Værnepligten dog kun er en Art af Skattepligt, der ligesaavel kunde opfyldes ved

---

*) „Enhver vaabenfør Mand er forpligtet til med sin Person at bidrage til Fædrelandets Forsvar".

Pengebidrag, hvorfor Staten selv forskaffede de fornødne Stridskræfter fra dem, der vare villige til at yde disse. Men der kan ingen ufuldkomnere Fordeling af en Skattebyrde finde Sted end den, der skeer gjennem Udskrivning til Krigstjeneste; thi ikke at tale om andet, saa kan den, der efter sine Kaar egnede sig til den høieste Beskatning, spille sig fri, medens en Anden, som efter et billigt Forhold burde svare langt mindre, ikke har denne Lykke, men enten maa gjøre en Tjeneste, der forstyrrer hans Livsplan, eller med stor Besvær tilveiebringe den Sum, hvormed han kan stille en anden for sig.

§ 77*) som det fra flere Sider vil blive meget vanskeligt at forstaae og anvende, paabyder en forskjellig Bestyrelse for de reent communale Anliggender og for de øvrige Communens Anliggender. Der ere rigtignok visse Communesager, som have en mere indgribende og kjendelig Indflydelse paa det øvrige Samfund end andre, og det er en anerkjendt Regel, at den Deel af Communalbestyrelsen, som udgaaer fra Regjeringen, idet den i det Hele søger saameget som muligt at blive i Overeensstemmelse med den fra communale Valg udgaaede Bestanddeel, mindst skiller sig fra samme, hvor der er Tale om Anliggender, der ikke vedrøre de mere almindelige Samfundsinteresser. Men der er dog neppe uden en Gradforskjel mellem de forskjellige communale Anliggender. Fattig- og Skole- og Fængselsvæsenet have vistnok en sær fremtrædende Betydenhed for det hele Samfund, men ogsaa Befordringsvæsenet og Veivæsenet (hvortil Brolægningsvæsenet maa henføres) og Brandvæsenet ere nærved at dele denne Egenskab. Indqvarteringen kan heller ingenlunde derfra udelukkes, ei heller Havnevæsenet, end ikke Renovationsvæsenet, hvorved Sundhedshensyn kunne gjøre sig gjældende, ei heller Gadebelysningen, som ei kan være ligegyldig for

---

*) „Borgerne ere berettigede til selv at bestyre deres reent communale Anliggender, dog under Statens Tilsyn".

Tilreisende. Det er heller ikke blot de nærværende Communebeboeres Sag, hvorledes der holdes Huus med Communens Midler, og navnlig kan det ikke overlades til dens eller dens Befuldmægtigedes Godtbefindende, ved Laan, der skulle hvile paa Eftertiden, enten for bestandigt eller i en lang Aarrække, at kaste Byrder paa Efterslægten, som den nærværende Slægt selv burde have baaret ganske eller dog i et større Omfang end Communens valgte Bestyrere ville, eller som i alt Fald kunde have været undgaaede eller dog betydelig indskrænkede. Hvor der er Tale om Byrdernes Fordeling mellem Communens Medlemmer indbyrdes, kan den heller ikke ganske overlades til den af Communebeboernes Valg fremgaaede Deel af Bestyrelsen, da der kunne indtræde og idelig indtræde Tilfælde, hvori Enkelte finde sig forurettede ved de Regler, hvorefter Byrderne fordeles, eller den Anvendelse der er gjort af disse Regler. Hvis man nu end overgav enkelte communale Anliggender til den valgte Communalbestyrelse, og kun lod en saadan blandet Bestyrelse, som der hidtil har fundet Sted, beholde dem, hvori Hensynet til mere almindelige Interesser er særdeles fremtrædende, saa vilde der, efter det foranførte, deels være en ikke ringe Vilkaarlighed i denne Afsondring, deels vilde de Medlemmer af de nuværende blandede Bestyrelser, der nærmest kunne ansees som Statens Organer, med Hensyn til slige Anliggender, istedetfor at deeltage i selve Bestyrelsen, blive Tilsynsmænd med samme; men derved vilde man paa den ene Side komme til at savne den gavnlige Indflydelse, som Ovrigheden kan have ved at oplyse og lede de vexlende Medlemmer, der indtræde ved Valg, og som ofte ikke have det nøie Bekjendskab med Forholdene eller den Forretningsdygtighed, der findes hos Ovrigheden. Ogsaa kan der af et Tilsyn, der først kommer til at yttre sin Virksomhed efter at en Beslutning er taget, let udvikle sig fortrædelige Forhold, som vilde have været undgaaede, hvis Ovrigheden havde paa et tidligere Standpunct af Sagen taget Deel i dens Behandling.

Udvalget har vel ingen særlig Bemærkning gjort angaaende de Tvivl, hvortil Udtrykket „reent communale Anliggender" føre, men dog foreslaaet en anden Affatning, hvorved den antydede Adskillelse af de forskjelligartede Communeanliggender bortfjernes, nemlig, at det skulde hedde „Communens Ret til selvstændig at styre dens Anliggender vil blive ordnet ved Lov". Saafremt det Ord: „selvstændig" sigter til, at enhver fra Statens Side anordnet umiddelbar Deeltagelse i Communalbestyrelsen skulde bortfalde, og et blot Tilsyn sættes i Stedet, saa vil dette, udvidet til alle Anliggender, have endnu mere mod sig end om det, saaledes som Udkastet vilde have medført, blot indskrænkede sig til visse. Dette vilde blandt Andet vise sig i Fattig- og Skolevæsenets Bestyrelse, men ogsaa i flere andre vilde Savnet af de Embedsmænd, der nu tage Deel i Bestyrelsen, blive føleligt. Dette vilde især træde frem i Landsognene og de smaae Kjøbstæder, men og i de større Byer vilde man finde at gode Kræfter vare tabte. Tilsagnet om en ny Communallov maa jeg, som de flere Tilsagn hvorpaa Udvalget har andraget, finde lidet ønskeligt. De nu gjældende Communallove have i det Hele viist sig tilfredsstillende. De have havt en gavnlig Indflydelse paa Beboernes Sands for offentlige Indretningers Forbedring; i Særdeleshed have Communalbestyrelserne paa mange Steder viist al den Redebonhed man kunde ønske til at anvende ikke ringe Summer paa nye Ting- og Arresthuse, paa forbedrede Veie, tildeels og paa Skolevæsenet, medens selv de mere indskrænkede Fordringer, der under Communernes forrige passive Tilstand gjordes paa Pengemidler for slige Formaal, ikke sjeldent vakte Uvillie. Er endog vort Communalvæsen idelig blevet angrebet i de liberale Blade for dets formeentlige aristocratiske Retning, saa er der dog sjeldent i selve Communerne eller af nogen med Forholdene practisk bekjendt Mand ført nogen Klage derover. Det er fornemmelig den særdeles Adgang, Anordn. 13de Aug. 1841 giver de større Grundeiere til Deeltagelse i Com-

munalbestyrelsen, som hine Forfattere have opholdt sig ved. Skjøndt de Bestemmelser Anordningen, indeholder, i visse Maader gik noget videre, end jeg havde fundet fornødent, eller, forsaavidt med Hensyn til Indtrykket paa Meningen, ønskeligt, saa er det dog klart, at der hos de større Grundeiere i Almindelighed findes den Indsigt og det Overblik, som en god Communalforvaltning kræver, og at de bedst ere istand til uden Vederlag at bære de med hiin Deeltagelse forbundne Udgifter. Naar, som det er at vente, de enkelte Forrettigheder, som det frie Hartkorns Besiddere have med Hensyn til visse Naturalydelser, ophøre, falde og de større og de ringere Grundbesidderes Interesser saa aldeles sammen, at disse maae finde deres bedste Pleie blandt hiin Classe af Eiendomsmænd. I den Række af Aar, hvori vore Communalanordninger have været i Kraft, er der heller ikke fremtraadt noget Ønske om deres Omarbeidelse. Der er vel Et og Andet i det Enkelte som kunde ønskes forandret, og den Forandring, Statsforfatningen modtager, vil vel ogsaa føre til visse Forandringer, men det vilde ikke være heldigt, om man just ilede dermed. Vilde man lade Besættelsen af Pladserne i Communalbestyrelserne gaae ud fra en saa udstrakt Valgret, som den, man kan vente lagt til Grund for Rigsdagen, saa vil det udentvivl faae de skadeligste Følger. Ogsaa have flere Rigsdagsmænd udtalt, at de ikke deri finde nogen Nødvendighed, men erkjende, at de mere Formuende bør have større Adgang til at tage Deel i Bestyrelsen af de Anliggender, hvortil de yde de større Bidrag. Men om denne Mening vil gjøre sig gjældende, er neppe afgjort, og hvis en ny Communallovgivning skulde komme til Forhandling paa den første eller anden Rigsdag, frygter jeg meget for, at Communalbestyrelsen for en stor Deel vil bringes i deres Hænder, som i det Hele have for liden Dygtighed, Sagkundskab og Interesse for Communens Tarv, til at der kan gjøres Regning paa en heldig Bestyrelse.

Jeg har allerede oven S. 187—188 Note, havt Anledning til at omtale § 78 *), forsaavidt den gaaer ud paa at afskaffe de med Rang forbundne Forrettigheder, hvorimod der ikke den Gang var Leilighed til at tale om Adelsrettigheder. Efter det der Anførte, kan jeg ikke heller, hvad Sagen selv angaaer, have noget imod disse Rettigheders Ophævelse med Hensyn til Adelen, naar der kun ikke lægges mere ind i §en end jeg deri har fundet. Det paa det anførte Sted omtalte Værneting gjelder iøvrigt for Grever og Friherrer i alle Sager, og er saaledes af større Betydenhed end det tilsvarende for den øvrige Adel som for Rangspersoner, men dette medfører just, at Ophævelsen er saa meget mere anbefalelig, thi det er vistnok ikke retfærdigt, at den der t. Ex. som Haandværker eller Tyende har erhvervet en liden Fordring paa en Greve eller Friherre, skal være nødt til at søge ham ved Høiesteret. Det har rigtignok været yderst sjeldent, at Nogen i Tilfælde af en saadan Natur har indskudt sig under sit privilegerede Værneting, men der have dog været enkelte Tilfælde af dette Slags, og hvori Cancelliet ved et meddeelt Beneficium har maattet bortrydde den unaturlige Hindring for den Vedkommende i hans Rets Nydelse. Denne Rettighed har iøvrigt ikke noget virkeligt Værd, men er kun en Forfængelighedssag og i enkelte Tilfælde et Middel til at gjøre anden Mand hans Retsforfølgning vanskelig. Som særegne personlige Rettigheder for Grever og Baroner, der navnlig med Hensyn til de nyere Love, ere af liden practisk Vigtighed, men som dog ikke bør vedblive, kunne mærkes den i de Grevel. Priv. §§ 7 og 8 (de Friherrelige §§ 6 og 7) hjemlede Arrestfrihed (cfr. Frdn. 18de Mai 1825 § 67) og den særlige Testationsfrihed, hvorom § 3 i de førstnævnte og § 2 i de sidstnævnte Privilegier handle (cfr. Forordningen 21de Mai 1845). Man kan ellers endnu, om man vil,

*) „Enhver i Lovgivningen til Adel, Titel og Rang knyttet Forret, er ophævet".

som en personlig Forret for Adel og Rangspersoner, nævne den Ret til at gjøre Morgengave, som D. L. 5 B. 4 Cap. tillægger dem, men da der i flere Menneskealdre maaskee aldrig har været Spørgsmaal herom, er den ikke videre Omtale ved denne Leilighed værd. Endnu mindre skal jeg ophølde mig ved nogle faa andre, endnu ubetydeligere Retsforskjeller, som begrundes ved Adel og Rang. Ei heller har jeg omtalt den privilegerede Eiere af store gjeldfrie Godser, efter L. 5 B. 2 Cap. 65 Art., tilkommende Ret til at oprette Stamhuus, da denne Ret er hævet ved provisorisk Frdn. af 17 Mai 1848 og vist ikke i den Skikkelse vil komme tilbage. At den omhandlede § bliver, som jeg har antaget i foranførte Note, uden Indflydelse paa den Adelen og visse Rangspersoner i Følge private Gavebreve og testamentariske Dispositioner tilkommende Adgang til visse velgjørende Stiftelser, blev erkjendt under Rigsdagsforhandlingerne. De Forrettigheder, der i Systemerne benævnes som blandede adelige Rettigheder, ere nu størstedeels forsvundne, thi Hals og Haand med Sigt- og Sagefaldsret vilde nu, naar Vedkommende ei kunde blive disse Rettigheder qvit, kun være en Byrde, og den særegne Jagtret, der efter 5—10—28 og Frdn. 18de April 1732 § 3 tilkom privilegerede Eiere af complette Sædegaarde, beroer efter Frdn. 20de Mai 1840 ikke længere paa Eierens Stand. Om Forslagsret til Præstekald samt Retsbetjeninger, saavelsom om Forstrandsret, ere indbefattede under §en, er, som mig synes, ei klart. Disse Rettigheder udgjøre deels ikke Forrettigheder, som komme i Berørelse med andres Rettigheder, men angaae kun Forholdet til Staten; deels tilkomme de, efter de nu gjeldende Love, ikke samtlige Adelige eller Rangspersoner, der komme i Besiddelse af de Eiendomme, hvormed de have været forbundne, men kun dem, der allerede respective forend Frdn. 3die Juni 1809 og Frdn. 11te Aug. 1815 udkom havde erhvervet disse Rettigheder, saa og dem, til hvilke saavel de vedkommende Eiendomme, som den personlige Egenskab, hvoraf Rettigheden var betinget, ere blevne nedarvede.

Det er derfor heller ikke aldeles noiagtigt, naar man er vedblevet at opføre dem som blandede Adelsrettigheder. Det Udtryk: „Forret", der er knyttet til Adel o. s. v., synes saaledes ikke saa ganske at passe sig paa fornævnte Rettigheder. Det kan heller ikke formodes, at Grundlovsudkastet skulde have indladt sig paa umiddelbart, og uden allermindste Lempning eller Henstand, at betage enkelte Personer saa betydende Rettigheder som de fornævnte. Den ene af disse (Forstrandsretten) kan endog være af betydelig pecuniair Værdi, og det vilde være vanskeligt at anføre nogen Grund, der kunde retfærdiggjøre dens Inddragelse, og det uden den Erstatning, der, om ellers Rettigheden ved en noget udstrakt Fortolkning af § 68 kunde indbefattes under samme, dog efter denne § burde gives, og det efter en forudgaaende særlig Lov. En saadan vilde være saameget mere nødvendig, som der maatte foreskrives vilkaarlige Regler for Erstatningens Bestemmelse. Og under Forhandlingerne har en af de Ministre, der har taget Deel i Grundlovsudkastet, yttret, at han vel har antaget, at de omspurgte Rettigheders Ophævelse ligger i §ens Grundsætning, men ikke saaledes, at den umiddelbart skulde fuldbyrdes ved Grundloven*), og en anden af dem har idetmindste ikke villet udtale sig for, at de umiddelbar bleve ophævede ved §en, eller fundet, at der var Grund for Rigsforsamlingen til derpaa at andrage**). Hvad Forstrandsretten angaaer, da er det vel af de faa Rigsdagsmænd, som derom have yttret sig, erkjendt, at den ikke mindre end Forslagsretten til Præstekald og Kirkebetjeninger indbefattes under §en, men det er dog tillige blevet yttret, at der var Grund til derom at tage en anden Bestemmelse, i hvilken Henseende et Ændringsforslag blev forbeholdt***). Det maa efter alt dette idetmindste ansees tvivlsomt, om §en har til Hensigt øieblikkelig at ophæve de ovennævnte Rettigheder, hvorimod og Udtrykkene

*) Rigsdagstid. S. 2645 cfr. 2656.

**) l. c. S. 2641.

***) l. c. S. 2568 og 2660 cfr. 2655.

i § 21 kunde synes at tale, og i alt Fald finder jeg, at det vilde være urigtigt. Hvad Forstrandsretten angaaer, vilde deri indeholdes en aabenbar Uretfærdighed, ligesom det udentvivl og af Rigsdagen vil blive erkjendt, at den bør undtages fra den Regel, man finder i §en. Derimod er der vistnok mere, der taler for de øvrige omhandlede Rettigheders Ophævelse, ligesom der og saavel i som udenfor Rigsforsamlingen derfor synes at være en stor Stemning. Men om det end ansees for aldeles afgjort, at de bør afskaffes, saa finder jeg dog, at det ikke bør skee umiddelbart ved Grundloven, deels fordi det er udenfor Grundlovens Bestemmelse, deels fordi der i Rigsforsamlingen, baade paa Grund af dens Sammensætning og fordi vigtigere og langt mere paatrængende Gjenstande kræve dens Tid, er saa liden Leilighed til, at de Medborgere, om hvis Rettigheder der handles, kunne faae de Grunde fremførte og rolig prøvede, der kunde tale for noget Hensyn til deres allerede erhvervede Rettigheder. Da hine Rettigheders Ophævelse idetmindste ei klart og bestemt er udtalt i Udkastet, maa jeg og i Henhold til de oven S. 272—273 anførte Grunde, finde det saa meget mere betænkeligt, at dette nu lægges ind i §en, og at den til dette Øiemed faaer en forandret Affatning eller Tilføining. Ordføreren har vel antaget, at Sagen allerede forud havde vundet en almindelig Erkjendelse, og i den Henseende paaberaabt sig, hvad der i 1846 var foregaaet i Provindsialstænderne *). Men den Sag, som da blev reist om Ophævelsen af Kalds- og Birkerettigheden, blev ikke bragt til Afgjørelse, hverken i Østifternes eller Jyllands Stænder, saa at man ikke har Forsamlingernes men alene de nedsatte Comitteers Betænkninger, og disse indeholde meget afvigende Meninger. I Roeskilde vare vel tre Medlemmer for de omhandlede Rettigheders Ophævelse, men Fleertallet erklærede sig derimod, og søgte især deleshed at vise, at Præsterne udi de Kald, som besættes efter Kirkepa-

*) Rigsdagstid. S. 2661.

trenens Forslag, i ingen Henseende staae tilbage for dem, der ere ansatte efter et mere umiddelbart kongeligt Valg. Men — hvad der især fortjener at bemærkes — selve den Minoritet, der stemte for Rettighedens Ophævelse, erkjendte dog Billigheden af, at de nærværende Besiddere fremdeles skulde beholde samme for deres egne Personer*). I Jyllands Stænderforsamling fik Sagen i Et og Alt samme Skjæbne paa det nær, at der Comitteens Pluralitet udtalte sig for Rettighedens Ophævelse, dog med den samme Indskrænkning som Minoriteten i den Roeskildske Forsamling**), medens et Medlem talte for Rettighedens Vedligeholdelse. Hiin Sags Udfald i Stænderne taler altsaa mere mod end for en øieblikkelig Inddragelse af bemeldte Rettigheder, saa at det turde være rigtigst at lade dette Spørgsmaal staae aabent for en tilkommende Rigsdag. Hertil kan endnu føies, at medens der ere meget stærkere Grunde for Forslagsrettens Ophævelse med Hensyn til Birkedommer-Embedernes end med Hensyn til Præstekaldenes Besættelse, ere der dog, hvad hine angaaer, større Hindringer ved den øieblikkelige Gjennemførelse, navnlig i de paa sine Steder temmelig betydelige Fordele af Gaard, aarlig Lønning m. v., som Embedsmanden nyder af Birkepatronen; thi at denne skulde, saalænge de nuværende Embedsmænd bleve i deres Embeder, vedblive at bære de Offere, som kun ere gjorte i Forudsætning at man fremdeles beholdt denne Herlighed, forekommer mig ikke at kunne retfærdiggjøres. Da det saaledes vil være fornødent for Birkerettens Vedkommende at oppebie nærmere Overveielse og Beslutning ved en tilkommende Rigsdag, vil det vistnok ogsaa i dette Hensyn være rettest at gjøre det samme, hvad Kaldsretten angaaer.

---

*) See Roeskilde Stændertid. f. 1846 S. 3605—3652.

**) Viborger Stændertid. f. 1846 2det Anh. S. 1—47.

Jeg skal derfor ikke her indlade mig videre paa Sagen selv, men dog gjore nogle Bemærkninger, som vel, i Forbindelse med det der i ovennævnte Comitteebetænkning derimod blev anført, turde tjene til at vise, at de Grunde, hvorpaa hine Rettigheders Ophævelse fremstilles som en ueftergivelig Fordring, ikke ere saa afgjorende som de udgives for. Men jeg skal indskrænke mig til den Forslagsret, som haves til de geistlige Embeder, da jeg ikke kan ansee Sagen synderlig tvivlsom med Hensyn til Birkeretten. Man maa ikke oversee, at Sporgsmaalet ikke er, om det i sig er naturligt og hensigtsmæssigt, at de, der have erhvervet hvad man kalder Eiendom over Kirker, under de lovbestemte Betingelser ogsaa have Ret til at foreslaae Præst til disse Kirker. Men da det er en ved Loven fra gammel Tid hævdet Ret, som efter Souverainiteten flere Gange er blevet deels stadfæstet, deels betydelig indskrænket, og senest ved den Begrændsning, den fik i 1809, tillige har inden for den nye Grændse faaet en foroget Bekræftelse, saa er Sporgsmaalet, om denne Rettighed, under de for dens Udovelse foreskrevne Regler og enkelte nye, som yderligere kunde betrygge dens rette Brug*), er i en saadan Strid mod rigtige Statsprinciper eller i sin Virksomhed saa skadelig, at der er tilstræk-

*) Saaledes vilde det ikke være vanskeligt at forhindre den Omgaaen af Loven, som enkelte Gange har fundet Sted, at den Candidat, som man vilde unde et Kald, hvortil hans Examenscharacteer ei gav ham Adgang, en ganske kort Tid forud er blevet ansat i et mindre Kald, blot for derved at springe over de lovbestemte Grændser for Candidaters Ansættelse i Præstekald. Det kunde allerede forhindres derved, at Regjeringen i et saadant Tilfælde benyttede sig af sin Ret, til at gaae den første Indstillede forbi. Men den kunde gjøres ganske umulig ved den Bestemmelse, som vistnok i det Hele vilde bringe større Consequents i de gjældende Regler, at den Candidat, der ei havde bedste Characteer til theologisk Embedsexamen, først ved visse Aars Tjeneste i et til hans Characteer svarende Kald fik Adgang til de Kald, der staae i en høiere Classe.

kelig Grund til at tage denne Rettighed fra Besidderne, noget, som man i en velordnet Stat ikke gjør uden høieste Nødvendighed. Da det i 1846 til de Roeskilde Stænder indgivne Andragende*) angaaende de omhandlede Rettigheders Ophævelse indeholdt en udførlig Forklaring om, hvorledes det daværende Cancellie, i den Forestilling, hvorved Frdn. 3die Juni 1809 blev foranlediget, var gaaet langt videre end til det, som da af Kongen blev besluttet, saa kan jeg ikke lade ubemærket, at Collegiet angaaende de af samme paaberaabte Retsgrunde havde indhentet det juridiske Facultets Betænkning, og at dette ingenlunde erkjendte disse Grundes Gyldighed. Jeg har vel aldrig læst denne Betænkning, der, da jeg efter at have faaet Sæde i Cancelliet eftersøgte samme, ikke var at finde ved Acterne, men den blev i sin Tid med meget Bifald omtalt af Flere, der havde læst den, og dens Forfatter Conferentsraad Schlegel vandt derved meget i Meningen. Gjennem Pressen fremkom der den Tid ingen Dom over Forordningen, idetmindste ingen, der var af den Betydenhed, at jeg har lagt den paa Hukommelsen. Men derimod erindrer jeg mig fuldt vel, at Meningen i min daværende Omgangskreds aldeles ikke var til Fordeel for Samme og endnu mindre for Cancelliets videre gaaende Indstilling. Og dog var der neppe Nogen i denne Kreds, som tog sig af aristokratiske Interesser, ei heller Nogen, som havde mindste Tvivl om Retfærdigheden af de Anordninger, hvorved ældre jorddrotlige Rettigheder vare forandrede for at sætte en talrig og vigtig Classe af Landets Indvaanere i Besiddelse af en tilbørlig Retstilstand. Men de fandt, at den kongelige Magts Anvendelse til at betage adskillige Undersaatter en dem ved Privilegier og Love hjemlet Rettighed for at tilegne sig den selv, havde en ganske anden Egenskab end den, der var foregaaet for at udfrie Bonden af sin undertrykte Tilstand og bortrydde Hindringerne for Udviklingen af Landets første

---

*) See Stændertid. S. 193—196.

Velstandskilde. I dette sidste saae man en sand Liberalitet og Retfærdighed, medens man i det nye Skridt, især saaledes som det var blevet foreslaaet, fandt en mere absolutistisk Charakteer, en Betegnelse, som man den Tid ikke brugte om selve Kongemagten, men kun i den Anvendelse af Magten, hvorved de vedbørlige Retshensyn sattes tilside; noget som dog, efter min Dom, ikke lod sig paastaae om selve Forordningen, der netop vidnede om Billighed og Maadehold. At det skulde stride mod Kongeloven, at Besættelsen af visse Embeder var Undersaatterne overladt under Iagttagelse af derfor givne Forskrifter og under tilbørlig Overvaagen af disse, kunde man heller ikke indsee, ligesom man fandt det paafaldende, at dette først blev udfundet 150 Aar fra Souverainitetens Indførelse, efter at det Modsatte havde været erkjendt i en Mængde Privilegier og Love, tildeels udtænkte og udarbeidede af den samme Statsmand, der havde conciperet Kongeloven. Da i andre Stater, saasom England, Sverrig og den Tid vel i alle tydske Stater, lignende Patronatsrettigheder fandt Sted, var man og saa meget mindre tilbøielig til at ansee dem uforenelige med Grundsætningen for al Statsforvaltning, medens det dog uden Tvivl var en almindelig Erkjendelse, at man maatte være vel tilfreds med ikke at have saadanne egentlige patrimonielle Jurisdictioner, som andetsteds, og at der vel kunde være retfærdig Grund til at ophæve, hvad der endnu heraf fandtes. Iøvrigt skal jeg endnu gjøre den Bemærkning, at Præmisserne til Forordn. 3die Juni 1809 ogsaa bleve benyttede for at tilegne Kongen Besættelsen af adskillige Stiftelses- og Commune-Embeder, der forhen bleve besatte af vedkommende Bestyrelser, hvortil der og er gaaet noget deraf tilbage i den senere Tid, ligesom endog Besættelse af Pladser i Kjøbstadmagistraterne, og det paa en langt friere Maade end den, hvorpaa Præstekalds Besættelse er tillagt Patroner, er blevet overladt til Communen, noget, som vistnok fortjener alt Bifald.

Der er en anden Rettighed, som Lovene have tillagt en Adelsclasse (Grever og Baroner), der endog i høiere Grad end Birkeretten er i Modsigelse med rigtige Statsgrundsæt-

ninger, men hvorom der ikke under Forhandlingerne har været Tale, nemlig den Ret, at være Amtmand paa deres Godser. Det er mig vel aldeles klart, at denne Rettighed bliver at ophæve, men jeg anseer det dog for noget tvivlsomt, om umiddelbar Ophævelse af denne, blot en enkelt Green af Adelen tillagte Rettighed, indbefattes under Bestemmelserne i § 78, ligesom bemeldte Godsers fuldstændige Indlemmelse i vedkommende Amter heller ikke vel lader sig udføre uden nærmere Bestemmelse med Hensyn til Tiden, til det Tillæg, der rimeligviis vil blive at give Amtmændene for denne Tilvært i deres Embedsforretninger, og til flere Forhold, hvorom der ved slige Forandringer let kan opstaae Spørgsmaal. Under Forhandlingerne blev derimod talt om det Greverne og Friherrerne (dog kun de ældre) tillagte Frihedshartkorn, men det blev dog med Føie yttret, at denne Rettighed, som indeholdende et reelt Privilegium, var udenfor Sen.

Minoriteten i Rigsdagens Udvalg har af Sen taget Anledning til at foreslaae Afskaffelsen af al Adel, Titel og Rang, hvorimod Fleerheden kun har foreslaaet, at Adels Rang og Titel ei for Fremtiden maa meddeles Nogen, hvortil Mindretallet har knyttet det subsidiaire Forslag, at al Adel ophører med de nuværende Adelspersoners Død. Under Forhandlingerne har saavel Indenrigsministeren anført ikke uvigtige Grunde mod disse Tilføininger, som ogsaa enkelte Medlemmer udtalt sig derimod, medens Andre med stor Heftighed dreve paa Afskaffelse af Adel og Rang. I det jeg i det Væsentlige henholder mig til hvad der hiin første Retning er anført, maa jeg i den Heftighed, hvormed Gjenstanden blev behandlet, finde et nyt Beviis paa Misligheden i, at Grundloven indlader sig paa en Omdannelse af Forhold, der ere Statsforfatningen uvedkommende.

Optagelse i Adelsstanden vil ikke let foregaae i den nærmeste Fremtid, og imidlertid vil der blive Leilighed til ved Lov at formene dette, hvis Stemningen, som neppe kan omtvivles, bliver derfor. Men unaturligt vilde det være,

efter at have betaget Adelen enhver virkelig Ret, som Lovgivningen hidtil har hjemlet den, ogsaa at berøve den det Navn og Skjoldmærke, hvorved den gjør sig kjendelig; hvad Værd Meningen vil tillægge det, bliver dens Sag, den skal Loven ikke ville tvinge. Men hertil kommer, at der ere meget betydelige Stiftelser, hvortil Adelen enten udelukkende, eller i Forening med visse Rangclasser har Adgang, hvilken Ret ikke uden Uretfærdighed kan betages dem. Det kan mærkes, at i Norge, hvor en Lov 1ste Aug. 1821 ophævede de med Godsbesiddelse forbundne Forrettigheder for Adelen, blev dog de øvrige, rigtignok ubetydelige, Forrettigheder Lovene havde givet dem, forbeholdte alle til den Tid i Adelstanden fødte Personer for Livstid.

Hvad Rang angaaer, da er der vel meget, der taler for at standse Uddelingen af samme, forsaavidt den ei knytter sig til et Embede. Men det har idetmindste ei saa megen Hast, at man skulde andrage paa allerede at gjøre det til en Grundlovsbestemmelse, og Embedsrang kan ikke vel undværes, da det dog ved adskillige Leiligheder er nødvendigt at antage en Følgeorden mellem Embedsmænd, og det vilde være stødende, om dette skete blot efter Vilkaarlighed *). Al Rangs Afskaf-

*) En Rangforordning indeholder egentlig kun en Indretning, Kongen gjør i sit eget Huus, en Plads han anviser sine Embedsmænd i Embedsforhold, og Regel for dem, der have at sørge for behørig Orden ved Fremtræden for Kongen og ved Hoffester. I Norge har ogsaa Kongen, uden Storthingets Medvirkning, deels givet en Rangforordning, deels senere deri gjort Forandringer, og det er neppe faldet Nogen ind, derover at besvære sig. At dog en lovbestemt Rangfølge ogsaa i en vis Grad har en Gjælden i det selskabelige Liv, er naturligt, men det beroer blot paa Meningen. I Særdeleshed vil det i Krigsstanden være naturligt, at den, som i Tjenesten er den Befalende, ogsaa tager Sæde og Gang for den Underordnede i de selskabelige Forhold, hvor Spørgsmaal derom opstaaer; og allerede med Hensyn til Ordningen mellem Militære og Civile er det hensigtsmæssigt, at ogsaa disse have en bestemt Rang.

selse vilde og have til Følge, at de rige Stiftelser, hvortil nu, foruden Adelen, ogsaa visse Rangspersoners Døttre ere berettigede, udelukkende vilde falde i Adelens Hænder, og saaledes de, der ere fødte udenfor denne Stand, tabe den Adgang de havde til gjennem Erhvervelsen af personlig Rang at skaffe deres Døttre en Forsørgelse. Det var for 40—50 Aar siden Gjenstand for en levende Strid i Cancelliet, om slige Rettigheder ikke burde, saaledes som didindtil stedse var antaget, udelukkende være den egentlige Adel forbeholdne, eller om den burde dele samme med visse Rangspersoner, og den Mand, der kjæmpede for dette sidste, fandt almindeligt Medhold udenfor Adelsstanden, medens man fra den anden Side bebreidede ham det som Beviis paa fjendligt Sindelag mod denne Stand. Ogsaa ere der adskillige Stiftelser og Legater for Enker eller Døttre af Mænd, der høre til Rangen i Almindelighed, eller til visse Rangclasser, uden at Adel derved kommer i Betragtning. Hvis videre Ranguddelinger bortfaldt, vilde derved de, som vare tilbage, faae en forøget Adgang til disse Goder, naar ikke en vilkaarlig Forandring blev gjort, hvilket dog saalænge der vare Personer til med de fundatsmæssige Egenskaber ikke vilde være i sin Orden. Omsider naar alle disse vare uddøde maatte naturligviis en Lov bestemme, hvad der skulde træde i Stedet for de fundatsmæssige Egenskaber; hvorved der dog vistnok burde tages Hensyn til saadanne Stillinger, som omtrent svarede til den ældre Rangqvalification. Det kan naturligviis intet gjelde, at andre trængende Fruentimmer kunde være ligesaa værdige som de, Stifteren havde kaldet; thi det var jo ikke Statens men hans Dom og Villie, der skulde raade over Anvendelsen af hans Midler. Der er mangfoldige Legater for Præsteenker, Skolelærer-Enker, Kjøbmænds-Enker, Borgerenker o. s. v., og det i visse Steder eller Provindser; men det falder ingen ind, at Enker af andre Personer eller fra andre Steder, skjøndt de vistnok kunne være ligesaa værdige og trængende, ere lige berettigede med dem, Stifteren har tilstaaet Hjelpen. Iøvrigt vilde man tage meget feil, naar man troer, at Adel

og Rang og den Forfængelighed, som dreier sig derom, ere Lovens og Regjeringens Skabninger, eller engang at de have deres Oprindelse fra den kunstige Indretning, som Staterne efterhaanden have faaet. Allerede i de ældste Tider viser det sig, at man tillagde dem, som ragede frem ved store Egenskaber, glimrende Daad, eller ved en paa omfattende Besiddelser grundet Magt, et høiere Sted end Andre i alle Samqvem, og at baade de selv og Andre satte høi Priis paa dette Fortrin, meget høiere end den, der nu tillægges samme. Ligeledes gav det Adkomst til Hæder og Ære, at stamme fra Forældre, der havde raget frem ved udmærket Bedrift, eller som havde været i Anseelse som Hovdinger. Naar saadan Herkomst fik sin bestemtere Gjælden i de Statsindretninger, som siden uddannede sig, var det mere en Anerkjendelse af Meningen end et vilkaarligt Herskerbud. Men det var naturligt, at de Slægter, som Mindet om deres Forfædres berømmelige Daad i Forbindelse med de dermed erhvervede store Besiddelser og det deraf udsprungne Herredømme over dem, der levede paa disse, gav stor Anseelse og Indflydelse, ogsaa efterhaanden fik bestemte Forrettigheder. Disse bleve omsider trykkende for det øvrige Samfund og farlige for selve Regenterne; begge forenede sig derfor om, at svække Adelen, og ligesom denne, hvor den dog vedblev at beholde store Forrettigheder, stundom blev Gjenstand for Had og Forfølgelse, saaledes sank den, hvor den tabte sine væsentlige Forrettigheder, mere og mere i Meningen. Den Anseelse, som Adelen vedligeholdt i vort Fædreland, efter at den havde tabt sin politiske Betydning, svandt efterhaanden mere og mere i en Tid, hvis Begyndelse de Ældre af den nulevende Slægt have oplevet, deels ved Indvirkningen af den europæiske Tænkemaade, deels og som Følge af Regjeringens Forholdsregler. Deriblandt skal jeg kun udpege den, at man lige fra den Tid, Frederik VI tiltraadte Regjeringen (1784), har yderst faa Exempler paa, at nogen er bleven optaget i Adelsstanden paa Grund af fremragende Egenskaber eller Fortjenester af Fædrelandet, men at det derimod

var hyppigt, at Adelen blev formeret med Mænd, der, skjøndt for en stor Deel meget hæderlige, intet Krav kunde have paa at hæves ud over Andre, men som, enten af særegne Grunde eller af Forfængelighed, ønskede det, og stundom med stor Iver gjentagne Gange ansøgte om denne Benaadning. Begge Dele vidne om, hvor liden Priis Regenten satte paa Adelskab, hvilket ogsaa Frdn. om consignable Bankfonds 23de Juni 1809 Lit. C, D og E §§ 9—18 tydelig lagde for Dagen, baade ved de Bestemmelser, som den indeholdt, og ved den Maade, hvorpaa de vare affattede. Rangsmeddelelse kunde maaskee have sin Nytte, saafremt den skete med megen Skjønsomhed, og som Følge deraf blev brugt med sparsom Haand. Men efter den stedse tiltagende Rundhaandethed, hvormed Regjeringen fra dette Aarhundredes Begyndelse (i de første Aar efter at Frederik VI var kommet til Regjeringen, var Forholdet et andet), er der neppe at tænke paa at give den nogen Betydning. Det samme gjælder og i det Væsentlige om Ordeners Uddeling. Men jeg kan dog ikke finde det rigtigt, at Rigsforsamlingen foreslaaer nogen Indskrænkning i den Ret, som enhver Konge pleier at have til at uddele saadanne Beviser paa sin Naade. Det er allerede oven bemærket at den Forfængelighed, der viser sig i Jagen efter Rang, ikke har sit Udspring af Rangforordningen. Den har en meget dybere Rod i den menneskelige Natur, og den turde netop i de Samfundsclasser, som staae udenfor Rangforordningen, og paa de Steder, hvor der ere faa Rangspersoner, ofte vise sig i en forargelig lidenskabelig Strid om Fortrin i Gang og Sæde. En fornuftig Mand tager det ikke høit om en Anden, hvis Overlegenhed han dog ei har Anledning til at erkjende, er kommet foran ham i Rangforordningen. Snarere kunde (hvilket for Resten og var en Skrøbelighed) en saadan Mand føle sig krænket, naar den anden aldeles vilkaarlig sættes over ham ved Leiligheder, hvor en vis Ordning finder Sted.

Endog at tage Titler og Rang fra dem, som ere komne i Besiddelse af samme, vilde være at tilføie adskillige Med-

borgere en Krænkelse, uden at det allermindste derved blev vundet. Den Forstandige vilde vel ikke tage sig det nær, men Mangen vilde det dog foraarsage Forlegenhed eller Krænkelse, at han ei længere kunde føre den Benævnelse, hvorunder han i sin Omgivelse baade i og uden for sit Huus pleiede at betegnes, og hvorpaa han kun ved en vedvarende Modstand, der vilde have et ubehageligt smaaligt Præg, kunde gjøre Ende. Det vilde og sætte ondt Blod hos Mange, medens den Satire, der ofte har vendt sig mod Rangsygen, vilde vende sig mod Rangens lidenskabelige Fjender, hvis Lidenskabelighed ofte har sin sande Rod i en meget stærk Rangsyge. At Rangskatten maa bortfalde, hvis Rang aldeles afskaffes, er en Selvfølge. Derimod kan jeg ikke indsee nogen Nødvendighed heraf, fordi Udkastets § 78 gaaer over i Grundloven; thi dersom Nogen sætter Priis paa Rang, saa er det ikke for de ubetydelige borgerlige Forrettigheders Skyld, hvilke de fleste knapt kjende, men for dets Skyld, der umiddelbar ligger i Rangen.

Den Ret, Chr. L. 5 B. 2 C. 65 Art. tillagde Eieren af Godser paa 400 Td. Htk. eller derover til, under visse Betingelser, at oprette disse Godser til Stamhuse, kunde mulig føre til, at efterhaanden en meget stor Deel af Landets Jordeiendomme samlede sig i nogle faa Familier, ligesom de og let kunde falde til Personer, som ikke vedborlig vilde drive og benytte dem. Hvad der navnlig i de jydske Stænder er blevet yttret om en umaadelig Tilvæxt, som Lehns- og Fideicommisgodset i de senere Aar skulde have faaet, vil dog ikke findes rigtigt, naar man ved Siden af de vistnok ikke faa nye Godser af dette Slags, ogsaa erindrer de mange ældre og det tildeels høist betydelige, som ganske have tabt hiin Egenskab, eller hvorfra dog en betydelig Deel er bortskilt (see Viborg Stændertidende for 1842 S. 1163—1167), ikke at tale om, at meget Bondergods netop paa Lehn og Stamhuse, for en Deel mod et høist ufuldstændigt Vederlag, er blevet Arvefæstegods, hvorover den egentlige Eiendom er hos Arvefæsteren, og Lehnet eller Stamhuset blot har beholdt en

vis aarlig Afgift med enkelte i sig selv lidet betydelige Herligheder. Forsaavidt det er blevet yttret, at der i det paa hine Eiendomme hvilende Baand laae en særdeles Hindring for Fæstegodses Overgang til Selveiendom, saa viser den Kongl. Resolution 1ste Juli 1846 (der blev Provindsialstænderne for Oestifterne meddeelt), at Bortsalget af Bondergodset kan paa iovrigt antagelige Vilkaar ventes bevilget, ogsaa uden Forbehold af den i Frdn. 13de Mai 1769 omhandlede Herlighed, kun at en aarlig Afgift stedse bliver betinget (Ny Coll. Tid. for bem. Aar S. 591—93). Dette sidste kan vel, navnlig med Hensyn til Udstykningstilfælde, være Eieren til nogen Indskrænkning, men det kan og i Tider, hvori det er vanskeligt at reise Laan i Eiendomme, være overveiende Gode for Besidderne, at en Deel af Kjobesummen er forvandlet til en aarlig Afgift. Der er heller Intet imod, at der gjores særdeles Vilkaar, hvorved slig aarlig Afgift ikke bliver til Hinder for en passende Udstykning. Iovrigt har Fæsternes Tilstand paa fornævnte Slags Godser i Almindelighed været heldig. Saaledes navnlig er (naar Samsoe og nogle endnu mindre Oer ikke medregnes), Langeland den Provinds, hvori der er meest Lehns- og Stamgods, og dog er der neppe nogen, hvori Bondestanden har opnaaet storre Velvære. Der kan nu vel være overveiende Grund til at ophæve det nævnte Lovsted, men dette er allerede skeet ved den provisoriske Frdn. 17de Mai 1848, ligesom det og, hvis Udkastet § 78 bliver staaende, deraf vil være en Folge, at den Rettighed, bemeldte Lovsted giver Adelen og de lige med samme Privilegerede, ikke længere kan finde Sted. Da Grevskaber og Baronier ei kunne oprettes uden Kongens Samtykke, vilde det folgelig ikke have nogen Hast med en saadan Bestemmelse, som den der indeholdes i den forste Deel af § 79 *). Med Hensyn til de almindelige Grunde, som jeg har anført for at indskrænke Grundloven til det, der er dens

*) „Intet Lehn, Stamhuus eller Fideicommisgods kan for Fremtiden oprettes; de nu bestaaende kunne med alle Berettigedes Samtykke overgaae til fri Eiendom".

Bestemmelse, nemlig at bygge Statsforfatningen, maa jeg saaledes og finde, at §ens første Led bør udgaae. Men det fortjener uden Tvivl ogsaa nærmere Overveielse, om det ikke dog under visse nærmere Bestemmelser kunde tilstedes en Mand at sikkre sig, at hans Eiendom i det mindste i nogle Slægtfølger bliver i Familien. Ligesom den Nydelse, Eiendomsretten giver Borgerne, og dermed tillige Driften til gavnlig Virksomhed, forhøies ved den Bevidsthed, at de kunne efterlade det, de have erhvervet, til deres Afkom eller hvem de ellers helst unde det *), saaledes er det i Særdeleshed noget sædvanligt og naturligt hos større og mindre Jordeiere, at det ligger dem paa Hjerte at vedligeholde en Eiendom, som er blevet dem kjær, i deres Slægt. Dette er vistnok en Følelse, som endog i moralsk Henseende har sit store Værd, og skjøndt det kan være vanskeligt at udfinde Lovbestemmelser, hvorved den kan faae behørig Pleie, uden at der lægges for megen Hindring i Veien for den fremtidige frie Benyttelse af Landets Eiendom, saa turde det dog være muligt, at Opgaven nogenlunde lod sig opløse. Det var derfor neppe rigtigt, at sætte en Bom herfor ved en Grundlovsbestemmelse, der, da den eneste Berettigelse Loven hidtil har givet til at gjøre en slig Anordning, paa anden Maade er sat ud af Kraft ene og alene gaaer ud paa at sætte en tilkommende lovgivende Forsamling ud af Stand til at indføre nogen lignende Indretning.

Rigsforsamlingens Udvalg har fundet, at Ordningen af Lehns- og Stamgodsets Overgang til fri Eiendom behøver en i det Enkelte gaaende Lov, og derfor bør forbeholdes en tilkommende Lov. Paa Grund deraf har den foreslaaet, at det andet Led af §en affattes saaledes: det skal ved Lov nærmere ordnes, hvorledes de nu bestaaende kunne gaae over til fri Eiendom. Efter en Forklaring, som gaves af en Rigsdagsmand, der som forhenværende Minister har havt

---

*) See oven S. 26—27.

Deel i Grundlovsudkastet*), skal det være dettes Mening, at overlade det til de omhandlede Godsers Besiddere selv, hvorledes de ville komme ud af at tilveiebringe det Samtykke, der skulde være fornødent for at forvandle Lehns- og Stamhuus-Besiddelser til fri Eiendom, og hver Nogen, der ønskede en saadan Forandring, ei kunde komme tilrette dermed, kunde en saadan drive paa en Lov desangaaende, uden at Regjeringen behøvede selv at foranledige en saadan. Under denne Forudsætning finder jeg det dog noget synderligt, at Overgang opstilles i Grundloven som noget, der umiddelbar efter Samme kan iværksættes, saa meget synderligere som Staten, med Hensyn til den betydeligere Deel af de omhandlede Godser (Lehnene) selv er en af de Berettigede, hvis Samtykke følgelig forsaavidt maatte være nødvendigt, om det end lod sig tænke, at der uden dens Stadfæstelse lod sig i noget Tilfælde (som da maatte være af en meget sjelden Beskaffenhed), for de Privates vedkommende fremskaffe et fuldgyldigt og for dem, der vilde indlade sig paa at erhverve nogen Deel af Eiendommen, beroligende Samtykke. Hvad der ellers foregik ved Forhandlingerne om §en, leder til at troe, at Vedkommende tildeels ville finde sig mere foruroligede ved at en Lov angaaende denne Gjenstand, saaledes som Udvalget har villet, paadrives af Rigsforsamlingen, end at §en blev staaende i sin Ubestemthed og Uklarhed. Men der blev hverken givet nogen Forklaring om, hvorledes den i §en fastsatte Betingelse af alle Berettigedes Samtykke er at forstaae, navnlig om det er nok, at alle til en given Tid levende Personer, der have Adgang til at arve Familiegodset, eller som tage Deel i dets Indtægter, give et saadant Samtykke, ei heller indlod Udvalget sig angaaende de Grundsætninger, hvorpaa den af Samme paatænkte Lov kunde bygges. Man er endog uvis om, hvorvidt Tanken kun er, at faae det fideicommissariske Baand, som hviler paa en stor Deel af Landets Jordeiendomme, ophævet, saa at Kjøbesummerne, hvortil de blive ud-

*) Rigsdagstid. S. 2668.

bragte, blive at sætte i Stedet og sikkres til Bedste for den, som til enhver Tid maatte være den nærmest berettigede Arving til Godset, samt for dem, der ellers deraf skulde nyde nogen Indtægt (f. Ex. Enkepension, Appanager eller deslige), eller om ogsaa Kjøbesummerne kunde fordeles mellem dem, som til en given Tid ere de Berettigede, saaledes som de indbyrdes maatte komme overeens om, eller efter visse vilkaarlige Regler, der maatte foreskrives. Var kun det Første Meningen, saa vilde der være langt mindre mod Bestemmelsen at erindre end under den sidste Forudsætning. Ved Gjennemførelsen vilde og Vanskelighederne være mindre, ligesom det, naar man kun ikke vil fremtvinge Afhændelsen, ikke vilde komme i Strid med de hidtil gjældende Grundsætninger. De grevelige Privilegier af 25de Mai 1671 § 6 og de friherrelige af s. D. § 5 vise, at Lehn kan afhændes med de i Successionen Medinteresseredes Videnskab og sær Kongelig Bevilling. Ligesom Kongens Tilladelse allerede maatte være nødvendig paa Grund af den ham som Lehnsherre tilkommende Hjemfaldsret, saaledes gaaer hiin Bestemmelse udentvivl ud fra den Forudsætning, at Kongen ogsaa som Statens Hoved og i Særdeleshed som Beskytter for de Grevelige og Friherrelige Slægter, navnlig for de umyndige Børn i Samme, maa være beføiet til at udfylde hvad der mangler, og efter Forholdets Natur maa mangle i det Samtykke, der fra de privat Berettigedes Side kan erholdes, især med Hensyn til de umyndige Børn og de ufødte Slægter. Betænkning maa indhentes fra alle myndige Arvinger, der ere til, saavelsom fra de Umyndiges Værger, men naar Kongen finder, at Afhændelsen efter det Vederlag, som kan faaes for Godset, og under behørigt Hensyn til alle andre Forhold, stemmer med de fremtidige Arvingers Tarv, saa bifalder han paa deres, navnlig ogsaa paa de Umyndiges og de Ufødtes Vegne, Afhændelsen. Dette skeer da saaledes, at Vederlaget sikkres efter de Regler, der gjælde for de under offentlig Varetægt staaende Midler, og at Renten stedse tilfalder den, som efter den fore-

skrevne Arvefølge til enhver Tid vilde have faaet den afhændede Eiendom i Besiddelse.

Hvad Stamhuse angaaer, indeholder vel L.s 5—2—65 ikke Noget om, at de med Kongeligt Samtykke kunne afhændes, og Forholdet er heller ikke det samme med Hensyn til dem som til Grevskaber og Baronier, der, efter at Slægten er uddød, tilfalde Kongen. Men ligesom Grevernes og Friherrernes Privilegier vidne om en Erkjendelse af, at Familiegodsers Uafhændelighed ei burde være ubetinget, saaledes er det heller ikke blot i Kongens Egenskab af Lehnsherre, men og i Kraft af hans Regjeringsmyndighed, at han giver Samtykke til Lehnets Afhændelse, og denne Adkomst maa og gjælde med Hensyn til Stamhuse. Saadanne Bevillinger ere og flere Gange givne saavel til Stamhuses som til Lehns Afhændelse, hvorved det stedse har været en Grundsætning, at det Vederlag, der erholdtes, traadte i Eiendommens Sted, skjøndt der rigtignok ikke ere faa Exempler paa at en Deel deraf paa en eller anden særdeles, vel ikke altid i sig tilfredsstillende Grund*), er blevet overladt Besidderne eller enkelte Arvinger, ligesom der heller ikke altid er sørget vedbørlig for Capitalens Vedligeholdelse. Men hvad i Særdeleshed Bondergodset angaaer, da har den ovennævnte Resol. af 1ste Juli 1846 tydelig hjemlet Adgang til

*) Der kunne dog være gode Grunde for en saadan Tilladelses Meddelelse, t. Ex. naar Besidderen har anvendt betydelige Bekostninger paa Forbedringer, der nu forøge Kjøbesummen. Ogsaa kan han have billigt Krav paa nogen Godtgjørelse for de Indfæstninger, som han i sin Besiddelsestid kunde efter Sandsynlighed have oppebaaret. For denne Afgang maa der vel antages i Tiden at ligge Erstatning i det, Renterne af Kjøbesummerne udgjøre mere end de aarlige Indtægter af Fæstegodset. Men denne Erstatning er den samme for hans Efterkommere som for ham, medens de Indfæstninger, som vilde have faldet i hans Levetid, særlig vilde have kommet ham tilgode, og derved formindsket hans Efterkommeres Indtægter, saaledes som hans ere blevne formindskede ved det Fæstebaand, der ved hans Tiltrædelse hvilede paa Bondergodset. Cfr. Ny Collegial-Tidende for 1845 S. 666—667, for 1847 S. 69—70 og 876—878.

dets Afhændelse og fastsat de Betingelser, hvorunder den maa skee. I Følge deraf vil det vistnok, under Forudsætning af at Bondestanden nogenlunde bliver i den Velstand, som den da havde opnaaet, ikke feile, at jo det meste Bondergods paa Lehn og Stamhuse vil blive forvandlet til Selveiendom, og derved de Ønsker, som ligge til Grund for Stændernes Indstillinger, fuldstændigen blive tilfredsstillede. Skulde det imidlertid findes, at Vilkaaret om, at en vis Deel af Vederlaget skal forvandles til en aarlig Afgift, ikke stemte overeens med de Bønders Ønsker, som vilde tilforhandle sig Godset, saa vilde deri kunne gjøres Forandring, men som allerede bemærket oven S. 437 har jeg megen Tvivl om at dette virkelig vilde være til Bøndernes Tarv, og navnlig vil det vist i den nærmeste Fremtid blive Vedkommende ikke lidet vanskeligt at tilveiebringe de større Capitaler, som vilde behøves, naar ikke en Deel af Kjøbesummen kunde forvandles til en fast aarlig Afgift. Saaledes turde der allerede i denne Sag være gjort saa omtrent hvad der kan være ønskeligt, thi ogsaa at foranledige Afhændelsen af de til Lehn og Stamhuse hørende Hovedgaarde, Skove og hvad der ellers haves udenfor Bondergodset, turde ikke anbefale sig. Efter det oven S. 440—441 Anførte, er Adgang til saadan Afhændelse ikke ganske spærret, men der kunde kun være Tale om at fremskynde samme, om ei ved Tvang, saa dog ved et Slags Opfordring. Dette vilde imidlertid være urigtigt, deels fordi det dog er Opretterens enten ved Loven eller ved særlig Bevilling bekræftede Villie, at de Eiendomme, som han havde kjære, og ikke blot den Formue, som deri indeholdes, skulle blive i hans Slægt, saa at om end Afhændelse i visse Tilfælde kan tilstedes, denne dog ei fra Statens Side bør befordres, naar ikke store offentlige Interesser derfor maatte tale. Men det kan vist ikke med Føie paastaaes videre end med Hensyn til Bondergodset, at Afhændelsen i Almindelighed er til det Offentliges Tarv. Neppe vilde det være godt, om alle store Eiendomme forsvandt, og navnlig maa det erindres, at de store Hovedgaarde ikke blot have været og vel i en

vis Grad fremdeles ville være Udgangspunktet for et bedre Agerbrug, Produkternes Forædling, og meget andet i Landets Udvikling, men at de og i Særdeleshed ere Støtter for Skovenes Vedligeholdelse, og for en rigtig Behandling af disse baade for Landets Skjønhed og for det hele Velvære vigtige Eiendomme. Det er bekjendt, at en Deel Godsbesiddere i de senere for dem heldige Aar have gjort betydelige Opoffrelser for Skovenes Forøgelse, medens de mindre Skove efterhaanden mere og mere ere forsvundne. Det bør neppe heller ansees som ligegyldigt, at de til mange Hovedgaarde hørende anseelige Bygninger og skjønne Haver, Lyststeder og andre saadanne Anlæg, ogsaa i en udstrakt Kreds yde Folket en ædel Nydelse. Ikke at tale om, at der ikke sjeldent til det Slags Eiendomme knytte sig kjære og ærværdige Oltidsminder, eller at man netop paa de store arvelige Besiddelser har havt flere lysende Exempler paa velgjørende Omhu for Bondernes saavel aandelige som materielle Tarv. Ligesom det maa forudsættes som noget almindeligt og naturligt, at Landets Jordeiere ikke blot elske deres Eiendomme for det Udbytte de give, saaledes maa det være høist ønskeligt, at der blandt disse er en Deel, som have Sands og Evne til at anvende noget Betydeligt paa at forbedre og forskjønne deres Eiendomme udenfor Grændserne af hvad der kan betale sig. Dette er noget som fortrinsviis maa ventes, hvor store Eiendomme ere gaaede i Arv fra Slægt til Slægt, og hvor man kan gjøre Regning paa at disse fremdeles ville forblive i Familien. Man maa være belavet paa, at efterhaanden som Godserne bortskilles fra Hovedgaardene (hvilket i andre Henseender vistnok vil have sit store Gavn), ville disses Bygninger og Haver osv. ikke blive saaledes vedligeholdte og pleiede som hidtil, og endnu mindre kan dette ventes naar selve Hovedgaarden udstykkes. Paa Lehns- og Stamgodser vil dog vel Lysten og Evnen hertil kunne vedblive, naar ved Bondergodsets Afstaaelse det derfor erholdte Vederlag stedse bliver ved Hovedgaardene og disse ei udstykkes. Naar derimod en saadan Udstykning om just ikke paabødes saa dog Op-

muntring dertil gaves, saa vilde allerede den Uvillie mod de større Eiendomme, som derved gaves tilkjende, og Uvished om, hvorvidt en tilkommende Besidder ikke dog vilde benytte Leiligheden, betage mangen Eier den Lyst, hvormed han hidtil har sørget for sin Eiendom. Det er saaledes vistnok det Rette, idetmindste for Tiden, at blive staaende ved de hidtil gjældende Regler og navnlig Resol. af 1846, og saaledes turde aldeles ingen ny Bestemmelse være fornøden. Da det dog bliver saa godt som umuligt, at de større Eiendomme faae nogen Tilvæxt, og der i al Fald efter §ens første Led ikke kan lægges noget fideicommissarisk Baand derpaa, saa vil det ikke feile, at de større Eiendomme ved Bondergodsets Bortsalg og ved mangfoldige Hovedgaardes Udstykning ville tage betydelig af, om der just ikke gjøres særdeles Skridt for ogsaa at befordre de til de nuværende Lehn og Stamhuse hørende Hovedgaardes Adsplittelse.

Jeg kan ikke antage, at det enten er Udkastets eller Udvalgets Mening, at de for de afhændede Familiegodser erholdte Kjøbesummer skulde deles mellem Alle, som havde Adgang til deraf at nyde godt. Ei alene er der Intet fremkommet som kunde vidne om, at dette er Hensigten med § 79, men ogsaa fremgaaer en modsat Erkjendelse deraf, at §en aldeles ikke har rørt ved de Familiefideicommisser, der oprindeligviis have bestaaet i eller ere forvandlede til Capitaler, thi hvis §en gik ud fra den Villie, at ophæve den Ulighed, mellem vedkommende Arvinger, som er fremkommet ved Fideicommissers Stiftelse, maatte den ligesaa fuldt have befattet sig med dem, der bestaae i Capitaler som med dem, der bestaae i Jordegodser. Det turde heller ikke fra nogen Side være at retfærdiggjøre, om Lovgivningen vilde fratage, hvad der efter en retsgyldig Villieserklæring af den Vedkommende tilfalder Een, for at give det til en Anden. Den lige Arvelod for dem, som høre til samme Arvegangsclasse, er selv med Hensyn til den nedstigende Linie ingenlunde saaledes begrundet i en naturlig Arveret, at der kunde være Tale om nogen Omgjørelse af den Afvigelse derfra, som ved Lehn og fideicommissariske Stiftel=

ser har fundet Sted. Det kan og, efterat slige Besiddelser have gaaet gjennem flere Slægter, ikke afgjøres, i hvis Hænder samme nu vilde være, hvis de i sin Tid vare deelte imellem Arvingerne. Den nuværende Besidders yngre Sønner eller Døttre kunne saa meget mindre besvære sig over at Lehnet eller Stamhuset udelukkende tilfalder den ældre Søn, som hiin Besidder maaskee i Kraft af den Arvefølge, Stiftelsesbrevet indeholder, har faaet det, som ellers størstedeels ei vilde have tilfaldet ham; noget som i mange Tilfælde lader sig paavise. For det meste have endog de af Besiddernes Børn, der ere udelukkede fra at arve Fideicommisset, paa flere Maader nydt godt af de Indtægter, det har givet ham. At Enhver, der har Udsigt til Arvefølge, skulde have en forholdsmæssig Deel af det Vederlag, der faaes for Eiendommen, er ogsaa aldeles upractisk, da man umulig kan finde en Maalestok for Værdien af hine Udsigter, der ofte ere udbredte til mange, men i høist forskjellig Grad. Iøvrigt maa det ikke glemmes, at Kongen ogsaa, hvad Lehn angaaer, vilde have Adgang til Deeltagelse i Vederlaget, paa Grund af hans Hjemfaldsret, der stundom, naar nemlig den arveberettigede Slægt er nærved at uddøe, kan være af betydelig Værdi, i de modsatte Tilfælde derimod ikke ere meget værd. Ligeledes har man enkelte Tilfælde, hvor en eller anden offentlig Stiftelse skal arve naar Slægten er uddød, t. Ex. de grevelig Schackske Fideicommisgodser. Hverken i dette Tilfælde eller i de mange, hvori ganske forskjellige Familier ere indsatte, den ene efter den andens Ophør, kunde selv de meget fjerne Udsigter tilsidesættes, naar en Deling skulde finde Sted, men hvad Vederlag der skulde gives for de forskjellige Berettigelser kunde, naar ikke reen Vilkaarlighed skulde herske, neppe afgjøres anderledes end ved frie Overeensskomster, der da maatte behøve Regjeringens Stadfæstelse paa de umyndige Arvingers og de ufødte Slægters Vegne, og i de enkelte Tilfælde, hvori Godset omsider skulde tilfalde visse Stiftelser, da tillige paa disses Vegne. Men selv om slige Overeensskomster kunde komme istand, burde dog Stadfæstelse derpaa ikke

gives. Det vilde nemlig være at tage den Beskyttelse tilbage, der enten ved Lov eller ved sær kongelig Bekræftelse paa Stiftelsesbrevet var tilsagt, og dette lader sig saa meget mindre forsvare, som det alene vilde tjene til at skaffe Enkelte, maaskee tildeels dem, for hvem Udsigten i sig var intet, men som forstode at holde deres Samtykke i høi Priis, noget hvortil de ingen Ret havde. For Samfundet vilde der ingenlunde være noget vundet ved slig Deling, men det er tvertimod for Landets Eiendomsbesiddere gavnligt, at der vedligeholdes faste samlede Capitaler til Udlaan mod betryggende Pant.

Endnu bemærkes, at man i Norge ved at ophæve de med Grevskaber og Baronier forbundne Forrettigheder (Lov 1ste Aug. 1821), dog ikke forandrede Noget i disses Natur som fideicommissariske Besiddelser. Ved forefaldne Leiligheder ere de (saavel Grevskabet Jarlsberg som Baroniet Rosendal), derfor gaaede i Arv efter Erectionsbrevene, eller med andre Ord de ere vedblevne som Stamhuse men have tabt deres særegne Charakteer som Grevskab eller Baronie, dog saa vidt skjønnes uden at derved er givet Slip paa den Statskassen tilkommende Hjemfaldsret.

Udvalget har endnu foreslaaet Afsnittet VII tilføiet en §, der gaaer ud paa at §§ 67, 73 og 74 ikke skulle være anvendelige paa Krigsmagten uden med de Indskrænkninger, der følge af de militære Loves Forskrifter (efr. oven S. 416). Da jeg ikke kan andet end erkjende, at de nævnte §§ enten aldeles ikke eller kun med stor Indskrænkning lade sig anvende paa Krigsmagten, saa maa jeg, hvis de ellers skulle have Plads i Grundloven, finde den Undtagelse, som den foreslaaede § indeholder, nødvendig. I Formen havde det vel været rigtigere, at Grundloven selv udtalte den Grundsætning, hvorefter Krigerstandens Adgang til at nyde godt af de Bestemmelser, der skulle indholde Tilsikkring af vigtige Borgerrettigheder, bør bedømmes, end at dette lades i en fuldkommen Ubestemthed og Uklarhed. Men denne Opgaves Løsning var vistnok saa vanskelig, at man ei kan fortænke Udvalget i at det ei derpaa har indladt sig. Noget stødende er

der iøvrigt i den Grund, hvorfor Comitteen ikke finder det nødvendigt, at de Militære faae den Beskyttelse mod ulovlig Fængsling, som § 67 har villet tilsikkre Borgerne i Almindelighed. Men da jeg (cfr. oven S. 376—394) antager, at denne § heller ikke tjener til nogen virkelig Betryggelse for Andre, kan jeg ikke lægge megen Vægt paa, at den findes uanvendelig paa hiin Stand. Iøvrigt udtrykker Udvalget sig her, som om den i § 67 fastsatte 24 Timers Frist skulde regnes fra Fængslingen, medens dog, som bemærket oven S. 377—378, §en taler om den Frist, inden hvilken den, der ved privat Magt eller af Bestillingsmænd, der ei have Deel i den dømmende Myndighed, er anholdt, skal bringes for Dommeren, for at Anholdelsen, hvis den ei skal ophæves, kan ved Dommerens Kjendelse forvandles til en Fængsling.

Det turde nu være mere end tilstrækkelig beviist, at alle Bestemmelserne i Udkastets VII ikke alene uden mindste Skade kunne undværes, men at ogsaa, forsaavidt virkelig noget bestemt er sagt, vilde det særlige Indhold af hver enkelt af disse gaae ud paa en uberettiget Regjeren over den tilkommende Tids lovgivende Magt, samt indeholde Spiren ei blot til en Mængde Retsforviklinger og Tvivl, men og til en fordærvelig og tildeels uretfærdig Indgriben i de bestaaende Forhold. Jeg kan derfor ikke andet end fremdeles vedblive, at dette hele Afsnit egner sig til at udgaae, mod at § 2 faaer et saadant Tillæg, som omhandlet oven S. 365. Hvis man udtrykkelig vilde tilføie, at den Ordning af de fra Landskirken afvigende Religionssamfunds Forhold, der skal finde Sted, skulde gaae ud paa, saavidt Statens Vel tillod det, at hæve de paa disse hvilende Indskrænkninger, vilde derimod ikke noget væsentligt være at erindre. Dog maatte jeg holde det for bedre at undlade saadan Antydning, thi medens Ingen kunde tvivle om, at den nye Ordning af disse Religionssamfunds Retsforhold maatte faae denne Retning, er det i mange Henseender misligt for Lovgiveren at give slige almindelige Forhaabninger, hvori der lægges Mere end der

er meent og især mere end det i sin Tid, naar Sagen er kommet under behørig Overveielse, findes raadeligt at give. Det synes og, at hverken Ministeriet eller Udvalget, der har været nedsat til Udkastets Prøvelse, sætter nogen særdeles Priis paa hine Bestemmelser, men at de mere ere optagne fordi det var Skik og Brug i de nyere Grundlove at indføre saadanne almindelige Regler som de, der findes i Udkastet. Flere af Forsamlingens Medlemmer ansee det derimod for yderst vigtigt, at alt, hvad der sigter til Frihed, nu medtages, da man ei kan vide, hvorledes en tilkommende Rigsdag vil være sindet*). Men just denne Frygt vilde, hvis jeg ei forud havde havt en fast Overbeviisning i saa Henseende, for mig været en afgjørende Grund til at ønske deslige §§ borte, thi dersom man ei kan stole paa, at det, der nu under en meget ufuldkommen Sammensætning af Rigsdagen udtaler sig som almindelig Villie, er mere end en øieblikkelig Svingning i Meningen, som vil være forsvunden til den Tid, da den nye Forfatning sættes i Virksomhed, og det vistnok under en Sammensætning af Folkerepræsentationen, der i ganske overordentlig Grad vil begunstige Indvirkningen af alt, hvad man kalder liberalt, saa bør man dog ikke i dette bevægede Øieblik beherske den senere, efter al Formodning, sindigere Tid. Dersom der sættes Skranker for den tilkommende lovgivende Magts Virksomhed, der stride mod den Mening, som ellers til den Tid vilde gjøre sig gjældende, kan man og gjøre Regning paa, at man vil vide at nedbryde disse Skranker.

---

*) I Rigsdagstidenden S. 3060 findes en meget stærk Udtalelse af denne Stræben, knyttet til en Frygt for det tilsigtede conservative Kammer, der især er forunderlig, naar man erindrer hvad det var, der som et Yderste kunde ventes for et conservativt Kammer.

X.

Udkastets Afsnit VIII bestaaer blot af sammes sidste §*) der angiver Maaden, hvorpaa Grundlovsforandringer kunne udføres. Det lader sig med Hensyn til en Grundlov som den heromhandlede let forudsee, at det ikke vil vare meget længe, inden Forandringer i samme maae findes fornødne, og det er derfor uden Tvivl rigtigt, at Grundloven selv dertil aabner Adgang, skjøndt dette vistnok ogsaa giver Anledning til at pønse paa Forandringer, hvor disse dog ikke ere saa fornødne, eller saa øiensynlig gavnlige, at man for deres Skyld skulde røre ved Grundloven. Om den i Udkastet foreskrevne Fremgangsmaade er den meest hensigtsmæssige, er vanskeligt at afgjøre. Den gjør forsaavidt Forandringer lette, at den ikke, som adskillige andre Staters Grundlove, foreskriver enten et større Antal Medlemmers Tilstedeværelse end det, der behøves til andre Beslutninger, eller forhøiet Stemmefleerhed f. Ex. af $\frac{3}{4}$ eller $\frac{2}{3}$ **). Paa den anden Side kræver §en, at Forandringen skal være vedtaget paa 3 forskjellige Rigsdage, hvoraf de 2 første skulle være ordentlige, samt at der, efterat Forslaget er uforandret vedtaget paa den anden af disse, skal finde en Opløsning Sted af begge Thingene, og at Thingene saaledes i det mindste engang maae være fornyede

*) Forslag til en Forandring i, eller Tillæg til nærværende Grundlov fremsættes paa en ordentlig Rigsdag. Vedtages den derom fattede Beslutning i uforandret Skikkelse af næste ordentlige Rigsdag og bifaldes den af Kongen, opløses begge Thingene, og almindelige Valg foregaae baade til Folkethinget og Landsthinget. Vedtages Beslutningen 3die Gang af den nye Rigsdag paa en ordentlig eller overordentlig Samling og stadfæstes den af Kongen, er den Grundlov.

**) See t. Ex. den norske Grundlov Art. 112, Grundloven for Nederlandene Art. 232, den Belgiske Forfatning Art. 131, den hannoveranske Statsgrundlov af 1833 i Slutningen. Adskillige Grundlove, f. Ex. de franske Charter, hjemle ingen Grundlovforandring, men have og størstedeels indskrænket sig til det, der udgjorde Forfatningens Grundvæsen.

fra den Tid Sagen begyndte og indtil den bringes tilende. Saafremt jeg ikke maatte antage, at der vilde blive meget i Grundloven, som høiligen maatte ønskes forandret, men som det dog bliver vanskeligt at sætte igjennem endog med ordentlig Stemmefleerhed, saa vilde jeg finde det tilraadeligt, at fordre $\frac{2}{3}$ eller $\frac{3}{4}$ af Stemmerne. Men som Omstændighederne ere, vilde jeg heller, at Fremgangsmaaden blev forkortet, og at det navnlig var nok at Forandringen vedtoges paa to umiddelbart efter hinanden følgende Rigsdage og uden at nogen Opløsning gjordes fornøden, hvilken det naturligviis dog vilde staae aabent for Kongen at anordne. Den norske Grundlov bestemmer i § 112, at Forandringerne aldrig maae modsige dens Principer, men alene angaae Modificationer i dens enkelte Bestemmelser, som ei modsige dens Aand. Dette er vistnok saa ubestemt, at det ikke egner sig til at være Regel, ligesom i det Hele denne § hører til dem, der ere allerunheldigst affattede, og let kunde føre til de fordærveligste Forviklinger *). Derimod holder jeg for, at det for at værge mod Bestræbelser efter ved en Grundlovs-Forandring end yderligere at indskrænke det allerede svage monarchiske Princip (t. Ex. forandre det absolute Veto til et suspensivt), vilde være hensigtsmæssigt, at intet Forslag til Forandring i Grundloven maatte tages under Overveielse i Rigsdagen, saafremt der fra Regjeringens Side derimod blev gjort Indsigelse. Vel er det saa, at dog ingen Forandring kan gaae igjennem uden Kongens Samtykke, hvilket efter §ens Indhold navnlig skulde finde Sted, inden Forslaget kunde foretages paa tredie Rigsdag. Men det kan allerede have de fordærveligste Følger, at det paa to Rigsdage frit og offentligt forhandles uden at Kongen kan standse det, thi derved kan en almindelig Stemning udbredes, som det siden bliver vanskeligt at overvinde. Ogsaa lod det sig tænke, at der

---

*) See Maanedsskr. for Litt. og Critik 6te B. S. 328—350, hvor dette udførlig er viist.

kunde fremkomme utidige Forslag om Udvidelse af den kon=gelige Magt, hvis Fremme kunde medføre Skade. Ogsaa kunde Forsøg paa at omstøde den Afsondring i de to Thing, der ogsaa udgjør en væsentlig Bestanddeel af Forfatningen, være betænkelige, naar de fremkom i en mod det andet Thing fjendtlig Aand. Naar ingen Grundlovsforandring kunde sættes under Forhandling uden Kongens Samtykke, maatte man vel kunne stole paa, at ikke noget dertil sigtende Forslag kom frem, der gik ud paa at Forfatningens Grundvæsen skulde forandres i en Statens Sikkerhed truende Retning, eller som dog efter Tid og Omstændigheder kun vilde gjøre Skade. Da det imidlertid vist ikke vilde være rigtigt ubetinget at lægge Hindring i Veien for saadanne Forslags Fremme, der kunde have Indflydelse paa de tvende Afdelingers Betyden=hed overfor hinanden, men det kunde være betænkeligt, at Sagen fik det Udseende, som om Kongen tog Parti, har jeg som anført ikke villet, at et Forslag af Kongen eller engang et udtrykkeligt Samtykke fra hans Side skulde være fornødent. Det maatte være nok, at han ikke havde ladet gjøre Ind=sigelse mod Forhandlingen, og hertil kunde han finde sig bevæget, naar han kun ikke vilde have noget imod samme, i For=udsætning af at begge Thing omsider deri blev enige, uden at der just heri indeholdtes, at Forandringen laae ham paa Hjerte.

Naar det uden videre var Thingene tilladt at bringe hvilkensomhelst Forandring i Forfatningen i Bevægelse, saa kunde det heller ikke formenes Pressen at træde frem med slige Forslag og med den meest lidenskabelige Iver anbefale samme som nødvendige til Statens Frelse. Ligeledes maatte Foreninger frit kunne indgaaes og offentlige Forsamlinger holdes for at virke til dette Formaal. Men der kunde let opstaae saadanne Forhold, at disses Bestræbelser kunde blive høist fordærvelige, og det turde derfor være nødvendigt, at Lovgivningen fik Leilighed til derfor at sætte Skranker, skjøndt det vistnok ikke burde gaae saavidt, at udelukke enhver For=

handling om Forandring i nogen Deel af Forfatningen fra Pressens Virksomhed *).

Som vi forhen have seet, ere Formerne efter Udkastets § 4 andre og mindre omstændelige hvor der er Spørgsmaal om Forandring i Arvefølgen, hvorimod der da paa den anden Side kræves $\frac{3}{4}$ Stemmer og forudsættes, at Forslaget altid kommer fra Kongen. Hvis denne vistnok velgrundede Dæmning for en Forandring, hvortil efter mine Tanker Grundloven aldeles ingen Anledning burde give, skal have nogen virkelig Betydning, har jeg Side 122 yttret, at det og burde formenes Rigsdagen ad Petitionsveien at tage Initiativet i saa Henseende; men da det under Rigsdagsforhandlingerne har viist sig, at Udvalget ikke har opfattet § 4 saaledes, at den indeholdt en Indskrænkning i den i § 41 ubetinget udtrykte Petitionsfrihed, har jeg, foruden at andrage paa, at alt hvad § 4 indeholder om Forandring i Arvefølgen udslettes, foreslaaet, at denne Gjenstand dog i al Fald maatte undtages fra det, som Rigsdagen i Adresseform kunde sætte i Bevægelse. Dette kunde skee ved en Tilføining til den ene eller den anden af bemeldte §§ eller til § 80. Ved Afstemningen over hine to §§ er dette ikke skeet,

---

*) En i Frankrig strax efter Chartet af 1830 given Lov af 9de Nov. s. A. udhævede de Bestemmelser i dette Charte, der som væsentlige Bestanddele af Forfatningen (nemlig Kongemagten, Dynastiet og de to Kamre), skulde fredes mod ethvert Angreb; og den senere Lov af 9de Sept. 1835 §§ 5—7 indeholdt yderligere Forklaring og Skjærpelse heraf. Disse og de mange andre til Forfatningens Betryggelse i Frankrig givne Love have vel ei vedvarende kunnet frelse den fra Fald, men derfor kunne de i sig have været velbetænkte og for en Tidlang have tjent til Beskyttelse mod det Parti, som stedse arbeidede paa at styrte Forfatningen. Hvorvidt Regjeringen selv maatte have havt større eller mindre Skyld i hiint Fald, vedkommer os ikke her, cfr. iøvrigt oven S. 11—12 Noten, S. 105—106.

om det vil skee under Afstemningen angaaende § 80 vil Tiden vise*). Skjøndt det ikke kan omtvivles, at den særlige Bestemmelse i § 4, for det der omhandlede Tilfælde ikke kan være forandret ved § 80, og at denne heller ikke kan være anvendelig med Hensyn til de Forandringer i enkelte Grundlovsparagrapher, der, efter særlig Bestemmelse, desangaaende kunne skee i simpel Lovs Form (efr. §§ 21 og 23), vilde det dog vel have været i sin Orden, om det havde været antydet i § 80, at saadanne særlige Undtagelser finde Sted.

Udvalget har foreslaaet, at der umiddelbar efter § 80 tilføies en §, der erklærer, at alle Love og Anordninger, der ere i Strid med Grundlovens Bestemmelser, forsaavidt ere uden Gyldighed. Det blev umiddelbart efter denne §'s Oplæsning af den forhenværende Krigsminister bemærket, at denne §, der ogsaa angaaer de fremtidige Love, sætter den dømmende Magt over den lovgivende, og giver Enhver Leilighed til, gjennem Domstolene, at gjøre Forsøg paa at omstøde Loven**). Dette kan jeg ikke andet end finde fuldkommen velgrundet. Ogsaa er det Exempel aldeles træffende, som denne Rigsdagsmand hentede fra det Stof, som Udka-

---

*) Rigsdagsforhandlingerne i Anledning af § 4, der findes i Rigsdagstidenden Side 1576—1589, 2339—2343, 2342—2351, ere i flere Henseender særdeles mærkelige, blandt andet derved, at Udvalget først havde foreslaaet en forandret Affatning af denne §, hvorefter det skulde blive klart, hvad der efter dets Mening alt var Udkastets Mening, at ikke blot Kongelovens Arvefølge men og enhver tilkommende Arvefølgeorden blev foranderlig, men at det siden har frafaldet denne Affatning, dog uden at ville erkjende at den i Indholdet blev forskjellig fra Udkastet, hvis Betydning saaledes skal overlades til den Fortolkning, den i sin Tid maa finde, og at Rigsdagen heller ikke fandt Betænkelighed ved at lade denne erkjendte Tvetydighed blive.

**) See Rigsdagstid. S. 2681—2695.

stets § 68, navnlig saaledes som den af Udvalget var foreslaaet affattet (hvortil og siden Forsamlingen har givet sit Bifald), vilde give til Retstvist om Fuldstændigheden af den Erstatning, som den lovgivende Magt maatte tillægge de Borgere, hvis Eiendomsret den fordrede afstaaet. Han turde og have Ret i den Formodning, at Domstolene, hvorom det hedder, at de ved deres foregaaende Liv vare vante til at betragte Sagen fra en anden Synspunkt end det „Vi" (hvorved naturligviis menes den i Rigsdagen raadende Fleerhed) betragte den, ikke vilde bifalde de Love, som vilde blive givne i Henhold til § 68, saafremt de fik Magt til at bedømme disse Loves virkelige Overeensstemmelse med hiin Regel. Jeg er vel meget langt fra med denne ærede Rigsdagsmand at betragte de Synsmaader, han tiltroer Domstolene, som en beklagelig Levning af en uoplyst Tid (thi jeg er ikke kommen til Erkjendelse af et saadant Forhold mellem dette Dieblik og den Tid, hvortil og jeg hører). Men han har dog vistnok fuldkommen god Grund til at forudsætte, at de kunne komme i Strid med det han kalder „en ungdommelig=kraftig lovgivende Magt". Dertil vilde der iøvrigt i § 68 gives god Leilighed, om den end affattedes efter Udkastet, eller om der og intet andet sattes istedetfor dets „tilsvarende", thi, foruden at dette meget uklare Udtryk ikke vilde afskjære Strid, og at Udtrykket „Erstatning" endog uden Tillægsord betegner et sandt tilstrækkeligt Vederlag for det, der er Een berøvet, saa ville jo og Domstolene, naar Udvalgets § 81 antages, faae at dømme over det Spørgsmaal, om Betingelsen for § 68, at Almeenvellet fordrer Afstaaelse af den Privates Eiendom, er tilstede. Naar en anden Rigsdagsmand bemærkede, at det Princip, som er udtalt i § 68, er „saa løst, saa almindeligt, at den practiske Betydning først fremtræder ved den detaillerede Udvikling af Principet", saa har han vist heri fuldkommen Ret. Men naar han deraf udleder, at den Lovgivningsvirksomhed, hvorved Sen udøvedes, ei kan give nogen Domstol Anled=

ning til at underkjende denne Anvendelse, saa kan jeg deri ikke følge ham. Den store „Løshed" i det, saavel den nævnte § som flere §§ i Afsnittet VII opstiller som Grundsætning, indeholdt netop det rigeste Stof til Tvivl om, hvorvidt de Love, som i Henhold dertil gives, virkelig deri have Hjemmel eller ikke. Man vilde iøvrigt vistnok ikke hos vore Domstole kunne befrygte nogen Tilbøielighed til at anvende den Myndighed, der maatte gives dem, til at omstøde de Love, der gik frem fra den nye lovgivende Magt; de vilde tvertimod, i klar Indsigt af det Farlige heri, kun med stor Ulyst gaae til et saadant Skridt. Men naar deslige Spørgsmaal henlægges under deres Afgjørelse, saa vilde de dog have at besvare dem i Overeensstemmelse med Overbeviisning og Samvittighed; og de vilde altsaa let kunne komme i det Tilfælde, at maatte erklære en Lov for ugyldig, medens de vistnok vilde beklage at der var indrømmet dem en saa unaturlig og farlig Myndighed.

Det vilde være meget let at anføre flere Exempler paa Bestemmelser i Grundlovens syvende Afsnit, der, i sig farlige for den borgerlige Orden, vilde blive det endnu mere naar Enhver kunde nægte de Love, som han fandt stridende mod en saadan Bestemmelse, Lydighed, og indskyde Spørgsmaalet derom under Domstolene. Saaledes vilde ikke blot saavel Regjeringen som selve den lovgivende Magt ved § 82 ubetinget være sat ude af Stand til, enten ved en provisorisk eller ved en endelig Lov, at lægge en eller anden Deel af Pressen under Censur, hvis det paa Grund af voldsomme Bevægelser i Staten fandtes nødvendigt; men selv om en Lov indførte Caution for periodiske Blade, eller foreskrev alle trykte Arbeiders Aflevering til et offentligt Tilsyn inden de uddeeltes, og hjemlede Beslaglæggelse paa de Skrifter, der bleve paatalte som forbryderske, vilde der ikke mangle Anledning til at modsætte sig en saadan Lov som grundlovstridig (see oven S. 410—412).

Naar Ordforeren har anmærket, at der ingen Fare er for, at de nuværende Dommere ville være tilboielige til „i for hoi Grad at skulle soge at værne om Grundloven mod de fra den lovgivende Myndighed udgaaede Love", i det han bemærker, at de, som tilhorende en ældre Tid, hvis Forestillinger ere dannede efter en ældre Skole, ville have ondt ved at trænge ind i et nyt Princip, saa er dette vel for en stor Deel stemmende med hvad jeg har yttret. Jeg troer og ganske vist, at man, naar man i sin Tid bliver saa lykkelig at see Domstolene beklædte med lutter Mænd af den nye Skole (som iovrigt ikke hidtil har givet sig tilkjende ved noget, hvori man kunde soge dens videnskabelige Præg), ikke kunde gjore Regning paa en saa vaersom og besindig Brug af hiin uhyre Myndighed, som man kan vente hos de Mænd, der for Tiden indtage Pladserne i de hoiere Retter. Men disse ville dog ikke være enten saa stokblinde, eller saa frygtagtige, at de, naar de ved Landets Grundlov bleve kaldte til at domme om de tilkommende Loves Retsgyldighed, enten ikke skulde forstaae hvad det er for en Opgave der stilles dem, eller ikke turde vove at opfylde hvad der var blevet deres Pligt.

Saa gavnlig end den foreslaaede §, efter mit Begreb, vilde være, forsaavidt den kunde gjore den tilkommende lovgivende Magt vaersom i at benytte en saa farlig § som den tidtnævnte, saa kan jeg dog ingenlunde, for at opnaae dette, tilraade en saadan Bestemmelse; thi den vilde, efter mit Skjon, modsige alle Begreber om Statsorden og ophæve al Retssikkerhed. Jeg har, som udviklet oven S. 256—271, fundet det underordnede Forhold, hvori Udkastets § 63 sætter Ovrigheden til Domstolene, hoist unaturligt og fordærveligt, men endnu mindre kan jeg billige, at ogsaa den lovgivende Magt skulde bringes i en saadan Underordning. Vel er det sagt, at den foreslaaede § ingenlunde vilde hæve Domstolene over den lovgivende Magt, hvorimod den kun skulde vedligeholde den i sit Kald at tjene Loven, altsaa og Grundloven, der staaer over Alle. Men dette er kun en

Talemaade, hvorved man ei kan berolige sig. Det skrevne Ord i Grundloven kan dog ei personlig skille mellem de levende Kræfter, som ere i Strid om dets Forstaaelse og Anvendelse. Den maa have et levende Organ, som med afgjørende Myndighed udsiger hvorledes det skal forstaaes; gjør man nu Domstolene til dette Organ, saa sætter man dem vissselig over den lovgivende Magt.

Det er endvidere blevet sagt, at Domstolene dog maatte være beføiede til at afgjøre, om en Lov er givet i behørig Form. Jeg skal ikke modsige denne Sætning, skjøndt det vistnok vilde være overflødigt og ikke uden Betænkelighed derom at udtale noget i Grundloven. Men det er ikke til saadanne vistnok yderst sjeldne Tilfælde §en indskrænker sig; den gaaer upaatvivlelig ud paa de Love, hvis Indhold maatte antages at være i Strid med en eller anden Grundlovsbestemmelse. Ligesaa lidet har den særdeles Hensyn til provisoriske Love. Men heller ikke disses Gyldighed kan, efter mit Begreb, underkastes Domstolenes Skjøn. Det er den lovgivende Magt, som i sin Tid har at stadfæste eller tilintetgjøre hvad Regjeringen paa en Tid, da den ikke var samlet, har i et paatrængende Tilfælde udtalt som det den forudsatte at maatte være den lovgivende Magts Villie. Den har indladt sig i en negotiorum gestio paa den lovgivende Magts Vegne, som alene denne Magt kan ratihabere eller forkaste. Dersom man, under Forevending af, at den stred mod Grundloven, kunde nægte den Lydighed, saa vilde en saadan Lov, der, efter sin Natur, i Almindelighed kræver en kraftig Overholdelse, kunne blive ganske unyttig. Ordentligviis vilde den, som nægtede den Lydighed, end ikke staae Fare for at blive draget til Ansvar; thi er man berettiget til at sætte Lovens Gyldighed under Domstolenes Paakjendelse, saa kan det ikke fortænkes den, som en saadan Lov var til Besvær, at han benytter sin lovlige Ret. Kun hvor Vægringen, efter Sagens Beskaffenhed, fandtes aldeles ubeføiet, kunde der være Tale om Ansvar.

Hvis en § som den omhandlede, med alle de, efter mine Tanker, nigjendrivelige Indvendinger der frembyde sig, og som ikke blot bleve udviklede af mig, men og med stor Skarphed af en Mand der har en ganske anden Indflydelse i Rigsdagen, dog maaskee vinder Bifald, saa vil det være et smukt Tegn paa den udbredte Tillid, vore Domstole nyde. Jeg skal vistnok være den sidste, der vilde svække denne Tillid, men saalænge ikke Fornuften i egen Person indtager Dommersæderne, vilde dog den sande og absolute Retfærdigheds Herredømme ikke blive sikkret derved, at Borgerne bleve berettigede til, mod den lovgivende Magts Beslutninger at indskyde sig under Domstolene. Det er iøvrigt sagt, at hvis det skulde findes, at Domstolene misbrugte denne Magt, saa aabnede § 80 Adgang til paa grundlovmæssig Maade at vise denne tilbage inden de Skranker, der ei bør overskrides. Altsaa vil man lade Grundloven sætte Domstolene til Beskyttere for Borgernes Ret mod selve den lovgivende Magt, men beholder det i Baggrunden, at denne Magt atter kan tage denne Beskyttelse tilbage, hvis den finder, at ikke den selv men Domstolene har havt Uret, eller, hvilket vel i Grunden er det samme, naar de gjøre Brug af den Magt, man vil have samme indrømmet. Det er mig iøvrigt ikke klart, om Tanken er den, at man, naar slige Sammenstød maatte møde, kunde, ved en almindelig Grundlovsbestemmelse, tage den Magt tilbage fra Domstolene, som nu foreslaaes den givet, eller kun, at man i de enkelte Tilfælde, ved en Omændring i den Grundlovsbestemmelse, der var forklaret anderledes af den dømmende Magt end af den lovgivende, kunde gjøre dennes Mening gjældende. Baade den ene og den anden Udvei vilde uden-tvivl gjøre et synderligt Indtryk paa Folkets Retsbevidsthed, og det vilde nok ikke være saa ganske sikkert, at den tilsigtede nye Grundlovsbestemmelse vilde kunne sættes igjennem. Den førstnævnte Udvei vilde iøvrigt være den, hvorved den stærkeste Modstand vilde møde. Men hvis den gik igjennem, saa vilde man og een Gang for alle komme af

med en saa unaturlig al Statsordenen undergravende Lov. Ad den anden Vei vilde man derimod kunne blive nødt til idelig og idelig at maatte søge Grundloven forandret, for at overvinde den Magt, man havde givet Domstolene, og dog vilde man ofte ikke komme til Maalet. Foruden at Enhver, der allerede ved en endelig Dom, der underkjendte Loven, havde faaet et Retstilfælde afgjort til sin Fordeel, maatte beholde den ham tilkjendte Ret, er der endnu en anden Aarsag, hvorfor en Grundlovsforandring ofte ikke vilde være tilstrækkelig til at sætte den af den dømmende Magt underkjendte Lov i nye Kraft, eller sætte den lovgivende Magt istand til, at give gyldige Love i samme Retning. Den Meningsforskjel, der havde gjort sig gjeldende mellem den lovgivende og den dømmende Myndighed, vilde nemlig ikke altid, maaskee sjeldnest, lade sig saaledes udtrykke ved en almindelig Sætning, at der, naar Grundlovsreglen med Hensyn dertil var forandret, ikke længere vilde blive Stof til en saadan Meningsforskjel. Den kan bestaae i en forskjellig Opfatning af de Forhold, hvorpaa Reglen anvendes, og derfor ikke lade sig forebygge ved det nye Udtryk man giver Reglen. Den oftnævnte § 68 frembyder allerede et rigt Stof for Muligheder af dette Slags. Hvilke Følger en saadan Domstolenes Stilling til de øvrige Magter efterhaanden kunde faae paa deres Besættelse, skal jeg ikke udvikle.

Forsaavidt § en angaaer de ældre Love, som findes stridende med Grundloven, saa er den aldeles overflødig og til ingen Nytte, saalænge man ikke dermed vil forbinde en særlig Opregning af de Love, som ved Grundloven ere ophævede. Men den kunde maaskee endog virke meget skadelig. Forsaavidt Grundloven indeholder bestemte, umiddelbar indgribende Regler for visse Retsforhold, kan der jo ingen Tvivl være om, at de, fra den Tid Grundloven sættes i Kraft, maae ophæve de derfra afvigende Regler, der forhen vilde været anvendelige paa disse Retsforhold. Dette vil

t. Ex., gjælde om §§ 37*), 38, 63, 67, 78 og 79; men da den foreslaaede § ikke vel kan antages at være givet for saadanne Tilfældes Skyld, saa føres Tanken hen paa de adskillige ubestemte og uklare Almeensætninger, som findes i Afsnit VII. Blandt disse ere der navnlig nogle, der udtale Regler, om hvis øieblikkelige Virksomhed der kan opstaae mange Tvivl. Saaledes turde det være Spørgsmaal, om det umiddelbart ifølge § 65 kan tilstædes Enhver, der vil gaae ud af Samfund med vor Kirke, at holde sine Børn ikke blot fra Daab, men og fra at modtage nogen Religionsunderviisning, og hertil knytter sig det Spørgsmaal, hvorledes der skal forholdes, naar ikke begge Barnets Forældre i saa Henseende ere enige. Ligeledes kan der spørges, om Nogen, naar han erklærer sig at være udtraadt af den christne Kirke, kan unddrage sig fra at gjøre Ed paa sædvanlig, lovbestemt Maade. Ogsaa vil der, hvis Reglen i § 65 strax skal anvendes i de Forhold, der staae i Berørelse med de borgerlige Tilstande, være stor Usikkerhed om, hvad der med Hensyn til Vielse og til Børnenes religiøse Opdragelse skal gjælde, naar Ægteskab indgaaes mellem et Medlem af den protestantiske Kirke, og en Person, der hører til et andet Religionssamfund, enten et af de alt erkjendte, eller et af dem, der nu maatte danne sig. Ikke at tale om de Spørgsmaal

*) Hvis det iøvrigt i sin Tid kan antages, at der af de Ytringer, hvormed en § i Grundlovsudkastet er blevet forsvaret i Rigsforsamlingen, kan hentes en afgjørende Fortolkningsgrund for samme, saa hører § 37 dog ikke til dem, der indeholde andet, end hvad der maatte udledes af den nærværende Lovgivnings Grundsætninger, anvendte paa det Forhold, Sen omtaler. Det i vore Love ukjendte Udtryk Høiforræderie, skal nemlig ikke forstaaes med Hensyn til Ordets naturlige Betydning eller den det har i de Stater, hvori Lovene bruge det, men kun betegne det samme som om man havde henviist til de gjældende Loves Grundsætninger. Det skal imidlertid have det Fortrin at indeholde en directe Udtalelse(!). See Rigsdagstid. S. 3258—3259 cfr. S. 2279—2280.

der kunne opstaae angaaende deres Ægteskab, der ikke vilde høre til noget Religionssamfund. Ogsaa § 66 kan give Anledning til flere Tvivl, i hvilken Henseende jeg, i Forbindelse med hvad jeg har anført S. 372—375, endnu skal bemærke, at maaskee hverken Præstepenge eller nogen anden Afgift til Præsten eller Kirkebetjente ville findes at henhøre under Afgifter til den lutherske Kirke, hvilket jeg dog har antaget at være Udkastets Mening. Der ere saaledes mangehaande Tvivl, hvortil allerede Afsnittets første §§ kunne føre, og deres Løsning vil være vanskelig. Hvis der ikke udtales Noget om ældre Loves Ophævelse ved Grundloven, vilde man dog vel være mindre tilbøielig til at tillægge hine §§ en umiddelbar Virksomhed til Ophævelse af bestemte, hidtil gjældende Love, end naar en særlig Grundlovsbestemmelse opvækker Tanken om en omfattende Indvirkning af Grundlovens Bestemmelser paa den gjældende private Ret. Herved nægtes iøvrigt ikke, at Vanskelighederne ligefuldt vilde være store, hvis Forhold af det forommeldte Slags komme under Spørgsmaal, inden de til deres Ordning fornødne Love ere udkomne. Dersom man iøvrigt vil tillægge Sagen mindre Betydenhed, fordi en saadan Lov vil blive foretaget paa den første Rigsdag, saa overseer man, at det dog er usikkert, om den strax kan paa grundlovmæssig Maade komme istand.

Udvalget har endnu tilføiet et Forslag til nogle §§, der kun skulde have midlertidig Gyldighed indtil visse Forhold kunde blive ordnede efter Grundloven *). Jeg skal ikke længe opholde mig ved disse §§, men dog derved gjøre et Par Bemærkninger. De 3 første (§§ 82, 83 og 84) kunne beqvemmelig undværes, naar de deri berørte §§ i Udkastet maatte deels bortfalde, deels faae saadanne Tilføininger, der vise, hvorledes der skal forholdes under den nuværende Tingenes Orden, og dette forekommer mig naturligere end at der ind-

*) Rigsdagstid. S. 2722—2723.

føres Noget i Grundloven som Regel, der ikke i en meget lang Aarrække, maaskee aldrig, vil blive en Sandhed. Naar saaledes den foreslaaede § 84 siger, at den i § 62 indeholdte Bestemmelse ikke skal være anvendelig paa de nuværende Dommere, som tillige have administrative Forretninger, saa holder jeg mig forvisset om, at det, der saaledes forkyndes som en midlertidig Bestemmelse, vil overleve den hele nuværende Slægt og maaskee flere Grundlove. Jeg henholder mig forsaavidt til det oven Side 280—286 udviklede, og skal blot i Særdeleshed udhæve, at om endog alle de Vanskeligheder og Betænkeligheder, som møde ved den af Udvalget paatænkte fuldkomne Afsondring mellem Retspleie og Forvaltning, sættes tilside, saa vil det dog sikkert blive aldeles nødvendigt at der betroes de Embedsmænd, der maa blive i Districterne for at varetage Polititilsynet og adskillige Forvaltningsgrene, ogsaa visse Retsforretninger, saasom at afhøre Vidner, at optage foreløbige Undersøgelsesforhør, at beslutte Arrest, udføre adskillige til Skifteforvaltningen hørende Forretninger, hvilke idetmindste Udvalget vil have betragtede som judicielle (cfr. oven S. 275—276), paakjende en Mængde Smaasager, hvori Ret saa godt som ikke vilde være at faae, saafremt den skulde søges ved en Domstol, hvortil man vilde have sex eller flere Miles Reiser. Jeg maa herved særlig bemærke, at det, som jeg oven S. 383 har udviklet, vil, for at undgaae Noget af de skadelige Følger, som § 67 maa føre med sig, blive nødvendigt at erkjende disse Embedsmænd som Dommere, og at saaledes det der opstilles som en midlertidig Indskrænkning i Grundlovens Bud, vil blive vedvarende, og altsaa dette Bud i sin Almindelighed aldrig blive til Sandhed. Under den foreløbige Forhandling udtalte og den ovenmeldte indflydelsesrige Rigsdagsmand den samme Tanke; han bemærkede nemlig, hvorledes Tiden, efter hvad Erfaring i andre Stater lærte, vilde blive meget lang, inden Retspleien virkelig vilde kunne adskilles fra Forvaltningen, men at en Kundgjørelse om, at det var tilsigtet, uden Fare kunde staae i Grundloven

som en smuk Tanke, der dog vilde blive fortæret af Tiden i sin Udførelse*). Saavel Justitsministeren som Indenrigsministeren erklærede sig og bestemt mod Optagelsen af en saadan Udtalelse**).

Hvad Udvalgets § 85 angaaer, da er det, om jeg ikke feiler, oven S. 390—391 beviist, at det er en aldeles urigtig Opfatning, at den deri indeholdte Bestemmelse kun skal være en midlertidig Lempning af § 67, men at det tvertimod er selve Sen, der, om den end ellers var hensigtsmæssig, maatte bortfalde ved den Ordning af den criminelle Proces, som Udvalget har havt for Oie. Derimod vilde jeg ansee det nødvendigt, at der skeer en særlig Kundgjørelse om Indholdet af § 67, hvilken § indbefatter flere indgribende Regler, der ere til Jagttagelse baade for Domstolene og for Øvrigheden og for Publikum, saa og for adskillige særlige Bestyrelser (f. Ex. for Toldbestyrelsen med Hensyn til den Ophævelse af Frdn. 1ste Febr. 1797 § 128 som deri indeholdtes)***). Det vilde være ønskeligt, at der kunde sættes en om endog kort Frist, med hvilken denne Ss nye Bestemmelse først skulde træde i Kraft; ligesom der og, efter mit Begreb burde gives en Anviisning til den Fremgangsmaade, der maatte bruges i Kjøbenhavn for at finde den Dommer, for hvilken en anholdt Person nu skulde være at stille inden 24 Timer. Ligeledes er det deels nødvendigt, deels vilde det have den største Billighed for sig, at der gives nogen Frist med Udførelsen af §§ 78 og 79. Nødvendigt er det uden Tvivl med Hensyn til Ophævelsen af Grevernes og Baronernes Amtmandsrettigheder (see oven S. 430—431); og høist ubilligt vilde det vistnok være om den Inddragelse af Forslagsretten til Præstekald og Birkebetjeninger, der efter

---

*) Rigsdagstid. S. 2465.

**) ibidem S. 2458—2459, 2464.

***) S. oven S. 379—380 og 293—394.

hvad der foregik i Rigsforsamlingens, 18de offentlige Møde, neppe længere er tvivlsom, skulde iværksættes saa pludselig, at den end ikke kunde udøves med Hensyn til de Embeder, der allerede vare blevne ledige.

§ 86 indeholder Tilsagn om ti nye Love. Nogle af disse Tilsagn vilde have deres rette Plads i de §§, med hvis Indhold de nævnte nye Love staae i Forbindelse. Iøvrigt bebuder den for en Deel Forandring i betydelige Grene i Lovgivningen, uden at der er fremkommet noget, der ligner et Beviis for Trangen til saadanne Forandringer, eller der kan give et nogenlunde klart Begreb om den tilsigtede Forandring. Men i ethvert Tilfælde vil man ved disse mange overflødige Løfter komme til at staae i Restance i mange Aar, og maaskee aldrig komme til at indfrie dem. Eet af disse Tilsagn, nemlig det under Nr. 1 anførte, staaer saa godt som ganske umotiveret. Det er nemlig i Indledningen til Comiteens Betænkning erkjendt, at Colonierne ikke skulle høre under Grundlovens Omraade, men desuagtet yttret, at deres Forhold til Moderlandet bør ordnes ved særegne Caloniallove, og at dette bør udtales i de transitoriske Bestemmelser, som den har tænkt sig at maatte føies til Slutningen af Grundloven. Med hvilken Berettigelse Rigsdagen kan andrage paa, at en saadan Lov bebudes i Grundloven, eller hvad man derved venter udrettet, har man imidlertid aldeles ikke forklaret. Hvis man vil paaberaabe sig den Interesse, Coloniernes gode Bestyrelse har for Landets Finantsvæsen, saa skjønner jeg dog ikke, hvorledes dette kan hjemle en saadan Berettigelse eller sætte Rigsdagen istand til at have en begrundet Mening om Love for Colonierne, om hvis Deelagtighed i Repræsentationen der ikke er yttret nogen Tanke. Ved Budgetterne og Regnskaberne og de Oplysninger, som i den Anledning kunne forlanges, vil Rigsdagen ellers i sin Tid faae Leilighed til at gjøre sig noget bekjendt med Colonialforvaltningen og maaskee til at gjøre Bemærkninger om Forbedring i denne, men nogen afgjørende Myndighed kan

den dog ikke faae saalænge ikke Colonierne selv faae Ret til at indsætte Medlemmer i Forsamlingen.

X.

I Slutningen af sin Betænkning yttrer Udvalget sig for, at Kongen ved Grundlovens Vedtagelse høitidelig erklærer, at Kongeloven er ophævet i alle dens Bestemmelser, med Undtagelse af dem, der indeholdes i §§ 27—40 om Arvefølgen, samt de i §§ 21 og 25 om de kongelige Prindser og Prindsesser givne Bestemmelser, der dog nærmere kunne ordnes ved en Huuslov. Jeg har allerede oven S. 126—127 viist, hvorledes det, saameget det end med Hensyn til de Tvivl, hvortil Kongelovens Arvefølgeorden har givet Anledning, kunde være ønskeligt, dog er ugjørligt i den nye Grundlov at give selvstændige Bestemmelser om Arvefølgen. Men det vilde maaskee være rettere, istedetfor blot at henvise til Kongeloven, hvis Indhold ikke er Folket bekjendt, at optage de ovennævnte §§ af samme, og da naturligviis bogstavelig og med Tilkjendegivelse af at de saaledes anføres. Eller og kunde man lade dem trykke ved Siden af den nye Grundlov, hvis § 4 første Led (det andet burde, efter min Overbeviisning, været udeladt) da kunde lyde saaledes: Den i Kongelovens §§ 27—40, der findes denne Grundlov vedtrykte, fastsatte Arvefølge osv. At §§ 21 og 25 blive ved Magt, maa jeg billige (cfr. oven S. 135), men jeg seer ikke, hvorfor § 24 forbigaaes. Denne §, der angaaer den Prindserne og Prindsesserne af Blodet tilkommende Rang, er vistnok kun af underordnet Værd, men det arvelige Kongedømmes Natur medfører dog uden Tvivl, at Kongehusets Medlemmer maa staae over enhver anden Undersaat, og det synes derfor lidet passende at ophæve denne Regel, hvorimod det naturligviis blev den af Udvalget paapegede Huuslovs Sag, om Lens øvrige Indhold kunde behøve nogen Lempning. Vigtigere

vilde det være, at ogsaa den de Kongel. Børn efter § 20 (cfr. § 22) tilkommende Ret til „reputeerlig Underholdning", blev bekræftet med den Forandring, som den nye Regjeringsform tilsiger med Hensyn til Maaden, hvorpaa Samme skulde bestemmes. Men dette hørte til § 15 i Grundloven, i Anledning af hvilken § jeg har yttret min Mening saavel i dette Skrift S. 134 som under Forhandlingerne i Rigsforsamlingen*), uden at dette er kommet i Betragtning. Dog turde det endnu være passende i den Kongl. Kundgjørelse, som skal udstedes om Kongelovens Ophævelse, at lade indflyde en Yttring om, at Kongen overlader det til Rigsdagen ved Anvendelsen af den nye Grundlovs Art. 15, at bestemme den de kongelige Børn efter Kongelovens § 20 tilkommende standsmæssige Underholdning. Forbigaaes dette ogsaa ved denne Leilighed, saa vil det have Udseende, som om denne, dog vistnok i Arveregjeringers Natur aldeles hjemlede, Berettigelse manglede al Erkjendelse.

Et saare vigtigt og vanskeligt Spørgsmaal, der hidtil stedse har været trængt tilbage, men som ved Grundlovens Udgivelse ikke kan blive ubesvaret, er det, for hvilken Deel af det Danske Monarchie den skal gjøres gjældende. Efter min Overbeviisning vilde det have været høilig at ønske, at det havde beroet med Forfatningen indtil vore politiske Forhold bleve ordnede. Jeg skal ikke indlade mig paa nogen Udvikling heraf med Hensyn paa Forholdet til de tvende tydske Hertugdømmer, men forsaavidt lade det beroe ved de Yttringer, der findes oven S. 122—123 og S. 220—221. Jeg skal kun omtale de Misligheder, som det medfører, at Forfatningssagen er blevet forhandlet og nu staaer paa Nippet til at blive afgjort uden nogen Deeltagelse fra Slesvigernes Side. Det blev ogsaa, allerede inden Rigsforsamlingen gik over til at tage Grundlovsudkastet under nogen Forhandling, af flere Mænd, hvis Stemme i den Retning maatte

*) Rigsdagstid. S. 2793—2795.

have særdeles Vægt, yttret, at der ikke, naar Udkastet først blev drøftet af denne Forsamling uden Medvirkning af Hertugdømmet Slesvigs Udvalgte, vilde kunne gives disse, naar de senere bleve kaldte til Sagens Overveielse, lige Vilkaar med Danmarks, og at dette paa den ene Side kunde være krænkende for Slesvigerne, og paa den anden give Sagen et Udseende som om man gav Afkald paa Slesvig. Naar det da dog med 100 Stemmer mod 47 blev af Forsamlingen vedtaget, at den, uden at underkaste det gjorte Forslag om Udsættelse videre Prøvelse, skulde tage Grundlovudkastet under Overveielse, saa laae Bevæggrunden, idetmindste for mange af de Stemmegivende, deri, at Rigsforsamlingen engang var kaldet til at overveie Grundlovsudkastet, og at Ministeriet ved de af dets Medlemmer, der overværede denne Forhandling, stod paa, at dette skulde skee*). Saavidt som jeg har opfattet de Stemmer, som have ladet sig høre fra de dansksindede Slesvigere, have disse og seet Farer, deels for den Slesvig tilsikkrede Selvstændighed, deels for dets Forening med Danmark under en fælleds Forfatning, deri, at Udkastet til Grundloven overveiedes og vedtoges af en Dansk Rigsforsamling inden det kan blive Slesvigs udvalgte Mænd forelagt. Men om end dette allerede maatte have forøget Vanskelighederne ved den forhaabede Forening, saa vil dette endnu mere blive Tilfældet, naar Forfatningen endog sættes i Kraft for Danmark inden Slesvigerne have kunne kommet til Orde. Alt hvad Slesvigs udvalgte Mænd kunde have at bemærke mod Samme, kommer da frem som en Modstand mod en allerede given Grundlov, og vil altsaa vanskelig kunne gjøre sig gjældende, medens det er rimeligt at de, skjøndt udgjørende et Mindretal, kunde have faaet en væsentlig Indflydelse paa den fælles Grundlovs Indhold, dersom de i Tide havde taget Deel i Forhandlin-

---

*) Rigsdagstidenden S. 222—251. Blandt de Foredrag, som stærkt udhævede de foranførte Betænkeligheder, skal jeg især nævne Mag. Hammerichs S. 235—236 og Prof. Clausens S. 243—244.

gerne ligemed de dertil fra Danmark udvalgte Mænd. Vel er det i Præmisserne til Valgloven 7de Juli 1848 udtalt, at Forfatningen, hvis den ei forud kunde blive overveiet af Slesvigs Deputerede, kun skulde træde i Kraft som provisorisk, forsaavidt en folkelig Repræsentation for Slesvig maatte ønske, at tage det hele Forfatningsspørgsmaal under Overveielse, for i Forening med Kongen at vedtage de Forandringer, der maatte ansees for ønskelige. Meningen er ustridig, at Forfatningen slet ikke skulde træde i Kraft for Slesvig inden den paa en saadan Maade var blevet vedtaget ogsaa for dets Vedkommende, og at det altsaa kun var for Danmark den fik den provisoriske Kraft. Men saa meget der end under denne Forudsætning synes at være indrømmet, saa vil dog Stillingen fra begge Sider blive meget vanskelig, derved at Slesvigerne, udenfor det, der, som Slesvig alene vedkommende, er blevet staaende aabent, ikke kunne sætte noget igjennem anderledes end som en Forandring i den Forfatning, der allerede var indført i Danmark. Vel vilde den danske Deel af den fælleds Forsamling, som blev dannet til den blot provisorisk indførte Forfatnings endelige Vedtagelse, ingen Ret have til at modsætte sig de Forandringer, som Kongen i Anledning af de fra Slesvigsk Side gjorte Forslag maatte finde antagelige. Men, for ikke at tale om det Mislige eller, som den daværende Cultusminister i Rigsdagens tolvte Møde udtalte*), Modsigende, som en provisorisk Forfatning fører med sig, vilde der, naar de forskjellige Bestanddele af den fælles Forsamling ikke i det Væsentlige kunde komme overeens, ikke være anden Udvei, end enten at give en nye octroyeret Forfatning, eller at lade det Forfatnings Fælledsskab mellem Danmark og Slesvig fare, hvortil Haabet for Landets Fremtid har knyttet sig, og begge Dele ere Folket meget imod. Valgloven af 7de Juli 1848 har iøvrigt kun betingelsesviis bebudet en ny af Udvalgte fra Danmark

*) Rigsdagstid. S. 232.

og fra Slesvig sammensat Forsamling til Forfatningens yderligere Overveielse, i det den forudsætter, at der først skulde sammenkaldes en folkelig Repræsentation for Slesvig, og at det skulde beroe paa dens Ønske, om den i Danmark allerede provisorisk indførte Forfatning ligefrem skulde udvides til Slesvig, eller om en ny Rigsforsamling skulde tage den hele Forfatningssag under Overveielse, for i Forening med Kongen at vedtage de Forandringer, der maatte ansees ønskelige. Men, som bemeldte Minister, i Forbindelse med ovenanførte Yttring, erkjendte, „maa man forud antage, at den ikke kan være tilfreds med Forfatningen i sin nuværende Skikkelse, da man ikke har kunnet gaae ind paa i Forfatningen at indføre de Lovbestemmelser, hvorved man vil sikkre netop den slesvigske Selvstændighed, Bevarelsen af de særegne Forhold i Slesvig, som det ikke er rimeligt, at den nærværende Forsamling skulde kunne underkaste tilstrækkelig Bedømmelse". Da jeg maa ansee Rigtigheden af denne Yttring for afgjort, vilde jeg, saafremt der iøvrigt skal forholdes paa den i oftmeldte Lov antydede Maade, finde det ønskeligt, at hiin Betingelse, der uden Tvivl vilde gjøre et uheldigt Indtryk, og som desuden kun vilde medføre Vidtløftighed og Bekostning, maatte opgives; men om den end bliver, vil den dog sikkert være uden Virkning.

For den, der har sat sig ind i de af den forhenværende Cultusminister paapegede Forhold, hvorom der i Almindelighed kun herske løse og forvirrede Forestillinger, vil det være indlysende, at der er saare meget, der maa ordnes inden en for Danmark og Slesvig fælles Forfatning kan bringes istand. De i Sagen selv liggende Vanskeligheder turde ikke være mindre end de, der vilde have mødt, hvis Rescriptet af 28de Jan. 1848 skulde have været gjennemført, og som under den i Følge Reskriptet begyndte, og allerede ikke lidet fremskredne Bearbeidelse af Sagen, vilde været blevne mig og den anordnede Commissions øvrige Medlemmer indlysende, om de end ikke forud havde været os bekjendte. Men de gjensidige Stemninger i de forskjellige Landsdele fremkaldte den Tid særegne

Vanskeligheder, som en til Danmark og Slesvig indskrænket Fællesforfatning ikke ville frembyde, hvis man fra begge Sider gaaer dertil med Velvillie og Tillid, men just derfor er det og af høieste Vigtighed, at man tager sig iagt for alt hvad der kunde forstyrre dette Sindelag.

Af flere Grunde skal jeg ikke indlade mig i en udførlig Udvikling af hine Forhold, men dog kortelig antyde nogle af de meest fremtrædende. Først kommer Fordelingen af Statsbyrderne. Den Kongelige Indbydelse af 27de Marts 1848 forkyndte Folkemængden som Maalestok for denne Fordeling; og der turde maaskee ikke gives nogen bedre. Men for dens rigtige Anvendelse er der Meget at tage i Betragtning, som kan anledige en Deel tvivlsomme Spørgsmaal, der først kunne finde en nogenlunde rigtig Afgjørelse, efter at der er givet begge Statsdeles Udvalgte Leilighed til fuldstændigen at udfægte Striden. Jeg skal blot nævne Øresundstolden, som en det egentlige Danmark særlig tilhørende Herlighed, paa den ene, og Slesvigs forholdsmæssig meget større Dominialindtægter paa den anden Side, saavelsom Hensynet til, at en høist betydelig Deel af Statsindtægterne forbruges i Hovedstaden, og derved i mange Maader kommer den og det nærmest dermed forbundne Land tilgode; et Hensyn der visnok ikke kan tilbagevises, men om hvis Grændser der kan være megen Tvivl. Det maa ønskes og haabes, at det Forhold, hvori Danmark og Slesvig, efter de nævnte og andre Hensyn, der ogsaa kunne frembyde sig, hver for sig har at bidrage til de fælles Statsudgifter, vil, efter Sagens Forhandling mellem begge Statsdeles Udvalgte, kunne afgjøres paa en tilfredsstillende Maade, men dette forudsætter gjensidig Billighed og gjensidig Attraae efter at blive sammen, og Villighed til derfor at offre noget af det, som man fra sit Standpunkt kunde finde ønskeligt. Naar et saadant Forhold er vedtaget, er man imidlertid ikke endnu færdig med Fordelingen. Der kan endnu opstaae mange Spørgsmaal, deels om Størrelsen af det Beløb, der efter dette Forhold skal fordeles, deels om Fordelingsmaa-

den, og Afgjørelsen heraf kan hverken ubetinget overlades hver Landsdeels Udvalgte for sig, og heller ikke til Stemmefleerheden af disse i Forening, hvorved Slesvigerne da vilde være i en fød Minoritet. For Danmarks særlige Vedkommende er der tilveiebragt et ret godt Udgangspunkt for Bestemmelsen af det Beløb, der ved Beskatning skal tilveiebringes, derved, at Rigsdagen i sit 119 Møde eenstemmig har vedtaget en Tilføining til Udkastets § 43, der medfører, at de for Tiden gjældende Love om Skatter og Afgifter blive ved Magt, indtil der med Kongens og Rigsdagens fælles Samtykke deri skeer en Forandring*). Men en lignende Regel kan ingenlunde være brugbar med Hensyn til Slesvig, om ikke for andet saa fordi een af sammes betydeligste Skatter (Kopskatten) er blevet ophævet i den Tid, hvori det har været under et insurrectionelt Herredømme. Dette har vistnok ingen retlig Gyldighed, men det vil dog ikke let kunne omgjøres, med Hensyn til at denne Skat, efter at være ophævet i Danmark, i mange Aar har været Gjenstand for almindelige Klager saavel i Holsteen som i Slesvig, hvilket endog i et større Forhold end det førstnævnte Hertugdømme var besværet ved denne Skat**). Det kom-

---

*) Herved er det jeg havde tilsigtet ved det oven S. 223—225 fremsatte og med nogen Forandring af mig til Rigsdagen indgivne Forslag blevet opnaaet paa en fuldkomnere og simplere Maade end efter dette Forslag, hvilket jeg derfor og strax tog tilbage.

**) I Holsteen svaredes nemlig Kopskatten kun i den altid kongelige Andeel, og det med Undtagelse af de adelige Godser. Ligesom Frd. 23de Sept. 1762, der indførte denne Skat, ikke gjaldt for den storfyrstelige Andeel, saaledes kunde de adelige Godser, der stode under den fælles (kongelige og storfyrstelige Regjering), ikke inddrages under denne Skat, hvis nærmeste Anledning netop havde ligget i de langvarige Rustninger, hvortil de Storfyrstelige Fordringer paa den forrige gottorpske Andeel af Slesvig havde tvunget Danmark. Dersom Nogen af denne Bemærkning skulde tage Anledning til Dadel over den ældre Regjering, fordi den lod denne, som flere i Mellemrummet fra 1721 til 1773 opstaaede Forskjeller i Beskatnin-

mer desuden i Hensyn til de gjensidige Interesser ikke blot an paa Størrelsen af det Bidrag, der fra hver Statsdeels Side ydes til de fælles Udgifters Bestridelse, men Maaden, hvorpaa dette Bidrag udredes, kan og have sin store Vigtighed, forsaavidt den betydelige Green af Afgifter, der kaldes indirecte, angaaer. Dette gjælder dog ikke lige om alle Afgifter af dette Slags; thi det vilde, for det indbyrdes Forholds Skyld, ikke være af stor Vigtighed, om de danske Kjøbstæder vedbleve at beholde Indførsels-Consumtionen og Formalingsafgiften, naar kun paa anden Maade et dertil svarende Beløb kommer fra Slesvig. Derimod er fuldkommen Lighed i Tolden af stor Vigtighed for at det indbyrdes Samqvem kan være frit, uden at den ene Statsdeel derved udsættes for Tab. Men hvorledes dette Gode kan opnaaes, kan være uvist; rimeligst kunde det være, at de Toldsatser, hvori endnu den gamle Ulighed er bleven tilbage, blive høiere end efter den hidtil for Slesvig og Holsteen fælles Toldlovgivning, men lavere end efter den danske. For en Deel lod det sig vistnok gjøre; men det behøver dog Overveielse, om de Forhold paa den holsteenske Grændse, som gjorde det nødvendigt, at sætte Tolden særdeles lavt paa adskillige vigtige Artikler, hvis Omfang kun er ringe i Forhold til deres Priis, ikke i en vis Grad og kunne finde Anvendelse paa den Grændse, der nu maatte trækkes ved Eideren, forudsat at ikke Forholdene kunde tage en saa lykkelig Vending, at der kunde være en fælles Told ogsaa for Holsteen, og altsaa Toldgrændsen ved Kongeaaen kunde hæves, uden at opføre en ny ved Eideren. En anden sær vigtig Gjenstand er og en fælles Afgift paa Brændeviinsproductionen, uden hvilken man ikke ganske kunde undvære den for det indbyrdes Samqvem saa hæmmende Toldgrændse

---

gen for de to Hertugdømmer bestaae, saa vilde det være ligesaa let at gjendrive den, som at gjendrive de Klager, som i disses Stænder ere blevne førte over den Forurettelse, der skulde indeholdes i at Kopskatten blev ophævet i Danmark men ikke i Hertugdømmerne.

ved Kongeaaen. Naturligviis maatte Slesvig, paa anden Maade, faae Godtgjørelse for denne nye Afgift, men, med det meget der ellers anbefaler denne Afgift, vil der dog paa Grund af det bekostelige og ikke lidet besværende Tilsyn, som den fordrer, og de øvrige indskrænkende Love, der her ere fundne fornødne til at sikkre den, ikke møde saa liden Modstand mod denne Afgiftsform, ligesom det og, hvis Danmarks Interesser ikke paa flere Maader skulde lide derved, vilde være nødvendigt, at der ikke blot var aldeles lige Afgift, men og lige Betryggelse for dens Erlæggelse. Det er ganske udenfor min Hensigt her at ville yttre nogen bestemt Mening om de enkelte Afgiftsspørgsmaal, som jeg har nævnt, men man vil let indsee, at slige Spørgsmaal maae opstaae, naar der handles om en saadan Udjevning af de Afgifter, der ikke uden Forstyrrelse kunne være ulige, at de fremtidig kunde, uden at udsætte nogen af disse Dele for at forurettes, overlades til en fælles Forsamlings Afgjørelse. Andre Skatter ere der derimod, som uden nogen Skade kunne blive ved at være forskjellige, navnlig de directe Skatter. Lighed i Hensyn til Landskatter vilde desuden aldeles ikke lade sig tilveiebringe uden en ny Matrikel, der baade vilde koste meget, og forrykke Eiendommenes Værdie. Hvad disse Afgifter angaaer, kommer det hver Statsdeel kun an paa, at den anden udreder et saadant Beløb, at der, under behørigt Hensyn til hvad ellers hver af dem har at bære, udkommer et rigtigt Forhold i det Hele.

Ligesom der, efter det foranførte, vil behøves en Deel Overveielser og indbyrdes Forhandlinger for at tilveiebringe en saadan Overeensstemmelse i Afgiftsvæsenet, at den Deel deraf, som kan behøve jævnlig Omændring (navnlig Tolden), kan gjøres til Gjenstand for en fælles besluttende Forsamling, saa opstaae der og lignende Vanskeligheder med Hensyn til Udgiftsvæsenet. Den kongelige Proclamation tilsiger Slesvigerne „retfærdig Anvendelse af Statsindtægternes Overskud"; men der behøves nærmere Bestemmelser for at gjøre dette anvendeligt, blandt andet Regler, hvorefter de

fælles Udgifter kunne skilles fra de særegne, og de Spørgsmaal, som selv med de bedst udtænkte almindelige Regler vilde kunne opstaae i de enkelte Tilfælde, løses*). Det vil ved Ordningen af disse Forhold være af høieste Vigtighed, at der hersker gjensidig Tillid og velvillig Imødekommen; hvis man med ængstelig Mistænkelighed vil have Sikkerhed mod enhver mulig Forurettelse, kommer man ikke af Stedet.

Fremdeles er Slesvigs borgerlige Ret, Strafferet og Rettergangsmaade, saavelsom dets Forvaltningsmaade og Forvaltningslove, væsentlig forskjellige fra Danmarks. Det er en meget urigtig Forestilling Mange synes at have, at den i Slesvig gjældende Ret væsentlig hviler paa jydske Lov. Der er, naar man undtager Arvematerien, hvori den dog ingenlunde uden Indskrænkning er gjeldende, blevet lidet tilbage, hvori denne sexhundrede Aar gamle Lovs Forskrifter have vedligeholdt sig i Slesvig, der netop til samme Tid som bemeldte Lov blev givet traadte ud af sit forrige Forhold til Danmark, i hvilket Rige jydske Lov og forlængst er afløst deels ved en ny Lovbog, deels ved en Mængde Anordninger af forskjelligt Navn, der ikke have havt Gyldighed i Slesvig, uden for saavidt Anordninger af lige Indhold stundom tillige ere givne for dette, og da for det meste i Fællesskab med Holsteen. Det har heller ingenlunde været Kongens Hensigt med at tilbyde Slesvig fælles Forfatning med Danmark, at betage samme dets særlige Ret og Forvaltning. Proclamationen 27de Marts 1848 indeholder tvertimod, at Slesvigernes Selvstændighed skal være sikkret ved egen Landdag, egen Administration og egne Domstole. Disse Tilsagn kunne kun forenes med den tillige tilbudne fælles Forfatning derved, at Slesvig faaer en særlig Afdeling i Rigsforsamlingen, til Behandling af de Sager, der vedkomme de Love, som det ikke har fælles med Danmark,

---

*) Cfr. Tidsskrift for Litteratur og Critik 7 B. S 457.

saavelsom de særegne Indretninger, der blot bekostes af dette Hertugdømme, og Fordelingen af det Beløb, som det skal udrede uden for de Afgifter, hvori det kommer i Fællesskab med Danmark, medens naturligviis de tilsvarende danske Anliggender igjen maatte afgjøres af Danmarks Udvalgte alene. Det kan end ikke fra dansk Side ønskes, at have Andeel i Overveielserne og Beslutningerne angaaende Slesvigs særlige Love og Indretninger, eller fra Slesvigs saaledes at deeltage i Danmarks særlige indre Anliggender. Hvorledes dette ellers kan ordnes, og hvorledes enhver Statsdeel kan betrygge sig imod, at man ikke fra den andens Side gjør noget Overgreb, ved at kunne tilegne sig det som en særlig den vedkommende Sag, der dog ikke er hiin Statsdeel ligegyldigt, kan maaskee have sin Vanskelighed. Kun bemærkes, at ligesom Regjeringen bør beskjærme enhver Statsdeels Ret, saaledes maa der og gives dens Udvalgte Leilighed til at bringe en Sag for en fælles Forsamling, naar de mene, at den efter sin Beskaffenhed dertil egner sig. Men iøvrigt er jeg langt fra her at ville paatage mig at vise, hvorledes saavel den Forening som den Affsondring, der bliver fornøden, vil kunne tilveiebringes. Jeg har kun villet paavise en Opgave, som ved Forhandlinger i en fælles Forsamling maa saavidt muligt opløses, inden Danmark og Slesvig kunne faae en fælles Forfatning.

Hvis det saaledes bliver fornødent, at der i Rigsdagen bliver en særlig Dansk og en særlig Slesvigsk Afdeling, saa lader det sig tænke, at det kan føre til anden Forandring i Rigsdagens Sammensætning. Det kunde maaskee findes for besværligt med denne Affsondring at forbinde den Affsondring i to Kamre, som nu er besluttet. Men skulde Repræsentationen henlægges til et enkelt Kammer, maatte det vist dannes paa en anden Maade, og ved Hjelp af en anden Valgindretning end den nu paatænkte. Om Slesvigerne ikke ogsaa uafhængig deraf maatte have andre Anskuelser og Ønsker om Valgsystemet end de, der have gjort sig gjældende i den danske Rigsforsamling, er vel og meget

uvist. Der ere vel ikke Faa, som forsikkre os om, at dette ingenlunde kan være Tilfældet; men denne Forsikkring er alene grundet paa deres Mening om hiin Valgindretnings Fortræffelighed, og man tor derfor vel ansee det muligt, at deres Formodning ei vil bekræfte sig.

En af de allerstørste Vanskeligheder ved den fælles Forfatning ligger i Sprogforskjellen. Den oftnævnte kongelige Proclamation forkynder, at det danske og tydske Sprog skulle have lige Berettigelse baade paa Rigsforsamlingen og paa Landdagen. Dette er vistnok retfærdigt, men Udforelsen vil blive hoist besværlig og for den levende Tankeverling hæmmende, navnlig med Hensyn til Rigsforsamlingen, hvor man paa ingen Maade kan forudsætte, at enhver dansktalende forstaaer tydsk, eller at den tydsktalende forstaaer dansk. Hvorledes man vil kunne formindske disse Besværligheder vil blive en ikke ringe Opgave for den Forsamling af Udvalgte fra begge Statsdele, hvori Forfatningen endelig skal vedtages. Kun skal jeg bemærke, at der i de af Sprogforskjellen flydende Ulemper indeholdes en vigtig Grund til for det første, saa meget som muligt, at inddrage Sagerne under de særegne Afdelinger. Dermed maatte man dog forbinde det Haab, at efterhaanden det indbyrdes Bekjendtskab med de to Sprog vilde formindske denne Vanskelighed, i et lige Forhold med det, hvori man ogsaa efterhaanden ved nærmere Berørelse og Kundskab til hinandens Love, Indretninger og Tilstande, samt tiltagende Lyst til at slutte sig til hinanden, vilde bane Veien for flere og flere eensstemmige Love, maaskee omsider til en Sammensmeltning.

Hvorledes det vil være nødvendigt, at give Slesvigs Inddragelse under den Forfatning, vi gaae i Møde, Indflydelse paa Rigsrettens Sammensætning, er udviklet oven S. 247—248.

En Betragtning er der endnu, som jeg forhen kun ganske løselig har antydet (see oven S. 121), men som jeg nu, da Sagen er sin endelige Afgjørelse saa nær, finder det Pligt

at lade fremtræde. Det er nemlig, at den Bestemmelse, der findes i Grundlovsudkastet § 4 sidste Led, om Adgang til at forandre den i Kongeloven fastsatte Arvefolge, foruden de Betænkeligheder, som den iovrigt medforer, ogsaa forekommer mig at være farlig med Hensyn til Forholdet mellem de forskjellige Dele af Staten. At Danmark, naar det ikke vil give Slip paa de dermed forbundne Lande, ei eensidig kan forandre den Arvefolge, hvorpaa Forbindelsen hviler, turde være indlysende. Da de seneste Begivenheder ingenlunde indeholde Grund til at opgive det S. 123—124 udtalte Haab, at det Baand, der har forenet Danmark med Hertugdommerne Holsteen og Lauenborg, paa ny kan blive sammenknyttet, maaskee endog styrket, saa maa jeg, endog med Hensyn til disse Hertugdommer, finde slig Bestemmelse hoist utilraadelig. Men jeg skal her indskrænke mig til at bemærke, hvorledes den kan udhule den Grundvold, hvorpaa vore Fordringer om Slesvigs uadskillelige Forbindelse med Danmark er bygget. Det er bekjendt, at man i den Hyldingseed, Frederik 4de 1721 modtog i Slesvig for sig og sine Efterkommere secundum tenorem legis regiæ, finder en af de stærkeste Grunde for den Paastand, at Slesvig, ogsaa naar Frederik d. 3dies Mandsstamme maatte uddoe, vil gaae i Arv til de fra Frederik d. 3die nedstigende Qvindelinier, med Tilsidesættelse af de agnatiske Descendenter af Christian d. 1ste. Men denne Grund vilde i det mindste tabe meget af sin Vægt, hvis en anden Arvefolge blev vedtagen paa en udelukkende dansk Rigsdag. Ja allerede den Omstændighed, at der var givet en Grundlov, som betog Kongelovens Arvefolge sin Fasthed, kunde benyttes imod os. Der ere vel ulige Forestillinger om den Værd, der under de nærværende Forhold kan tillægges slige historiske Retsadkomster; men selv de, der lade haant om disse, bor dog tage dem iagt for at berove Danmark den Stotte, det deri kunde have. Det synes endog klart, at det netop under de forhaandenværende Forhold er raadeligere for Danmark, at holde sig til den conservative end til den eversive Politik. Det maa

endnu mærkes, at Grundlovsudkastet er forelagt som et saadant for Danmark og Slesvig, og at det saaledes kun var en for Danmark og Slesvig fælles Rigsdag, som det har villet tillægge hiin Myndighed.

Efter alt det Foranforte maa jeg endnu paa Sagens nærværende Standpunkt holde mig overbeviist om, at Grundloven bør tilbageholdes indtil en for Danmark og Slesvig fælles Rigsforsamling har taget hele Forfatningssagen under Overveielse. Imidlertid maatte der være at træffe en eller anden Foranstaltning til at tilveiebringe en folkelig Medvirkning ved Lovgivningen. Men hvis det maatte blive besluttet, uden at oppebie det nuværende Krigsforholds Tilendebringelse, at udgive Grundloven, finder jeg det klart, at den alene bør udkomme for Danmark, og at som Følge deraf alt hvad samme indeholder angaaende Slesvig aldeles udgaaer, og kun en Forbeholdenhed tages omtrent af det Indhold, som er udtalt i Valgloven 7de Juli 1848.

XI.

Efterat jeg nu udforlig har gjennemgaaet Grundlovsudkastet, og i Forbindelse dermed de vigtigste af de yderligere Bestemmelser, som af Rigsforsamlingens Udvalg ere bragte i Forslag, staaer Udkastet til Valgloven tilbage. Men jeg skal derved fatte mig meget kort. Dets Hovedregler findes, som naturligt, ogsaa i det forstnævnte Udkast, og udgjøre en Grundbestanddeel af samme, hvorfor jeg og allerede har leveret en omfattende Prøvelse deraf. Ogsaa har dette givet mig Leilighed til at yttre mig over flere af dets nærmere Bestemmelser; og at gaae videre ind paa disse, vilde nu være saa meget mere unyttigt, som jeg da maaskee ikke blev færdig, forend Sagen havde faaet sin endelige Afgjørelse. Jeg skal derfor indskrænke mig til endnu at tilføie nogle Ord an=

gaaende det meest Eiendommelige i den Udførelse af Valgene, navnlig til Folkethinget, som det har fremsat i Overeensstemmelse med den, der alt findes anordnet i Valgloven af 7de Juli 1848, hvorfra den nuværende Rigsforsamling har sin Oprindelse. Allerede oven S. 70—73 har jeg udtalt mig over den fordærvelige Indflydelse, som denne Valgmaade fra flere Sider maa udøve saavel paa Valgenes Udfald, som paa de Valgtes Udførelse af det Hverv, hvortil de blive kaldte. Det forekommer mig og, at dette saa overflødig har udviklet sig under Forhandlingerne i Rigsforsamlingen, at det ikke er mig begribeligt, at derom kunne være to Meninger. Det blev navnlig af adskillige Rigsdagsmænd med stor Heftighed udtalt, at disse i deres Fleertal havde under Valgforhandlingerne forpligtet sig til at holde over den udstrakte Valgret, hvorfra deres Valg vare udgaaede, saa at det vilde være et Forræderi at svigte dette Tilsagn. Enkelte af Bondestanden, der ei fulgte Strømmen, bleve derfor og skarpt angrebne. Hvor aldeles en saadan Fremgangsmaade er i Strid med det, der er Grundtanken for enhver Folkerepræsentation, turde være klarlig udviklet oven S. 72. Men Urimeligheden og Fordærveligheden deraf falder endnu stærkere i Øinene, naar man forestiller sig, hvorlidet den Valgmasse, der var samlet i 1848, kunde have nogen klar og moden Dom om det, som de paa deres Lederes Ord forud havde foreskrevet de Mænd, som de udnævnte til i Forening med hinanden efter indbyrdes Overveielse og alsidig Prøvelse og derhos under Medvirkning af de Mænd, der for at bøde paa Valgenes Ufuldkommenhed bleve indsatte af Regjeringen, at udfinde, hvad der var det Rette og for Landets Tarv Tjenlige. Det er og indlysende, at hiin Maade, hvorpaa Valgene bleve udførte, maa have medvirket med den store Udstrækning, Valgretten fik, til at bringe det store Velfærds Anliggende, som skulde drøftes, for en overveiende Deel i Hænderne paa det Partie, der, som Indenrigsministeren i Rigsforsamlingens hundrede og femtende (offentlige) Møde udtalte sig, formelig har organiseret sig her i Landet med

egne Ledere, egne Organer i Pressen, og med en Kraft, der søger sin Lige, forfølger sit Formaal*). Det kan heller ikke være andet end at hiin Valgmaade, paa den anden Side, har bidraget til at bortfjerne mange af de Mænd, som ved grundig Kundskab til Landets Forhold, og redelig vel overveiet Omhu for Folkets Vel, vilde have været de bedst skikkede til at raadslaae om Landets Velfærdsanliggender.

I den Provindsialstænderne for 1848 forelagte Udvikling af Grundene til det Udkast, der siden med liden Forandring under 7de Juli 1848 blev til Lov, hedder det, at Valgcandidatens Stilling og mundtlige Forhandling med Vælgerne, skjøndt den havde sine Uleiligheder, dog havde den overordentlige Fordeel, at Candidaten underkastes en Prøvelse, der ligesaa lidet kan bestaaes af den Raae og Uvidende, som af den, hvis private Liv ei er reent. Det er sandelig kun lidet, der fordres af den Mand, der skal have Plads i Landets lovgivende Forsamling, naar det skal være nok, at han ei kan henføres til de Raae og Uvidende, og naar derhos det Maal af Dannelse og Kundskab, der skal hæve ham ud over

---

*) See Rigsdagstidende S. 3149—3150. Jeg kan nu vel ikke være enig i hvad Indenrigsministeren yttrede om de Brøst i vore Landboforhold, der skulde give dette Parties Fordringer en vis Berettigelse. Jeg antager meget mere, at Forholdene, forsaavidt de beroe paa Lovene, vare i Hovedsagen ordnede paa en hensigtsmæssig Maade, og netop med stor Omhu for den Classes Tarv, hos hvilken man har vidst at opvække en unaturlig Misfornøielse. Ogsaa troer jeg, at man var paa den bedste Vei til at faae de Ufuldkommenheder, som endnu vare tilbage, afhjulpne ved en sund og rolig Udvikling, og at man vilde være kommet en heel Deel videre deri end man er, hvis hiin fordærvelige Indvirkning ei havde fundet Sted. Men da Indenrigsministeren dog erkjendte, at hiint Partie forfølger sine Formaal med en Eensidighed, der vilde bringe mange Andres Ret og dermed hele Staten i største Fare, saafremt der ei sattes en Dæmning for det uindskrænkede Herredømme det ellers vilde udøve over de tilkommende Rigsdagsvalg, saa taber den sanddrue Skildring han har givet af dets Magt ikke noget af sin Vægt.

det Slags Folk, sættes saa lavt, at det kan ansees opnaaet derved, at han kan udsige en vis tillært politisk Troesbekjendelse, og, hvis den angribes, forsvare den med de Talemaader, der ere bragte i almindeligt Omløb. Men efter de Beretninger, der haves om Valgene i 1848, har end ikke denne ringe Oplærelse og Færdighed viist sig at være nødvendig; men den, der forud af de ledende Comitteer dertil var bestemt, kunde godt komme igjennem, om han end slet ikke vidste at gjøre Rede for sig. Det har og kun lidet paa sig, at den ei kan bestaae Prøven, hvis private Liv ikke er reent; thi Vælgerne vilde dog ikke lade den falde, for hvem de forud havde bestemt sig, paa Grund af et eller andet Paasagn, hvormed Nogen maatte fremkomme, naar det ikke kunde retfærdiggjøres ved en Dom eller andet afgjørende Beviis. Paa den anden Side kan hiin Fremgangsmaade have til Følge, at en dygtig Mand, der maaskee af enkelte blandt de forstandigste Vælgere har ladet sig formaae til at stille sig til Valg, tillige lader sig forlede til ved sminkede og halvmeente Ord at søge Valgmassens Gunst, og foruden at heri dog ligger et Slags moralsk Nedværdigelse, taber han, om hans Valg sættes igjennem, den faste Holdning, uden hvilken han ikke ret kan virke for Sandhed og Ret. — Men mange af de dygtigste og paalideligste Mænd have derhos en saadan Modbydelighed for den Rolle, som en Valgcandidat i Almindelighed maa spille, at de ikke indlade sig herpaa, om der end er Udsigt til at seire. Det menes iøvrigt og, at den hele Valgbevægelse, om end ikke særdeles velskikket til at forsikkre heldige Valg, dog indeholder et saa herligt politisk Opdragelsesmiddel, at man bør finde sig i dets Ufuldkommenhed i foranførte Henseende. Men hverken finder jeg det forsvarligt at opoffre Hovedsagen for et saadant Biøiemeds Skyld, ei heller kan jeg sætte nogen Priis paa den politiske Dannelse, som kan fremgaae af de løse Tanker og de skjæve Domme om vore hidtilværende Forhold og Tilstande, hvorved vore Bevægelsesmænd have bearbeidet saamange. Naar Englands Exempel paaberaabes som Beviis

paa hiin Valgmaades Fortræffelighed, saa skal jeg henvise til det oven S. 78—79 anførte, hvor de skrigende Misbrug paapeges, som just den engelske Valgmaade har fremkaldt, men det er derhos viist, at den der virker i en ganske modsat Retning af den, samme her vil tage, idet den netop der gjør den formuende Classe, Godseierne og Fabrikherrerne, til Mestere over Valgene.

Vel er det saa, at ikke alle Valgene til den nuværende Rigsforsamling ere faldne paa Mænd, der høre til hiint Partie eller have havt dets Understøttelse. Men de fleste Valg i Landdistrikterne paa Øerne have dog havt en saadan Retning. De kjøbenhavnske Valg ere for en stor Deel foregaaede i en ganske anden Aand, og ligeledes har en saadan viist sig i de Kjøbstæder, der enten have havt Overvægt i Vælgertallet, eller dog have havt nogen Indflydelse paa Udfaldet. I det sidstnævnte Tilfælde ere Valgene for en Deel faldne paa litteraire Notabiliteter, hvis frisindede Retning bidrog til at selv hiint Partie, istedetfor at gjøre maaskee forgjæves Forsøg paa at sætte et Valg igjennem ganske efter dets Ønske, var villigt til at forene sig med Kjøbstæderne om et saadant Valg. Dog er det bekjendt, at i nogle af Kjøbstæder og Landdistricter forenede Valgkredse er hines saa godt som eenstemmige Valg endog paa Mænd, der vare høit ansete for Indsigt og Frisindethed, ganske blevne overvundne ved de Valgcandidater, som hiint Partie stillede. I Jylland er der i det Hele ikke bestemte Spor af hiint Parties umiddelbare Beherskelse af Valgene, men dog have de Forestillinger, hvis Organ Partiet er, vistnok havt en stor Indflydelse ogsaa paa adskillige af de der forefaldne Valg. Der er desuden ikke liden Sandsynlighed for, at dette endnu mere vil vide at beherske Valgene efter dets Partiehensyn, naar der bliver Spørgsmaal om Love, som komme i umiddelbart Forhold til disse, end ved de i 1848 foregaaede Valg.

Maaskee Nogen i Sagernes Gang paa Rigsdagen vil finde et Beviis for, at dog de ved Valgforhandlingerne tagne Aftaler ikke have været saa bindende for de Valgte, at de

kunde hindre dem i at tage andre Beslutninger, hvor de fandt det tjenligt. Netop de Rigsdagsmænd, der maatte antages at være under et saadant Baand, have nemlig ikke blot, som det synes godvillig, opgivet nogle af de vigtigste Lærdomme, som under Valgene vare blevne udtalte, og som de en Tidlang havde forfegtet, f. Ex. om Kongens blot suspensive Veto, om Etkammersystemet, om yderligere Udvidelse af Valgretten end efter Udkastet, hvor den efter deres Paastand, i flere Maader skal have været meget utilbørlig begrændset. Men de have endog saagodtsom eenstemmig fundet dem i en fra Udkastet afvigende Dannelse af det saakaldte Landsthing, der formeentlig endog stod meget længer borte fra Folkeligheden, end Udkastets. Men foruden at jeg tvivler paa, at disse Offere ville gjøre hiint Parties Herredømme noget Afbræk (hvorom mere siden), har det just derved vundet en umaadelig Fordeel, nemlig at forsikkre sig en stor Pluralitet for en Grundlov, som det ellers kunde staae Fare for at forskjærtse. Det er vist gaaet mange Andre som det gik mig, at jeg aldrig saa fuldkomment har indseet, hvor tætsluttet, hvor vel og klogelig anført denne Deel af Rigsforsamlingen er, som da den i det 115de Møde*) ganske og aldeles tiltraadte det af Ministeriet anbefalede Forslag til en Omforming af Landsthinget, som i det 109de og 110de Møde blev modtaget med saamegen Forskrækkelse og Forbittrelse, og at derhos alle de i Forbindelse dermed fremsatte Ændrings-Forslag, hvori den anderledes tænkende Deel af Forsamlingen troede at finde nogen Frelse, bleve opgivne af de fleste af dets formeente Tilhængere. Herved skeete det netop, at de Rigsdagsmænd, der forhen i Tanken om, at disse Ændringer mulig kunde sættes igjennem, havde søgt at holde paa Hovedforslaget, og derved frembragt den ringe Majoritet, der gav det Adgang til endnu en Gang at komme frem, ikke vilde stemme for samme. Som en af de dygtigste Rigs-

*) Rigsdagstid. S. 399—400.

dagsmænd udtalte sig, var det klart, at den Enighed, som da viste sig, var, om ikke Overrumplingens Værk, saa dog en Overraskelse for de Uindviede. Herhen hører det gjentagne Raab om Afslutning, som lod sig høre uagtet Sagen, efter sin Betydenhed, og den forandrede Vending, som den havde faaet ved hiint Møde, ingenlunde havde varet længe, og meget vel havde egnet sig til at udsættes til næste Dag. Det kan maaskee tilskrives mig selv, at jeg derved lod mig berøve det Ord, jeg havde villet udtale, idet jeg kunde have ladet det komme an paa, om hiint Raab ad den i Forretningsordenen foreskrevne Vei vilde gjøre sig gjeldende, men forsaavidt er det og en Virkning af Overraskelsen eller Overrumplingen; dog havde jeg ikke saa let givet efter, hvis det ikke havde været mig klart, at Udfaldet alt var saaledes afgjort, at det havde været uden Nytte at tale derimod.

* * *

Jeg er nu færdig med det, jeg vilde forelægge mine Medborgere til Prøvelse af de tvende Lovudkast, der ville faae en saa mægtig Indflydelse paa Fædrelandets tilkommende Skjæbne. Til samme Tid har og Rigsforsamlingen fuldendt den anden Behandling af Grundlovsudkastet og begyndt den første Behandling af Udkastet til en Valglov. Der kan nu ikke let være nogen Tvivl tilbage om, hvorledes Danmarks tilkommende Forfatning vil blive, og Udfaldet er langt fra det, jeg kunde ønske. Paa den oven S. 471 omtalte heldige Forandring nær, som Rigsforsamlingens Beslutning vil gjøre i Grundlovsudkastets § 43, er der ikke taget nogen Beslutning, der kunde tjene til Beroligelse mod den Frygt jeg har næret. Vel er der i enkelte §§ i dette Udkast vedtaget Forandringer, hvori jeg maa erkjende sande Forbedringer, men disse angaae ikke det væsentlige i Forfatningen, det der egentlig vil bestemme, om vi kunne gjøre Regning paa deri at finde et Værn for en fast Retsorden og en stadig Fremskriden i det, der udgjør en Stats Hæder og Held. Ogsaa har Forsamlingen paa den anden Side besluttet adskillige Tilføininger, som jeg ingenlunde kan billige, men

som sandsynligviis i det mindste i lang Tid vilde blive uden Virkning, og altsaa ligesaa lidet skade som gavne. Med Hensyn til Dannelsen af den Forsamling, hvori Fædrelandets Skjæbne skal nedlægges, er der ikke besluttet nogen Forandring, hvori jeg med Overbeviisning kan finde en Forbedring, mindst en saadan, der nogenlunde kunde berolige mod de Farer, som jeg med mange Flere fandt, at den i Udkastet forkyndte Indretning kunde berede os. Den Afdeling, der skal hedde Folkething, er saa godt som uforandret blevet som den i Udkastet var bebudet. Af det saakaldte Landsthing er der derimod besluttet en anden Dannelse, hvorved Nogle have meent, at det vil blive mere skikket til at holde igjen mod de overilede Foretagender, for hvilke det indrømmes, at Folkethinget, hvis det blev eneraadigt, vilde udsætte os. Men jeg kan ikke indsee, at der i den vedtagne Omdannelse af hiint Thing virkeligen ligger noget beroligende. Valgene blive ganske i de samme Hænder, som Valgene til Folkethinget, ja der er, ligesom efter Udkastet, endog givet den Ledelse, hvorfra disse Valg efter al Sandsynlighed vil gaae ud, en forøget Indflydelse, derved at Kjøbstadsbefolkningen (paa den Kjøbenhavnske nær) aldeles taber sig i de større Valgkredse, hvori den træder sammen med Landbefolkningen. Man troer imidlertid at finde en større Betryggelse i, at Valgene skulle gaae gjennem Valgmænd, og at der til Valgbarhed skulde fordres en vis Skattesvarelse, eller en vis aarlig Indtægt. Vel antager jeg, at der i et talrigt, paa ringe Fordringer til Vælgerne bygget, Valgsamfund, baade bliver større Sandhed i Valgretten og større Udsigt til heldige Valg, naar Vælgerne kun have, fordeelte i mindre Kredse, at udsøge en eller flere paalidelige Mænd til i Forening med de i andre Kredse valgte at udføre de endelige Valg. Men Formodningen for, at denne Valgmaade vil føre til paalidelige Valg hviler dog paa den Forudsætning, at Vælgerne i Almindelighed ville opfatte den til dem stillede Opgave paa en naturlig og forstandig Maade, og taber sig i det Forhold, hvori fremmed Indvirkning bringer dem til at have andre

Hensyn for Øie. Jeg kan derfor ikke tillægge det nogen Betydning, anvendt paa en Valgmasse som den, hvortil Valgene her overgives, og under den Valgindflydelse, som den her i Landet vitterlig er undergivet. Naar Valgretsbetingelsen endog sattes saa lavt som jeg S. 58 ff. har foreslaaet, antog jeg endnu at man vilde have nogen Udsigt til at faae et Valgsamfund, der i sin Fleerhed vilde være istand til at paaskjønne, hvem det kunde betroe det endelige Valg. De Vælgere, der netop tilfredsstillede de tarvelige Fordringer, der gjøres til Valgretten, vilde for en Deel ikke mangle Skjønsomhed til at udfinde forstandige Valgmænd. De vilde og ordentligviis kun udgjøre et mindre Tal i Kredsen, og de vilde i Almindelighed rette deres Øine paa de mere betydende Mænd i denne, og ved Sagens Overveielse med disse ledes til at træffe paalidelige Valg. Det var imidlertid kun for den Afdeling, der skulde træde i Folkethingets Sted, jeg foreslog saadanne Valg, og jeg ansaae det fornødent, at der ved Siden af samme sattes en anden Afdeling, der kunde ventes at indeholde Modvægt mod de eensidige Retninger, som kunde finde Understøttelse i samme. Men under det Valgsystem, som her skal lægges til Grund for Valgene til begge Thing, vil det, der efter mit Forslag skulde udgjøre den ringeste Betingelse for Valgretten, allerede blive et ikke ringe Trin paa samme, hvorfor og disse To-Skjepper-Hartkorns Mænd af dem, der fægtede for Udkastets udstrakte Valgret, bleve omtalte som Pengearistocrater. I sin Fleerhed ville derfor Vælgerne bestaae af Folk, der hverken ville have Begreb om, hvad Valgene have at betyde, eller slutte sig til de mere betydende og anseete Mænd i Communen, men blive blinde Redskaber i deres Hænder, der have gjort sig til Formaal at lede disse Valg, og som dertil forlængst ere omhyggeligen organiserede (See oven S. 479—480).

Det vil for disse Ledere ikke være vanskeligt, i det de bearbeide Vælgerne for Folkethingsvalgene, ogsaa at anvise dem, hvem de, til de Landsthingsvalg, som første Gang sam-

tidig dermed ville finde Sted, have at tage til Valgmænd, og hvorledes disse have at udføre deres Hverv. Saafremt det behøves, ville de og, efter at Valgmænds-Valgene enten efter den dem bestemt givne Forskrift eller dog i den Retning, som var foreskrevet, ere fuldbyrdede, vide yderligere at bearbeide disse. Men jeg holder det ikke for usandsynligt, at bestemte Lister saavel paa Valgmændene som paa selve Landsthingsmændene allerede ville være udfærdigede og de oprindelige Vælgere leverede, inden Valgmænds-Valgene gaae for sig. Naturligviis er det ikke sagt, at alt netop gaaer efter Snoren; der kunne være en Deel Vælgere, der ikke ville rette sig efter den Anviisning, der gives dem, og saadanne kunne i et eller andet enkelt Sogn udgjøre en Fleerhed og tage en Valgmand, der ikke var efter det ledende Parties Hoved; men det vil ikke let feile, at det, dersom ikke dets Magt og Indflydelse ellers af en eller anden Aarsag maatte blive brudt, vil komme til at raade over den største Deel af Valgmænds-Valgene, og gjennem disse over de fleste af de endelige Valg. I Valgenes Middelbarhed kan jeg derfor under den Valggrundvold, som her skal finde Sted, og under den Indflydelse, hvoraf Vælgernes Mængde lader sig beherske, ikke finde nogen Betryggelse. Det bemærkes iøvrigt, at den mægtige Valgledelse, som her er forudsat, fornemmelig findes i Landdistricterne, paa Øerne; i Jylland har den været langt ringere, men dog kan man ikke hos den Deel af Vælgerne, der udgjøre Fleertallet, vente enten det Overblik eller den Fasthed, som vilde kunne give Formodning om, at Valgene i deres Fleertal vilde svare til Hensigten med hiin Afdeling af Folkeforsamlingen. I Kjøbenhavn kan det derimod ventes, at en dybt følt Trang til, saavidt det lader sig gjøre at skaffe et Værn mod en overilet Bevægelse, vil gjøre sig gjældende. Det samme vilde og tildeels være Tilfældet i de øvrige Kjøbstæder, men de ville saa godt som ingen Indflydelse faae paa Valgene. Ei heller kan man i en Valgbarhedscensus finde nogen Betryggelse. At Valgene lægges i Mængdens Hænder, medens de skulle søge dem,

de ville vælge, blandt de Formuende, mod hvilke der er indprentet dem Misundelse og Mistillid, er en i sig unaturlig Fordring, og det kan paa ingen Maade ventes, at de ville opfylde den i den Aand, hvori den er stillet, nemlig, at de skulde ville søge Mænd, der kunde tjene til Modvægt mod de Thing, som de have besat, eller idetmindste troe at have besat med Mænd, der særlig have deres Tarv for Øine. Hvis man satte Valgbarhedsbetingelserne høit, saa at Vælgerne fik kun nogle Faa at vælge imellem, saa vilde deres Valgberettigelse blive uden Værdi og blive udøvet med den yderste Uvillie; deres Stræben vilde derfor kun gaae ud paa, blandt disse faa Valgbare at finde den, som mindst vilde svare til det, der er Hensigten med den Afdeling af Rigsdagen, som de skulle danne. Sættes derimod Valgbarhedens Betingelser lavt, saa ville Valgmændene vel have mindre Anledning til at besvære sig over det Illusoriske og Unaturlige i den dem tillagte Valgfrihed. Men saa vil det heller ikke være vanskeligt for Lederne at finde Mænd, der, skjøndt hørende til en anden Livsstilling, have samme Retning som de, eller der ere saa ubetydelige Personligheder, at der ingen Modstand fra deres Side kan ventes. Den her foreslaaede Valgbarhedsbetingelse er nu saare lavt sat, nemlig at den Valgbare i det sidste Aar enten har svaret i directe Skat til Staten eller til Communen 200 Rbd., eller havt en aarlig Netto-Indtægt af 1200 Rbd. Den første Valgbarhedsadkomst vil vel i Almindelighed kun være at finde hos dem, der have et Hartkorn, der sjeldent hører til en Bondegaard, eller som eie betydeligere Kjøbstadsbygninger, eller have en noget betydelig Bedrift. Da imidlertid det forrige Aars Skatter skulle tages til Regel, altsaa heller ikke Krigsskatten skal udelukkes, og da det ikke er usandsynligt, at Naturalydelser af alle Slags skulle medregnes, ved hvis Ansættelse til Penge megen Vilkaarlighed kan finde Sted, saa turde dog en af de største Bondergaarde, eller en Mølle med betydeligt baade Ager- og Engshartkorn og Mølleskyld, saavelsom Bygningsskat, kunne være nok. Men i alt Fald vil der være et stort

Valg mellem dem, der kunne siges i forrige Aar at have havt en aarlig Nettoindtægt af 1200 Rbd., hvorved naturligviis maa medtages Naturalproducter, som en Agerbruger har fortæret i sin Familie, Værdien af fri Bolig og meget andet, der for en stor Deel vilkaarlig kan sættes høit eller lavt, og hvorved Vedkommendes egen Angivelse og Ansættelse maa faae stor Indflydelse. Herved ville de, som ønske at gjøre sig valgbare, ligesaavel vide at regne deres Indtægter høit, som de vilde vide at sætte dem lavt, hvis der var Tale om en Indkomstskat. I et saa stort Antal Vælgere vil det i de fleste Districter være en let Sag for Lederne at finde det behørige Antal Landsthingsmænd, hvorfra ingen Modstand blev at befrygte.

Hvorvidt Beskatning og Indtægt (dog naturligviis ei Indtægt af den Eiendom, hvoraf Skatten svares, men anden deraf uafhængig Indtægt, f. Ex. en Gage, Pension, Rente), kunne lægges sammen for at tilveiebringe Valgbarhed, vil først under Valglovsforhandlingerne blive bragt i det Rene; ligesom det og derunder vil finde sig, hvorledes de Valgbare skulle udfindes og deres Beskatning eller Indtægt oplyses og afgjøres, noget der vistnok vil give adskillige vanskelige Knuder. De Bestemmelser, der i saa Henseende maatte tages, kunne uden Tvivl gjøre det noget lettere eller vanskeligere at faae saadanne Candidater, som Valglederne ønske, men de ville ikke kunne indrettes saaledes, at de kunne lægge disse nogen væsentlig Hindring i Veien. Der er saaledes, efter mit Begreb, intet vundet ved at fornævnte Formuebetingelse er sat istedet for den, som Udkastet havde tilsigtet ved at nægte Landsthingsmændene Diætpenge; og, saa lidet jeg end har fundet, at dette svarede til Formaalet (see oven S. 41—42), saa vilde jeg dog i det mindste ligesaa gjerne have stemt derfor, som for den siden vedtagne Valgbarhedscensus. En Rigsdagsmand, som det meget laae paa Hjerte, at der aldeles ingen Modvægt skulde være imod det af Udkastet foreslaaede Folkething, og som i høieste Grad er fortrolig med alle de Forhold, som herved kunne komme

i Betragtning, udtalte og, at han vilde foretrække en Valgbarhedscensus af 300 Rbd., for Udkastets Diætløshed *). Et mærkeligt Vidnesbyrd om, at man paa ingen Maade ved hiin Forandring er kommet det Formaal nærmere, som laae til Grund for det i Udkastet opstillede Tokammersystem. Hiin Census af 300 Rbd. er endog meget høiere end den, der siden blev vedtaget; Forskjellen vil især være stor, hvis man tør forstaae samme efter det, som man i andre Lande, hvori Valgret og Valgbarhed er betinget af en vis Skattepligtighed, derved forstaaer — og som det maa forstaaes, naar man ei vil forfalde til de synderligste Inconseqventser — nemlig blot om directe Skatter til Staten. Under denne Forudsætning vilde denne Valgbarhedscensus, saa meget den end staaer under den i den Belgiske Grundlov, og det i Forbindelse med Diætløshed, opstillede (see oven S. 42), dog indskrænke Valgbarheden til betydelige Grundeiere paa Landet eller i Kjøbstæderne. Jeg fremsatte derfor paa det 115de Møde et hermed stemmende Forslag, men det fik kun 7 Stemmer for sig **). Det var dog alene fordi jeg, efter den Maade hvorpaa Folkethinget er dannet, og da Landsthinget skulde gaae ud fra ligesaa almindelige Valg som det, maatte ansee det for den eneste Frelse, at faae dette Thing besat med Mænd, hos hvilke der kunde ventes stærke conservative Interesser. Det er, som det Foregaaende viser, meget langt fra, at jeg kunde finde den Tingenes Orden, som derved vilde fremkomme, naturlig eller gavnlig; det var kun som det mindre Onde jeg vilde foretrække det. Det er, efter mit Begreb, i sig saa unaturligt at give Valgretten i de aldeles uformuende Classers Hænder, men paalægge dem at vælge blandt de Formuende, at jeg ikke kan antage, at denne Grundsætning, hvorledes den end iøvrigt gjennemføres, kan lede til noget Godt. Jeg vilde derfor

---

*) Rigsdagstid. S. 1813.

**) Rigsdagstid. S. 3162.

ikke gaae videre end til det, som hiin Rigsdagsmand havde erklæret for taaleligere end Udkastets Diætløshed. Der havde ikke manglet Anledning til at lægge den Belgiske Forfatningslov til Grund, da det er dets Senat, der nærmest har tjent vort Grundlovsudkasts Forfattere til Forbillede for det Thing, som de opstillede under Navn af Landsthing, ligesom der heller intet saa lidet aristokratisk Tokammersystem indtil 1848 gaves i Europa. En Valgretscensus, selv en meget lav, vilde, efter min Mening, have ydet langt mere Betryggelse end en Valgbarhedscensus. Jeg havde derfor endnu i det 115de Møde sluttet mig til et af Udvalgets Mindretal (David, H. P. Hansen, Neergaard og Algreen-Ussing) stillet Forslag, at Valgretten til Landsthinget skulde være betinget af 4 Tønder Hartkorn i Eie, Fæste, eller Beneficiarbesiddelse, eller visse andre dertil svarende Tegn paa en trangfrie Stilling; men det blev forkastet med 97 Stemmer mod 27*). Jeg tør dog troe, at der vare flere blandt de Stemmegivende, der i og for sig fandt en Valgretscensus langt mere begrundet end en Valgbarhedscensus; men, ligesom vist Adskillige vel ansaae hiin Formuebetingelse for saa ubetydelig, at de ei vilde stemme derfor, saa var der, efter hvad der forhen var foregaaet, end ingen Udsigt til at sætte den igjennem; og den maaskee talrigste Deel af Forsamlingen, der ønskede, at Modstandskraften i Landsthinget skulde blive saa ringe som muligt, var uden Tvivl kommet til Erkjendelse af, at dette langt bedre opnaaedes ved Udkastets Valgret forbunden med en maadelig Valgbarhedscensus, end ved hiin dog ringe Formuebetingelse for Valgretten, endog med frie Valgbarhed, ja, at det endog nu vilde blive lettere for dem, der raade over Valgene, at gjøre Landsthinget til en Skygge af Folkethinget, end om de skulde skaffe Mænd, der kunde og vilde undvære Diæter. En meget anseet Rigsdagsmand, hvis flere træffende og

---

*) Rigsdagstid. S. 3161.

skarpt udtalte Bemærkninger jeg stundom har havt Anledning til at paaberaabe mig, skjøndt vi i vores Hovedretning staae langt fra hinanden, yttrede iøvrigt, at han af alt Slags materiel Valgbegrændsning fandt en Valgbarhedscensus mindst fornuftig, og at han, naar han endelig skulde vælge mellem en Valgretscensus og en Valgbarhedscensus, heller vilde tage den første, som han kun fandt vilkaarlig, medens den anden var ufornuftig*). Han afholdt sig iøvrigt fra at stemme angaaende den nye Indretning af Landsthinget, og har vistnok, medens han ikke kunde bifalde den, dog klarlig indseet, at den ikke kunde være til Hinder for det, der laae ham meest paa Hjerte.

For dem i Forsamlingen, der ønskede, at der i det saa kaldte Landsthing dog skulde være nogen Kraft til at holde igjen mod ensidige Bevægelsesretninger, vilde det have været en, skjøndt svag Trøst, om to Forslag vare bifaldte, hvoraf det ene gik ud paa, at Valgene skulde foretages af Communalbestyrelserne, det andet paa, at tillægge Kjøbenhavn og de øvrige Kjøbstæder Besættelsen af en bestemt Deel ($\frac{1}{3}$) af Pladserne. Men begge disse Forslag faldt med stor Pluralitet. Naar det dog blev vedtaget, at Valgene, efterat en ny Communallov var givet, kunde gaae over til de communale Raad, saa kan derved i intet Tilfælde være vundet noget for de første 4 Aar; dog, der er heller ikke nogen synderlig Rimelighed i, at en Rigsdag, der i begge sine Bestanddele dannes paa den nu vedtagne Maade, vil, og det ved Samstemmighed mellem begge disse, tage nogen Beslutning, der kunde bringe en anden Aand ind i det ene Thing, end den, hvori de ere dannede. Det var netop de nuværende Communalbestyrelser, hvortil man i den omhandlede Henseende kunde have nogen Tillid, men det er ikke usandsynligt, at de tilkommende Communalbestyrelser ville blive dannede i Lighed af Rigsdagen; ligesom det og, hvis en

---

*) Rigsdagstid. S. 3440.

anden Anskuelse herom maatte gjøre sig gjeldende, ikke kan antages, at Valgene ved senere Lov ville blive dem overdragne. I Kjøbstæderne vilde Valgene, skjøndt byggede paa den brede Grundvold der er lagt, dog næppe være den Indflydelse undergivne, der for Tiden vil beherske Valgene i Landdistrikterne, i det mindste paa Øerne; thi efter alt hvad der foreligger, er man i Kjøbstæderne kommet til en temmelig almindelig Erkjendelse af de Farer, hvorfor Samfundet vil være udsat ved de misforstaaede Friheds- og Lighedsbegreber, der ere blevne udbredte. At Kjøbstæderne have en velbegrundet Berettigelse til at faae nogen virkelig Indflydelse paa Valgene, som nu kun ganske enkelte Kjøbstæder kunne faae til Folkethinget, og hvorfra, paa Kjøbenhavn nær, de alle saa godt som reent udelukkes, hvad Landsthinget angaaer, og at det ogsaa er til det Heles Tarv, at den Oplysning og den Dygtighed i adskillige Grene af den borgerlige Virksomhed, der fortrinsviis ere at finde i Kjøbstæderne, benyttes i den lovgivende Forsamling, det er noget, som forekommer mig at være tilstrækkelig beviist under Rigsdagsforhandlingerne, skjøndt de derunder gjendrevne Misforstaaelser vedbleve at gjentage sig.

Jeg skal ikke her give en ny Udvikling af denne Kjøbstædernes Adkomst til Indflydelse paa Folkerepræsentationen, men skal alene, med Hensyn til det sidste Ord der i Rigsdagssalen blev talt om denne Gjenstand *), gjøre et Par Bemærkninger. Jeg har ofte baade paa Rigsdagen og tidligere i Provindsialstænderne viist, at jeg ikke lægger nogen saa stor Vægt paa Kjøbstædernes Privilegier, og mindst troer, at deres Velvære beroer paa disse Privilegiers strenge Overholdelse. Det er heller ingenlunde for Kjøbstædernes Skyld alene jeg ønsker dem hiin Indflydelse, men fornemmelig paa Grund af det vigtige Bidrag man fra dem kunde vente til den Indsigt, der behøves til grundig, fleersidig Over-

*) Rigsdagstid. S. 3139.

veielse af Landets Velfærds Anliggender. Men Kjøbstæderne have dog ogsaa deres særlige Interesser, der ei bør mangle Talsmænd. Alle deres Forrettigheder turde det næppe være hensigtsmæssigt ganske at opgive. Men forsaavidt de skulle bortfalde, have Kjøbstæderne dog vistnok et retfærdigt Krav, om ikke just paa nogen særlig Skadesløsholdelse, saa dog paa en saadan Ordning af Forholdene, at ikke den Virksomhed, der beskattes i Kjøbstæderne, kan i samme Omfang drives afgiftsfrit lige tæt ved deres Porte. De maae og stedse beholde deres særegne Skatteforhold; thi, hvis de befries for Porteonsumtionen og Famalingsafgiften, bør upaatvivlelig en anden ikke ubetydelig Afgift paalægges dem. Den directe Skat de svare til Statskassen, navnlig Bygningsskatten (hvori og en Deel Landbygninger deeltage), er nemlig langt fra, endog blot regnet i Forhold til Folkemængden, at svare til Landets Beskatning. Men naar deres Beskatning skal ordnes, bør de dog vel ogsaa derved have en ikke ganske ubetydelig Stemme. Ogsaa ved Fordelingen af visse efterhaanden forefaldende Udgifter, der vedkomme baade Land og Bye, opstaaer der et Sammenstød, hvorved begge Parterne bør have deres Talsmænd. Det er en lidet sigende Indvending, at Kjøbstæderne dog i ethvert Tilfælde ville blive i Mindretallet; thi man bør ingenlunde antage, at der hos den øvrige Deel af Repræsentationen vilde herske en saa haardnakket Ubillighed, at Kjøbstædernes billige Krav ikke, naar det blev behørig forsvaret, ogsaa der skulde finde Anerkjendelse hos Mange.

Rigsforsamlingens Forhandlinger have saaledes ikke ført til nogen bedre Grundvold for vor tilkommende Forfatning, end den, der var lagt ved Udkastet. Dette forundrer mig dog ikke saa meget som det bekymrer mig. Forsamlingen var jo selv udgaaet fra den Valgret, hvori jeg finder saa stor Fare for vor Retstilstand; og denne er paa de fleste Steder benyttet til at vælge Mænd, der baade vare stemte for denne Valgrets Vedvaren, og som dette derhos ved Valget blev lagt stærkt paa Hjerte. Vel bleve og en Deel

Medlemmer indsatte ved Valg af Kongen, men disse gik ud fra det samme Ministerium, der allerede havde hyldet denne Valgret, paa en Tid da vel Faa i Folket drømte derom, og som atter ved det Forsamlingen forelagte Udkast havde bragt den en ny og stærkere Hylding. Vel fik nogle sær dygtige Mænd, i hvilke Regjeringen maatte forudsee at finde Talsmænd for en modsat Anskuelse, ved de kongelige Valg Plads i Forsamlingen, ligesom og flere gode Kræfter kom ind i samme, der i det mindste vilde tjene til Modstand mod de større Yderligheder, hvorfor en Deel af de folkevalgte Medlemmer oprindeligviis vare stemte. Men i deres Fleerhed tjente de dog kun til at understøtte de ministerielle Forslag, og, da det Partie, der vilde gaae yderligere, fandt, at dette ei lod sig sætte igjennem, saa sluttede det sig omsider til det forelagte Udkast med den senere af Ministeriet foreslaaede Forandring i Landsthinget, hvorved der, efter hvad jeg har udviklet, ikke turde være noget vundet for dettes Formaal, men vel en stor Stemmefleerhed for en Forfatning, som dog et stort Antal af Forsamlingens Medlemmer var meget langt fra at finde ønskelig, men kun har taget som det, de i Øieblikket ansaae for det mindre af de Onder, mellem hvilke de havde at vælge. Uden at ville kaste nogen Daddel paa de Mænd, der væsentlig tænkte som jeg, bør jeg dog udtale min dybe Beklagelse over, at det endog over min Forventning har bekræftet sig, hvad jeg alt oven S. 2—3 udtalte, at de, ligesom Provindsialstænderne da Udkastet til Frdn. 7de Juli 1848 blev dem forelagt, have været for stærkt grebne af det Spørgsmaal: Hvad kan det hjælpe? De fleste vedbleve den Mening, at der ikke var at tænke paa, at tilveiebringe nogen betydelig Forandring i Indretningen af det saakaldte Folkething, men at man kun maatte beflitte sig paa at faae det andet Thing saaledes sammensat, at det dog nogenlunde kunde svare til det Formaal, som laae til Grund for denne Afdeling. Nogle Forsøg bleve vel gjorte paa en Forandring ogsaa i hiint Thing, hvorved Massens afgjørende Indflydelse noget skulde formindskes,

og det selv med Opoffrelse af det Thing, der skulde indeholde Modværnet mod en overilet Bevægelse. Men man havde indskrænket det, man foreslog, saaledes, at det endog, ikke uden tilsyneladende Grund, af en skarpsindig Modstander blev paastaaet, at den Indvirkning, som man frygtede, snarere derved vilde forøges end formindskes. Hvad dernæst det Thing angaaer, der skulde indeholde et Værn mod de fordærvelige Retninger, som man befrygtede hos Folkethinget, saa troede man heller ikke at burde fjerne sig alt for meget fra det forelagte Udkast. Kun Enkelte gik den, efter mine Tanker, ene rigtige Vei, at søge Betryggelsen i de Egenskaber, man fordrede hos Vælgerne; og disse bleve staaende ved den oven Side 491 berørte Valgretscensus, der kunde have været en god Grundvold for Folkethinget, maaskee endog for et Eetkammer, men dog var saare svag for det Kammer, der skulde tjene til Modvægt mod hiint Thing. Hvor svage end de Forslag vare, som adskillige af de flere Minoriteter, hvori Udvalget havde opløst sig, gjorde i en saadan Retning, saa bleve de dog stedse mere og mere indskrumpede ved de Tilnærmelser til hinanden indbyrdes, og til det fælles Modpartie, hvorved man troede snarere at kunne udrette noget. Jeg har altid været overbeviist om, at det var nødvendigt aldeles at omdanne begge Thing, at det ene vel kunde gaae ud fra Valg, byggede paa en meget bred Grundvold, men dog ikke saa bred, at alle Valgene kastedes i den besiddelsesløse, udannede og alt for bevægelige Masses, eller rettere, i dens Lederes Hænder, og at man ved Siden deraf maatte have et Thing, hvortil Valgene betroedes den Deel af Folket, hvis udvortes Stilling gav Formodning om, at de vilde vælge Mænd, der vel vilde række villig Haand til alt hvad der kunde fremme en sund Udvikling af Samfundsforholdene, og navnlig til alt hvad der kunde føre den lavere Classe til større Oplysning og Velvære, men som med Bestemthed og Kraft vilde staae mod alle Forsøg paa at omstøde Retsordenen. Det er en saadan Dannelse af de to Kamre, som jeg i dette Skrift har foreslaaet, under udførlig

Udvikling af de derfor talende Grunde, og i Rigsforsamlingen har jeg gjentaget et saadant Forslag, men det fandt kun faa Stemmer for sig, medens dog heller ingen stod frem og gjendrev mine Grunde. Jeg holder mig forvisset om, at mange Flere vilde have erklæret sig derfor, saafremt man ikke var gaaet ud fra den Forudsætning, at det var forgjæves at tale for en saa stor Afvigelse fra det forelagte Lovudkast. Jeg havde og kun liden Troe til at dette lod sig gjøre, var endog længe uvis, om jeg skulde bringe det for Rigsdagen. Men, idet jeg havde og har den fulde Overbeviisning, at det ikke indeholdt mere end hvad der hørte til ret at betrygge Fædrenelandets Velfærd, og at det netop vilde tjene til at befordre og sikkre en sund og stadig Fremgang i den frie Udvikling, havde jeg dog haabet, at Flere havde nærmet sig dertil.

Heller ikke i andre Retninger har jeg været saa lykkelig at udrette noget paa Rigsdagen. Hvad jeg heraf meest beklager er, at man ikke har villet give Slip paa Udkastets syvende Afsnit, der deels ved de flere uklare og ubestemte Almeensætninger, det indeholder, giver en frugtbar Spire til Forventninger og Fordringer, der ikke uden Skade ville kunne opfyldes, deels lægger Baand paa den tilkommende lovgivende Magt, som baade i sig ere unaturlige, og kunne være den til Hinder i at benytte sin Virksomhed saaledes, som dens maaskee rigtigere Indsigt og Forholdenes Udvikling kunde fordre, deels umiddelbar vil kunne foraarsage Forvirring og Uvished i den bestaaende Retstilstand, deels endelig øieblikkelig berøver enkelte Borgere Rettigheder, som man, uden mindste Skade, kunde have ladet dem beholde, indtil der paa en tilkommende lovgivende Forsamling blev Leilighed til nærmere at overveie alle herhen hørende Forhold, og hine Medborgere derhos maaskee bedre end nu vare blevne satte i Stand til at tale deres Tarv. Naar jeg ogsaa udhæver de i denne sidste Retning tagne Beslutninger, saa er det ikke saa meget for deres Indholds Skyld, eller fordi jeg troer at der, under den Indretning den lovgivende For=

samling vil faae, kunde være synderlig Tvivl om det Udfald, Spørgsmaalene om hine Rettigheder der vilde faae. Men det giver, efter min Følelse, Forfatningen et stødende Præg, at der med Vold og Magt deri skal indføres Bestemmelser, som ere den uvedkommende, for sikkert og øieblikkelig at kunne betage visse Borgerclasser, som desuden ved den nye Forfatning ere priisgivne nok, de Rettigheder, som i det mindste ikke krænkede nogen andens Ret, og hvis Skadelighed for det Offentlige ikke var indlysende. Hvad de ovenmeldte uklare og ubestemte Almeensætninger angaaer, da ere de dog ved den Afstemning, der foregik i det 122de Møde, blevne mindre forstyrrende for den hele Retsorden, end de vilde være blevne, hvis det oven Side 453—461 omhandlede Forslag af Udvalget var blevet antaget. Der fremkom ellers ved dette Møde mærkværdige Yttringer, som jeg, i Følge Forretningsordenen, ikke der var beføiet til at modsige, men som jeg nu korteligen skal omhandle. Det blev navnlig af Mænd, for hvis Indsigter jeg ellers bærer al Agtelse, paastaaet, at Domstolene, om end ikke Udvalgets Forslag gik igjennem, dog allerede deels i den dømmende Magts Selvstændighed, der paa en kraftig Maade skal være hjemlet ved Grundlovsudkastets § 4, deels i Udkastet § 80 skulde have Hjemmel til at forkaste den Lov, hvorved den tilkommende lovgivende Magt maatte støde an mod nogen af de den i syvende Afsnit foreskrevne Regler. Dette var mig rigtignok i høieste Grad paafaldende. Den dømmende Magts Selvstændighed kan dog vel aldrig strække sig videre end til at den, uafhængig af enhver fremmed Indvirkning, skal haandhæve Lov og Ret; og selv den efter mine Tanker synderlige, men af Forsamlingen vedtagne Bestemmelse, der er omhandlet oven S. 353—354, synes at tale mod en Myndighed, der skulde kunne gaae ud over Loven. Vel vil man sige, at Grundloven ogsaa er en Lov, og en Lov over alle andre Love. Men man vender dog det naturlige og for den borgerlige Orden aldeles nødvendige Forhold

om, naar man, istedetfor at betragte den lovgivende Magt som Grundlovens Organ, og Domstolene igjen som de af hiin Magt givne Loves Organ, tillægger dem Myndighed til at dømme ogsaa over Loven. Hvorledes § 80 i Grundloven kan indeholde nogen Hjemmel for dette unaturlige Forhold er mig uforklarligt; den indeholder vistnok den Erkjendelse, at, hvad der og uden denne Erkjendelse vilde være en afgjort Sandhed, den lovgivende Magt ei er bemyndiget til at forandre Grundloven, uden gjennem de for saadan Forandring særlig foreskrevne Former. Men der er dog, uden ad Revolutionens Vei, ingen anden, der med Myndighed kan forklare Grundloven, end den lovgivende Magt; finder den, at en eller anden § i Udkastets Cap. 7 er i Veien for en Lov, som den dog anseer for retfærdig og almeennyttig, saa er det at den, i den Orden og paa den Maade, som § 80 anviser, maa søge denne Hindring ophævet. Men erkjender den, at §en, rigtig opfattet, ikke indeholder nogen saadan Hindring, saa giver den uden videre Loven, og da maae alle Statens Borgere og alle Domstole lyde og erkjende dem. Saaledes, hvis den lovgivende Magt maatte komme til den Erkjendelse, at der ved Hjælp af Cautioner bør tilveiebringes Sikkerhed for, at det den periodiske Presse paaliggende Ansvar kan blive en Sandhed, eller at der bør gives Politiøvrigheden Myndighed til at standse oprørske eller andre strafværdige Skrifters Uddeling, inden den Sag, der anlægges mod de Vedkommende, kan blive endelig paakjendt, men den derhos finder, at slige Foranstaltninger stride mod § 72 i Udkastet, saa er den i den vistnok beklagelige Nødvendighed, først at maatte ad den i § 80 angivne Vei søge hiin § forandret (s. oven S. 411—412). Men hvis den ingen Tvivl finder om dens grundlovmæssige Berettigelse til at give en Lov af dette Indhold, og udfører denne sin Overbeviisning, saa maa saavel enhver Borger som enhver Domstol bøie sig derfor. Den forrige Krigsminister, som vistnok har større Fortjeneste end jeg af at faae denne § til

at falde, vovede vel ikke bestemt at modsige de dygtige Jurister, som forsikkrede, at Domstolene, endog uden Hjemmel i en saadan Grundlovsbestemmelse, vilde tilegne sig den omspurgte Myndighed. Men han udtalte sig dog meget skarpt og rigtigt over de Farer, hvorfor Staten da vilde være udsat ved alle de mange Grundlovsbestemmelser, „som kunne tydes paa 10, 20, 30 forskjellige Maader", og yttrede derhos, at naar man er paa en daarlig Vei, skal man heller end at gaae til den yderste Consequents, blive staaende hvor det er muligt at rette det hele man har gjort *). Der kan Ingen mere end jeg være overbeviist om det Onskelige i at, man var blevet frie for hine Grundlovsbestemmelser. Men efter at Udvalgets § 81 blev forkastet, troer jeg dog, at man kan være uden Bekymring for den Fare, hvorom her nærmest var Tale. Jeg tør endog antage, at selv hvis hine Retskyndige skulde komme i det Tilfælde, som Dommere at blive paakaldte til at underkjende en af Kongen og Rigsdagen given Lov, saa vilde de, inden de kom til Gjerningen, have vundet den Overbeviisning, at sligt laae udenfor deres Myndigheds Grændser. Men med fuld Vished tør jeg paastaae, at saalænge Høiesteret endnu er besat med Mænd af „den gamle Skole", vilde det være aldeles forgjæves, om det skulde falde nogen ind at gjøre et Forsøg i en saadan Retning.

Da jeg saaledes er ført til atter at berøre hiin af Udvalget foreslaaede §, kan jeg ikke tilbageholde den Bemærkning, at det i endnu høiere Grad end jeg forestillede mig, da jeg oven S. 459—461 yttrede mig, vilde have været skadeligt, hvis den var blevet antaget, om det end havde været med Indskrænkning til de allerede gjeldende Love. Dens Udtryk var nemlig, at de Love, der vare i Strid med Grundlovens Bestemmelser, skulde være ugyldige. Hvis dette nu

*) Rigsdagstid. S. 3379—3386.

var blevet antaget med foranførte Indskrænkning*), saa vilde ikke alene enhver ældre Lov, som fandtes at være i dette Tilfælde, være blevet ophævet ved Grundloven, men en saadan maatte og været uden Gyldighed, med Hensyn til de Virkninger af forud foretagne Handlinger, der endnu kunde komme under Spørgsmaal. Som Følge deraf maatte de hidtil gjeldende Love, hvorefter Øvrighedshandlinger ei uden særlig Tilladelse kunne sættes under Domstolenes Paakjendelse, umiddelbar ved Grundlovens Udgivelse være ugyldige (cfr. oven S. 256—271), og som Følge deraf endog ældre Handlinger af det Slags kunne angribes ved Domstolene.

Saa lidet jeg end har Aarsag til at glæde mig over det, jeg har udrettet enten ved dette mit tilendebragte Skrift, eller ved den Modstand jeg i Rigsforsamlingen har gjort mod de fleste og væsentligste Dele af Grundlovsudkastet, saa kan jeg dog ingenlunde fortryde dette. Jeg har nu den Tilfredsstillelse, at jeg i dette som i ethvert andet vigtigt Statsanliggende, hvorom det er faldet i min Lod at afgive min Mening, har handlet efter en fast, paa sandhedskjærlig Prøvelse grundet Overbeviisning, og efter Evne troelig forfægtet den, saa længe Leilighed dertil var. Jeg har endog herved været i en hvad min Person angaaer heldigere Stilling, end ved nogle andre Leiligheder, idet min hele Virksomhed ligger aaben for Nutidens og Fremtidens Øine, medens Pligthen-

*) Det fortjener at bemærkes, at efterat Oberst Tscherning's Forslag, at Sen, hvis den ei ganske kunde bortfalde, maatte indskrænkes til de hidtil udkomne Love, først var bleven bifaldt med 65 Stemmer mod 58, og derpaa Sen med denne Indskrænkning sattes under Afstemning, blev den forkastet med 114 Stemmer mod 1 (S. 3386). Selve Udvalget opgav altsaa Sen, da den ei kunde sættes igjennem som Regel ogsaa for fremtidige Love, og har uden Tvivl meent, at man derved endnu lod det være et aabent Spørgsmaal, om ikke Domstolene dog havde den ovennævnte Myndighed.

syn ofte forhen have nødt mig til at tilbageholde Berigtigelser af aldeles falske Forestillinger om min Virken. I Rigsforsamlingen har jeg dog forbigaaet eller kun løselig berørt Adskilligt af hvad jeg her udførlig har udviklet, ikke heller har jeg ved den anden Behandling af Sagen holdt paa enhver Anke, som jeg under den foreløbige havde fremsat. Men heri har jeg neppe havt Uret. Jeg indsaae nemlig, at der kun var lidet Haab om at sætte det igjennem, som især maatte ligge mig paa Hjerte, men at dette lidet Haab vilde blive til aldeles intet, dersom jeg vilde trætte Forsamlingen med det, der var af underordnet Vigtighed, eller hvorfor der aldeles ingen Modtagelighed kunde ventes. Blandt andet har jeg ladet meget falde, som angik Redactionen, den jeg i det Hele finder høist uheldig. Ved nogle sær vigtige Leiligheder, hvor jeg ret havde ønsket at udtale mig, har jeg ikke kunnet komme til Orde. Et Tilfælde af dette Slags, hvor det dog maaskee ikke i strengeste Forstand kan siges, at Ordet blev mig nægtet, er omhandlet oven Side 484, hvor man tillige vil finde hvad jeg havde havt at udtale. Men i strengeste Forstand blev det mit Tilfælde at maatte vige for Rigsforsamlingens Magt ved det 123de Møde, hvorudi høist vigtige Spørgsmaal skulde forhandles, navnlig om Grundlovens Forhold til Hertugdømmet Slesvig. Efterat en enkelt Rigsdagsmand havde fremført nogle Bemærkninger, blev der nemlig pludselig begjært Afslutning af 15 Medlemmer, og dette, uden at videre Forhandling derom tillodes, sat under Afstemning, og med 58 Stemmer mod 42 besluttet, uden Hensyn til at der var stillet Ændringsforslag, blandt andre af mig, der og havde begrundet samme ved det, jeg under den foreløbige Behandling havde antydet. Den Magt, Forretningsordenen har givet Forsamlingen til, ad denne Vei at gjøre Ende paa en Sags Forhandling, kan alene have havt til Hensigt at standse overflødig og udsvævende Tale; men medens den ofte er blevet ubenyttet, hvor god Anledning havdes til at bruge den, er den enkelte Gange brugt til at

undertrykke al Forhandling over Spørgsmaal, som den raadende Fleerhed ikke ønskede forhandlet. Jeg skal saa meget mindre indlade mig paa de mange Bemærkninger, som denne Forsamlingens Brug af sin Magt fremkalder, som det personlig kan være mig ligegyldigt, at jeg ikke har faaet Leilighed til i Forsamlingen at udtale, hvad dog ad anden Vei bringes for mine Medborgere. Det er nærmest kun til eget Forsvar jeg her har berørt Aarsagen til min Taushed ved en saa betydende Leilighed. Iøvrigt vil det vist ikke sjeldent findes, at jeg, i Visheden om at mine Ord vilde være forgjæves, og af Forsamlingens Fleerhed maaskee hørte med Uvillie, ikke har lagt den Kraft i min Tale, hvortil jeg ellers dog, uagtet min Alder, vilde have været istand.

I det jeg nedskriver disse sidste Linier af dette Skrift er Valgloven kommet under foreløbig Behandling; og det har uden Tvivl allerede derved viist sig for dem, der forhen ikke erkjendte det, at den besluttede Formuenheds-Betingelse for Valgbarhed til det saakaldte Landsthing er yderst uheldig og vil føre til den største Forvikling og Usikkerhed i Anvendelsen, uden i nogen Maade at føre til Maalet. Det vil upaatvivlelig ved Fortsættelsen, navnlig under de Forhandlinger som nu ville begynde angaaende den anden af de Veie, ad hvilke den forudsatte Egenskab skal give sig tilkjende, nemlig en vis aarlig Indtægt, blive Fleerheden end klarere, hvor forfeilet hiin Beslutning har været. Imidlertid gjør jeg mig ikke noget synderligt Haab om at man vil søge den omgjort.

Naar Grundloven er kommet istand, ville vel en Deel af de Undersøgelser som jeg her har anstillet, have tabt i deres praktiske Interesse. Men maaskee noget af hvad jeg har sagt netop vil tildrage sig Opmærksomhed, naar vi ere komne ind i Livet efter den nye Grundlov. Rimeligviis vil Erkjendelsen af de store Farer, hvorfor den nye Forfatning giver os blot, efterhaanden vinde større Udvikling og Fasthed; men Virkningen af denne Erkjendelse bør da være at bringe

den Deel af Folket, hvortil det størstedeels er overladt at udvælge de Mænd, der skulle raade for Landets Velfærds Anliggender, til ret at tage sig sammen, for ikke i Valget af de Mænd, til hvilke det betroer sin Velfærd, at lade sig føre bag Lyset. For enhver Mand, der ved Indsigt og Stilling dertil er istand, er det en hellig Pligt at arbeide for at oplyse disse vore Medborgere om, hvad der er deres sande Tarv, hvorfor sandelig mange af os, der ikke ønske dem til eneraadige Herrer, have nok saa oprigtig Iver som de, der ville fremstille sig som deres bedste og eneste Venner.

Den Skynding, hvormed jeg tildeels har været nødt til at udarbeide dette Skrift, hvis Trykning efterhaanden har fulgt Udarbeidelsen, maa tjene til Undskyldning for en Deel Skjødesløsheder i Fremstillingen, som jeg siden ved Læsningen er blevet vaer.

22de Mai.